

โกว๋ลยธรรม

www.buddhadasa.info

ไถวัลยธรรม

ธรรมบรรยาย ที่ลานหินโค้ง
สวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา
ภาควิสาขบูชา พ.ศ.๒๕๖๖

ของ

พุทธทาสภิกขุ

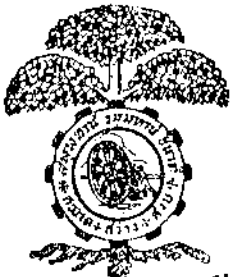
ธรรมทานมูลนิธิ

จัดพิมพ์ด้วยทุนของผู้บริจาคตั้งไว้ทาง "สวนอุศมมูลนิธิ"
เป็นอันดับที่ เจ็ด แห่งทุนนี้ เป็นการพิมพ์ครั้งที่สอง
ของหนังสือชุดธรรมโฆษณ์ อันดับ ๑๒ ก. บนพื้นแถบสีแดง
จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม พ.ศ. ๒๕๓๖

[ลิขสิทธิ์ไม่สงวนสำหรับการพิมพ์แจกเป็นธรรมทาน, สงวนเฉพาะการพิมพ์จำหน่าย]

สติสัมปชัญญะเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา

อนโมทก.

ข้าพเจ้า ขออนโมทก ในพระที่ดลและกรรมคุณ แห่งชาวพุทธ-
 มลลณี และผู้ก่อตั้งอันใหญ่ ได้มีจิตอาสาดำเนินการตลอดมาเพื่อให้เกิด
 ต่อบุคคลที่มีชื่อ "พุทธธรรมการปฏิวัติ" นี้ขึ้น เพื่อสนับสนุนการ
 คิดพิจารณาของชาวพุทธธรรม ให้มีวิสัยทัศน์อันหนึ่ง. ขุนหนู แม่จะ
 มีชื่อที่ผิดอยู่แล้ว แปลกไปจากชื่อของผู้อื่นๆ ที่ได้มีชื่อที่ผิดไว้ ตาม
 ชื่อบุคคล หรือชื่อสกุลอื่นๆ ก็ตาม, แต่ตาม และผู้จัดทำที่พิมพ์มี
 อยู่ในลักษณะที่ได้ปกปิดไว้โดยแท้.

ขุนหนู ๑๖๖ จะมีส่วนไปชนในแง่ต่างๆมาก ในพระช่วยให้ข้าพ-
 จาสมารถเข้าใจธรรม หรือชื่อธรรมต่างๆ ในพระพุทธศาสนา ที่ควรคิด
 พิจารณาโดยเฉพะ ได้มีใจที่ถูกต้องกว่าเสียเปรียบมากจริง และได้โดย
 ไว้ชื่อที่ผิด เป็นแน่แท้. อีกเหตุผลหนึ่ง ก็เป็นโอกาสให้ผู้ปริวรรตพิมพ์
 รายละเอียด แต่มีจุดประสงค์มุ่งหมาย ให้ได้ใช้ไปในกิจการธรรม-
 การที่ควรใช้กันมาก โดยตรง, และได้รับความพอใจ สบายใจมาก. และ
 อีกเหตุผลหนึ่ง เห็นควรสมควรแก่การตีพิมพ์ในกิจการที่ของมลลณีนี้
 เอง ในพระรวบรวมเป็นอันได้รับมา จากกรรมการฝ่ายหน้า ชื่อของส่วน
 ของบางเรื่อง อาจมีไว้ในขุนหนู เพื่อทราบพิมพ์ที่พิมพ์ไว้โดย
 ด้วนี้ การปฏิวัติในศาสนา หรือชื่อปฏิวัติแต่ก่อน หากแต่ไม่
 การปฏิวัติของธรรม ที่ได้เผยแพร่ นั้นด้วย ชื่อธรรมปฏิวัติไป
 ราวในโลก แห่งสมัยนี้.

โลกสมัยนี้ คบคิดชุดธรรม โดยเหตุนี้ในชั้นต้นธรรม ด้ว
 ในจุดต่างๆ กัน; ซึ่งเกิดการระส่ำระสาย, แล้วก็แก้ไขโดยเหตุการที่
 ขาดแคลนเหล่านี้ไม่ได้ : เหตุการณ์ไม่เรียบร้อย ทั้งภายในและ
 ภายนอก. วิสัยทัศน์ต่างๆ ในโลกที่ต้อขึ้นมาก แก้ไขโดยเหตุที่
 ภาวนี้เอง ไม่ได้ และหากวิสัยทัศน์, แม้จะไม่เจริญโดยที่
 ด้ว ก็ยังดีโดย เหตุที่ไม่ได้แก้ไขนั้น หาก ขุนหนู มาได้ไป
 ใต้นั้นเอง, ไปตามหนังสือ. เราจะตั้งชื่อเรื่องไว้ให้ท่านเห็นไว้

คะถึอ้อมยี่หี่ทุกคนเข้าใจกันนั้นมา ตรงกันหมด ว่าเราจักต้องมี
พระศาสดา หรือพระศาสดาโลก นี้ประกอบอยู่ด้วยศีลธรรม, นี้
เขียนอยู่ในไตรปิฎก, นี้คือเขียนด้วยใจธรรม, นี้สมกับชื่อ
"ศีลธรรม" ทั้งหลาย เป็นเพื่อคนทุกใจได้แก้ไขตนอยู่ ด้วยกันทั้งชาติ
ทั้งโลก" มีใจเกิดมาเพื่อเอาวิชาเอาเปรียบกัน และกันไว้ โดยวิธี
เสรีประชาธิปไตย นั้นเลย. สัจจะนั้นแหละ ที่จริงแล้วกับเขียน
รัฐบาล ในลัทธิพระแม่พระลักษมีไว้กระดัง ๆ จากหนังสือ เช่นนั้น ก็
จะหมดไปจากโลกไป.

ข้าพเจ้า มีความเห็นว่า ธรรมทานปรีชาธรรม นี้เขียนไว้
อย่างยาวดี ในหนังสือพระแม่พระลักษมี นี้จะช่วยให้แต่ละคน ทำความ
เข้าใจกันเอง และเข้าใจผู้อื่น แล้วเข้าใจโลกนี้ส่วนรวมกับพระ
ได้ใจกันดี, สัจจะของพระนี้ทุกคนมีพระใจอยู่ ในธรรม, มีศีลธรรม
มีธรรมะ อยู่ในใจ ทุกคนมีศีลธรรมอยู่ทั่วไป นี้เลยและเวลา
ของพระและ สัจจะกับพระส่วนตัว หรือส่วนอื่น ๆ นั้นมา ไม่ได้ใคร,
และสามารถแก้ไข ปัญหาต่างๆ อย่างที่แก้ไขด้วยกันอยู่ในเวลา
นี้ ได้ของพระดีเพื่อประโยชน์ เหมือนส่วนอื่น, มีว่าเขียนขึ้นในโลกนี้
หรือธรรมะที่โลกนี้ มีและอื่นต่อไป ในลัทธิพระแม่พระ.

โลกนี้คือพระแม่พระลักษมี นี้เป็นธรรมหรือศีลธรรม ออกจาก
พระแม่พระแม่พระ, แยกกันออกจากเรอไว้เช่น, แยกกันออกจากธรรม
เขียนไว้เช่นในพระคัมภีร์ หรือแม้แต่ความเขียนอักษร : มีแต่พระแม่พระ
นี้คือพระแม่พระแม่พระแม่พระแม่พระ แม่พระแม่พระแม่พระแม่พระแม่พระ
ซึ่ง ยึดถือยึดถือยึดถือยึดถือ และทำใจให้ สัจจะ คำสัจจะ สัจจะไว้
ตามพระแม่พระ; หรือยึดถือยึดถือยึดถือ เป็นคำสัจจะธรรม ว่าคน
ทั้งโลกนี้ มีใจสัจจะความดีใจ ทั้งเมื่อเห็น หรือที่เห็นนั้น เป็น
ทุกคน แม้ธรรมะซึ่ง ปรากฏธรรม; หรือหากันทั้งทุกคน ทุกวันทั้ง
ใจไว้ มีพระแม่พระแม่พระแม่พระแม่พระแม่พระ. ทุกคน มีพระแม่พระ
พระแม่พระแม่พระแม่พระแม่พระแม่พระแม่พระแม่พระแม่พระแม่พระ
สัจจะกันไว้ มีแม่พระแม่พระแม่พระแม่พระแม่พระแม่พระแม่พระแม่พระ
นี้เขียนความดีสัจจะของ พระแม่พระแม่พระแม่พระแม่พระแม่พระแม่พระ
นี้เขียนความดีสัจจะของ พระแม่พระแม่พระแม่พระแม่พระแม่พระแม่พระ
นี้เขียนความดีสัจจะของ พระแม่พระแม่พระแม่พระแม่พระแม่พระแม่พระ

คะถียุคสมัยนี้ทุกคนเข้าใจกันดีที่มา ลารอกันหมด ว่าเรารู้จักแต่ของดี,
ประชาชน หรือประชาชาติโลก นี้ประกอบอยู่ด้วยศีลธรรม, ที่
เข็ญอยู่โดยธรรม, ที่ช่วยเข็ญกันโดยธรรม, ที่สัมพันธ์กับ
"สัตว์" ทั้งหลาย เป็นเพื่อนทุกข์เกิดแก่เจ็บตาย ต่อกันทั้งชาติ
ทั้งสิ้น" มีใจเกิดมาเพื่อเอาใจเอาเปรียบกัน และกันไว้ โดยวิธี
เสรีประชาธิปไตย นั่นแหละ. สมัยนั้นแหละ ทุรพลกันเข็ญ
รัฐบาล ในลักษณะแห่งทุรพลกันนี้กระตือรือร้นยิ่งๆ เช่นนั้น ก็
จะหมดไปจากโลกเอย.

ข้าพเจ้า มีความเห็นว่า ธรรมทานปรีชาธรรม นี้เป็นไป
อย่างทั่วถึงใน หมู่มนุษย์ แทนที่นี้ ที่จะต้องให้แต่ละคน ทำความ
เข้าใจทั่วเอย และเข้าใจดีแล้ว แล้วเข้าใจโลกส่วนรวมกับบรรดา
ได้ใจกันดี, ส่วนจะต้องให้ทุกคนมีพระใจอยู่ ในตน, มีสำนึก
มีธรรมะอยู่ ในใจ ภาวะที่มีศีลธรรมอยู่ทั่วไป นี้เองและเวลา
ของทั้งนี้และ สันติสุขส่วนทั่ว หรือส่วนลับๆ นี้เข้ามา ไม่ได้ โดย,
และสามารถแก่ ปัญญาของ อย่างที่คิดได้โดย กับอยู่ในเวลา
นี้ ได้ของพร้อมเปรียบกัน เข็ญกันแล้ว, ไม่ต่างเป็น ๒ ในโลกนี้
หรือธรรมะที่ใจๆ มันจะเห็นผลใน ในลักษณะ อย่างนี้.

โลกนี้คือ หลอกลวงลึกลับ นี้ไปธรรมหรือศาสนา ออกจาก
ภาวะที่ชั่วร้าย, แยกตัวออกจากเรอไว้เช่น, แยกออกจากความ
เข็ญที่ชั่วร้ายของคน หรือแม้แต่ความเข็ญของสัตว์ : มีแต่ภาวะที่ชั่วร้าย
ที่ใจนี้ที่เข็ญไปมีผลโดยไปแล้ว มีวิธีที่ใจนี้ มีศีลธรรมกันโดย
ซึ่ง ยึดถือยึดถือแล้วแล้ว ว่าและทำใจนี้ ธรรมะ คำธรรมะ นี้เปรียบ
ตามพอแล้ว; หรือยึดถือยึดถือ เป็นคำที่พูดธรรม ว่าคน
หมั่นกัน มีใจที่สัมพันธ์ความดี กับเข็ญเข็ญ ซึ่งที่เห็นนั้นเป็น
ทุกข์แห่ง คอรัปชั่น ทุรภาวะ; หรือหากันทั้งทุกๆ ภาวะที่ใจ
ใจเข็ญ มีทุรภาวะที่ใจนี้ไปสู่ศีลธรรม. ทุกคน มุ่งหน้าแต่จะ
คอยไปโดยวิธีดี นี้แห่งความดีกับด้วย อย่างได้ไป; ระดมความ
สอมนกันว่า ไม่มีสิ่งที่ดี ออกจากความสมมุติ ภาวะที่ใจนี้
ที่เข็ญความดีที่พูดของ ของมนุษย์ ! แต่แล้ว มีที่พูด ว่าก็คิด
ที่เข็ญความดีที่ใจนี้ ใจนี้ที่ใจนี้ได้ธรรมนี้ ทำใจนี้ใจนี้ เป็นโลก

คำปรารภ

ธรรมโฆษณ์ชุด **ไควล์ยธรรม** นี้ จัดพิมพ์สำเร็จได้ด้วยทุนธรรมทาน ปริวรรตน์ ซึ่งท่านพระไสว สิวภาโณ แห่งสวนโมกขพลาราม บริจาคไว้ที่สวนอุสมมูลนิธิ เป็นจำนวนเงินเท่ามูลค่าของการพิมพ์หนังสือชุดธรรมโฆษณ์ ๑ เล่ม เพื่อจัดพิมพ์หนังสือชุดนี้ เล่มใดเล่มหนึ่ง ขึ้นไว้ในพระพุทธรศาสนา เป็นพุทธรบูชา แต่สมเด็จพระบรมศาสดา สัมมาสัมพุทธเจ้า, และเป็นธรรมบูชา แต่ท่านอาจารย์องค์บรรยาย.

คณะเจ้าหน้าที่จัดทำหนังสือชุด ธรรมโฆษณ์ จึงได้เลือกพิมพ์ชุดไควล์ยธรรม ให้เป็นฉบับธรรมทานของท่าน สิวภาโณ เพื่อถวายส่วนหนึ่งแก่ท่านองค์บรรยาย สำหรับแจกจ่ายแก่บุคคลหรือสถาบัน สุดแต่ท่านจะพิจารณา. อีกส่วนหนึ่งจำหน่ายแก่ผู้สนใจ ในราคาชนิดที่เอากุศลเป็นกำไร ปัจจัยที่ได้จากการจำหน่าย จะได้ตั้งเป็นทุนปริวรรตน์ไว้ สำหรับจัดจ่ายเป็นค่าพิมพ์หนังสือธรรมโฆษณ์ชุดอื่นๆ ต่อไป.

หนังสือชุดไควล์ยธรรมนี้ เป็นการบรรยายทางภาษาธรรมะระดับสูงสุด จำต้องศึกษาอย่างพินิจพิจารณา จึงจะเข้าถึงจุดมุ่งหมายของเรื่อง ; หากเข้าใจแล้ว จะพบอานิสงส์อย่าง "ไควล์ย" อันเป็นธรรมสัจจะอย่างยิ่ง; รู้จักไควล์ยแล้ว, ปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามธรรมสัจจะ, แล้วทั้งปัจเจกชนและสังคม จักประสบสันติภาวะ และสันติสุขจะพึงมี แก่เพื่อร่วมทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ทั่วหน้ากันได้เป็นแน่นอน.

สวนอุสมมูลนิธิ

๗๗ หมู่ ๖ ต. ทนอบบอน เขตพระโขนง,

ชอย ๑๐๓ สุขุมวิท ก.ท. ๑๑

อรรถาธิบายเกี่ยวกับไคววัลยธรรม

ต่อไปนี้เป็นอรรถาธิบายเรื่องทุกอย่างเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่า ไคววัลยธรรม, เป็นการศึกษากลับเกี่ยวกับลักษณะ ความหมาย คุณ ค่า ของไคววัลยธรรม โดยทั่วไป โดยใจความก็คือ สิ่งทั้งปวง ซึ่งหมายถึง สิ่งที่มีประโยชน์ ไม่มีประโยชน์ และมีใช้ทั้งมีประโยชน์และไม่มีประโยชน์ ซึ่งเรียกว่า “สิ่งทั้งปวง” อย่างนี้เป็นอนันตะ ให้สมกับหน้าที่ของพุทธทาส ซึ่งมุ่งหมายจะนำเพื่อนมนุษย์ ให้ถึงที่สุดแห่งความใช่และความไม่ใช่ แห่งสิ่งที่เป็นไคววัลย ทั้งนี้โดยความตั้งใจระวางมิให้เกิดอุทกัจจะ และอุพพิละ คือความตื่นเต้น แม้การเดือดแห่งวิจิกิจจา.

สิ่งที่เรียกว่า “ทั้งหมด” เรียกว่า “ไคววัลย” รวมไปถึง สิ่งที่มีประโยชน์ไม่มีประโยชน์ และมีใช้ไม่มีประโยชน์. แม้แต่ พระนิพพาน ก็มีชื่อเรียกว่า เกวลหรือไคววัลย ซึ่งตามตัวหนังสือ แปลว่า สิ่งทั้งหมดทั้งสิ้น.

สิ่งที่เรียกว่า ไคววัลย นั้น อยู่เหนือ สังขยา กล่าวคือ การนับ, มิใช่สังขยา ที่อยู่เหนือหน้าขนม ซื่อมันฟ้องกัน แต่ว่าความหมายมันติดกัน สังขยา แปลว่า การนับ คือการนับให้รู้ว่าเท่าไร หรือแม้แต่การคำนวณให้รู้ว่าเท่าไร หรืออย่างไร ก็รวมอยู่ในคำว่า สังขยา ด้วยเหมือนกัน และเป็นสังขยาแห่งการนับ มิใช่สังขยาหน้าขนม.

ไคววัลย มีความหมายว่า เหนือคุณค่า เหนือการตีราคา คือเป็นอนันตะ จึงมีความหมายว่า เหนือสิ่งทั้งหมด หรือ ทุกสิ่ง อย่างไม่มีที่สิ้นสุด.

อรรถาธิบายนี้ ท่านอาจารย์พุทธทาส อินทปัญโญ ทำไว้ก่อนละสังขาร เริ่มทำต้นฉบับเมื่อวันที่ ๒๙ ตุลาคม ๒๕๓๕ ทำได้ ๒ วัน (รวม ๖ ชม.) ก็หยุดไปเลย เพราะร่างกายไม่อำนวย และไม่มีเวลาว่างพอจะรวบรวม. ข้อความทั้งหมด บันทึกเทปเสียงคำบอกของท่านอาจารย์ไว้โดยตลอด

ไกววัลย์ หมายถึง **สิ่งที่มีความงามถึงที่สุด อยู่เหนือความบริสุทธิ์เหนือความบริบูรณ์** **เหนือความเป็น ต้น กลาง ปลาย** คือ **อยู่เหนือความมีการบัญญัติ** นั้นเอง.

ไกววัลย์ หมายถึง **ความสมบูรณ์** ทั้งโดยพยัญชนะ โดยอรรถะ และ **ความมีประโยชน์** ซึ่งหมายถึง **ทางหนังสือ หรือ ทางภาษา อยู่ในฐานะเป็นสิ่งสูงสุด.**

ไกววัลย์ **อยู่เหนือกาลเวลา** หรือ **นอกกาลเวลา ไม่สมมติ** หรือ **บัญญัติได้** ในเรื่องอันเกี่ยวกับเวลา ดังนั้น **จึงอยู่นอกเหนือกิจกรรม และอำนาจแห่งกิจกรรมของ “พระเป็นเจ้า”** ที่กล่าวอย่างบุคคลาธิษฐาน คือมิใช่กฎของธรรมชาติ.

ไกววัลย์ **อยู่เหนือความศักดิ์สิทธิ์** ของสิ่งที่เรียกว่า **สิ่งศักดิ์สิทธิ์** เพราะเหตุว่ามันเป็นเสียทุกอย่าง ไม่ยกเว้นอะไร เลยไม่มีความหมายของคำว่า **สิ่งศักดิ์สิทธิ์.**

ไกววัลย์ **อยู่เหนือบัญญัติทางมิติ (dimension)** ที่ใช้กันอยู่ในโลก เช่น คำว่า **การมา การไป การถึง กาลจุด การอุบัติบังเกิด** ซึ่งเรียกโดยภาษาบาลีว่า **อาคตติ คติ จิตติ จุตติ อุปปตติ** ซึ่งจะรวมเรียกได้ว่า **ความว่าง จากมิติใดใด โดยสรุปแล้ว เป็นการไม่ตั้งอยู่ เป็นการไม่เป็นไป และมิใช่อารมณ์ หรือความมีอารมณ์.**

ไกววัลย์ **เป็นสิ่งที่มิไวกู้พูดกันในทุกๆ ศาสดา** ที่อ้างตัวเองว่า **มีสิ่งสูงสุดเหนือสิ่งทั้งปวง** จนไม่มีอะไรจะเปรียบเทียบกับกันได้ เพราะมันหมายถึง **ทุกสิ่งไม่ยกเว้นอะไร.**

ในเบื้องต้นนี้ จะพูดกันแต่ฝ่ายสัมมัตตะหรือนิพพาน ขอให้ตั้งเป้าหมายแห่งการพูด โดยเล็งไปถึงที่นั่น **อันเป็นสิ่งสูงสุด หรือเป็นสิ่งทุกสิ่ง แห่งสิ่งทั้งปวง.**

(๓)

สำหรับเด็ก ๆ ขอให้รู้แต่เพียงว่า **สิ่งนั้นมีอยู่** ก็พอแล้ว โดยที่ยังไม่สามารถจะทำให้เข้าใจได้ว่าอะไร ขอให้เข้าใจรวมๆกันว่า **หมายถึงทุกสิ่ง** ก็แล้วกัน.

หน้าที่ของพวกเราเกี่ยวกับไภวฉลยธรรม

เราจะต้องกระทำเกี่ยวกับไภวฉลยธรรม ให้เป็นไภวฉลยธรรมประกาศิต เพื่อให้เราบังคับตัวเองเกี่ยวกับไภวฉลยธรรมตามสมควรจะเป็นไป หรือต้องเป็นไป ดังนั้นจึงต้องมีการปรารภเรื่องไภวฉลยธรรมเป็นเบื้องต้น จะมีการสนทนาพูดจาอะไรๆ หรือพยายามกระทำสิ่งใดๆ ก็ต้องมีการปรารภเรื่องไภวฉลยธรรม เป็นหลักเป็นประธาน.

เราจะมีการขยายขอบเขตของการศึกษา การปฏิบัติ การเห็นแจ้ง **ทางตลอด** และรับประโยชน์จากไภวฉลยธรรม ให้ได้ ให้มี ตามที่สมควร.

เราจะต้องมีการวิจัยวิจารณ์ต่อสิ่งที่เรียกว่า **ไภวฉลยธรรม** ให้ละเอียดลออในทุกแง่ทุกมุม จะต้องมีการ **เห็นไภวฉลยธรรมในไภวฉลยธรรม ด้วยไภวฉลยธรรมในตัวไภวฉลยธรรม** จนสามารถวิจัยและวิจารณ์สิ่งนี้อย่างครบถ้วน เราจะต้องสงเคราะห์สิ่งที่เรียกว่าไภวฉลยธรรม อย่างสงเคราะห์หมวดธรรมต่างๆ ตามชนิดตามลักษณะ เมื่อมีการแยกแยะ และวิจัยวิจารณ์ จนครบหลักเกณฑ์แห่งไภวฉลยธรรมนั้นๆ การสงเคราะห์คือการสรุปความโดยรายละเอียด ให้สั้นเข้า แล้วมีการวิจัยให้พบใจความสำคัญเป็นหมวดหมู่ และมีการวิจารณ์ข้อปลีกย่อยโดยรายละเอียด.

เราจะต้องทำการผนวกไภวฉลยธรรมแต่ละหมวดๆ ให้เข้ากันได้ โดย **ใจความ** และรวบรวมรายละเอียดแห่งเรื่องนั้นๆ ไว้ เป็นการบรรจุไภวฉลยธรรมเข้าให้ได้

(๔)

ด้วยกันทุกคน ทุกพวก หรือทุกชนิด เป็นการรวมแห่งไภวัญญธรรมอันหาที่สุดมิได้ อยู่ตลอดเวลา.

เราจะต้องจัดกระทำให้เสมือนหนึ่งว่า ไภวัญญธรรม นำจักรวาล กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็ว่า ให้มีไภวัญญธรรม และมี ธรรมไภวัญญ์ เข้าด้วยกัน โดยวัตถุประสงค์ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า มีวัตถุประสงค์แห่งไภวัญญธรรม เป็นการรวมไภวัญญธรรมกันทั้งโลก.

เราจะต้องค้นหาไภวัญญธรรมในประวัติศาสตร์แห่งไภวัญญธรรม แม้จะมีอาการแห่งการถอยหลังเข้าคลอง ก็มีการรูกหน้า หรือการเบิกบานในทางประวัติศาสตร์ ไม่ทำตนให้เป็นมนุษย์หลงทางของไภวัญญธรรม เหมือนอย่างที่เราพุทธองค์ตรัสไว้ในบัดนี้ก็ดี ในกาลก่อนก็ดี ตถาคตบัญญัติ เฉพาะเรื่องความทุกข์ และความดับทุกข์เท่านั้น ดังที่ตรัสว่า “บุพเพ จาห์ ภิกขเว เอตริหิ จ ทุกข์ ปญญาเปมิ ทุกขสฺส จ นิโรธ”.

เราจะต้องไม่มีการหลงทาง ไม่มีการหลงตัวเอง ไม่มีการหลงโลก ไม่มีการหลงพระเป็นเจ้า. (อย่างบุคคลาธิษฐาน) อันมีอยู่อย่างมากมาย.

เราจะต้องมีไภวัญญธรรมสถาปนา อาณาจักรแห่งไภวัญญธรรม ตามอำนาจแห่งตน ให้ไภวัญญธรรมนั้นเป็นอาณาจักรแห่งตัวเอง มีลักษณะเป็นธรรมประกาศิต.

เราจะต้องนำจักรวาลทุกจักรวาล โดยไภวัญญธรรม มีไภวัญญธรรม ตามอำนาจแห่งตน ให้ไภวัญญธรรมนั้นเป็นอาณาจักรแห่งตัวเอง มีลักษณะเป็นธรรมประกาศิต.

เราจะต้องนำจักรวาลทุกจักรวาล โดยไภวัญญธรรม มีไภวัญญธรรมนำสันติภาพอีกต่อหนึ่ง.

เราจะมีไภวัญญธรรม นำ **อตั้มมยตา** คือความเป็นอิสระแก่ตัวเอง ไม่ยอมให้สำเร็จมาแต่สังขารใดๆ หรือปัจจัยใดๆ ไม่อาศัยสิ่งใดที่เนื่องกันเป็นสายอย่างปฏิจกสมุปปาท

(๕)

หรืออิติปปัจจยตา เพราะว่า ไกวัลยธรรม เป็นสิ่ง ๆ เดียว หรือทั้งหมด อยู่ในตัวมันเองแล้ว.

เราจะต้องมีไกวัลยธรรม นำ พระนิพพาน คือให้เกิดความถูกต้องในการลูถึงพระนิพพาน โดยอาศัยสัมมัตตธรรม คือความถูกต้องทางความคิดเห็น ทางความปรารถนา ทางการพูดจา ทางการทำงาน ทางการประกอบอาชีพ ทางความพยายาม ทางความมีสติ ทางความมีสมาธิ ทางความมีญาณ ทางความมีวิมุตติ ซึ่งเป็นสัมมัตตะสูงสุด อย่างที่พระองค์ได้ตรัสไว้.

เราจะต้องมีไกวัลยธรรม นำ ประทีป ทั้งที่ดวงประทีปก็เป็นการนำอยู่ในตัวเองแล้ว คือเราจะต้องจัดให้มีการใช้ประทีปที่ถูกต้อง จนนำตัวเอง เรียกได้ว่า **ประทีปนำ ประทีป** ประภาคารนำประภาคาร ให้ **ประทีปดวงน้อย นำ ประทีปดวงใหญ่** อยู่เสมอ.

เราจะต้องจัดให้ไกวัลยธรรม นำ ไกวัลยธรรมเอง ในลักษณะไกวัลยธรรมที่ยังน้อย หรือยังต่ำ นำไกวัลยธรรมที่มากหรือสูงขึ้นไป.

โดยใจความก็คือ **ไกวัลยธรรมนำชีวิต**. ทุกอย่างสำเร็จประโยชน์อยู่ที่การมีชีวิต ซึ่งมีกานำอย่างถูกต้อง อะไรๆ ก็สำเร็จอยู่ที่ชีวิต ชีวิตตั้งอยู่ได้ด้วยชีวิต ชีวิตสำเร็จอยู่ด้วยชีวิต ดังนั้น จึงได้มีไกวัลยธรรมนำชีวิต ซึ่งเป็นชีวิตนิรันดร คือประกอบอยู่ด้วยไกวัลยธรรมอันไม่มีที่สิ้นสุด.

ประโยชน์ของไกวัลยธรรม

ประโยชน์ของไกวัลยธรรม เกี่ยวข้องไปถึงสิ่งที่เรียกกันว่า **การไถ่บาป** โดยเหตุที่ว่า เป็นการไถ่บาป รับการไถ่บาป ผู้ไถ่บาป และการหมดบาป พันบาป อยู่ในตัว เพราะมีไกวัลยธรรมแล้ว บาปตั้งอยู่ไม่ได้ กลายเป็นผู้อิสระจากบาป. และ

(๖)

อิสระจากการทำบาป. กล่าวสั้นๆ ก็ได้ว่า ตัว หรือ องค์ ของพระเป็นเจ้าเอง ก็เป็น ไกวัลยธรรม ซึ่งทำให้พระเป็นเจ้าอยู่เหนือบาปและหมดบาป ทำให้ไม่ต้องมีการไถ่บาป เพราะเป็นการไถ่บาปหรือหมดบาปอยู่แล้วในตัวของไกวัลยธรรมนั้น.

คำว่า **ไกวัลยธรรม** เจยๆ คำนี้ ยังไม่มีใครรู้จัก จึงเป็นเสมือนหนึ่งว่า ไม่มีเกียรติ ไม่มีน้ำหนัก ไม่มีควมหมาย ไม่สูงสุด เท่ากับคำว่า **สัมพัญุตญาณ** หรือ คำว่า **สัมมาสัมโพธิญาณ** ซึ่งที่แท้ก็หมายถึงไกวัลยธรรมทั้งหมดทั้งสิ้นนั่นเอง.

ถ้ากล่าวถึงไกวัลยธรรมในฐานะที่เป็นกฎ ก็ได้แก่กฎที่เรียกว่า **กฎของพระไตรลักษณ์** **กฎของอิทัปปัจจยตา** และ**กฎของอริยสัจ** ซึ่งก็มีคำตอบเกี่ยวกับปัญหาของไกวัลยธรรมทั้งหมดทั้งสิ้น.

ไกวัลยธรรมเพื่อประโยชน์แก่ใคร

ถ้ามีคำถามขึ้นมาเช่นนี้ ก็ตอบได้ว่า **เพื่อประโยชน์ของธรรมชาติ เพื่อประโยชน์ของไกวัลยธรรมเอง เพื่อประโยชน์ของประโยชน์ประจำโลก.**

กล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า **เพื่อประโยชน์ของพระพุทธเจ้า**ในส่วนที่เป็นบุคคลาธิษฐาน, และเป็นประโยชน์แก่พระศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า, และเพื่อประโยชน์ของพระนิพพานเอง ในคำตรัสที่ว่า **อายุตนะนั้นมีอยู่ (อตฺถิ ภิกฺขเว ตถายตฺนํ)** คำว่า อายุตนะนั้น หมายถึงพระนิพพานอยู่ในตัว. อายุตนะนั้น เป็นที่สุดแห่งความทุกข์, เป็นความไม่ตาย, เป็นความว่างนิรันดรของสิ่งที่เรียกว่า ตัวตน.

กล่าวอีกอย่างหนึ่งก็ว่า **เพื่อประโยชน์** หรือ **เป็นประโยชน์** แก่สันติภาพของโลก หรือของทุกคนในโลก หรือเพื่อความสงบเย็นและเป็นประโยชน์ของทุกคนในโลก

อยู่ในตัวมันเอง. กล่าวอย่างอุปมา ก็ว่า เพื่อเป็นรูส้วมชักโครกโดยอัตโนมัติ ในตัวมันเอง เพื่อส่งไม่พึ่งปรารถนาของสากลจักรวาล อธิบายว่า รูส้วมชักโครกโดยอัตโนมัติ นั้น อะไรที่ไม่พึ่งปรารถนา ก็วิ่งไปลงรูของส้วมชักโครก จะเป็นสสารหรือจะเป็นพลังงานล้วนๆ มันก็วิ่งไปลงรูส้วมชักโครกรูนั้น มันจึงกลายเป็นที่สิ้นสุดแห่งการรวนเวียน ของสสารและพลังงาน ซึ่งจะรวมเรียกว่า “ของสังขารทั้งปวง”

ทั้งหมดนี้ เพื่อความไม่เห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นกิเลสของทุกคน เพื่อความไม่เป็นคู่ตรงกันข้าม คือบวกหรือลบ, positive หรือ negative, supply หรือ demand, subjective หรือ objective หรือแม้ที่สุดแต่ ความเป็นกรด หรือ ความเป็นด่าง ในทางวัตถุ.

กล่าวอย่างเอาเปรียบอีกอย่างหนึ่งก็กล่าวว่า **ไม่มีพระธรรมที่แบ่งเป็นพระวินัย พระสูตร หรือ พระปรมัตถ เพราะมันกลายเป็นไภวฉลยธรรมเสียทั้งหมดทั้งสิ้นนั่นเอง.**

การพิมพ์หนังสือไภวฉลยธรรม

การจัดพิมพ์หนังสือเรื่องนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อช่วยให้ลูกเด็กๆ ได้สนองพระคุณของแม่; หรือเพื่อช่วยให้คนแก่ ได้สนองพระคุณของพระศาสนา ในที่สุดก็เพื่อช่วยให้ชาวประชาได้สนองคุณของพระพุทธเจ้าเอง.

ประโยชน์อันกว้างขวางของไภวฉลยธรรม

ประโยชน์อันกว้างขวางของไภวฉลยธรรมนั้น มุ่งหมายเพื่อประโยชน์ของทุกคนในโลก ซึ่งจะทำให้โลกได้มีสันติภาพเป็นส่วนรวม, เป็นสันติภาพที่หาไม่ได้

จากเหตุจากปัจจัย ที่มีอยู่เป็นธรรมดา แต่จะหาได้จากไภวฉลยธรรม ด้วยการทำให้เหมาะสมทุกอย่าง ด้วยเหตุด้วยปัจจัยจากไภวฉลยธรรมโดยตรง, และแม้แต่จากสิ่งๆ ที่เนื่องกันอยู่กับสิ่งสูงสุด เช่นพระเจ้า (โดยบุคคลลาธิษฐาน) และหรือที่เนื่องจากทุกสิ่งที่เกิดจากความถูกต้องของศาสนา และทุกอย่างของศาสนา ที่เกิดมาจากไภวฉลยธรรม อันเกิดมาจากกิเลส ที่เกิดเพราะไม่มีความถูกต้องของศาสนานั้นเอง คือ การปฏิบัติต่อสิ่งที่เรียกว่า ไภวฉลยธรรม.

ไภวฉลยธรรมมีประโยชน์ถึงขนาดที่จะกำจัดกิเลสของโลก ซึ่งยังไม่มีสันติภาพ และเป็นการทำให้เกิดความถูกต้องของการมีไภวฉลยธรรม ที่จะขับไล่กิเลสออกไปเสียด้วยความถูกต้อง ของการมีไภวฉลยธรรมนั่นเอง.

การมีไภวฉลยธรรมที่ถูกต้อง

การมีไภวฉลยธรรมที่ถูกต้อง คือการมีและการใช้ไภวฉลยธรรมอย่างถูกต้อง จากความสำเร็จแห่งการมีและการใช้ไภวฉลยธรรมที่ถูกต้องนั้น ทำให้เกิดความสำเร็จในการที่จะมีศาสนา ที่สามารถควบคุมกิเลส และสร้างสันติภาพ ให้แก่มนุษยชาติไปนั่นเอง.

พระพุทธเจ้าพระองค์เดียวตรัสเรื่องสันติภาพไว้อย่างถูกต้อง คือเรื่องไภวฉลยธรรม, คือเรื่องสัมมัตตะ เพียงคำเดียว ก้องจักรวาล ตรงจุดที่เหมาะสมสำหรับช่วยโลก ให้อยู่เหนือโลก เป็นโลกุตตระที่แท้จริง. พระองค์ทรงเน้นคำว่า “*อตฺถิ ภิกฺขเว ตถายตฺถนํ*” ซึ่งแปลว่า *อายตนะนั้นมีอยู่.* และทรงเน้นที่คำว่า *เอโส อนฺโต ทุกฺขสฺส* ซึ่งแปลว่า *นั่นเป็นที่สุดแห่งความทุกข์.* ความหมายเหล่านี้ เป็นหน้าที่ของผู้เป็นพุทธทาสทุกคน ต้องรู้ ต้องรับรู้ ในฐานะเป็นหน้าที่อันสูงสุด เป็นความสวัสดิ์ของโลกทั้งปวง เป็นเสมือนหนึ่งน้ำล้างบาปของสรรพโลก ซึ่งจะต้องตะโกนว่า “**อยู่ที่นี่เองไว้**” ให้ทุกคนได้ยิน.

สันติภาพอันถูกต้องของมนุษย์นี้ อยู่ที่นี้ มิใช่อยู่ในโลกไหน หรือในดาวดวงไหน แต่อยู่ที่ไถวัลยธรรมอันสูงสุด คืออยู่ตรงที่จิตว่างของตัวตน เป็นสุญญตา ถึงขนาดเป็น **ปรมาณูตรสุญญตา** อย่างมุ่งหาที่อื่นเลย และเป็นไถวัลยธรรมอัตโนมัติ อยู่ตรงธรรมสูงสุด ที่เรียกว่า **สัพพสงฺขารสมฺภเว** ที่พูดเป็นอุปมาว่า ตกลงหยุดไหล **คือสังขารทั้งปวงหยุดไหล ไม่วายเวียน**. ที่แล้วมามีกันแต่จิตตูปาท ที่เต็มไปด้วยอุปสงค์และอุปทานเต็มอัดอยู่ในจักรวาล ไม่มีในปรมาณูแห่งสุญญตา เราจึงไม่มีหวังในสันติภาพ ขอให้ทุกคนน้อมจิตตูปาทไปสู่เอกัคคตาคจิต แห่งสุญญตา บังคับจักรวาลให้รู้จักมีสันติ. หนทางอื่นไม่มีมันยิ่งไปกว่าหาเลือดกะบู่ โดยที่ไม่รู้ว่า ปูมีเลือดใส สีไม่มี.

มวยปล้ำของสันติภาพ

มวยปล้ำอันไม่รู้จักจบจักสิ้นของสันติภาพ ก็คือสิ่งที่เรียกว่า supply และ demand คือการที่โลกมีหน้าที่เสนอและสนองสิ่งที่ต้องปรารถนาของโลกเอง อย่างไม่มีที่สิ้นสุด. มวลปล้ำอีกคู่หนึ่ง ก็คือ สิ่งที่เรียกว่า energy และ material ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงและปลุกปล้ำอย่างไม่มีที่สิ้นสุด. Matter ถูกเปลี่ยนเป็น energy, energy ถูกเปลี่ยนเป็น matter อย่างไม่มีที่สิ้นสุด โดยอาการแห่งมวยปล้ำ. อีกคู่หนึ่งก็คือ positive และ negative ซึ่งเป็นมวยปล้ำแห่งการเห็นแก่ตัว เป็นเรื่องการยึดมั่นของความดีความชั่ว การได้การเสียอย่างไม่มีที่สิ้นสุด. มวยปล้ำคู่สุดท้าย คือความรู้จักกันแต่เรื่องกาม หรือ sex ข้อนั้นขอระบุไปยังความรู้สึกแห่ง มีพิหสฺซุข อันไม่มีที่สิ้นสุด เปรียบได้กับความสุแห่งรู้สึวมชัคโครอก ซึ่งจะได้พิจารณากันโดยละเอียด ให้สมกับข้อที่มันเป็นมวยปล้ำ แห่งรู้สึวมชัคโครอก อันไม่มีวันเต็ม ซึ่งเป็นภาวะตรงกันข้ามกับความหมายของคำว่า ไถวัลยธรรม.

โลกกำลังมีแต่ความขัดแย้ง

สิ่งที่เรียกว่า ไกวัลย์ มีได้ทั้งสิ่งที่เรียกว่า สังขาร และวิสังขารฝ่ายสังขาร เป็นเรื่องของวิกฤตการณ์ บ่อเกิดแห่งความทุกข์ เราไม่มีฝ่ายวิสังขาร ซึ่งชวนให้เกิดสันติภาพ นี้เรียกว่า “คุมเกมไม่ได้” เป็นเรื่องเศร้าของโลก เป็นไกวัลย์ในระยะวิกฤต ก็มีแต่สิ่งที่จะออกมา ในรูปของวิกฤติ พวกมิชฌาทิฏฐิ “ฝันหวาน” กั้นอยู่แต่ในเรื่องฝ่ายมิชฌัตตะ ไม่มีฝ่ายสัมมัตตะ นี่เป็นเหตุให้เขา พุด หรือ กำลังพุด กันแต่เรื่องของ “กาม” เพราะถูกลงด้วยของเป็นคู่ “อย่างสิ้นเนื้อประดาตัว” เราจะต้องพุดกันอย่างละเอียด ตรงกันข้ามในฐานะเป็นไกวัลย์แห่งสัมมัตตะ.

โลกไม่มีไกวัลย์อย่างสัมมัตตะ มีแต่ไกวัลย์แห่งความขัดแย้ง จะเป็นโรคกาย โรคจิต หรือโรคตัวตน ก็มีแต่ฝ่ายขัดแย้ง positive หรือ negative ก็เป็นการขัดแย้ง คือ บวก ก็ขัดแย้ง ลบ ก็ขัดแย้ง demand ก็ขัดแย้ง supply ก็ขัดแย้ง อยู่ในฐานะเป็น energy ก็ขัดแย้ง ในฐานะ material ก็ขัดแย้ง อยู่ในฐานะ subjective ก็ขัดแย้ง objective ก็ขัดแย้ง ในฐานะอัตนัย หรือ ปรนัย ก็ขัดแย้ง มันมีความจำเป็นที่จะต้องมีความรอบรู้ สามารถจะได้ จนกระทั่งละสักกายทิฏฐิ จึงจะเลิกซึ่งพอ ที่จะถอนความขัดแย้ง หรือไม่มีความขัดแย้ง.

ถ้าถอนสักกายทิฏฐิได้ ก็จะสามารถความขัดแย้งได้ ไม่มีจิตเศร้าหมอง ด้วยอกุศลกรรมบถ ไม่มีบวก ไม่มีลบ ไม่มีชีพพลาย ไม่มีดีมานด์ ไม่อยู่ในฐานะแห่งสสารหรือพลังงาน ที่เป็นเหตุให้กระทำไปตามความเห็นแก่ตัว โดยหวัช้อธรรม แล้วจะต้องมีวิปัสสนาญาณ ในระดับทศพลญาณ สำนึกในสัญญา 10 ประการ เช่น อนิจจังสัญญา อนัตตสัญญา และอสุภสัญญา เป็นต้น. ไม่มีนันทิราคะ ไม่มีอิตถวาทุพาทาน ไม่มีอาการแห่งฉัมภี (สะดุ้ง) อุตราสี (หวาดเสียว และปลาบ) (วิงหนี่) ไม่ถูกระทบกระแทกอยู่ด้วยอำนาจของเศรษฐกิจ

การเมือง สังคม ไม่มีปัญหาใดๆ ในความไม่ถูกต้อง (มิจัตตะ) ไม่มีจิตชักขึ้นชักลง เหมือนการหอบของสุนัข ที่หอบอยู่เสมอ ไม่มีรู้ส่วนซีกโครงที่เข้าออกอยู่เสมอ.

สันติภาพไม่อาจจะเกิดขึ้น เพราะไม่สามารถควบคุมปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการเมือง ปัญหาสังคม เพราะไม่สามารถควบคุมปัญหาทางศีลธรรม เป็นเหตุให้ต้องทำลายธรรมชาติ ทำลายสัตว์ ทำลายต้นน้ำลำธาร ห้วยหนองคลองบึงบาง ไม่สามารถควบคุมการกินดีอยู่ดี เพราะความตะกละในอาหาร หรือความเอร็ดอร่อย แม้ในหมู่คนที่เรียกว่านักศึกษา คนร่ำรวย ไม่สามารถควบคุมลภสักการะของนักบวช ไม่สามารถควบคุมปัจจัยที่ห้า คือการได้ตามใจตัวเอง ซึ่งเป็นอบายมุขของประชาชน อันเป็นกระแสจิตแห่งการขัดแย้ง.

รู้จักกันแต่กาม

คนในโลก รู้จักกันแต่เรื่องกาม ในความหมายของคำว่า *having a good time* ต้องเป็นภพ จมอยู่ในนิพหุสุข เป็น “กาวใจของอวิชชา” อันเป็นนิพหุสุข คือความสุขที่เกิดทางท่อปัสสาวะไม่มีที่สิ้นสุด.

ไม่ต้องรู้กันว่า อะไรดี อะไรสูง อะไรว่าง อะไรเป็นสันติภาพ รู้กันแต่เรื่องเอร็ดอร่อย มีลักษณะแห่งความเป็นกาม ที่มีเรื่องแห่งความเอร็ดอร่อย สนุกสนาน ซึ่งมีรสอันลึกกลับรวมอยู่ในคำว่า กาม ตัวอย่างเช่น สุนัขกัดผ้าชีวีว ทิ้งกันเล่นอย่างเอร็ดอร่อย เคี้ยว ยางพารา หรือหมากฝรั่ง ซดเหล้ากันอย่างเอร็ดอร่อย แม้แต่ซี่ผึ้งสีปากของคุณย่าสมัยโบราณ ก็มุ่งหมายความเอร็ดอร่อย ซดน้ำชาของคุณปู่อย่างไม่รู้เบื่อ แม้แต่นักถอนหนวดด้วยแหนบอย่างไม่รู้เบื่อ ของนักถอนหนวด ก็มีสิ่งเรียกว่า กาม รวมอยู่ในนั้นด้วย แม้แต่

หมอบที่ปีปดูกายของเครื่องวัดความดันโลหิต ก็ยังมีลักษณะแห่งความเป็น กาม หรือ sex เช็ก. ทั้งหมดนี้รวมอยู่ในความหมายของคำว่า มีพิสุข หรือสุขทางกาม.

ดูให้ดีเถิด มันเป็นเพียงความรู้สึกหลอกหลวงชั่วแฉ่น ของสิ่งที่เรียกว่า having a good time ซึ่งเป็นคำโฆษณาชักชวนลูกค้าของหญิงโสเภณี. ภิกษุหนุ่มและสามเณรน้อยๆ และสาวรุ่นเด็กๆ ทั้งหลาย จำเป็นจะต้องรู้จักความหลอกหลวงของคำพูดประโยคสั้นๆ ว่า having a good time มันเป็นอัสสัทะ (ความอร่อย) อันหลอกหลวงอยู่หลายร้อยขั้น.

เมื่อไรโลกจะมีสันติภาพ

คำถามนี้มีคำตอบชนิดที่เป็นคำตอบอย่างคร่าวๆ ไม่รัดกุม หรือเรียกว่า ตอบอย่างเอาเปรียบเกินไปก็ได้ เมื่อมีคำถามว่า เมื่อไรโลกจะมีสันติภาพ ก็ขอตอบว่า.

๑. **เมื่อโลกมีสัมมัตตะ ๑๐ ประการ** คือความถูกต้องทางทฤษฎี ทางความปรารถนา ทางการพูดจา ทางการกระทำกรงาน การทางประกอบอาชีพ ทางความพากเพียร ทางความมีสติสัมปชัญญะ ทางความมีสมาธิ ทางความมีวิปัสสนาญาณ และความหลุดพ้น ซึ่งเรียกโดยบาลีว่า สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปो สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว สัมมาวายาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ สัมมาญาณะ และสัมมาวิมุตติ.

๒. เมื่อทุกๆ ศาสนา มีความยุติ ในไภวलयธรรม เป็นสัมมัตตะ คือความถูกต้องดังกล่าวแล้ว.

๓. เมื่อพระเจ้า (อย่างบุคคลลาภิษฐาน) ทั้งหมดทั้งสิ้น มี หรือเป็นสัมมัตตะ.

๔. เมื่อมีสิ่งสูงสุดเพียงสิ่งเดียวแห่งสิ่งทั้งปวง เป็นสัมมัตตะ หรือเป็นความถูกต้อง ในความหมายของคำๆ นี้.

๕. เมื่อโลกทั้งปวง ในทุกๆ จักรวาล ถูกคุกคามด้วยภาวะแห่งมิดัสญูญี อย่างเพียงพอ คือความรู้สึกหวาดเสียวสูงสุด ของความพินาศในโลก.

๖. เมื่อสากลโลก มีการกลับใจ ที่จะมีไภวฉลยธรรม เป็นสากลธรรม ในความหมายที่ถูกต้อง.

๗. เมื่อโลก มีศีลธรรม ในความหมายที่ถูกต้อง เป็นไภวฉลยธรรม.

๘. เมื่อไภวฉลยธรรมนั่นเอง มีฐานะเป็นสากลธรรม.

๙. เมื่อพระเป็นเจ้า (โดยบุคคลลาภิสฐาน) ไม่ต้องมี หรือมี แล้วหยุดสร้างโลก.

๑๐. เมื่อทุกชีวิต ไม่มีตัณหาที่เรียกว่า นันทิราศสหคตา ตตรุ ตตรวาทินุทนี

๑๑. เมื่อโลกไม่มีความขัดแย้งของธรรมคู่ตรงกันข้าม ซึ่งมีอยู่เป็นคู่ๆ ซึ่งเป็นการขัดแย้งโดยอัตโนมัติอยู่ในตัว.

๑๒. เมื่อโลกมีความว่างจากตัวตนอยู่ในความรู้สึก คือมีสัมมัตตะ มีภาวะที่เป็นความไม่ปรุงแต่ง คือว่างจากสังขาร อย่างที่เรียกว่า ตลิ่งหยุดไหล.

๑๓. เมื่อโลกไม่มีสังขารธรรมฝ่ายมิถัตตะ คือความเป็นผิด ที่ตรงกันข้ามจากสัมมัตตะ.

๑๔. เมื่อจิตใจของมนุษย์ทุกคนในโลก ไม่มีอุปาทาน คือความยึดมั่น ว่าตัวตนหรือว่าของตน.

๑๕. เมื่อสัตว์โลกทั้งปวงรู้จักควบคุมความต้องการที่เรียกว่า ตัณหา ทั้งโดยกามตัณหา ภวตัณหา และวิภวตัณหา อย่างสิ้นเชิง.

๑๖. เมื่อโลกเข้าถึงความหมายอันแท้จริง ของคำว่า ความถูกต้อง และปฏิบัติได้ตามความหมายนั้น อย่างสมบูรณ์ คือมีสัมมัตตะ.

เมื่อไรโลกจะมีสันติภาพอีกปริยายหนึ่ง

คำกล่าวนี้ กล่าวอย่างสะดวกๆ ตามความพอใจ ของผู้กล่าว.

๑. เมื่อสัตว์โลกเกลียดมิถัตตะ และบูชาสัมมัตตะ อย่างสูงสุด.

๒. เมื่อสวณโมกข์นานาชาติ หรือธรรมทานมูลนิธิ ดำเนินงานดังต่อไปนี้
ได้ดังความประสงค์

- ก. มีการแสดงธรรมได้ดังประสงค์.
- ข. มีการฟังธรรมได้ดังประสงค์.
- ค. มีการเข้าใจธรรมได้ดังประสงค์
- ง. มีการรู้จักธรรมได้ดังประสงค์.
- จ. มีความพอใจในธรรมได้ดังประสงค์.
- ฉ. มีการวิจัยวิจารณ์ธรรมอย่างอิสระ.
- ช. มีการเห็นธรรมอย่างเพียงพอ.
- ซ. มีการบรรลุธรรมอย่างน่าอัศจรรย์ อย่างมีเหตุผล อย่างมีปาฏิหาริย์.
- ฌ. มีการเผยแผ่ธรรม.
- ฎ. มีความสำเร็จในการบำเพ็ญธรรมทาน สามารถนำสันติธรรมสำเร็จ
ได้ตามความหมายของคำว่า สัมมัตตะ.

๓. เมื่อโลกปรากฏผล เป็นความสงบเย็น และความเป็นประโยชน์พร้อมกัน
ไปในตัว.

พระเป็นเจ้าที่แท้จริง

พระเป็นเจ้าที่แท้จริง ในรูปของธรรมาธิษฐาน มีการปรากฏในที่ทุกแห่ง มี
ความยิ่งใหญ่ในที่ทุกแห่ง รอบรู้ในสิ่งทุกสิ่ง.

สามารถอำนวยการสันติภาพ พร เมตตา ได้ทุกอย่าง.

ทำให้เกิดสันติภาพในที่ทุกแห่ง.

ไม่มีที่ว่างเปล่า สำหรับพระเจ้าที่แท้จริง.

สามารถครอบงำทุกสิ่ง เป็นเหตุให้ได้ทุกสิ่งที่จะควรจะได้.

อิทัปปัจจยตาเป็นงานประจำของพระเจ้า แต่ความจริงมีอยู่ว่า ถ้าไม่ต้อง
เกี่ยวข้องกับพระเจ้าหรือเทพเจ้าเสียเลย เกี่ยวข้องกันแต่สัมมัตตะจะมีสันติยิ่งกว่า.

สารบาญ ไถวัลยธรรม

๑. ไถวัลยธรรม คือสิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง	หน้า	๑
๒. ไถวัลยธรรม ในฐานะเป็นสิ่งที่ควรแก่นามว่าธรรมทั้งปวง ”		๓๐
๓. ไถวัลยธรรม ในฐานะกฎแห่งสามัญญลักษณะ ”		๖๒
๔. ไถวัลยธรรม ในฐานะเป็นกฎแห่งอิทัปปัจจยตา ”		๑๐๓
๕. ไถวัลยธรรม ในฐานะจตุราริยัสัจจ ”		๑๕๒
๖. ไถวัลยธรรม ในฐานะที่เป็นธาตุ ”		๒๑๕
๗. ไถวัลยธรรม ในฐานะที่เป็นธรรมชาติแห่งพุทธภาวะ ”		๒๔๕
๘. ไถวัลยธรรม ในฐานะที่เป็นกฎชีวิตวนนาการ ”		๒๗๒
๙. ไถวัลยธรรม ในฐานะที่เป็นสิ่งคงกระพันชาตรี ”		๒๙๘
๑๐. ไถวัลยธรรม ในฐานะที่เป็นหลักมูลฐาน เพื่อทำความเข้าใจอันดี ระหว่างศาสนา ”		๓๓๓
๑๑. ไถวัลยธรรม ในฐานะที่เป็นหลักมูลฐานฯ (ต่อ) ”		๓๗๓
๑๒. ไถวัลยธรรม ในฐานะที่เป็นหลักมูลฐานฯ (ต่อ) ”		๔๑๒
๑๓. ไถวัลยธรรม เมื่อมนุษย์ยอมรับเอาเป็นเครื่องค้ำครองโลก ”		๔๕๙

(โปรดดูสารบาญละเอียดในหน้าต่อไป)

สารบัญละเอียด

ไถวัลยธรรม

๑. <u>ไถวัลยธรรม คือ สิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง</u>		หน้า
เรื่องนี้เริ่มบรรยายครั้งแรก, ภาควิสาขบูชา พ.ศ. ๒๕๑๖	๑
ปรารภเหตุของการบรรยายธรรมในวันเสาร์	๒
ข้อธรรมะนี้ชื่อว่า "ไถวัลยธรรม" มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวงอย่างไร	๓
ศึกษาคำว่า "ไถวัลย" ให้เข้าใจก่อน	๔
ไถวัลย มีอยู่ก่อน โดยไม่มีจุดตั้งต้น	๕
ศึกษาในข้อที่ว่า "มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง"	๖ - ๗
ไถวัลยเป็นสิ่งเดียวกับนิพพาน , อสังขตะ, หรือสุญญตา	๘
ไถวัลยมีอยู่ตลอดเวลาและสถานที่ทั้งปวง	๙
ถ้ารู้จักไถวัลย มนุษย์จะเป็นมิตรกันหมด	๑๐
ถ้าเข้าใจ "ไถวัลย" ทุกศาสนาจะไม่เป็นข้าศึกแก่กัน	๑๑
รู้จักไถวัลยแล้ว จะรู้จักพุทธศาสนาถูกต้องด้วย	๑๒
ไถวัลยธรรม เป็นเหมือนธรรมแม่ ซึ่งไม่รู้จักเปลี่ยนแปลง	๑๓
ถ้าเข้าถึงธรรม หรือพระเจ้าได้จริง จะแก้ปัญหาได้หมด	๑๔
ไถวัลยธรรมเป็นทุกสิ่งที่จะแก้ปัญหามนุษย์ได้	๑๕
ร่องรอยของไถวัลยธรรมมีพระพุทธานุภาพในพระไตรปิฎก	๑๖
มีพระพุทธานุภาพหลายตอนในบทเกี่ยวกับอิทัปปัจจยตา	๑๗

	หน้า
พระพุทธเจ้าตรัสยืนยันว่า "สิ่งนั้นมีอยู่ก่อน ฯลฯ"	๑๘
ตัวอย่าง : คำว่า ตถาคต , จีตวา ว สภา ธาตุฯ	๑๙
ยังมีคำว่า ตถาคต, อวิตถตา, อนัญญถตาฯ	๒๐
พิจารณาในแง่วิทยาศาสตร์ ก็มีสิ่งที่เรียกว่ากฎ	๒๑
พวกที่เรียกว่าธาตุ, ทรงตัวอยู่, ตรงกันกับไวลยธรรม	๒๒
สิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง พระพุทธเจ้าตรัสเรียกว่า ธาตุ	๒๓
ทางประเทศจีน เหล่าจี้คั่นพบเช่นกันเรียกว่า "เต๋า"	๒๔
ทางฝ่ายอินเดียเรียกว่าปรมาตมัน, ฝ่ายคริสต์เรียก God	๒๕
ทุกศาสนามีสิ่งหนึ่งอยู่ , เราอาจเรียกภาวะนี้ว่า ไกวัลย์	๒๖
"สิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง" เราจะพูดเป็นคำเดียวว่า ไกวัลยธรรม	๒๗
ควรสนใจศึกษาสิ่งที่มีอยู่ก่อนคือ ไกวัลยธรรมบ้าง	๒๘
ถ้าเข้าใจเรื่องอิทัปปัจจยตา จะเข้าใจไกวัลยธรรมได้	๒๙

๒. ไกวัลยธรรมในฐานะเป็นสิ่งที่ควรแก่นามว่า ธรรมทั้งปวง. ๓๐

ต้องทบทวนคำว่าไกวัลยธรรม ก็คือธาตุ ให้เข้าใจเสียก่อน	๓๑
สิ่งที่มีอยู่ก่อนใด ๆ ใจความตรงกันที่ว่าเป็นปฐมเหตุ	๓๒
ศาสดาทั้งหลายค้นพบสิ่งที่มีอยู่ก่อนโดยเรียกชื่อต่างๆ กัน	๓๓
พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงสิ่งที่มีอยู่ก่อนเรียกว่า ธรรมธาตุ	๓๔
ทรงย้ำว่า ตถาคตจะเกิดหรือไม่เกิด สิ่งนั้นได้มีอยู่แล้ว	๓๕
ธรรมธาตุทุกรูปที่เป็นกฎ จะเรียกชื่อใหม่ว่า ไกวัลยธรรม	๓๖
ทรงแสดงกฎของธรรมธาตุ ในรูปไตรลักษณ์, ปฏิจจสมุปบาท, และอริยสัจจ์ ๔	๓๗

สภาวะเดิมธรรมนั้น ก็คือ ไกวัลยธรรม , เป็นกฎมีอยู่ก่อน	๓๘
ทุกสิ่งออกมาจากกฎตายตัวของธรรมชาติ	๓๙
พระพุทธองค์ทรงยืนยัน "ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นตถาคตฯ"	๔๐
การเห็นธรรม หมายถึงเห็นกฎ หรือ ไกวัลยธรรม	๔๑
พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรม ก็คือแสดงกฎของธรรมชาติที่มีอยู่	๔๒
ถ้าเข้าใจไกวัลยธรรมกันแล้วจะทำให้โลกเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน	๔๓
แม้ในเรื่องกฎของกรรม ทุกคนจะหนีผลของกรรมไม่พ้น	๔๔
พระพุทธเจ้าตรัสถึงสังขจะซึ่งเป็นกฎ ก็มีความหมายตรงกับอสังขตะ	๔๕
ไกวัลยธรรมมีความหมายตรงกับกฎที่มีในศาสนาอื่นด้วย	๔๖
เพื่อเข้าใจคำว่า "ไกวัลย" คือกฎจะเปรียบเทียบกันดูเป็นคู่ :-					
-คู่ที่ ๑ ธรรมดั้งเดิมกับ ธรรมแปรรูป	๔๗
ธรรมดั้งเดิม คือ กฎ , ธรรมแปรรูปคือทั้ง สังขตะ, อสังขตะ	๔๘
-คู่ที่ ๒ ตัวธรรมแท้ กับประกายธรรมซึ่งเกิดขึ้นมาก	๔๙
-คู่ที่ ๓ ธรรมที่เป็นปฐมเหตุ กับผลนานาประการ	๕๐
-คู่ที่ ๔ ธรรมเบื้องต้น หรืออาทิธรรม กับธรรมที่เปลี่ยนแปลง	๕๑
กฎก็เป็นจุดพระเจ้า นอกนั้นออกมาจากพระเจ้า	๕๒
ไกวัลยธรรมเป็นอยู่โดยธรรมชาติ จะเรียกพระเจ้าหรือผู้สร้างก็ได้	๕๓
สังขธรรมที่เป็นกฎ ตั้งอยู่ในฐานะเป็นธรรมธาตุ	๕๔
"กฎ" มีอยู่ในฐานะเป็นปฐมเหตุ, เป็นกฎของธรรมชาติ	๕๕
สิ่งทั้งปวงทั้งรูปธรรม นามธรรม ออกมาจากกฎ	๕๖
ทุกสิ่งเป็นไปตามกฎ, รู้เรื่องนี้ถูกต้องแล้วจะไม่วิวาทกัน	๕๗
รูปธรรม - นามธรรม นี้เป็นของชั่วคราว, เปลี่ยนแปลงเรื่อย	๕๘
ธรรมที่เปลี่ยนเรื่อยเป็นวิสังขารธรรม, ธรรมแท้เป็นไกวัลยธรรม	๕๙

	หน้า
รู้ธรรมแท้เป็นอสังขตะหรือนิพพาน แล้วจะหยุดหลง	๕๙
จะหยุดหลงได้บ้าง ก็ต้องรู้จักไถวัลยธรรม	๖๐
ธรรมแท้หรือไถวัลยธรรมนี้ พระพุทธเจ้าก็ทรงเคารพ	๖๑

๓. ไถวัลยธรรมในฐานะเป็นกฎแห่งสามัญญลักษณะ

ถ้าเข้าใจไถวัลยธรรม มนุษย์จะไม่ใช่ศัตรูกันทุกชาติศาสนา	๖๒
ไถวัลยธรรม ทำหน้าที่เหมือนกับพระเจ้าเพราะเป็นกฎ	๖๓
ธรรมชาติมีอำนาจบังคับให้ไปไปตามกฎ	๖๔
ไถวัลยธรรมทำหน้าที่ตามธรรมชาติได้แก่ ๑. กฎของไตรลักษณ์	๖๕
ที่เรียกว่าไถวัลยก็เพราะภาวะนั้นมันต้องเป็นอย่างนั้น	๖๖
ในศาสนาไหนเขาใช้ไถวัลยคือนิพพาน , ศาสนาอื่นใช้บ้างก็มี	๖๗
การยืมคำมาใช้ในความหมายที่ฟ้องกันมีมาก	๖๘
ที่บรรยายมา เพื่อให้เข้าใจว่าอย่ายึดถือเรื่องคำพูด	๖๙
คำว่า นิพพาน ต้องหมายถึงดับสิ้นแห่งตัวตน	๗๐
คำว่า "ไถวัลย" ที่นำมากล่าวมุ่งหมายให้เห็นว่าเป็น "กฎ"	๗๑
กฎที่พุทธบริษัทควรศึกษากฎที่ ๑ คือ กฎแห่งสามัญญลักษณะ	๗๒
กฎที่ ๒ คือกฎแห่งอิทัปปัจจยตา, ทั้งปัจจุสมุปบาทและกรรม	๗๓
กฎที่ ๓ กฎแห่งอริยสัจจ ๔ หรือจะเรียก "พระเจ้าแห่งความรอด"	๗๔
ไถวัลยหรือกฎ เราจะเรียกว่า "พระเจ้า" บ้างก็ได้	๗๕
ที่เรียก "พระเจ้าได้" เพราะกฎมีในที่ทุกแห่งทุกเวลา ฯลฯ	๗๖
พึงศึกษากฎข้อแรก คือ อนิจจังอันเป็นฐานแห่งการเปลี่ยนแปลง	๗๗
ความเปลี่ยนแปลงย่อมสามารถเปลี่ยนไปในทางดีขึ้น	๗๘

อาการเกิด-ดับ ๆ นี้เป็นความเปลี่ยนแปลงไหลเรื่อยของอนิจจัง	๘๐
เพราะมีกฎอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา; ทำให้สะดวกแก่การบรรลุนิพพาน	๘๑
ศึกษาให้เห็นความไม่เที่ยงของจิต จะเข้าใจเรื่องนามธรรม	๘๒
จะดูให้เห็นความเปลี่ยนแปลงชัดต้องดูที่จิต	๘๓
ดูให้รู้จักอนิจจังให้ชัดเจน แล้วจะเห็นทุกขัง อนัตตา ได้เอง	๘๔
ทุกสิ่งเป็นอนิจจัง เพราะมันไหลเรื่อย เห็นจริงแล้วจะเกิดวิราคะ	๘๕
เพราะเห็นความไหลเรื่อย ก็เห็นสภาพของความเป็นทุกขัง	๘๖
ความทุกข์เป็นได้ทั้งที่ทรมาน และน่าเกลียดน่าชัง	๘๗
เพราะมันน่าเกลียด ไปยึดถือเข้า ก็ต้องเป็นทุกข์	๘๘
ถ้าเห็นความไม่เที่ยงและเป็นทุกข์จะเห็นได้อีกว่า เป็นอนัตตา	๘๙
การเห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นี้เป็นกฎอันหนึ่งที่มีอยู่ตลอดเวลา	๙๐
กฎแห่งอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นี้เป็นไภวัญญ์ หรือพระเจ้าก็ได้	๙๑
เห็นกฎของพระเจ้าคือสามัญญลักษณะแล้ว ถึงนิพพานได้ง่าย	๙๒
ฉะนั้นเพื่อความสิ้นทุกข์ ต้องเห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาให้ถูก	๙๓
เมื่อเห็นธรรมก็คือเห็นพระเจ้า , หรือเห็นพระเจ้านี้คือเห็นธรรม	๙๔
ไภวัญญธรรมเป็นธรรมสูงสุด ที่พระพุทธเจ้าทรงเคารพ	๙๕
เมื่อเห็นไตรลักษณ์ จิตจะถอยจากสังขารทั้งปวง	๙๖
มีคำอุทเทสในพระไตรปิฎก เขียนไว้ชัด	๙๗
ผู้เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จิตจะโน้มไปสู่อมตธาตุ	๙๘
ถ้าเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ย่อมเกิดนิพพิทา, วิราคะ	๙๙
ภาวะที่สิ้นวิราคะ โทสะ โมหะ , สิ้นกรรม, เรียกว่า นิพพาน	๑๐๐
ถ้ารู้ว่าไภวัญญ์ (คือกฎฯ) มีอยู่ทั่วไปเราไม่อาจหลบไปทำชั่วที่ใด ๆ	๑๐๑
การเห็นธรรมะ จะช่วยให้เราเดินทางไปในทางถูกต้องพ้นทุกข์ได้	๑๐๒

๔. ไกวัลย์ธรรมในฐานะ เป็นกฎแห่งอิทัปปัจจยตา.	๑๐๓
ทบทวนให้เห็นว่าคำ "ไกวัลย์ธรรม" มีประโยชน์มาก	๑-๑๐๘
คำบรรยายครั้งนี้จะเรียกโดยสมมติว่า พระเจ้าแห่งกรรมและวิบาก	๑๐๙
ความหมายลึกซึ้งของไกวัลย์ธรรมมีทั้งเถรวาทและมหายาน	๑๑๐
มหายานเรียก อมิตาภะบ้าง อมิตายุบ้าง	๑๑๑
แม้ในศาสนาคริสต์ก็มีความหมายพ้องกับไกวัลย์ธรรม	๑๑๒
คำในคัมภีร์ฝ่ายคริสต์ทั้งเก่าใหม่ ตรงกับความในบาลีก็มี	๑๑๓
ฝ่ายมหายานเขามีพระพุทธเจ้าอมิตาภะ, อวโลกิเตศวร เป็นต้น	๑๑๔
การเข้าถึงพระอมิตาภะ คือนิพพาน, ซึ่งคุณสมบัติเรียกว่าอวโลกิเตศวร	๑๑๕
พุทธฝ่ายมหายานสร้างพระเจ้า เพื่อให้เข้าถึงง่าย	๑๑๖
การเข้าถึงอวโลกิเตศวร ง่ายกว่าถึงอมิตาภะ	๑๑๗
ถ้าจะปฏิบัติทางโลกิเตศวรก็เข้าถึงอมิตาภะ	๑๑๘
ถ้าจะปฏิบัติให้ถูกใจพระเจ้า ก็บำเพ็ญอย่างพระอวโลกิเตศวร	๑๑๙
ฝ่ายเถรวาทก็มีไกวัลย์คือกฎเป็นเสมือนพระเจ้า	๑๒๐
ไกวัลย์เป็นพระเจ้าเพราะเป็นกฎสร้างและควบคุม	๑๒๑
พิจารณาโดยถ้อยคำ กฎก็มีเสียงคล้าย God	๑๒๒
โดยความหมายที่เหมือนกันอาจเรียกไกวัลย์หรือพระเจ้านี้ก็ได้	๑๒๓
ไม่ควรจะต้องเถียงกัน เพราะโดยหลักใหญ่เป็นอย่างเดียวกัน	๑๒๔
กฎของธรรมชาติ คงเป็นอยู่ตลอดเวลาไม่เป็นอย่างอื่น	๑๒๕
กฎแห่งอิทัปปัจจยตา, กฎแห่งกรรม, มีบาลีระบุไว้ชัด	๑๒๖
ถ้าปฏิบัติให้จิตอยู่เหนือดีชั่ว จะเข้าถึงระดับอิทัปปัจจยตา	๑๒๗
การศึกษาธรรมจะต้องปฏิบัติโดยทางศีล, สมาธิ, ปัญญา	๑๒๘

ปัญญาต้องถึงถึงสติปัญญาที่จะหาและใช้ความรู้ นั้น	๑๒๙
การเข้าถึงอิทัปปัจจยตา จึงต้องมีการศึกษาปฏิบัติอันถูกต้อง	๑๓๐
ต้องเรียนรู้กฎนั้น ๆ แล้วนำมาปฏิบัติจนพ้นโลกิยธรรม	๑๓๑
กฎแห่งอิทัปปัจจยตา มีทั้งฝ่ายทุกข์และดับทุกข์	๑๓๒
อิทัปปัจจยตาที่มีผลเป็นทุกข์ ก็มีอยู่มาก	๑๓๓
อำนาจของอิทัปปัจจยตาทำให้คนเห็นแก่ตัวมากขึ้นก็ได้	๑๓๔
แต่เพื่อความพ้นทุกข์ก็ใช้อำนาจของอิทัปปัจจยตาได้	๑๓๕
เพราะกฎอิทัปปัจจยตาว่า ถ้าทำอย่างนี้ , อย่างนี้จะเกิดขึ้น	๑๓๖
หรือว่า เมื่อสิ่งนี้มี, สิ่งนี้จึงมี	๑๓๗
โดยกิริยาของกฎ จะเกิดปฏิกิริยาออกมาเรื่อยๆ	๑๓๘
อิทัปปัจจยตา ทำให้เกิดมีธาตุต่าง ๆ ขึ้นมา	๑๓๙
ที่แรกไม่มีอะไรเลยนอกจากกฎอิทัปปัจจยตา ต่อมาจึงเกิดอื่น ๆ	๑๔๐
กฎอิทัปปัจจยตา ทำให้เกิดปฏิกิริยา ผลิตสิ่งต่าง ๆ ไม่สิ้นสุด	๑๔๑
วิวัฒนาการของสิ่งที่มีชีวิต มีได้ตามกฎอิทัปปัจจยตา	๑๔๒
อิทัปปัจจยตาทำให้เกิดวิวัฒนาการดุจพระเจ้าสร้าง	๑๔๓
วิวัฒนาการในส่วนกาย-จิต ของคนก็เป็นไปตามกฎฯ	๑๔๔
ทั้งความสามารถ, ความชั่วเกิดขึ้นก็เพราะกฎอิทัปปฯ ปรุงแต่ง	๑๔๕
การแก้ปัญหาก็ต้องใช้อำนาจอิทัปปฯ ฝ่ายดับทุกข์มาแก้	๑๔๖
ศึกษาให้รู้ทันกระแสอิทัปปัจจยตา จะดับทุกข์ได้	๑๔๗
ทั้งฆราวาสและบรรพชิต ต้องรู้จักกฎการป้องกันกระแสแห่งกิเลส	๑๔๘
ทุกสิ่งต้องเป็นไปตามกฎของพระเจ้า (อิทัปปัจจยตา)	๑๔๙
ไภวฉลยธรรมส่วนที่เป็นกฎแห่งอิทัปปฯ จะสมมติเป็นพระเจ้าได้	๑๕๐
ไภวฉลยธรรมมีอยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง	๑๕๑

๕. ไกวัลยธรรมในฐานะที่เป็นกฎแห่งจตุราริยัสัจจ์.	๑๕๒
ทบทวนครั้งก่อน	๑๕๑-๑๕๗
ความหมายของไกวัลยธรรมในฐานะจตุราริยัสัจจ์	๑๕๘
ควรเข้าใจกันได้ว่าทุกศาสนามี "พระเจ้า" แต่เรียกชื่อต่างกัน	๑๕๙
กฎแห่งอริยัสัจจ์ ๔ นี้ เป็นกฎช่วยยให้พ้นทุกข์	๑๖๐
กฎนี้จะใช้ได้เฉพาะสัตว์ที่ยังมีชีวิตอยู่	๑๖๑
กฎแห่งอริยัสัจจ์ ๔ เป็นไกวัลย เพราะเป็นตถาคต	๑๖๒
กฎทั้ง ๔ ประการของอริยัสัจจ์ พระพุทธเจ้าทำให้ค้ำ	๑๖๓
กฎข้อ ๑. ความทุกข์มีลักษณะทนยาก, คนโง่ไปยึดจึงทุกข์	๑๖๔
อาการของความทุกข์ ๑๑ อย่าง, ใครไปยึดเข้าจะเป็นทุกข์	๑๖๕
ความทุกข์เป็นของไม่เที่ยง, ดูแล้วน่าเกลียด	๑๖๖
ลักษณะอาการของทุกข์เป็นธรรมชาติ ใครยึดเป็นของตนก็ต้องทุกข์	๑๖๗
มีบาลีก่กล่าวชัดว่า ภราททาน์ ทุกข์ โลก, คำสอนของคริสต์ก็มี	๑๖๘
นอกจากทุกข์ไม่มีอะไรเกิดขึ้น, ไม่มีอะไรดับไป	๑๖๙
ธาตุที่มีอยู่ตามธรรมชาติทำหน้าที่ร่วมกับอายตนะจึงเป็นการเกิด	๑๗๐
การเกิดแห่งขันธมีขึ้น เพราะมีความรู้สึกยึดมั่นถือมั่น	๑๗๑
ความทุกข์จะมีมากน้อยขึ้นอยู่กับ ตัณหา, อุปาทาน, อวิชชา	๑๗๒
ทุกข์บางอย่างสลัดไม่ใคร่ออกก็เพราะมันมีอวิชชาตัณหาอุปาทานมาก	๑๗๓
ความทุกข์มีลักษณะอาการอย่างนี้ ๆ ต้องรู้จัก จึงจะดับได้	๑๗๔
กฎข้อ ๒. เหตุให้เกิดทุกข์ข้อแรกได้แก่ตัณหา	๑๗๕
ตัณหา ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นตัวกู้อย่าง	๑๗๖
ทั้งอวิชชาและตัณหา เป็นสิ่งทำให้เกิดทุกข์	๑๗๗
พระพุทธเจ้าทรงแสดงเหตุให้เกิดทุกข์ไว้ถึง ๑๑ อย่าง	๑๗๘

๑-๒-๓ เพราะอุปธิ, อวิชา, สังขารเป็นปัจจัย	๑๗๘
๔-๕-๖ เพราะผัสสะ, วิญญาณ, เวทนาเป็นปัจจัย	๑๗๙
๗-๘-๙-๑๐ เพราะตัณหา, อุปาทาน, อารัมภะ, อาหารเป็นปัจจัย	๑๘๐
๑๑ อธิขิตา คือ ห้วนไหว วิตกกังวลเป็นปัจจัย	๑๘๑
ในสูตรปัจจุสมุปบาททรงระบุนาตเป็นปัจจัยให้เกิด	๑๘๒
เมื่อไรเกิดความรู้สึกเป็นตัวกู - ของกู เมื่อนั้นเป็นทุกข์	๑๘๓
การดูเหตุให้เกิดทุกข์ต้องดูลึกเข้าไปในจิตใจ	๑๘๔
กฎข้อ ๓. ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ มีคำบาลีระบุไว้ชัด	๑๘๕
ต้องมีการนำออกเสียซึ่งเหตุแห่งทุกข์ เช่น ฉันทราคะ ฯลฯ	๑๘๖
ต้องดับเหตุที่กล่าวมาแล้วจนพบวิชาและวิมุตติ	๑๘๗
กฎข้อ ๔. ทางถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ได้แก่มรรคมืดแปด	๑๘๘
การปฏิบัติในส่วนสมณะ, วิปัสสนา จะถึงความดับทุกข์ด้วย	๑๘๙
การปฏิบัติโดยทางมัชฌิมาปฏิปทาเท่ากับมรรคมืดแปดด้วย	๑๙๐
ดูโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ซึ่งเป็นมัชฌิมาปฏิปทา	๑๙๑
แต่ละข้อเป็นทางเข้าถึงความดับทุกข์ได้	๑๙๒
แนวปฏิบัติตามกฎของปัจจุสมุปบาทก็เป็นมัชฌิมาปฏิปทา	๑๙๓
การปฏิบัติต้องรู้จักความเป็นจริงใน ๕ อย่าง ได้แก่ :-	
อาตนะภายใน , ภายนอก, วิญญาณ , ผัสสะ, เวทนา	๑๙๔
ทรงสอนให้ระวัง ๕ อย่างดังกล่าว ผลอนิดเดียวจะเกิดทุกข์	๑๙๕
เป็นอยู่โดยอัญจกิมรรค เรียกว่าเป็นอยู่ชอบ	๑๙๖
มีการอยู่โดยชอบ โลกนี้จะไม่ว่างจากพระอรหันต์	๑๙๗
กฎเรื่องอริยสัจ ๔ นี้เป็นไถวัลยธรรมตลอดกาล	๑๙๘

อริยสัจจ์เป็นกฎที่เปลี่ยนไม่ได้ มีหลักฐานในพระบาลี	๑๙๙
การพ้นทุกข์โดยไม่รู้อริยสัจจ์ เป็นสิ่งที่มีไม่ได้	๒๐๐
รู้เห็นอริยสัจจ์ด้วยปัญญาอันชอบ จึงจะได้สละอันเกษม	๒๐๑
การถึงพระพุทฺธ, พระธรรม, พระสงฆ์ ต้องเห็นอริยสัจจ์ด้วย	๒๐๒
บุคคลไม่เห็นอริยสัจจ์ จักสร้างเหว แล้วก็ตกเหว	๒๐๓
เพราะไม่เห็นอริยสัจจ์ จะตกในความมืด, เปร้อร้อน, เป็นทุกข์	๒๐๔
ถ้ารู้อริยสัจจ์ จะเชื่อตัวเอง ไม่มีความหวั่นไหว	๒๐๕
ผู้ที่ไม่รู้อริยสัจจ์ ย่อมเป็นคนโง่. มีวิชา, ดับทุกข์ไม่ได้	๒๐๖
พระพุทฺธองค์เองตรัสยืนยันว่า ถ้ายังไม่รู้อริยสัจจ์ก็ยังไม่เป็นสัมพุทฺธฯ	๒๐๗
ความสำคัญของอริยสัจจ์ก็คือส่วนเข้มข้นที่ตรัสรู้	๒๐๘
พระองค์ทรงกระทำได้ตามที่บัญญัติขึ้น	๒๐๙
การรู้อริยสัจจ์ไม่เหลืออวิสัย, ต้องทำความเพียรหนักเร้น	๒๑๐
ถ้าแม้แต่เรียนปริยัติซึ่งประกอบด้วยองค์ ๙ จะไม่รู้อริยสัจจ์	๒๑๑
อริยสัจจ์ พูดอย่างสั้น ความจริงก็คือเรื่องทุกข์	๒๑๒
อริยสัจจ์ ๔ นี้เรียงลำดับไว้ตายตัว อย่าทำเป็นอย่างอื่น	๒๑๓
กฎแห่งอริยสัจจ์นี้เป็นไภวัญญธรรม หรือพระเจ้าก็ได้	๒๑๔

๖. ไภวัญญธรรม ในฐานะที่เป็นเหตุ.

ทบทวนครั้งก่อน	๒๑๕-๒๒๑
ความมุ่งหมายการบรรยายวันนี้ : ไภวัญญฯ ที่เป็นเหตุ	๒๒๑
จะแบ่งธาตุเป็น ๒ พวก : พวกที่รู้จักแล้วกับไม่รู้จัก	๒๒๒
ไภวัญญธรรม เป็นธาตุชนิดหนึ่ง	๒๒๓

ธาตุนี้มีตัวของตัวเองโดยเฉพาะที่เรียกตถาคต, อวิตถตาฯ	๒๒๔
ธาตุที่เป็นไภวฉลยธรรม เทียบกับสิ่งใดไม่ได้	๒๒๕
เป็นพวกสังขตธาตุไม่เกี่ยวกับเหตุปัจจัย	๒๒๖
ไภวฉลยธรรมสัมพันธ์กับมนุษย์ทุก ๆ ปริมาณ	๒๒๗
ไภวฉลยธรรมเป็นความว่าง : ไม่มีการตั้งต้นหรือสิ้นสุด	๒๒๘
พระพุทธเจ้าตรัสว่า "พระองค์จะเกิดหรือไม่ก็ตาม" : ธาตุตั้งอยู่แล้ว			๒๒๙
ธาตุที่เป็นไภวฉลยธรรมนี้มีอยู่จริง	๒๓๐
ทุกสิ่งเป็นเพียงธาตุ เป็นไปตามเหตุปัจจัยปรุงแต่ง	๒๓๑
ไภวฉลยเป็นสิ่งเดียว, ทั้งหมด, ไม่ขึ้นกับเวลาหรือพื้นที่	๒๓๒
สิ่งทั้งปวงขึ้นอยู่กับจิต : จิตถูกปรุงไหลเชี่ยวเป็นเกลียวไป	๒๓๓
จิตเป็นธาตุชนิดหนึ่ง ซึ่งเปลี่ยนได้ตามเหตุปัจจัย	๒๓๔
ไภวฉลยธรรมอยู่เหนือภาวะชนิดที่มีเหตุปัจจัย	๒๓๕
ไภวฉลยธรรมจะเรียกว่าสังขตธาตุก็ได้	๒๓๖
ทำนองเดียวกับนิพพานมีอยู่ตามแบบของสังขตะ	๒๓๗
จิตนี้ถ้าอบรมดีจะเปลี่ยนสภาพจากโลกียะเป็นโลกุตตระ	๒๓๘
อบรมจิตให้สูงจึงจะเห็นได้ว่าไภวฉลยธรรมมีอยู่	๒๓๙
ไภวฉลยธรรมนี้เห็นได้ยาก, ไม่มีคำพูดจะบรรยายลักษณะได้	๒๔๐
ต้องใช้ภาษาอย่างที่ตรัสว่า "ไม่ใช่อย่างนั้น ๆ "	๒๔๑
เข้าใจความหมายของไภวฉลยแล้วจะเข้ากันได้ทุกศาสนา	๒๔๒
ไภวฉลยธรรมเป็นธาตุที่ไม่เป็นไปตามการปรุงแต่งของธรรมชาติ	๒๔๓
ความหมายของไภวฉลยธรรมเป็นเพียงสังขตธาตุ	๒๔๔

๗. ไกวัลยธรรมในฐานะที่เป็นธรรมชาติแห่งพุทธภาวะ.	๒๔๕
ทำความเข้าใจเกี่ยวกับคำ "พุทธภาวะ"	๒๔๖
ทบทวนครั้งที่แล้วมา	๒๔๗-๒๔๘
ธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตย่อมเจริญขึ้นตามลำดับๆ	๒๔๙
ความเจริญของสิ่งมีชีวิตเป็นไปตามแนวของวิทยาศาสตร์	๒๕๐
ทุกอย่างเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตาและสามัญญลักษณะ	๒๕๑
ธรรมชาติมีเชื้อแห่งความเป็นพุทธะ	๒๕๒
ธาตุที่ประชุมปรุงแต่งกันมาโดยลำดับมีเชื้อแห่งพุทธะ	๒๕๓
ชีวิตทุกชีวิต มีเชื้อแห่งความเป็นพุทธะ	๒๕๔
เชื้อแห่งความเป็นพุทธะมีอยู่ในทุกสิ่งแน่	๒๕๕
ทุกชีวิต มีความรู้สึก ซึ่งเป็นธาตุแห่งความเป็นพุทธะ	๒๕๖
พุทธบริษัทมีความรู้สึกสูงสุด ที่ดับทุกข์ได้	๒๕๗
ชีวิตมีความรู้สึก เพราะธาตุประสมกันถูกส่วน	๒๕๘
ชีวิตจะต่ำเพียงไร ก็มีความรู้สึกอยู่ด้วย	๒๕๙
เชื้อที่ทำให้รู้สึกและมีชีวิตนั้นคือเชื้อแห่งพุทธะ	๒๖๐
ทุกสิ่งมีเชื้อแห่งพุทธะ แต่กว่าจะถึงจุดต้องเปลี่ยนแปลงอีกนาน	๒๖๑
ความรู้สึกของจิตกว่าจะเบิกบานคิดนึกอะไรได้ต้องใช้เวลา	๒๖๒
ธรรมชาติความเป็นพุทธะจะรุดหน้าไปถึงจุดที่สมบูรณ์จนได้	๒๖๓
คนโง่หรือฉลาด ล้วนมีธรรมชาติความเป็นพุทธะในส่วนตัว	๒๖๔
ทุกคนมีเชื้อแห่งพุทธะ จิตอาจถึงนิพพานได้	๒๖๕
เพราะกฎของธรรมชาติไม่ได้จำกัดสถานที่หรือเวลา	๒๖๖
ไกวัลยธรรมในฐานะเป็นกฎ มีความหมายทำนองเดียวกับพระเจ้า	๒๖๗

	หน้า
ทำความเข้าใจกันได้ในทุกศาสนา ก็จะมีเมตตากรุณากัน	๒๖๘
แม้จำต้องต่อสู้ป้องกันตัว ก็จะทำด้วยเมตตากรุณา	๒๖๙
ธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะจะวิวัฒนาการไปตามกฎ	๒๗๐
บุคคลควรจะได้วิวัฒนาการไปในทางดีงามถึงที่สุด	๒๗๑

๘. ไภวलयธรรมในฐานะเป็นกฎวิวัฒนาการ.

๒๗๒

ทบทวนครั้งก่อน	๒๗๒-๒๗๕
ข้อมความเข้าใจเรื่องธรรมชาติความเป็นพุทธะ	๒๗๖
กฎเกณฑ์ของชีวิตทุกชีวิตนี้ก็เป็นไภวलयธรรม	๒๗๗
คำบรรยายชุดนี้มุ่งหมายทำความเข้าใจกันในทุกศาสนา	๒๗๘
พิจารณาให้เห็นเกิด ชีวิตมีเชื้ออย่างเดียวกัน	๒๗๙
ชีวิตวิวัฒนาการมาจากไข่เล็ก ๆ ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงต่อมา	๒๘๐
คนโบราณยังคิดได้ว่า สัตว์โลกเกิดจากไข่ของพรหม	๒๘๑
สุริยจักรวาลก็มีเชื้อแห่งพุทธภาวะวิวัฒนาการมาเรื่อย	๒๘๒
ทุกสิ่งเป็นไปตามกฎ ตรงกับภาวะว่า God หรือพระเจ้า	๒๘๓
ชีวิตที่ยังเป็นเพียงเชื้อ กระทั่งเติบโตเป็นพืช, สัตว์ ฯลฯ มีหลายระดับ	๒๘๔
ทุกชีวิตเป็นไปตามกฎแห่งวิวัฒนาการ	๒๘๕
วิวัฒนาการ เป็นไภวलयธรรมทั่วถึงกัน	๒๘๖
เชื้อแห่งชีวิตก็วิวัฒนาการไปตามกฎแห่งไภวलयตา	๒๘๗
วิวัฒนาการแห่งชีวิตอาศัยเหตุปัจจัยหลายอย่าง	๒๘๘
ชีวิตสูง ต่ำ ดี ชั่ว บัญญัติกันขึ้นที่หลัง	๒๘๙
ความผิด - ถูกเป็นเพราะกฎของวิวัฒนาการมีเหตุปัจจัยต่างกัน	๒๙๐

	หน้า
ในรูปธรรมมีชีวิตที่ยังไม่แสดงตัวออกมาทันที	๒๙๑
ทั้งรูปธรรมนามธรรม มีความรู้สึกเดียวกันคือไม่ต้องการทุกข์	๒๙๒
ชีวิต, แสงสว่าง, จิต, ทั้งสามนี้แยกจากกันไม่ได้	๒๙๓
ชีววัฒนาการทั้งสามอย่างนับว่าเป็นไภวัญญธรรมด้วย	๒๙๔
พิจารณาให้เห็นไภวัญญา, จิตเข้าถึงสิ่งนี้ แล้วจะเป็นอยู่ผาสุก	๒๙๕
จิตเจริญได้ด้วยแสงสว่าง ความรู้สึกจึงเจริญเป็นพุทธะ	๒๙๖

๙. ไภวัญญธรรมในฐานะที่เป็นสิ่งคงกระพันชาตรี

ทบทวนครั้งก่อน ๆ	๒๙๙-๓๐๒
ความหมายของคำ "คงกระพันชาตรี"	๓๐๓
คงกระพันชาตรีจริงหมายถึงอสังขตะคือไม่เปลี่ยนแปลง	๓๐๔
ในภาษาคน หมายถึงเครื่องรางทั้งเป็นพุทธและไสยๆ	๓๐๕
ความขลังของเครื่องราง เป็นเรื่องทางจิตวิทยา	๓๐๖
ถ้าเป็นไปทางขลัง, ศักดิ์สิทธิ์ก็เป็นความมงาย	๓๐๗
คงกระพันชาตรีมีได้ทั้งมงายและมีสติปัญญา	๓๐๘
คงกระพันชาตรีจริงต้องตั้งอยู่บนธรรมะ	๓๐๙
ภิกษุจริงเริ่มเห็นภัยในวัฏฏสงสารซึ่งเป็นไภวัญญธรรม	๓๑๐
ภิกษุจริงจึงไม่แขวนเครื่องราง, แต่มีธรรมอยู่ในใจ	๓๑๑
ความคงกระพันแท้จูงใจให้ถึงอมตธรรม	๓๑๒
มีความคงกระพันจิตต้องถึงอมตธรรมหรืออสังขตธรรม	๓๑๓
ความเป็นคงกระพันชาตรี ต้องทนต่อการพิสูจน์	๓๑๔
ไภวัญญธรรมเป็นสิ่งคงกระพัน เพราะเป็นกฎครอบงำสิ่งอื่น	๓๑๕

ไภวัญญธรรมเป็นกฎที่เป็นฝ่ายสร้างควบคุม	๓๑๖
กฎเป็นอำนาจศักดิ์สิทธิ์ดุจเดียวกับ God	๓๑๗
กฎไม่มีรูป แต่แสดงออกโดยผล , อากาโร, ปฏิภาณ	๓๑๘
ทุกศาสนาสอนให้ละชีวิตนี้ แล้วไปมีชีวิตจริงอยู่กับพระเจ้า	๓๑๙
ความคงกระพันเป็นทั้งสังขต และอสังขต	๓๒๐
ธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะ เป็นได้ทั้งสังขต, อสังขต	๓๒๑
กฎแห่งกรรมเป็นไภวัญญธรรมที่มีปฏิภาณสมกับกิริยา	๓๒๒
กฎแห่งกรรมจะถือเอาตามที่มนุษย์บัญญัติไม่ได้	๓๒๓
ต้องดูผลที่ว่า เมื่อมีกิริยาแล้วต้องมีปฏิภาณ	๓๒๔
ผลของกรรมเป็นไปตามกฎ แต่คนไปสมมติเอาเองอาจผิดได้	๓๒๕
ทุกศาสนามีคำว่า "ปฐมเหตุ" ซึ่งเป็นความคงกระพันอย่างหนึ่ง	๓๒๖
สิ่งทั้งหลายเป็นไปตามกฎ; ฝ่ายถือพระเจ้ก็ว่าพระโองการ ฯลฯ	๓๒๗
พิจารณาดูพระเจ้าอย่างบุคคลลาภิษฐานของคริสเตียน	๓๒๘
ต้องการความคงกระพันแท้จริงต้องแสวงหาอมตธรรม	๓๒๙
เป็นพุทธบริษัทให้ถูกต้อง จะมีความคงกระพันอย่างยิ่ง	๓๓๐
ข้อปฏิบัติเพื่อถึงความคงกระพันต้องดูถึงต้นเหตุจะพบกฎ	๓๓๑
เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติต้องเข้าใจเรื่องไภวัญญธรรม	๓๓๒

๑๐. ไภวัญญธรรมในฐานะเป็นหลักมูลฐาน เพื่อทำความเข้าใจ

เข้าใจอันติระหว่างศาสนา

๓๓๓

ทบทวนครั้งก่อน ๆ	๓๓๓-๓๔๕
การบรรยายครั้งนี้จะชี้แจงถึงคำว่า "ปฐมเหตุ"	๓๔๕

ทุกศาสนาถือว่ามีปฐมเหตุแต่ใช้คำต่างกัน	๓๕๖
ปฐมเหตุ จะเรียกให้ถูก ควรจะเรียกว่าปฐมธรรม	๓๕๗
ยกตัวอย่างเรื่องอาทิตย์เป็นที่ให้เกิดสุริยจักรวาล	๓๕๘
ดวงอาทิตย์เป็นปฐมเหตุทางวัตถุธรรม	๓๕๙
ตัวอย่างเสียงระฆังออกมาจากเหตุคือตัวระฆัง	๓๕๐
ปฐมธรรมเป็นแดนออกของสิ่งต่าง ๆ เป็นอนันตะ	๓๕๑
ถ้าจำกัดความของปฐมเหตุคือสิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่งที่ไหลมา	๓๕๒
ในพุทธศาสนาก็มีปฐมธรรม หรือปฐมเหตุของธรรมชาติ	๓๕๓
เพราะพระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในสูตรอิทัปฯ หรือปัจจุสมุปบาท	๓๕๔
พระพุทธเจ้าตรัสมากมีคำว่า อสังขตา ธาตุ, พึงศึกษาต่อไป	๓๕๕
มีสิ่ง ๆ หนึ่งไม่เกิดไม่ดับ นั่นคือนิพพาน	๓๕๖
ในพุทธศาสนามีอีกหลายคำที่หมายถึงปฐมธรรมเช่น ตถตา ฯลฯ	๓๕๗
ปฐมธรรมทำให้มีสิ่งออกมาตามกฎอิทัปปัจจยตา	๓๕๘
ปฐมเหตุ ทำให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ ไหลเวียนเปลี่ยนไป	๓๕๙
เรื่องอนันตะในศาสนาไม่ใช่ปรัชญา, พระพุทธเจ้าประสงค์อย่างนี้	๓๖๐
ปฐมเหตุในพุทธศาสนา มุ่งเฉพาะเรื่องของความทุกข์	๓๖๑
และสอนให้ไม่ยึดถือปฐมธรรมเป็นตัวตนหรือของตน	๓๖๒
พิจารณาดูปฐมเหตุของศาสนาอื่นในอินเดียบ้าง	๓๖๓
เขาถือว่าเทพเจ้าหรือผีเป็นปฐมเหตุ	๓๖๔
ยุคแรกเป็นยุคพระเวท , ต่อมายุคอุปนิษัตยึดถือทางจิตมากขึ้น	๓๖๕
ยุคอุปนิษัตยึดถือปรมาตมันเป็นปฐมเหตุ	๓๖๖
ฝ่ายพุทธมีปฐมเหตุอยู่ที่กฎ หรือ อสังขตธรรม	๓๖๗

ฝ่ายโน้นยังถือพระเจ้า เรียกปรมาตมกันว่าพรหม	๓๖๘
ยังมีคำปฐมเหตุคล้ายพุทธ เช่น โมกษะ, ไกวัลย์, นิพพาน	๓๖๙
ทั้งพุทธและพราหมณ์เกิดในอินเดียก็ยังมีวิาทกัน	๓๗๐
ถ้ามีสติปัญญาสูงด้วยกัน จะเห็นว่าเป็นสิ่งเดียวกัน	๓๗๑
ควรจะช่วยโลก ศาสนาเป็นเหมือนแสงสว่าง, ไม่ควรวิาทกัน	๓๗๒

๑๑. ไกวัลยธรรมในฐานะที่เป็นหลักมูลฐานฯ (ต่อ)

๓๗๓

ข้อความเข้าใจเรื่องไกวัลยธรรม	๓๗๔
บททวนการบรรยายครั้งก่อน ๆ	๓๗๖-๓๗๒
ขอให้หัดพิจารณาเรื่องทางจิตวิญญาณในทุกกรณี	๓๗๓
ต่อนี้ถึงธรรมชาติ ที่สอนโดยไม่เจตนาอยู่ทั่วไป	๓๗๔
การศึกษาเรื่องไกวัลยธรรมต้องไตร่ตรองให้รู้แจ้ง	๓๗๕
แต่ละศาสนาเรียกพระเจ้าหรืออะไรอื่น ต้องศึกษาพิจารณาให้ดี	๓๗๖
ศาสนาอื่นจะใช้คำว่า ปฐมเหตุก็ไม่ควรไปว่าเขา	๓๗๗
เราจะสมมติให้ไกวัลยธรรมเป็นปฐมเหตุก็ได้	๓๗๘
คำสอนที่ใช้คำ "พระเจ้า" ก็เพื่อสอนคนที่ไม่รู้จักภาวะนี้	๓๗๙
อย่างพวกเวทานตะยังต้องใช้คำว่าพระพรหมคือปรมาตม	๓๘๐
พระพุทธศาสนาไม่พูดว่า "พระเจ้า" แต่เรียกว่าภพ	๓๘๑
ระบอบศาสนาชนิดหนึ่งต้องมีอยู่เพื่อคนชนิดนั้นอย่างนั้น	๓๘๒
ทางประเทศจีนสมัยพุทธกาลก็มีคำว่า "เต๋า"	๓๘๓
เต๋า เขาแปลว่า ธรรม เช่นเดียวกับธรรมธาตุในพุทธ	๓๘๔
คำสอนในเต๋าเข้ากันได้กับพุทธและปรมาตมของฮินดู	๓๘๕

เต่าเทียบกันได้กับพุทธในข้อเป็นอสังขตะหรือไกววัลย์	๓๙๖
ประโยคแรกของเต่า ถือว่าธรรมชาติเป็นธรรมชาติ	๓๙๗
เต่าบทที่ ๒ ว่า "ความที่มีได้มีอยู่" คืออิมเอียง (ฟ้าดิน)				๓๙๘
"ความมีได้มีอยู่" เป็นสิ่งแรกของสิ่งทั้งปวง	๓๙๙
เหล่าจื๊อพูดว่า "ความไม่มีอะไร" เป็นชื่อของสิ่งทั้งปวง	๔๐๐
ความไม่มีอะไรนั้น ที่จริงก็มีอยู่คล้ายส่องแสงอยู่เรื่อย	๔๐๑
เต่าบทที่ ๓ จากความไม่มีอะไรย่อมสังเกตเห็นความตั้งต้น	๔๐๒
ความมีอยู่ย่อมมีขึ้นทยอยกันตามกฎอิทัปปัจจยตา	๔๐๓
เต่าบทที่ ๔ ว่า ความมีและไม่มีนิรันดร มีมูลกำเนิดเดียวกัน	๔๐๔
พอมีการแสดงตัว ก็เกิดการเปลี่ยนแปลง, แยกทางกันเดิน	๔๐๕
ดับการเกิดขึ้นเสียก็มีสิ่งที่เรียกว่านิพพาน	๔๐๖
เต่าบทที่ ๕ ว่า มันเป็นสิ่งเดียวกัน , มูลกำเนิดเดียวกัน				๔๐๗
เป็นภาวะลึกลับละเอียด, เหมือนพุทธะว่า เอตํ สนฺตํ เอตํ ปณฺตี				๔๐๗
การอธิบายดังกล่าวเป็นเหมือนพูดเรื่องสุญญตา	๔๐๘
แม้ในเรื่องเต่า ก็มีสิ่งที่เรียกว่าไกววัลยธรรม	๔๐๙
เต่าตัวแรกคือนิพพาน, เต่าตัวที่สองคือมรรคมืด ๘	๔๑๐
หลักประธานของทุกศาสนาสามารถทำความเข้าใจกันได้	๔๑๑

๑๒. ไกววัลยธรรมในฐานะที่เป็นหลักมูลฐาน เพื่อทำความเข้าใจ

อันติระหว่างศาสนา (ต่อ)

ทบทวนครั้งก่อนๆ	๔๑๓-๔๒๒
พิจารณาดูฝ่ายศาสนาคริสเตียน, และอิสลามบ้าง	๔๒๓

ต้องรู้ภาษาคน, ภาษาธรรม, จึงจะทำความเข้าใจศาสนาได้	๔๒๔
ศาสนาคริสต์นมีข้อเปรียบเทียบทำนองเดียวกับพุทธ	๔๒๕
การพูดเรื่องสวรรค์, เทวดา, มีคล้ายกัน	๔๒๖
ทั้งพุทธและคริสต์ ต่างยังไม่เข้าใจคำสอนชั้นลึก	๔๒๗
ความจริงบางอย่างของคริสต์กับพุทธ มีทำนองเดียวกัน	๔๒๘
เช่นพระเยซูว่ารับธรรมมาจากพระเจ้า , พระพุทธเจ้าว่าจากธรรมชาติ	๔๒๙
คำกล่าวในศาสนาที่ต่างกันยอมสันนิษฐานได้	๔๓๐
ธรรมชาติอันเป็นกฎเกณฑ์เรียกอสัณขตะ หรือพระเจ้าก็ได้	๔๓๑
คำว่าธรรมหมายถึงพระเจ้าก็ได้ ธรรมแท้จริงเป็นอสัณขตะก็ได้	๔๓๒
ธรรมแท้จริงแสดงด้วยรูปไม่ได้, มองดูด้วยตาไม่ได้	๔๓๓
ฝ่ายที่เขาเขียนภาพพระเจ้่าเป็นคน ๆ ต้องทำไปตามความจำเป็น	๔๓๔
บ้านเมืองของพระเจ้่าตามที่เขียนไว้ก็เป็นเรื่องวัตถุสันนิษฐาน	๔๓๕
พูดอย่างสมมติว่าบ้านเมืองพระเจ้่า ไม่สมมติก็คือนิพพาน	๔๓๖
นิพพานในศาสนาคริสต์ก็มี , ถ้ารู้จักพิจารณาแล้วจะพบในไบเบิล	๔๓๗
ยกตัวอย่างแม้เพียงไบเบิลหน้าแรก ๆ	๔๓๘
ทั้งศาสนาฝ่ายประเทศอินเดียและฝ่ายตะวันตกมุ่งหมายออกไปพันโลก	๔๓๙
แต่ละศาสนาล้วนสอน ไม่ให้ยึดมั่นถือมั่น	๔๔๐
คำสอนของยิว , คริสต์ คล้ายพุทธในเรื่องไภวัญญธรรม	๔๔๑
ถ้าเราไม่ลำเอียงเกลียดฝ่ายอื่นแล้ว จะเข้าใจไภวัญญธรรม	๔๔๒
สุข - ทุกข์, เทียง - ไม่เทียง, เป็นสัจจะและเป็นไภวัญญธรรมเช่นกัน	๔๔๓
ธาตุทั้งหลายเป็นไปตามธรรมชาติ, เป็นสังขตะเหมือนกันหมด	๔๔๔
ทุกศาสนามีหลักปฏิบัติเพื่อหลุดพ้นเหมือนกัน	๔๔๕
คำสอนของฝ่ายคริสต์เช่นเดียวกับพุทธในเรื่องดับทุกข์ก็มีมาก	๔๔๖

เพื่อความเข้าใจอันดีต่อกันควรรู้จักพระเจ้าให้ถูกต้อง	๔๔๗
พระเจ้าก็คือธรรมชาติดั้งเดิมแท้เป็นไกววัลยะมีอยู่ในทุกศาสนา	๔๔๘
พระเจ้าในศาสนาฮินดูกล่าวไว้ในนารายณ์ลิลีปานั้นพูดไว้ลึกมาก	๔๔๙
พระนารายณ์, พระพรหม, พระศิวะ ล้วนแต่เป็นกฎที่เป็นอสังขตะ	๔๕๐
เปรียบเทียบธรรมชาติกับการอวตารของพระเป็นเจ้า	๔๕๑-๔๕๓
นารายณ์ลิลีปang เป็นวิวัฒนาการอย่างวิทยาศาสตร์, และเป็นไกววัลยะตา	๔๕๔
ในศาสนาคริสต์เตียนมีไกววัลยะธรรมแสดงด้วยคำต่างๆ	๔๕๕-๔๕๖
ทุกศาสนาจะเรียกว่าพระเจ้าหรืออะไรก็ล้วนเป็นไกววัลยะธรรม	๔๕๗
ทำความเข้าใจกันได้ทุกศาสนา ประโยชน์จักมีแก่ทุกคน	๔๕๘

๑๓. ไกววัลยะธรรม เมื่อมนุษย์ยอมรับเอาเป็นเครื่องคุ้มครองโลก ๔๕๙

บททวนคำบรรยายครั้งก่อน	๔๕๙
พึงเข้าใจความหมายของไกววัลยะธรรมให้ถูกต้อง	๔๖๐
จะรู้จักสิ่งต่าง ๆ ได้โดยวิธี คือ ๑. ด้วยการศึกษ	๔๖๑
๒. ต้องใช้เหตุผลให้ถูกต้อง	๔๖๒
๓. ปฏิบัติตามที่มีเหตุผลชัดเจนถูกต้อง	๔๖๒
๔. ชีวีจรสของการบรรลุธรรมนั้น ๆ	๔๖๒
การกล่าวอ้างข้างต้นกล่าวไปตามหลักของพระพุทธศาสนา	๔๖๓
คำว่า "พระเจ้า" สมัยเริ่มแรกยอมคิดว่าสิ่งสูงสุดเป็นบุคคล	๔๖๔
ยุคต่อมา พระเจ้าอย่างบุคคลวิวัฒน์มาเป็นนามธรรม	๔๖๕
ต่อมาอีก เอาการมะประเภทอสังขตะมาเป็นพระเจ้า	๔๖๖
มนุษย์ฉลาดขึ้น จนรู้ว่าต้องดับความยึดมั่นถือมั่นจึงจะถึงที่สุด	๔๖๗
ทางประเทศจีน มีผู้เชื่อเหล่าจื๊อรู้จักเรื่องความไม่มีอะไร (ว่าง)	๔๖๘

พุทธบริษัทไม่ได้ใช้คำว่า "พระเจ้า" แต่ใช้ "ธรรม"	๔๖๙
เรารู้จักกันแต่สังฆธรรม ไม่รู้จักธรรมชาติตรงข้ามคือไภวัญญธรรม	๔๗๐
ในพุทธศาสนามีบรมธรรมหลายแง่ : ๑. เป็นสังฆะ, กฎตายตัว	๔๗๑
๒. เป็นส่วนการปฏิบัติของมนุษย์	๔๗๑
๓. ผลของการปฏิบัติ คือดับทุกข์สิ้นเชิง	๔๗๒
ถ้ารู้จักไภวัญญธรรม ก็จะรู้จักธรรมชาติอันสูงสุด	๔๗๓
พุทธบริษัทยังถือพระเจ้าน้ำก็มี เช่นพูดว่า "พรหมลิขิต"	๔๗๔
ถ้าเข้าถึงไภวัญญธรรมจะได้สิ่งที่ตรงกันข้ามกับที่ได้อยู่	๔๗๕
ถ้าเข้าถึงไภวัญญธรรมจะถึงความสิ้นลงของทุกข์	๔๗๖
การเข้าถึงไภวัญญธรรมได้จะไม่ต้องวิวาทกันทั้งบุคคลและสังคม	๔๗๗
ในการปฏิบัติให้เกิดผลข้อแรก อย่าดูหมิ่นว่าเขาเป็นมิชฌาปฏิญญี	๔๗๘
ปัญหาของมนุษย์มีอย่างเดียวกันคือต้องการดับทุกข์	๔๗๙
คำบางคำ พูดต่างกัน แต่ความหมายอย่างเดียวกัน	๔๘๐
เราสร้างทุกข์ และแตกแยกกัน เพราะไม่รู้จักไภวัญญธรรม	๔๘๑
ถ้ารู้จักไภวัญญธรรม ทุกคนจะมีธรรมชาติบริสุทธิ์สงบเย็น	๔๘๒
เราพยายามเข้าถึงไภวัญญธรรมแล้วจะดับทุกข์, ถึงนิพพาน	๔๘๓
ความมุ่งหมายของคำว่าพระเจ้าควรต้องหมายถึงสงบเย็น	๔๘๔
สันติสุขจะมีได้อยู่ที่ได้รู้จักความจริงของธรรมชาติ	๔๘๕
เข้าใจธรรมชาติแต่เพียงวัตถุนั้นไม่พอ ต้องรู้ทางนามธรรม	๔๘๖
คนรักจะมีตัวกู - ของกู ไม่เข็ดหลาบต่อทุกข์จึงไม่รู้จักไภวัญญธรรม	๔๘๗
พระพุทธเจ้าตรัสสอน : อย่าประมาทให้รู้จักสิ่งทั้งหลายสักว่าธาตุ	๔๘๘
ทางลัดให้ถึงความสะอาดสว่างสงบก็คือรู้จักไภวัญญธรรม	๔๘๙
ไภวัญญธรรมเป็นอสังขตะ, เป็นกฎปฏิบัติไม่มีตัวกู - ของกู	๔๙๐
กฎเกณฑ์ของไภวัญญธรรมเป็นความคงกระพันชาติรี	๔๙๑

ไถวัลยธรรม

- ๑ -

หินโค้ง ๗ เม.ย. ๑๖

ไถวัลยธรรมคือสิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ในวันนี้ เป็นการเริ่มภาคใหม่ คือ ภาควิสาขบูชา. ในภาคที่แล้วมา เราได้บรรยายถึงเรื่องปรมาตถสภาวะธรรมรวม ๑๓ ครั้ง; เป็นที่สังเกตเห็นได้ว่า ในหนึ่งภาคคือ ๓ เดือนนั้น จะมี ๑๓ วันเสาร์เป็นส่วนใหญ่. สำหรับคราวนี้ก็เป็ภาควิสาขบูชา ๓ เดือน ซึ่งก็จะมี ๑๓ วันเสาร์เช่นเดียวกันอีก; นี้ขอให้อธิว่า วันนี้เป็นวันแรก หรือเป็นการบรรยายครั้งแรกของภาควิสาขบูชา พ.ศ. ๒๕๑๖ นี้ ซึ่งจะขึ้นเรื่องใหม่ ชุดใหม่ โดยจะให้ชื่อว่า "ไถวัลยธรรม"

เพียงได้ยินแต่ชื่อ ท่านทั้งหลายก็คงจะงง คงจะสงสัย, บางคนก็ไม่เคยได้ยินด้วยซ้ำไปว่าอะไร ? เดียวกันจะได้วินิจฉัยกันในส่วนนั้น.

[ปรารภเหตุของการบรรยายวันเสาร์].

เราควรจะปรารภกันถึงประโยชน์ ของการบรรยายในวันเสาร์ เป็น การทบทวนกันอีกครั้งหนึ่ง. เดียวนี้เริ่มภาคใหม่ บางคนอาจจะลืมไปแล้วก็ได้ ว่าบรรยายวันเสาร์นี้บรรยายทำไมกัน? ถ้ายังจำได้ก็จะนึกได้ว่า ส่วนสำคัญนั้น ต้องการจะให้พุทธบริษัทรู้เรื่องที่ควรรู้ ไม่ม่งมาย อย่างที่กำลังม่งมายอยู่เป็น ส่วนใหญ่; เพราะว่า ไม่ได้ยิน ไม่ได้ฟัง สิ่งที่จะได้ยินได้ฟัง ซึ่งบางทีก็มี ชื่อแปลกออกไป หรือถึงกับมีความลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป, ล้วนแต่เป็นสิ่งที่ควรจะรู้ขึ้นไปตามลำดับ จึงจะสมกับการที่เป็นพุทธบริษัท; การบรรยายในวันเสาร์ มุ่งหมาย ในส่วนนี้ยิ่งกว่าอย่างอื่น. ขอให้ทำในใจต่อไปในข้อนี้ว่าเพื่อจะเขยิบฐานะ ของความเป็นพุทธบริษัททั้งในสวนวิชาความรู้ และทั้งในสวนการปฏิบัติ; ส่วนผลของการปฏิบัตินั้นย่อมจะตามมาเองโดยสมควรแก่สัดส่วนของการปฏิบัติ. ดังนั้น เราจะต้องพูดกันวันเสาร์ต่อไปเรื่อยๆ จนกว่าจะเพียงพอสำหรับการยก สถานะของพุทธบริษัท

.... ..

สิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง.

ที่นี้ก็จะได้กล่าวถึง สิ่งที่เป็นหัวข้อสำหรับการบรรยายในภาคนี้ คือ สิ่งที่เราเรียกว่า "ไถวัลยธรรม"; สิ่งที่มีชื่อแปลกประหลาดนี้ ที่จริงมันก็ไม่ควร

จะแปลกประหลาด, ไม่ควรจะเป็นสิ่งที่แปลกประหลาด เพราะว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่ตลอดเวลา และมีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง และก็ต้องมีอยู่หลังสิ่งทั้งปวงด้วย; นี้เรียกว่าพูดภาษาธรรมดาสาสามัญที่สุดแล้ว.

ท่านทั้งหลายลองนึกเอาเอง ว่าถ้ามันมีสิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งหลายทั้งปวงหมด ก่อนสิ่งใดทั้งหมด แล้วมันก็ยังมิได้อยู่จนกระทั่งบัดนี้ แล้วมันก็มีเหลืออยู่ หลังสิ่งทั้งปวงหมดอีกเหมือนกันแล้ว มันควรจะเป็นอะไร? ตามที่ได้ยินได้ฟังมาแล้วในพระพุทธศาสนา นี้ ควรจะได้แก่สิ่งใด? คือว่ามีสิ่งหนึ่งซึ่งไม่รู้จักเปลี่ยนแปลงไป ไม่รู้จักสิ้น ไม่รู้จักหมด มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวงแล้วจะอยู่หลังสิ่งทั้งปวง จนกว่าสิ่งทั้งปวงจะกลับมาอีก มันก็ยังอยู่.

สิ่งทั้งปวงจะเปลี่ยนแปลงสูญหายไป มันก็ยังเหลืออยู่, ให้สิ่งทั้งปวงกลับมาอีก มันก็ยังอยู่ และอยู่อย่างที่ไม่เปลี่ยนแปลง. ลองทายเดาดูเอาเองว่า ควรจะเรียกว่าอะไร? หรือเคยได้ยินได้ฟังมาว่า เรียกว่าอะไร?

ถ้าผู้ที่เคยฟังเรื่องปัจจุสมุปบาทเข้าใจ คงจะเดาออก, ว่าสิ่งนั้นเรียกในที่นี่ว่าอะไร? แต่ถ้าฟังเรื่องปัจจุสมุปบาทแล้ว ลืมหมดแล้ว มันก็เลิกกัน เพราะว่าเรื่องปัจจุสมุปบาทนั้นได้บรรยายแล้วตั้งแต่ปีกลายโดยละเอียด. เอาละ, ที่นี่เป็นอันว่า เราจะตั้งต้นกันใหม่ก็ได้ เพื่อเข้าใจสิ่งที่มีชื่อแปลกประหลาดนี้ว่า "ไถวัลยธรรม"

ในชั้นแรกมานึกถึงคำว่า "ไถวัลยธรรม" พอได้ใจความก่อน. คนที่อ่านหนังสือหรือกาพย์กลอนมาก คงจะอ่านพบสักครั้งหนึ่งกระมังว่า ไถวัลย์,

ท้าวไถวัลย์ นั้นนะคือคำว่า ไถวัลยะ; แต่คำว่าไถวัลย์ในภาษาไทยชนิดนั้น มันมีเนื้อความไม่หมด มันแคบนิดเดียว. **ท้าวไถวัลย์** คล้ายๆ กับว่าทั่วประเทศ ทุกหนทุกแห่ง ไม่ยกเว้นที่ไหน; แต่แท้จริงคำว่าไถวัลย์นั้น มันมากกว่านั้น จนไม่มีคำพูดให้ครบถ้วนได้เหมือนกัน จึงต้องค่อยๆ ศึกษาไป, และเราอาจจะ ต้องพูดกันถึง ๑๓ ครั้ง ด้วยคำๆ นี้เพียงคำเดียว คือคำว่าไถวัลย์นี้ มันจะหมายถึงอะไร?

ถ้าเป็นภาษาบาลี ก็ชินกันอยู่กับคำคำนี้ว่า **เก-ว-ล; เก วะ ละ** แปลว่า**สิ้นเชิง** ก็มีความหมายแต่เพียงว่า **สิ้นเชิงหรือหมดสิ้น**ไม่มีอะไรเหลือ, ก็มีความหมายที่แคบนิดเดียว. คำว่า **เก วะ ละ** มันมีความหมายมากกว่านั้น ซึ่งก็จะต้องพูดพร้อมกันไป เพราะมันเป็นคำเดียวกันกับคำว่า **ไถวัลย์ ไถวัลยะ** หรือ **เก วะ ละ** ก็ตามเป็นคำคำเดียวกัน. เราเคยได้ยินแต่คำว่า **ทั้งหมด ทั้งสิ้น** หรือ**สิ้นเชิง** หรือ**ทั่วไป** นั้นเป็นภาษาธรรมดา, ภาษาพูดตามธรรมดา; ถ้า ภาษาธรรมะ มันมีความหมายกว้างขวางมาก

ที่นี่จะบอกว่า ในปทานุกรม คำว่า **เก วะ ละ** หรือ**ไถวัลยะ**นี้้นะที่แรก เช่น ที่มาใน **คาถาที่ ๘ ของอภิธานปิฎก** เป็นต้น ก็หมายถึง**นิพพาน**. คำว่า**เกวละ** แปลว่า**สิ้นเชิง** หรืออย่างเดิมนั้น มันหมายถึง**นิพพาน**.

ส่วนที่มาในคาถาอื่น ที่แสดงความหมายไม่จำกัดนั้น มันแปลได้หลายอย่าง : **เก วะ ลัง** **สิ้นเชิงหรือทั้งหมดทั้งสิ้น**นี้ แปลว่า**ความเต็มไปหมด** ไม่มีที่ว่าง อย่างนี้ก็มิ, แล้วแปลว่า**ความเดียวโดดที่สุด** อย่างนี้ก็มิ, แปลว่า **ความแบ่งแยก** ซอยถี่ยิบละเอียดออกไปเลยก็มี, แล้ว**ความแข็ง** เป็นคูน เป็นก้อนเดียว

ก็มี, **ความไม่รู้จักพอ** คือจะเอาอะไรมาใส่ให้เท่าไร มันก็ไม่รู้จักเต็มไม่รู้จักพออย่างนี้ก็มี. นี่ลองคิดดู ว่ามันจะยุ่งหัวสั๊กเท่าไร ถ้าจะพูดไปตามตัวหนังสือเหล่านี้; แต่เราก็ต้องค่อยทบทวน คิดนึก ศึกษากันไป ในวันหลังๆ.

ในวันนี้ต้องการแต่จะให้รู้เพียงข้อเดียว ว่า "สิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง"; หมายความว่า การบรรยายในครั้งนี้, ตลอดทั้งครั้งนี้จะพูดกันถึงความหมายของคำว่า "สิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง" เป็นชื่อของการบรรยายตอนนี้.

แต่แล้ว **อย่าลืมว่า** มันมีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง แล้วมันต้องเก่งขนาดที่มีอยู่ตลอดไป แล้วอยู่หลังสิ่งทั้งปวง แล้วสิ่งทั้งปวงกลับมาอีก มันก็อยู่ก่อนสิ่งทั้งปวงอีก กระทั่งมันอยู่ตลอดไป จนกระทั่งเหลืออยู่หลังสุดท้ายของสิ่งทั้งปวงอีก; จะเป็นอย่างนี้เรื่อยไป. **เก-วะ-ลั ง** นั้น คือสายที่ยืดยาว ที่ไม่เปลี่ยนแปลง เรียกว่าไควล์ยะ ภาษาสันสกฤต, เรียกว่า เก วะ ละ เป็นภาษาบาลี. ทัวไควล์ย นั้น มันต้องทัวอย่างนี้; แต่หนังสือคำกลอนของคนที่ไม่รู้จักสิ่งนี้แต่ง แล้วมันก็หมายแค่ไควล์ยไกลั้ๆ นี้เองว่า ทัวแผ่นดินทัวโลก ทัวอะไรทำนองนี้.

ส่วนคำว่า "ไควล์ย" นั้นมันไม่รู้จะตั้งต้นอย่างไร? ที่ตรงไหน? มันมีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง ไม่รู้ว่ามาตั้งแต่เมื่อไร? มันไม่มีจุดตั้งต้น ว่าก่อนสิ่งทั้งปวงนั้นก่อนเมื่อไร? แล้วมันอยู่หลังสิ่งทั้งปวงก็อีก; มันก็ไม่มีจุดตั้งต้นว่า มันอยู่หลังได้อย่างไร? เพราะสิ่งทั้งปวงมันแต่เวียนไปเวียนมา : เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป, เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป, ในสิ่งที่เรียกว่า ไควล์ยะนั้น

ขอให้เข้าใจ ความหมายโดยสังเขปของสิ่งนี้ ไว้ก่อนแล้ว ก็จะค่อย ๆ เห็นว่ามันเป็นอะไร, จนมันเป็นอะไรกันแน่, จะบัญญัติความหมายว่าอย่างไร? ท่านจึงบัญญัติความหมายไว้มากมาย จนตีกันเองยุ่งไปหมด; เช่น *ความหมายคู่แรกว่า ความเต็ม ทั่วไปหมด ไม่มีที่ว่างเว้น*, แล้วก็*ความโดดเดี่ยว เต็มไปหมดไม่มีที่ว่างเว้น* มันก็เป็นลักษณะหนึ่งของไถ่ด้วย; แล้วความโดดเดี่ยวก็นิยามความว่า มันอยู่อย่างโดดเดี่ยว เพราะว่ามันไม่มีอะไรเปรียบเทียบ ไม่มีอะไรแตะต้องได้.

แล้วก็*ความแยกได้ละเอียด* แหกไปหมด มันก็แยกได้; แต่แล้วความเป็นก้อนเดียว ดุ่นเดียว แข็งเป็งนี้มันก็เรียกได้.

แล้ว*ความไม่รู้จักเต็ม* เอาอะไรมาใส่ให้ ก็ไม่เต็ม ไม่รู้จักพอ; เหมือนกับเอาอะไรมาให้กินมันก็กินหมด อย่างกับไฟอย่างนี้ เอาเชื้อเพลิงมาใส่เท่าไร มันก็กินหมด ไม่รู้จักอิ่มด้วยเชื้อเพลิง. สิ่งที่เราเรียกว่า ไถ่ด้วยนี้ก็เหมือนกัน จะเอาสิ่งทั้งปวงมาใส่ลงไปเท่าไรมันก็ไม่รู้จักพอ มันก็ไม่รู้จักเต็ม; ความเป็นอย่างนี้เรียกว่าเรียกว่า "ไถ่ด้วยธรรม" คือเรื่องที่จะพูดกันวันนี้.

.... ..

ศึกษา ในข้อที่ว่า "มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง"

ที่นี้พูดในแง่แรกที่จะศึกษา ก็คือว่า **สิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง** มันเป็นสิ่งที่มีอยู่จริง ไม่ใช่มีอยู่อย่างสิ่งทั้งปวง. สิ่งทั้งปวงมิได้มีอยู่จริง เพราะ

นี่ถ้าสิ่งทั้งปวงมันไม่เที่ยง เขาออกไปเสียก็ได้ มันก็จะเหลือแต่สิ่งที่เที่ยง, ถ้าสิ่งทั้งปวงเป็นทุกข์ มันก็เขาออกไปเสียได้ มันก็เหลือแต่ไม่ทุกข์ไม่มีความทุกข์.

ถ้าว่าสิ่งทั้งปวงไม่ใช่ตัวตน เขาออกไปเสียก็ได้ มันก็จะเหลือแต่สิ่งที่มีลักษณะเป็นตัวตน; แต่ข้อที่ใครจะเรียกว่าตัวตน; หรือไม่เรียกว่าตัวตนนั้น มันอีกปัญหาหนึ่ง. นี่กล่าวแต่ในแง่ที่ให้เห็นว่า **สิ่งนี้มันจะต้องตรงกันข้ามกับสิ่งทั้งปวงเสมอไป** จึงควรจะรู้จักสิ่งนี้ ซึ่งมันตรงกันข้ามจากสิ่งที่มันรบกวนบีบคั้น หรือทรมานเรา.

ท่านต้องนึกถึงสิ่งนี้หรือต้องการจะศึกษาถึงสิ่งนี้ในฐานะที่มันเป็น **สิ่งที่ตรงกันข้ามจากสิ่งที่มันเป็นข้าศึกแก่เรา** เช่นว่า ความทุกข์มันเป็นข้าศึกแก่เรา ก็มีสิ่งนี้เท่านั้น ที่จะไม่เป็นข้าศึกแก่เรา.

จะนั่นจึงถูกต้องแล้ว ที่ในปทานุกรมท่านบัญญัติคำแปล ของคำว่า เก-วะ-ละ นี้ไว้ว่านิพพาน; แต่เมื่อสิ่งที่เรียกว่านิพพาน ก็ยังไม่รู้ว่าอะไรอีก ก็ยากที่จะเข้าใจความหมายต่อๆ กันไป กระทั่งถึงคำว่า ไถวัลยะ เป็นต้น ที่จริงคำว่า นิพพาน, นิพพาน, นี้ก็แปลว่าดับหมดแห่งสิ่งที่ปรุงขึ้นมา หรือความร้อน มันก็เย็นอีกเหมือนกัน.

ที่นี้ไถวัลยะแท้จริงนั้น เมื่อเอาสิ่งทั้งหลายออกไปเสียหมด มันก็เหลือแต่สิ่งนี้ซึ่งก็ไม่ร้อนอีกเหมือนกัน. นี่ไปๆ มาๆ ก็จะไปเป็นสิ่งเดียวกัน ที่เรียกว่า อสังขตะ หรือนิพพาน หรือสุญญตา ก็แล้วแต่จะเรียก.

นี่จะนำศึกษาหรือไม่นำศึกษา? ก็ขอให้ลองคิดดู. หรือว่าถ้าเรารู้เรื่องนี้ ความเป็นพุทธบริษัทของเราจะค่อยนำดูขึ้นบ้าง หรือไม่? ก็ไปคิดเอาเองก็แล้วกัน; ความเป็นพุทธบริษัทของเรา มันกำลังอยู่ในฐานะที่ตกต่ำคือมันหลับ; เมื่อพุทธะแปลว่า ตื่น แล้วเราก็ตื่นอยู่เรื่อย; มันจะมีความเหมาะสมอย่างไร?. เราจะต้องทำให้มันตื่น จึงจะสมกับคำว่า "พุทธะ" คือ **ตื่นไม่หลับ.**

เอาละ, เราดูกันไป ทีละนิดละหน่อย จนกว่าจะรู้จักสิ่งนี้ ในแง่ที่กล่าวว่ามันมีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง, และมันจะมีประโยชน์ในข้อที่ว่า เราจะได้รู้จักสิ่งที่มีหรือที่เป็น อยู่ตลอดเวลา และตลอดสถานที่ทั้งปวง.

มันมีอยู่ตลอดเวลา และมีอยู่ตลอดพื้นที่ คือ space ทั้งปวง, แล้วมันยังเป็นตัวเวลา และเป็นตัว space ทั้งปวงที่นั่นด้วย; แต่เราไม่มอง หรือว่าไม่ศึกษากัน ในแง่ของวิทยาศาสตร์ธรรมดาสามัญ จะมองกันในเรื่องของธรรมะ : ถ้าเป็นวิทยาศาสตร์ ก็วิทยาศาสตร์อย่างธรรมะ อย่างพุทธบริษัท เพื่อให้รู้ว่ามันมีสิ่งอยู่สิ่งหนึ่ง ซึ่งมีอยู่หรือเป็นอยู่ตลอดเวลา และตลอดเนื้อที่ทั้งปวง ไม่ยกเว้นอะไร.

คำว่า "เวลา" มันก็แสดงความเป็นไม่มีที่สิ้นสุด อยู่แล้ว นี่เข้าใจง่าย. ถ้าว่า "เวลา" นี้เป็นสิ่งที่ไม่มีที่สิ้นสุด เราจะคาดคะเนเอาด้วยความโง่ก็ได้ ว่า "เวลา" นี้ไม่มีที่สิ้นสุด, ถึงจะคาดคะเนเอาด้วยปัญญา สติปัญญา มันก็เห็นได้ว่ามันไม่มีที่สิ้นสุด

ที่นี้เมื่อพูดถึง **พื้นที่** ถ้าเราเอากันแต่ "พื้นที่" ที่เรารู้สึกได้ มันก็**อาจ** **จะสิ้นสุด**; เช่นว่า โลกนี้, แล้วก็อยู่ในสุริยจักรวาลนี้, แล้วก็มีสุริยจักรวาลอื่น; รวมกันหมดนั้นแล้ว เราออกไปไม่ได้ เราคำนวณไปไม่ถึง อย่างนี้ก็เรียกว่ามันนิดเดียว. **ไถวัลย์** นั้น **มันมากกว่านั้น** จะเรียกว่า สามหมื่นโลกธาตุ คือสามหมื่นระบบสุริยจักรวาล หรือสามหมื่นอะไรก็สุดแท้ มันก็ยังไม่หมด มันยังมากกว่านั้น.

นั่นแหละ**ขอให้เข้าใจโดยประมาณ** หรือโดยอนุมานว่า มันมีสิ่งหนึ่งซึ่งมันมีอยู่ตลอดเวลาและตลอดพื้นที่ และมันเป็นตัวสิ่งนั้น ๆ อยู่ตลอดเวลาและตลอดพื้นที่.

ที่ว่า "**สิ่งทั้งปวง**" มันอาศัยสิ่งนี้มันก็เพียงแต่ว่า ได้มาปะทะเข้ากับสิ่งนี้ ก็เกิดปฏิกิริยาอะไรขึ้นมา แล้วก็**เป็น"สิ่งทั้งปวง"**; แต่ว่าไม่ได้ทำให้สิ่งนั้นร่อยหรอไป. **เรารู้จักแต่สิ่งที่ไปกระทบแล้วเกิดขึ้น แล้วตั้งอยู่ แล้วดับไป** แล้วร่อยหรอไป แล้วก็**นั่งร้องไห้** นั่งหัวเราะอยู่ เฉพาะแต่อาการของสิ่งใหม่ ๆ นั้นทั้งนั้น; ฉะนั้นถ้าเรารู้จักสิ่งนี้กันบ้าง ก็เรียกว่าหุตาคงจะสว่างขึ้นบ้าง สมกับความเป็นพุทธบริษัท.

....

มนุษย์จะเป็นมิตรกันหมด ถ้ารู้จัก "ไถวัลย์".

ที่นี้อยากจะพูดเอาเปรียบหน่อย โดยพูดต่อไปว่า **ถ้ามนุษย์รู้จัก** สิ่งนี้ เข้าถึงสิ่งนี้บ้าง ตามสัดส่วนแห่งสติปัญญาของตนแล้ว **มนุษย์นี้จะเปลี่ยนแปลง**

ไปมากทีเดียว, คือมนุษย์จะเข้าใจซึ่งกันและกัน ในทางที่จะเป็นมิตร มีความเมตตาต่อกัน ไม่ข่มเหงกัน ไม่มุ่งร้ายกัน เหมือนอย่างมนุษย์ในโลกเวลานี้ : แบ่งกันเป็นพวก ๆ หมายมั่นแต่ที่จะทำลายกัน, แบ่งเป็นประเทศนั้น เป็นประเทศนี้ เป็นของเรา เป็นของเขา คอยแต่จะแสวงหาประโยชน์ของตนเอง โดยไม่คิดถึงผู้อื่น, หรือว่าทำลายผู้อื่น ก็ยังเห็นว่าเป็นการถูกต้องอยู่นั้น; เพราะมันไปเห็นของนิดเดียว ว่ามีค่ามากมายสูงสุด. แต่ถ้ามันไปเห็นของที่ใหญ่โตกว่านั้นมากมายเหลือประมาณ มีค่ามากมายเหลือประมาณแล้ว มันก็คงจะหายโง่ในสิ่งเล็กๆ น้อยๆ หรือว่ายึดมั่นในสิ่งเล็กๆ น้อยๆ นั้นได้. นี้เรียกว่าจะทำให้มนุษย์เปลี่ยนไปมากทีเดียว ถ้ามาเกิดรู้จักสิ่งที่เรียกว่า "ไถวัลยะ" นี้ขึ้นมา.

หรือว่าถ้าเกิดเข้าใจสิ่งที่เรียกว่า "ไถวัลยะ" นี้แล้ว ยังจะทำให้ศาสนาทุกศาสนาในโลกนี้ เข้าใจซึ่งกันและกัน และมองกันและกันด้วยมิตรภาพ คือด้วยสายตาของมิตรภาพ.

เดี๋ยวนี้แม้แต่สิ่งที่เรียกว่า ศาสนา, ศาสนานั้นแหละ มองกันด้วยสายตาแห่งยักษ์มาร ศัตรูข้าศึก มุ่งจะทำลายกันในระหว่างศาสนา; แม้แต่ศาสนาเดียวกัน ก็ยังมุ่งทำลายระหว่างนิกายกันเป็นอย่างนี้ทุกศาสนา ยิ่งปรากฏชัดยิ่งขึ้นทุกที; ขอบอย่าให้ต้องออกชื่อเลย มันกระทบกระเทือน. แต่ก็เข้าใจมองเห็นได้ด้วยกันทุกคนว่า กำลังมุ่งมาดคิดร้ายกันระหว่างศาสนา แล้วในวันหนึ่งศาสนาที่แยกกันเป็นนิกาย ๆ ก็มุ่งมาดคิดร้ายกันในระหว่างนิกาย.

แต่ถ้าหากเป็นไปได้ว่า คนเหล่านั้นเกิด รู้จักสิ่งที่เรียกว่าไถวัลยะ คือความเป็นอันเดียวกันทั้งหมดนี้จริงๆ แล้ว ศาสนาก็จะเลิกเป็นข้าศึกแก่กัน,

หรือว่านิยายส่วนย่อยของศาสนา ก็จะไม่เกิดขึ้น เพราะเข้าใจสิ่งๆหนึ่งตรงกันหมด ระหว่างบุคคลระหว่างนิยาย ระหว่างศาสนา, หรือว่าถ้าจะมีโลกอื่นอีก มันก็ระหว่างโลก ระหว่างทุกอย่างไปเลย ในบรรดาสิ่งทั้งหลาย ที่มันอาศัยอยู่บนสิ่งที่เรียกว่า สิ่งเดียว คือไภววลัยะ นี้.

หรือจะพูดกันอีกอย่างหนึ่งว่า ถ้าเกิดเข้าถึงไภววลัยะ นี้แล้ว คำพูดอื่น ๆ จะไม่เป็นหมัน เหมือนที่พูดกันอยู่เดี๋ยวนี้แล้วเป็นหมัน; เช่นว่าเข้าถึงธรรมอย่างนี้ ถ้าไม่เข้าถึงไภววลัยะนี้แล้ว ปวຍการที่จะพูดว่า "เข้าถึงธรรม" หรือว่าจะพูดว่า "เข้าถึงพระเจ้า เป็นอยู่กับพระเจ้า" อย่างนี้ปวຍการ, ถ้าไม่เข้าถึงสิ่งสิ่งนี้ ไม่มีเวลาที่จะอยู่กับพระเจ้า หรือเป็นอันเดียวกับพระเจ้า ถ้าไม่เข้าถึงสิ่งเหล่านี้. หรือบางพวกที่เขาถือ อัตตา ตัตัวตน มีอาตมัน มีปรมาตมัน ก็อย่างเดียวกันอีก; ถ้าไม่เข้าถึงสิ่ง ๆ นี้ ก็ไม่มีทางที่จะเรียกว่าเข้าถึงปรมาตมัน เป็นต้น.

นี่มันจะทำให้ความมุ่งหมายของศาสนาทุกศาสนา หรือทุกลัทธิของมนุษย์ ที่จะถือหลักเกณฑ์ของตนอย่างไรวานั้น ได้เป็นความมุ่งหมายที่มีความจริงมีประโยชน์. พุทธบริษัทเราเมื่อรู้จักสิ่งนี้ ก็คือรู้จักพุทธศาสนาจริง; ถ้าพุทธบริษัทรู้จักสิ่งที่เรียกว่าไภววลัยธรรมนี้ ก็คือ จะรู้จักพุทธศาสนาจริง, จะไม่ยกหูชูหางอีกต่อไป.

เดี๋ยวนี้มีพุทธบริษัท ที่ตั้งตัวเป็นนักปราชญ์เป็นผู้รู้นี้ เทียบยกหูชูหางว่าศาสนาพุทธเท่านั้นถูก ศาสนาอื่นผิด หรือว่าศาสนาอื่นไปได้แค่ครึ่งๆกลางๆ อยู่ที่โคนต้นไม้ หรือตีนเขา ศาสนาพุทธเท่านั้นไปได้สุดยอด; อย่างนี้มันก็พูดได้ ถ้ามองกันในวงจำกัด. แต่ถ้ามองให้ลึกซึ้งถึงสิ่งที่เรียกว่าไภววลัยนี้แล้ว

มันก็ไม่มีทางที่ว่า จะไปดูถูกคนอื่น อย่างนั้นได้; เพราะสิ่งนี้มันจะมีอยู่
ทั่วไป ในที่ทุกแห่ง ในทุกเวลา คือ ในทุกศาสนา นั้นเอง.

เพราะฉะนั้นถ้าพุทธบริษัทเข้าใจ สิ่งที่เรียกว่าเกวะละ หรือ ไภวฉลย
นี้แล้วก็จะง่ายขึ้น มากทีเดียว ที่จะเข้าถึงสุญญตา หรือจะเข้าถึงนิพพาน หรือ
จะเข้าถึงอสังขตธรรมอย่างนี้เป็นต้น.

นี่เป็นเหตุผลตัวอย่าง หรือตัวอย่างแห่งเหตุผล ว่าเราควรจะสนใจ
กับสิ่งๆ นี้ ในฐานะที่ว่า มันเป็นสิ่งที่มีอยู่ได้เอง ตลอดอนันตกาล แล้ว
อนันตเทศ. อนันตกาลคือเวลาอันไม่สิ้นสุด, อนันตเทศคือพื้นที่อันไม่สิ้นสุด ,
หรือราวกับว่า มันเป็นมารดาแห่งสิ่งทั้งปวง. สิ่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นลูก เป็น
หลาน เป็นเหลน ที่ออกมาจากสิ่งที่เรียกว่าไภวฉลยนี้ เรียกว่ามันเป็นแม่; ถ้า
เป็นธรรมะก็เป็นธรรมะแม่ นอกนั้นมันเป็นสิ่งที้ออกมาจากแม่ แล้วก็ไม่มีโอกาส
จะใหญ่โตเป็นแม่ได้; เพราะว่าแม่มันเป็นแม่เสียเองคนเดียวเรื่อย คือไภวฉลย-
ธรรม; นอกนั้นก็เพียงเหมือนกับว่า ฟองน้ำที่เกิดจากผิวหนัง เมื่อลมมา
กระทบ มันจะเกิดขึ้นชั่วคราว แล้วมันก็ดับไป มันจะกลายเป็นตัวน้ำไปไม่ได้.

ถ้าจะเรียกสิ่งนี้ว่าธรรม ก็เรียกว่าไภวฉลยธรรม แล้วก็เหมือนกับ
ธรรมแม่, ธรรมะแม่ เป็นที่ออกมาแห่งธรรมะลูกทั้งหลาย แล้วก็ดับหายไป-
ดับหายไป-ดับหายไป; ส่วนธรรมะแม่นี้ **ไม่รู้จักเปลี่ยนแปลง.**

ถ้าจะเรียกว่าพระเจ้า ก็ต้องถึงถึงสิ่งนี้ เพราะว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่ง
ทั้งปวง; สิ่งทั้งปวงออกมาจากสิ่งนี้ อาศัยสิ่งนี้ตั้งอยู่. นี่ถ้าว่าพวกฮินดูเขา

เรียกของเขาว่าปรมาตมัน; มันก็คือตัวใหญ่ ตัวเดียวทั้งหมด ในเวลาอันไม่สิ้นสุด ในพื้นที่อันไม่สิ้นสุด.

ถ้าใครเข้าถึง ก็เรียกว่าเข้าถึงพระเจ้าจริงๆ, เข้าถึงธรรมะจริงๆ. ถ้ามนุษย์รู้จักสิ่งนี้แล้ว มนุษย์จะแก้ปัญหามนุษย์ได้หมด. เดียวนี้มนุษย์ไม่รู้จักรูปนี้ จึงได้เต็มไปด้วยความยึดมั่นถือมั่น เห็นแก่ตัว สร้างปัญหาขึ้นมาในโลกนี้ไม่มีที่สิ้นสุด, แล้วก็คิดว่าจะแก้ แล้วแก้ได้แค่ ไม่รู้จะเปรียบด้วยอะไรดี แค่นี้ก็ยิ่งมากไป. มนุษย์แก้ปัญหามนุษย์ได้แค่นี้ก็ยิ่งมากไป; มันเหมือนกับไม่ได้แก้อะไร แล้วบางทีก็จะเป็นโรคมากขึ้นอีก เพราะว่ามันยิ่งเห็นแก่ตัวมากขึ้นไปอีก.

ขอให้ฟังให้ดี ไม่มีทางจะแก้ได้ เว้นไว้แต่จะมารู้จักสิ่งนี้กันเสียเท่านั้น คือ รู้จักธรรมะให้จริง ให้ถูก ให้ตรง ให้ถึงที่สุด แล้วจิตใจมันจะเปลี่ยนไปเอง จากการทำจะเป็นผู้เห็นแก่ตัว แล้วสร้างปัญหามาขึ้น.

เดี๋ยวนี้ที่เรียกว่า มนุษย์ นั้น มันยังไม่ใช่มนุษย์ อย่างมากก็เป็นเพียง สักว่าคน มีความรู้สึกเอร็ดอร่อยทางเนื้อ ทางหนัง ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย เป็นต้น; แล้วมันก็สาละวนอยู่แต่เพียงเท่านั้น มันไม่มีอะไรมากไปกว่านั้น. มนุษย์อุตสาหกรรม ก็เพื่อจะได้เงิน หรือได้กำลังปัจจัยแห่งการซื้อ ที่เรียกว่าเงิน, แล้วมัน ก็มาสร้าง มหา มาสะสมสิ่งที่จะให้ความเอร็ดอร่อยแก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ก็มีเท่านั้น, มันมีเพียงเท่านั้น; แล้วมนุษย์จะแก้ปัญหามนุษย์ได้อย่างไร.

ยิ่งโลกมาก ก็ยิ่งมีความทุกข์มาก, ยิ่งยึดถือมาก มันก็ยิ่งมีความทุกข์มาก. เดี่ยวนี้มันแสงงหามา เก็บรักษาไว้ บริโภคอยู่ด้วยความยึดถือทั้งนั้น; ดังนั้นจึงเป็นความทุกข์. นี่ก็เป็นปัญหาส่วนตัว แล้วมันก็ขยายออกไป เป็นปัญหาส่วนของสังคม คือระหว่างบุคคลกับบุคคลเรื่อยออกไป; อย่างที่ทะเลาะวิวาทกันอยู่ในระหว่างสังคม หรือว่ารวมกันเป็นหมู่ใหญ่ ๆ เป็นประเทศชาติ เป็นค่ายประชาธิปไตย หรือค่ายคอมมิวนิสต์ อะไรก็สุดแท้ ก็ล้วนแต่ยึดแย้ง สิ่งซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่นถือมั่น เพราะว่าเขาไม่รู้จัก สิ่งซึ่งเรียกว่า "ธรรม" ในที่นี้ ซึ่งเราจะเรียกว่าไถวัลยธรรม คือธรรมที่จะเป็นทั้งหมดของทุกสิ่ง ที่จะแก้ปัญหาได้สำหรับมนุษย์.

พระศาสดาทรงทรงเรื่องนี้ทั้งหมด แต่ทรงเอามาสอนเฉพาะที่จำเป็น อย่างที่ทรงเปรียบเทียบไว้ด้วยอุปมา ว่ามาสอนนี้เท่ากับใบไม้กำมือเดียว ที่รู้แล้วไม่ได้สอน ไม่ได้เอามาบอกนั้น เท่ากับใบไม้ทั้งหมดที่มีอยู่ทั่วไปในป่า; ฉะนั้นจึงมีคำกล่าวไว้ชัดว่า พระองค์ทรงสอนอะไรบ้าง ซึ่งเราจะได้พูดกันต่อไป. เดี่ยวนี้พูดพอให้เห็นว่า มันมีความสมควรแล้ว มีความจำเป็นแล้วที่จะรู้เรื่องนี้ คือเรื่องไถวัลยธรรมนี้.

ความหมายของคำ "ไถวัลยธรรม".

ต่อไปนี้จะได้พูดถึง"ตัวสิ่งนั้น"ให้โดยเจาะจงยิ่งขึ้นไปอีก ว่ามันคืออะไร? บางคนอาจจะปิดหูปิดตาเสียแล้วก็ได้ว่าคำว่า "ไถวัลยธรรม" นี้ภาษาอะไร

ก็ไม่รู้, ในพุทธศาสนาก็ไม่ค่อยจะได้ยินได้ฟัง, ได้ยินบ้างก็แต่ว่าเกวลงหรือ
เกวะละ. ไถวัลยะ นี้มัน เป็นภาษาสันสกฤต แล้วจะเป็นพุทธศาสนาได้อย่างไร.

เรื่องภาษานี้ มันไม่สำคัญ ความหมายนั่นแหละสำคัญ. พุทธ-
ศาสนานี้ก็มีทั้งอย่างบาลีและสันสกฤต; ฉะนั้นใครจะชอบคำว่าไถวัลยะก็ได้
ชอบคำว่าเกวะละก็ได้. แต่โดยเหตุที่ภาษาไทยเราทั้งหมดอิงภาษาสันสกฤต ถ้า
อย่าล้าเอียงและอย่าหลับหูลับตาเกินไป ขอให้ไปทดสอบดูคำแต่ละคำทุกคำ ใน
ปทานุกรมแห่งภาษาไทยแท้ จะเห็นว่าอิงภาษาสันสกฤตทั้งนั้น; เช่นธรรม
ร. หันไม่ใช่ รัมม มม เป็นต้น. ภาษาที่ปรุงแต่งขึ้นใช้ในภาษาวรรณคดีชั้นสูง
เป็นภาษาสันสกฤตทั้งนั้น; เดียวนี้ก็ใช้รูปสันสกฤตว่าไถวัลยะแทนคำว่าเกวะละ
มันก็ดีอยู่แล้ว.

ทีนี้จะพูดต่อไปว่า มันมีอยู่ตรงไหน? **ร่องรอยของสิ่งที่เรียกว่าไถวัลย-
ธรรมนี้ มันมีอยู่ที่ตรงไหน** ในพระไตรปิฎก เป็นต้น?

นี่ก็ต้องขอขอย้อน กลับไปถึงคำที่กล่าวเมื่อตะกี้ที่ว่า ถ้าไม่ลืมเรื่อง
อิทัปปัจจยตาเสียแล้ว ก็จะมีใจได้ว่าตรงไหน เป็นต้น. ในพระไตรปิฎกนั้น ถ้า
จะสำรวจดูก็จะพบว่า พระพุทธภาษิตที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า *อุปปาทา วา ภิกฺขเว*
ตถาคตานิ อุปปาทา วา ตถาคตานิ อย่างนี้แล้ว จะพบว่า มีอยู่ ๒ ชุด :ชุดหนึ่ง
ก็ถึงถึง**ไตรลักษณ์** คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, ชุดหนึ่งก็ถึงถึง**อิทัปปัจจยตา**
คือปฏิจจสมุปบาท. อย่างเมื่อตะกี้ พระสงฆ์ทั้งหลายก็ได้สวดนำเรื่องนี้ไปแล้ว
ฟังหรือไม่ฟังกัน, แล้วก็เข้าใจคำนั้นหรือไม่? นี่ก็เอามาพูดกันอีกทีหนึ่งให้เข้าใจ.

เมื่อเข้าใจข้อความ แห่งพระพุทธานุชาตินี้แล้ว ก็จะได้พบ ร่องรอย ของ สิ่งที่เรียกว่า **ไภวฉลยธรรม ที่มีอยู่ในพระพุทธานุชาตินี้ และในคัมภีร์ของพระ พุทธศาสนา.** ขอให้คอยสังเกตดูให้ดี พระบาลีนั้นว่า อุปปาทา วา ภิกขเว ตถาคตานิ ออุปฺปาทา วา ตถาคตานิ ซึ่งแปลว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, เพราะพระ ตถาคตทั้งหลายจะเกิดขึ้นก็ตาม พระตถาคตทั้งหลายจะไม่เกิดขึ้นก็ตาม; จิตฺตา ว สฺสา ธา ตฺ- ธรรมธาคฺตุนันตํอยู่แล้วนั้นเทียว, ธมฺมกุจฺจิตฺตา ธมฺมนิยามตา - ตั้งอยู่ ในฐานะเป็นธรรมดาแห่งธรรมเป็นกฎตายตัวแห่งธรรม. สพุเพ สงฺขารธา อนิจฺจา ตี ว่าสังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง ดังนี้เป็นต้นนี้ อย่างหนึ่ง.

ที่นี้อีกอย่างหนึ่งก็ว่า อุปปาทา วา ภิกขเว ตถาคตานิ, ออุปฺปาทา วา ตถาคตานิ -ภิกษุทั้งหลาย, เพราะเหตุที่ตถาคตทั้งหลายจะเกิดขึ้นก็ตาม ตถาคต ทั้งหลายจะไม่เกิดขึ้นก็ตาม, จิตฺตา วสฺสา ธาตฺ - ธรรมธาคฺตุนันตํอยู่แล้วนั้นเทียว, ธมฺมกุจฺจิตฺตา - เป็นความตั้งอยู่แห่งธรรมดา, ธมฺมนิยามตา - เป็นกฎตายตัวแห่ง ธรรมดา. อิทัปฺปจฺยตา คือความเป็นอิทัปฺปจฺยตา - ได้แก่ความที่เมื่อสิ่งนี้ สิ่งนี้ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ สิ่งนี้ย่อมเกิดขึ้น, อวิชฺชา ปจฺจยา สงฺขารธา ตี - ว่าเพราะอวิชชา เป็นปัจจัย สังขารทั้งหลายจึงเกิดขึ้น, ดังนี้เป็นต้น.

ที่นี้สำหรับคำนี้ ก็มีความหมายไกลออกไป ที่พูดว่า เป็นการตั้งอยู่ แห่งธรรมดา เป็นกฎตายตัวแห่งธรรมดา, เป็นอิทัปฺปจฺยตา คือกฎที่ว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้ย่อมมี. นี้เรียกสรูปเสียใหม่ว่า ตถตา คือความเป็นอย่างนั้น, อวิตถตา คือ ความไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น, อนนฺตถตา - ความไม่เป็นไป โดยประการอื่น, อิทัปฺปจฺยตา - แต่จะเป็นไปตามอิทัปฺปจฺยตา คือ ความที่เมื่อ มีสิ่งนี้สิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้สิ่งนี้จะเกิดขึ้น.

นี่คือ ร่องรอย ของสิ่งที่เรียกว่า "ไภวฉลยธรรม" ที่มีอยู่ในพระพุทธ-
 ภาษิตในพระพุทธศาสนา. ขอให้นึกทบทวนไปถึงข้อความตอนต้นที่ว่า พระ
 พุทธเจ้าหรือพระตถาคตทั้งหลาย จะเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นก็ตาม, จิตา ว สา ธาตุ
 - ธรรมธาดุนั้นตั้งอยู่แล้วนั้นเทียว. ตัวพระบาลีแท้ๆใช้คำว่าธา - ตุเฉยๆ ว่า
 ธาตุ, ธา - ตุ หรือธาดุ ธาตุ นั้นตั้งอยู่แล้วนั้นเทียว, พระพุทธเจ้าจะได้เกิดขึ้น
 ก็ตาม จะไม่ได้เกิดขึ้นก็ตาม ธาตุ นั้นตั้งอยู่แล้วนั้นเทียว. นี่เป็นเครื่องแสดง
 ว่าก่อนพระพุทธเจ้าเกิด หรือพระพุทธเจ้าจะเกิดแล้ว หรืออะไรก็สุดแท้
 ธาตุ นั้นตั้งอยู่แล้วนั้นเทียว; ธาตุ นั้นเรียกเต็มความหมายหน่อย ก็ว่าธรรมธาดุ
 หรือธรรมะธา - ตุ แล้วขยายออกไปจนเป็นธัมมัญญิตตา, ธัมมนิยามตา, อิทป
 ปัจจยตา, ตถตา, อวิตถตา, อนัญญถตา เป็นต้น; ล้วนแต่เล็งถึงความที่มี
 สิ่งหนึ่ง ซึ่งมีอยู่อย่างเป็นกฎตายตัว เป็นของตายตัว เปลี่ยนแปลงไม่ได้,
 แล้วก็มีอยู่โดยไม่คำนึงถึงว่า พระพุทธเจ้าจะเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้น.

นี่คือความหมายที่ว่า "มีอยู่ก่อนสิ่งใด". ถ้าพระพุทธเจ้ามิได้เกิด
 ขึ้น ก็ไม่มีใครรู้เรื่องนี้ หรือรู้จักสิ่งนี้ ก็ไม่ได้เอามาพูดกัน; แต่ก็ไม่ได้หมาย
 ความว่า สิ่งนั้นมีได้มี. เดียวนี้พอบุคคลประเภทพระพุทธเจ้าเกิดขึ้น ก็เป็นอัน
 ว่า ท่านรู้สึกไปจนกระทั่งรู้จักสิ่งนี้ ท่านก็เอามาพูดมากล่าว มาสอน มาบอกมา
 บัญญัติ มาประกาศเปิดเผย ก็ทำให้เป็นของเข้าใจง่ายขึ้น.

นี่ก็เห็นชัดอยู่แล้วว่า ไม่ใช่ว่าพระตถาคตเหล่านั้นได้สร้างสิ่งเหล่า
 นี้ขึ้น; เพราะท่านได้ยืนยันแล้วว่า ตถาคตจะเกิดหรือไม่เกิด นี่ไม่สำคัญ สิ่งนี้
 มันมีอยู่แล้วเทียว, พระบาลีมีอยู่ว่า ตถาคตทั้งหลายจะเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้น
 ก็ตาม อย่างนี้.

ที่นี้อยากจะให้คิดนึกให้กว้างออกไปอีกหน่อยว่า คำว่า "ตถาคต" นั้น **มิได้แปลว่า พระพุทธเจ้าอย่างเดียว** คือรวมเอาพระพุทธเจ้าเข้าไว้ด้วย; ถือเอาตามความหมายแห่งตัวอักษรนี้เลย ว่า "มาอย่างไร ไปอย่างนั้น" หรือว่า มาอย่างนั้นไปอย่างนั้น; ฉะนั้นก็ได้แก่สัตว์ทั้งหลาย. เมื่อสัตว์ทั้งหลายมัน ก็มี มาอย่างสัตว์ ไปอย่างสัตว์ เกิดมาอย่างสัตว์ ตายไปอย่างสัตว์; เพราะฉะนั้น สัตว์ทั้งหลายชื่อว่า "ตถาคต" อย่างนี้ปทานุกรมภาษาบาลีก็ยอมรับ แปลคำว่า "ตถาคต" ว่า "สัตว์ทั้งหลาย" อย่างนี้ก็มี, คือว่าไปเหมือนที่มา มาเหมือนที่ไป นี้คือสัตว์ทั้งหลาย.

นี่ ถ้าจะให้เลยเถิดออกไปกว่านั้น มันก็ว่า **สิ่งใดมีความเป็นไปตาม เหตุตามปัจจัยของมันเองแล้วก็เรียกว่าตถาคตได้ทั้งนั้น** : ไปอย่างไร ไปอย่างนั้น, มาอย่างไร มาอย่างนั้น, ก็ได้ทั้งนั้น. นี่มันจะทำให้ได้ความไกลออกไป ถึงกับว่า เมื่อสิ่งทั้งหลายทั้งปวง มันจะเกิดดับอยู่อย่างไร ตามลักษณะของมัน ตามกฎเกณฑ์ของมัน, จิตตา ว สภา ธาตุ - ธาตุนั้นจะยังอยู่อย่างนั้น, จะตั้งอยู่ แล้วอย่างนั้น; นี่แหละคือไภวฉลยธรรม. มันจะตั้งอยู่อย่างนั้นอย่างไม่ดูหน้าใคร ไม่ฟังเสียงใคร ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามอะไร, ว่าให้ตถาคตทั้งหลาย คือสิ่งที่มีเหตุมีปัจจัย ให้เป็นไปอย่างนั้นอย่างนี้, ปรงแต่กันไปเถอะ นี่มันก็จะอยู่แต่อย่างนี้. นี่คือความเป็นอย่างเดียวของมัน เป็นอย่างนี้.

ความมีลักษณะประหลาดๆอย่างทีกล่าวมาแล้ว ถ้าจะแบ่งแยกขอย ออกไปให้ละเอียดยกได้, แล้วก็ป็นดุ้นเดียวแข็งไม่แบ่งออกได้, อย่างนี้ก็พูดได้; หรือว่าอยู่เต็มทีไปหมดในที่ทุกหนทุกแห่งก็ได้หรือว่าอยู่โดดเดี่ยวก็ได้, แล้วแต่ จะเล็งกันไหนไหน.

ที่นี้เมื่อพูดถึงคำว่า จิตา ว สา ธาตุ มันก็ขยายความออกไป เป็นธรรม - ธา - ตุ คือธรรมธาตุ แล้วธรรมธาตุนี้ขยายความออกไปเป็น ธรรมภูจิตตา ธรรม - นิยามตา กระทั่งสรุปกลับเข้ามาให้สั้นที่สุดว่า ตถตา-ว่าอย่างนั้น, ความเป็น อย่างนั้น, หรืออวิตถตา - ความไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น, อนนุภเวตตา - ความ ไม่เป็นอย่างอื่น คือ อิทัปปัจจยตา คือ กฎตายตัวที่ว่าอิทัปปัจจยตา - เมื่อมีสิ่งนี้ สิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้สิ่งนี้ย่อมเกิดขึ้น.

ฉะนั้นขอให้เล็งดูว่า ท่านหมายถึงอะไร ที่เป็นตัวประธานของคำพูด เหล่านี้? ที่เป็น **ตัวประธาน** แห่งประโยคเหล่านี้ จะเห็นได้ทันทีว่าเป็นตัวกฎ คือสิ่งที่เรียกว่า **กฎนั่นเอง** มีความหมายสำคัญมาก. มันตั้งอยู่ในฐานะที่เป็นกฎ ธรรมภูจิตตา ก็ดี ธรรมนิยามตา ก็ดี อิทัปปัจจยตา ก็ดี ตถตาก็ดี อะไรก็ดี ตั้งอยู่ ในฐานะที่เป็นกฎ.

ฉะนั้นสิ่งที่เรียกว่า **กฎ** นี้ เป็นสิ่งที่ต้องสนใจ ในกรณีนี้ โดยเฉพาะ ในคำพูดที่ได้เรียกว่าไภวฉลยธรรม. **ไภวฉลยธรรมนี้คือธรรมที่เป็นตัวกฎ** มัน มีอยู่ก่อนสิ่งใดหมด, แล้วมันไม่เปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งใด แล้วมันอยู่หลังสิ่งใด, จนสิ่งทั้งหลายหายไปหมด จนกว่าจะมีสิ่งมาใหม่. **กฎนี้ก็อยู่อย่างนี้เรื่อยไป** ที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า จิตา ว สา ธาตุ-ธรรมธาตุนี้ตั้งอยู่แล้ว ตถาคตจะเกิด หรือไม่เกิด; ก็เป็นอันว่าไม่มีที่สิ้นสุด ในการที่ตั้งอยู่. ตถาคตเสียอีกมีการ เกิดขึ้นตั้งอยู่, เกิดขึ้น ตั้งอยู่; หมายความว่าพระพุทธเจ้าทั้งหลายจะเกิดขึ้น ในโลก อีกเท่าไรก็ตามจะปรินิพพานไป สิ้นไปเท่าไรก็ตาม จะวนเวียนกันอยู่ กิร็อยองค์ พันองค์ หมื่นองค์ แสนองค์ ล้านองค์ โกฏิองค์พระพุทธเจ้าก็ตาม จิตา ว สาธาตุ นี้ ธาตุนี้ตั้งอยู่แล้วนั้นเทียว. **ฉะนั้นสิ่งนั้นไม่ใช่พระ-**

พุทธเจ้า หรือพระตถาคต; สิ่งนั้น เป็นสักว่าธรรมตาอันหนึ่ง, หรือกฎอันหนึ่งแห่งความเป็นอย่างนั้น ความต้องเป็นอย่างนั้น เป็นอย่างอื่นไม่ได้ นั่นแหละจะคงอยู่ เรียกว่ากฎ.

....

ศึกษาสิ่งทั้งหลายในแง่วิทยาศาสตร์

ทีนี้เราก็ไปศึกษา ในแง่ของวิทยาศาสตร์ธรรมดาสามัญ ทั่วๆไปก็ได้ ว่า **สิ่งทั้งหลายทั้งปวงปรากฏออกมาเรื่อยๆก็เป็นไปตามกฎนี้**; อย่างว่าโลกนี้ไม่เคยมี แล้วเกิดมีขึ้นมา จะว่ามาจากดวงอาทิตย์ หรือว่าจะมาจากหมอกเพลิง หรือว่าจะมาจากอะไรอีกก็ตามใจ นี่มันออกมาได้ด้วยอำนาจของอะไร? นี่คือออกมาได้ด้วย **อำนาจกฎของอิทัปปัจจยตา** ซึ่ง **ตั้งอยู่ในฐานะเป็นไภวัญญธรรม** เป็นสิ่งเดียวเท่านั้น ไม่เปลี่ยนแปลงกับใครได้เลย แล้วก็เป็นผู้มี **อำนาจสูงสุด** ที่จะให้สิ่งทั้งหลายออกมาหายไป ออกมาแล้วหายไป, ออกมาหน้าฉาก แล้วหายไปหลังฉาก, ออกมาหน้าฉาก แล้วก็ให้หายไปหลังฉาก. บังคับสิ่งทั้งหลายทั้งปวงให้เป็นอย่างนี้ คือ **สิ่งที่เรียกว่า กฎ**.

เมื่อพูดอย่างนี้แล้ว ไม่มีใครจะคัดค้าน, พุทธบริษัทก็ไม่คัดค้าน, และพวกที่เขานับถือว่ามีพระเจ้า เขาก็ถือเอาสิ่งนี้เป็นพระเจ้า; ฉะนั้นเราอย่าไปดูถูกเขาด้วยเรื่องพระเป็นเจ้า. **เรายังต้องยอมรับสิ่งนี้ ว่ามีสิ่งหนึ่งซึ่งตั้งอยู่ตลอดเวลา แล้วก็ เป็นกฎ ตั้งอยู่ในฐานะเป็นกฎ** ให้สิ่งทั้งหลายมันเล่นละครไปไม่มีที่สิ้นสุด; แต่เราไม่เรียกว่าพระเจ้า **เราเรียกว่ากฎ** โดย

เฉพาะอย่างยิ่ง คือ **กฎทิปปัจจยตา** หรือจะเรียกว่า **กฎตถตา** **กฎอวิตถตา** หรือ **กฎอนัญญตถตา** อะไรก็แล้วแต่จะเรียก, มันมีคำแทนซึ่งกันไ้ได้มาก. แต่ ถ้าเรียกให้เป็นสามัญญนามที่สุดแล้วก็ต้องเรียกว่าธรรมธาตุ, ธรรม ธา - ตู, **ธรรมธาตุ** แปลว่า **ความมีอยู่แห่งธรรม**.

คำว่าธาตุ ธา - ตู นี้ก็แปลว่า **ทรงตัวอยู่**; รากศัพท์นี้ตรงกันหมด ภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต ภาษาละติน แปลว่าทรงตัวอยู่ทั้งนั้น คำว่าธาตุ; แล้วมันทรงตัวอยู่อย่างี่เรียกว่าประหลาด. พวกที่ทรงตัวอยู่จริง ก็ล้วนแต่เป็น ไถ่ด้วยธรรมนี้, นอกนั้นเป็นเพียงปฏิภิกิริยาที่ถูกปรุงขึ้นมา ถูกทำให้กระโดด ออกมา แล้วกลับหายไป; นั้นเป็นการทรงตัวอยู่ของความเปลี่ยนแปลง. ถ้า เป็นการทรงตัวอยู่ของความไม่เปลี่ยนแปลง แล้ว **ต้องเป็นสิ่งที่เรียกว่าไถ่ด้วย-ธรรม** นี้ หรือว่า **เป็นธรรมธาตุ** อย่างที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า "ตถาคตจะเกิด หรือไม่เกิด ธรรมธาตุนั้นตั้งอยู่แล้วเทียว คือตั้งอยู่ตลอดกาลเทียว"

เอาเป็นว่า ขอให้รู้จักสิ่งสักสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวงก็แล้วกัน. วันนี้ จะเสียเวลาสักชั่วโมง พูดเพื่อให้เข้าใจคำคำเดียวว่า **"สิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง"**

....

สมัยพุทธกาลมีผู้พบ "สิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง" พ้องกันมา.

เราจะมองดูให้กว้างออกไปว่า มนุษย์ในโลกตลอดเวลาที่ผ่านมา ที่รู้จักกันอยู่ในประวัติศาสตร์นี้; ถ้าพูดไปถึงก่อนประวัติศาสตร์ มันก็จะมากไป

เท่าที่รู้จักกันในประวัติศาสตร์นี้ มนุษย์ก็มีความสนใจที่จะรู้จักต้นตอของสิ่งทั้งปวง ที่เรียกว่าปฐมเหตุ หรือผู้สร้าง ก็แล้วแต่จะเรียก โดยภาษาธรรมะหรือภาษาชาวบ้าน. ถ้าเรียกว่าปฐมเหตุ นั้นจะเป็นภาษาธรรมะ, ถ้าเรียกว่าผู้สร้าง ก็เป็นภาษาชาวบ้านไป.

มันมีเหตุอันแรก มีต้นตออันแรกมีที่มาอันแรกสำหรับสิ่งทั้งหลายทั้งปวงจะออกมา หรือจะยอมรับว่ามันมีสิ่งนี้ คือสิ่งที่ พระพุทธเจ้าท่านตรัสเรียกมันว่า ธรรมธา - ตุ หรือธา - ตุ เฉย ๆ ที่มีอยู่แล้ว. ที่นี้ที่เปลี่ยนแปลงก็เปลี่ยนแปลง, ที่ไม่เปลี่ยนแปลงก็ไม่เปลี่ยนแปลง. ที่เปลี่ยนแปลงก็เรียกว่า สังขตธรรม เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย, ที่ไม่เปลี่ยนแปลง ก็เรียกว่า อสังขตธรรม. อสังขตธรรมไม่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่งได้; เพราะฉะนั้นจึงเป็นสัจจะ คือของจริง และของจริงนี้ เรียกว่า กฎ อีกทีหนึ่ง.

บรรดา กฎทั้งหลายของธรรมชาติ แล้วจะต้องเป็นอสังขตธรรม ไม่อย่างนั้นมันไม่เป็นกฎอยู่ได้. แต่ถ้ากฎที่มนุษย์ตั้งนี้ มันเรื่องหลอกลวง ตั้งกฎอย่างนั้นอย่างนี้ แล้วก็ได้จริง, แล้วก็ตัวเองก็ไม่ปฏิบัติอย่างนี้. นี้เรียกว่ากฎที่มนุษย์ตั้งนี้ ไม่ใช่สิ่งเดียวกับกฎที่ธรรมชาติตั้ง เช่นกฎอิทัปปัจจยตานี้ตายตัว, มันเป็นตัวมันเอง, มันตั้งตัวมันเอง, มันบังคับสิ่งทั้งปวง. ใครปฏิบัติถูกต้อง ก็ได้ผลตามที่ควรจะได้, ใครปฏิบัติไม่ถูกต้อง ก็ได้ผลผิดไปจากนั้น; นี้เรียกว่ากฎ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือกฎอิทัปปัจจยตา มีอยู่ในฐานะที่จะเรียกได้ว่าเป็น "ปฐมเหตุ".

เนื่องจากมีคนค้นกันมากมาแต่เดิม เท่าที่เราจะพบได้ในหนังสือ ที่มีอยู่เป็นหลักฐานนี้ ก็ไม่เห็นใครได้ค้นพบเรื่องนี้ดีไปกว่ายุคที่พระพุทธเจ้าท่าน

เกิดขึ้น คือพระพุทธรูปเจ้าในประวัติศาสตร์นั้นะ ไม่ใช่พระพุทธรูปเจ้าร้อยองค์ พันองค์ที่ล่วงไปแล้ว นั้นเรารู้ไม่ได้. แต่ถ้าสำหรับพระพุทธรูปเจ้าที่มีในประวัติศาสตร์ ที่มีในหลักฐานอยู่ เช่น พระไตรปิฎกเป็นหลักฐานอยู่นี้ จะพบว่าพระพุทธรูปเจ้าท่านพบปฐมเหตุของสิ่งทั้งปวง.

เดี่ยวเปลวไฟก็จะกลายเป็นยกตนข่มท่าน ก็ขอให้คิดอย่างที่ได้บอกที่แรกแล้วว่า อย่าดูถูกผู้อื่น. ในยุคพุทธกาลนั้น มันเป็นยุคที่ประหลาดมาก แล้วโดยเฉพาะในประเทศอินเดียหรือทวีปเอเชีย ถ้าเราจะมองไปทางทิศตะวันออกสุดใน**ประเทศจีน** ก็คงจะไปเจอคนที่เรียกว่า **เหลาจื้อ** ที่ทำรูปตาแก่หนวดยาวชี้ควายอย่างนี้ เรียกว่าเหลาจื้อ; นี่เป็นคนพ้องสมัยกับพระพุทธรูปเจ้า. เหลาจื้อแก่กว่าขงจื้อ ในฐานะเป็นลูกศิษย์อาจารย์ได้, แล้วขงจื้อเกิดเมื่อก่อนพระพุทธรูปเจ้านิพพาน ประมาณ ๘ ปี หรือ ๖ ปีนี้ ก็แปลว่า ขงจื้อมีอายุ ๖ ปี หรือ ๘ ปี พระพุทธรูปเจ้านิพพาน ฉะนั้นเหลาจื้อเป็นคนพ้องสมัยกับพระพุทธรูปเจ้า.

ที่นี้ถ้าไปดูหนังสือของเหลาจื้อ ก็พบคำสอนของเหลาจื้อข้อหนึ่ง ที่พูดว่า **มีสิ่งอยู่สิ่งหนึ่งมีอยู่ก่อนโลก ไม่ใช่วัตถุ ไม่ใช่จิตใจ สิ่งนั้นเรียกว่าเต๋า** คือมีสิ่งหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่วัตถุ; ไม่ใช่วัตถุอย่างวัตถุธรรม หรือว่าร่างกายเนื้อหนัง, แล้วก็ไม่ใช่นามธรรม เช่น จิตใจ ความคิดนี้รู้สึก เป็นต้น; ไม่ใช่ทั้ง ๒ อย่าง มันมีอยู่ก่อนมีโลกนี้. เออซิ, แล้วสิ่งนั้นเรียกว่าเต๋า.

สำหรับคำว่าเต๋านี้ ต่อมาก็ **แปลว่า ธรรม**; แปลอย่างอื่นไม่ได้ แปลว่าธรรมกันไปหมด ไม่ใช่แก้งแปล มันต้องจริงอย่างนั้น. มันมีคำว่า

"ธรรม" นี้ ที่ใช้กันอยู่ในความหมายเดียวกันหมด ทั่วทวีปเอเชียในยุคนั้นก็ได้. คำว่า "เต๋า" เสียงมันก็ตรงกับคำว่า ๓ - ๑ นี้, เต๋าแปลว่าตระระ คือแปลว่า ทรงนี้. นี่ทาง ฝ่ายตะวันตกสุดนี้ก็มิใช่เรื่องอะไรที่รู้จักสิ่งหนึ่ง ที่มีอยู่ก่อนโลกเกิด.

ทางในอินเดีย ก็มีสิ่งที่เรียกว่า **ปรมาตมัน** ซึ่งเขาพูดขึ้นบัญญัติขึ้น ก็ตามเถอะว่ามันมีอยู่ตลอดอนันตกาล; แล้วก็มีอะไรต่าง ๆ แยกออกมาจาก ปรมาตมัน เป็นนั่น เป็นนี่ เป็นวัตถุ เป็นกายเป็นจิต เป็นอะไรก็ตาม, จะเรียกว่าอาตมันตัวน้อยๆออกมา แล้วก็กลับเข้าไป แล้วก็แบ่งออกมา แล้วก็กลับเข้าไปนี่ เป็นเรื่องของปรมาตมันกับอาตมัน.

ที่นี้ถ้าไปดูไกลออกไป ทางโน้นก็ยังไม่ปรากฏ คือว่าทางตะวันตกสุด นั้นก็ยังไม่ปรากฏ ก็ปรากฏอยู่เพียงแค่ว่าทวีปเอเชียต่อกับทวีปยุโรป คือ**ดินแดนปาเลสไตน์** ของพวกยิวนี้ ก่อนแต่จะเกิดศาสนาคริสต์ียน เขาก็มีคำพูดบางคำ **ที่เรียกสิ่งหนึ่งซึ่งมีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง**ด้วยเหมือนกัน เขาเรียกว่า **พระเจ้า** ซึ่งแปลเป็นภาษาอังกฤษตอนหลังหรือภาษาอะไรก็ไม่ทราบ ที่เรียกกันว่า **กอด (God)** นี่คือพระเจ้า.

พอมาถึง**สมัยศาสนาคริสต์ียน** ก็มีคำว่า God หรือพระเจ้านี้ **มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง** มีอยู่ตลอดอนันตกาลนี้ เพิ่มขึ้นอีก. แต่ว่าศาสนาคริสต์ียน นี้ก็หลังพุทธศาสนาตั้ง ๕๐๐ ปีระมัง; แต่ถ้าสำหรับศาสนายิว ซึ่งเป็นต้นตอ ของศาสนาคริสต์ียนในตอนแรกแล้วมันก็เรียกว่าไม่หลังพุทธศาสนา; ฉะนั้น คนทางปาเลสไตน์ตะวันตกออกไป ก็รู้เรื่องสิ่งที่มีอยู่ตลอดอนันตกาลนี้เหมือนกัน. เขากล่าวไว้ในลักษณะเป็น**ไภวฉลยธรรม** คือ**มีอยู่ในที่ทั่วไป** อยู่ตลอดเวลาในที่ทุกหนทุกแห่ง ไม่เปลี่ยนแปลง.

แล้วก็ยังมิเบ็ดเตล็ดอื่นๆ อีกหลายแขนง ที่ล้วนแต่แสดงให้เห็นว่า คนยุคนั้นได้ยอมรับตรงกันไปหมด ทุกมุมของแผ่นดินนี้ ว่ามัน **มีสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งก่อนสิ่งทั้งปวง**, เป็นที่มาแห่งสิ่งทั้งปวง, ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งทั้งปวง จะอยู่ตลอดอนันตกาล, เป็นเหมือนกับที่รองรับสิ่งทั้งปวง ให้สิ่งทั้งปวงเกิดดับ, เกิดดับ อยู่ในฝ่ามือของสิ่งนี้.

นี่เรียกว่า **สิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง** ในความหมายทั่วไป ไม่เฉพาะ **พระพุทธศาสนา** นี้จะเป็นสิ่งที่เราควรจะรู้จักหรือไม่ ก็ขอให้คิดดูเองเถิด. แต่ถ้าจะมาพิสูจน์กันในเรื่องที่ว่า **พระพุทธศาสนาปฏิเสธสิ่งนี้ไหม?** ก็ตอบได้เลยว่า **ไม่ได้ปฏิเสธ**, ยอมรับว่ามีสิ่งชนิดนี้ ก็โดยอ้างหลักพระบาลี ที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า **ไอ้ฉันมีอยู่. ตถาคตจะเกิดหรือไม่เกิด ไอ้ฉันมีอยู่;** ก็หมายความว่า **ธรรมธาตุ** หรือ **ธัมมัญฐิตตา ธัมมนิยามตา** นั้นมันมีอยู่; อย่างนี้ก็แปลว่า **พระพุทธศาสนาก็ไม่ได้ปฏิเสธสิ่งนั้น.**

เป็นอันว่า **โดยหลักใหญ่ ก็ไม่ได้ปฏิเสธสิ่งนี้ด้วยกันทั้งนั้น;** แต่ว่าโดยข้อปลีกย่อยนี้ อาจจะถูกกล่าวผิดพลาดกันไปบ้าง ก็จะได้ทำความเข้าใจกันต่อไปตามลำดับ ตามความมุ่งหมายของการบรรยายในชุดนี้ ที่จะพูดถึงเรื่องสิ่งที่เรียกว่า **ไถวัลยธรรม** คือ **สิ่งที่มีอยู่ตลอดไถวัลย์. สิ่งหนึ่งซึ่งมีอยู่ตลอดไถวัลย์.** ไถวัลย์ก็คือสิ่งนั่นเอง เรียกว่า **ไถวัลยธรรม** ก็แปลว่า **ธรรมที่มีอยู่ตลอดไถวัลย์** ตลอดเวลาอันไม่สิ้นสุด ตลอดพื้นที่อันไม่สิ้นสุด ล้วนแต่ **ไม่สิ้นสุด** ไปทั้งนั้น **นี่เรียกว่าไถวัลย์.**

จะเป็นอะไร? จะใหญ่หรือจะเล็กสักเท่าไร? จะสั้นหรือจะยาวสักเท่าไร? จะเก่าหรือจะใหม่สักเท่าไร? ใครๆเอาไปคิดดูซิ. ถ้าเข้าใจแล้วจะพบว่า **สิ่งที่เป็นอย่างๆ** เหล่านี้ **ใช้กับสิ่งนี้ไม่ได้** เพราะมันไม่มีเกิด มันไม่มีดับ มันจึงไม่มีรูปร่างว่าสั้นหรือยาว ว่าเก่าหรือใหม่ ว่านานหรือเร็ว; มันไม่มีอะไรที่จะไปใช้กับสิ่งเหล่านี้ได้.

นี่แหละคือสิ่งที่เรียกว่าสังขตะ, **อสังขตธรรม**, หรือบางทีจะเรียกว่า **สญญตา**, หรือจะเรียกว่า **นิพพาน** ในความหมายหนึ่ง. แต่ในที่นี้เราจะเรียกว่า **สิ่งที่อยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง** ประกอบขึ้นเป็นคำพูดว่า **"ไภวฉลยธรรม"**.

ถ้ารู้แล้วจะมีประโยชน์มาก ในข้อที่จะทำให้มนุษย์เข้าใจกันได้ง่ายขึ้น ไม่ตั้งตนเป็นศัตรูต่อกัน เพราะว่ามันเป็นเพียงฟองน้ำที่เกิดขึ้นในทะเลด้วยกันทั้งนั้น. ถ้าเข้าใจเรื่องนี้แล้วก็จะเข้าใจได้ง่าย สำหรับคำว่าไภวฉลย. ให้ถือว่า **สรรพสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายหรือไม่มีชีวิตก็ตาม** เป็นเหมือนฟองน้ำที่กำลังเกิดอยู่ในผิวพื้นของทะเล เท่านั้นแหละ แล้วจะมามัวทะเลาะวิวาทกันทำไม; รู้จักตัวใหญ่ตัวแม่ ตัวดั้งเดิม ที่ไม่รู้จักเกิด แก่ เจ็บ ตาย ไม่รู้จักเปลี่ยนแปลงดีกว่า; เพราะว่าถ้ารู้จัก หรือเข้าถึงธรรมะนั้นแล้ว มันก็จะไม่มาเกิดเป็นฟองน้ำเรื่อย ๆ ไปอยู่อย่างนี้ มันจะสิ้นสุดแห่งความทุกข์ คือสิ้นสุดแห่งความเกิด แก่ เจ็บ ตาย.

นี่คือสิ่งที่เรียกว่า**ไภวฉลย**, ไภวฉลยธรรม หรือเกวลัง หรือเกวลฉลยธรรมอะไรก็ตาม มันน่าสนใจอย่างนี้, มีฤทธิ์มีเดชเหลือประมาณ จนพระพุทธรูปเจ้าท่านก็ต้องยอมแพ้ พระพุทธรูปเจ้าท่านยอมแพ้ว่า **ตถาคตจะเกิดขึ้น หรือ**

จะไม่เกิดขึ้นก็ตาม เจ้านี้มันมีอยู่แล้วอย่างนั้น : จิตตา ว สภา ธาตุ ธมฺมภูจิตตา
 ธมฺมนิยามตา, แล้วก็ไปเรื่องไตรลักษณ์ก็มี มีว่าธัมมัญญิตตา ธัมมนิยามตา
 อิทํปัจจยตา มาในเรื่องปัจจุสมุปบาทก็มี.

ที่จริงเรื่องไตรลักษณ์ กับเรื่องปัจจุสมุปบาท ก็เป็นเพียงเรื่อง
 นี้เองกันอยู่อย่างไม่แยกกัน; ในบางกรณีเอามาเป็นเรื่องอริยสัจก็มี เรียกว่า
 ตตา อวิตตา อนัญญตา, อย่างนี้เป็นเรื่องอริยสัจก็มี เพราะมันเนื่องกันอยู่
 แยกกันออกเด็ดขาดไม่ได้. เรื่องไตรลักษณ์ เรื่อง ปัจจุสมุปบาท เรื่อง
 อริยสัจนี้มันเป็นกฎเกณฑ์อันเดียวกัน ที่มาจากกฎที่เรียกว่าอิตํปัจจยตา;
 ฉะนั้นพระเจ้าจึงรวมอยู่ที่อิตํปัจจยตา ในฐานะที่เป็นกฎแล้วก็ให้สิ่งเหล่านี้เป็น
 ไปตามกฎ.

ฉะนั้นเราอย่าอวดดีไป เราจะมีอะไร เราจะมีเงิน เราจะมีอำนาจ
 วาสนา มันก็เป็นเรื่องเหมือนกับว่า ฟองน้ำที่เกิดขึ้นบนผิวน้ำในทะเลเท่านั้น
 แหละ; มันไร้ความมั่นคง มันไร้ความทนทาน ไม่มีอะไรเลย, มันจะเหมือน
 ฟองน้ำที่ว่าถูกลมเข้าก็เกิดเป็นฟองน้ำขึ้นบนผิวน้ำในทะเลเท่านั้น. มันก็มีเท่า
 นั้นแหละ. ทะเลคือวัฏฏสงสาร เดี่ยวขึ้น เดี่ยวลง. เดี่ยวขึ้น เดี่ยวลง.
 เดี่ยวเกิดเดี๋ยวดับ, เดี่ยวเกิด เดี่ยวดับ.

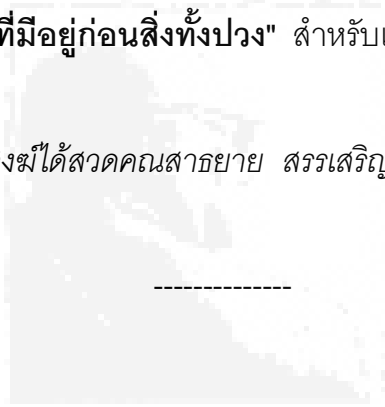
ฉะนั้น รู้จักสิ่งที่ไม่เกิดไม่ดับ และเป็นแม่แห่งสิ่งทั้งหลายทั้งปวงนี้
 กันเสียที่จะเรียกว่า ไถวัลยธรรม; เมื่อยอมรับว่าสิ่งเหล่านี้มี หรือจะยอมรับ
 ไปที่ก่อนว่าสิ่งเหล่านี้มี ก็ต้องถือว่าเป็นสิ่งที่ **ควรจะสนใจ** ติดตามต่อไป เรียกว่า
สิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ตั้งอยู่ในฐานะเป็นไถวัลย์ ไถวัล-ยะตา หรือ

ไถวัลยธรรม สำหรับจะได้ใช้เป็นหัวข้อสำหรับบรรยายวันเสาร์เรื่อยๆ ไป กว่า จะหมดภาควิชาขุขชา.

ถ้ารู้จักสิ่งนี้แล้ว จะรู้จักหมดทุกสิ่งในพระพุทธศาสนาได้ โดยไม่ ยากเลย. ขอให้สนใจและผู้ที่จำได้เข้าใจดีเรื่องอิทัปปัจจยตา จะเข้าใจเรื่อง นี้โดยง่าย เพราะมันเป็นสิ่งเดียวกัน แต่เรามาถึงในแง่มุมที่ต่างออกไป เท่านั้นเอง.

เป็นอันว่า ในวันนี้ขอยุติการบรรยายไว้เพียงเท่านี้ก่อน เพียงแต่ ประเดิมด้วยคำว่า **"สิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง"** สำหรับเป็นเครื่องสนใจกันต่อไป.

ขอให้พระสงฆ์ได้สวดคณสาธยาย สรรเสริญคุณพระพุทธเจ้าตามเคย.

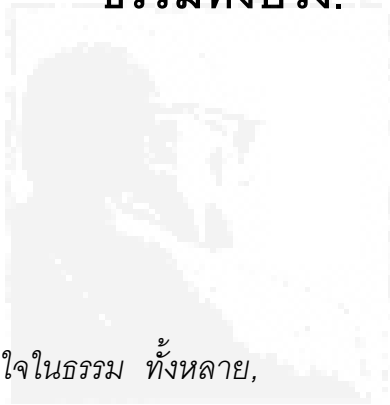

โกว้ลยธรรม

- ๒ -

หีนคััง ๑๔ เม.ย. ๒๕๑๖

โกว้ลยธรรมในฐานะเป็นสิ่งที่ควรแก่นามว่า ธรรมทังปวง.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทังหลาย,

ในการบรรยายประจำวันเสาร์ ครั้งที่ ๒ แห่งภาควิสาขบูชาในวันนี้
จะได้กล่าวถึงเรื่องโกว้ลยธรรม ต่อไปตามเดิม.

ในครั้งทีแล้วมา ได้กล่าวถึงโกว้ลยธรรม ในฐานะเป็นสิ่งที่มียู่ก่อน
สิ่งทังปวง; ส่วนในวันนี้จะได้กล่าวถึงโกว้ลยธรรม นั้น ในฐานะเป็นสิ่งที่ควร
แก่นามว่าธรรมทังปวง เป็นอย่างยั้ง.

[ทบทวน].

ในขั้นแรก ควรจะทบทวนถึงคำคำนี้ กันอยู่เรื่อยๆ เพราะว่าเป็นคำใหม่
เกินไป ไม่เคยได้ยินได้ฟังกันอยู่ในหมู่พุทธบริษัทเรา; หากแต่ว่าเป็นสิ่งที่มีใจ
ความ หรือคำอธิบายแสดงอยู่ ปราภฏชัดในพระบาลีอย่างที่เราสงฆ์ได้นำมาสด
เป็นคณสาธยายเมื่อตะกี้แล้ว. แต่ในที่นั้นๆ เรียกแต่เพียงว่า"ธาตุ" เฉยๆ, หรือ
จะขยายความออกไปอีกชนิดหนึ่ง ก็ว่า ธรรมธาตุ. สิ่งที่เราเรียกว่า ธาตุ หรือ ธรรม
ธาตุ นั้น จะได้เรียกต่อไปข้างหน้าว่าไภววลัยธรรม คือ ธรรมอันเป็นไภววลัย คือ
ไม่มีที่สิ้นสุด ทั้งโดยเวลาและโดยเนื้อที่ และเป็นสิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง.

ถ้าจะเข้าใจสำหรับคนทั่วไป คนทั่วไปจะต้องนึกเอาเองก็ได้ ว่ามัน
มีอะไรอยู่สักอย่างหนึ่งหรือเปล่า ซึ่งมียู่ก่อนสิ่งใด? นี้ข้อหนึ่ง. ก่อนสิ่งใด
ทั้งหมด, แล้วก็มีเต็มไปในที่ทุกแห่ง ไม่ยกเว้นที่ไหน; โลกธาตุนี้หรือที่หมื่น
โลกธาตุ, หรือมากไปกว่านั้นอีก มันก็มีสิ่งนี้ครอบงำอยู่ทั่วไป และว่าโดยเวลา
มันก็ไม่ได้จำกัด มันไม่ขึ้นอยู่กัเวลา เพราะว่ามันไม่ได้มีการเกิดขึ้น หรือการ
ดับลงไป เพราะฉะนั้นมันจึงไม่เกี่ยวกับเวลา จึงเรียกว่า มันมีอยู่ตลอดเวลา.

....

[เริ่มการบรรยายครั้งนี้.]

บางคนอาจจะคิดว่า ทำไมจะต้องไปรู้จักสิ่งชนิดนี้? มันจะมีประโยชน์
อะไร? การกล่าวเช่นนั้นก็ถูกต้อง; แต่กลัวว่ามันจะไปเป็นเรื่องที่น่ากลัว อย่าง
เดียวกับเรื่องไก่ ที่พูดว่าเพชรพลอยนี้จะมีประโยชน์อะไร, จะสู้ข้าวสารเม็ดเดียว

ก็ไม่ได้. นี่ก็เพราะว่า มันไม่ได้มีอยู่ อย่างที่ตรงกับความต้องการ ของบุคคล นั้นๆในทันที; แต่ในเมื่อสิ่งนี้มันได้มีอยู่จริง, และถ้าเขาได้รู้จักสิ่งนี้ แล้วอะไร จะเกิดขึ้นนั้น จะค่อยพิจารณากันไปเป็นลำดับ.

ลักษณะของสิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง.

ในโอกาสนี้ จะพูดกันแต่เพียงว่า สิ่งนี้มันมีอยู่อย่างไรก่อน; แต่เป็นที่คาดหมายได้ว่า ถ้ารู้จักสิ่งนี้แล้วจะมีประโยชน์มาก คือว่าอย่างน้อยมันก็รู้อะไรมากกว่าที่รู้อยู่แล้ว อย่างที่จะเปรียบเทียบกันไม่ได้ทีเดียว. บางทีจะทำให้คนทุกคนในโลก กลายเป็นคนเดียวไปก็ได้ คือไม่มีเขา ไม่มีเรา; ในเมื่อรู้ว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวงนี้ มันเป็นเพียงขี้ฝุ่น หรือเป็นสะเก็ด หรือเป็นเพียงประกายนิด ๆ ที่ออกมาจากแม่ของมัน คือธรรมะตัวแท้ หรือที่เรียกว่าไภวฉลย, ไภวฉลยธรรมนี้.

คนทั่วไปแต่โบราณกาลมาแล้ว ก็เคยสนใจเรื่องนี้; ถ้าพูดกันถึงพวกที่เก่า เก่ากว่าเขาทั้งหมด ก็น่าจะเป็นคำพูดของชาวฮินดู ที่พูดถึงสิ่งซึ่งมีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง. บางพวกก็เรียกว่าพรหม, บางพวกก็เรียกว่าปรมาตมัน, บางพวกก็เรียกว่าไภวฉลย, แล้วแต่จะเรียกตามถนัดแห่งนิกายของตน, แต่ใจความตรงกันหมดในข้อที่ว่า สิ่งนั้นมีอยู่ก่อนสิ่งใด เป็นปฐมเหตุเป็นที่ออกมาแห่งสิ่งทั้งหลาย

ศาสดาทั้งหลายเคยพบสิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง.

อยากจะเตือนให้นึกอีกทีหนึ่งว่า แม้ในประเทศจีน พ้องสมัยกับพระพุทธเจ้า คือสมัย เหลาจื้อ; เหลาจื้อก็ได้พูดว่า "มีสิ่งอยู่สิ่งหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่รูป และไม่ใช่นาม คือไม่ใช่วัตถุ และก็ไม่ใช่อารมณ์ มีอยู่ก่อน แล้วในโลก" สิ่งนั้น เรียกว่า เต๋า ก็มีอยู่ก่อนแล้วในโลก ไม่ใช่ร่างกาย ไม่ใช่จิตใจไม่ใช่วัตถุ ไม่ใช่จิตใจ; นี่ก็เรียกว่า "เต๋า" ซึ่งคำๆนี้ต่อมาก็นิยมแปลกันว่า "ธรรม" เฉยๆ เหมือนกัน.

หรือว่าในคัมภีร์ไบเบิล ที่ใช้ร่วมกันทั้งยิวและทั้งคริสเตียน ก็ยอมรับว่า แรกเริ่มเดิมทีก่อนอื่นทั้งหมด สิ่งที่เราเรียกว่าคำ พระคำ หรือ The Word ได้มีอยู่แล้ว อยู่กับพระเจ้า เป็นพระเจ้า. พระคำนั้นเป็นพระเจ้า พระคำนั้นสร้างสิ่งทั้งปวง; ถ้าไม่มีพระคำนี้แล้ว ไม่มีอะไรที่จะได้ถูกสร้างขึ้น. นี่ก็แปลว่า เขามีความรู้เรื่องสิ่งๆหนึ่ง ซึ่งมีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง เป็นที่ออกมาแห่งสิ่งทั้งหลาย; แต่ก็ไม่แนใจนัก คือไม่รู้ชัดเจนพอถึงที่สุด จึงได้กล่าวไว้ในรูปร่าง ในแง่ในมุมที่ต่างๆกัน; แต่ความหมายเหมือนกันหมด ในข้อที่ว่า มันมีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง แล้วก็มีทุกหนทุกแห่ง แล้วก็ตลอดเวลา ดังนั้นเขาจึงเรียกว่าพระเจ้า.

คำว่า "พระเจ้า" นี่ก็เหมือนกัน เราก็ไม่ค่อยรู้แน่ว่า ในภาษาเดิมแท้ๆ ภาษายิวหรือภาษากรีกนั้นมันแปลว่าอะไร; แต่ที่เขาแปลมาเป็นภาษาอังกฤษนี้ มันชัดแล้วเรียกว่า The Word คือคำพูด. คำพูดนี้ไม่ใช่คำพูดของคนธรรมดาพูด มันเป็นคำพูดของธรรมชาติ; ดังนั้นมันจึงได้แก่กฎที่ธรรมชาติมีอยู่อย่างไร, ธรรมชาติมีกฎอยู่อย่างไร, นั่นคือ The Word หรือคำพูดของธรรมชาตินั้น The

Word นั้นอยู่กับ God. The Word นั้นเป็น God เสียเอง, The Word นั้นสร้าง
 สิ่งทั้งปวง; รวมความแล้วก็ได้ความว่า **เขาเรียกว่าสิ่งนี้ว่า พระเจ้า.**

นี่เราจะพบร่องรอยว่า ในศาสนาพราหมณ์ หรือ ฮินดู ก็ดี ศาสนายิว
 ไกลออกไปทางตะวันตกก็ดี สุดโต่งมาทางตะวันออก คือศาสนาเต๋า ของเหลาจื้อ
 ก็ดี **ได้พูดถึงสิ่งสิ่งนี้** ซึ่งเป็นสิ่งสิ่งหนึ่ง ซึ่งตรงกันหมด **มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง**
 มีอยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง มีอยู่ตลอดเวลา. นี่แหละคือจะได้แก่อะไรก็ตามแต่
 จะเอามาเรียกในที่นี้กันที่ก่อนว่า "ไภวฉยธรรม" คือสิ่งที่มีอยู่ตลอดไภวฉย; ตลอด
 ไภวฉยของเวลาก็ได้, ตลอดไภวฉยของเนื้อที่ก็ได้, คือตลอดความเป็นสิ่งเดียวกัน
 เป็นอันเดียวกัน เป็นเวลาเดียวกันไปหมดทุกหนทุกแห่ง.

.....

คัมภีร์ฝ่ายพุทธบริษัทมีคำตรัสถึงสิ่งมีอยู่ก่อนคือธรรมธาตุ.

ที่นี้เราจะมองกัน แต่ที่เกี่ยวข้องกับ **คัมภีร์ของพุทธบริษัท** โดยเฉพาะ
 อย่างยิ่งก็ในพระไตรปิฎกและยิ่งไปกว่านั้นก็คือ ที่อยู่ในรูปของพระพุทธรูป
 คือ **คำที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสเอง.**

สำหรับพระพุทธรูปนี้ ก็สรุปความได้ว่า **พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสว่า**
ตถาคตจะเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้น จิตตา ว สธา ธาตุ - ธาตุนี้ตั้งอยู่แล้วนั้นเทียว
คำว่า "ธาตุนั้นตั้งอยู่แล้วนั้นเทียว"มีความหมายมาก คือตั้งอยู่เสร็จแล้ว. พระ-

พุทธเจ้าจะเกิดขึ้น หรือจะไม่เกิดขึ้น, พระพุทธเจ้าทั้งหลาย คือที่พระองค์ก็ตาม จะเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้น, สิ่งนั้นตั้งอยู่แล้ว.

ขอให้นึกดูว่าสิ่งนั้นคืออะไร? เรียกว่า ธาตุ เฉยๆ ก็ต้องมีความหมาย เป็นพิเศษ คือธาตุพิเศษชนิดหนึ่ง ซึ่งในการบรรยายอันว่าด้วยธาตุ หรือสภาวะธรรมนั้น ก็ได้บรรยายให้ทราบกันแล้วว่า มันมี **ธาตุพิเศษ** อยู่ก็คือ **อสังขตธาตุ**; ถ้าธาตุธรรมดาก็คือสังขตธาตุ. เมื่อพิจารณาดูพระบาลีนี้ แม้จะกล่าวไว้เพียง คำเดียวว่าธาตุ แต่เมื่อมีความพิเศษถึงขนาดนี้ ก็ต้องถึงถึง**อสังขตธาตุ** มันจึง **จะเป็นสิ่งที่ตั้งอยู่ได้ตลอดไป** โดยที่ว่าพระพุทธเจ้าทั้งหลายจะเกิดขึ้น หรือจะไม่เกิดขึ้นก็ตาม มันก็มีอยู่แล้วตลอดเวลา.

การที่พระองค์ได้ทรงนำข้อนี้ออกมาอย่างนี้ ก็เพราะว่า เพื่อจะเปลื้อง พระองค์ออกไปให้พ้นจากสิ่งนี้ ในข้อที่ว่า มิใช่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติสิ่งนี้ ขึ้นมา หรือทรงบังคับสิ่งนี้ให้เกิดขึ้น แต่มัน เป็นสิ่งที่มียู่ก่อนและมีอยู่ตลอดกาล, เพียงแต่ว่า การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ ก็ตรัสรู้สิ่งนี้ โดยบทว่า อภิสมุพฺพุตฺตติ อภิสเมติ, อภิสมุพฺพุตฺตติ - รู้พร้อมยิ่ง, อภิสเมติ - เข้าถึงเฉพาะ ซึ่งสิ่งนี้, ครั้นเข้าถึงแล้ว จึง อจฺจิกฺขติ - บอก, เทเสติ-แสดง, ปญฺญเปติ - บัญญัติ, ปญฺญเปติ - ตั้งขึ้นไว้, วิวรติ - เปิดเผย, วิภษติ - แจกให้คนอื่นรู้, อุตฺตทานี กโรติ - กระทำให้เป็นของเห็นได้ง่าย เหมือนกับหงายของที่คว่ำอยู่.

นี่หมายความว่า สิ่งนั้นถูกนำมาสอนอีกทีหนึ่ง แล้วก็ไม่ได้ทรงนำมา สอนทั้งหมด เพราะไม่จำเป็น; อย่างที่พระองค์ได้ตรัสว่า สิ่งที่เกิดภาคตรัสรู้แล้ว นำมาสอนนั้น เท่ากับใบไม้กำมือเดียว ในเมื่อเทียบกับใบไม้ทั้งป่าที่มีอยู่บนต้นไม้.

นี้ล้วนแต่เป็นเครื่องแสดงว่า สิ่งที่เรียกว่าธรรม ในความหมายแรก หรือ ธรรมธาตุ นั้นมันมาก มากเหลือประมาณ ที่เอามาสอนเป็นพุทธศาสนานี้ นิดเดียว; เทียบกับใบไม้หมดทั้งป่า กับใบไม้กำมือเดียว; ก็แปลว่า มนุษย์ไม่จำเป็นจะต้องรู้จักสิ่งนั้นไปทั้งหมด หรือทุกแห่งทุกมุม ก็รู้แต่ส่วนที่จำเป็น ที่จะดับทุกข์ได้ก็แล้วกัน. แต่อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เราจะรู้นั้น ก็ตั้งอยู่ในฐานะเป็นธรรมธาตุอันนั้น หรือไปเป็นไถวัลยธรรมอันนั้นเอง เท่าที่จำเป็นที่มนุษย์จะต้องทราบ และปฏิบัติให้ได้.

เดี๋ยวนี้พระพุทธรองค์ ก็ตรัสด้วยคำกำกวมขึ้นมาอีกหลายคำ มีคำว่า ธรรมภูจิตตา - เป็นความตั้งอยู่แห่งธรรม, ธรรมนิยามตา - เป็นกฎตายตัวแห่งธรรม, ตถตา - เป็นความเป็นอย่างนั้น, อวิตถตา - เป็นความไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น, อนญญตตา - เป็นความไม่เป็นไปโดยประการอื่น และทรงระบุชัดว่า อิทปฺปจฺยตา คือ กฎที่เมื่อมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้ย่อมเกิดขึ้น.

....

ธรรมธาตุทุกรูปที่เป็นกฎ เรียกชื่อใหม่ว่าไถวัลยธรรม.

ที่นี้สิ่งที่เรียกว่าธรรมธาตุนั้น ได้ทรงนำมาแสดงอยู่ในรูป ๓ รูปด้วยกัน คือแสดงในรูปไตรลักษณ์ว่าสังขารไม่เที่ยง สังขารเป็นทุกข์ ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา นี้นรูปหนึ่ง.

อีกรูปหนึ่ง เป็นรูปของปฏิจสุมุบาท ว่า เพราะอวิชาเป็นปัจจัย สังขารจึงเกิด, - เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงเกิด, เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงเกิด, อย่างนี้เรื่อยๆไป จนถึงความทุกข์เกิด.

และอีกรูปหนึ่ง ก็ทรงแสดงไว้ด้วยหลักของ**อริยสัจ ๔** ประการ คือหลักเกณฑ์เรื่องความทุกข์ เรื่องเหตุให้เกิดทุกข์ ความดับสนิทแห่งทุกข์ และทางให้ถึงความดับสนิทแห่งความทุกข์นั้น.

แต่ว่าทั้งหมดนี้เป็นเพียงกฎ ที่ได้เรียกว่า**ธรรมธาตุ**นี้ เป็นเพียงกฎเป็น**ตัวกฎ**. กฎคือความที่สิ่งนั้น ต้องเป็นอย่างนั้นอย่างนั้น; เช่นว่ากฎที่ว่าสังขารทั้งปวงจะต้องเปลี่ยนแปลง : สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา-สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง จะต้องเปลี่ยนแปลงเรื่อย. นี่มันเป็นกฎที่บังคับอยู่อย่างนี้ สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขา - สังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นทุกข์, สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา - ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา นี้. **อะไรทำให้สังขาร หรือธรรมทั้งปวงเป็นอย่างนี้ อันนั้นเรียกว่ากฎคือ ธรรมธาตุ** คือ ตถตา คือ อวิตถตา อนัญญถตา ธมฺมัญฺจิตตา ธมฺมนิยามตามีชื่อแทนกันหลายคำเต็มที; แต่รวมความแล้วก็คือกฎ. กฎ เรื่องปฏิจฺจ-สมุปฺบาท, กฎเกี่ยวกับเรื่องปฏิจฺจสมุปฺบาท ก็บังคับตายตัวอยู่อย่างนั้น ตามกฎของธรรมชาตินั้น ไม่มีใครสามารถตั้งขึ้นได้ **กระทั่งกฎของอริยสัจ**.

ฉะนั้นเราจะต้องรู้จักสิ่งที่เรียกว่ากฎ, และรู้จักสิ่งที่เรียกว่าสภาวะธรรมอันเป็นไปตามกฎ; ถ้าเกิดเอาไปปนกันแล้วมันก็ยุ่ง เข้าใจไม่ได้. สภาวะธรรมทั้งหลายต้องเป็นไปตามกฎ; **ตัวกฎ** นั้น เป็นสิ่งที่บังคับควบคุมสภาวะธรรม. นั่นแหละคือตัวสิ่งที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า **ตถาคตจะเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นอันนั้นมีอยู่แล้วตั้งอยู่เสร็จแล้ว**.

แต่โดยเหตุที่ว่าสิ่งนี้ตั้งอยู่ก่อนสิ่งอื่นทั้งหมด ตั้งอยู่ในที่ทั่วไป มีอยู่ในที่ทั่วไป ในเวลาทั่วไป ไม่มีจำกัดตั้งต้นหรือสุดท้าย จึงเรียกชื่อในที่นี้ คือในการบรรยายชุดนี้เสียใหม่ว่า **ไภววลัยธรรม**.

ไถวัลย์ ก็แปลว่า **อันเดียวกันทั้งหมด** คงจะเข้าใจคำนี้กันมาบ้างแล้ว; เมื่อพูดว่าทั่วทั้งไถวัลย์ก็หมายความว่า ทั่วทุกหนทุกแห่ง. แต่เท่าที่มนุษย์รู้ มันยังน้อยเกินไป เพราะว่าไม่ได้เล่าเรียนมาเพื่อจะรู้จักสิ่งนี้ถึงขนาดนี้ เพียงแต่ว่าไถวัลย์แล้วก็ทั้งหมดก็แล้วกัน เท่าไรก็ไม่ทราบ; แต่สำหรับสิ่งนี้โดยแท้จริงแล้ว ต้องทั้งหมดจริง ๆ คือทั้งหมดไม่มียกเว้นที่ไหน.

สภาวะเดิมของธรรมนั้นคือไถวัลยธรรม.

ไถวัลย์นี้ เป็นสิ่งที่ถ้า เข้าใจแล้ว ก็เรียกว่า เข้าใจต้นตอของสิ่งที่เรียกว่าธรรม; ฉะนั้นจึงขอรับรองเป็นพิเศษเฉพาะเรื่องที่ไม่ชวนฟังนี้ ให้ทนฟัง เพื่อว่าจะได้รู้ไว้ อย่างน้อยสักแวบหนึ่งก็ยังมี ว่ามันมีอะไรอยู่อย่างหนึ่งแน่นอน ที่มีอยู่ก่อนใคร. ก่อนพระพุทธเจ้า. พระพุทธเจ้าก็ทรงทำอะไรแก่สิ่งนี้ไม่ได้ นอกจากรู้แล้วนำมาเปิดเผยให้คนอื่นรู้บ้างเท่านั้นแต่จะบีบบังคับสิ่งเหล่านี้ หรือว่าจะเลิกสิ่งนี้ก็ได้.

ที่พูดว่า "สิ่งนี้มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง แล้วสิ่งทั้งปวงออกมาจากสิ่งนี้" ก็อาจจะพูดเสียได้เลยว่า แม้แต่**พระพุทธเจ้าเองก็ออกมาจากสิ่งนี้**. การพูดอย่างนี้คล้ายๆกับลบลบหมู่พระพุทธเจ้า แต่ว่ามันเป็นความจริง หรือว่ามันจำเป็นที่จะต้องพูดอย่างนี้.

เมื่อเราพูดถึงพระพุทธเจ้า เราจะพูดถึงพระพุทธเจ้าในส่วนไหน แง่ไหน ปริยายใดความหมายไหน มันก็ล้วนแต่ออกมาจากสิ่งนี้สิ่งเดียว; เพราะ

ว่าสิ่งนี้มันคือกฎ คือกฎตายตัวของธรรมชาติที่ว่ามันต้องเป็นอย่างนั้น, มันต้องเป็นอย่างนั้น, มันต้องเป็นอย่างนั้น, ต้องออกมาอย่างนั้น. รูปธรรมก็ดี นามธรรมก็ดี อยู่นิ่งไม่ได้ ต้องปรุงแต่งกันขึ้นมาออกมา กิริยาอาการที่เป็นออกมา ก็ต้องเป็นไปตามกฎนี้

....

ทุกสิ่งทุกอย่างออกมาจาก "กฎ" ตายตัวของธรรมชาติ.

ทุกอย่าง มัน ออกมาจากสิ่งที่เรียกว่ากฎ คือธรรมธาตุ หรือ ตถตา หรือ อวิตถตา หรืออนัญญถตา แล้วแต่จะเรียก; แต่จะเรียกด้วยคำคำเดียวว่า กฎ ขอให้จำไว้ด้วย. เมื่ออาตมากล่าวเพียงพยางค์เดียวว่า "กฎ" ก็ขอให้เข้าใจว่าสิ่งที่ พระพุทธองค์ทรงเรียกว่า ธา - ตุ; ธาตุ, หรือ ธมฺมธา - ตุ ธรรมธาตุ หรือ ตถตา หรือ อวิตถตา อนัญญถตา ทิฏฐธัมมตา ธัมมเนียมตา ธัมมัญญิตตา, หลาย "ตา" เหลือเกิน; แต่ล้วนแต่ว่ามันต้องเป็นอย่างนั้นเท่านั้น มันเป็นอย่างอื่นไม่ได้ ในฐานะที่เป็นกฎ.

นี่ถ้าเราจะเล็งพระพุทธเจ้า ถึง รูปธรรม นามธรรม คือร่างกายจิตใจของพระองค์แล้ว มันก็คือ สภาวธรรมธรรมดาที่ออกมาจากกฎ หรือเป็นไปตามกฎ. แม้เราจะเล็งถึงคุณธรรมของพระองค์ คือการตรัสรู้ หรือสติปัญญาของพระองค์ มันก็เป็นสิ่งที่เป็นมาตามกฎ ไม่ออกห่างไปจากกฎ. พระพุทธเจ้าก็ไม่มีอะไรมากไปกว่านั้น จะเป็นร่างกายของท่านก็ดี จิตใจของท่านก็ดี คุณธรรมที่มีอยู่ในจิตใจของท่านก็ดี มันก็ล้วนแต่เป็นไปตามกฎ : เกิดขึ้นมาได้แล้วก็ดับไป ตามอำนาจของสิ่งที่เรียกว่ากฎ.

นี่เราพิจารณากันดูเป็นข้อแรกก่อนว่า แม้แต่**พระพุทธเจ้า**ก็ยังไม่ **ต้อง** **เป็นไปตามกฎ** :เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป นี้; แม้ในส่วนที่เป็นธรรม เป็นพระธรรมที่ตรัสว่า "ธรรมที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วนี้ จะอยู่เป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย" นี่มันก็ **ต้องเป็นไปตามกฎ** **อยู่ไปได้ตามกฎ**, หรือมิฉะนั้นก็ให้รวมเข้าไปในสิ่งที่เรียกว่ากฎเสียเอง.

ถ้าไปรวมเข้าไปในสิ่งที่เรียกว่ากฎเสียเอง มันก็ กลายเป็นไถ่ด้วยธรรม เป็นพระพุทธเจ้าที่เป็นไถ่ด้วย คือไม่รู้จักตาย ไม่รู้จักสิ้นสูญ แต่ไม่มีใครพูดอย่างนี้; แม้ว่าถ้อยคำที่ตรัสไว้ จะเปิดโอกาสให้พูดอย่างนี้ก็ไม่ไม่มีใครกล้าพูดอย่างนี้ เพราะถ้าพูดอย่างนี้ มันก็จะไปเข้าพวกกันกับที่ว่ามีพระเจ้าหรือพระพุทธเจ้าแท้จริงก็เป็นพระเจ้า ที่ไม่รู้จักตาย ที่มีอยู่ตลอดเวลา มีอยู่ในที่ทั้งปวงเสีย.

นั่นแหละขอให้สังเกตดูให้ดี ๆ ว่า เมื่อพระพุทธเจ้าท่านยังทรงมีชีวิตอยู่ ท่านก็ปฏิเสธว่า ร่างกายเนื้อหนังนี้ไม่ใช่ตถาคต; ต่อเมื่อผู้ใดเห็นธรรม ผู้ที่เห็นชื่อว่าเห็นตถาคต, ผู้ใดเห็นตถาคตผู้ใดเห็นธรรม. ผู้ที่เห็นแต่เพียงเนื้อหนังร่างกาย หรือว่าเกาะแข้งเกาะขา ครอบค้ำจิวรอยู่ ก็ยังไม่ชื่อว่าเห็นตถาคต; ต่อเมื่อเห็นธรรมจริงจึงจะเห็นตถาคต ธรรมในที่นี้ หมายถึงกฎอิทัปปัจจยตา.

....

การเห็นพระพุทธเจ้านั้นคือเห็นธรรม.

ที่นี้ **เห็นธรรม** นี้ ไม่ใช่เห็นเฉพาะเมื่อพระพุทธเจ้าท่านยังมีชีวิตอยู่ หมายความว่า **ที่หนาก็ได้** เมื่อไรก็ได้ เดี่ยวนี้ก็ได้อีกก็ล้านก็โกฏิปีก็ได้. **ถ้า**

ใครไปเกิดเห็นธรรมเข้า คนนั้นเห็นตถาคต คือเห็นพระพุทธเจ้า นี่ก็เป็นเหตุผลแสดงว่า พระพุทธเจ้าท่านก็เป็นอนันตกาลในแง่นี้.

และเมื่อพระพุทธเจ้าจะปรินิพพานในวันนั้น ก็มีคนโศกเศร้า ว่าดวงประทีปจะดับสูญไปเสียแล้ว นี่พระพุทธเจ้าท่านก็ยังตรัสว่า "อย่าว่าอย่างนั้น, ธรรมอันเราแสดงแล้ว วินัยอันเราบัญญัติแล้ว นั้นจักอยู่เป็นศาสดาสำหรับพวกเธอตลอดกาล" คือไปข้างหน้า เมื่อตถาคตล่วงลับไปแล้วโดยร่างกาย.

ประโยคที่กล่าวเช่นนี้ เราอาจจะถือเอาความหมายว่า **พระพุทธเจ้าท่านจะอยู่ตลอดไปได้** เพราะว่าท่านได้เปิดเผยสิ่งหนึ่งขึ้นไว้แทนพระองค์ท่าน คือธรรมที่ทรงแสดงแล้ว, แล้วธรรมที่พระองค์ทรงแสดงนั้น ก็ไม่มีอะไรมากไปกว่ากฎ ที่เป็นตัวไภวฉลยธรรม ที่มีอยู่ตลอดกาลนั้น. พระองค์ตรัสรู้ แล้วก็ทรงนำมาสอน เปิดเผยขึ้นไว้แล้ว ก็ให้สาวกทั้งหลายคือว่า นั่นคือตถาคต ที่จะอยู่กับเธอทั้งหลายตลอดกาลนาน.

การเห็นธรรมก็หมายถึงเห็นกฎหรือไภวฉลยธรรม.

คำว่า "ธรรม" ในที่นี้ก็หมายถึงกฎ. คำสอนทั้งหลายอย่าถือเสียว่ามันเป็นแต่เพียงคำพูดหรือตัวหนังสือ เพราะว่าคำพูดหรือตัวหนังสือนั้นมันแสดงซึ่งกฎ; เช่น แสดงอนิจจัง ทุกขัง อนัตตามันคือแสดงกฎ; แม้ว่ามันไม่ใช่ตัวกฎ แต่มันก็แสดงกฎ. แต่ถ้าเราพูดว่า ธรรม, ธรรม แล้วก็ต้องหมายถึงตัวกฎ จึงจะเป็นตัวจริง อย่าไปเล็งถึงตัวหนังสือหรือคำพูด.

นี้จะเห็นได้ง่ายตรงตามพระบาลี ที่พระท่านได้สวดไปเมื่อตะกี้แล้วว่า ธรรมชาติอันตายตัวลงไป ขึ้นชื่อว่า ความทุกข์ แล้ว ต้องเป็นอย่างนี้ๆ ความเป็นอย่างอื่นไม่ได้, ว่า เหตุให้เกิดทุกข์ แล้ว ต้องเป็นอย่างนี้ๆ เป็นอย่างอื่นไม่ได้, ภาวะดับไปไม่เหลือแห่งทุกข์ ก็ต้องเป็นอย่างนี้ๆ อย่างอื่นไม่ได้, การปฏิบัติเพื่อให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ ก็ต้องเป็นอย่างนี้ๆ; อย่างนี้เรียกว่ากฎ; ต่อเมื่อไปปฏิบัติตามกฎเข้า มันจึงจะเกิดการปฏิบัติ และได้รับผลตามสมควรแก่การปฏิบัติ.

เดี๋ยวนี้**พระองค์ทรงประสงค์จะแสดงกฎ**, และแสดงในลักษณะที่ว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลายจะเกิดขึ้น หรือไม่เกิดขึ้น นั้น, ไม่เกี่ยวกัน ไม่เกี่ยวข้องกัน; กฎนี้มันมีอยู่แล้ว เพียงแต่ว่าตถาคตได้เข้าถึงกฎนี้, ได้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งกฎนี้ แล้วเอามาแสดงให้คนอื่นรู้, แปลว่า ทรงแสดงถึงสิ่งที่เป็นกฎ. แล้วสิ่งที่เรียกว่ากฎนั้น ต้องมีอยู่เป็นไถวัลย์ ไม่จำกัดเวลา ไม่จำกัดสถานที่; นี้เรียกว่า ธรรมธาตุ หรือจะเรียกอะไรก็ได้แล้วแต่จะเรียก แล้วแต่จะมุ่งหมายจะให้คนเขาฟังกันโน่นแน่ไหน.

พระองค์ทรงใช้คำว่า ธาตุ หรือ ธา-ตุเฉยๆ, มันก็ธาตุเฉยๆเท่านั้น แต่มันเป็นธาตุที่มีชื่อพิเศษอย่างนี้. **ใครเข้าถึงธาตุอันนี้ ก็คือเข้าถึงไถวัลย-ธรรม** ตามชื่อที่อาตมากำลังเรียก เพื่อให้สะดวกแก่การฟัง, หรือว่าถ้าใครเข้าถึงธาตุอันนี้ คนนั้นก็เข้าถึงสิ่งที่ พวกคริสเตียนหรือพวกยิวเขาเรียกว่า พระเจ้า หรือที่ เหลลาจื้อเรียกว่าเต๋า หรือที่พวก ฮินดูหลายๆพวกเรียกว่าพรหมบ้าง เรียกว่า ปริมาณมันบ้าง เรียกว่าไถวัลย์บ้าง.

แต่ความหมายของคำว่า **ไภวฉลยนี้เหมาะที่สุด** ที่จะเรียกสิ่งนี้ และมันออกจะเป็นประโยชน์แก่การเมืองสักหน่อย; **เพราะว่าโลกสมัยปัจจุบันนี้ ต้องการความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน, อย่ารบราฆ่าฟันกัน อย่าแบ่งเป็นพรรค เป็นพวก เป็นดำ เป็นขาว แล้วทะเลาะวิวาททำลายกัน.**

.... ..

ถ้ารู้จักไภวฉลยธรรม จะทำให้โลกเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน.

โลกกำลังต้องการความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ก็ยังทำไม่ได้ เพราะว่ายังไม่รู้จักสิ่งซึ่งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมาแต่ที่แรก แล้วลูกหลานที่ออกมาจากสิ่งนั้นมันเกิดแบ่งแยก เป็นพวกๆกัน จนได้ทะเลาะวิวาทกัน.

นี่อยากจะทำเอาประโยชน์ข้อนี้เป็นส่วนใหญ่ เป็นประโยชน์รีบด่วน **เฉพาะหน้า** ว่าเราควรจะรู้จักสิ่งสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีอยู่เพียงสิ่งเดียว; มันแปลกที่ว่ามันเป็นเพียงสิ่งสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีอยู่เป็นเพียงสิ่งเดียว จะที่ไหนก็ตาม เมื่อไรก็ตาม สิ่งนั้นมันมีอยู่เพียงสิ่งเดียว, เพียงสิ่งสิ่งหนึ่งที่เขาเรียกว่า **ไภวฉลย** นั้น มันมีคำแปลอย่างนั้น ซึ่งวันก่อนก็ได้อธิบายถึงคำคำนี้ไปบ้างแล้ว, แล้วยังจะต้องอธิบายกันต่อไปอีก ถึงความหมายของคำ **เกวะละ** หรือ**ไภวฉลย**นี้.

มันเป็นสิ่งเดียวเท่านั้น, มันเป็นสิ่งเดียวเท่านั้น; ไปคิดเอาเองว่ามันเป็นสิ่งเดียวเท่านั้นเมื่อไรก็ตาม ที่ไหนก็ตาม **มันเป็นสิ่งเดียวเท่านั้น.. ให้เข้าถึงสิ่งนี้,** แล้วจิตใจของผู้เข้าถึงสิ่งนี้จะเปลี่ยนไปหมด, จะเปลี่ยนเป็นไภวฉลยไปด้วยก็ได้ คือจะเห็นทุกคนเป็นเพียงสิ่งเดียวในที่ทุกแห่ง ในที่ทุกเวลา

แต่ว่าคำคำนี้ มันยังมีความหมายดินได้ตามวิธีพูด หรือว่าตามวิธีที่เรา จะมองกันในแง่ไหน ว่าสิ่ง **สิ่งเดียวเท่านั้น** แต่มีในที่ทุกหนทุกแห่ง ไม่ว่าจะที่ ไหน ก็หมายความว่าสิ่งๆนั้น มันแบ่งแยกได้ ซอยละเอียดถึง ยิ่งกว่าปรมาณู เสียอีก. ถ้าจะแบ่งมัน มันก็จะละเอียดเล็กยิ่งกว่าปรมาณูเสียอีก เพื่อจะเข้าไป อยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง.

.... ..

เช่นเดียวกับไม่มีใครหนีพ้นกฎแห่งกรรมได้.

นี่ขึ้นชื่อว่า **กฎ** ต้องเป็นอย่างนี้; เช่นกฎแห่งกรรม ทำลงไปแล้ว มันก็หนีผลกรรมไม่พ้น, **ไม่ว่าจะหนีไปอยู่ที่ไหน** มันก็ **หนีผลกรรมไปไม่ พ้น**; เพราะว่ากฎแห่งกรรมนี้ มันมีอยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง. ฉะนั้นใครจะ คิดว่า เราไปทำกรรมที่ตรงโน้น ตรงนี้เกิด จะไม่ต้องรับผลของกรรม อย่างนี้ มันเป็นไปไม่ได้. เพราะสิ่งที่เรียกว่า **กรรม** นั้น มันละเอียดจนมันไป **คอย อยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง**:-

จะว่ามันละเอียดมากนับไม่ไหว อย่างนี้ก็ได้;

หรือจะว่า มันเป็นอันเดียวโดด มันไม่มีสอง ไม่มีอะไร ก็ยังได้.

มันเป็นความเต็มไปหมด ไม่มีที่ไหนจะเว้นว่างจากสิ่งนี้อ่างนี้ก็ได้.

เป็นสิ่งที่แข็งยิ่งกว่าสิ่งใด บรรดาสิ่งทั้งหลายที่มนุษย์จะรู้จัก ว่ามันเป็น ของแข็งไม่มีสิ่งไหนจะแข็งกว่าสิ่งนี้, คือไม่มีอะไรไปทำให้มันเป็นอะไร ให้ มันเปลี่ยนรูป หรือว่าไปกด ไปบีบ ไปเปลี่ยนแปลงอะไรมันได้.

แล้วมันก็ไม่รู้จักพอ, ไม่รู้จักพอนี้อธิบายยาก คือว่า จะให้มันถูกรกระทำ หรือว่าจะเอาอะไรใส่ลงไปในเรื่องนี้เท่าไร ๆ มันก็ไม่เต็ม, หรือจะให้มันออกมา ๆ เป็นสิ่งอื่น ๆ เท่าไรมันก็ไม่รู้จักหมด. นี่เรียกว่าเป็นอนันตะ ทั้งเข้าทั้งออก จะเข้าไปก็เป็นอนันตะไม่รู้จักเต็ม, จะออกมาก็เป็นอนันตะไม่รู้จักสิ้น นี่เรียกว่าไม่รู้จักพอ.

ไถวัลยะ มีความหมายตรงกับ "อสังขตะ" ด้วย.

นี่ความหมายเบ็ดเตล็ด แต่ก็มีความสำคัญ ของสิ่งที่เรียกว่าไถวัลยะอย่างนี้; แต่ทั้งหมดนี้มันไปตรงกับความหมายของคำอีกคำหนึ่ง เป็นคำที่คุ้นเคยกันมาก ก็คือว่าอสังขตะ, อสังขตธรรม. พระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสไว้ว่า **สิ่งใดเป็นสังขจะ สิ่งนั้นต้องเป็นอสังขตะ**; ถ้าไม่เป็นอสังขตะ จะเป็นสังขจะไปไม่ได้. **สังขจะ** นั่นคือ **ความจริง ความจริงนั่นคือกฎ**; ดังนั้นกฎทั้งหลายก็ต้องเป็นอสังขตะ; ฉะนั้นไถวัลยะนี้ต้องเป็นอสังขตะ คือสิ่งที่ทำอะไรทำมันไม่ได้ หรือปรุงขึ้นไม่ได้ ควบคุมมันไม่ได้ มันเป็นตัวมันเอง มันชนะ หรือยิ่งกว่าชนะสิ่งทั้งปวง เป็นที่ออกมาแห่งสิ่งทั้งหลาย แม้แต่พระพุทธเจ้า ไม่ต้องพูดถึงรูปธรรมนามธรรม. นี่คือนั่นที่เรียกว่า อสังขตะ, แล้วเป็นสังขจะ, แล้วเป็นอมุสาคือไม่เคยโกหก.

เราควรจะรู้จักสิ่งนี้กันมากขึ้น โดยเหตุที่อาตมาเห็นว่า เรายังรู้จักสิ่งนี้กันน้อย แล้วก็ไม่สนใจ. บาลีธัมมนิยามสูตร พระก็เอามาสดทุกคราวที่ว่า มีการทำบุญ ๑๐๐ วัน ๕๐ วัน แล้วก็ฟังกันไปอย่างนั้นไม่รู้ว่าจะหมายถึงอะไร :

"ตถาคตจะเกดขั้้น หรือจะม่เกดขั้้นก็ตาม สฐิตา วะ สภา ธาตุ ธาตุ้ันตั้งอยู่ แล้วนั้นเทียะ คือ ธัมมัญญฐิตตา ธัมมณียามตา ตถตา อวิทถตา; มันเป้นคำ ไวพจน์ ที่พูดกันเท่าไหร่มันก็ม่หมด แต่ใจความมันนิตเดียะเท่านั้นแหละ คือ มันเป้นอย่างนั้น มันม่เปลียะนเปลือง.

ฉะนั้นขอใ้เข้าใจสิ่งนี้ ในฐฐานะอย่างนี้ แล้ก็เพื่อความสะดวกแก่ การศึกษา ต่อไปข้างหน้าก็ จะขอเรียะกว่าไภวฉลยธรรม ไปเรียะๆเพราะยังจะต้อง พูดถึงสิ่งนี้กันอีกหลายคราว.

.... ..

ไภวฉลยธรรมมีความหมายตรงกับที่ใช้ในลัทธิอื่นด้วย.

เดียะนี้ที่นำหวัด หรือว่าจะบังเอิญอย่างไรก็สุดแท้ ไภวฉลยธรรมนี้เป้น กฎ มีความหมายอย่างเดียะกับเต้า, มีความหมายอย่างเดียะกับว่า The Word ของคริสเตียะน คือพระเจ้า; ฉะนั้น พระเจ้าก็คือกฎ เต้าก็คือกฎ อะไร ก็คือกฎ.

แล้วมันนำหวัดตรงที่ว่า คำที่ฝรั่งเขาใช้กันอยู่ คือคำว่า 'God แปลว่า พระเจ้าั้นเราก้มี God; แต่เราเรียะขั้้นหน้อยเป้น กฎ เราเลยถูกกว่า, เป้น พระเจ้าจริงกว่า ว่ากฎนั้นแหละคือพระเจ้า. ถ้าพวกฝรั่งเขาจะยอมย่นคำว่า God นั้นให้ขั้้นลงมาเหลือกฎ มันก็เป้นอันเดียะกันเลยคือเป้น The Word. The Word ของธรรมชาติ คือคำสั่งของธรรมชาติ เป้นกฎของธรรมชาติ นั้นคือ

พระเจ้า. มันอาจจะเป็นไปได้ กระจ่างว่า คำว่า "กฎ"หรือคำว่า กะ-ฎะ นี้ เป็นภาษาเก่าแก่ของพวกอินโดอารยัน ที่เข้ามาในอินเดียนี้ มันออกไปเป็นคำพูดของคนพวกนั้นทางตะวันตกก็ได้ ซึ่งมันมีอยู่มากคำ หลายๆคำ.

เป็นอันว่าเราอย่าไปเถียงกันเรื่องชื่อเลย; เมื่อพวกฮินดูเขาอยากจะเรียกว่าพระพรหมก็เรียกไปก็แล้วกัน. แต่ถ้ามันหมายถึงสิ่งนี้แล้วก็ ระวังให้ดีเถอะ มันจะเป็นสิ่งเดียวกัน; เขาจะเรียกกว่าปรมาตมัน ก็ตามใจเขา, นิภายหนึ่งเขาชอบเรียกอย่างนั้น ก็ตามใจเขา, แต่เขามีคำอธิบายอย่างนี้เหมือนกัน แล้วบางพวกเรียกว่าไภวัญญอยู่แล้วก็มี.

นี่คือสิ่งที่เรียกว่าไภวัญญ์ แล้วก็ตั้งอยู่ในฐานะสมควรแก่นามว่า **ธรรม** อย่างยิ่ง เพราะว่ามันเป็นธรรมแม่.

.....

ข้อเปรียบเทียบ เพื่อทำความเข้าใจคำ "ไภวัญญ์" คือกฎ.

เอาละ, ที่นี่ก็จะพูดถึง แ่งของการเปรียบเทียบ หลายๆแง่ ที่จะทำให้เข้าใจสิ่งนี้ต่อไปตามความมุ่งหมายของการบรรยายในวันนี้. การเปรียบเทียบนี้ มันก็ต้องทำเป็นคู่ๆ; รู้กันอยู่แล้วว่าถ้าเราจะเปรียบเทียบอะไร เราก็ต้องการเปรียบเทียบด้วยของ ๒ อย่างไม่เช่นนั้นจะเทียบกับใคร.

คู่ที่ ๑ อยากจะใช้คำว่า **ธรรมดั้งเดิม** กับ **ธรรมแปรรูป**. ธรรมที่ดั้งเดิม มันก็ต้องเป็นอันเดียวกันนั้น ถ้ามันเกิดไม่อันเดียว มันก็ไม่ใช่อันดั้งเดิม.

ลองคิดดูซิ ถ้ามันเกิดแบ่งเป็นสองอย่างสามอย่าง มันก็ต้องมีส่วนที่ไม่ใช่เดิม; ฉะนั้นเดิม มันก็ต้องมีอย่างเดียว. พอต่อมามันก็มี ธรรมประเภทที่แปรรูป ออกมาจากสิ่งดั้งเดิม นี่มันมีมาก มากอย่าง.

ธรรมดั้งเดิมก็คือกฎ กฎอันเด็ดขาด ปกาสิตอันเฉียบขาดของพระเจ้า หรือของกฎ นี่เรียกว่าธรรมดั้งเดิม บางพวกอาจจะเรียกว่าอาทิธรรม อาทิพุทธ อะไรก็ได้, แล้วจากกฎนี้ มันมีสิ่งทั้งหลายที่ออกมาต่าง ๆ กันเป็นรูปธรรมนาม-ธรรม. อาการอย่างนั้นจะต้อง **ออกมาจากกฎเป็นไปตามกฎ** นี่คือ**ธรรมแปรรูป**.

ของเดิมก็เรียกว่าธรรม, ของใหม่ที่ออกมาพวไปหมดนี้ ก็เรียกว่า ธรรม, เพราะคำบาลีมันไม่มีคำอื่นจะเรียก; ฉะนั้นจึงต้องประกอบคำวิเศษณะ เข้าไปว่า "ธรรมเดิม" หรือว่า "ธรรมแปรรูป"; เช่นว่าธรรมสังขตะ หรือธรรมอสังขตะ อย่างนี้เป็นต้น. แต่ว่าคุณแรกนี้อยากจะระบุว่าเป็น**ธรรม-เดิม** แล้วก็**ธรรมที่แปรรูป** ออกมาเรื่อยๆเรื่อยไม่ขาดสาย จนกระทั่งบัดนี้ นับไหวที่ไหนล่ะ ว่ามันมีอะไรบ้าง ในสากลจักรวาลนี้ มันเกิดดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงอะไรขึ้นมา แล้วเกิดเป็นมนุษย์เป็นสัตว์ขึ้นมา กระทั่งเป็น พระพุทธเจ้า แล้วสูงสุด มีวิมมธรรมอย่างนั้นอย่างนี้ สูงสุดแล้วก็แตกสลายไป แล้วก็เกิดใหม่ แล้วก็แตกสลายไป แล้วก็เกิดใหม่ อย่างนี้เรียกว่าส่วนที่ มันแปรรูป; แต่ส่วนที่เป็น **กฎแท้ๆ** นั้น ไม่ระคายขน คือ **ไม่เปลี่ยนแปลงเลย** แม้แต่สักนิดเดียว คงเป็นกฎอยู่ตามเดิม.

นี่คุณหนึ่งแล้ว **ไภวฉลยธรรม** คือ **ธรรมดั้งเดิม**; ที่นอกไปจากนั้นก็**เป็นธรรมที่แปรรูป** คือว่า**ธรรมที่เปลี่ยนไป**.

ที่นี้คู้ที่ ๒ ถัดไป ก็เห็นได้ทันทีว่า มันเป็นธรรมที่เป็น **ตัวธรรมแท้** ที่นอกนั้น ก็ **เป็นเพียงประกาย** หรือเศษที่กระเด็นออกมา เป็นประกาย, เป็น **ประกายธรรม**, มีอะไรที่เป็นประกายออกมาจากสิ่งใดสิ่งหนึ่ง; มันไม่ใช่สิ่งเดียวกัน. ธรรมที่เป็นตัวแม่นี้ก็ประหลาด ที่ว่าไม่รู้จักหมด ไม่รู้จักเปลี่ยนแปลง, ตามความหมายของคำว่าไภวัญญมันไม่รู้จักหมด ไม่รู้จักสิ้น ธรรมะแม่. ที่นี้ธรรมะลูกหลานนี้เกิดตายๆเกิดตายๆ ไหลไปเป็นเกลียว นี้เรียกธรรมลูกหลาน. ฉะนั้นไภวัญญธรรมคือธรรมแม่ นอกนั้นก็โกฏอย่าง ก็ร้อยอย่างนับไม่ไหว ก็เป็นธรรมลูกหลาน ซึ่งไม่เคยกลับไปเป็นธรรมแม่สักที.

ที่นี้คู้ที่ ๓ ถัดไปก็ **ธรรมที่เป็นเหตุอันแท้จริง** เรียกว่า **ปฐมเหตุ**; **ธรรมนอกนั้นก็เป็นธรรมผล**ทั้งนั้น. พวกคริสเตียนเขาจะถามคำถามข้อนี้เป็นข้อแรกเสมอ ว่าในพุทธศาสนา มีปฐมเหตุไหม? นี่ถ้าเราไม่เข้าใจคำถามของเขาเราอาจจะตอบผิดก็ได้ เพราะถ้าเราไปรังเกียจคำว่าพระเจ้า เขาถามให้เราตกหลุมของเขาว่าพระเจ้า; นี้เราก็ก้าว เราก็อ่าไม่มีเท่านั้น.

แต่ถ้าเรามีความจริงใจ ตอบไปอย่างไม่ลำเอียง เราก็อ่ามีสิ คือสิ่งที่มันมีตลอดกาลนั่นแหละ เป็นปฐมเหตุก็ได้, เรียกว่า **ปฐมเหตุ** ก็ได้, คืออะไร? ก็คือกฎคือ **กฎที่เรียกว่า ตถตา อวิตถตา อนัญญตตา ธัมมัญญิตตา ธัมมนิยามตา** นี่คือปฐมเหตุ มีอยู่ก่อนสิ่งใด นอกนั้นเป็นนานาผล นานาประการ.

หรือจะเรียกชื่ออีกทีหนึ่งก็ว่า **ปฐมเหตุ**นั้นเป็นของสิ่งเดียว เดียวแท้ๆเลย แล้วผลนั้นมันก็มาก. นี่ถ้าว่า**ธรรมเดียว** ก็คือ **ไภวัญญธรรม**;

ถ้าธรรมมากมายนานาธรรม มันก็คือธรรม, ปรกาศธรรม ธรรมชั่วขณะ เป็นสังขตธรรมชั่วขณะ.

หรือจะใช้คำอีกคู่หนึ่งคู่ที่ ๔ ว่า **อาทิธรรม** ธรรมที่แรก หรือเบื้องต้นตายตัว นี่ธรรมตายตัว, แล้วออกมาเป็น **นิรมาณธรรม** คือ ธรรมที่บิดเบือนเรื่อย บิดเบือนเรื่อย เปลี่ยนแปลงเรื่อยเพราะว่ามันไม่กลับไปหาที่เดิม. มันปรุงเป็นสิ่งนี้มา สิ่งนั้นก็ปรุงสิ่งอื่นต่อ, สิ่งนี้ก็ปรุงสิ่งอื่นต่อ มันเตลิดเปิดเปิงออกไป ไม่มีทางที่จะกลับไปหาสิ่งเดิม; เว้นไว้แต่สิ่งเหล่านี้จะดับหมดลงไปอีกครั้งหนึ่ง จึงจะเหลือแต่สิ่งเดิม เหลือแต่อาทิธรรม คือธรรมเดิม มิฉะนั้นก็เป็นนิรมาณธรรม คือธรรมที่บิดเบือนอยู่เรื่อยไป.

พวกเราทุกคนที่นั่งอยู่ที่นี้ ต้นไม้ ก้อนหิน กรวด ดิน ทราย นี่เป็น **นิรมาณธรรมทั้งสิ้น** คือธรรมที่บิดเบือนออกมาจากอาทิธรรม; แล้วมันน่าคิดว่ามันมาเป็นร่างกาย มาเป็นจิตใจ มาเป็นมันสมอง มีความคิด มีความรู้ ที่ทำให้รู้จักแม่ของมันได้นี้ มันจะดีหน่อยก็ตรงนี้เอง ถ้าใครไม่รู้ ก็หมายความว่าเกิดมาทั้งทีก็ไม่รู้จักพ่อ-แม่ของตัวเอง, น่ากลัว.

ให้นึกแต่เพียงว่า มันเป็นปรกาศหรือเป็นปฏิภาน; ของที่เป็นเดิมเท่านั้น ไม่กระดุกกระดิกอะไรก็ได้ ไม่เปลี่ยนแปลงอะไรเลย ส่วน**สิ่งทั้งหลายที่ปรากฏ** แก่เราอยู่นี้ มันเป็นเพียงแต่**ปฏิภาน** เป็นเพียงปรกาศที่ออกมาในฐานะเป็นปฏิภาน; มีอะไรกระทบกันเข้า ก็เกิดสิ่งใหม่เสมอ เหมือนกับว่าลมไปกระทบน้ำก็เกิดคลื่นอย่างนี้. ที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ในคำว่าเกะละ หรือไถ่ด้วยขณะนั้นแหละแล้วเขายังให้คำจำกัดความที่มันแบ่งได้มากไม่มีที่สิ้นสุด; ถ้า

มันเกิดการกระทบกันขึ้น ในระหว่างสิ่งที่แบ่งออกไปแล้วมันก็เกิดสิ่งใหม่มา แต่สิ่งเดิมยังคงเป็นอยู่อย่างนั้น.

ฉะนั้นนี่แหละเป็นหลักเกณฑ์ ที่คล้ายกันมากกับทางวัตถุธรรม; เช่นว่า ทีแรกไม่มีดวงอาทิตย์ มันก็มีดวงอาทิตย์ ในดวงอาทิตย์มันก็มีธาตุต่าง ๆ ที่ออกมา เป็นธาตุนั้น ธาตุนี่ ธาตุโน้นกระทั่งเป็นอินทรีย์วัตถุมีชีวิตขึ้นมาได้ เป็นพืช เป็นสัตว์ เป็นคน อย่างนี้. ทีแรกมันก็ไม่มี แต่เนื่องจากการที่มีกระทบกันไป กระแทกกันมา ในระหว่างสิ่งเหล่านี้ มันมีสิ่งใหม่ออกมา, สิ่งใหม่ออกมา, สิ่งใหม่ออกมา, นี่ในทางวัตถุก็เป็นอย่างนี้, ทางฟิสิกส์ แท้ๆทางวัตถุแท้ๆก็เป็นอย่างนี้.

ทางนามธรรม ก็มีความหมายอย่างนี้ จึงเกิดมีตัวธรรมแท้ๆ กับธรรมที่เป็นเพียงประกาย ธรรมหรือเป็นปฏิภานของสิ่งที่เปลี่ยนแปลงต่อกันมาเรื่อย ตามกฎของแม่ของมัน แม่มันเป็นตัวกฎ ลูกของมันก็ออกมาเรื่อยไปตามกฎ เป็นเพียงปฏิภาน.

นี่กฎนั้นเป็นพระเจ้า หรือเป็นธรรมของพระเจ้า นอกนั้นก็เป็นธรรมของสิ่งทั้งหลาย ที่ออกมาจากพระเจ้า จึงเกิดมีธรรมนิรันดร นิรันดรธรรม มันเป็นนิรันดรตายตัว; และอันตรธรรมคือธรรมชั่วคราวๆ; นิรันดรแปลว่าไม่มีช่วง ไม่มีระหว่าง เป็นนิรันดร. นี่เปรียบกับไภวัญญธรรม มันไม่เป็นช่วงๆไม่เป็นเหตุ ไม่เป็นผล เป็นช่วงๆ. นิรันดรเป็นพระเจ้า, แล้วก็มีอันตรธรรมคือเป็นสิ่งทั้งปวง.

.....

ความคิดเรื่องการสร้าง และผู้สร้าง.

ที่นี้ก็มาถึงความคิดเรื่องสร้างโลก. ที่ออกมาแห่งสิ่งทั้งหลายนี้ ก็เรียกว่าที่ออกมา หรือที่เกิดออกมา หรือ**ผู้สร้าง** นอกนั้นก็**เป็นสิ่งที่ถูกสร้าง**; อย่างสิ่งที่เรียกพรหม เป็นโยนิของสิ่งทั้งปวง คือเป็นที่คลอດออกมาของสิ่งทั้งปวง เป็นไถวัลยธรรม นอกนั้นก็**เป็นสิ่งที่ถูกคลอດออกมา** คือเป็นลูก เป็นชาติธรรมสิ่งที่เกิดแล้ว, และเกิดแล้ว, และเกิดแล้ว, มาจากแม่คือไถวัลยธรรม.

ในที่สุดก็อยากจะระบุว่า **ไถวัลยธรรมนี้ ก็เป็นอยู่เอง เป็นเอง เป็นพระเจ้า เป็นอะไรก็ได้** แล้วแต่จะเรียก, เป็นเอง เป็นสิ่งที่**เป็นอยู่เอง** หรือเป็นเอง. ส่วนธรรมะนอกนั้น ก็เป็นเพียงการไหลไปของประกายของธรรม แล้วก็บัญญัติให้ว่า เป็นอย่างนั้น เป็นอย่างนี้ เป็นอย่างโน้น; แล้วแต่จะบัญญัติ บัญญัติเป็นธาตุดิน ธาตุไฟ ธาตุลม อากาศธาตุ วิญญาณะธาตุ ในฐานะที่เป็นธาตุ, ล้วนแต่เป็นสังขตธาตุ.

ที่นี้ **อาการของมัน** เกิดขึ้น - ตั้งอยู่ - ดับไป, เกิดขึ้น - ตั้งอยู่ - ดับไป, นี้เขาบัญญัติให้ เป็นการเกิดขึ้น - ตั้งอยู่ - ดับไป. ในขณะหนึ่ง ๆ บัญญัติว่าเป็นอะไร มีความเกิดความแก่ ความเจ็บ ความตาย, หรือเมื่อมีการปฏิบัติตามกฎนี้ มันก็มีการปฏิบัติ **ขึ้นมาตามลำดับ เป็น ศีล สมาธิ ปัญญา จนเกิด มรรค ผล นิพพาน.** ทั้งหมดนี้มันก็เป็นเรื่องบัญญัติทั้งนั้น แล้วก็ได้เป็นอยู่เองตายตัว เหมือนสิ่งที่เรียกว่าธรรมธาตุหรือไถวัลยธรรม.

รวมความว่า **ถ้าเราไม่รู้จัก** ที่จะแยกของสองชนิดนี้ออกจากกันได้ เราก็ยังไม่รู้อะไรอยู่มาก. พุดตรงๆ ก็ว่า **เราจะไม่รู้ว่าจะอะไรเป็นสังขตธรรม, อะไรเป็นอสังขตธรรม;** ไม่รู้อะไรเป็นของจริง อะไรเป็นของไม่จริง ก็เลยทำผิดพลาด. ความไม่รู้ก็เป็นอวิชชาทั้งนั้น, ถ้าเป็นความไม่รู้ ก็เป็นอวิชชาทั้งนั้น, หรือรู้ผิดก็ตาม มันก็ยอมมีผลไปตามลักษณะของอวิชชานั้น ๆ. ถ้าว่าเรารู้เท่าไร มันก็มีทางแห่งแสงสว่างที่จะทำให้เกิดการกระทำที่ถูกต้อง มากขึ้นเท่านั้น.

ตัวอย่าง เช่น เดียวนี้เราไม่สงสัยกันบ้างเลยหรือ ว่า**ทำไมอะไรๆ มันต้องเป็นอย่างนี้?** ทำไมก่อนหินจึงมาวางอยู่ที่นี้ ต้นไม้จะต้องเป็นอย่างนี้ หรือสัตว์ทั้งหลายจะต้องเป็นมาอย่างนี้เดี๋ยวเจ็บ เดี่ยวไข้ เดี่ยวตายไป? ทำไมต้องเป็นอย่างนี้? ถ้าจะว่าดินฟ้าอากาศ มันทำให้เป็นอย่างนี้ มันก็จะต้องถามได้อีกต่อไปว่า; ทำไมดินฟ้าอากาศมันจึงทำให้เป็นอย่างนี้? แล้วดินฟ้าอากาศเองล่ะ มันมาจากไหนเล่า? เดียวมันก็ไปจนอยู่ที่สิ่งที่เรียกว่า อสังขตธรรม หรือว่าไภวัญญธรรมหรือสิ่งที่เรียกว่ากฎ.

ฉะนั้นขอให้พยายามหลับตาดูว่า สิ่งทั้งหลายนี้มันวิ่งพู่ ๆ ออกมาจาก สิ่งเดียว คือสิ่งหนึ่งซึ่งเรียกว่ากฎ หรือ **สังขธรรมที่เป็นกฎ** มัน **ตั้งอยู่ในฐานะเป็นธรรมชาติ** ที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสยืนยันอยู่เสมอว่า **ตถาคตทั้งหลาย** **ทุกองค์** จะเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้น **ธรรมชาติที่เป็นตัวกฎนั้น** มันตั้งอยู่ตลอดเวลา **ในฐานะที่เป็นตถาหรือตถาตา คือความเป็นอย่างนั้นอย่างเดียวกันเท่านั้น** ไม่เป็นอย่างอื่นไม่ได้, **อวิตถา หรือ อวิตถตถา** มันไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น, **อนัญญตถา** มันกลายเป็นอย่างอื่นไม่ได้, **ธัมมัญญุตตา** เป็นการตั้งอยู่แห่งธรรมดา,

อัมม नियามตา เป็นบทนิยามแห่งธรรม คือกฎนั้น, นิยามในที่นี้แปลว่ากฎ กฎตายตัวแห่งธรรมตา. กฎมีอยู่ในฐานะเป็นปฐมเหตุ อยู่ในสิ่งที่มันสร้างขึ้น.

.... ..

รู้จักคำว่า "กฎ" กันเสียที ว่ามีอยู่ในฐานะเป็นต้นเหตุ เป็นปฐมเหตุ เป็นที่คลอเคล้าออกมาแห่งสิ่งทั้งปวง; แล้วจึงค่อยถามต่อไปว่า มันอยู่ที่ไหน? อันนี้ก็ประหลาดมาก ว่าอยู่ที่ไหน? มันก็อยู่ในสิ่งที่มันสร้างขึ้นมานะ. ในตัวธรรมชาติทั้งหลายต้องมีกฎของธรรมชาติ; เช่นในร่างกายเรา นี้ ร่างกายนี้ประกอบขึ้นด้วย ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง หรือว่าด้วยธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ อะไรก็สุดแท้ ในนั้นทุกอย่างมันจะมีกฎ. ในทุกๆปรมาณูที่ประกอบกันขึ้นเป็นร่างกายคนคนหนึ่ง มีกฎ. มีสิ่งที่เรียกว่ากฎอยู่ในนั้น มันจึงบังคับให้สิ่งนั้นเป็นไปตามกฎได้ ไม่จำเป็นจะต้องแยกกันอยู่คนละแห่ง.

นี่กฎที่มนุษย์ค้นพบ มันเป็นส่วนน้อย แล้วมันก็เกี่ยวกับวัตถุเสียเป็นส่วนมาก; เช่นการรักษาโรคภัยไข้เจ็บนี่ก็ดี, หรือการผลิตสิ่งต่างๆเป็นของนั้นของนี่ กระทั่งเป็นอุตสาหกรรมก็ดี, หรือวิทยาศาสตร์จะไปโลกพระจันทร์ได้ก็ดี, มันก็มีความรู้เรื่องกฎทั้งนั้น, หากแต่มันเป็นกฎในส่วนที่จะทำอย่างนั้น ไม่ใช่กฎส่วนที่จะให้รู้ความจริง แล้วจะมีจิตใจ สะอาด สว่าง สงบได้.

ขอให้สังเกตดูเถิดว่า มันเป็นไปตามกฎทั้งนั้น : จิตใจที่มันสกปรก มีดมัวเร่าร้อน มันก็เป็นไปตามกฎ, และจิตใจที่สะอาด สว่าง สงบอีก นี้ก็

เป็นไปตามกฎ; ฉะนั้นสิ่งที่เรียกว่ากฎ นั้น มันมากนับไม่ไหว แต่เมื่อมารวมกันแล้ว มันเป็นที่เรียกว่ากฎ เพียงคำเดียวก็พอ.

นี่คือคำอธิบายของคำที่ว่าไภวฉลยะนั้น จะว่าเป็นสิ่งเดียวโดดๆก็ได้, ไภวฉลยะนั้นแบ่งออกละเอียดถี่ถ้วนนับไม่ไหวก็ได้; หมายความว่า คำว่า กฎคำเดียว แบ่งออกเป็น กี่ร้อย กี่พัน กี่หมื่น กี่แสนก็ล้วนกฎก็ได้; แล้วแต่ว่าถึงกันถึงส่วนไหน เท่าไร เมื่อไร เพียงใด จนว่าไม่มีใครรู้จักสิ่งที่เรียกว่ากฎนี้ ในทุกๆอย่างได้ เพราะว่าบางอย่างมันไม่จำเป็นจะต้องรู้ หรือไม่อาจจะรู้เลย. แต่รู้ได้แน่นอนอย่างหนึ่งว่า มันมีสิ่งที่เรียกว่ากฎ แล้วเราอยู่ใต้อำนาจของสิ่งที่เรียกว่ากฎ.

ทุกสิ่งออกมาจากกฎเดียวกันทั้งรูปธรรมนามธรรม.

กฎของใคร? พวกที่ถือพระเจ้า เขาว่ากฎของพระเจ้า, และพระเจ้านั่นเองเป็นกฎหรือกฎนั้นแหละเป็นพระเจ้า. ถ้าว่าเป็นนักวิทยาศาสตร์ เขาก็ว่า กฎของธรรมชาติ, แล้วกฎของธรรมชาตินั้นแหละ คือกฎ; แต่เขาจะไม่ยอมเรียกว่าพระเจ้า ก็ตามใจเขา. ถ้านักวิทยาศาสตร์ที่จะเห็นว่าเป็นกฎตายตัวอย่างนี้ จะเรียกสิ่งนี้ว่าพระเจ้า นักวิทยาศาสตร์ก็มีพระเจ้าก็ได้เหมือนกัน.

ฉะนั้น เรามาชวนกันทุกคน นี้ มาทำความเข้าใจกันตรงที่ว่า มันมีสิ่งอยู่สิ่งหนึ่ง คือสิ่งนี้คือสิ่งที่เรียกว่ากฎก็ได้. สิ่งทีเรียกว่าไภวฉลยธรรม คือสิ่งที่ไม่มีที่สิ้นสุด สิ่งที่มีอยู่ในที่ทั่วไป สิ่งที่เป็นสิ่งเดียวกันหมดทุกหนทุกแห่ง

คือสิ่งนี้ก็ได้อีก. อย่าไปเถียงกันด้วยเรื่องคำพูด แล้วก็พูดกันไม่ได้ พูดกันไม่รู้เรื่อง, พูดกันไม่ได้ โกรธกันเสีย. จงไปพยายามเข้าใจสิ่งนั้น ซึ่งมันมีอยู่สิ่งเดียวเท่านั้นแหละ แล้วก็เข้าใจถึงขนาดที่ว่า **ทุกสิ่งมันออกมาจากสิ่งนี้**; ฉะนั้น เราจะมาทะเลาะวิวาทกันทำไม.

พูด ภาษาธรรมะอันลึกซึ้ง พูดภาษาวิญญานอันลึกซึ้ง **ว่าทุกสิ่งมันออกมาจากต้นเหตุอันเดียวกัน,** หรือถ้ามันเป็นสัตว์มีชีวิต มันก็เป็นลูกที่ออกมาจากแม่ตัวเดียวกัน, หรือจะพูดรวมกันทั้งสิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ก็ต้องพูดว่า **ทุกสิ่งมันออกมาจากสิ่งหนึ่ง** ซึ่งมีเพียงสิ่งเดียว แล้วมีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง มีอยู่ในที่ทุกแห่งทุกเวลา **สิ่งนั้นคือกฎ.**

ถ้าพูดว่า **กฎ** ทุกคนพอเข้าใจได้ แต่เชื่อว่าไม่หมด ฉะนั้นไปพยายามเข้าใจคำว่ากฎนี้ให้หมด. ถ้าจะเรียกให้มันเพราะกว่านั้น เพราะคำว่ากฎเฉยๆไม่เพราะไม่ไพเราะ แล้วฟังน่าเกลียดด้วยซ้ำไป ก็เรียกว่าตถตา อวิตถตา อนัญญตถตา รัมมัญญุตตา รัมมนิยามตา อิตทัปปัจจยตา คำใดคำหนึ่งในหลายๆคำ อย่างที่พระพุทธเจ้าท่านเรียกนี้; ฟังดูก็เพราะดี แล้วก็แสดงความหมายได้ดีด้วย.

นี่คือเราออกมาจากสิ่งนี้โดยสิ่งนี้ไปตามอำนาจของสิ่งนี้ แล้วก็ชั่วขณะชั่วเวลา. ชั่วขณะ :อย่างเป็นคนนี้ อายุไม่เกิน ๑๐๐ ปี ราวๆ๑๐๐ ปี เกินไปก็ไม่เท่าไร แล้วน้อยคนจะเกินไปได้ในชั่วสมัยนี้, ก็ชั่วเวลาอันสั้นนิดเดียว ในเมื่อสิ่งที่เรียกว่ากฎนั้นมันไม่มีอายุ, หรือถ้าจะไปทำอายุให้กับมัน เราก็เขียนไม่ไหวอีก พูดไม่ไหว สักก็อสงไขยกัปก็อะไรมันเขียนไม่ไหว มัน

ไม่มีตัวเลขจะเขียนอายุ ของสิ่งที่เรียกว่ากฎนี้ได้; แล้วเมื่อเอามาเทียบกับเรา อายุสมมติว่า ๑๐๐ ปี มันก็น้อยเหลือเกิน น้อยจนพูดไม่ไหว.

ฉะนั้นอย่าได้อวดดีไปนัก ว่ากูเป็นนั่น กูเป็นนี่ กูอย่างนั้น กูอย่างนี้ มันเล็กยิ่งกว่าขี้ฝุ่น, ยิ่งกว่าขี้ฝุ่นเม็ดหนึ่ง เมื่อเอาไปเทียบกับโลก. สิ่งทั้งหลายทั้งปวง เป็นเหมือนกับประกายที่กระเด็นออกมา เพราะการขยับตัวของสิ่งที่เรียกว่ากฎ อันเป็นสิ่งที่ไม่รู้จักสิ้นไม่รู้จักน้อยลง ไม่รู้จักมากขึ้น.

นี่อาตมาเห็นว่า พุทธคราวหนึ่งไม่อาจจะพูดอะไรให้มากไปกว่านี้ได้ ฉะนั้นในวันนี้ จึงตั้งใจจะพูดแต่เพียงว่า **ไถวัลยธรรมเป็นสิ่งสิ่งหนึ่ง ซึ่งควรแก่นาม หรือชื่อหรือสมัญญา ว่า ธรรม.**

....

พิจารณาทบทวนความหมายของคำว่า "ธรรม"

ที่นี้มาพูดถึงคำว่า"ธรรม"ต่อไป. สำหรับคำว่าธรรมนี้ เคยพูดมาหลายครั้งหลายหนแล้วถ้ายังจำได้กันอยู่ ก็คงนึกได้ว่า มันมีความหมายที่เป็นหัวใจของคำคำนี้ว่าอย่างไร. คำว่า "ธรรม" แปลว่าทรงอยู่, สิ่งใดทรงอยู่ได้ สิ่งนั้นเรียกว่าธรรม; ทรงอยู่ได้ชั่วคราว ก็เรียกว่าธรรมชั่วคราว, ทรงอยู่ได้ตลอดอนันตกาล ก็เรียกว่าธรรมแท้, หรือว่าธรรมเป็นอนันตะ, เป็นอมตะ.

สำหรับพวก **รูปธรรมนามธรรมนี้** เป็นของชั่วคราวประเดี๋ยวประด๋าวทั้งนั้น คือชั่วขณะทั้งนั้น แล้วก็เปลี่ยนแปลงเรื่อย ไม่คงรูปในรูปใดรูปหนึ่งอยู่

ได้นี้. รูปนามนามธรรมทั้งหลาย; ดูแต่ร่างกายเราสิ มันก็เปลี่ยนเรื่อย, จิตใจของเราก็เปลี่ยนเรื่อย ความคิดนี้รู้สึกสติปัญญาของเราก็เปลี่ยนเรื่อย, มันไม่มีอะไรที่คงที่ได้ ชั่วขณะน้อยๆก็เปลี่ยนไปแล้ว. อย่างนี้จะเรียกว่าทรงตัวอยู่ได้ไหม? เราเรียกว่าได้ มันทรงตัวอยู่ได้ชั่วขณะน้อยๆเพราะเป็นธรรมชั่วคราว เรียกว่าสังขตธรรมหรือสังขาร, สังขารปรุงแต่ง. สังขารคือสิ่งที่มีการปรุงแต่ง มันก็ไหลเรื่อยไปตามอำนาจของการปรุงแต่ง.

ถ้าเกิดเอือมระอาขึ้นมา ก็จะนึกหาสิ่งที่ไม่เป็นอย่างนั้น สิ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลงสิ่งที่คงที่ สิ่งที่ดีแล้วไม่น่าเสียวใส่; นี่ก็จะพบสิ่งที่ตรงกันข้าม คือว่าธรรมแท้. **ธรรมะแท้ทรงตัวอยู่ได้** แน่นอนที่สุด น่าดูที่สุด ไม่เคยหลอกลวงใคร; ถ้าว่าธรรมแท้ ต้องเป็นอย่างนี้.

ธรรมที่ไม่แท้ ก็ต้องเป็นอย่างที่ว่าเป็นคือ สังขตธรรม หรือสังขารธรรม สิ่งที่มีเหตุปัจจัยแต่งอยู่เสมอ; นี่เป็นธรรมที่ไหลเรื่อยเป็นเกลียวไปเลย, ที่มันมีอยู่อย่างเป็นเกลียวไปเลย. นั่นแหละก็เรียกว่าทรงตัวอยู่ มันจึง **เป็นการทรงตัวอย่างหลอกลวงที่สุด** มายาที่สุด โทกที่สุด มันเป็นธรรมโทก; ส่วนธรรมจริง ธรรมแท้ ต้องเป็นอสังขตธรรม เป็นวิสังขารธรรม ก็คือไถวัลยธรรมอย่างที่ว่า.

เรารู้ทั้งสองอย่าง อย่างนี้ มันมีทางออก; แล้วถ้ามันเปื้อน่ายหรือว่า เกลียดกลัวพวกหลอกลวงมาयານี้ มันก็จะรู้จักบากหน้า หันหน้าไปหาสิ่งที่ไม่เป็นอย่างนั้น คือสิ่งที่อาจจะทำความเข้าใจให้แก่เราได้ คือไม่เปลี่ยนแปลง ไม่หลอกลวง ไม่โทก ไม่อะไรต่างๆ.

แล้วถ้าเมื่อจิตมันเข้าถึงสิ่งนั้นเสียแล้ว จิตนั้นจะพลอยเป็นอย่างนั้น พลอยมีผลอย่างนั้นไปด้วย, ช่วงขณะหนึ่งก็ตามที; เพราะว่าสิ่งที่เรียกว่าจิตนี้เป็นของช่วงขณะๆเท่านั้น. แต่ถ้ามันเข้าถึงสิ่งชนิดนั้นแล้ว มันพลอยสงบ พลอยเย็น พลอยได้รับคุณลักษณะอะไรของสิ่งนั้นไปด้วย ที่เรียกว่า **จิตสะอาดสว่าง สงบไป คือจิตไม่ถูกปรุงแต่งนี้** เพราะเห็นสิ่งที่^๑เป็นธรรมแท้ ที่ไม่เกิดขึ้น ไม่ตั้งอยู่ ไม่ดับไป; แต่กลับมีอยู่ตลอดอนันตกาล, มีอยู่อย่างความว่าง ว่างจากการปรุงแต่ง ว่างจากความโกลาหลวุ่นวายทุกอย่าง นั่นแหละกลับมีอยู่อย่างแท้จริง มีอยู่เป็นอนันตกาลเสียด้วย.

รู้จักธรรมะจริงแล้วจะหยุดหลง.

ที่นี้ขอให้ **สังเกตดู** จะเห็นว่า มันอาจ **จะเป็นวิธิลัด** หรือว่าดีกว่ำลัด หรือยิ่งกว่าลัด ก็สุดแต่อย่างหนึ่ง; อย่างหนึ่งที่จะ **ให้เราเข้าไปถึงธรรมะที่แท้จริง**, ธรรมะจริง ธรรมะไม่หลอก จะเรียกว่า **อสังขตะ** หรือเรียก **นิพพาน** หรือเรียกว่า **วิสังขาร**, เรียกอะไรก็สุดแท้แต่จะเรียกมันมีอยู่ ที่จริงที่ไม่หลอก; จะได้หย่าขาดจากสิ่งที่มันหลอกๆนี้กันเร็วเข้าหน่อยแล้วก็ไปหาสิ่งที่มันไม่หลอกเร็วเข้าหน่อย.

เดี๋ยวนี้มาหลงรักอยู่แต่สิ่งที่มันหลอก เป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่นถือมั่น เป็นประกายของกรรม, ออกมาในฐานะเป็นของหลอก เป็นรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ รั้มมารมณีน่านรักน่าพอใจ, แล้วออกมาเป็นจิตที่โง่ ที่ประกอบอยู่ด้วยอวิชชา ทำให้เกิดตัณหา อุปาทาน ก็เลยถูกฝาถูกตัวกันพอดี. จิต

ชนิดนี้มันก็ต้องไปหลงกับวัตถุอารมณ์ ที่เป็นที่ตั้งแห่งความหลงก็อย่างที่เป็นๆอยู่
นี้ ใครยังรู้สึกสนุกอยู่ก็เอา หลงกันต่อไป; ใครรู้สึกเอ๋อมาก็หยุดหลงกันบ้าง
ก็ได้.

อาตมาเห็นว่า จะหยุดหลงกันบ้าง ก็ต้องเห็นสิ่งที่มันไม่หลอกให้
หลง กันเสียบ้าง **สิ่งที่ไม่หลอกให้หลงก็มีแต่ไถวัลยธรรมนี้เท่านั้น**; ฉะนั้น
จึงถือว่า สิ่งนี้เท่านั้นที่ควรแก่นามว่าธรรมแท้ **ซึ่งพระพุทธเจ้าก็ยังเคารพ.**

เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้ใหม่ๆท่านว่าจะเคารพอะไรดี ไปๆ มากก็เคารพ
ธรรม. นี่ยังเกิดความคิดกว้างขวางขึ้นไปจนถึงกับ เขาเขียนไว้ในพระไตรปิฎก
ว่าทำวสหัมบดีพรหม มาทูลรับรองความคิดของพระพุทธเจ้าเองที่ว่า "พระพุทธ-
เจ้าทั้งหลายในอดีตในปัจจุบันกระทั่งในอนาคต ทุกพระองค์ล้วนแต่เคารพธรรม".
อย่างนี้มันไม่น่าเชื่อ ที่พระพุทธเจ้าจะต้องมีคนรับรองอีกหรือ; แต่ในคัมภีร์
เขาเขียนไว้อย่างนั้นว่าทำวสหัมบดีพรหมมาทูลรับรอง ในขณะที่พระพุทธเจ้า
กำลังปลงพระทัยว่า "เราจะเคารพธรรม"นี้ ต้องมีสหัมบดีพรหมมาช่วยสนับสนุน
อีก. ที่แท้มันก็เป็น**ความรู้สึกของพระพุทธเจ้าเอง.**

เพราะฉะนั้นจึงถือเสียว่า **ธรรมนี้ต้องเป็นสิ่งสูงสุดแน่** ถ้าไม่เช่นนั้น
นั้นพระพุทธเจ้าจะไม่ทรงถือว่า เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ก็เคารพ-
ธรรม. ในทุกแห่งที่กล่าวถึงพระพุทธเจ้าว่าท่านรำพึงถึงจะเคารพใครก็ดี หรือ
ในการที่จะประกาศว่า ตถาคตเคารพใครก็ดี มีข้อความเขียนไว้ชัดว่า เคารพ-
ธรรมทั้งนั้น.

ไภวฉลยธรรม เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงเคารพ.

ธรรมนี่คืออะไร? ก็คือธรรมในฐานะที่เป็นกฎ หรือเป็นสัจจะ, เป็นสิ่งที่ไม่หลอกลวงไม่มุสา; พระพุทธเจ้าจึงเคารพธรรม. ธรรมที่มีชื่อว่า ตถตา อวิตถตา อนัญญถตา ธัมมัญญฐิตตาธัมมเนียมตา นี่แหละ เป็นที่เคารพของพระพุทธเจ้า.

ฉะนั้นขอให้ทุกคนช่วยสนใจหน่อย, อย่าฟังแล้วเฉยๆ, ไม่สนใจกันไปเสียในคำเหล่านี้. ถ้าได้ยินคำเหล่านี้เมื่อใด ขอให้สะดุ้งกันบ้าง ว่าเป็น **สิ่งสูงสุดที่พระพุทธเจ้าเคารพ** เพราะตั้งอยู่ในฐานะควรอย่างยิ่งแก่สิ่งที่เรียกว่า ธรรม คำเดี๋ยวนั้น **คือธรรมแท้** ธรรมที่ไม่แปรผัน.

วันนี้ก็ตั้งใจจะกล่าวเพียงเท่านี้ แล้วก็รู้สึกว่ ในคอบนี้มันไม่ค่อย อำนวยให้พูดอะไรมากรแล้ว ก็ต้องยุติกันไว้ทีก่อน. อย่าลืมเสียว่า ขอให้หมอง เห็นไภวฉลยธรรมกันบ้างว่ามีอยู่ในลักษณะเป็นธรรมแม่ นอกนั้นเป็นประกายของสิ่งนี้ ถ้าเขาถามว่า มีพระเจ้าไหม? ก็บอกว่ามีสิ่งสิ่งนี้ คุณจะเรียกว่า พระเจ้า หรือไม่พระเจ้ก็ตามใจ; แต่เราเรียกว่ากฎ. นี่คือ **ตัวธรรมะแท้** เรียกว่า **ไภวฉลยธรรม** ตั้งอยู่ในฐานะที่ควรแก่นามว่าธรรม อย่างยิ่งกว่าสิ่งใด.

ขอยุติการบรรยาย และเปิดโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย สวดคณสาชยาย-ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสในธรรม ต่อไปอีก.

โกว๋ลยธรรม

- ๓ -

หินใต้ ๒๑ เม.ย. ๑๖

โกว๋ลยธรรมในฐานะเป็นกฎแห่งสามัญญลักษณะ

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ เรื่องโกว๋ลยธรรม แห่งภาควิสาขบูชา ได้ดำเนินมาถึงครั้งที่ ๓ ในวันนี้ จะได้กล่าวโดยหัวข้อว่า **โกว๋ลยธรรม ในฐานะที่เป็นกฎแห่งสามัญญลักษณะ.**

[บทวนคำบรรยายครั้งก่อนจนกระทั่งถึงหน้า ๗๑.]

ในครั้งที่แล้วมา ก็ได้พูดกันถึงสิ่งนี้ ในแง่นั้นในแง่นี้ ให้ละเอียดลออเท่าที่จะทำได้; เพราะว่าเป็นสิ่งที่ยังไม่คุ้นเคยกับพวกเรา, หรือว่าคำคำนี้

ยังจะไม่เคยได้ยินเสียเลยก็มี. สำหรับประโยชน์นั้น มันอยู่ลึกและคนก็ไม่ค่อยสนใจ ให้ถึงส่วนที่ลึก คงมุ่งแต่ส่วนที่ผิวเผิน ในที่สุดก็แก้ปัญหาต่างๆ นั้นไม่ได้ มีความยากลำบากเกิดขึ้นหลายประการ.

ถ้าเราเข้าใจสิ่งที่เรียกว่า "ไภวฉลยธรรม" ก็จะทำให้เกิดความง่ายขึ้น ในการที่จะเข้าใจสิ่งทั้งปวง, กระทั่งถึงการ ที่จะทำความเข้าใจกันและกัน ระหว่างมนุษย์; ให้มนุษย์เกิดความรู้สึกเป็นเสมือนว่า เป็นคนคนเดียวกัน ไม่ได้เป็นศัตรูกัน กระทั่งทุกชาติทุกศาสนา.

นี่เป็นความสำคัญสำหรับมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน สมัยปัจจุบัน ซึ่งมีความเห็นแก่ตัว ของแต่ละคนๆหรือแต่ละประเทศชาติมากขึ้นๆ; เพราะไม่รู้จักสิ่งที่เรียกว่าไภวฉลยธรรม ในฐานะที่จะเรียกได้ต่างๆกัน และที่น่าสนใจที่สุดก็คือสิ่งที่เป็นเหมือนกับพระเจ้า.

.....

ไภวฉลยธรรมเป็นสิ่งที่เหมือนพระเจ้า.

สิ่งที่เขาเรียกกันว่า พระเจ้า มีลักษณะอย่างไร, มีหน้าที่การงานอย่างไร, มีฤทธิ์อำนาจอย่างไร; สิ่งทีเรียกว่า ไภวฉลยธรรมในที่นี้ มีลักษณะอย่างนั้น มีอะไรเหมือนกันนั้น จนเรียกว่าพระเจ้ายก็ได้.

แต่ถ้าเขาจะมีพระเจ้าอย่างที่เป็นคน เหมือนกับเราเหมือนกับมนุษย์ ให้เป็น ไภวฉลยธรรม ด้วยอย่างนี้ เป็นไปไม่ได้. ถ้าเป็นพระเจ้า ก็ต้องเป็น

อย่างพระเจ้า. ถ้าเป็นมนุษย์ก็ต้องเป็นอย่างมนุษย์. พระเจ้าจะมีความรู้สึก
คิดนึก มีกิเลส มีอะไรอย่างมนุษย์นั้นเป็นไปได้, พระเจ้าต้องมีอะไรเหนือกว่า
มนุษย์ทุกสิ่งทุกอย่าง.

แต่โดยเหตุที่ว่า เรามันเคยชินกันแต่คำว่า "พระเจ้า" ในฐานะที่
เป็นสิ่งที่ชีวิตเหมือนกับเรา; พอได้ฟังว่ามีธรรมะอย่างหนึ่งที่เรียกว่าไภวฉลย-
ธรรม มีลักษณะเป็นพระเจ้า ก็เข้าใจว่า เป็นพระเจ้าอย่างคนๆไปเสีย. เหมือน
อย่างในเวลานี้ ถ้าเขาจะถามเด็กๆว่า ทำไมโลกจึงเป็นอย่างนี้? ดวงอาทิตย์
เป็นอย่างนี้? ดวงจันทร์เป็นอย่างนี้? ทำไมโลกนี้จะต้องหมุนรอบตัวเองไป
รอบๆดวงอาทิตย์? หรือว่าดวงจันทร์จะพลอยหมุนติดไปกับโลกในลักษณะ
อย่างนี้ เพราะเหตุของอะไร? พวกที่เชื่อพระเจ้า ก็สอนให้เด็ก ๆ เชื่อว่า นี่คือ
อำนาจของพระเจ้า พระเจ้าควบคุมให้เป็นอย่างนี้บังคับให้เป็นอย่างนี้.

ถ้าจะถามพวกเราที่เป็นชาวพุทธ ก็ตอบว่า มีสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นกฎ
ตายตัวของธรรมดา บังคับให้สิ่งนี้ต้องเป็นอย่างนี้, และในการบรรยายชุดนี้
เรียกสิ่งนั้นว่าไภวฉลยธรรม ทำหน้าที่เหมือนกับพระเจ้า; แต่ไม่ต้องเป็นบุคคล
รู้สึกคิดนึกเหมือนกับคน เป็นธรรมชาติ เป็นกฎของธรรมชาติ เป็นกฎตายตัว
ของธรรมชาติ ไม่ต้องเป็นคน ไม่ต้องมีชีวิตจิตใจ ไม่ต้องมีความรู้สึกคิดนึก
แต่สามารถทำอะไรได้ คือบังคับสิ่งต่างๆ ให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมดานั้น
ได้. พวกที่มีพระเจ้า ก็จะเรียกอาการอย่างนี้ว่า มันเป็นความประสงค์ของ
พระเจ้า หรือเป็นไปตามที่พระเจ้าประสงค์; ทางฝ่ายเราก็พูดว่า เป็นไปตามกฎ.
กฎเกณฑ์ของสิ่งที่ เป็นกฎ มันต้องเป็นอย่างนั้น; เช่นดวงอาทิตย์จะต้องมี
ลักษณะอย่างนั้น, ดวงจันทร์จะมีลักษณะอย่างนี้ และจะต้องหมุนไปรอบดวง

อาทิตย์ในเวลาจำกัดไว้ ในระยะนี้เท่านั้น ในระยะอื่นก็อาจจะเป็นอย่างอื่นก็ได้ เช่น ในระยะนี้ว่า ๓๖๕ วันก็รอบดวงอาทิตย์ครั้งหนึ่ง อย่างนี้เป็นต้น.

ความแปลกกันก็จะมีแต่เพียงว่า เขาพูดอย่างว่าเป็นคนคนหนึ่ง คอยบังคับสิ่งต่างๆให้เป็นไป. เราไม่พูดอย่างนั้น, เราพูดว่า มีธรรมชาติอันหนึ่งซึ่งมีอำนาจสูงสุด แล้วก็กฎตายตัว บังคับให้สิ่งต่างๆ ต้องเป็นไปอย่างนั้น, ถ้ายังเชื่อว่าพระเจ้านั้น, มีอย่างคน แล้วก็กลัวพระเจ้า, แล้วก็ปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎของพระเจ้า; อย่างนี้ก็ใช้ได้เหมือนกัน คือจะทำให้หยุดทำบาปทำชั่ว ทำแต่ความดี; หรือว่าจะไม่ยึดถืออะไรเอามาเป็นของตัวเองเพราะเห็นว่าเป็นของพระเจ้า อยู่ในอำนาจของพระเจ้าทั้งหมด, อย่างนี้ก็ทำได้. แต่เดี๋ยวนี้มันทำไม่ได้ เพราะมีคนบางคนเกิดไม่เชื่อว่า มีคนเช่นพระเจ้าหรือมีพระเจ้าที่เป็นคนเช่นนั้น.

ที่แปลกออกไปอีกหน่อยหนึ่ง ก็มีว่า พวกที่ถือเอาพระเจ้า ก็ไม่ได้แสดงไว้ ว่าพระเจ้ามาบอกเอง. **พระเจ้าต้องสอนหรือสั่ง หรือผ่านมาจากคนที่แทนพระเจ้า;** เช่น ศาสดาแห่งศาสนานั้นๆที่ถือพระเจ้า ก็ให้เชื่อกันว่าศาสนานั้นรับคำสั่งมาจากพระเจ้า, หรือความบันดาลอย่างใดอย่างหนึ่งของพระเจ้า ทำให้ศาสนานั้นๆรู้ซึ้งแล้วก็สอนไปตามนั้น ซึ่งถือว่าสอนตรงตามความต้องการของพระเจ้า แล้วเขาก็พากันปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด แล้วปัญหา มันก็ไม่มี. **พระเจ้าจะมีจริงหรือไม่จริง มันไม่สำคัญเท่ากับที่ว่า เขาจะปฏิบัติตามนั้นหรือไม่;** ถ้าเขาปฏิบัติตามนั้น มันก็ไม่มีเรื่องยุ่งยากเกิดขึ้น; เพราะคำสั่งสอนเหล่านั้น ก็ล้วนแต่สอนให้ไม่เบียดเบียน สอนให้เห็นแก่ผู้อื่น สอนให้เห็นว่าทุกคนออกมาจากพระเจ้าองค์เดียวกัน มันก็เบียดเบียนกันไม่ลง.

ที่นั่นครั้นมาถึงสมัย หรือในถิ่นที่คนไม่อาจจะเชื่อเรื่องมีพระเจ้าทำนองนั้น แต่แล้วก็ไม่สามารถจะพิสูจน์ได้ว่า ไม่มีอะไร ที่ไม่ได้ทำหน้าที่อย่างกับพระเจ้าเช่นนี้; กลับมองเห็นชัดว่า มันมีอยู่สิ่งหนึ่ง ซึ่งทำหน้าที่ อย่างนั้น คือ อย่างเดียวกับที่พระเจ้าทำ, แต่แล้วไม่มองเห็นเป็นพระเจ้าที่เป็นมนุษย์เหมือนอย่างที่เขาพูดๆ กัน. สิ่งนี้คืออะไร? สิ่งนี้คือสิ่งที่เรากำลังเรียกว่า ไถวัลยธรรมในที่นี้ ซึ่งจะได้พูดกันเรื่อยๆ ไปด้วย.

ไถวัลยธรรมทำหน้าที่ตามธรรมชาติ.

ในพระบาลีแท้ๆ ก็เรียกว่าธาตุเฉยๆ, ธา-ตุ หรือธาตุ เฉยๆ ธาตุนั้นมีอยู่แล้วนั้นเทียว ที่ทำให้สิ่งนั้นต้องเป็นอย่างนั้น, เป็นอย่างนั้น ไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้นได้; เท่าที่ปรากฏอยู่ในพระบาลีก็มีอยู่ ๓ เรื่องด้วยกัน คือเรื่องไตรลักษณ์นี่เรื่องหนึ่ง. เป็น กฎของไตรลักษณ์, แล้วเรื่องกฎของอิทัปปัจจยตา เรื่องหนึ่ง, แล้วก็กฎของเรื่องอริยสัจจ์ ๔ อีกเรื่องหนึ่ง, อย่างที่พระสงฆ์ทั้งหลายได้สวด เป็นคณสาธยายเสร็จไปแล้วเมื่อตะกี้.

นี่ความเป็นอย่างนี้, ความเป็นอย่างนี้, ความไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนี้, ความไม่เป็นไปโดยประการอื่น, ความเป็นกฎตายตัวของธรรมดา, ความตั้งอยู่อย่างตายตัวของธรรมชาติอะไรนี้, นี่แหละคือสิ่งที่เรียกว่ากฎ. นี้โดยเหตุที่ว่า จะเรียกว่ากฎ หรือเรียกว่าอะไรก็ตาม ในภาษาบาลีก็เรียกว่าธรรม ได้ด้วยกันทั้งนั้น. ในที่นี้ก็คือธรรมที่เป็นกฎ โดยเหตุที่ธรรมที่เป็นกฎชนิดนี้ มันมีอยู่ทั่วไป ทุกเวลาและสถานที่ ทุกรูปทุกแบบ จะต้องหาคำมาใหม่ สักคำหนึ่ง ให้อธิบายความหมายอย่างนี้ได้ดี จึงเห็นว่าคำว่า"ไถวัลยะ" นี้

เป็นคำที่มีความหมายตรงตามความประสงค์. ไภวฉลย, ไภวฉล-ยะ หรือเรียกสั้นๆว่า ไภวฉลย นี้มันแปลว่า **ทั้งหมดทั้งสิ้น** ไม่ยกเว้นที่ไหน, ไม่ยกเว้นเวลาไหน, ไม่ยกเว้นสถานที่ไหน, ไม่ยกเว้นอากัปกิริยาอย่างไร, สิ่งนี้เรียกว่าไภวฉลย. **สิ่งใดมีความเป็นอย่างนั้น มีอำนาจหน้าที่ตลอดความเป็นอย่างนั้น ควรจะเรียกว่าไภวฉลย, ไภวฉลยธรรม.**

และอยากจะขอบอกกล่าวว่ คำพูดนี้ เราใช้กันได้อย่างอิสระ คือเอาคำของพวกอื่นมาใช้แต่ให้ความหมายใหม่ ตามความประสงค์ของเรา; อย่างนี้เรียกว่า, ถ้าเรียกอย่างสมัยใหม่นี้ก็เรียกว่า, มีสิทธิที่จะทำได้ ไม่ถือว่าเป็นการล่วงเกิน. ตัวอย่างง่ายๆเช่นคำว่า นิพพาน ยืมมาใช้ความหมายของคำว่า สิ้นกิเลสซึ่งเมื่อก่อนเขาใช้อยู่เพียงว่า เป็นจุดตถฌมานก็พอ เป็นนิพพานแล้ว หรือว่าเมื่อยังไ่กว่านั้น ก็ใช้กามารมณเป็นนิพพาน.

กล่าวโดยเจาะจงว่า พระพุทธเจ้าท่าน จะยืมคำ ที่พวกอื่นเขาใช้กันอยู่ก่อนนั้น เอามาใช้ให้มีความหมายอย่างทีพระองค์ต้องการ ซึ่งมันก็ต้องผิดกันเป็นธรรมดา; แต่คำนั้นมันอำนาจยให้ใช้ได้. เช่นคำว่านิพพาน อย่างนี้แปลว่าดับทุกข์สิ้นเชิง เย็นสนิทอย่างนี้; ถ้ามันยังไม่ดับทุกข์จริง ไม่เย็นสนิทจริง ก็ยังไม่ควรเรียกว่านิพพาน. ฉะนั้นพระองค์จึงมีสิทธิที่จะใช้คำว่า "นิพพาน" นี้เสียใหม่ ให้มันหมดกิเลส, หมดความทุกข์จริงๆ, จะมีกามารมณสมบุรณ์ แล้วจะเรียกว่านิพพานนี้ไม่ได้ ถือเป็นผิด, หรือจะอยู่เพียงชั้นจุดตถฌมานสงบรำงับ อย่างนั้นจะเรียกว่า นิพพาน นี้ก็ยังไม่ถูก.

แต่ว่าเราไม่มีหน้าที่ ที่จะไปคัดค้านเขา ไม่มีหน้าที่ที่จะไปบอกว่า คุณผิด ฉันทนี้ถูก นี้ไม่มี. นี้ต้องไม่ทำเป็นอันขาด; แม้กระทั่งเดี๋ยวนี ซึ่ง

พุทธบริษัทจะต้องจดจำไว้ด้วยว่า จะไม่มีการพูดว่า คนอื่นผิดหรือเราถูก; มีหน้าที่แต่เพียงว่า เราจะบอกว่า เราชอบใจอย่างนี้, เรามีความเข้าใจอย่างนี้, แล้วเราชอบใจอย่างนี้, เราพิสูจน์ได้ ว่าทำไมเราจึงชอบใจอย่างนี้ คือดับทุกข์ได้.

....

การยืมคำมาใช้ในความหมายที่พ้องกัน.

ที่นี้สำหรับคำว่าไถวัลย์ ไถวัล-ยะ นี้ก็เหมือนกัน ก็เคยเป็นคำในศาสนาอื่น เช่น ในศาสนาฮินดู หรือนิครนถ์ เป็นต้น เขาใช้ไถวัลย์ในฐานะเป็นนิพพาน หรือเป็นที่ดับ ที่สิ้นสุด แห่งสังขารที่เวียนว่าย. ในพวกอุปัชฌายบางพวกบางนิกาย ใช้คำว่าไถวัลยะนี้ เหมือนกับคำว่าพระอิศวร ที่เป็นใหญ่ในที่ทั้งปวง เป็นพระเจ้าอย่างบุคคล. ในพุทธศาสนามีคำว่า "เกพลี" ใช้ หมายถึงพระอรหันต์.

แต่เราเห็นว่าคำนี้มันไม่ใช่คำของใครหรือที่ใครจะผูกขาดได้. เราก็ยังคงเอามาใช้ได้ ว่าหมายถึงสิ่งสิ่งหนึ่ง ซึ่งอยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง มีอำนาจในที่ทุกหนทุกแห่ง ทุกเวลา ทุกสถานที่ ทุกสถานการณ์และทุกกิจการอาการ; อย่างนี้เป็นต้น ก็เลยยืมมาใช้.

การยืมคำ เหล่านี้มาใช้ ไม่เป็นการละเมิดสิทธิ และก็ไม่ใช่เป็นการล่วงล้ำอะไรกัน เพราะต้องการความหมายที่เขาเข้าใจกันดีอยู่แล้ว, ความหมายของคำที่เขาเข้าใจกันดีอยู่แล้ว, แต่ความจริงนั้นยังไม่ถึง เราจึงใช้คำอย่างนั้น เหมือนกับอย่างว่าไปยืมเขามา แล้วก็ให้ความหมายที่ถูกต้องกว่า, หรือถึงที่สุด

ยกตัวอย่างเช่น พระอรหันต์ พระพุทธเจ้าท่านก็ทรงยิ้มเอาคำว่า **พราหมณ์** หรือพราหมณะคือพราหมณ์นี้มาใช้เป็นชื่อของพระอรหันต์, คือว่า ผู้ที่เป็นพราหมณ์ อย่างที่เขากล่าววาทกันนั้นไม่ใช่พราหมณ์จะเป็นพราหมณ์ก็คือ หมดกิลีสสินทุกขีจึงจะชื่อว่าเป็นพราหมณ์ อย่างนี้เป็นต้น. ฉะนั้นระบุว่าพราหมณ์ถ้ามีความหมายสมกับคำคำนี้แล้วก็ต้องเป็นพระอรหันต์เท่านั้น; เพราะ ฉะนั้นพระอรหันต์นั้นแหละคือพราหมณ์ที่แท้จริง. นี่อย่างพุทธภาษิตทั้งหลายเป็นอันมาก ในบาลีอัมมบทพราหมณวรรค.

หรือที่อาจจะนำห้วงน่าขันไปกว่านั้นอีกก็ได้ คือข้อที่ตรัสไว้เป็นใจความว่า พระอรหันต์เท่านั้น ที่จะเรียกว่าเป็นภิกษุที่แท้จริงได้; ถ้ายังไม่เป็นพระอรหันต์ ก็ยังไม่เป็นภิกษุที่แท้จริงคือเป็นภิกษุสมมติ หรือบัญญัติ หรืออุปโลกน์กัน ต่อเมื่อเป็นพระอรหันต์จึงจะเรียกว่าภิกษุ. ข้อความอย่างนี้ก็มีมากในภิกขุวรรคในบาลีอัมมบท.

ลองพิจารณาดูอีกนิตหนึ่งว่า ทำไมจึงเรียกพระอรหันต์ว่าภิกษุที่แท้จริง? นี่อาจจะตอบได้เป็น ๒ อย่าง ตามความหมายของคำว่า "ภิกษุ". คำว่า ภิกษุ แปลว่า ผู้ขอ ก็ได้, แล้วคำว่า ภิกษุ แปลว่า ผู้เห็นภัยในวัฏฏสงสาร ก็ได้.

ถ้าภิกษุแปลว่าผู้ขอ อย่างขอทานอย่างนี้ ก็ต้องถือว่า พระอรหันต์เท่านั้น มีสิทธิสมควรที่จะเป็นผู้ขอ อย่างเต็มที่; ถ้าไม่ถึงอย่างนั้น มันควรจะหากินเองบ้างมากกว่า. ถ้าไม่มีความดีความงาม ความประเสริฐ ก็ทำให้ถึงที่สุด. จึงควรที่จะขอเขาร้อยเปอร์เซ็นต์. นี่จึงได้ตรัสว่า พระอรหันต์เท่านั้น ที่ควรจะเรียกว่าภิกษุ, หรือว่าพระอรหันต์เท่านั้น ที่จะเรียกว่าผู้เห็นภัยในวัฏฏะ นี้

มันก็จริง ก็เห็นอยู่แล้ว. คนธรรมดาเห็นภัยไม่ถึงที่สุด จึงไม่เป็นพระอรหันต์ จึงเป็นเพียงอย่างมากก็พระอนาคามี; เพราะมันยังไม่เห็นภัยถึงที่สุด. ต่อเมื่อเห็นภัยถึงที่สุด ก็เป็นพระอรหันต์เสียเท่านั้น มันเป็นอย่างอื่นไม่ได้; ฉะนั้นผู้ที่เห็นภัยถึงที่สุด ก็คือผู้ที่เห็นภัยในวิภูฏสงสารถึงที่สุด ก็ตรงกับ ความหมายของคำว่าภิกษุ คือผู้เห็นภัยในวิภูฏะ.

นี่ขอให้เปรียบเทียบดู ว่าคำว่า "พราหมณ์" นั้นใช้ถูกต้องแล้ว, คำว่า "พราหมณ์" นี้แปลว่า ผู้สิ้นบาป ผู้หมดบาป หรือถ้าว่าแปลงมาจากพหฺม ก็หมายความว่า เป็นผู้ประเสริฐที่สุด; ฉะนั้นพระอรหันต์เท่านั้นแหละที่จะหมดบาป เป็นผู้หมดบาป หรือลุลอยบาปหมดแล้ว หรือว่าเป็นผู้ประเสริฐที่สุด, ฉะนั้นภิกษุ ก็เหมือนกัน เป็นพระอรหันต์เท่านั้นที่ควรแก่การขอโดยแท้จริง ที่เรียกว่า เห็นภัยโดยแท้จริง.

นี่ยกมาให้ฟังเป็นตัวอย่าง คือว่า **อย่าได้ยึดถือเรื่องคำพูด** ตามที่ เคยรู้เคยฟัง หรือเคยยึดถือกันมา. ให้เข้าใจข้อนี้ไว้ว่า เป็นพราหมณ์แท้จริง คือเป็นพระอรหันต์ อย่างนี้เป็นต้น.

ที่นี้คำว่า "ไถวัลย์" นี้ก็เหมือนกัน เคยเป็นคำพูดที่ใช้แทนพระเจ้า, แทนคำว่าพระเจ้า ในพวกอุปัชฌาย์บางนิกาย. หรือว่าในพวกนิครนถ์ ก็ใช้ เป็นชื่อของจุดสุดท้ายสูงสุดคล้ายๆ กับปรมาตมัน คือว่า สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง เมื่อถึงที่สุดแล้ว ก็ไปรวมอยู่ที่นั่น จบสิ้นกันที่นั่น, คล้ายๆกับว่า เข้าไปสู่ที่นั่น แล้ว ก็หยุดกันเลยตลอดนิรันดร เขาเรียกว่าไถวัลย์.

พวกพุทธบริษัทเราทั้งหลาย บางทีก็เผลอไปไปพูดในลักษณะเช่นนั้น ก็มี ว่าถ้าสัตว์ทั้งหลายเป็นไปถึงที่สุด หลุดพ้นออกไปได้แล้ว ก็ไปรวมกันอยู่ในเมืองนิพพานอย่างนี้ มันน่าหัวสั๊กเท่าไร; เพราะว่ายังอยากจะมีตัวตน ไม่อยากจะทำเพิกถอนตัวตน ขอให้ไปรวมอยู่ที่แห่งหนึ่งใดเป็นนิรันดร. ถ้ามีความหมายอย่างนี้แล้วก็ผิด **ไม่เป็นพุทธศาสนา** มันเหมือนกับมีตัวมีตน ไปรวมเป็นตัวเป็นตนอะไร อยู่ที่ใดที่หนึ่ง.

คำว่า "นิพพาน" ก็ **ต้องหมายถึงดับสิ้นแห่งตัวตน,** ไม่มีความหมายแห่งตัวตน; แม้ว่าสิ่งที่เรียกว่านิพพานนั้นมีอยู่ ให้สิ่งนั้นมีอยู่ ตามที่สิ่งนั้นจะมีอยู่อย่างไร ก็อย่าได้ไปเรียกว่าตัวตน มันจะเลยกลับกลายเป็นคนขึ้นมาอีก. นี่ความสับสน หรือว่าทำความเข้าใจยากเกี่ยวกับคำพูด มันเป็นอย่างนี้.

(เริ่มบรรยายตามหัวข้อครั้งนี้.)

ความหมายของคำไภวัญญในที่นี้มีเพียงเป็นกฎ.

เดี๋ยวนี้ก็อยากจะใช้คำว่าไภวัญญ ให้มีความหมายแต่เพียงว่า หมายถึง **สิ่งหนึ่งซึ่งมีอยู่ทั่วทุกหนทุกแห่ง ทุกเวลา ทุกกิริยาอาการ** ซึ่งเนื้อแท้แล้วก็คือ **สิ่งที่เรียกว่ากฎ.** **ไภวัญญคือสิ่งที่เรียกว่ากฎ** อย่างที่อธิบายให้เห็นแล้ว ในการบรรยายครั้งก่อนๆ. ดังนั้นในวันนี้ จึงระบุดอกไปให้ชัดว่าสิ่งที่เรียกว่า **ไภวัญญนั้นก็คือกฎ** แล้วก็แบ่งได้เป็น ๓ ประเภท ตามที่มีเค้าเงื่อน

ให้สังเกตได้จากพระบาลีนั่นเอง; อย่างพระบาลีที่สวดไปแล้วเมื่อตะกี้. กลุ่มแรกก็หมายถึง กฎแห่งอิทัปปัจจยตา, กลุ่มที่๒ ก็หมายถึง กฎแห่งสามัญญลักษณะ, กลุ่มที่๓ ก็หมายถึง กฎแห่งอริยสัจจ์ ๔.

เดี๋ยวนี้จะมากล่าวกันใหม่ตามลำดับ ที่สะดวกสำหรับศึกษาเล่าเรียน จะได้กล่าวถึงกฎของสามัญญลักษณะก่อน แล้วในโอกาสต่อไป จึงจะกล่าวถึงกฎของอิทัปปัจจยตา, และกฎของอริยสัจจ์เป็นที่สุด.

แต่แล้วก็ไม่อยากจะให้ลืมคำว่า "พระเจ้า" ในความหมายของพวกเรา คือ **ไม่ต้องมีพระเจ้าเป็นตัวตน** ที่มีความรู้สึกนึกคิดอย่างคน. แต่มีพระเจ้าที่ น่ากลัวยิ่งกว่านั้น คือน่าเกรงขาม น่าเชื่อถืออะไรยิ่งไปกว่านั้น **พระเจ้าคือกฎ**, คือสิ่งที่เรียกว่ากฎ. **กฎชนิดที่ทำให้โลกต้องหมุนอยู่เรื่อยนี้** หรือให้ดวงอาทิตย์ ดวงดาว ดวงจันทร์ อยู่กันเป็นกลุ่ม เป็นอะไรอย่างนี้ ให้สิ่งต่างๆ ในโลกเหล่านั้นเปลี่ยนแปลงไปอย่างนั้น เปลี่ยนแปลงไปอย่างนี้ หยุดไม่ได้. นี่คืออำนาจของสิ่งที่เรียกว่ากฎ หรือไถ่ด้วยธรรม ที่บังคับบัญชาอยู่ทั่วไป ในทุกสิ่ง ทุกหนทุกแห่ง ทุกเวลา ทุกสถานที่.

กฎที่พุทธบริษัทควรศึกษาโดยตรง.

ที่นี่เพื่อการศึกษาระยะเฉียดหรือโดยตรง สำหรับพุทธบริษัทเรา ก็ จะแยกเป็นสัก ๓ ส่วน อย่างที่กล่าวมาแล้ว.

กฎที่ ๑ กฎแห่งสามัญญลักษณะ คือกฎแห่งอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นี่มันเป็นพระเจ้าของการที่สร้างสิ่งใหม่ๆเรื่อยๆไป. ลองคิดดูเถอะ ถ้ามันเที่ยง มันไม่เปลี่ยนแปลงได้แล้ว สิ่งใหม่จะเกิดขึ้นมาได้อย่างไร? มันต้องอาศัยการยกย้ายเปลี่ยนแปลงเรื่อยๆไป สิ่งใหม่ๆจึงจะเกิดขึ้น, แล้วมันต้องมีควมสำคัญอยู่ตรงที่ มันเปลี่ยนได้, แล้วมันต้องเปลี่ยน มันอยู่นิ่งไม่ได้, มันมีอะไรอันหนึ่งบังคับให้ตายตัวอยู่อย่างนั้นไม่ได้ ต้องเปลี่ยน. แม้แต่ก้อนหินนี้ก็เปลี่ยน แต่เปลี่ยนชนิดที่คนสังเกตเห็นไม่ได้ แล้วก็เลยคิดว่ามันไม่เปลี่ยน: หรืออะไรๆ ที่มันจะยิ่งไปกว่าก้อนหิน นี่มันก็ยังต้องเปลี่ยนมันมีความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาด้วยเหมือนกัน; จะเรียกว่าพระเจ้าของการสร้างสิ่งใหม่ๆขึ้นมาเรื่อยๆก็ได้. **กฎแห่งความเปลี่ยนแปลงนั้นแหละคือพระเจ้า,** เป็นพระเจ้าที่จะสร้างสิ่งใหม่ๆขึ้นมาเรื่อยๆไม่ซ้ำเก่า.

นี่ **กฎแห่งสามัญญลักษณะ คือความไม่เที่ยง** ความเป็นทุกข์ เป็นอนัตตา. เดียวกันจะได้พูดกันให้ละเอียด.

ที่นี้อยากพูดข้ามไปถึง **กฎที่ ๒** ที่เรียกว่า **กฎแห่งอิทัปปัจจยตา** ซึ่งมีหลักอยู่ว่า **เมื่อมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้สิ่งนี้จะเกิดขึ้น** โดยสมควรแก่เหตุ ปัจจัยนั้นๆ นั้นแหละคือ **กฎแห่งกรรม.** **กฎแห่งกรรมที่หลีกเลี่ยงไม่ได้** หลีกเลียงไม่พ้น และตรงแน่ ยุติธรรมที่สุด ตามกฎแห่งอิทัปปัจจยตาว่าเมื่อทำลงไปอย่างนี้ผลจะต้องออกมาอย่างนี้ ถูกต้องตามกฎเกณฑ์นั้นๆ ก็ต้องเรียกว่า**พระเจ้าแห่งกรรม** แห่งวิบาก แห่งกิเลส คือ**วิกฎะ** นั่นเอง.

อิทัปปัจจยตาที่แสดงไว้ชัดเจน ก็ในรูปปฏิจจสมุปบาท ส่วนหนึ่งที่เป็นกิเลสก็เป็นเหตุให้ทำกรรม, ทำกรรมแล้วก็เกิดผลกรรม, แล้วทำให้เกิดกิเลสอีก, นี่มันรวมทั้งกรรม และเหตุของกรรมและผลของกรรม.

ถ้าเราจะเอาคำว่าธรรมเป็นคำกลาง ก็เรียกว่า พระเจ้าแห่งกรรม กฎแห่งกรรมคือพระเจ้าแห่งกรรม. กรรมนี้ก็มีเหตุ คือกิเลส กรรมนี้ก็มีผลคือวิบาก ของกรรมนั้นมันจึง หมุนเป็นวงกลม อยู่ใน ๓ อย่างนี้ คือ กิเลส - กรรมวิบาก, กิเลส-กรรม-วิบาก, ตามกฎเกณฑ์แห่งอิทัปปัจจยตา สำหรับสิ่งที่มีชีวิต.

ถ้า สำหรับสิ่งที่ไม่มีชีวิต มัน ก็มีกฎแห่งอิทัปปัจจยตา ด้วยเหมือนกัน ตามสมควรแก่สิ่งที่ไม่มีชีวิต ต่อเมื่อสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น, แล้วมันหยาบกว่า มันข้างนอกกว่า; เช่น ต้นไม้อย่างนี้ มันออกมาได้เพราะมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น. ฉะนั้นถ้าต้นไม้มีความรู้สึกนึกคิดได้ มันก็ต้องมีส่วนที่เรียกว่า เป็นความรู้สึกสบายหรือไม่สบายอย่างนี้. เดียวนี้ต้นไม้ของเราก็เหี่ยวเกือบจะทุกต้น ใครรู้ไหมว่า มันกำลังสบาย หรือกำลังไม่สบาย? ถ้ามันมีความรู้สึก มันจะรู้สึกไปทำนองที่ไม่ว่าสบายนี้ ดิ้นรนเพื่อจะเอาชีวิตอยู่รอดอยู่เหมือนกัน.

กฎแห่งอิทัปปัจจยตานี้ เป็นพระเจ้าแห่งกรรม ที่จะทำให้เกิดผลกรรมโดยสมควร.

ที่นี้ กฎที่ ๓ ถัดไป คือ กฎแห่งอริยสัจ ๔ นี้คือ พระเจ้าแห่งความรอด. ถ้าจะเรียกให้น่านับถือสักหน่อย ก็จะเรียกว่า พระเจ้าแห่งความรอด;

ที่จริงนั้น กฎแห่งอริยสัจจันั้น เป็นทั้งพระเจ้าแห่งการลงโทษ และพระเจ้าแห่งการให้รางวัล.

อริยสัจจ ๔ สองข้อแรก นั้นเป็นเรื่องทุกข์ และเรื่องเหตุให้เกิดทุกข์; มีกฎตายตัวอยู่อย่างนั้นๆเป็น ตถา เป็น อวิตถา เป็นอนัญญถา คืออย่างนั้นๆ. นี่ไปเอาเข้าเถอะจะเหมือนกับถูกลงโทษ, พระเจ้าลงโทษแล้ว, อริยสัจจสองข้อข้างหลัง คือนิโรธ กับ มรรค นี่คือ ความไม่มีทุกข์, เป็นเหตุให้ไม่มีทุกข์ เป็นกฎเกณฑ์ที่ทำให้ไม่มีทุกข์ ก็เป็นพระเจ้าเหมือนกัน. พระเจ้าตอนที่ให้รางวัลให้สิ่งที่ดีๆ ที่น่าปรารถนา.

นี่เรียกว่า กฎแห่งอริยสัจจ ๔ เป็นพระเจ้าแห่งความทุกข์หรือความพ้นทุกข์; ที่จริงพระเจ้านี้คงอยากจะให้พ้นทุกข์ อยากจะให้รอดพ้นทุกข์. แต่เมื่อทำผิดมันก็ต้องเป็นทุกข์ ลงโทษให้เสียหน่อย ให้เข็ดหลาบบ้าง แล้วก็ค่อยๆทำถูกต้องไป แล้วก็พ้นทุกข์ คือรอด.

นี่สรุป กันไว้ทีหนึ่งก่อนก็ได้ว่า ไถวัลยธรรมหรือกฎ เรื่องสามัญญลักษณะ. กฎแห่งสามัญญลักษณะนี้เป็นพระเจ้าของการสร้างสิ่งใหม่ๆเรื่อยๆไป คือความเปลี่ยนแปลง. และ กฎแห่งอิทัปปัจจยตา นี้ เป็นพระเจ้าแห่งกรรม คือเป็นความแน่นอนตายตัวแห่งกรรม ที่ว่าทำลงไปอย่างไร จะต้องได้ผลอย่างไร. ที่นี้ กฎแห่งอริยสัจจ เป็นพระเจ้าแห่งการช่วยให้รอด หลังจากที่ได้ทำผิดมาพอสมควรแล้ว.

ไภวฉลยธรรมหรือกฎ ควรจะเรียกว่าพระเจ้าก็ได้.

อยากรู้ถามว่า ใครรู้สึกระดากปากบ้าง ที่จะเรียกสิ่งเหล่านี้ว่า พระเจ้า? อาตมาไม่รู้สึกระดากปากเลย ที่จะเรียกว่า **กฎเกณฑ์เหล่านี้** ว่าพระเจ้า เพราะว่ามัน **เป็นพระเจ้าจริง** ยิ่งกว่าพวกที่เขามีพระเจ้า หรือเขาถือพระเจ้ายก อย่างอื่น; กลับไปเห็นว่า ที่เขาเรียกกันว่าพระเจ้า หรือเขาถือกันอย่างพวกอื่นถืออื่นนั้น ไม่น่าจะเรียกว่าพระเจ้า. ถ้าว่าเป็นคน เป็นคล้ายคน มีความรู้สึก อย่างคน เดี่ยวยินดียินร้าย มีลักษณะเหมือนกับคุ่มดีคุ่มร้าย โฉ้ย, อย่างนี้ ไม่น่าเรียกพระเจ้าเลย.

ถ้าว่าตายตัวแน่นอนเฉียบขาด อย่าง**กฎเกณฑ์ของสามัญญลักษณะของอิทัปปัจจยตา ของอริยสัจจ์** นี้ **ไม่มีข้อบกพร่อง** ที่ตรงไหนเลย ที่จะเรียกว่าพระเจ้า; มันมีความหมายตรงตามลักษณะของพระเจ้าทุกอย่างเลย แต่จริงกว่า, และที่สำคัญที่สุด ก็คือข้อที่ว่า มีไปเสียทั่วทุกหนทุกแห่ง ทุกเวลา ทุกอกัป-กิริยา ทุกสถานการณ์ของสิ่งทั้งปวง จึงต้องเรียกให้เป็นพิเศษว่าไภวฉลย, ก็เรียกว่าไภวฉลยธรรม เพราะว่าป็นธรรมเท่านั้น ไม่ใช่เป็นบุคคล ก็เลยเรียกว่าไภวฉลยธรรม มีอยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง.

เราไม่รู้จัก เราก็คิดว่าไม่มี ไม่มีพระเจ้าที่มาคุมเราอยู่ข้าง, แล้วเราก็ทำผิด ทำบาปทำกรรม ทำชั่วหรือไม่มีกำลังที่จะกระทำความดี. นี้ เพราะว่าไม่รู้จักพระเจ้า ในฐานะที่เป็นไภวฉลยธรรม.

ถ้าเรารู้จัก อย่างน้อยก็จะเกิดความกลัว คือโตต้ปะ - กลัว ไม่กล้าทำชั่ว. ไม่มีที่ตรงไหน ที่จะซ่อนได้พ้นสายตาของพระเจ้า แล้วทำชั่ว

ไม่ให้พระเจ้าเห็น; **ถ้าเรารู้จักพระเจ้าจริง** เราจะรู้สึกอย่างนี้; ฉะนั้นเราก็เลย **ไม่กล้าทำชั่ว**. หรือว่าเราคิดว่าไม่มีหวัง ที่จะทำให้ดีให้รอดไปได้ตามลำพังเราเอง; แต่ถ้าเรารู้จักพระเจ้าจริงๆอย่างนี้แล้ว จะรู้สึกว่ามันมีคือมีเหตุปัจจัยที่จะให้เกิดความสำเร็จนี้อยู่ทั่วไปทุกหนทุกแห่ง เว้นไว้แต่เราถือเอาไม่เป็น. ไม่รู้จัก.

ที่นี้ **เรียกว่าพระเจ้ายี่สิบ** เพราะอยู่ในที่ทุกแห่ง ทุกเวลา ทุกอากัป-กิริยา ทุกสถานการณ์อะไรต่างๆ. แล้วพระเจ้าองค์ที่หนึ่งคือพระเจ้าแห่งสามัญญลักษณะ พระเจ้าแห่งความจริง เรื่องสามัญญลักษณะ ๓ ประการ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา จะได้ดูกันต่อไป.

เรามัวแต่จะดู หรือว่าจะยุ่งกันแต่เรื่องได้เรื่องเสียของเราเอง เรื่องเอิร์ดอรัยสนุกสนานของเรามากกว่า จึงไม่เห็นลักษณะอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งเป็นตัวพระเจ้า เป็นองค์พระเจ้าทั้งที่มันอยู่ทุกแห่ง และยิ่งกว่าทุกแห่งไปเสียอีก คือว่าในทุกๆปรมาณู ในเนื้อหนังร่างกายของเรา. เอาซิ, ถ้าว่าเราคนนี้จะแบ่งออกเป็น ดิน น้ำ ลม ไฟ เป็นอะไรก็ตาม แบ่งเป็นอณู กระทั่งเป็นปรมาณู, เล็กแบ่งไม่ออกอีกแล้ว ก็ยังพูดได้ว่า **ในทุกปรมาณูมีกฎแห่งอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา**, มีพระเจ้าหรือมีอำนาจของพระเจ้า อยู่ในทุกปรมาณู ที่ประกอบกันขึ้นเป็นเรานี่. ทำไมเราจึงมองไม่เห็น? เพราะว่าเราไม่ได้สนใจ, เราไม่ได้สนใจที่จะมอง.

....

ดูไถ่ด้วยธรรมที่เป็นกฎแห่งอนิจจัง.

ที่วันนี้ก็เป็นโอกาส ที่จะศึกษาพระเจ้า หรือไถ่ด้วยธรรมก็ตาม แล้วแต่จะเรียก, หรือจะเรียกสั้นๆว่า กฎคำเดียวก็ได้ ว่า **กฎแห่งอนิจจัง** ก่อนเป็นข้อแรก.

อนิจจัง เป็นรากฐานอันสำคัญ ของการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ให้มีสิ่งใหม่ๆเกิดขึ้น. นี่เป็นอันแรกที่สุดที่จะต้องดู; ถ้ามันเกิดไม่เปลี่ยนแปลงแล้ว มันก็ตายด้าน หยุดนิ่ง ไม่มีอะไรเกิดขึ้นอย่างที่เรารู้สึกอยู่; ทางร่างกายก็หยุดนิ่ง ยิ่งกว่าเป็นก้อนหินเสียอีก, จิตมันก็หยุดนิ่ง ไม่รู้สึกอะไร ไม่คิดนึกอะไรได้ มันหยุดนิ่ง; อย่างนี้มันยิ่งกว่าตายเสียอีก.

เดี๋ยวนี้มันไม่เป็นอย่างนั้น ร่างกายหรือวัตถุ ก็เปลี่ยนแปลงได้เรื่อย, จิตก็เปลี่ยนแปลงได้เรื่อย; ฉะนั้นจึงเกิดความเจริญงอกงามทางกาย, เกิดความคิดนึก ความรู้สึกทางจิต, เพราะว่ามันเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้.

กระแสแห่งความเปลี่ยนแปลง นั้น สำเร็จรูปออกมาเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ บัญญัติเรียกว่าอย่างนั้นบัญญัติเรียกว่าอย่างนี้; จะเรียกว่า *เวทนา* เรียกว่า *สัญญา* เรียกว่า *สังขาร* เรียกว่า *วิญญาณ* อย่างนี้ ก็แล้วแต่จะเรียก. มันเป็นกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงระยะหนึ่งหรือตอนหนึ่งก็เรียกว่าอย่างนั้นอย่างหนึ่ง; เพราะมันมีความเปลี่ยนแปลงเรื่อย เหมือนกับไหลเชี่ยวเป็นเกลียวไปอย่างนั้นแหละ มันจึงเกิดอะไรขึ้นมาเรื่อย; แล้วเรียกได้ว่ามันมีปรากฏรูปร่างออกมา

อย่างไม้ซ้าที่ อย่างไม้ซ้าของเดิม อย่างน้อยก็ต้องผิติดไปนิดหนึ่ง เปลี่ยนไปนิดหนึ่ง, เปลี่ยนไปนิดหนึ่ง เมื่อนานเข้ามากเข้าม่นก็มีความเปลี่ยนมากออกไป.

ทำไมการที่ไม่เที่ยงเพียงแต่เปลี่ยนนี้ มันทำให้ไม่เหมือนเดิมล่ะ?

เพราะว่าทุกคราวที่เปลี่ยน มันมีอะไรเดิมเข้าไปนิดหนึ่งเสมอ. อย่างเช่น อย่าง "เวลา" นี้มันก็เปลี่ยน เดิมมากขึ้นนิดหนึ่ง หรือวัตถุ ที่เป็นตัววัตถุ มันก็มีอะไรเปลี่ยนหรือเดิมเข้ามานิดหนึ่ง; ฉะนั้นจึงเหมือนเดิมไม่ได้.

ไปดูสิ่งต่างๆที่มันกำลังออกมาใหม่ๆ ซึ่งอาจจะเรียกได้ว่าลูก ออกมาเรื่อยจากแม่ของมัน แล้วมันก็ต้องเปลี่ยนไปนิดหนึ่งๆมันไม่เหมือน; และ โดยเฉพาะ**สิ่งที่มีชีวิต** ละก็ **เปลี่ยนมาก** เพราะมีความรู้สึกมีความต้องการ มัน**เป็นสิ่งที่มีความจำเป็น** มันจึงเปลี่ยนมาก. ภายในไม่กี่ชั่วคน มันก็เปลี่ยนได้ถึงขนาดที่เรียกว่า จะจำไม่ได้; ก็สังเกตดูเถอะว่า คนนี้เกิดออกมาใหม่ เป็นลูก เป็นหลาน เป็นเหลนออกมาใหม่ๆนี้มันไม่ค่อยเหมือนเลย, แล้วมันจะดูสวยขึ้นเรื่อย เพราะว่าพ่อแม่ต้องการให้มันสวย มันมีความรู้สึกที่อยากให้ลูกสวย หรืออะไรมันสวยนี้ อยู่ตลอดเวลา. มีออกมาใหม่ มันก็เปลี่ยนก็เปลี่ยนไปในทางสวย ที่เคยดำมันก็จะขาวขึ้นได้ ในไม่กี่ชั่วคน; มันมีเหตุปัจจัยอย่างนี้.

ถ้าพูดตรงๆหน่อย ก็ต้องพูดว่า **ควรจะชอบใจความเปลี่ยน** ในเมื่อเรารู้จักทำให้มันเปลี่ยนไปในทางดี อย่าเปลี่ยนไปในทางที่ว่ามันเลวลงหรือชั่ว; เพราะมันเปลี่ยนได้ มันจึงมีของดีเกิดขึ้นมาได้, แล้วระวังอย่าให้เปลี่ยนไปในทางชั่ว. ถ้ามัน**ไม่มีการเปลี่ยน** มันก็**จะมีความทุกข์ตายด้าน** อยู่แน่แหละ

ไม่มีทางจะดับทุกข์ได้ โดยที่มันเปลี่ยนได้ จากบาปเป็นหมดบาป หรือว่าเป็นบุญเป็นเหนือบุญอะไรไปได้; มันเปลี่ยนได้แบบนี้.

นี่พูดกันโดยกว้างขวางไม่มีขอบเขต อย่างที่เรียกว่ามัน**เป็นไถวัลยธรรม** มัน **กว้างขวางไม่มีขอบเขต** ทั้งในส่วนเนื้อที่ ในส่วนเวลา มันเกี่ยวเนื่องกันไปหมด. มัน**อาศัยความเปลี่ยนแปลง** ทำให้เกิดขึ้นมาเรื่อย เรียกว่า **กฎ** นี้ หรือพระเจ้านี้ ไม่ยอมให้สังขารใดๆทั้งที่เป็นสสาร หรือเป็นกำลังงาน หรือเป็นนามธรรมก็ตามนี้ อยู่หนึ่ง หรือตายตัวก็ได้, **บังคับให้เปลี่ยนเรื่อย** แล้วก็เกิดมีของใหม่เรื่อย เป็นโลกที่แปลกออกไปเรื่อย, แปลกออกไปเรื่อย แล้วคงไม่มีทางจะซ้ำกับที่แล้วมาอย่างร้อยเปอร์เซ็นต์.

แม้ว่าจะเกิด - ดับ, เกิด - ดับ, เกิด - ดับ คล้ายๆกับว่า ซ้ำๆ ซากๆมันไม่ร้อยเปอร์เซ็นต์; เกิดครั้งหลังมันไม่เหมือนครั้งก่อน, ดับครั้งหลังมันก็ไม่เหมือนครั้งก่อน, ก็จึงไปข้างหน้าเรื่อย ก็เรียกว่าไหลเรื่อยไป ทุกสิ่งไม่ยกเว้นอะไร; แล้วก็**ไหล** คือ**เปลี่ยน** แล้วก็**เรื่อย** คือ**ไม่ได้หยุดเลย**, ไม่ได้หยุดสักกระยะหนึ่งเลย. ถ้าใครเข้าใจคำว่าทุกสิ่ง แล้วก็**ไหล** แล้วก็**เรื่อย** เปลี่ยนเรื่อยนี้ จะเข้าใจคำว่า "อนิจจัง".

นี่มันมีข้อยกเว้น ว่าเราไม่ต้องไปรู้ทั้งหมด เพราะมันไม่จำเป็น มันเหน้อยเปล่า รู้เรื่องอนิจจัง ก็รู้เฉพาะเท่าที่มันจำเป็น ที่จะดับทุกข์ข้างในเราได้; เพราะว่าเราไม่รู้จักอนิจจังในส่วนไหน ความทุกข์ได้เกิดขึ้นแก่เรา ก็ขอให้เรารู้จักอนิจจังในส่วนนั้นเถอะ เท่าที่มันจะดับความทุกข์ที่เป็นปัญหาของเรา.

เพราะฉะนั้นพระพุทธรเจ้าท่านจึงตรัสสั่งจะ ๓ อย่างนี้ไว้ คืออนิจจัง ทุกขัง อนัตตานิ ในฐานะเป็นนิพพานสปปายธมฺม คงจะฟังไม่ออก; นิพพานสปปายธมฺม หรือ นิพพานสปปายปฏิบัติ คือธรรมที่สบายแก่พระนิพพาน. ฟังดูน่าหวั, พระนิพพานรู้จักสบายกับเขาด้วย, แต่ตัวหนังสือมันเป็นอย่างนั้น นิพพานสปปายปฏิบัติก็ได้, ธรรมเป็นที่สบายแก่นิพพาน คือปฏิบัติเป็นที่สบายแก่นิพพาน. สบายนี้แปลว่าสะดวก สะดวกแก่การบรรลุนิพพาน ก็คือ ที่มันง่ายแก่การบรรลุนิพพานนั้นแหละ, คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ถ้าใครไปรู้เรื่องนี้เข้าก็จะเกิด นิพพานสปปายธมฺม ขึ้นมา.

ทรงระบุให้เห็นอนิจจัง ที่อายตนะภายใน อายตนะภายนอก วิญญาณ ผัสสะ เวทนา เท่านั้นก็พอแล้ว นอกนั้นมันเป็นไปได้เอง, เป็นไปได้ของมันเอง. อายตนะภายใน - อายตนะภายนอก - แล้วก็วิญญาณแล้วก็ผัสสะ - แล้วก็เวทนา. นี่เป็นเรื่องปฏิเสธสมุบาท ที่พูดซ้ำๆ ซาก - ไม่รู้ก็ร้อยครั้งแล้ว : อาศัยตากับรูปเกิดจักขุวิญญาณ; การประจบแห่งธรรม ๓ ประการนั้นเรียกว่า ผัสสะ, เพราะผัสสะเป็นปัจจัยจึงมีเวทนา เท่านั้นที่พอไม่ต้องไปถึงตัณหา อุปาทานอะไร.

ให้เห็นอนิจจังของอายตนะภายใน : ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ, เห็นอนิจจังของอายตนะภายนอก คือรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ, ให้เห็นวิญญาณ ที่เกิดขึ้นว่าอายตนะแต่ละคู่ นี้ มันกระทบกัน อาศัยการเกิด วิญญาณขึ้น, แล้วทั้งหมดนั้นเรียกว่าผัสสะ ผัสสะเป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา มันพอแล้ว.

ข้างนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อะไรก็ตาม อยู่ข้างนอก ก็พิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยงได้ง่าย, เพราะนี่ไม่สู้จะลึกซึ้ง, เพราะเราเห็นความเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ, เพราะเรื่องรูปเรื่องเสียง เรื่องกลิ่น เรื่องรสนี้ มันเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ.

ที่นี้ **ข้างในนี้** มันเห็นยาก หรือว่ามันลึกซึ้งกว่านั้น คือว่าตัวจิตใจ หรือนามธรรมที่จะมาเป็นวิญญาน เป็นอะไรทำนองนี้ มันไม่เที่ยงร้ายไปกว่านั้น เสียอีก แล้วมันไวยิ่งกว่าสิ่งทั้งหลายไปเสียอีก.

ถ้าพูดอย่างคร่าวๆ ก็ต้องพูดไปทีก่อนว่า **เพราะวิญญานไม่เที่ยง,** เพราะจิตหรือ **นามธรรมมัน** มัน **ไม่เที่ยง;** มันจึงเปลี่ยนได้เพื่อเป็นจิตอย่างหนึ่ง, แล้วเป็นจิตอีกอย่างหนึ่ง, แล้วเป็นจิตอีกอย่างหนึ่ง, แล้วเป็นจิตอีกอย่างหนึ่งนี้ มันจึงเกิดความรู้สึกรู้คิดนึกอะไรได้.

เข้า, ที่นี้จิตชนิดนี้มาเป็นวิญญาน สัมผัสเข้าที่รูปข้างนอก เห็น ความไม่เที่ยงของรูปข้างนอก แล้ววิญญาน หรือจิต หรือนามธรรมข้างในนี้ กลับไม่เที่ยงยิ่งกว่าความไม่เที่ยงข้างนอก; **ไม่เที่ยงอย่างรุนแรง** ไม่เที่ยง หลายประการ หลายสถานที่เดียว เพราะว่าสิ่งที่เรียกว่าจิตนี้มันไหวได้มาก ได้เร็ว ได้แก่ง กว่าสิ่งที่เป็นวัตถุ.

ที่นี้ความไม่เที่ยงของสิ่งที่เป็นวัตถุนี้ ดูเป็นของตื้นๆง่ายๆไม่น่ากลัว อะไร. ความไม่เที่ยงของสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่นจิตเป็นต้นนี้ น่ากลัวมาก

ถ้ามองเห็น, ถ้าเป็นสิ่งที่มองเห็น มันไม่เที่ยงอย่างรุนแรง อย่างรวดเร็ว อย่างกว้างขวาง อย่างน่าอันตรายที่สุด.

ฉะนั้นดูที่จิตให้มาก : จิตจะไม่เที่ยง, จะแสดงความไม่เที่ยง, แสดงความเปลี่ยนแปลงเมื่อตาเห็นรูป เมื่อจมูกได้กลิ่น เมื่อลิ้นสัมผัส ไม่ว่าจะ ใดหนหมด. ความเปลี่ยนแปลงข้างนอกนี้ทำความเปลี่ยนแปลงข้างใน คือจิต อย่างรุนแรงและเร็ว เร็วยิ่งกว่าฟ้าแลบ, แรงยิ่งกว่าฟ้าผ่า. **ความเปลี่ยนแปลงรุนแรงของสิ่งที่เรียกว่าจิต รวดเร็วยิ่งกว่าฟ้าแลบ แรงยิ่งกว่าฟ้าผ่าหรือ ยิ่งกว่าแผ่นดินถล่ม เพราะมันมีความหมายรุนแรง.**

เราจะมานั่งดูแต่ว่า ข้างนอกเปลี่ยนแปลง, ข้างนอกเปลี่ยนแปลง, แล้วไม่รู้ว่ข้างในมันก็เปลี่ยนแปลงยิ่งกว่านั้น; อย่างนี้แล้วมันก็จะเห็นอนิจจัง น้อยมาก. ถ้าไปเห็นที่ความเปลี่ยนแปลงของจิตแล้วก็จะเรียกว่าเห็นหมด. ข้างนอกมันเปลี่ยนแปลงเท่าไร จิตมันก็รู้ได้เท่านั้น; ถึงจิตอาจจะรู้ได้หมด เท่าที่ความเปลี่ยนแปลงข้างนอกมันเปลี่ยนแปลง; แต่ที่**จิตเปลี่ยนแปลงเองนี้ มันรู้ของมันเองยาก.** เพราะฉะนั้นเราจึงโง่ เราจึงมีอวิชชา; ก็เพราะเหตุ ที่ว่า จิตมันรู้จักตัวมันเองได้ยากที่สุด. มันมีความเปลี่ยนแปลงรุนแรงมากมาย มันก็รู้สึก; กลับไปมองข้างนอกว่า มีความเปลี่ยนแปลง. เช่นว่าต้นไม้ต้นนี้ เปลี่ยนมากแล้ว หลายปีแล้ว โตเท่านี้แล้ว, หรืออะไรที่เปลี่ยนแปลง; เหมือนกับเด็กเล่นอย่างนั้นแหละ ยังไม่สำเร็จประโยชน์.

ให้เปลี่ยนแปลงรุนแรงถึงขนาดว่า ชั่วกะพริบตานี้เป็นอย่างนี้, ชั่วกะพริบตาหนึ่งเป็นอย่างอื่นแล้ว; ที่อยู่เป็นปกตินี้ เปลี่ยนเป็นร้อนเป็นไฟเลยก็ได้. ภายในพริบตาเดียว, เปลี่ยนเป็นร้อนเป็นไฟก็ได้มันน่ากลัวขนาดนั้น.

นี่ต้องให้รู้จักความเปลี่ยนแปลงข้างใน คือจิตที่รู้สึกความเปลี่ยนแปลงข้างนอกนั้นให้มากให้พอกัน จึงจะเรียกว่า รู้จักความเปลี่ยนแปลงหรืออนิจจัง.

ที่นี่จะบอกต่อไปถึงข้อที่ว่า ในสามอย่างนี้ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา สามอย่างนี้ การเห็นอนิจจัง นั้นนะ เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดถ้าไม่พอแล้ว จะไม่เห็นทุกขัง อนัตตา; และยิ่งกว่านั้น มันยังเป็นเหมือนปากประตู ซึ่งจะต้องผ่านก่อน; จะต้องเห็นอนิจจังให้พอ ให้ถูกต้อง, แล้วก็ก่อนด้วย, แล้วก็ให้เห็นทุกขัง อนัตตา ได้เต็มที่และง่ายขึ้น.

ในพระบาลีมากแห่ง เมื่อจะต้องกล่าวแต่สิ่งเดียว ไม่กล่าวทั้งสามสิ่ง แล้วก็แสดงอนิจจังนี้ก่อน หรือเพียงสิ่งเดียว หรืออย่างรุนแรง; เพราะเหตุว่าถ้ามัน เห็นอนิจจังพอ แล้วมันเป็นไปตัวเองโดยอัตโนมัติ ที่เป็นไปเอง ที่จะเห็นทุกขัง อนัตตา หรือ สุกญญตา.

ฉะนั้นการพิจารณาธรรม พิจารณาธรรมะ ในหลักของอานาปานสติภาวนานั้นแสดงไว้แต่อนิจจังเท่านั้น : อนิจจานุปัสสี ปัสสสิสสามีติ ลิกขติ; แล้วอันถัดไปจะเป็น วิราคานุปัสสี คือคลายกำหนดแล้ว, อันต่อไปก็เป็น นิโรธานุปัสสี, ดับกิเลสแล้วแล้วก็ เป็น ปฏินิสสัคคานุปัสสี, เลิกกัน จบกัน.

นี่แสดงแต่อนิจจังไว้ข้อเดียวเท่านั้น เพราะว่ามันสำเร็จประโยชน์; เพราะว่าถ้าเห็นอนิจจัง แล้วมันก็เบื่อหน่ายคลายกำหนดได้, แล้วมันผ่านไปทางทุกขังและอนัตตา โดยไม่รู้สึกรู้สีกตัวได้โดยไม่รู้สึกรู้สีกตัวได้, ฟังดูเถอะ. **ถ้าเห็นอนิจจังเต็มที่แล้ว มัน จะเกิดความเบื่อหน่าย นิพพิทาวีราคะไปได้เลย.**

แต่ว่า อาจจะมาแยกได้ชัดเป็น **ทุกขัง อนัตตา** ก็ได้ ก็มีเหมือนกัน. นี่เป็นวิชาที่จะแยกให้เห็นชัด; แต่ถ้าโดยพหุตินัยแล้ว มันก็เห็นของมันเอง แล้วไม่ต้องหยิบขึ้นมากล่าวก็ได้ มันรวมอยู่ในคำว่า อนิจจัง ไม่เพียง นี้ไม่เพียงอย่างรุนแรง; แล้วมันก็เกลียด หรือเบื่อ หรือระอาคืออนิพพิทา; แล้วคลายความรัก, ละลายความยึดมั่นถือมั่น นี้เกิดเป็นวิราคะ วิมุตติอะไรขึ้นมาได้. ถ้าจะมีกำลังปัญญาพิจารณามากมายเท่าไร แล้วก็ระดมทุ่มเทลงไปที่อนิจจัง แล้วทุกขัง อนัตตานั่นจะเป็นอัตโนมัติขึ้นมา แล้วแต่ที่เราอยากจะทำให้ละเอียดออกไป.

ในที่นี้ทรงแสดงไว้ครบ ๓ อย่าง เป็นสามัญญลักษณะ ในฐานะเป็น รัมมณิยามตา รัมมัญญิตมา คืออนิจจัง ทุกขัง อนัตตา; สำหรับสังขารทั้งหลาย ระบุนิจจัง ทุกขัง, สำหรับธรรมหลายระบุนัตตา, อนิจจังคือไหล, อนิจจังคือว่าไหลทุกสิ่ง **ทุกสิ่งไหลเรื่อย**, ต้องใช้คำว่า "ทุกสิ่ง" เพราะว่ามันไม่มีสิ่งใดที่จะอยู่ได้เดียว มันต้องมีเนื่องกันเป็นหลายๆกลุ่ม เป็นพวงกันไปเลย นี้ : เป็นธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม. ถ้าอยู่แต่ธาตุเดียว มันทำอะไรไม่ได้; มันต้องมาเข้ากลุ่มกัน แล้วมีวิญญาณธาตุบ้าง มีอากาศธาตุบ้าง มันเป็นกลุ่มเป็นพวงกันไป ก็**ทุกสิ่ง** แล้วก็**ไหล** ต่างคนต่างไหล แล้วก็**เรื่อย** ไม่หยุด.

ดูไถ่ด้วยธรรมที่เป็นกฎแห่งทุกข์

ที่นี้มาถึง **ทุกข์** เมื่อมันไหลเรื่อยไม่หยุด อย่างนั้นมันก็เกิดความหมายแห่งความทุกข์. **ความหมายแห่งความทุกข์นี้ ต้องแยกเป็น ๒ ฝ่าย** ถ้าไม่อย่างนั้นไม่หมด แล้วก็จะผิดต่อเหตุผล ซึ่งทำให้สงสัย แม้แก่ความรู้ของตัวเอง.

คำว่า "ทุกข์" นั้น **ตัวหนังสือแปลว่า น่าเกลียดน่าชัง** ดูแล้วน่าเกลียดน่าชัง นี่ความหมายหนึ่ง, แล้วอีกความหมายหนึ่ง **แปลว่าทนทรมาน**.

สำหรับ**ความหมายแรกก็แปลว่า** สิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่เป็นอนิจจังไหลเรื่อยนั้น มัน **มีอาการที่น่าเกลียดน่าชัง** มันยังไม่เป็นทุกข์ทรมานแก่จิตใจของบุคคลดอก, เพราะว่าเขายังไม่ได้ยึดถือว่าเป็นตัวเขาหรือของเขา แต่เขาก็เห็น**สิ่งนี้เปลี่ยนแปลงเรื่อย**.

ดูซิ, ดูที่แผ่นดิน ดูที่ต้นไม้ ดูที่สัตว์ ดูที่อะไรต่างๆ ก็ให้เห็นความเปลี่ยนแปลงเรื่อย แต่เรายัง**ไม่เป็นทุกข์** เพราะว่าเราไม่ได้ไปยึดเอาว่า**เป็นของเรา**. เป็นทุกข์ในความหมายนี้คือดูแล้วน่าเกลียดน่าชังน่าเบื่อระอา; เพราะมันหลอกหลวงที่สุด คือมันเปลี่ยนแปลงเร็วยิ่งกว่าสายฟ้าแลบ แรงยิ่งกว่าฟ้าผ่า ฟ้าผ่ามันน่าเกลียดน่าชังตรงนี้แหละ.

อ้อ, จะดูข้างในกันละก็ดู ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ที่เนื้อที่ตัวเรานี่ จะเห็นความไม่เที่ยง ความเปลี่ยนแปลงนี้, **แล้วก็เป็นของที่น่าเกลียด**

นำชั่งก่อน. แต่พอมันเกิดเรื่องเกิดสัมผัส เกิดอะไรกันเข้า แล้วก็จะเกิดยึดถือ เป็นของเรา **นี้** จึงจะเป็นทุกขีในความหมายที่สอง คือความหมายว่า ทน ทรมาน. มันอยู่ตามธรรมดาเฉยๆ ก็คือเป็นของนำเกลียดนำชั่ง มีลักษณะเป็น ทุกขี. แต่พอไปยึดมันถือมันว่าตัวเรา ว่าของเราแล้ว ก็กัดเอาทันที ก็เจ็บปวด ขึ้นมาในใจทันที **นี้** เรียกว่าเป็น **ทุกขีในความหมายที่ ๒ คือทนทรมาน.**

ถ้าเราไปรู้จักคำว่าความทุกข์หรือทุกข์นี้ แต่ในแง่ที่เจ็บปวดทนทุกข์ ทรมาน เราก็จะสงสัยว่า เอ้า, ก็ไหนว่า ทุกสิ่งที่ไม่เที่ยงแล้วเป็นทุกข์ล่ะ เมื่อเราเห็นสิ่งนี้กำลังไหลเปลี่ยนแปลงอยู่ไม่เที่ยง ทำไมไม่เห็นเป็นทุกข์ล่ะ? มันเป็นความทุกข์ ในความหมายที่แรก ที่กว้างทั่วไปๆ เพราะมันนำเกลียด นำชั่ง ไม่สบายตาแก่ผู้ที่มีปัญญามองเห็นเลย. อย่างนี้เรียกว่าความทุกข์ใน ความหมายนี้ อันแรกทั่วไป; ถ้า **สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นนำเกลียดนำชั่ง** อย่างนี้ ไม่มีทางจะผิด แม้ที่สุดแต่ในสังขารชนิดที่ไม่มีชีวิตจิตใจ.

ที่นี้ นำเกลียดนำชั่ง มันยังไม่แต่เท่านั้น เข้าไปหลง เผลอไป เป็น **ตัวฉัน เป็นของฉัน** ขึ้นมานี้; จะเป็นร่างกายนี้ก็ได้, จะเป็นความรู้สึกนึก คิด เวทนา สัญญา อะไรก็ได้เป็นตัวฉัน เป็นของฉันขึ้นโดยไม่รู้สึกรู้ตัว เพราะมันเกิดค้นหาในสิ่งนั้น แล้วเกิดอุปาทานสิ่งนั้น; อย่างนี้กัดเอาทันที คือ เจ็บปวดรวดร้าว **เผาผลาญจิตใจ** ขึ้นมาทันที. **นี้** ความทุกข์ในความหมายที่แท้จริง หรือว่าน่ากลัว.

ขอให้ดูความทุกข์ทั้งสองความหมาย อย่างดูแต่ความหมายว่าทน ทนทุกข์ทรมาน; เพราะมีพระบาลีชัดๆอยู่ว่า **สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์** แล้ว

สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง, แล้วก็ไม่เที่ยงอยู่ตลอดเวลา ไม่เที่ยงอยู่ทุกขณะจิต. ทำให้เป็นทุกข์อย่างไร? มันเป็นทุกข์เพราะว่ามันน่าเกลียดน่าชัง ตามความหมายของคำว่า ทุ แล้วก็ ชัง; คือ ทุ แล้วอิชะ, อิชะ แปลว่า เห็น, ทุ แปลว่า น่าเกลียด, คือดูแล้วมันน่าเกลียดน่าชัง.

ทีนี้เราจะดูกันให้ลึกต่อไปอีกหน่อยว่า นี่เพราะอะไร? เพราะกฎอันหนึ่ง. กฎไหนล่ะ? ก็คือกฎนี้ กฎแห่งสามัญญลักษณะ, กฎที่มันเป็นพระเจ้า ตายตัว บังคับให้สังขารทั้งหลาย ไม่มีอะไรเป็นของหยุดคงที่ แม้แต่ขณะจิตเดียวนี้.

นี่มันอยู่ในทุกแห่ง ทุกสิ่ง ทุกเวลา ทุกสถานที่ ที่มันเป็นอนิจจัง, เขียบมาใกล้ๆตัวอนิจจังหน่อย คือให้มันเห็นชัดว่า มันไม่เที่ยงอย่างนี้, และด้วยเหตุที่มันมีอะไรบังคับอยู่อย่างไม่ยกเว้น อย่างไม่มีข้อยกเว้น อย่างเฉียบขาด คือ กฎแห่งสามัญญลักษณะ บังคับให้เกิดความไม่เที่ยง; พอไปดูเข้า มันก็ต้องเกิดความเกลียดชัง ความน่าเกลียดน่าชัง ที่สิ่งที่ไม่เที่ยง; ถ้าไปยึดถือเข้า ความไม่เที่ยงก็จะทำพิษต่อไป ถึงขนาดให้จิตใจร้อนเป็นไฟเลย.

นี่คือความไม่เที่ยง; มันไม่เที่ยง จึงน่าเกลียดน่าชัง, เพราะมันน่าเกลียดน่าชังมันจึงสร้างความไม่เที่ยงในจิตใจขึ้นมา. พอไปยึดถือเข้า มันก็สร้างความไม่เที่ยงอย่างร้ายขึ้นมา จึงเป็นทุกข์ เปลี่ยนไปเป็นความทุกข์อย่างยิ่ง.

ฉะนั้นต้องมองให้เห็น ว่า วัตถุมันไม่เที่ยง, ความน่าเกลียดน่าชังนั้นก็ไม่เที่ยง, แล้วความเป็นทุกข์เจ็บปวดทรมานใจนั้นก็ไม่ใช่; ล้วนมาจากกฎแห่งความไม่เที่ยง แล้วกำลังไม่เที่ยง แล้วก็เปลี่ยนไปตามความไม่เที่ยง.

ได้ข้อสังเกตง่ายๆคือว่า มันจะออกมา แล้วมันจะ**ตั้งอยู่ขณะหนึ่ง แล้วมันก็จะเปลี่ยนไป** แต่ขณะนี้มันเร็วมาก เร็วเหมือนกับฟ้าแลบอย่างนั้น คือความไม่เที่ยงของวัตถุแสดงออกมาเป็นความไม่เที่ยงทางจิต; เพราะจิตนี้ได้อาศัยวัตถุปรุง คือของข้างนอก รูป เสียง กลิ่น รส นี่มันปรุง แล้วก็เกิดเป็นความรู้สึกคิดนึก เป็นจิตใหม่ๆๆออกมาเรื่อย ซึ่งมันไม่เที่ยง ที่มันยิ่งกว่าน้ำไหลในลำคลองเสียอีก, น้ำในลำคลองหรือในคู ในที่เขาบังคับให้น้ำไหล เขียวนี้มันก็ยังช้ากว่าที่กระแสของความไม่เที่ยงของจิต ที่มันไหลเร็วกว่านั้นอีก มากกว่านั้นอีก รุนแรงกว่านั้นอีก

.... ..

ดูไถวัลยธรรมที่เป็นกฎแห่งอนัตตา.

ที่นี้มาถึงคำว่า **อนัตตา** ก็เห็นง่ายแหละ ถ้าเห็นความไม่เที่ยงเพียงพอ, เห็นความน่าเกลียดเพียงพอ, แม้ยังไม่ทันจะไปยึดถือให้เป็นทุกข์ นี่ก็เป็นอนัตตาได้; แล้วไม่ขัดกับพระบาลีที่ว่า *สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์, สิ่งใดไม่เที่ยงและเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา.*

นี้เราหมายถึงสิ่งที่ว่า มันยังไม่ได้กัดเรานะ เช่น ว่าเห็นก้อนหิน ก้อนนี้ไม่เที่ยงเป็นอนิจจัง, เห็นความน่าเกลียดที่มันไม่เที่ยง ก็เห็นทุกข์ **เห็นความอนัตตาของมันได้เลย; เพราะถ้ามันเป็นอนัตตา เป็นตัวมันจริง มันก็ไม่ต้องเป็นอย่างนั้น, มันไม่ต้องเปลี่ยนอย่างนั้น. หรือจะเห็นสังขาร**

ที่มีชีวิตจิตใจนี้ เห็นความไม่เที่ยงของมัน, เห็นความน่าเกลียดน่าชังของมัน; แต่เราไม่ได้ไปยึดถือด้วยความเป็นตัวเราหรือของตัวเรา เราก็รู้สึกน่าเกลียดน่าชัง ก็เห็นความเป็นอนัตตาของมันได้เหมือนกัน.

แต่ทั้งหมดนี้ไม่สำคัญเพราะอยู่ข้างนอก ที่สำคัญที่สุดคืออยู่ข้างใน; เมื่อจิตใจมันรู้ มันหันไปหาอยู่ด้วยการเห็นความไม่เที่ยง เห็นความน่าเกลียดน่าชัง, แล้วดูอีกทีหนึ่ง ที่นั่นไม่มีตัวตน จิตนั้นไม่ใช่ตัวตน, จิตนั้นถูกปรุงด้วยสิ่งแวดล้อมข้างนอก ไม่มีตัวมันเอง มันจึงไหลเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว. แม้จะมีความรู้สึกตัวกู ว่าของกู, ว่าตัวตน ว่าของตนอยู่, ก็เหลวทั้งนั้น คือเป็นกระแสแห่งความไม่เที่ยง, เป็นกระแสแห่งความงໍ ที่ไหลไปเท่านั้น, จึงเห็นความเป็นอนัตตา ว่าไม่ใช่ตัวตน เป็นเพียงปรุงๆปรุงๆ ปรุงให้ไหลๆไหลๆ. ไม่มีความเป็นตัวตนที่แท้จริงของมันเองหรือของใคร. เป็นเพียงสังขาร คือสิ่งที่ปรุงแต่งกันอยู่ตามธรรมชาติ ปรุงแต่งกันเรื่อยไป ขึ้นชื่อว่าไหลทุกสิ่ง แล้วก็ไหลเรื่อย.

นี่มองเห็นอนัตตาได้ เพราะเห็นอนิจจังเรียกว่า เห็นทุกขังด้วยก็ได้ มันแยกกันไม่ออก. ถ้าเห็นอนิจจังจริง ก็เห็นอนัตตาจริง เหมือนกัน เห็นทุกขังจริงเหมือนกัน เห็นได้แก่สัตว์ผู้มีความรู้สึก. ถ้าสัตว์นั้นมันไม่มีความรู้สึก ก็เห็นไม่ได้; ก็ต้องพูดว่าสัตว์ที่มีความรู้สึกปกติ หรือสติปัญญาตามปกติ ก็จะเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ได้ตามมากตามน้อย.

นี่เรียกว่า เห็นอนิจจัง เห็นทุกขัง เห็นอนัตตา จะไปด้วยกันเสมอ. ฉะนั้นพระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ในฐานะ เป็นกฎอันหนึ่ง เรียกว่า

สามัญญลักษณะ ในฐานะที่มัน **ตั้งอยู่ตลอดเวลา** ไม่เกี่ยวกับการเกิดหรือการไม่เกิดของพระตถาคต จึงทรงยืนยันว่า "มันเป็นธาตุ ธรรมาตุ เป็นอยู่อย่างนั้นเอง, ตถาคตจะเกิด หรือตถาคตจะไม่เกิด ธาตุนั้นมีอยู่แล้ว" คือ กฎอันนั้นมีอยู่แล้วตั้งอยู่แล้ว.

กฎแห่งอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นพระเจ้าในที่ทั่วไป.

ก็เป็นอันว่า ไม่รู้ว่าแต่ครั้งไหนแหละ, แม้จะมองย้อนไปข้างหลังๆ มองแล้วก็รู้ว่ามันตั้งมาแล้วตั้งแต่ครั้งไหนนะ นี่คือความเป็นไภวาลัย.

ที่นี้มองต่อไปข้างหน้า **กฎนี้มันจะไปจบลงที่ไหน? เมื่อไร?**
มันก็**ไม่มีทางจะจบได้;** **นี่คือความเป็นไภวาลัย.** มองข้างหน้าก็ไม่จบ มองย้อนหลังก็ไม่จบ, มองรอบด้านก็ไม่พอ, ข้างบนก็ไม่จบ ข้างล่างก็ไม่จบ ไม่มีที่จบ, เป็นไภวาลัยเหมือนกันหมด, มีความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาเหมือนกันหมด.

ถ้าเรารู้สึกต่อความจริงอันนี้ ก็เรียกว่ามีหุตาสว่างไสวขึ้นมา ไม่เที่ยวหลงไปยึดมั่นถือมั่น ในสิ่งที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา. พอเห็นถูกต้องเท่านั้น เรียกว่าเป็น **นิพพานสปปายธรรม** คือ เป็นธรรมที่สบายแก่พระนิพพาน เห็นพระเจ้าแล้ว มีหวังแล้ว ที่จะได้อยู่กับพระเจ้า.

เห็น **อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา** นี้แหละคือเห็นพระเจ้า ในความหมายที่สำคัญความหมายหนึ่ง ก็จะเกิดความไม่ยึดมั่นถือมั่นในโลก; ซึ่งง่าย ซึ่งสะดวก

ที่สุด ที่จะเข้าถึงนิพพาน. นิพพานนี้เป็นพระเจ้าในความหมายหนึ่ง. อาตมา เคยพูดทำนองนี้ **นิพพานเป็นพระเจ้าในความหมายหนึ่ง** มีคนหัวเราะเยาะ; คนที่อ้างตัวเองเป็นนักปราชญ์ เป็นบัณฑิตเป็นเปรียญนี้หัวเราะเยาะ เพราะเขารู้จักพระเจ้าอย่างเด็กอมมือ, พระเจ้าอย่างคนหนวดยาวถือไม้เท้า พระเจ้าอย่างเด็กอมมือ.

พระเจ้านี้มีในหลายความหมาย พระเจ้าในฐานะที่เป็นกฎนี้ บังคับอยู่อย่างนี้. พระเจ้าอีกความหมายหนึ่ง ก็คือว่า เมื่อเราได้ไป อยู่กับพระเจ้า แล้วมันไม่มีความทุกข์เลย นั้น, เมื่อถึงธรรมะอันหนึ่งแล้วไม่มีความทุกข์เลย. อย่างนี้เขาเรียกว่า ได้เข้าไปในอาณาจักรของพระเจ้า, ได้นั่งอยู่ข้างๆพระเจ้า ไม่มีความทุกข์เลย อย่างนี้.

เห็นกฎของพระเจ้าแล้ว ถึงนิพพานได้ง่าย.

ที่นี้ถ้าเราเห็นกฎของพระเจ้า คืออนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แล้วจะสะดวกลสบาย ที่ง่ายที่จะเข้าไปถึงนิพพาน คือบ้านของพระเจ้าโดยแท้จริง ที่นั่นไม่มีความทุกข์เลย.

เห็นพระเจ้าที่มีประโยชน์ คือเห็นกฎ, เห็นพระเจ้าในฐานะที่เป็นกฎ อนิจจัง ทุกขังอนัตตา เป็นต้น; ยังมีกฎปฏิบัติจสมุปปาท กฎอริยสัจจ์ อะไรอีก. เดียวนี้เราพูดกันแต่กฎสามัญญลักษณะ, พระเจ้าในฐานะที่เป็นกฎแห่งสามัญญลักษณะ. เห็นพระเจ้านี้แล้วก็มีหวังง่ายด้ายจะเข้าไปอยู่ในบ้านเดียวกับพระเจ้า คือนิพพาน.

จะนั่นในคัมภีร์สังยุตตนิกาย จึงเรียกธรรมะ คือการเห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตานี้ว่า นิพพานสปปายธมฺม หรือ นิพพานสปปายปฏิปทา เป็นของ ที่มีไว้ให้เป็นคู่กัน; ไม่ใช่ว่าจะให้แต่ความทุกข์ แล้วก็ไปปราณีเอ็นดูอะไร ให้ มันแต่ความทุกข์; เมื่อมันมีความทุกข์ ก็ให้สิ่งที่มีมันจะกำจัดความทุกข์ได้ด้วย.

เมื่อตัวอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา มันเป็นตัวทุกข์ ก็ต้องให้สิ่งที่จะดับ ทุกข์มาด้วย คือ ให้เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ได้ถูกต้อง แล้วก็อย่าไปยึดมัน: **อย่าไปมันหมายส่วนใดว่าเป็นตัวเราเป็นของเราอย่างนี้,** เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อย่างนี้ เรียกว่า **เห็นสำหรับจะพ้นทุกข์;** ไม่ใช่เห็นสำหรับมานั่งร้องไห้ อยู่ว่า หมดหวังแล้ว, หมดหวังแล้วไม่มีที่ไปแล้ว, ทางไหนก็ล้นแต่มีความ ทุกข์ ไม่มีทางจะหลีกเลี่ยงอย่างนี้.

จะนั่นเราจึงต้องระวังว่าจะต้องเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ในลักษณะ ที่ถูกต้องคือที่จะทำให้เบื่อหน่ายคลายกำหนด ในสังขารทั้งปวง; ไม่ใช่ว่าเห็น สำหรับจะมานั่งกลัว มานั่งเศร้า มานั่งหมดกำลังใจ มืออ่อนเท้าอ่อน ไม่ทำอะไร; นี่มันก็เป็นเรื่องเห็นผิด. การเห็นถูกก็ให้ผลอย่างหนึ่ง, การเห็นผิดก็ให้ผล อย่างหนึ่ง; เดียวนี้มันก็มี สิ่งเดียวเท่านั้น จะเห็นถูกหรือจะเห็นผิด แล้ว แต่คนผู้เห็น. **จะนั่น พยายามจะเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เสียให้ถูก และเห็นด้วยตนเอง.**

เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นี้คือเห็นพระเจ้า ในส่วนที่เป็นกฎ แห่งสามัญญลักษณะแล้วจะเกิดความเชื่อ ความเคารพ ความอะไร อย่างสูงสุด เลย; เหมือนกับที่คนเขาเชื่อพระเจ้ากันด้วยชีวิตจิตใจนี้. **พุทธบริษัทเรา**

ถ้าเห็นพระเจ้าชนินี้แล้วก็เห็นและเชื่อกันอย่างหมดชีวิตจิตใจ เหมือนกัน
แหละ เห็นธรรมะ ปลงความเชื่อลงไปในธรรมะ เคารพธรรมะ.

เหมือนอย่างที่ พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า "ตถาคตก็เคารพธรรม" แล้ว
ทรงเชื่อว่า พระพุทธเจ้าทั้งหลายทั้งในอดีตและอนาคตก็นับเคารพธรรม.

เห็นพระเจ้า คือเห็นธรรม

ธรรมอะไรที่ไหนกัน? ก็ธรรมที่เห็นนั่นแหละ. ธรรมที่เห็นว่า
อนิจจัง ทุกขัง อนัตตานั้นนั่นแหละคือ **ธรรมที่เห็น**; แล้วก็**มีหลักปฏิบัติ**
ให้เป็นอย่างนั้น ที่เห็นชัดอยู่ด้วยว่า ต้องปฏิบัติอย่างนั้น ก็เรียกว่าธรรมเหมือน
กัน, เห็นเลยไปถึงว่า เมื่อ**ปฏิบัติแล้วต้องมีผลอย่างนั้น**; นี้เรียกว่าเรา
เห็นพระเจ้า.

เราปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของพระเจ้าอย่างถูกต้อง ได้เข้าไปอยู่บ้านเดียวกับ
กับพระเจ้าคือนิพพานนี้; ทั้งหมดนี้ก็เป็นธรรม ที่เรียกว่า **ผู้ใดเห็นธรรม**
ผู้นั้นเห็นตถาคต ก็มีความหมายอย่างนี้. หรือที่ว่า **พระพุทธเจ้าทุกพระองค์เคารพ**
พระธรรม ก็คือเคารพพระธรรมที่ท่านเห็นแล้วอย่างนี้; เพราะว่าพระพุทธเจ้า
ทุกพระองค์ต้องตรัสรู้ ตรัสรู้ก็ต้องมีการเห็น เห็นซึ่งธรรม, **ธรรมที่เห็นแล้ว**
นั้น เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าเคารพ.

.... ..

ไภวฉลยธรรมเป็นธรรมสูงสดุที่พระพุทธเจ้าทรงเคารพ.

นี่ขอให้เข้าใจคำว่า "ธรรม" สูงสุดเป็นไภวฉลยธรรม อย่างนี้ว่า เป็นธรรมที่แม้พระพุทธเจ้าก็เคารพ. ถ้าว่าจะพูดให้ใครค้ำเล่นสนุกๆก็ได้ว่า นั้นแหละคือพระเจ้า, พระพุทธเจ้าก็ยงเคารพพระเจ้า. ถ้าเขาว่าไม่จริง; เราก็บอกว่า ถ้าสูงถึงขนาดที่พระพุทธเจ้าก็ยงเคารพแล้วจะให้เรียกว่าอะไร? จะไม่ให้เรียกว่าพระเจ้าแล้วคุณจะให้เรียกว่าอะไร? มันก็ไม่มีอะไรดีไปกว่าคำว่า "พระเจ้า" ซึ่งพระพุทธเจ้าก็ยงเคารพ. ขอแต่ว่าให้เป็นพระเจ้าตามแบบที่ถูกต้องอย่างนี้ ที่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ก็เคารพก็แล้วกัน; จะเรียกว่าพระธรรมก็ได้, จะเรียกพระธรรมนั้นว่าพระเจ้ก็ได้, เพราะมันเป็นกฎที่ตายตัว ที่บังคับทุกสิ่ง บังคับแม้แก่พระพุทธเจ้าเอง.

ธรรมะในฐานะที่เป็นกฎนั้น บังคับไม่ยกเว้นใคร เนื้อหนังร่างกาย ชีวิตจิตใจ สติปัญญา ของพระพุทธเจ้า ก็ยงอยู่ใต้อำนาจของสิ่งที่เรียกว่ากฎ อันนี้ คือพระธรรมนั้น, ก็เลยพูดต่อไปว่าพระเจ้านี้สร้างพระพุทธเจ้าขึ้นมา มีการประพตติกระทำถูกต้องตามกฎเกณฑ์อันนี้ จึงได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า. ธรรม, พระธรรมคือสิ่งที่ทำบุคคลให้เป็นพระพุทธเจ้า; อย่างนี้ก็เข้าใจกันดี อยู่แล้ว.

ที่พูดนี้ไม่ต้องการให้ยึดถือคำพูดเป็นหลัก ต้องการให้ยึดถือตัวจริง สิ่งนั้นๆ เป็นหลัก ส่วนชื่อนั้นไม่สำคัญ อาตมาอยากจะเรียกให้แปลกกว่าเขาว่า "ไภวฉลยธรรม" คือธรรมที่มีอำนาจ มีปรากฏการณ์ มีอะไรทุกหนทุกแห่ง

ทุกเวลา ทุกสถานที่, ยิ่งเห็นยิ่งเคารพ ยิ่งเห็นยิ่งกลัว, ยิ่งเห็นยิ่งเชื่อฟัง, ยิ่งเห็นยิ่งมีหวัง ที่จะบรรลุมรรค ผล นิพพาน.

นี่คำว่าไถวัลยธรรม ที่เอามาพูดอยู่ที่นี้มีความหมายอย่างนี้ จะเรียกว่าพระเจ้าก็ต้องมีความหมายอย่างนี้ อย่าให้ไถวัลยธรรมมีความหมายเป็นพระเจ้าเหมือนของพวกพราหมณ์ พวกฮินดูพวกอุปัชฌ์ ซึ่งเขาหมายคล้ายๆกับเป็นบุคคลเป็นพระเจ้าอย่างบุคคล, เป็นพระพรหม เป็นพระอิศวรทำนองนั้น. แต่ถ้าเขาเกิดมาพูดเสียใหม่ว่า เขาก็มิได้หมายถึงบุคคล เขาหมายถึงสภาวะธรรมเหมือนกันในความหมายอย่างนั้น; เราก็ไม่มีทางจะค้านเขาเหมือนกัน. แต่เดี๋ยวนี้ตามที่เราได้ยิน ได้ฟังได้เห็น ได้อ่าน ที่เขาพูดเขาเขียนกันอยู่ เขามีลักษณะเป็นบุคคลอยู่ และบางทีก็เรียกว่าบุคคลเสียด้วย.

....

เมื่อเห็นไตรลักษณ์ จิตจะถอยจากสังขารทั้งปวง.

เอาละ, เป็นอันว่า ดูกันต่อไปอีกนิดหนึ่ง. เมื่อเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ก็เกิดความสะดวกตายหรือสบาย ต่อการลูถึงนิพพาน เรียกว่าธรรมเป็นที่สบายแก่พระนิพพาน.

ทำไมมันจึงเป็นอย่างนั้น? มีคำอธิบายในมหานิทเทส, คัมภีร์มหานิทเทส นี้เป็นคัมภีร์ที่อธิบายคำยากๆ ในพระไตรปิฎก เป็นพระไตรปิฎกส่วนที่อธิบาย

คำยากๆ ที่มีอยู่ในพระไตรปิฎกนั่นเอง. ในคัมภีร์นิกาย ก็มีเขียนไว้ชัดเลยว่า สัพพสงฆารชชตยา จิตฺตํ ปฏิวาเปตฺวา - **ทำจิตให้ถอยออกมาเสียจากสังฆารชชตฺตํ ทั้งปวง** อมตตาย ชาติตยา จิตฺตํ ออุปสํหริตฺวา - **น้อมนำจิตนั้นเข้าไปสู่อมตชาติ** เกิดความรู้ว่า **เอตํ สนฺตํ เอตํ ปณฺสีตํ - นั้นว่าง, นั้นประณีต.** ยทฺธิํ สัพพสงฆาร - สมโภ สัพพูปธิปฏิสฺสึสฺสคฺโค ตณฺหุขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานํ ว่า **นั่นแหละคือธรรมเป็นที่สงบระงับแห่งสังฆารทั้งหลายทั้งปวง เป็นที่สลัดทิ้งออกไปเสียได้ซึ่งอุปธิทั้งปวง เป็นที่สิ้นแห่งตัณหา เป็นที่จางออกแห่งความยึดมั่นถือมั่น เป็นความดับสนิท เป็นนิพพาน.**

"**ให้จิตถอยออกมาเสียจากสังฆารชชตฺตํ ทั้งปวง**" ถ้าใครยังจำคำอธิบายที่อาตมาเคยอธิบาย เมื่อพูดถึงเรื่องธาตุ เรื่องสภาวะธรรมเรื่องธาตุ เมื่อหลายเดือนมาแล้วได้ ก็จะทำให้เข้าใจคำนี้ได้ ว่า **"จิตถอยออกมาเสียจากสังฆารชชตฺตํ ทั้งปวง"**

สังฆารชชตฺตํ ทั้งปวง คือสังฆารนั้นแหละ. สังฆารคือสิ่งที่ไม่เป็นตัวเองได้ มีปัจจัยปรุงแต่ง ไหลเรื่อย คือไหลเรื่อยอย่างที่ว่าเมื่อตะกั่ว นั้นเรียกว่าสังฆารชชตฺตํ. ขึ้นชื่อว่าเป็น **สังฆารชชตฺตํ ไหลเรื่อย** เพราะมันเป็นเพียงกระแสแห่งการปรุงแต่งของสิ่งทั้งปวง; ฉะนั้นจึงมีอนิจจัง ทุกขัง อนัตตตาอยู่ในนั้น. **เมื่อเห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตตา จิตมั่นก็ถอยออกมาทันที** เกือบตกแล้ว, ถอยหลังออกมาเสียจากสังฆารชชตฺตํ แล้วก็ทั้งปวงด้วย คือ ทุกชนิดด้วย.

นี่การเห็นพระเจ้า คือสามัญญลักษณะ ๓ ประการนี้ จะทำให้บุคคลผู้นั้น มีจิตที่ถอยหลังออกมาเสียจากสังฆารชชตฺตํ ทั้งปวง และน้อมจิตเข้าไปสู่ธาตุอันเป็นอมตตะ; นี่คือธาตุพระเจ้าละ, ธาตุที่เป็นพระเจ้า, ไถ่ถอน-

ธรรมก็เรียก, หรืออมตธาตุก็เรียก, อสังขตะก็เรียก, นิพพานก็เรียก, แล้วแต่จะเรียก. มันเป็นอมตะก็แล้วกัน เพราะมันไม่ใช่สังขาร; ถ้าเป็นสังขารมันก็ต้องเป็นของตายได้, ถ้าเป็นอมตะ ก็ต้องพ้นจากความเป็นสังขาร เป็นอสังขตะ เป็นวิสังขาร.

น้อมจิตเข้าไปในอมตธาตุ เหมือนกับที่เราเห็นข้างนี้เป็นอันตราย ข้างนี้มันเป็นยักษ์เป็นมาร เป็นสิ่งที่จะทำให้อันตราย ขบ กัด เคี้ยว กิน แล้วก็หันหลังให้สิ่งนั้น. แล้วก็หันหน้ามาฝ่ายที่ตรงกันข้ามมาหาอีกฝ่ายหนึ่ง ซึ่งไม่เป็นอย่างนั้น. นี่เป็นกฎกรรมดาสามัญที่สุด เด็กๆก็ทำเป็น, สุนัขก็ทำเป็น, ถ้าเห็นว่าข้างนี้มันอันตราย มันก็หันกลับไปข้างโน้น ที่ไม่เป็นอันตราย.

ฉะนั้น **ผู้ใดที่เห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา** ในความหมายนี้ **ในฐานะที่เป็นไถวัลยธรรม** ครอบงำในที่ทุกหนทุกแห่ง **จิตของเขาจะน้อมไปยังอมตธาตุ** ที่ตรงกันข้าม; แต่ไม่ใช่หรือว่าไม่อาจจะชี้ว่า อยู่ทิศไหน ข้างไหนทิศไหน แต่ออกมาเสียจากธาตุที่เต็มไปด้วยอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แล้วเข้าไปสู่ธาตุที่เป็นอมตะ ซึ่งตรงกันข้าม คือความไม่เป็นสังขาร แต่เป็นนิพพาน. ถ้าจะเปรียบให้นำหัว ก็เหมือนกับว่า เมืองหนึ่งเต็มไปด้วยอันตราย ที่พระเจ้าสร้างไว้; พอคนเข้าไปรู้จักเห็น เข้าใจถูกต้องก็สั่นหัววิ่งกลับ เข้าไปสู่อีกเมืองหนึ่ง ซึ่งมันตรงกันข้าม.

นี่ก็ต้องเรียกว่า พระเจ้านี้ไม่ลำเอียงเลย ให้ไว้อย่างยุติธรรมที่สุด เข้า, ชอบอย่างนี้เอาอย่างนี้, ชอบอย่างนี้ก็เอาอย่างนี้, ในส่วนนี้ให้ไว้ อย่างเป็นสังขาร คือไม่เที่ยง เป็นทุกข์เป็นอนัตตา เปลี่ยนแปลงไหลเรื่อย; ที่นี้

ฝ่ายข้างโน้นให้ไว้เป็นความสงบเงียบ ไม่มีอาการอย่างนั้นเลย; เหลืออยู่แต่ว่า มันเป็นหน้าที่ของ บุคคล สัตว์ นั้นๆจะเห็นความเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ในส่วนนั้นให้ชัด, พอชัดก็กลัว กลัวก็หนี, หนีมาอยู่ฝ่ายนี้ที่ไม่มีสัตว์บุคคล.

นี่คืออาการที่เรียกว่า นิพพิทา วิราคะ วิมุตติ เห็นความไม่เที่ยง เป็น ทุกข์เป็นอนัตตา แล้วก็เกลียดชังด้วยใจจริงเลย. เมื่อระอาด้วยใจจริง, ก็ เรียกว่า นิพพิทา วิราคะก็ถอยกลับ จางออก ถอยกลับ มาทางฝ่ายนี้ ก็หลุด พ้นจากความเป็นอย่างนั้น มาอยู่ในความเป็นอย่างนี้ คือว่าง ออกมาเสียได้จาก ความวุ่นวาย มาสู่ความว่าง ความสงบเงียบ ความไม่รบกวน.

นี่ต้องเรียกว่าของพระเจ้าทั้งนั้นแหละ : ที่ผิดก็ของพระเจ้า, ที่ถูก ก็ของพระเจ้า. ที่เป็นความทุกข์ก็ของพระเจ้า, ที่เป็นความดับทุกข์ก็ของ พระเจ้า, ที่เรียกว่า ไภวฉลยธรรม เป็นธรรมอันเดียว มีในที่ทุกหนทุกแห่ง, มีประกาย หรือคลอเคล้าออกมาเป็นทุกอย่าง ที่มนุษย์จะรู้จักได้, เป็นชั้นธ เป็นธาตุ เป็นอายตนะ เป็นสัตว์ เป็นอะไรแล้วแต่จะเรียกชื่อ ให้รู้จักว่าอะไร เป็นอะไร.

แล้วอย่าไปหลงในส่วนที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตานี้ ถอน ตัวออกมาเสียได้; คิดว่าถอนจิตออกมาเสียได้, ถอยออกมาเสียได้ ที่เรียกว่า ปฏิวาเปตฺวา - ถอยออกมาเสียได้, แล้วก็โน้มไปสู่ฝ่ายที่เป็นอมตะ เป็น นิพพาน.

คำว่า นิพพาน ก็เลย เป็นเมืองพระเจ้า เป็นบ้านพระเจ้าเป็นอาณาจักร พระเจ้าที่เข้าไปอยู่ได้ด้วยแล้วก็ไม่มีความทุกข์เลย นี่พูดโดยสมมติ. ถ้าพูดโดย ปรมัตถ์ ก็คือจิตได้รู้ถึงสภาวะอันหนึ่ง ซึ่งมีความทุกข์อีกไม่ได้.

อย่ารู้จักนิพพานดูคนตาบอดคลำช้าง.

คำว่านิพพาน นั้นมันทำยุ่งเพราะว่าความหมายมันมาจากภาษาชาวบ้าน ซึ่งแปลว่า การดับ ก็ได้ แปลว่า เครื่องดับ ก็ได้ แปลว่า ที่ดับ ก็ได้ แปลว่า ผล แห่งการดับ ก็ได้. คำว่านิพพาน, นิพพาน การดับ ก็หมายความว่าร้อนๆ ดับลงไปนี่ เย็นลงไป เรียกว่าการดับ. ที่เรียกว่านิพพานเป็น เครื่องดับ ก็หมายความว่า ถ้ามาถึงนี้แล้ว มัน ช่วยดับให้. ธรรมะที่เป็นเครื่องมือทำกิเลสให้สิ้นนี้ เป็นที่ดับแห่ง ราคะ โทสะ โมหะ, ที่สิ้นแห่ง ราคะ โทสะ โมหะ, ที่สิ้น ไปแห่งกรรมทั้งหลาย, นี่แหละเรียกว่านิพพานเหมือนกัน. ที่นี้พอ ดับแล้ว สิ้น แล้วนั้นนะ เกิดเป็นความ เย็นสบาย ไม่ทุกข์ขึ้นมา; นี่ก็เรียกว่านิพพานอีก เหมือนกัน คือ เป็นผลแห่งการดับ.

ถ้ามองไม่ดีจะไม่เห็นทั้งหมด แล้วก็จะเห็นแต่บางแง่ แล้วก็จะเอาไป เถียงกันเอาไปทะเลาะกัน ตามแบบประสาของคนแรกที่เรียน. คนที่แรกเรียน ธรรมะแล้วก็มักจะเถียงกันมาก; เพราะแต่ละคนจับเอาไปได้มุมหนึ่งๆ เหมือน กับตาบอดคลำช้างอย่างนั้น มันก็เถียงกันทะเลาะกัน ว่าช้างมันเป็นอย่างไร นี่ระวังให้ดี; ธรรมะหรือไถ่ถวายธรรมก็เป็นอย่างนั้น ในฐานะเป็นเหตุ เป็นผล ในฐานะเป็นสังขารทั้งปวง ในฐานะเป็นกฎเกณฑ์ที่ควบคุมสิ่งทั้ง ปวงอยู่ กระทั่งในฐานะที่เป็นที่ดับสิ่งเหล่านั้น และให้จิตใจหลุดพ้น

ถ้าใครเห็นกฎอันนี้ คือเห็นไภวฉลยธรรม ก็ เห็นทางที่ไปสู่พระเจ้า แล้วก็จะเห็นพระเจ้า แล้วก็จะเห็นผล ที่ได้จากการที่เข้าไปถึงพระเจ้า มันเหมือนกันหมดเลย คือว่ามันมีประโยชน์ด้วยกันทั้งนั้น มันเป็นสิ่งเดียวกันโดยพฤตินัยอย่างนี้.

ถ้าว่าเห็นทางไปสู่พระเจ้านี้ มันก็หมายความว่า แน่นอนละที่มันไป ถึงพระเจ้าถ้าไม่อย่างนั้นไม่เรียกว่าเห็นทาง. ภาษาธรรมะเขามีความหมายพิเศษกว่าภาษาชาวบ้าน; ถ้าว่าเห็นทางแล้วก็หมายความว่าเดินทางแล้ว จึงจะมีการเห็นได้. ถ้าไม่เดินเสร็จแล้ว มันก็ไม่เห็นอะไรได้; ฉะนั้นการเห็นทางที่จะไปสู่พระเจ้า มันก็คือเดินไปแล้ว แล้วก็เห็นพระเจ้าด้วย แล้วมีค่าเท่ากับว่าได้เห็นผลประโยชน์ อานิสงส์ ที่เข้าไปนั่งกันอยู่กับพระเจ้า คือภาวะที่ไม่มีมีความทุกข์อีกต่อไป.

นี่เป็นกฎ เป็นความจริง หรือเป็นกฎ แล้วก็มียุทธวิธี ในที่ทุกหนทุกแห่ง จึงเรียกว่าไภวฉลยธรรม; คำนี้เป็นคำใหม่ อยากจะเอามาใช้ให้ง่าย, มาใช้เพื่อให้เกิดความง่ายตายในการศึกษาธรรมะ; แล้วไม่ใช่ศึกษากันแต่ปาก. ให้ศึกษาด้วยจิตใจ จนเกิดความรู้สึกรู้สัจจริงคือเกลียดกลัว สิ่งที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา, แล้วก็ไม่ต้องพยายามที่จะคิดหลบหลีกหาที่ที่ทำความชั่ว โดยที่คิดว่า ธรรมะหรือพระเจ้าตามไปไม่เห็น มองไม่เห็นนี้.

ให้เห็นเสียว่า ไภวฉลยธรรมนี้มีอยู่ทั่วไป แม้ในทุกข์ปรมาณูที่ประกอบกันขึ้นเป็นร่างกายเรา; ฉะนั้นเราไม่มีโอกาสที่ไปจะหลบไปทำบาปที่ไหน ที่ให้พ้นไปจากการเห็นของพระเจ้า ที่อยู่ในรูปของกรรม หรืออยู่ใน

รูปของธรรมะอื่นๆ. นี่จะมีหิริโหดตบปะ ไม่กล้าทำชั่ว, และจะเห็นว่าทุกคนเป็นพี่น้องกัน ไม่ควรจะเบียดเบียนกันก็จะอยู่กันด้วยความเป็นผาสุก ปัญหาของมนุษย์ก็จะหมดกันเพียงเท่านี้; เมื่อไม่มีใครจะต้องเป็นทุกข์แล้ว ปัญหา มันก็หมดเท่านั้น.

ฉะนั้น การเห็นธรรมะนี้ เป็นอำนาจกระตุ้น ที่มีประโยชน์ที่สุด ให้เดินไปแต่ในทางที่ถูกต้อง, แล้วก็ไปที่จุดหมายปลายทาง คือไปมีชีวิตชนิดหนึ่ง ซึ่งไม่รู้จักความทุกข์, จะไม่มีความทุกข์อีกต่อไป กว่าร่างกายนี้มันจะแตกดับ; เรียกว่านิพพานนี้มันต้องถึงได้ ก่อนที่ร่างกายจะแตกดับ. อย่าไปคิดว่า อีกร้อยชาติพันชาติ หลังจากเข้าโลงแล้ว อีกร้อยชาติพันชาติจึงจะถึง; อย่างนี้มันเรียกว่าไม่รู้จักไถวัลยธรรม ที่มีอยู่แล้วในที่ทุกหนทุกแห่ง กระทบในตัวเอง แล้วเป็นคนคว้าน้ำเหลวโดยไม่รู้สึกรู้สึ.

ขอให้ทำในลักษณะที่ว่า จะพบสิ่งนี้ได้ในเวลาอันสั้น เพราะได้มีอยู่แล้วจริงเหมือนสิ่งที่มีอยู่ที่หน้าผาก เพียงแต่เรามองไม่เห็น ก็มองให้เห็นเสียสักหน่อย.

เอาละ, ไถวัลยธรรมในฐานะที่เป็นกฎแห่งสามัญลักษณะ ควรแก่นามว่าพระเจ้า มีลักษณะอันจะพึงศึกษา สังเกต สำนวณ ระวัง สังวรกัน ในลักษณะอย่างนี้.

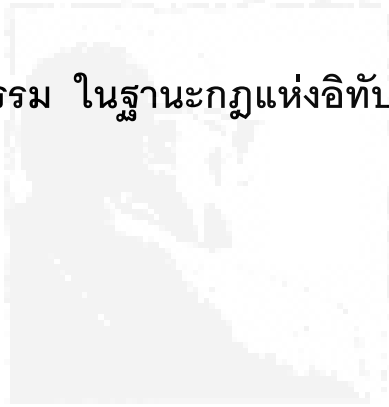
ขอยุติการบรรยายในวันนี้ ไว้เฉพาะตอนนี้ ให้เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย ได้สวดธรรมะเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสในพระเจ้า ต่อไป.

โกวลยธรรม

- ๔ -

๒๘ เมษายน ๒๕๑๖

โกวลยธรรม ในฐานะกฎแห่งอิทัปปัจจยตา.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายเรื่องโกวลยธรรม ในครั้งนี้ นับเป็นครั้งที่ ๔ การบรรยายเรื่องนี้ มีความมุ่งหมาย ที่จะชักจูงความเข้าใจกันอยู่เสมอ ด้วยเหตุที่ว่า ท่านทั้งหลายไม่เคยได้ยินได้ฟังคำนี้มาก่อน หรือได้ยินได้ฟังก็ยังไม่เข้าใจ ไม่เป็นที่คุ้นเคย. แต่ว่าเป็นคำที่มีประโยชน์อย่างยิ่ง มีความสำคัญอย่างยิ่ง จึงต้องเอามาบรรยาย แม้จะเป็นการซ้ำซากอย่างน่าเบื่อหน่าย; ดังนั้นจึงต้องขอทบทวน โดยเฉพาะความหมายของคำคำนี้.

(ทบทวนคำบรรยายครั้ง ๑-๓ ถึงหน้า ๑๐๘ .)

ไภวฉลยธรรม แปลว่า **สิ่งที่มีอยู่ในที่ทั่วไป** หรือในที่ทุกหนทุกแห่ง. เมื่อพูดอย่างนี้ท่านทั้งหลายก็นึกออกไปนอกตัว: ไปในที่ไกลอันไม่มีขอบเขต, ไปในเวลาที่ยาวนาน. ไปข้างหน้าข้างหลังไม่มีขอบเขต; และมักจะลืมนึกว่า **ในตัวเรา**นี้เอง และ**ในเวลา**นี้**แท้ๆ**ก็มี**สิ่งๆ**นี้ หรือ**กำลังเป็น**สิ่ง**ๆ**นี้ อยู่ด้วยเหมือนกัน.

เราไม่เข้าใจคำว่า "พระเจ้ามีอยู่ในที่ทั่วไป หรือพระธรรมมีอยู่ในที่ทั่วไป" หรือว่า **กรรมหรือกฎแห่งกรรม** เป็นต้น มีอยู่ในที่ทั่วไป"; แม้จะได้ยินใครบอกว่ามีอยู่ในที่ทั่วไป เราก็รู้สึกแต่ว่าฟังเท่านั้น. ดังนั้น **เราจึงไม่ค่อยมีธรรมะ** ไม่ค่อยมีพระเจ้า, หรือว่าไม่ค่อยจะกลัวเกรงกฎแห่งกรรม.

แต่ถ้าเรารู้ถึงความจริง ในข้อที่ว่า **สิ่งเหล่านี้มีอยู่ในที่ทั่วไป**, หลีกเลียงไม่ได้ รวมทั้งภายในตัวเราและภายนอกตัวเรา ให้เห็นชัดยิ่งขึ้นทุกที ก็จะมีผลดี ในการที่ทำให้รู้จักกลัวบาปกลัวกรรม; จำทำให้รู้จักสิ่งที่มีอยู่ในที่ทั่วไปที่พร้อมจะช่วยเหลือเราได้ไม่ต้องไปพึ่งผีพึ่งนางที่ไหน. เดียวนี้เมื่อไม่เข้าใจสิ่งที่มีอยู่จริงในภายใน ก็มองกันแต่ภายนอก; นี่คือการที่ไม่รู้จักสิ่งที่เรียกว่าไภวฉลยธรรม.

ไภวฉลย หรือไภวฉลยะ แปลว่า**ทั้งหมดทั้งสิ้น**; ที่เป็นส่วนเวลา ก็เป็น**ทั้งหมดทั้งสิ้น**, ที่เป็นส่วนเนื้อที่ ก็เป็น**ทั้งหมดทั้งสิ้น**; **ความเป็นอย่างนี้** หรือ **มีอยู่อย่างนี้** เราเรียกว่า **ไภวฉลยธรรม** คือ**สิ่งที่เป็นไภวฉลย** เป็น

สิ่งทีุ่สำคัญที่สุด ทีุ่จะต้องรู้ แม้แต่ได้ยินได้ฟังก่อนมื้ความรู้ **รู้เรื่องนีุ่** แล้วก็ **ต้องพยายามให้เห้เห็นด้วยปัญญา รู้จักกลัว** สิ่งสิ่งนีุ่ แล้วก็จะ **ต้องเข้าถึ** สิ่งสิ่งนีุ่ ให้ได้ในทีุ่สุด คื้ **รู้ เห้เห็น** แล้วก็ **เข้าถึ** สิ่งสิ่งนีุ่ เพื่อความเป็นมนุษย์ทีุ่ถูกต้อง ทีุ่สมบุรณ์ หรือทีุ่แท้จริงของเรานั้นเอง.

ขอ ทบทวนลักษณะของสิ่งทีุ่เรียกว่าไภวฉลยธรรมนีุ่ ต่อกไปอีกหน้อยหนึ่ง สิ่งทีุ่เรียกว่า **ไภวฉลยธรรม** แปลว่า **สิ่งทีุ่มีอยู่อย่างเดียวกันหมด**, เป็นทั้งหมดของทุกสิ่ง, แล้วเป็นอย่างเดียวกันหมด อยู่ในทีุ่ทุกแห่งในเวลาทั้งหมด; สำคัญทีุ่ว่ามัน **เป็นปฐมเหตุ**. สิ่งทีุ่เรียกว่าปฐมเหตุนีุ่หมายถึงต้นตอหรือทีุ่มา ทีุ่**ออกมา** ของสิ่งทีุ่ทั้งหลายทีุ่ปวง.

ถ้าถามว่า อะไรออกมาจากอะไร? หรือว่าสิ่งทีุ่ทั้งหลายทีุ่ปวง ทีุ่เราเห้เห็นกันอยู่นีุ่ ทั้งหมดนีุ่มันออกมาจากอะไร? สิ่งไรเป็นสิ่งแรกทีุ่สุด ทีุ่เป็นแดนทีุ่ออกมาแห่งสิ่งสิ่งนีุ่? นีุ่เราเรียกว่าปฐมเหตุ สิ่งทีุ่เรียกว่า **ไภวฉลยธรรม** นั้น **เป็นปฐมเหตุ**.

ถ้าไม่เข้าใจก็ฟังกันต่อกไป และก็ได้พูดทุกคราวว่า เป็นปฐมเหตุอย่างไร? เพราะว่ามันมีอยู่ก่อนสิ่งใด **ก่อนแต่จะมีสิ่งอะไรเกิดขึ้นมา** สิ่งนีุ่ **ได้มีอยู่แล้ว** อย่างทีุ่พระพุทธรเจ้าท่านได้ตรัสไว้ และพระสงฆ์ทั้งหลายได้สวดคณสาธยายเมื่อตะกี้นีุ่ ว่า "พระตถาคตจะเกิดขึ้นก็ตาม จะไม่เกิดขึ้นก็ตาม ธรรมธาตุนั้นมีอยู่แล้ว คื้ธรรมธาตुทีุ่เป็นอิทัปปัจจตา เป็นกฎตายตัวว่า เมื่อมีสิ่งนีุ่เป็นปัจจัย สิ่งนีุ่สิ่งนีุ่ย่อมเกิดขึ้น" ดังนีุ่เป็นต้น.

หรือ ธรรมชาติ ที่ว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ ธรรมทั้งหลายทั้งปวงเป็นอนัตตา.

หรือว่าเป็น กฎของอริยสัจสี่ ว่า ความทุกข์ต้องเป็นอย่างนี้ อย่างนี้ อย่างอื่นไม่ได้หรือไม่มี, เหตุให้เกิดทุกข์ ก็ต้องเป็นอย่างนี้ อย่างอื่นไม่มี ความดับสนิทแห่งความทุกข์ก็ต้องเป็นอย่างนี้ อย่างอื่นไม่ได้หรือไม่มี, แม้หนทางให้ถึงความดับสนิทแห่งความทุกข์ ก็ต้องเป็นอย่างนี้ อย่างอื่นไม่มี; อย่างนี้เป็นต้น.

มันเป็น กฎที่ตายตัว ที่เรียกว่า **สัจจะ** เป็น **อมุสา** คือไม่หลอก ไม่มีความเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่น ซึ่งมีอาการเหมือนกับหลอก. กฎนี้เป็นกฎตายตัวว่า ต้องเป็นอย่างนี้ๆ ในสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่มันจะต้องเป็นอย่างไร แล้วก็เป็นอย่างนั้นตลอดไป ไม่เคยเปลี่ยนแปลง; ถ้ายังเปลี่ยนแปลงได้ ก็ไม่ใช่กฎอันนี้ หรือไม่ใช่สิ่งที่เรียกว่าไภวัญญธรรม.

สิ่งที่เป็น **ไภวัญญธรรม** ไม่มีการเปลี่ยนแปลง เป็นอย่างอื่นได้ จึงเรียกว่า **อสังขตะ** ในฐานะที่เป็นกฎ. **อสังขตะ** แปลว่า **สิ่งที่อะไรๆไปแตะต้องมันไม่ได้**, คือสิ่งที่อะไรๆไปทำความเปลี่ยนแปลงให้แก่มันไม่ได้ จึงเรียกสิ่งนั้นว่าอสังขตะ ซึ่งแปลว่า **สิ่งที่ปัจจัยอะไรๆจะทำแก่มันไม่ได้**.

ที่นี้เรา จะเรียกสิ่งนี้โดยสมมติว่า **"พระเจ้า"**. คนโง่รู้จักพระเจ้าว่าเป็นบุคคลหนวดยาว ถือไม้เท้าอยู่บนสวรรค์ นี่เป็นพระเจ้าของคนโง่; เด็กๆ ก็ได้รับคำแนะนำสั่งสอนมาแต่ในลักษณะอย่างนี้. พระเจ้า พระอินทร์ พระ-

พรหม รูปร่างต่างๆกัน เป็นพระเจ้าของศาสนานั้นศาสนานี้ ก็ล้วนแต่เห็นเป็นรูปคนไปหมด มีลักษณะอย่างคน มีความรู้สึกอย่างคน รัก โกรธ เกลียด กลัว ได้อย่างคน; นี่มันพระเจ้าของคนเิง.

พระเจ้าที่แท้จริง คือสิ่งที่เรียกว่าไถวัลยธรรม. เขาอธิบายลักษณะของพระเจ้าไว้ในศาสนาไหนอย่างไรก็ตาม ลักษณะนั้นมีแก่สิ่งที่เรียกว่าไถวัลยธรรมอย่างครบถ้วน และลักษณะเหล่านั้น เป็นสิ่งที่มิไม่ได้แก่พระเจ้าชนิดที่เป็นคนๆ และมีความรู้สึกอย่างคน.

ที่ เขาเขียนรูปพระเจ้าให้เป็นคน มีความรู้สึกอย่างคนนั้น ก็เขียนโดยสมมติ ที่เรียกว่า ปุคคลาธิษฐาน; เพราะไม่รู้ว่าจะแสดงอารมณ์ของสิ่งนั้นอย่างไรได้ จึงต้องแสดงว่าเหมือนกับคน. เช่นว่ากฎตายตัวแห่งกรรมนี้ มันลงโทษคนอย่างไรไม่ไว้หน้าใคร, หรือให้รางวัลคนอย่างยุติธรรมที่สุด. ถ้าพูดว่ากฎ มันไม่น่ากลัว มันรู้จักไม่ได้ สำหรับเด็กๆหรือคนเิง; ฉะนั้นต้องพูดให้เป็นพระเจ้าอย่างคนมีรูปร่างที่น่ากลัวก็ได้, แล้วมีอารมณ์โกรธได้. คือถ้าไปทำให้โกรธแล้วก็จะลงโทษเอา ถ้าไปทำให้รักแล้วจะให้รางวัล อย่างนี้เป็นต้น. นี่พระเจ้าในความหมายสมมติก็เป็นอย่างนี้; แต่คนไม่เคยคิดว่ามันเป็นสมมติ ถือเอาเป็นจริง ก็เลยมีพระเจ้าไม่ได้; จะมีสักทีก็ขัดต่อความรู้สึกขัดแย้งอยู่ในตัวเอง.

ฉะนั้นมาศึกษาเรื่องไถวัลยธรรม แล้วก็จะรู้ได้ทันทีว่า ลักษณะอาการหรืออะไรๆ ที่เขามีไว้ใช้แก่พระเจ้านั้น มีอยู่ในสิ่งที่เรียกว่าไถวัลยธรรม; เช่น ลักษณะว่ามีอยู่ก่อนสิ่งใด นี่ก็เป็นไถวัลยธรรม, เป็นสิ่งที่

กฎตายตัว ไม่แก้ไข ไม่เปลี่ยนแปลงได้ สิ่งทั้งหลายต้องเป็นไปตามกฎนั้น สิ่งนั้นก็เรียกว่าไภวฉลยธรรม. ไม่มีใครทำอะไรมันได้ หรือเปลี่ยนแปลงได้ หรือเปลี่ยนแปลงได้, เป็นของจริงอยู่ตลอดกาล, เป็นที่ออกมาแห่งสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งปวง อย่างนี้ไภวฉลยธรรม มีลักษณะอย่างนี้ มีอยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง แล้วก็ตลอดเวลา มีอาการเหมือนกับว่า ฐึไปเสียทั้งหมด ใครจะไปทำอะไรลับหลัง ซ่อนไม่ให้เห็นอย่างนี้เป็นไปไม่ได้.

นี่ลองคิดดูว่า มันคืออะไร? ถ้าเป็นคนมีความรู้สึกอย่างพระเจ้า พระเจ้ามีความรู้สึกอย่างคน อย่างนี้จะเอาหูเอาตาที่ไหนไปดูได้ทุกหนทุกแห่ง; ฉะนั้นต้องเป็นสิ่งๆหนึ่ง ซึ่งมีอำนาจครอบคลุมไปได้ทุกหนทุกแห่ง ไม่มีใครซ่อนเร้นให้พ้นสายตาไปจากสิ่งนี้ได้.

นี่คือสิ่งที่เรียกว่า ไภวฉลยธรรม แปลว่า กฎ โดยตรงก็แปลว่า กฎแห่งธรรม ซึ่งได้กล่าวมาแล้วในการบรรยายครั้งก่อนๆว่ากฎนี้เราแบ่งออกเป็น ๓ ชนิด ตามพระบาลีที่มีปรากฏอยู่ : กฎที่ ๑ ก็เรียกว่ากฎแห่งสามัญญลักษณะ ได้อธิบายกันแล้วในการบรรยายครั้งที่แล้วมานี้เอง. กฎที่ ๒ เรียกว่ากฎแห่งอิทัปปัจจยตา ซึ่งจะได้บรรยายในวันนี้. กฎที่ ๓ กฎแห่งจตุราริยัสัจจ ซึ่งจะได้บรรยายในวันต่อไป.

.... ..

(เริ่มการบรรยายตามหัวข้อครั้งนี้.)

ดังนั้นเป็นอันว่าในวันนี้จะได้กล่าวโดยหัวข้อของเรื่องนี้ว่า ไภวฉลยธรรมในฐานะที่เป็นกฎแห่งอิทัปปัจจยตา; ถ้าจะ เรียกโดยสมมติบุคคลา-

อิฐฐาน ก็เรียกว่า เป็นพระเจ้าแห่งกรรมและวิบาก ซึ่งก็รวมทั้งกิเลสด้วยเป็นธรรมดาอยู่เอง.

ขออ้ออีกทีหนึ่งว่า ถ้าเราจะ**ไม่เรียกอย่างสมมติ** ให้เป็นผู้เป็นคนอะไรขึ้นมา ก็เรียกว่ากฎแห่งอิทัปปัจจยตา. ถ้าเรียกโดยสมมติ ก็เรียกว่าพระเจ้า; แต่ว่า **พระเจ้าของกฎแห่งกรรม** คือว่า **กระทำกรรมแล้วจะต้องมีผลกรรม** หรือจะต้องเป็นไปตามผล เป็นไปตามกรรมที่กระทำ อย่างนี้เป็นต้น.

ไภวฉลยธรรมในฐานะที่เป็นกฎแห่งอิทัปปัจจยตา นี้คือหัวข้อของคำบรรยายในวันนี้. ถ้าจะเรียกพระเจ้า ก็เรียกว่าพระเจ้าองค์ที่ ๒ พระเจ้าองค์ที่ ๑ คือ พระเจ้าที่เป็นกฎของสามัญญลักษณะ, พระเจ้าองค์ที่ ๒ คือ พระเจ้าที่เป็นกฎของอิทัปปัจจยตา, พระเจ้าองค์ที่ ๓ ก็คือพระเจ้าที่เป็นกฎของจตุราริยส์จจ์.

ความหมายลึกของไภวฉลยธรรม.

นี่ขอ ทบทวนความหมายอันลึกซึ้ง ของสิ่งที่เรียกว่าไภวฉลยธรรม ซึ่งไม่เป็นที่คุ้นเคยแก่ท่านทั้งหลายหรือยังไม่คุ้นเคยแก่ท่านทั้งหลาย. ดังนั้นก็จะได้กล่าวกันต่อไป อย่างช้าๆ ซากๆ ไม่กลัวว่าใครจะเบื่อหน่ายเพื่อให้คำคำนี้ชิน, เคยชินแก่ท่านทั้งหลายในการฟังการได้ยิน จนเป็นสิ่งธรรมดาไป; เหมือนกับคำบางคำ ที่เราได้พยายามกันมาอย่างยิ่ง ในเรื่อง**ปรมาตสภาวะธรรม** เช่นคำว่า **ตถตา อวิตถตา อนัญญุตตา** เป็นต้น; แล้วก็ยังมาใช้แก่สิ่งที่เรียกว่าไภวฉลยธรรมนี้ อยู่อีกนั่นเอง.

ไภวฉลยธรรมเป็นตถตา คือว่าเป็นอย่างนั้นมันเปลี่ยนไม่ได้, เป็น **อวิตถา** คือมันไม่เปลี่ยนเป็นอย่างอื่นได้, **อนัญญตถตา** ไม่มีอยู่โดยความเป็นประการอื่น; ฉะนั้นจึงได้เรียกว่า **ไภวฉลย** ในส่วนเวลา คือไม่เปลี่ยนแปลง, มันมีอยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง เป็นไภวฉลยในส่วนเนื้อที่.

ไภวฉลยธรรมก็มีในพุทธศาสนาอย่างมหายาน.

ที่นี่จะได้พูดกันต่อไปว่า ในพุทธศาสนาอย่างมหายาน ก็มีสิ่งที่เราเรียกกันในที่นี้ว่า **ไภวฉลยธรรม**; แต่ใน **พุทธศาสนาอย่างมหายาน** นั้น เรียกสิ่งนี้ว่า **อมิตาภะ** บ้าง **อมิตายุ** บ้าง. **อมิตาภะ** แปลว่า มีแสงสว่างที่คำนวณไม่ได้; **อมิตายุ** แปลว่า มีอายุที่คำนวณไม่ได้.

ท่านทั้งหลายลองคิดดูเล่นๆไปพลางว่า **อะไรบ้าง** ที่มันจะมีแสงสว่างมากจนคำนวณไม่ได้ และมีอายุยาวนาน จนคำนวณไม่ได้? ในที่สุดก็จะรู้ว่านั่นแหละคือ **ไภวฉลยธรรม** อย่างที่เรากำลังพูด คือจะรู้อนั้นแหละเป็นพระเจ้าที่แท้จริง ควรแก่คำว่าพระเจ้าที่แท้จริง; เพราะคำว่าพระเจ้านี้ **ความหมาย** **ทั่วไป** ก็คือสิ่งสูงสุด ไม่มีอะไรสูงกว่า. พระเจ้านี้เป็นอิสระที่สุด ไม่มีอะไรมาเป็นอิสระเหนือพระเจ้าอีกได้ คือว่า **พระเจ้านั้นมีอยู่ในที่ทั่วไป** พระเจ้าไม่มีกำหนดเวลา ไม่มีกำหนดอายุ อย่างนี้เป็นต้น.

ฉะนั้นขอให้สังเกตดูให้ดีว่า พุทธศาสนาอย่างมหายาน ได้สร้างคำที่สำคัญที่สุด ๒ คำนี้ขึ้นมาว่าอมิตาภะพุทธะ หรืออมิตายุพุทธะ; นี่หมายถึง

องค์เดียวกัน สิ่งเดียวกัน แต่แยกความหมายให้เห็นเป็นสองอย่าง : อมิตาภะ อากะ หรือ อากา นี้แปลว่า แสงสว่าง, อมิตะ แปลว่า **คำนวณไม่ได้**, อมิตาภะ มีแสงสว่าง**คำนวณไม่ได้**.

ที่ว่า**คำนวณไม่ได้**นี้ มัน**คำนวณไม่ได้ทุกทาง** ทุกวิถีทาง; เช่น จะถามว่าเกิดมาตั้งแต่เมื่อไร แสงนี้? มันก็บอกไม่ได้. มันจะไปหมดลงเมื่อไร แสงนี้? มันก็บอกไม่ได้ว่า มันตั้งต้นเมื่อไร? จบเมื่อไร? มันแผ่ไปเท่าไร? มันก็บอกไม่ได้ **คำนวณไม่ได้**, และมันสว่างมากน้อยเท่าไร นี่มันก็บอกไม่ได้ คือมันยิ่งกว่าพระอาทิตย์ กว่าดวงอาทิตย์สักหมื่นดวง แสนดวง ล้านดวง. แสงดวงอาทิตย์เรายัง**คำนวณได้**ว่าเท่าไร; ถ้าหมื่นดวง แสนดวง เราก็คูณเข้าไป มันก็ยัง**คำนวณได้**. แต่ว่า**แสงสว่างของอมิตาภะ** นั้น มันถึงขนาดที่**คำนวณไม่ได้**; เพราะฉะนั้นขอให้ฟังความหมายอย่างนี้ไว้ทีก่อน เพื่อจะสรุปใจความสั้นๆว่า **แสงสว่างที่คำนวณไม่ได้**.

ส่วน **อมิตายุ** นั้นมันก็คล้าย ๆกัน นี้ไปเล็งถึงอายุ คือเวลา เกิดเมื่อไร? ขึ้นเมื่อไร? อยู่ที่ไหน? เท่าไร? มันก็บอกไม่ได้ **คำนวณไม่ได้**. นี่มันหมายถึง**ชีวิต** คือชีวิตที่ **ตั้งต้นเมื่อไรก็ไม่รู้, จะสิ้นสุดเมื่อไรก็ไม่รู้**, ชีวิตจริงๆชีวิตอย่างยิ่งสักเท่าไรก็ไม่รู้, นี่มันหมายถึง**ชีวิตที่คำนวณไม่ได้** ว่ามีอยู่ชนิดที่**คำนวณไม่ได้**.

นี่คือความคิดอย่างมหายาน พุทธศาสนาอย่างมหายานได้**ใคร่ครวญ**ลึกลงไป, ลึกลงไปจากคำทั้งหลายที่ปรากฏอยู่, ลึกลงไป ลึกลงไป จนพบสิ่งนี้เลยให้ชื่อว่า **อมิตาภะ** หรือ **อมิตายุ**.

ไถวัลยธรรมมีความหมายพ้องกันกับคำในศาสนาคริสต์.

แล้วที่น่าสนใจเป็นพิเศษก็คือว่า มันจะโดยเหตุบังเอิญอย่างไรก็บอกไม่ได้ ในข้อที่ว่า มันไปพ้องกันเข้ากับหลักใจความที่สำคัญของศาสนาคริสต์ียน. ศาสนาคริสต์ียนก็มีคำ ๒ คำนี้ คือคำว่า Light ที่แปลว่า แสงสว่าง, กับ Life ที่แปลว่า ชีวิต, แล้วก็มีคำที่ตรงกันอย่างยิ่งอีกคำ ก็คือคำว่า Word คือคำพูด ซึ่งตรงกับคำว่า กฎ ในที่นี้.

ใครสนใจก็ไปเปิดดูคัมภีร์ของฝ่ายคริสต์ียน ที่พูดถึงสิ่งนี้ไว้ในบรรทัดแรก สองสามบรรทัดของคัมภีร์ ที่เรียกว่าโยฮัน ของคัมภีร์ New Testament ว่าแรกเริ่มเดิมทีก็มีสิ่งทีเรียกว่า Word. The Word ซึ่งเขาแปลกันว่า พระคำคำพูด. The Word นั้นคือ The Light คือแสง นี้ก็อยู่กับพระเจ้า. The Life ก็คือ Life คือชีวิต; ทั้ง Light ทั้ง Life ทั้ง ๒ อย่างนี้ ก็อยู่กับพระเจ้า, แล้วเป็นอันเดียวกับพระเจ้า.

มันมา ตรงกันได้อย่างน่าประหลาด กับคำว่า อมิตาภะ คือแสงอันคำนวณไม่ได้, อมิตายุชีวิตหรืออายุอันคำนวณไม่ได้ ของมหายานฝ่ายพุทธ ซึ่งกล่าวได้ว่า ไม่ได้เอาอย่างกันนะได้; และฝ่ายพุทธนี้ก็ต้องมีอยู่ก่อน.

มัน เป็นที่เชื่อได้ว่า ความคิดของคนที่ฉลาดชั้นศาสนานั้นจะมองเห็น ของ ๒ สิ่งนี้มาแล้วแต่ดีกบรพพ์ ว่ามีแสงสว่างซึ่งเหมือนเสวยอำนาจให้สิ่งทั้งหลายทั้งปวงเป็นไป แล้วก็มีชีวิต คือความเป็นอยู่. ทั้ง The Light กับ The Life นี้ต้องไปคู่ด้วยกันเสมอ; เช่น อย่างในทางที่ฟิสิกส์นี้แสงสว่างเช่น

แสงอาทิตย์นี้ ต้องคู่กับสิ่งที่มีชีวิต ต้นไม้ สัตว์ คน อะไรก็ตาม ที่มันมีชีวิต, แล้วมันต้องอยู่คู่กันกับแสงสว่างของดวงอาทิตย์; ในทางวัตถุมันยังเป็นอย่างนี้.

ที่นี้ถ้าพูดทางนามธรรมทางวิญญาณ ก็ต้องเรียกแสงสว่างซึ่งเป็นอำนาจปรุงแต่งให้เกิดขึ้น แล้วก็ มี Life คือความเป็นอยู่ สิ่งที่เป็นอยู่; แล้วสิ่งนี้เป็นอันเดียวกับ Word คือคำพูดซึ่งหมายถึงกฎ; ไม่ใช่คำพูดธรรมดา แต่หมายถึงคำบัญญัติ. โองการของสิ่งที่มีอำนาจสูงสุด กลายเป็นพระเจ้าไป คือคำ: คำของพระเจ้านั้นแหละ เรียกว่า The Word.

นี้ก็เหมือนกับในภาษาบาลีที่ว่า แรกเริ่มเดิมทีก็มีพระธรรมนั้นอยู่ก่อน: ธมฺโม หเว ปาตุโรหสิ ปุพฺพเ - ธรรมะมีอยู่ก่อนเว้ย; เพราะฉะนั้นคำว่า At the beginning The Word was นี้ตั้งแต่แรกเริ่มเดิมทีเดียว The Word นั้นได้มีอยู่แล้วนี่เหมือนกัน คล้ายกับว่าไปเลียนแบบกันมาทุกตัวอักษร; แล้วก็พูดถึง The Light คือแสงสว่าง; แล้วพูดว่า แสงสว่างนี้เป็นอันเดียวกันกับ Life คือชีวิต สองอันนี้อยู่กับ God คือพระเจ้า; แล้วก็ประโยคท้ายว่า เป็นพระเจ้าเสียเอง; นี้คัมภีร์ใหม่ของคริสเตียน.

คัมภีร์เก่าของคริสเตียนบรรทัดแรก เยเนซิสก็ว่า พระเจ้าสร้าง Life ก่อนสิ่งทั้งปวงสร้างก่อนดวงอาทิตย์ดวงดาวอะไรเสียอีก. Light นั้นมันไม่ใช่แสงสว่างทางฟิสิกส์อย่างนี้ มันคืออำนาจที่จะทำให้สิ่งต่างๆเป็นไป; ฉะนั้น เทียบกันได้ด้วย Word หรือกฎ ที่ให้สิ่งต่างๆเป็นไป.หยุดอยู่ไม่ได้.

ฉะนั้นจึงเป็นที่น่าสนใจ ที่ว่าพุทธศาสนาอย่างมหายาน ก็มีอภิตาภะ-
พุทธะ แล้วก็มีอภิตายุพุทธะเป็นคำสำคัญที่สุด ๒ คำ แล้วหมายถึงสิ่งเดียวกัน;
ฉะนั้นเราควรจะสนใจว่า ในพุทธศาสนา แม้ฝ่ายมหายานนี้ก็มีพระเจ้า
ในความหมายอย่างนี้, หรือมีไภวฉัตรธรรม ในความหมายอย่างนี้; เช่นเดียวกับ
ฝ่ายเถรวาท ที่ได้อธิบายมาแล้วตั้ง ๒ ครั้ง ในการบรรยายครั้งก่อนๆ.

ฉะนั้นอย่าไปติดพระเจ้า อย่าไปยึดถือพระเจ้าอย่างบุคคล มันจะ
กลายเป็นคนโง่; แต่ให้ยึดถือพระเจ้า อย่างที่ไม่รู้ว่าเป็นอะไร แต่ว่ามีลักษณะ
อย่างนี้ก็แล้วกัน : มีลักษณะที่เป็นกฎ บังคับสิ่งทั้งปวงได้, มีอยู่ในที่ทุก
แห่งทุกเวลา มีคุณลักษณะที่คำนวณไม่ได้ ว่าเป็นแสงสว่างเท่าไรคำนวณ
ไม่ได้ มีอายุเท่าไรก็คำนวณไม่ได้.

อวโลกิเตศวรเป็นบุคคลาธิษฐานของธรรมที่ควรปฏิบัติ.

ที่นี้เมื่อเขาไปเขียนรูปภาพ ให้พระพุทธรูปเจ้าอภิตาภะเป็นรูปอย่างคน
เด็กๆก็เข้าใจพระเจ้านี้เป็นคนไปเสียอีก; แล้วคุณสมบัติของพระพุทธรูปเจ้า
อภิตาภะเมื่อพูดอย่างธรรม ก็คือ ธรรมะต่างๆ ที่คนจะต้องประพฤติปฏิบัตินะ
ถ้าปฏิบัติแล้วก็จะได้เข้าถึงพระพุทธรูปเจ้าอภิตาภะ; นี้ก็เรียกว่าพระเจ้าอีกองค์หนึ่ง
ซึ่งเรียกว่า อวโลกิเตศวร. อวโลกิเตศ - ว - ร ที่เราเรียกง่ายๆว่า อวโลกิเตศวร
เรียกให้สั้น ก็เรียกว่าโลเกศวร. เราปั้นรูปปั้นขยายใหญ่ๆไว้ที่ตรงโน้น อยู่บน
เสากลางบ่อน้ำนั่นแหละ.

อวโลกิตเต ศ - ว - ร หรือว่า อวโลกิตเตศวร หรือว่า โลกเศศวร เป็นรูปสมมติ, สมมติให้เป็นคน. สมมติของคุณสมบัติของธรรมะ ที่คนจะเข้าถึง พระพุทธเจ้าชื่ออมิตาภะ. พระพุทธเจ้าชื่ออมิตาภะ อย่างที่ออกชื่อมาแล้ว จะเข้าถึงได้โดยตรง อวโลกิตเตศ-ว-ร; คนต้องอาศัยพระอวโลกิตเตศวรนั้น แล้วก็จะเข้าไปถึงพระพุทธเจ้าชื่ออมิตาภะ หรืออมิตาภุได้.

นี่ขอให้สังเกตดูว่า ที่รูปอวโลกิตเตศวร ทุกรูป เขาจะมีรูปพระพุทธเจ้าเล็กๆอยู่ที่หน้าผาก หน้าผากในช่องเล็กๆเป็นข้อย่อย, หรืออาจจะมียี่อื่นอีก อย่างน้อยต้องมีอยู่ที่ตรงนั้นองค์หนึ่ง; พระพุทธเจ้าองค์นั้น คือแทนพระพุทธเจ้าอมิตาภะ. อวโลกิตเตศวร ก็เลยคล้ายๆกับว่า เป็นที่รองรับ หรือว่าเป็นสะพาน หรือว่าเป็นสื่อหรืออะไร แล้วแต่จะเรียก ที่จะทำให้คนเข้าถึงพระพุทธเจ้าอมิตาภะ.

ถ้าพูดอย่างไม่สมมติกัน ก็ต้องพูดว่า คุณสมบัติหรือคุณธรรม ที่เราประพฤติแล้ว จะเข้าถึงความไม่ตาย จะเข้าถึงอมิตาภะ คือแสงสว่างค่านวณไม่ได้, เข้าถึงอมิตาภุ คืออายุที่ค่านวณไม่ได้ คือความไม่ตาย คือ นิพพานอะไรทำนองนี้ ด้วยกันทั้งนั้น, คุณสมบัตินั้นชื่อว่า อวโลกิตเตศวร.

นี่เมื่อรู้จักสิ่งที่ไม่รู้จักตาย รู้จักสิ่งที่ไม่ค่านวณไม่ได้แบบนี้ เข้าไปทุกแห่งทุกมุมเรื่อยๆไป เดียวก็จะรู้จักไภวฉลยธรรม; ไภวฉลยธรรมที่เราเรียกตรงๆไม่ปรุงแต่ง ไม่สมมติอะไรกันให้มาก. ถ้าไปปรุงแต่งเข้า ก็เรียกว่า พระพุทธเจ้าอมิตาภะ บ้าง พระพุทธเจ้าอมิตาภุ บ้าง; ถ้าถือเรื่องพระเจ้าอะไร แล้วก็เลย.

มีข้อปฏิบัติที่จะพาเข้าไปหาพระเจ้านั้นๆอีก ก็เลย**สมมติข้อปฏิบัติ**นั้น ให้เป็นพระเจ้านั้นขึ้นมาอีก เลยถือพระเจ้านั้นใหญ่.

ข้อนี้ก็ต้องเห็นใจ เพราะว่าในที่บางแห่ง บางถิ่น บางสมัย คน, ขอรภัยพูดว่ายังโง่มาก; **พูดอย่างอื่นไม่เข้าใจ ก็ต้องใช้พูดอย่างบุคคลาธิษฐาน** กันเรื่อยไป. ในโลก หรือว่าในประเทศอินเดียทั้งหมด สมัยนั้นก็ตามเถอะ มันมีคนมาก แล้วคนที่เข้าใจคำพูดตรงๆนี้ไม่กี่คน คนนอกนั้นต้องพูดอย่างสมมติทั้งนั้น เพราะว่าเขาถือพระเจ้านั้นมาแล้วทั้งนั้น.

พุทธศาสนาฝ่ายมหายานสร้างพระเจ้าเพื่อเข้าถึงง่าย.

ที่นี้ทางพุทธศาสนา จะมานอนรอให้คนฉลาด แล้วคนจะเข้าถึงสิ่งนี้ มันก็ไม่ไหวซี; มันก็หนีไปหมด มันก็หนีไปหาศาสนาอื่น ที่มีพระเจ้าให้ถือกันได้ง่ายๆหมด. ฉะนั้นพวกมหายานเขาเป็นผู้ที่มีความคิด และเป็นห่วงคนเหล่านี้ จึงได้สร้างขึ้นมาในพุทธศาสนา นี้ให้มีพระเจ้าขึ้นมาบ้าง เรียกว่า **อมิตาภะ** หรือ **อมิตายุ.** นี้พระเจ้าแท้จริง มีแสงสว่างไม่จำกัด มีอายุไม่จำกัด.

นี้ยังยาก, ยังยากอีก ยังเข้าถึงไม่ได้อีก; **ยังยากเกินไปนัก ก็สร้างให้รองลงมาอีก** ให้มันง่ายลงมาอีกหน่อย ให้มันใกล้ลงมาอีกหน่อย ก็ **สร้างอวโลกิเตศวร** คือ พระอิศวรนั่นแหละ. ในฝ่ายฮินดูเขา มีพระอิศวรอย่างไร เราก็มีพระอิศวรอย่างนั้นขึ้นมาบ้างเหมือนกัน; **อวโลกิต-อิ-ศ-ว-ร.**

นั่นเรียก พระอวโลกิตेश্বর คือพระอิศวร, พระเป็นเจ้าของโลกอยู่ตลอดเวลานี้. มันยังค่อนข้างง่ายหน่อยนะ. เข้าถึงอวโลกิตेश্বরนี้ยังค่อนข้างง่าย, ง่ายกว่าที่จะเข้าถึงอมิตาภะหรืออมิตายุ; ถึงอย่างนั้นก็ยังไม่ค่อยถึง ก็เลยฝากไว้ในรูปเป็นบุคคลก่อน เหมือนเป็นรูปอย่างที่เป็นไว้นั้นแหละ.

ก็ไปศึกษาดูทีไร จะต้องทำอย่างไรจึงจะเข้าถึงอวโลกิตेश্বর? ทำอย่างไร อวโลกิตेश্বরจึงจะช่วย? นี่อาชัมเขาบอกว่า ออกชื่ออมิตาภะเท่าไรก็ไม่ทราบ? คือว่าวันหนึ่งออกชื่ออมิตาภะก็หมิ่นก็แสนครั้งก็ไม่ทราบ? เป็นเดือนเป็นปีไป, อย่างนี้ก็เข้าถึงพระอมิตาภะ. ฉะนั้นพวกนี้เขาก็จะสวดแต่ว่า นโม อमितอสุด, นโม อमितอสุดเท่านั้น ว่า ข้าพเจ้าขอไหว้พระอมิตาภะ นี้วันหนึ่งไม่รู้กี่ร้อยกี่พันครั้ง. ให้มีความเชื่อมาก แล้วก็เชื่ออย่างยิ่งเลยว่า พอเขาตั้งใจจริง ก็จะมีภุมารับดวงวิญญาณของเขา ไปอยู่ในโลกของพระอมิตาภะที่เรียกสุขาวดี, สุขาวดี ที่เป็นประเทศหนึ่งซึ่งมีพระพุทธานุเจ้าอมิตาภะครองอยู่.

นี่มันก็เป็นเรื่องที่ยากที่สุดแล้ว; แต่ขออภัยอย่าใช้คำว่าโง่งที่สุดเลย มันน่าเกลียด มันไม่มีอะไรง่ายกว่านั้นแล้ว. ถ้าเขาเชื่อจริงเขาทำได้; เพราะว่าเขาออกชื่ออมิตาภะ นั่งจุดธูปเทียนไหว้อมิตาภะ ออกชื่ออมิตาภะอยู่วันหนึ่งเป็นพันๆครั้งนี่ เขาก็ ต้องเป็นคนที่มีจิตใจที่มีศรัทธา เชื่อแน่ ไม่ทำชั่ว ไม่ทำบาป ไม่ทำกรรม โกงหากไม่เป็น เบียดเบียนใครไม่ได้ หลอกหลวงใครไม่ได้. ถ้าอาชัมเป็นอย่างนั้นจริง ดูจะดีกว่าพวกเราที่นั่นๆอยู่ที่นี้ ที่ยังโกงหากได้ หลอกหลวงได้; เพราะไม่สามารถจะนั่งว่าอมิตาภะ นโม อमितอสุด วันหนึ่งหลายร้อยครั้งพันครั้ง ก็ได้ล่ะ. อย่าประมาทนะ.

มีความเชื่อมั่นก็ช่วยได้ สำหรับ **คนที่มันไม่อาจจะมึปัญญา ก็ต้อง ใช้ความเชื่อ;** แต่ถ้าคนที่จะใช้ความเชื่อด้วยปัญญาด้วย มันก็จะดีขึ้น จนกว่า จะสามารถจะให้ปัญญาล้วนๆรู้ว่าอมิตาภะคืออะไร? อมิตายุคืออะไร? จะเข้าถึง ได้อย่างไร? ไม่ต้องปั้นเป็นรูปคน ก็รู้จักได้.

อวโลกิเตศวร นี้ก็เหมือนกัน อยู่ข้างหน้าของพระพุทธเจ้าอมิตาภะ ก็ **ปั้นเป็นรูปคน** ฝ่ายอีกข้างเป็นผู้หญิง เรียกว่าปรัชญาปารมิตา แต่ผู้หญิงนี้ไม่ค่อย สำคัญ: ที่มีอวโลกิเตศวรนี้แหละสำคัญมาก: พบรูปปั้นทุกหนทุกแห่งเป็น สำริดสวยงามที่สุด อย่างองค์นั้น.*^๑ ไปถึงเมืองจีนเขาเรียก*กวนอิม*. *อวโลกิเตศวร* โดยเอาเรื่องที่ว่ากายๆเข้าใจได้ หรือคนทั่วไปเข้าใจได้ เรียกว่า *กวนอิม* เนี่ย เป็นชื่อของธรรมะที่ละเอียดอ่อน ที่จะทำให้คนเข้าถึงธรรมะอันลึก คือ อมิตาภะ, อมิตายุ.

นี่ฝ่ายมหายาน เขาอุทิศสำหรับ **มีพระเจ้า ชื่ออมิตาภะหรืออมิตายุ** ที่เป็น พระเจ้าสูงสุด, แล้วมี **พระเจ้าผู้ช่วย** รองๆลงมา คือ *อวโลกิเตศวร*. เขามี สิ่งที่ยิ่งกว่าพระเจ้า หรือมีพระเจ้าสูงสุดคืออมิตาภะ; แล้วมีพระเจ้าที่รองลงมา ที่จะช่วยได้ระดับเดียวกับพระอิศวรนี้ เขาเรียกว่า*อวโลกิเตศวร-ว-ร*, มีพระเจ้าสูง สุด ที่จะต้องอาศัยพระเจ้าธรรมดาดๆนี้ เข้าไปหาอีกทีหนึ่ง. เรื่อง*โลกุตตระ* เรื่อง *อสังขตะ* เรื่องอะไร ยกไว้ฝ่ายอมิตาภะ อมิตายุ ทั้งนั้น; ส่วนที่จะมีตัวตน ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติให้ถูกใจพระเจ้าที่สุด นี้ก็ มีพระเจ้าองค์ที่เรียกว่า *อวโลกิเตศวร*.

* หมายถึงรูปปั้นอวโลกิเตศวร ที่อยู่บนเสา เจริงเขา ที่สวนโมกข์.

ฉะนั้นใครจะไปไหว้อวโลกิเตศวร ไปทำให้ถูกใจอวโลกิเตศวร ก็
ต้องบำเพ็ญธรรมะ ที่เป็นลักษณะของอวโลกิเตศวรนั้น คือบริสุทธิ ปัญญา
เมตตา ขันติ อธิษฐาน อะไรทำนองนี้, คือ มีศีลมีปัญญา มีความบริสุทธิ์
มีความอดทน ล้วนแต่เป็นบารมีทั้งนั้น.

บารมี คือว่า ทำให้คนดีขึ้น ๆ ดีขึ้น ๆจนกว่าจะเต็มเปี่ยม ก็เรียกว่า
บารมี; ต้องมีอันนั้นไปไหว้ ไปเป็นเครื่องสักการะบูชาอวโลกิเตศวร แล้ว
อวโลกิเตศวรจึงจะอุ้มพาไปหาพระพุทธรูปเจ้าอมิตาภะ.

ที่นี้มันก็น่าหวั่น ที่ว่าพอเขาจะพูดให้มันถูกกว่านั้น ก็ว่ามันอยู่ที่หน้า
ผาก ของแกแล้วนี่ แกมันคลำไม่เห็น มันมองไม่เห็น. เพียงแต่ประพตติถูก,
เพียงแต่กลับหน้ามือเป็นหลังมือเท่านั้นก็พบ ไม่ต้องวิ่งไปที่ไหน ให้มันลำบาก
ยากเย็น ประพตติให้ถูกต้อง นั่งอยู่ที่นี้ ตรงนี้ มันก็เปลี่ยนเป็นถูกต้อง.

แต่ถ้าไม่มองเห็น มันก็เหมือนกับไม่มีอยู่ที่นี้; ต้องช่วยกันขนไปที่นั่น
ขนมาที่นี้, ต้องทำพิธีอย่างนั้นอย่างนี้เรื่อย ๆไป. นี่เพราะความเชื่อ เพราะ
ความที่อยากจะไปให้ถึง.

ที่นี้อยากจะเปรียบเทียบที่มันน่ากลัวว่า มีพระเจ้าอยู่ชั้นหนึ่งแล้ว
พระเจ้าชั้นพระอิศวรนี่คืออวโลกิเต ศ - ว - ร นี้ เพื่อจะขนกลับไปหาพระเจ้าที่
แท้จริง คืออมิตาภะพุทธรูปหรืออมิตายุพุทธรูปอีกทีหนึ่ง. **ดูความฉลาดลึกซึ้ง
ของพุทธบริษัทอย่างมหายาน กันบ้างซิ.**

....

พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทมีไถ่ด้วยธรรมเหมือนพระเจ้า.

ที่นี้ถ้าว่าเป็นเถรวาท ไม่อยากจะมีบุคคลาธิษฐานมากอย่างนั้น ก็ต้องพูดตรงๆอย่างที่อาตมากำลังพูด กำลังบอก ว่ามีสิ่งๆหนึ่ง เรียกว่าไถ่ด้วยธรรม มีอยู่ในที่ทุกแห่ง ทุกเวลา ทุกสถานที่, นอกตัวเราในตัวเรา ทุกๆอณูที่ประกอบกันขึ้นเป็นคนคนหนึ่ง ก็ มีสิ่งที่เรียกว่าไถ่ด้วยธรรม. ข้างนอกตัวเขา ทุกๆอณูที่ประกอบกันอยู่เป็นโลกเป็นจักรวาล นี้ก็มีสิ่งที่เรียกว่าไถ่ด้วยธรรม.

นี้ก็หมายความว่า มันเป็นกฎอันหนึ่ง ที่มีอยู่ตลอดเวลา ตลอดอนันตกาล เรียกว่าพระเจ้ายกได้; จะเรียกเป็นไทยก็เรียกว่าพระเจ้า, เรียกอย่างภาษาฝรั่งก็เรียกว่า God.

เมื่อสิ่งที่เรียกว่า ไถ่ด้วยธรรม นั้น มีค่าเท่ากับพระเจ้า มีค่าเท่ากับ God; ฉะนั้นทุกคนก็ต้องมี ทุกชีวิตต้องมีพระเจ้า ทุกชีวิตต้องมีสิ่งที่เรียกว่า God. นี้ก็เลย; คนที่พูดว่า เราไม่ถือพระเจ้า,เราไม่มีพระเจ้านั้น มันก็กลายเป็นคนโง่ ที่ไม่รู้จักตัวเอง. เพราะว่าพระเจ้านั้นคือกฎสูงสุด ที่บันดาลให้สิ่งทั้งหลายเป็นไป แล้วควบคุมสิ่งนั้นๆอยู่; ฉะนั้นแล้วคนทุกคนไม่ยกเว้นใคร มันก็เกิดขึ้นโดยกฎอันนี้ ถูกกฎอันนี้ควบคุมอยู่.

ฉะนั้น ทุกคนทุกสัตว์ ที่มีชีวิตนั้นมี God มีพระเจ้าที่สร้างขึ้น และควบคุมอยู่; แต่ไม่ใช่พระเจ้าอย่างที่เขาพูดกันสำหรับเด็กๆหรือคนโง่; เป็นพระเจ้าอย่างที่เข้าใจยาก มันยิ่งกว่านามธรรมไปเสียอีก คือมันเป็นกฎ. กฎที่สร้างรูปธรรม สร้างนามธรรมขึ้นมา นั้นแหละคือพระเจ้า เป็นปฐมเหตุมีอยู่

ก่อนสิ่งใด; อะไรๆก็แก้ไขกฎไม่ได้; แต่กฎนี้บีบบังคับสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ให้เป็นไปได้.

พระโองการของพระเจ้า ของไถวัลยธรรมนี้บังคับสิ่งทั้งหลายให้เป็นไปได้; ฉะนั้นทุกชีวิตจะมีสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า หรือกฎอันนี้อยู่ ในฐานะที่สร้างเขาขึ้นมาควบคุมเขาอยู่ สิ่งสถิตอยู่ในตัวเขา ในทุกๆอณูแห่งชีวิตของเขา. ฉะนั้นจะเป็นคนโง่ที่สุด ที่จะพูดว่า "ข้าพเจ้าไม่มีพระเจ้า ข้าพเจ้าไม่เชื่อพระเจ้า ข้าพเจ้าไม่ถือพระเจ้า; "เพราะว่าเขาเป็นคนโง่ที่สุด **ไม่รู้ว่าพระเจ้านั้นคืออะไร.**

ไถวัลยธรรมคือพระเจ้าในฐานะเป็นกฎ.

เดี๋ยวนี้มาบอกให้รู้ว่า ไถวัลยธรรมนั้นแหละคือพระเจ้า; แม้ที่สุด แต่พวกคอมมิวนิสต์ ที่เขาว่าไม่มีศาสนาไม่มีพระเจ้านี้ กำลังโง่ในเรื่องนี้. มันไม่มีใครหรือไม่มีอะไร ที่จะไม่มีพระเจ้า; ถ้ามันมีความเป็นไปตามกฎอันใดอันหนึ่งอยู่แล้ว ก็เรียกว่า นั้นแหละคือพระเจ้าละ บังคับเขา สร้างเขา ควบคุมเขา. ทีนี้คนคนไหนบ้างละ ที่ไม่ได้มีอะไรปรุงแต่งขึ้นมา แล้วควบคุมอยู่ ให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์อันนั้น. **ทุกคนมีกฎเป็นผู้สร้างขึ้นมา และควบคุมเขาอยู่** จึงว่าทุกคนมีพระเจ้า; **มีพระเจ้าในฐานะที่เป็นกฎ, กฎในฐานะที่เป็นพระเจ้า.**

ตรงนี้อาจจะสันนิษฐานกันเล่นสนุกๆ เพราะมันน่าหวงมากทีเดียว. เมื่ออาตมาจะคุยกับฝรั่งที่เขาถามว่า ในพุทธศาสนามี God หรือไม่? ก็บอกเขา

ว่า ในพุทธศาสนาก็มี God; แต่เราเรียกสั้นที่สุดเรียกเร็วๆไม่เรียกว่า God เราเรียกว่า กฏ แล้วอธิบายๆ ผลสุดท้ายเหมือนกัน God, ก็เลยหัวเราะกันใหญ่.

ที่ว่าสันนิษฐานนี้หมายความว่า คำว่า กฏ : ก กับ ฏ นี้ มันประหลาดที่สุด ที่อ่านว่ากฏนี้ ;จะเป็น ฎ หรือ ต ก็ได้ มันแปลว่า กฏ มันเทียบกันได้กับคำที่ไปเป็นคำฝรั่งบางคำ เช่น กะตะ นี้ กต หรือ มะตะ, มะตะที่แปลว่าตาย หรือ อมตะ ที่แปลว่าไม่ตายนี้ ตะ ตัวนี้แหละ แสดงความเหมือนกันอย่างยิ่ง. เช่น มะตะ แปลว่า ตาย ภาษาฝรั่งเขาเรียกว่า mortal; mortal คือ มะตะ นะ มันแปลว่าตายแล้วก็ immortal คือ อมตะ ที่แปลว่าไม่ตาย. มะตะ อมตะ หรือ กตะ ออกตะ นี้ เลยเหมือนกันเลย ฉะนั้นจะเป็นภาษาที่ถ่ายทอดกันไปแต่ครั้งไหนก็รู้ไม่ได้ เลยไปตีคลุมตีกินเอาว่า God ของคุณ มาจากกะตะของฝ่ายตะวันออก เขาก็ไม่มีทางจะค้าน ก็เรียกว่ากฏเลย.

กฏ นั้น คือพระเจ้า ในพวกเราก็มี God; แต่เราไม่เรียกยาวๆว่า "กอด", เราเรียกสั้นๆว่า "กต" (กฏ) ก็เลยไม่ต้องพูดอะไรกันอีก เพราะว่าว่ามันก็เที่ยงกันไม่ได้.

ในเมื่อยิ่งอธิบายไปก็ยิ่งเห็นว่า พระเจ้า นี้มีลักษณะเหมือนกัน มีอยู่ก่อนสิ่งใด สร้างสิ่งทั้งหลาย ควบคุมสิ่งทั้งหลาย. นี่ยากถ้าพูดว่า เราไม่มีพระเจ้านะ; คือ เรามีพระเจ้าชนิดที่เราไม่เรียกว่าพระเจ้า, แล้วก็จะเก่งกว่าพระเจ้า ชนิดที่เขาเรียกกันว่าพระเจ้า เสียด้วยซ้ำไป.

ฉะนั้นการที่เราแยกศาสนาในโลกออกเป็น ๒ ประเภท ว่าศาสนาประเภทมีพระเจ้า ศาสนาประเภทไม่มีพระเจ้าอย่างนี้ เดียวนี้อาตมาารู้สึกว่า

ใจที่สุด เลย; แล้วอาตมาก็พลอยใจไปกับเขาไปด้วยพักหนึ่งเหมือนกัน คือ ไปแบ่งศาสนาในโลกออกเป็นศาสนาที่มีพระเจ้า กับ ศาสนาที่ไม่มีพระเจ้า.

เดี๋ยวนี้มามองเห็นว่า ทุกศาสนายอมรับสิ่งๆ หนึ่ง ซึ่งมีอยู่ก่อนทุกสิ่ง แล้วบันดาลให้สิ่งทั้งหลายเป็นไป ควบคุมให้สิ่งทั้งหลายเป็นไป; แต่ว่าพวกหนึ่งเรียกว่าพระเจ้า, พวกหนึ่งไม่เรียกว่าพระเจ้า เท่านั้นมันไม่ทำ ความแตกต่างให้กันได้ เพราะฉะนั้นเมื่อยอมรับสิ่งที่มีอยู่อย่างเหมือนกันที่เดียว แล้วที่ว่าเรียกว่าพระเจ้า หรือจะไม่เรียกพระเจ้า, อันไหนมันถูก; มันก็ไม่ถูกด้วยกันทั้งนั้น.

ถ้าเขายอมรับว่า คำว่า พระเจ้าคือสิ่งสูงสุด เป็นที่ออกมาแห่งสิ่งทั้งหลาย แล้ว ก็มีพระเจ้ากันทั้งนั้น แหละ. มีพระเจ้าผู้สร้าง สำหรับกฎที่เป็นไภววลยธรรมนี้ คือสิ่งที่สร้างให้สิ่งทั้งปวงเกิดขึ้น, แล้วเปลี่ยนแปลง ไหลเหี่ยวเป็นเกลียวไปนี่. ทำไมจะไม่เรียกว่าพระเจ้า? ทำไมจะเรียกไม่ได้? ถ้าจะเรียก จะเรียกว่าอะไร? ในเมื่อคำว่า "พระเจ้า" มันแปลว่าสูงสุด เป็นปฐมเหตุ เป็นอิสระเหนือสิ่งใด มันก็มีเหมือนกันทั้งนั้น. เอาความหมายแล้ว แต่ว่า จะเห็นได้ว่า มัน มีสิ่งสิ่งหนึ่ง ซึ่งเหมือนกัน เขาเรียกว่าพระเจ้ายกก็ตามใจ, เราไม่เรียกว่าพระเจ้ายกก็ตามใจ! แต่สิ่งนั้นมันเหมือนกัน.

ฉะนั้นจึงขอประนีประนอมกันสักหน่อยว่า อย่าทะเลาะกันเรื่องนี้เลย; ถ้าจะมาเรียกเสียว่า "ไภววลยธรรม" เราก็ไม่ต้องเถียงกัน. คนที่ว่าไม่มีพระเจ้า ก็ต้องยอมรับว่ามีไภววลยธรรม, คนที่ว่ามีพระเจ้ายกก็ต้องยอมรับว่ามีไภววลยธรรม; คือสิ่งหนึ่งซึ่งอะไรก็ไม่มีใครบอกได้. มันเป็นสิ่งที่ใคร

บัญญัติให้ไม่ได้ว่า มันคืออะไร; แต่มันเป็นสิ่งที่มีลักษณะอย่างนี้ มีหน้าที่อย่างนี้.

มีลักษณะ คือ อยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง เป็นแม่ของสิ่งทั้งปวง เป็นที่ไหลออกมาแห่งสิ่งทั้งปวง แล้ว ควบคุมสิ่งทั้งปวง อยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง ทุกเวลา ทุกสถานที่ จะเรียกว่าอะไร? ถ้าจะเถียงกันเรื่องยอม หรือไม่ยอมเรียกว่าพระเจ้าก็ตามใจ; แต่ขอให้ เรียกว่าไภวฉลยธรรมตามตัวตรงๆไว้ทีก่อน ว่าสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นสิ่งเดียวกันหมดทั่วทุกหนทุกแห่ง ไม่มีที่สิ้นสุด ทั้งโดยเวลาและโดยเนื้อที่. พวกมหายานก็เรียกไว้ดีแล้วว่า อมิตาภะ, อมิตายุ : เป็นแสงสว่างที่คำนวณไม่ได้, เป็นอายุที่คำนวณไม่ได้.

นี่แหละคือ กฎ ซึ่งทำหน้าที่หมดทุกสิ่งทุกอย่าง ทุกแง่ทุกมุม เป็นเพียงสิ่งเดียวที่เป็นปฐมเหตุ เป็นที่ออกมาของสิ่งทั้งหลาย เรียกว่ากฎ.

กฎที่เป็นไภวฉลยธรรมนี้เหนือสิ่งอื่นใด.

ที่นี้ กฎ ที่จะพูดต่อไปถึง สิ่งที่เรียกว่ากฎนี้ ในฐานะที่เป็นไภวฉลยธรรม ก็ต้องพูดทบทวนซ้ำอีกว่า สิ่งที่เรียกว่ากฎนี้ ถ้าเป็นของธรรมดาอย่างที่ว่านี้ เป็นไภวฉลยธรรมอย่างที่ว่านี้ มันก็ เหนือสิ่งอื่นหมด.

แต่ถ้ามันเป็น **กฎหลอกๆ** เช่น กฎหมาย กฎโรงเรียน กฎหมู่บ้าน กฎที่คนสร้างขึ้นอย่างนี้ไม่แน่; ไม่ใช่กฎอย่างเดียวกันนี้; นี่มันกฎมนุษย์สร้างขึ้น. มนุษย์เองนั้นก็ยังไม่รู้จักตัวเอง แล้วจะไปตั้งกฎ ฉะนั้นกฎที่มนุษย์ตั้งขึ้นนี้ มันก็ไปตามเรื่องของมนุษย์ ไม่จริง ไม่เด็ดขาด ไม่ตายตัว; ดังนั้น จะ **จริงอยู่ได้ก็เพียงแคื่อยอมรับสมมติตามกฎนั้น** หรือมีอำนาจมาบังคับให้ใช้กฎนั้นอยู่ได้ แล้วมันก็เปลี่ยน **กฎอย่างนี้ไม่ใช่กฎ.**

แต่ว่า **กฎของธรรมชาติ;** กฎที่มีอยู่ในลักษณะที่ว่า "พระพุทธเจ้าจะเกิดขึ้น หรือพระพุทธเจ้าจะไม่เกิดขึ้น กฎอันนั้นมีอยู่แล้ว" อย่างนี้ก็เรียกว่าตายตัว **ไม่มีเปลี่ยนแปลง.** กฎที่ ๑ คือกฎแห่งสามัญญลักษณะ, กฎที่ ๒ คือกฎแห่งอิทัปปัจจตา, กฎที่ ๓ คือกฎจตุราริยสัจ, อย่างนี้เป็นต้น. วันนี้เราพูดถึงคำว่า **กฎ ในฐานะที่เป็นพระเจ้าองค์ที่ ๒ เรียกว่า กฎแห่งอิทัปปัจจตา** ตามที่ปรากฏอยู่ในพระบาลี ที่พระสงฆ์สวดเมื่อตะกัณนี้ เรื่องปฏิจจสมุปบาท ว่า **ตถาคตจะเกิดหรือไม่เกิด นี่เป็นอย่างนี้อยู่ตลอดเวลา เป็นตถตา หรือเป็นตถา เป็นอย่างนั้นอย่างเดียว ไม่เป็นอย่างอื่น.**

ไภวฉลยธรรม ในฐานะเป็นกฎแห่งอิทัปปัจจตาโดยตรง.

เอาละ, ทีนี้จะพูดกันถึง **ไภวฉลยธรรม ในฐานะเป็นกฎแห่งอิทัปปัจจตาโดยตรง .** กฎนี้มีเป็นพระบาลี ๒ บรรทัดตัวหนังสือที่พิมพ์ แล้วเคยพูด

เคยบรรยายกันมาพักใหญ่แล้ว ในเรื่องปฏิจจสมุปบาท ราวปีก่อนโน้น; เดียวนี้ จะพูดใหม่ในแง่ที่เป็นไภววลัยธรรม หรือเป็นกฎแห่งอิทัปปัจจยตา.

กฎ นั้นมีเป็นพระบาลี ว่า อิมสุมี สติ อิทั โหติ - เมื่อสิ่งนี้มีอยู่ สิ่งนี้ ย่อมมี, อิมสุสุปปาทา อิทั อุปปชฺชติ - เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้ย่อมเกิดขึ้น. อิมสุมี อสติ อิทั น โหติ - เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ย่อมไม่มี, อิมสุส นิโรธา อิทั นิรุชฺชติ - เพราะการดับแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้ย่อมดับ มีเท่านั้นเอง. แล้วก็เรียกว่า ตถตา คือ ความเป็นอย่างนั้น, อวิตถตา ความไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น, อนญญตถตา - ความไม่เป็นไปโดยประการอื่น, อิทัปปัจจยตา คือ ความที่เมื่อมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้สิ่งนี้ย่อมเกิดขึ้น. พระบาลีมีเท่านั้น แสดงลักษณะของ **กฎอิทัปปัจจยตา** ในฐานะที่เป็นพระเจ้าสูงสุดเด็ดขาดยิ่งกว่าสิ่งใด, ควบคุมโลกในแง่ที่เรียกว่า **กฎแห่งกรรม**.

เรื่อง **กฎแห่งกรรม** นี้ มันเป็นหน้าที่ของพระเจ้าส่วนนี้; หน้าที่ ส่วนนี้ของพระเจ้าองค์นั้น พระเจ้าที่เป็นกฎแห่งกรรม หรืออิทัปปัจจยตา: เมื่อ มีสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เพราะไม่มีสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงไม่เกิดขึ้น.

เกี่ยวกับเรื่องกรรมนี้ มีมากกว่าที่คนเขาเข้าใจกัน คือคนเขาเข้าใจ กันแต่เรื่องว่า กรรมดีกรรมชั่วอุตสาหกรรมทำดีจะได้ดี แล้วก็ทำชั่วก็ต้องทนรับชั่วนี้. แต่ว่ากฎแห่งกรรมมีมากกว่านั้น คือ ถ้าปฏิบัติถูกต้องตามกฎแห่งกรรมแล้ว จะ อยู่เหนือกรรมโดยประการทั้งปวง คือเหนือกรรมดีเหนือกรรมชั่ว; นั้นแหละจะเข้าไปถึงตัวพระเจ้าได้.

ถ้ายังมัวบ้วนเปี่ยนๆอยู่ เดี่ยวดีเดี่ยวนั้น เดี่ยวดีเดี่ยวนั้น ไปตามกรรมดีกรรมชั่วนี้ ก็เรียกว่า ยังไม่ถึงขั้นผู้เป็นที่ทำของพระเจ้า; ต่อเมื่อสามารถปฏิบัติให้จิตใจรู้แจ้งในความจริงข้อนี้ คือพระเจ้านั้นแหละจนจิตใจไม่ยึดมั่นถือมั่นไม่มัวดีไม่มัวชั่วอยู่ มีจิตใจอยู่เหนือดีเหนือชั่ว นั้น อันนี้ จะถึงระดับที่เรียกว่า เข้าถึงตัวพระเจ้าอิทัปปัจจยตา. ไม่มัวพูดว่าดีว่าชั่วอยู่; พูดแต่เพียงว่า มันจะเกิดขึ้น หรือมันจะดับลงก็ตาม ตามเหตุตามปัจจัยของมันเท่านั้น.

แล้วเมื่อมันมี กฎอิทัปปัจจยตา อยู่อย่างนี้; ถ้าเราเข้าถึงแล้ว เราสามารถที่จะปฏิบัติ ในลักษณะที่จะไม่ไปมัวดีมัวชั่ว มัวกระโดดโลดเต้น มัวหัวเราะร้องไห้ มัวได้มัวเสีย มัวแพ้มัวชนะอยู่มันไม่น่าสนุกเลย. มันจะต้องโพล่งขึ้นไปอย่างเดียวกับพระเจ้า คืออยู่เหนือหมด เหนือแพ้เหนือชนะ เหนือได้เหนือเสีย เหนือดีเหนือชั่ว เหนือบุญเหนือบาป เหนือความเป็นผู้หญิงเหนือความเป็นผู้ชาย เหนืออะไรทุกอย่างที่เป็นคู่ๆ. นี้เรียกว่า รู้จักพระเจ้าอิทัปปัจจยตา.

วิธีที่จะเข้าถึงพระเจ้าอิทัปปัจจยตาคือการศึกษา.

ที่นี้เรา เอาละ จะเข้าถึงพระเจ้าอิทัปปัจจยตากันโดยวิธีใด? นี่พูดกันอย่างนี้ก่อน จะไปมัวพูดว่าพระเจ้าอิทัปปัจจยตาคืออะไร? เดี่ยวจะว่าเอาเปรียบ. หาวิธีที่จะว่า "เข้าถึงพระเจ้านี้กันอย่างไร?" ที่ก่อน.

สิ่งที่เป็นเครื่องมือ สำหรับให้คนเราเข้าถึง สิ่งที่จะเข้าถึงยาก หรือลึกซึ้งเร้นลับนะมันมีอยู่. เครื่องมือที่จะให้มนุษย์เราเข้าถึง สิ่งที่ยังไม่เคยรู้จัก

ไม่เคยเข้าถึง นี้อะไรอยู่; เพราะฉะนั้นต้องหาเครื่องมือมา **ต้องสร้างเครื่องมือขึ้น**, หรือเครื่องมือนี้ ถ้าจะเรียกกันสั้นๆอย่างกำปั้นทุบดิน ก็ว่า **คือการศึกษา** ไม่มีอะไรมากไปกว่านั้น. พุดออกมาก็ต้องเรียกว่ากำปั้นทุบดิน แต่มีมัน **ยากอยู่ตรงที่ว่าคนเราไม่ค่อยรู้จักสิ่งที่เรียกว่าการศึกษา.**

ยกตัวอย่างง่ายๆ ในพุทธศาสนานี้ คำว่า **การศึกษา**หมายถึงการ **ปฏิบัติ**; ไม่ใช่การเรียนที่โรงเรียนจากครูบาอาจารย์. ภาษาไทยเมื่อพูดถึงศึกษา, ศึกษา ก็หมายถึงเรียนในโรงเรียน เรียนในมหาวิทยาลัย เรียนจากครูบาอาจารย์ อยู่ข้างหอสมุดห้องสมุด นี้อย่างนี้การศึกษา. แต่ถ้าในภาษาศาสนา **โดยเฉพาะพุทธศาสนา** คำว่า**ศึกษา** หมายถึงการ**ปฏิบัติ** **อยู่ที่กาย วาจา ใจ: ปฏิบัติศีล ก็ได้ ปฏิบัติสมาธิ ก็ได้ ปฏิบัติปัญญาก็ได้**; ทำอยู่อย่างนี้ คนเดียวแท้ๆเลย เรียกว่าการศึกษา ไม่ต้องทำกับครูบาอาจารย์หรือห้องสมุด. นี่เป็นตัวอย่างที่เรียกว่า คำพูดนี้มันดั้นได้ กำกวม ฉะนั้นต้องพูดกันให้แน่นอนว่า การศึกษามันมีอะไรเป็นหลัก? มีอะไรเป็นหัวใจ?

การศึกษาจะเกี่ยวข้องกับสติปัญญา.

เอาละ เราพูดถึงเรื่องการศึกษา อย่างไม่ทั่วๆไปในโลกนี้ก่อนก็ได้; เพราะมันเป็นเครื่องมือเป็นอุบายอันหนึ่งได้เหมือนกัน แต่ขอให้เข้าใจให้ถูก รู้จักแยกกันเสียให้ดี. ถ้าพูดถึง **การศึกษา** มันจะมีคำไผ่ขึ้นมา ๒ คำ ที่ทำให้เป็นปัญหา คือ **ความรู้** คำหนึ่ง, และ **สติปัญญา** อีกคำหนึ่ง.

คำว่า **ความรู้** หมายถึงที่ว่า **อุตส่าห์ท่องจำ, อุตส่าห์เล่าเรียนให้** มันรู้, รู้จักพระคัมภีร์ทั้งหลายนี้; **เราได้ความรู้.** ที่นี้สิ่งที่เรียกว่า **สติปัญญา** นั้น ไม่ใช่สิ่งนั้น ไม่ใช่ความรู้ ไม่ใช่ตัวความรู้; มันดีกว่าความรู้ มันมีประโยชน์กว่าความรู้; จับมาให้ท่องพักเดียวก็ได้ความรู้ แต่ไม่มีสติปัญญา มันยังโง่เท่าเดิม. นี่เอามาท่องหนังสือสัก ๒ - ๓ เล่ม มันก็มีความรู้เท่าที่มันเขียนไว้ในหนังสือ; แต่ยังไม่สติปัญญา มันยังโง่อยู่ ยังเท่าเดิมอยู่. มันต้องทำอะไร อันหนึ่ง ให้ความรู้มันกลายเป็นสติปัญญา หรือความไหวพริบ.

ฉะนั้น **สติปัญญา** นี้ ต้องเล็งถึงอุบายอันหนึ่งที่จะหาความรู้ แล้วก็ใช้ความรู้; หาความรู้มาให้ได้ แล้วก็มีความรู้ไว้ แล้วก็ใช้ความรู้มันด้วย.

นี่ผมพูดอย่างนี้ก็พอจะฟังออก ว่ามันไม่ใช่สิ่งเดียวกัน **สติปัญญามัน** จะหาความรู้มา แล้วมันจะมีความรู้ไว้ แล้วมันก็ ใช้ความรู้มันให้เป็นประโยชน์ นี่มันเรื่องของสติปัญญา; ส่วนเรื่อง **ความรู้** นี้ มันมีลักษณะว่ามัน เป็นเรื่องของ **การสะสม.** ในห้องสมุดเต็มไปด้วยหนังสือ มีความรู้อยู่ในหนังสือ ก็ไปกอบโกยเอามา; ฉะนั้นคำว่า **ความรู้** หรือ **knowledge** นี้มันเป็นเรื่องสะสม ยิ่งทำมาก ยิ่งโง่ก็ได้; ยิ่งทำมากยิ่งกลายเป็นบ้าหอบฟาง **ความรู้**ท่วมหัวเอาตัวไม่รอด กลายเป็นเรื่องบ้าหอบฟางไปหมด. นี่ **ความรู้** นั้นยังไม่ปลอดภัย ยังไม่แน่ว่าจะเอาตัวรอดได้; แต่**สติปัญญานั้นจะมีประโยชน์** มีเท่าไรจะใช้ได้เท่านั้น จะไม่เกิน. นี่หมายความว่าในทางที่ถูกต้อง ในทางสุจริต ไม่ใช่คดโกง.

สติปัญญา มันจะแยกแขนงออกไป คือ **มองเห็นสิ่งที่มันแฝงกันอยู่** กับ**ความรู้**; เอาออกมาให้ได้ เอามาใช้เป็นประโยชน์ให้ได้. มันไม่ใช่ตัว

ความรู้; ไม่ใช่การสะสมความรู้ แต่มัน เป็นตัวไหวพริบอันหนึ่งที่จะหาความรู้มา หรือมีความรู้ไว้หรือใช้ความรู้ไป. นี้เราจะเรียกว่าสติปัญญา จะเรียกว่า intelligence หรือว่า intellect แล้วแต่จะเรียก. อย่าเอาไปปนกับคำว่า knowledge แล้วทั้งสองอย่างนี้เอาไปรวมกันเข้า เราจึงจะเรียกว่าการศึกษา education เป็นการ **ศึกษาโดยมีส่วนร่วมประกอบคือความรู้และสติปัญญา** สำหรับจะมี และจะใช้ จะประกอบกระทำให้การศึกษา นั้นสำเร็จ.

ฉะนั้นถ้าใครมี **สติปัญญา** ไม่ใช่เพียงแต่มีความรู้อย่างเดียว. คนนี้ชื่อว่ามีการศึกษา แล้วคนนี้จะ **สามารถศึกษา** ตามความหมายในพุทธศาสนา **คือการปฏิบัติ;** เพราะเขามีปัญญาสำหรับเอาความรู้ไปทำการปฏิบัติได้ แล้วจึงจะมีการปฏิบัติขึ้นมา เป็นการเข้าถึงตัวของสิ่งสิ่งนั้น.

นี่วิธีการอันนี้ เราจะเอามาใช้สำหรับจะศึกษา ให้เข้าถึงตัวของพระเจ้า คือ อธิปไตยจตุตถหรือไถ่ด้วยธรรม. **เราต้องการจะเข้าถึงพระเจ้า หรือไถ่ด้วยธรรม เราต้องการศึกษาชนิดที่ถูกต้อง** อย่างที่เรียกว่า มัน ประยุกต์ได้; ไม่ใช่เข้ามาเรียนกันจนเป็นบ้าหอบฟาง.

เรามีการศึกษาชนิดที่ว่า **มีความรู้ให้เป็น material** ของสติปัญญา, สติปัญญาใช้สิ่งเหล่านั้นให้เป็นประโยชน์; อย่างนี้แล้วเราจะมี การเรียนรู้ อย่าง ความรู้ด้วย แล้วมีการเห็นแจ้งอย่างสติปัญญาด้วย; แล้ว **มีการเข้าถึงด้วยสติปัญญา** นั้น;

การเข้าถึงตัวธรรมะ อันมีไถ่ด้วยธรรมเป็นต้นนี้ เป็นการทำให้ เป็นประโยชน์ได้ตามที่เราต้องการ.

ในที่นี้เรา ใช้กฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจตา, นี้ใช้พระเจ้าเลย เอา
พระเจ้ามาใช้เลย, ให้เป็นประโยชน์ตรงตามที่พระเจ้าต้องการจะให้เราใช้. นี้
พูดนี้ เป็นคำพูดเปรียบนะ เดี่ยวจะเป็นเรื่องฟังเป็นคำหยาบคาย.

พระเจ้าท่านต้องการให้เราใช้พระเจ้า จนเรากลายเป็นพระเจ้า ไป
เป็นอันเดียวกันกับพระเจ้า เรื่องก็จะจบ. เพราะความจริงเราถือว่าเป็นพระเจ้า
กฎเกณฑ์นี้เราถือว่าเป็นพระเจ้า กฎเกณฑ์ที่ถูกต้องคือไภวฉลยธรรมนี้ถือว่าเป็นพระเจ้า
มีอยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง ในฐานะที่เป็นกฎเกณฑ์; เราต้องเรียนรู้
เราต้องเข้าถึง เราต้องใช้มัน.

สิ่งที่เราเรียกว่าพระเจ้า แต่เราใช้คำว่า ใช้มัน ก็แปลว่าใช้พระเจ้า
คือใช้กฎเกณฑ์ที่เป็นตัวพระเจ้า, ใช้พระเจ้าที่เป็นตัวกฎเกณฑ์, ประพฤติ
ปฏิบัติให้มันเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในจิตใจในกาย วาจา ใจ นี้ จนกลายเป็น
พ้นจากโลก พ้นจากโลกิยธรรมทั้งหลาย มีจิตใจอยู่กับพระเจ้า คืออยู่เหนือ
เหนือโลกทั้งปวง; นี้เรียกว่าอยู่กับพระเจ้า.

นี้เป็นวิธี หรือหนทาง หรืออุบาย ที่ว่าเราทำอย่างไร จึงจะเข้าถึงตัว
อิทัปปัจจตา ในฐานะที่เป็นไภวฉลยธรรม หรือเป็นพระเจ้ายกก็ตาม.

ใช้กฎของอิทัปปัจจตาให้ถูกต้องแล้วมนุษย์จะกลายเป็นพระเจ้า

อ้อ, ที่นี้ เราได้บันได ได้เครื่องมือ ได้เรือแพ ที่จะไปหาพระเจ้ากัน
บ้างแล้ว. เราจะใช้พระเจ้าทำให้กลายเป็นพระเจ้าไปเสียอีก; ก็ดูที่ตัว
พระเจ้ากันอีกที่ดีกว่า คือคำว่าอิทัปปัจจตา.

อิทัปปัจจยตา อย่างที่มีบาลีว่าเมื่อตะกั๊นนี้ คือกฎเกณฑ์ว่า เมื่อมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น; เพราะเกิดขึ้นแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น, เพราะดับลงแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงดับลง. ต้องใช้กฎเกณฑ์อันนั้นแหละ คือพระเจ้า คือใช้พระเจ้าอย่างนั้นแหละ เพื่อจะพาไปหาพระเจ้าที่เป็นจตุรวม. ต้องรู้หลักของอิทัปปัจจยตา ใช้กฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตาให้ถูกต้อง จึงจะเป็นพระเจ้า กลายเป็นพระเจ้าให้พระเจ้าทำเรามนุษย์นี้ ให้เป็นพระเจ้าไปเสียที.

เมื่อพูดถึงคำว่า "อิทัปปัจจยตา" เป็นกฎที่กว้างที่สุด ไม่มีขอบเขตอย่างเดียวกันอีก คือถ้าเป็นแสงสว่าง ก็เป็นแสงสว่างที่ไม่มีจำกัด, ถ้าเป็นชีวิตเป็นอายุ ก็เป็นอายุที่ไม่จำกัด; เพราะฉะนั้นมันจึงไม่มีเรื่องแบ่งเป็นดีชั่ว บุญบาปอะไร มันเป็นกฎกลางๆ. ฉะนั้นใช้ให้ทำผิดก็ได้, เราจะใช้ไปในทางที่เกิดเดือดร้อน เกิดเป็นทุกข์ก็ได้, นี่ก็เป็นพระเจ้าไปอีกแบบหนึ่ง คือพระเจ้ายลโทษ.

กฎธรรมะทั้งหลายนี้ จะใช้ให้เกิดความทุกข์ขึ้นมาก็ได้, ใช้ให้เกิดความดับทุกข์ก็ได้, เป็นพระเจ้าองค์เดียวกัน คือเป็นกฎ กฎเดียวกัน เขามีไว้อย่างนั้นๆ. เมื่อเราทำอย่างนี้ก็ได้ความทุกข์, ทำอย่างนี้อีกอย่างหนึ่งก็ได้ความทุกข์; แม้เรื่องที่ว่า เป็นเรื่องวัตถุแท้ๆแล้วก็ไม่เกี่ยวกับความดับทุกข์เลยนี้ มันก็ยังอิทัปปัจจยตาอยู่นั้นแหละ.

ตัวอย่างอิทัปปัจจยตาที่ยังเกิดผลเป็นความทุกข์.

เราดูกันที่เรื่องวัตถุล้วนๆเช่น เอาวัตถุมาศึกษา มาประกอบ มากระทำ มาอะไรกันเข้า ตามกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตา แล้วก็พุ่งโพล่งไปดวงจันทร์ได้ ไป

เหยียบดวงจันทร์เล่นได้. นี่เรื่องวัตถุล้วนๆถูกประกอบกระทำไปตามกฎเกณฑ์แห่งอิทัปปัจจยตา เกิดยานพาหนะเอาคนไปดวงจันทร์ ไปเหยียบดวงจันทร์เล่นได้ นี่ แต่มันก็ไม่แสดงวีแววแห่งสันติภาพ เห็นไหม? ไซ้ไหม? นี่มองดูอย่างนี้กันก่อน ว่ายังไม่เกี่ยวกับสันติภาพ จะไปดวงจันทร์ได้สักกี่ร้อยครั้งพันครั้ง มันก็ยังไม่เกี่ยวกับสันติภาพในโลก.

หรือว่าเดี๋ยวนี้ มองดูกันแคบเข้ามา ในทางร่างกาย คือวัตถุที่มีชีวิต คือร่างกายของเรา วัตถุแต่มีชีวิต เราก็อาศัยกฎเกณฑ์แห่งอิทัปปัจจยตา; เพราะว่าเป็นเนื้อในตัวของเรา มันมีตัวอิทัปปัจจยตา เป็นอยู่เป็นอยู่ อยู่แล้ว แล้วมีกฎเกณฑ์อันนี้ครอบงำอยู่แล้ว เราก็จัดให้มันถูก. เมื่อจัดถูกต้องทางร่างกาย มันก็ได้ร่างกายที่มีอนามยดี; ร่างกายที่มีอนามยดี พอที่จะตายมันก็ไม่ตายเจ็บไข้ก็หายไป

นี่หยุดยาอะไรต่างๆนี้ มันเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตา; แก่โรคได้ ป้องกันไม่ให้เด็กๆตายได้ ก็มีเด็กมากขึ้น จนต้องกุมกำเน็ดแล้วเห็นไหม? ปัญหาเรื่องกุมกำเน็ดนี้เพิ่งเกิดมา เมื่ออิทัปปัจจยตาในทางอนามยมันดีมากเกินไป คนเด็กๆไม่ได้ตายมากเหมือนสมัยโบราณนี้; มันก็ไม่มีสันติภาพ ยังไม่มีสันติภาพ ยังไม่มีสันติสุข ยังยุ่งอยู่ด้วยการกุมกำเน็ด อย่างนี้เป็นต้น.

ที่นี้ไปดู ในทางจิตใจ ลึกขึ้นไปอีก การค้นคว้าทางจิตใจ การเป็นไปทางจิตใจ ทำจิตใจให้เจริญ ให้ฉลาดเฉลียวไปตามทางโลกๆ; เดี่ยวนี้คนก็ฉลาดมาก มีการเรียนอย่างที่เราเรียกว่ามหาศาล แล้วก็มี จิตใจเฉลียวฉลาด ก้าวหน้าทางจิตใจ แล้วก็ คนอันธพาลเต็มโลก.

คนอันธพาลคือคนเอาเปรียบคนอื่น มุ่งมาดแต่จะเอาเปรียบคนอื่น ได้รบราฆ่าฟันกันเป็นพวกเป็นหมู่ มีการศึกษามาก มีสติปัญญาสูงก็รบกันเก่ง ฆ่ากันได้ทีหนึ่งเป็นแสนเป็นล้านก็ได้ต่อไปนี้ เพราะว่ามันมีสติปัญญาสูง.

หรือว่าที่ไม่รบกัน มันก็มาลุ่มหลงในเรื่องของกิเลสตัณหา. เห็นแต่ความสนุกสนานเอร็ดอร่อย ทางเนื้อ ทางหนัง ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกายนี้ คือเรื่องกามารมณ์นี้ สูงขึ้นไปพรวดพราดในโลกนี้; เพราะความก้าวหน้าในทางจิตใจ ตามกฎเกณฑ์แห่งอิทัปปัจจยตา ไม่ใช่กฎเกณฑ์อื่น แต่เขาใช้มันในลักษณะอย่างนี้มันก็ให้ผลอย่างนี้.

เดี๋ยวนี้ ด้วยอำนาจของอิทัปปัจจยตา ในด้านจิตใจ นี้ ก็ทำให้ โลกนี้เต็มไปด้วยผู้เห็นแก่ตัว อย่างเฉลียวฉลาดยิ่งกว่าครั้งดึกดำบรรพ์. คนครั้งดึกดำบรรพ์เห็นแก่ตัว ก็ถูกแล้ว แต่ไม่เห็นแก่ตัวมากมายเหมือนคนสมัยที่มีการศึกษาเจริญ. นี้เรียกว่า กฎอิทัปปัจจยตา นี้ ใช้กันอย่างไรก็ได้ มันเป็นไปได้อย่างไม่มีขอบเขตจำกัด.

ถ้าเหลืออบดู ในทางสังคม เดียวนี้การสังคมในโลกนี้ ก็มีแต่เป็นพรรคเป็นฝ่าย หมายถึงมันปั้นมือที่จะเอาเปรียบกัน หรือว่าจะยกพวกไปรบฆ่าฟันกัน. ความสามัคคีซื้อกันได้ด้วยเงิน ไม่ใช่เป็นคุณธรรมอันหนึ่งที่ประเสริฐแล้วเดี๋ยวนี้; เมื่อก่อนนี้ความสามัคคีเป็นคุณธรรมอันหนึ่ง ซึ่งไม่ซื้อกันด้วยเงิน.

นี่อิทัปปัจจยตาช่วยให้เราเก่งถึงขนาดว่า ซื้อความสามัคคีกันได้ด้วยเงิน สามัคคีกันแล้วก็ยกพวกตีกัน; แม้ในมหาวิทยาลัยบางแห่ง ก็ยกพวกตี

กันระหว่างนิติตบางคณะ; อย่างนี้เป็นต้น. นี่ก็เรียกว่ามัน **ฉลาดที่จะโง่** มัน **ก้าวหน้าไปตามกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตา.**

ใช้อิทัปปัจจยตาไปเพื่อผลพ้นทุกข์.

เอาละ, เรามันสู้ไม่ไหวแล้ว เราจะต้องทำไปในทางที่มันพลิกตรงกันข้าม คือจะใช้อิทัปปัจจยตาในฝ่ายที่ตรงกันข้าม คือไม่ทำให้เกิดอาการที่ไม่น่าปรารถนาอย่างนี้ขึ้น; ใช้กระแสนิทัปปัจจยตาชนิดหนึ่ง เพื่อจะทำลายกระแสอิทัปปัจจยตาชนิดหนึ่งให้หายไป. หรือจะสร้างกระแสอิทัปปัจจยตาชนิดอื่นขึ้นมาแทนอย่างนี้. นี่เรา **จะเลิกความชั่ว หรือสิ่งไม่พึงปรารถนา;** แล้วก็จะมาสร้างความคิดที่น่าปรารถนา แล้วก็ **ไม่พ้นไปจากกฎเกณฑ์แห่งอิทัปปัจจยตา.**

อย่าลืมว่า ที่ไหนๆเขาก็พูดกันว่า **ความชั่ว ความร้าย ความเลวนี้** พระเจ้าให้มา, พระเจ้าประทานลงมานี่. ถ้าพูดอย่างคริสเตียน พูดอย่างอะไรก็ตามเถอะ : ที่แผ่นดินถล่ม ภูเขาไฟระเบิด น้ำท่วมใหญ่ ตายกันมากๆนี้ ก็พระเจ้าให้มา, เป็นความประสงค์ของพระเจ้า, พระเจ้าลงโทษหรือบันดาลให้มา ส่งลงมา.

ที่นี้เราไม่ต้องการอย่างนั้น เราก็ต้องทำอย่างอื่น คือจะใช้พระเจ้านั้นแหละ เปลี่ยนแปลงพระเจ้า. นี่ฟังดูก็น่ากลัว ไม่น่าเชื่อ ใช้พระเจ้าฆ่าพระเจ้านั่นเองก็ได้. **เมื่อเราไม่ต้องการอย่างนี้** เราก็อาจจะทำให้เกิดอย่างอื่นขึ้นมาได้; เพราะว่าพระเจ้ามีความหมายกว้าง จนเป็นอะไรได้ทุกอย่าง เรียกว่า

ไภวฉลยธรรมนี้เป็นได้ทุกอย่าง, มันเป็นกฎเกณฑ์ที่ ในตัวมันเองไม่เป็นดี เป็นชั่ว ไม่เป็นบุญเป็นบาป.

มัน มีกฎเกณฑ์แต่เพียงว่า ถ้าทำอย่างนี้ อย่างนี้จะต้องเกิดขึ้น, ถ้าทำอย่างนี้ อย่างนี้จะต้องเกิดขึ้น, ถ้าทำอย่างนี้ อย่างนี้จะต้องเกิดขึ้น; ไม่มีพูดถึงว่าดีหรือชั่ว ผิดหรือถูก. ที่ว่าดีหรือชั่วผิดหรือถูก สุขหรือทุกข์ บุญหรือบาป นี้มนุษย์เพิ่งว่าทีหลัง ไม่เกี่ยวกับไภวฉลยธรรม หรือไม่เกี่ยวกับพระเจ้า.

พระเจ้าที่แท้จริงมีหน้าที่แต่ว่า ทำอย่างนี้แล้วก็อย่างนี้จะเกิดขึ้น, ทำอย่างนี้แล้วอย่างนี้จะเกิดขึ้น. หรือถ้าไม่มีอย่างนี้แล้ว อย่างนี้จะไม่มี, ถ้าอย่างนี้ดับลงไป อย่างนี้ก็จะดับด้วย; ไม่เรียกว่าบุญบาป สุขทุกข์ ดีชั่ว อะไร. แต่มนุษย์เอง มนุษย์หลังๆนี้ เมื่อเขาไม่ชอบอย่างนี้ ตกลงกันแล้ว ก็เรียกว่ามันชั่วมันบาป อย่างนี้เรียกว่ามันดี เราช่วยกันทำขึ้นมา.

ฉะนั้นเราจึงมีคำพูด ที่จะพูดได้ว่า ใช้พระเจ้าฆ่าพระเจ้า หรือใช้พระเจ้าเปลี่ยนพระเจ้า แล้วแต่จะพูด. พระเจ้าที่อยู่ในรูปของที่ไม่น่าปรารถนาที่เราก็จัดออกไปเสียก็ได้ ด้วยพระเจ้าที่อยู่ในรูปของน่าปรารถนา. ถ้าเลยนั้นไปอีก ก็ว่ามันเหนือความปรารถนาหรือความไม่ปรารถนา เป็นพระเจ้าที่บริสุทธิ์

อิทัปปัจจยตาก็มีแต่เพียงว่า ถ้าทำอย่างนี้ อย่างนี้จะเกิดขึ้น, ถ้าทำอย่างนี้อย่างนี้จะเกิดขึ้น; ก็ไปคว้าเอาเองซิ ว่าทำอะไรล่ะ หน้าที่เราต้องการควรจะเกิดขึ้น? ถ้าเราเป็นคนโง่ เราก็คงไปทำสิ่งที่ไม่ควรจะเกิดให้มันเกิดขึ้นมา เหมือนกับในโลกเดี๋ยวนี้มันไปทำสิ่งที่ไม่ควรจะเกิดขึ้นในโลกนี้ ให้มัน

เกิดขึ้นมาในโลก แล้วมันกำลังเดือดร้อน. ฉะนั้นต้องไปค้นกันเสียใหม่ว่า ถ้า
ทำอย่างนี้ แล้วอย่างนี้มันจะเกิดขึ้น, ถ้าทำอย่างนี้ แล้วอย่างนี้มันจะเกิดขึ้น,
ถ้าทำอย่างนี้ แล้วอย่างนี้จะเกิดขึ้น ให้หมดนะ;แล้วเลือกเอาแต่ที่ควรจะ
เกิดขึ้น.

ถ้าทำอย่างนี้ อย่างนี้จะเกิดขึ้น, ทำอย่างนี้ อย่างนี้จะเกิดขึ้น;
นั่นไม่ใช่ของเล็กน้อยนะ เป็นของที่ใหญ่เต็มไปหมดทั้งสากลจักรวาล, หรือ
เกินกว่าสากลจักรวาลก็ได้; เรียก ไภวฉลยะ เป็น อมิตาภะ อมิตายู; ออย่า
ลืมเสีย. เดียวพอมพูดอย่างนี้เลยกลับหดเหลือชนิดเดียว ว่าแค่นี้เท่านั้น ในโลก
นี้แล้ว มันผิด.

ถ้า ไภวฉลยะ ละก็ หมายความว่า ขนาดใหญ่คำนวณไม่ได้, เวลา
ก็ยาวนาน จนพ้นจากคำว่ายาวนาน คำนวณไม่ได้. เวลาที่รู้ว่าตั้งต้นเมื่อไร
แล้วดับเมื่อไร นี้คำนวณได้; อย่างนี้ยังไม่ใช่สิ่งนี้สิ่งนี้. สิ่งนี้ไม่มีการตั้งต้น
แล้วไม่มีการหยุดหรือจบ; เพราะฉะนั้นมันอยู่เหนือเวลา. แต่เขาก็ต้องเรียก
ว่า เวลาที่คำนวณไม่ได้ ใช้คำว่า "เวลาที่คำนวณไม่ได้" แต่สิ่งนั้นไม่ใช่เวลา
สิ่งนั้นไม่ใช่อายุ ไม่ใช่มีอายุที่คำนวณได้เท่านั้นเท่านั้น, และสิ่งนั้นไม่ได้เป็น
เนื้อที่ ที่กว้างเท่านั้น ยาวเท่านั้น สูงเท่านั้น; หรือเป็นแสงสว่างก็เหมือนกัน
มีอำนาจปรุงแต่ง ผลักไส สิ่งทั้งหลายที่คำนวณไม่ได้.

นี่ อิทัปปัจจตายเป็นกฎ ที่ว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จะมี, เมื่อสิ่งนี้ไม่มี
สิ่งนี้จะไม่มี. หรือถ้าพูดเป็นเรื่องเกี่ยวกับการกระทำก็ว่า เมื่อทำอย่างนี้
อย่างนี้จะปฏิกิริยา ออกมา, เมื่อทำกิจอย่างนี้ ปฏิกิริยาอย่างนี้จะออกมา

เมื่อทำอย่างนี้ อย่างนี้จะเกิดขึ้น, เมื่อทำอย่างนี้ อย่างนี้จะเกิดขึ้น; ล้วน แต่เป็นเรื่องกิริยากับปฏิกิริยา แล้วมันกว้างขวางใหญ่โต วัตถุประสงค์ คำนวณไม่ได้.

อำนาจของอิทัปปัจจยตาทำให้เกิดปฏิกิริยา.

ที่นี่เราจะมองอิทัปปัจจยตาตัวใหญ่กันก่อน ส่วนใหญ่ที่สุด อิทัปปัจจยตาส่วนใหญ่ที่สุดนี้. เข้าคุณต้องคำนวณเอาด้วยการคำนวณอย่างนั้น ขึ้นต้นตั้งแต่ที่แรก นี้ ไม่มีอะไรเลย มีแต่กฎแห่งอิทัปปัจจยตา นั้นอยู่

ฟังออกใหม่ว่า ที่แรกไม่มีอะไรเลย นอกจากอิทัปปัจจยตา คือกฎแห่งอิทัปปัจจยตา; เหมือนที่คัมภีร์พวกคริสเตียนว่า At the beginning the Word was นี้ว่าจุดตั้งต้นนั้น The Word นั้นได้มีอยู่แล้ว คือกฎได้มีอยู่แล้ว. ที่นี่เราก็อธิบายอิทัปปัจจยตามันได้มีอยู่แล้ว; คือกฎอิทัปปัจจยตาจะทำให้เกิดอะไรขึ้นในความว่าง ในที่ว่างอันไม่มีอะไร. มันก็ต้องมีการกระทำของกฎนี้ หรือกฎนี้ แสดงอำนาจออกมาอย่างนี้ มันจึงเกิดสิ่งทั้งหลายขึ้นมาตามลำดับ.

แล้วคนที่แย้ง เขาก็แย้งว่า รู้ได้อย่างไร? รู้ได้อย่างไรล่ะว่าทำไมคุณถึงว่าที่แรกมันไม่มีอะไรเขาเลย? คุณก็ยอมรับอยู่แล้วว่า ที่แรกมันก็มีได้มีอะไร มีแต่สิ่งที่ไม่เห็นตัวสิ่งหนึ่ง คือกฎนี้ กฎหรือGod หรือพระเจ้า หรืออิทัปปัจจยตา นี้; นี้ด้วยความผสมกันแห่งเวลา หรือว่ากฎนี้ ตามที่เวลากับกฎ หรือเขตอวกาศกับเวลา โดยการกระทำกิริยาของกฎ เกิดปฏิกิริยาเป็นอะไรออกมาเรื่อยๆนี้.

ฟังดูคล้ายกับว่าเขาเปรียบ มันมีแต่ space กับ time, space กับ time
อาศัยกฎอิทัปปัจจตาทะทำลงที่เวลาและเนื้อที่ space นะ มันก็เกิดอะไรออกมา,
อะไรออกมา, อะไรออกมา แทนที่จะว่างอยู่อย่างทีแรก.

กฎแห่งอิทัปปัจจตา ทำให้เกิดธาตุต่างๆ

เอาละ, ที่นี้มันได้ **ตั้งต้นเกิด** เป็นสิ่งที่เรียกว่า **ธาตุทั้งหลาย** ออก
มา : ธา - ตุ, ธาตุ. ก่อนนี้ไม่มีธาตุอะไร นอกจากอิทัปปัจจตา หรือ
ธาตุว่าง หรือธาตุอสังขตะ; ผลที่สุดก็ทำให้เกิดธาตุนั้นธาตุนี้ออกมา; เป็น
รูปธาตุ เป็นนามธาตุก็มี เป็นประเภทกามธาตุก็มี รูปธาตุก็มี อรูปธาตุก็มีนี้
หรือว่าเป็นนิโรธธาตุ เพื่อการดับแห่งกรรม แห่งรูป แห่งอรูป นั้นก็มี.

นี่คำว่า "ธาตุ" ในภาษาบาลี มันมีอย่างนี้ ในธรรมะมีอย่างนี้ ไม่ใช่
ธาตุดิน ธาตุน้ำธาตุไฟ ธาตุลม อย่างเดียว; นั้นมันธาตุเล็กๆเรียนทีหลัง.
ธาตุทีแรก ก็แยกเป็น **รูปธาตุ อรูปธาตุ นิโรธธาตุ** ทำนองนั้น; แล้วพวก
รูปธาตุนี้ จึงจะมาแยกเป็นธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลมอะไรขึ้นมา; แล้ว
ก็มีธาตุนานาชนิดเกิดขึ้น เป็นนามธาตุด้วย เป็นรูปธาตุด้วย. แล้วมันไปผสม
กัน ระหว่างรูปธาตุกับอรูปธาตุ คือระหว่างรูปกับนาม แล้วก็เกิดธาตุอื่นๆออก
มาเรื่อย ไม่มีซ้ำ, ไม่มีซ้ำ, ไม่มีซ้ำ; เพราะไม่มีซ้ำมันจึงมากขึ้นๆ. คำ
บรรยายเรื่อง **ปรมัตถสภาวะธรรม** ปีที่แล้วมานั้น อธิบายเรื่องนี้ไว้ละเอียดตลอดแล้ว;
สนใจก็ไปหาอ่าน หาฟังดู

เอาเป็นว่า เดี่ยวนี้ **ทีแรกไม่มีอะไรเลย** นอกจากพระเจ้า คือกฎ-
เกณฑ์แห่งอิทัปปัจจยตา. ที่นี้เวลาล่วงมา อวกาศก็มีอยู่ ปฏิบัติกระทำกัน
ขึ้นระหว่างสิ่งทั้ง ๓ นี้ คือ **พระเจ้าอิทัปปัจจยตา**กับ**เวลาและอวกาศ**นี้ ก็เกิด
สิ่งทั้งปวงขึ้นตามลำดับ เกิดเป็นธาตุนานาธาตุขึ้นมา.

นี้ธาตุนี้ต่อมามันก็ **ทำให้เกิดอื่นต่อไปอีก** เช่น เกิดโลกธาตุ ที่เขา
เรียกกันว่า เรื่องโลกธาตุ คือธาตุที่จับกลุ่มกันเป็นโลก. ก่อนนี้มันเป็นสักว่าธาตุ
กระจัดกระจายไป เดี่ยวนี้ธาตุมันเกิดจับกลุ่มกันเป็นโลก เป็นโลกธาตุหนึ่งๆ.

คำนี้จะตรงกับคำว่า "ระบบสุริยจักรวาลนี้" ที่ว่าโลกธาตุหนึ่งๆ.
ในบาลีที่พูดกันติดปากว่า มีสามหมื่นโลกธาตุ; คล้ายๆจะพูดว่า สามหมื่น
ระบบสุริยจักรวาล ที่มีดวงอาทิตย์เป็นแม่ แล้วมีอะไรแวดล้อมดวงอาทิตย์อยู่กลุ่ม
หนึ่งๆ นี้เรียกว่าโลกธาตุหนึ่ง. ส่วนโลกเรานี้มันเป็นซี่ฝุ่นนิดเดียว เมื่อไป
เทียบกับว่าโลกธาตุคืออะไร.

นี้ธาตุทั้งหลายที่จับกลุ่มกันเป็นโลกธาตุได้ ที่นี้โลกธาตุมันก็มากขึ้น.
ระบบสุริยจักรวาลหนึ่ง ก็มีดวงอาทิตย์เป็นแม่, แล้วมีดาวอื่นๆเป็นบริวาร มัน
มากขึ้น; แล้วปฏิบัติที่กระทำต่อธาตุ **โดยกฎแห่งอิทัปปัจจยตา** มันก็ยังคง
ทำต่อไป; มันก็ **เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นเรื่อยไปไม่หยุด** ในส่วนผสมของ
โลกธาตุ.

เช่นถ้าคุณจะตั้งปัญหาว่า ก็ทีแรกว่าโลกออกมาจากดวงอาทิตย์ เป็น
ไฟออกมา เย็นเป็นก้อนแข็งเหมือนกับหินชนิดหนึ่ง แล้วทำไมไม่มีต้นไม้ มี

สัตว์มีคณอย่างนี้ได้ละ? อย่างที่เรียนมา ว่ามีปฏิกริยากันเรื่อยมา ระหว่างความร้อนความหนาว, ระหว่างวัตถุนั้น, ระหว่างการกระทำของน้ำ ของความชื้น ของแสงอาทิตย์ อะไรเรื่อย ๆ มา จนเกิดการเปลี่ยนแปลง เป็นน้ำขึ้นมา; ในน้ำเกิดมีสิ่งที่มีชีวิตขึ้นมา เป็นพืชขึ้นมา เป็นสัตว์ขึ้นมา. นี้เรียกว่า **ไม่มีอะไร นอกจากอิทัปปัจจยตาทำงานอยู่เรื่อย,** พระเจ้าอิทัปปัจจยตาทำงานอยู่เรื่อย อย่างที่ให้เป็นว่าสะเกิดหนึ่งหลุดมาจากดวงอาทิตย์; หรือจะไม่เชื่ออย่างนั้น ก็ว่ามันออกมาจากความหมุนของเนบิวลาอะไรก็ตาม มันออกมาเป็นดวงไฟดวงหนึ่ง แล้วเย็นลง แล้วกระทั่งมันมีสัตว์มีคณอย่างนี้; มันด้วยฝีมือของพระเจ้าอิทัปปัจจยตานี้.

นี้เรียกว่ามองกันส่วนใหญ่มันเป็นอย่างนี้ แล้วมัน *มีความผันผวนอย่างน่ากลัว ไม่มีที่สิ้นสุดของธรรมชาติทั้งหลาย* ที่ค่อยเกิดขึ้นๆ ที่เรียกว่า **สสาร** และกำลังทำงาน; สองอย่างนี้ ถูกกระทำปฏิกริยา โดยกฎแห่งอิทัปปัจจยตาอยู่เรื่อย สสารพลังงานนี้ก็ **ผลิตอะไรออกมาเรื่อย,** ผลิตอะไรออกมาเรื่อย ไม่มีที่สิ้นสุด.

นี้ ก็ไปเรียนกันเอง ได้ละเอียดลอบดีกว่าให้ผมพูด. ผมพูดได้แต่เพียงตามหลักของธรรมะในพระพุทธศาสนา ที่ว่า**อิทัปปัจจยตาไม่ยอมให้อะไรตายตัวอยู่ได้;** มีปฏิกริยาต่อสิ่งรอบด้าน แล้วสิ่งรอบด้านก็ส่งปฏิกริยาตอบ. เพราะฉะนั้นของใหม่ๆก็เกิดขึ้น ตั้งแต่ไม่มีอะไรเลย มาจนมีธาตุขึ้นมา, แล้วมามีโลกธาตุ, แล้วโลกธาตุที่เป็นเพียงดวงไฟ ก็กลายเป็นของที่เย็นลง, แล้วมีสิ่งที่มีชีวิตอย่างนี้; นี้ล้วนแต่อยู่ใต้อำนาจของอิทัปปัจจยตา. ถ้าจะมีพระเจ้าผู้สร้างโลก ก็คืออิทัปปัจจยตา; ฉะนั้นเรียกอิทัปปัจจยตานี้ว่าพระเจ้า นั้น

ถูกที่สุด, พระเจ้าคือกฎหรือ God ก็แล้วแต่จะเรียก; แต่มันคือกฎ หรือกฎแห่งอิทัปปัจจยตา ที่ไม่มีอะไรต่อต้านมันได้.

นี่มองกัน ส่วนใหญ่ที่สุดหยาบๆกว้างๆที่สุด ว่ามันไม่เคยมีอะไร มีแต่ความเว้งว่าง แต่มันมีกฎแห่งอิทัปปัจจยตา; แล้วออกมาเป็นธาตุทั้งหลาย, แล้วออกมาเป็นโลกธาตุทั้งหลาย, แล้วออกมาเป็นความเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงของส่วนประกอบของโลกธาตุเหล่านั้น. มันมีความผันผวนตามธรรมชาติเรื่อยสสารและพลังงานก็สร้างอะไรขึ้นมาเรื่อย ประกอบให้เป็นสิ่งต่างๆไม่หยุดหย่อน; นี้เรียกว่ามองส่วนใหญ่ ส่วนหยาบที่สุด.

คูอิทัปปัจจยตาตั้งแต่เริ่มวิวัฒนาการ.

ที่นี้มองให้แคบเข้ามา ให้มันเล็กลงไปอีก ก็จะเรียกว่า เป็น เรื่องของวิวัฒนาการ. ไปศึกษาเรื่อง biology เรื่อง evolution วิวัฒนาการของสิ่งที่มีชีวิตแล้ว เป็นพืช แล้ว เป็นสัตว์แล้ว วิวัฒนาการเรื่อยมาจนเป็นมนุษย์.

ที่แรกก็มีแต่น้ำ – ในน้ำเกิดสภาพชีวิต – เกิดสภาพชีวิตเป็นพืช – เกิดสภาพชีวิตเป็นสัตว์ – แล้วเป็นสัตว์เซลล์เดียว - สัตว์หลายเซลล์ กระทั่งจะเป็นสัตว์น้ำ – แล้วเป็นสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ – เป็นสัตว์บกโดยสมบูรณ์ - กระทั่งสัตว์บินไปบนฟ้า; นี้ถูกต้องที่สุด เชื่อเขาเถอะว่าพระเจ้าสร้าง; แต่ว่ามันเป็นพระเจ้าอิทัปปัจจยตา. อย่างที่พระพุทธเจ้าท่านเรียก ตถตา อวิตถตา อนัญญถตา นี้คือพระเจ้าอย่างที่พระพุทธเจ้าท่านเรียก มันสร้างสิ่งเหล่านี้ขึ้นมา.

ถ้าจะเรียกว่าพระเจ้าร่วมกันมันก็ได้ ไม่ต้องทะเลาะกัน; เพราะมันเป็นพระเจ้าจริงๆคืออิทัปปัจจยตา.

แล้วก็อย่าลืมว่า ขอเตือนไว้บ่อยๆ เตือนไว้เสมอ; มันไม่ใช่คน มันไม่ใช่สัตว์ที่มีความรู้สึกอย่างคน มันเป็นอะไรก็ไม่รู้; พระเจ้านั้นเป็นอะไรก็ไม่รู้ เรา ไม่มีทางที่จะเรียกพระเจ้าว่าเป็นคน หรือเป็นสัตว์ หรือเป็นอะไร จะเรียกได้แต่เพียงว่า เป็นกฎที่มีอำนาจมากที่สุด. แล้วมันก็สร้าง วิวัฒนาการเรื่อยมา: ในทางวัตถุ เกิดพืช เกิดสัตว์ เกิดสัตว์สูงสุด, แล้วในทางจิตใจ ก็เกิดระเบียบเกิดวินัย เกิดวัฒนธรรม เกิดศาสนาคำสั่งสอน กระทั่งเกิดการปฏิบัติเพื่อบรรลุมรรค ผล นิพพาน.

นี่มันก็เป็นมา โดยกฎเกณฑ์แห่งอิทัปปัจจยตา ที่ทำให้เกิดวิวัฒนาการทางวัฒนธรรม ทางศาสนา บรรลุมรรค ผล นิพพาน ในที่สุด. ที่ต่ำกว่านั้น ก็เกิดกฎหมาย เกิดกฎเกณฑ์ต่างๆ. เกิดความเจริญก้าวหน้าวิวัฒนาการทางวัตถุ; เดี่ยวนี้เรียกกันอย่างเทิดทูนที่สุดว่าเทคโนโลยี. นี่ที่แรกใครมันบอก? มันก็มาโดยการศึกษา จากพระเจ้าอิทัปปัจจยตา, พระเจ้ามอบให้. นี่วัฒนธรรมในทางวัตถุ ก็คือวิวัฒนาการทางวัตถุ เรียกว่าวัฒนธรรมทางจิตใจ ทั้งหมดนี้เป็นไปด้วยอำนาจของพระเจ้า คือกฎแห่งอิทัปปัจจยตา. นี่เวลาไม่พอ ที่จะพูดให้มันละเอียดกว่านี้; ก็พูดรวบรัด.

อิทัปปัจจยตาเชิงวิวัฒนาการเกี่ยวกับตัวคน.

ที่นี้ขอให้มองให้ละเอียด เล็กเข้ามาอีก แคบเข้ามาอีก ปลีกย่อยเข้ามาอีก ฉะนั้นมองในคนคนหนึ่งดีกว่า ว่ามีความเติบโตของร่างกาย. ใครมัน

หยุดเติบโตหรือหยุดเปลี่ยนแปลงได้? แต่ละวันละคืนร่างกายนี้มันเปลี่ยนแปลง : แรก ๆ เรียกว่า **เติบโต**, ต่อมาเรียกว่า **คงที่** ต่อมาเรียกว่า **แตกสลาย** **ชรา** **ตาย**, นี้เรียกว่าความเติบโตของร่างกาย.

การ **วิวัฒนาการ** **ส่วนสมอง** **ส่วนจิตใจ** ของคนแต่ละคน การประกอบกรงาน ทำอะไรสำเร็จขึ้นมา, อย่างจะทำรถยนต์ขึ้นมาสักคันอย่างนี้ **เต็มไปด้วยกฎแห่งอิทัปปัจจยตา** มากมายหลายแขนง หลายส่วน หลายระบบ, จะทำรถยนต์ขึ้นมาได้สักคันหนึ่ง ระบบมันมากกว่าทำบ้านเรือนสักหลังหนึ่ง. เราจะได้ผลอะไรขึ้นมาสักอย่างหนึ่ง มันไม่หลีกหนีไปจากกฎเกณฑ์อันนี้ได้.

นี่ขอให้มองดูให้ดี คือมันเป็นไปเองตามธรรมชาติ มันก็**ไม่** หลีกจากกฎเกณฑ์ อันนี้, ที่มนุษย์จะทำขึ้นมา ส่วนของมนุษย์ ก็ไม่พ้นไปจากกฎเกณฑ์อันนี้. อย่างเลขที่สุด แม้ว่าจะหุงข้าวกินสักหม้อหนึ่งนี้, **ไม่มี** อะไรที่นอกไปจากกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตา. นับตั้งแต่ไม้ฟืน นับตั้งแต่ถ่านไฟ หรือว่าข้าวสาร หรือน้ำ หรือหม้อ ก็สุดแท้ มันจะเป็นเรื่องของอิทัปปัจจยตาไปทั้งนั้น. นี่พระเจ้าควบคุมมากถึงในครัว, จะหุงข้าวกินสักหม้อหนึ่ง ก็ไม่พ้นไปจากอำนาจของพระเจ้าได้.

ดูที่ความเจ็บไข้ ก็เหมือนกันอีกแหละ, ที่เราป่วยนั้นป่วยนี้ เจ็บนั้นเจ็บนี้ แม้แต่เป็นผีเม็ดหนึ่งนี้ มันก็ไป **ตามกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตา**. พระเจ้ามาเป็นเจ้าหน้าที่อยู่ทุก ๆ อณู ทุก ๆ ปริมาณ, แล้วก็ไปอ้างว่าเป็นผีสง

เทวดา นี่มันคนโง่ มันไม่มองพระเจ้าอิทัปปัจจยตาเลย. ถ้าว่าจะไปมีผีสิง เทวดาเข้ามาเกี่ยวข้อง ก็ต้องเป็นผีสิงเทวดาที่เกิดมาจากอิทัปปัจจยตา สายที่เป็น ความโง่อีกสายหนึ่ง ไม่พ้นไปจากนั้น.

แม้แต่เด็ก ๆ จะเรียน กอ ขอ ให้ได้สักตัวหนึ่ง ก็ ไม่พ้นจากกฎเกณฑ์ แห่งอิทัปปัจจยตา, ชาวบ้านไม่รู้หนังสือจะसानตะกร้าขึ้นมาสักใบหนึ่งมันก็ ไม่พ้นจากกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตา.

หรือกระทั่งมีอะไรออกนอกกลุ่มออกทางออกไปนี้ เช่น เกิดความนิยม แบบฮิปปี ก็ไม่พ้นไปจากกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตา; ทำให้โง่ จนไม่รู้ว่ ผม ที่ยาวรุงรังเหม็นสาบนั้น มันไม่มีประโยชน์อะไร มันเสียเวลาเปล่า ๆ . นี่ก็ทำ ให้เกิดระบบฮิปปี อะไรทำนองนี้ขึ้นมา : เป็นยาเสพติดบ้าง อะไรบ้าง, แล้ว เกิดระบบโสเภณีทางวิญญาณ คือสตรีเพศชอบอวดอวัยวะที่ไม่ควรอวด มีลักษณะ มันหมายถึงเขาหลงไหล อย่างนี้เรียกว่าโสเภณีทางวิญญาณ สาว ๆ ก็มี แก่ ๆ ก็มี นี่มันก็ ไม่พ้นจากกฎเกณฑ์แห่งอิทัปปัจจยตา ให้ในโลกนี้มันเต็มไปด้วยโสเภณีทาง วิญญาณ ทำความลำบากยุ่งยากให้มากในเรื่องศีลธรรม.

เดี๋ยวนี้เราดู หนังสือพิมพ์บางฉบับ ชั่วสิบปีมานี้ มันผิดกันลิบลับเลย หนังสือพิมพ์ หยิบมาฉบับหนึ่งทั้งด้านหน้าด้านหลัง มีแต่ข่าวประเภทอันธพาล ทั้งนั้น ซึ่งเมื่อ ๑๐ ปีก่อนมันไม่มีอย่างนี้ นี่มันก็เพราะอิทัปปัจจยตา.

กฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตา เป็นอย่างนี้ ทำให้เกิดการปรุงแต่งใน จิตใจ ไปในทางกิเลสตัณหามากขึ้น ; ฉะนั้นอิทัปปัจจยตาฝ่ายเกิดทุกขจึงได้

เปรียบ, อิททัปปัจจยตาฝ่ายที่ทำให้เกิดความทุกข์กำลังได้เปรียบ, อิททัปปัจจยตาฝ่ายที่จะหยุดความทุกข์นั้นกำลังถอยกำลังอยู่.

ต้องใช้อำนาจอิทัปปัจจยตาฝ่ายดับทุกข์มาแก้ปัญหา.

เข้า, ที่นี้เรารู้ปัญหาแล้ว รู้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัญหา ก็หาทางแก้ปัญหา โดยวิธีที่เขาเรียกกันแต่โบราณว่า เกลือจิมเกลือ หรือว่า หนามยอกก็ ต้องเอาหนามบ่ง; เพราะว่ามันเป็นอันเดียวกันคืออิทัปปัจจยตา. ฝ่ายนี้มันเป็นหนาม, แล้วเอาฝ่ายที่เป็นหนามเป็นอิทัปปัจจยตา มางัดหนามนั้นขึ้นมา. มันก็สำเร็จประโยชน์ได้นี้; เรียกว่าเราเอาพระเจ้าฆ่าพระเจ้า, หรือเอาพระเจ้าสร้างพระเจ้า ก็แล้วแต่จะเรียก.

ที่นี้ อิททัปปัจจยตาที่จำเป็นที่สุด ที่สำคัญที่สุด ที่เราจะต้องสนใจเป็นพิเศษ ก็คือ เรื่องปฏิจจสมุปบาท; ที่อาตมาได้บรรยายแล้วอย่างละเอียดที่สุดตั้ง ๑๐ กว่าครั้ง นั้นแหละเรื่องปฏิจจสมุปบาท ว่า : เมื่อตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ มันยังมีอยู่, มันก็มีรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณมา กระทบ ตามกฎเกณฑ์แห่งอิทัปปัจจยตา; แล้วมัน จะปรุงอะไรขึ้นมาเรื่อยตามกฎเกณฑ์แห่งอิทัปปัจจยตา. ถ้าเราไม่ฉลาด มันก็เกิดทุกข์; ถ้าเราฉลาดพอ มันก็ไม่เกิดทุกข์ แต่เกิดประโยชน์ ที่ควรจะต้องการ.

อย่างเมื่อ ตาเห็นรูป สมมติว่าเห็นรูปสวยอะไรอย่างนี้ ถ้าไม่ฉลาดมันก็เกิดกิเลส; ถ้าฉลาดมันก็จัดการอย่างใดอย่างหนึ่ง จนได้ประโยชน์ที่ไม่ต้องเกิดกิเลส หรือไม่เกิดความทุกข์.

ศึกษาให้รู้ทันกระแสอิทัปปัจจตาจะดับทุกข์ได้.

ไปสนใจให้มากที่สุด เรื่องกฎเกณฑ์แห่งอิทัปปัจจตาโดยตรง ที่เกี่ยวกับชีวิต ของคนทุกคนและเนื่องอยู่ในตัวคนนั้น; ว่า อาศัยตากับรูป เกิดจักขุวิญญาณ, ธรรม ๓ ประการนี้เรียกว่าผัสสะ. เพราะผัสสะเป็นปัจจัย ย่อมเกิดเวทนา คือความรู้สึกรักหรือเกลียด หรือชอบใจ หรือไม่ชอบ; ตอน นี้แหละจะไปหาอันตราย หรือจะไปหาความรู้คือการศึกษาก็ได้. มันก็ตอนนี้นี่แหละ ถ้า มีสติพอ มันก็จัดให้ เป็นไปในการศึกษา และมีประโยชน์ได้; ถ้ามัน ผลออกไป มัน ใจไป มันก็ กลายเป็นเรื่องกิเลสตัณหา มันก็ เกิดทุกข์.

ฉะนั้นเราก็จะ ต้องศึกษาเรื่องอิทัปปัจจตากันให้แตกฉาน เพื่อ ปิดมัน, หรือป้องกันเสียเลยตั้งแต่ที่แรก ไม่ให้มีทางเข้ามาได้, หรือว่าถึงคราวที่จะปิดกั้นไว้ เมื่อป้องกันที่แรกไม่ได้แล้ว มันเข้ามาแล้ว ก็กั้นไว้. ที่นี้ ถ้าว่ากั้นไว้ก็ไม่ไหวแล้ว มันมีกำลังมากก็ทุดๆ ทดกระแสของมันเสียให้ไปทางที่เป็นประโยชน์; ถ้าว่าเก่งที่สุดก็ตัดต้นตอ ต้นเหตุแห่งกระแสเสีย.

กระแสแห่งอิทัปปัจจตาเป็นอย่างนี้ เมื่อปล่อยให้ไปตามธรรมชาติของบุคคลที่ ไม่ได้ศึกษา ไม่ได้ยินได้ฟังคำของพระอรหันต์ มันจะมีลักษณะอย่างนี้ คือ จะไปแต่ในทางกิเลสและเกิดทุกข์. วิชาความรู้มันก็เพื่อป้องกันไม่ให้ไปทางนั้น; ถ้าป้องกันไม่ไหว ก็กั้นไว้ก่อน กั้นไม่ไหว ก็ทดกระแสให้เลี้ยวไปในทางที่ปลอดภัย พร้อมกับนั้นก็ถือโอกาสทำลายรากเง่าของมันเสีย.

นี่ อิทัปปัจจตา คือพระเจ้า จะมาในรูปไหน ก็แล้วแต่ว่าสิ่งสิ่งนี้ คือคนเรานี่ จะมารับเอาหรือจะจัดขึ้น; แล้วสิ่งสิ่งนี้คือคนเรา มันก็คือของ

พระเจ้า คือของธรรมชาติ เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ มาเกิดความรู้สึกรู้คิดนึก ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ; ฉะนั้นต้องรับผิดชอบตัวเอง. สมมติว่ากลุ่มนี้ คือคนคนหนึ่ง, สมมติว่ากลุ่มนี้ มันเป็นไปตามกฎเกณฑ์อย่างนี้ มันก็รับผิดชอบตัวเอง คือ **จะต้องรู้เท่าทันสิ่งทั้งหลาย** ที่จะมาเกี่ยวข้องกับกลุ่มนี้ อย่าให้เกิดความทุกข์ขึ้นมาได้.

ถ้าอยากจะได้ไปในกระแสแห่งโลกียะ เป็น **ฆราวาสครองบ้านครองเรือน** ก็ต้องศึกษาส่วนนี้ให้มันพอ สำหรับที่จะไม่เกิดความทุกข์ยากลำบากมากเกินไปนัก; แต่ที่จะไม่ให้มันเป็นทุกข์เลยนั้นมันทำไม่ได้ถ้าเป็นฆราวาส. ถ้าอยากจะทำออกไป เป็น**ผู้ไม่ครองเรือน** มันก็ต้อง **ศึกษาอีกแบบหนึ่ง** ซึ่งมันง่ายกว่าที่จะหลีกเลี่ยงหลักกฎเกณฑ์อันนี้ ไม่ให้เกิดทุกข์.

แต่แล้วก็มีเหมือนกันอยู่ตรงที่ว่า **ฆราวาสหรือว่าบรรพชิต ก็ต้องรู้จักป้องกันกระแสแห่งกิเลสโดยตรง** คือความ เห็นแก่ตัว แล้วเกิด โภคะ โสหา โมหะ อยู่ด้วยกันทั้งนั้น. ถ้าไปทำถึงส่วนนั้นแล้วมันก็เรียกว่ามันพ้นขอบเขตของฆราวาส หรือของบรรพชิตแล้ว คือต้องการจะไปนิพพานกันแล้ว. ถ้าฆราวาสก็ต้องการจะชนะกิเลส บรรพชิตก็ต้องการจะชนะกิเลส อันนี้มันเล็กกันเล็กไม่เป็นฆราวาส ไม่เป็นบรรพชิตกันแล้ว; มันต้องการจะเป็นคนระดับหนึ่งที่จะไปสู่นิพพาน ตามกฎเกณฑ์แห่งอิทัปปัจจยตาในส่วนโลกุตระนั้น.

นี่ถ้าว่า**ยังอยากจะได้ในโลก** สมมติเรียกว่าโลกียะ, นี่สมมติเรียก; เป็นไปตามกระแสที่ว่ายังรักกิเลสอยู่นี้ กิเลสชั้นละเอียด; ก็รู้จักมีความรู้ **รู้จักใช้ความรู้** ให้มันพอเป็นไปได้ คือมีความทุกข์น้อย.

ทุกสิ่งต้องเป็นไปตามกฎของพระเจ้า.

นี่เรียกว่าพระเจ้าท่านมีให้แบบนี้ แต่ที่เรา **จะไม่เกี่ยวข้องกับพระเจ้า** นั้น เป็นไปไม่ได้; ไม่มีทางที่จะเป็นไปได้ ที่จะไม่เกี่ยวข้องกับพระเจ้า และไม่เป็นไปตามกฎของพระเจ้า เช่นอิทัปปัจจตาเป็นต้นนี้มันเป็นไปไม่ได้. อย่าไปคิดเลยปวยการ, อย่าไปมัวดี้อพระเจ้า, อย่าไปมัวโกหกพระเจ้า, บิดพลิ้วพระเจ้า, หลีกเลี่ยงหน้าที่ที่จะทำต่อพระเจ้านี้ปวยการ; เพราะฉะนั้น **ต้องซื่อตรง** ต้องแน่วลงไปทีเดียวว่า เราจะทำอะไร โดยความบริสุทธิ์ใจ **ที่ว่า** จะเอาความดับทุกข์กันเพียงเท่าไหน? เท่าไร? ก็ทำไปอย่างนั้น, แล้วมันก็ก้าวหน้า ๆ จนดับทุกข์ได้หมดสักวันหนึ่งเป็นแน่.

นี่ **ตัวพระเจ้านี้ท่านแบ่งภาคได้นับไม่ไหว** ออกมาเป็นกฎ อย่างนั้นอย่างนี้ : กฎตัวใหญ่ กฎเกณฑ์อันใหญ่ เป็นพระเจ้าองค์ใหญ่, แยกออกมาเป็นกฎสามัญญลักษณะ ก็มี, แยกออกมาเป็นกฎอิทัปปัจจตาก็มี ซึ่งกำลังพูดกันวันนี้, แยกออกมาเป็นกฎแห่งจตุราริยส์จัจ ก็มี ซึ่งจะพูดกันวันหลัง.

ไถวัลยธรรมคือพระเจ้าควบคุมทุกสิ่งตามกฎแห่งกรรม.

เป็นอันว่าเรา**รู้จักไถวัลยธรรม** ที่มีอยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง แล้วก็ไม่จำกัดเวลา ตั้งแต่ครั้งไหนก็ไม่รู้. มันไม่มีเวลา ไม่จำกัดเวลา มันมีอยู่ก่อนสิ่งใดหมด. ก่อนที่สิ่งทั้งหลายจะมี สิ่งนี้มีอยู่แล้ว, แล้วก็**เป็นมา** ตาม

อำนาจตามกฎของสิ่งนี้เรื่อยมาจนบัดนี้, แล้วจะเป็นไปต่อไปข้างหน้าอีกเท่าไร ก็ไม่ทราบ ไม่มีใครรู้อายุของพระเจ้า ซึ่งมีอายุที่คำนวณไม่ได้.

ปัญหาก็เหลืออยู่แต่ว่า คนคนหนึ่งกว่าจะตายลงไปนี้ ควรจะทำอะไร? ก็ควรจะรู้จักดับทุกข์ สุดความสามารถที่จะดับได้ โดยอาศัยร่วมมือกับพระเจ้า คือทำให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตา.

นี่คือ อิทัปปัจจยตา ในฐานะเป็นพระเจ้า พุดโดยสมมติ; ถ้า พุดโดยปรมาตม ก็ ในฐานะที่มันเป็นความจริง เป็นสัจจะ เป็นอสังขตะ คือ เป็นกฎ; และโดยเหตุที่มันอยู่ อย่างไม่มีการคำนวณได้ด้วยเนื้อที่ ด้วยเวลา ด้วยอายุอะไรนี้ เลยต้องเรียกว่า ไภวฉลยธรรม คือสิ่งซึ่งเป็นไภวฉลย ไม่จำกัด เวลาเนื้อที่ มีอยู่ในที่ทุกแห่ง ในเวลาทุกกาล; เป็นของที่สม่ำเสมอเด็ดขาด ตายตัว มีอยู่ในทุกๆปรมาณู ทุกๆอนุที่ประกอบกันขึ้นเป็นร่างกายของเรา และทุกๆขณะแห่งจิต ที่จะปรุงเป็นขณะแห่งจิตขึ้นมาได้.

จงรู้จักสิ่งนี้ ซึ่งมันมีอยู่เป็นเนื้อเป็นตัวกันเสียที. **อย่าเอาธรรมะไว้ที่วัด และตัวเองไว้ที่บ้าน. ธรรมะนั้นเป็นไภวฉลยธรรม คือมีอยู่ในทุกๆอนุของทุกๆสิ่งที่มีชีวิต ที่ไม่มีชีวิตอะไรก็ตาม; ถ้ารู้จักอย่างนี้แล้วก็จะง่ายขึ้น ในการที่จะปฏิบัติให้ถูกต้อง และมีความทุกข์น้อยลง.**

นี่คือคำบรรยายในวันนี้ เรื่อง ไภวฉลยธรรมในฐานะที่เป็นกฎแห่งอิทัปปัจจยตา หรือ จะสมมติเรียกว่าพระเจ้า ที่เป็นผู้ควบคุมสิ่งทั้งหลาย เป็นกฎแห่งกรรม; กระทำสิ่งใดลงไป จะต้องเกิดผลสะท้อนออกมา อย่างสาสม

กันเสมอ ในรูปของกิริยาและปฏิกิริยา ตามกฎเกณฑ์แห่งอิทัปปัจจตาท่าอย่างนี้. พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสสอนไว้อย่างนี้ ท่านไม่เคยทรงใช้คำว่าไถวัลยธรรม^๑; แต่ อาตมาพิจารณาความทั้งหลายทั้งหมดที่พระองค์ได้ตรัสไว้แล้ว ก็จะถูกทำให้ฟังง่าย จึงใช้คำว่าไถวัลยธรรม คือสิ่งที่มีอยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง ทุกเวลาทุกสถานที่หลีกเลี่ยงไม่ได้; เข้าใจกันให้ดีนะ.

การบรรยายวันนี้ พอสมควรแก่เวลาแล้ว ขอยุติการบรรยาย ให้พระสงฆ์ทั้งหลาย ได้สวดคณสาธยาย ข้อความอันกล่าวสรรเสริญคุณของพระธรรมของพระองค์ ในโอกาสต่อไป.

www.buddhadasa.info

^๑ ในบาลีบางแห่ง (ขันธ. สั. ๑๗/๗๖/๑๑๘), ตรัสเรียกพระอรหันต์ว่า"เกพลี"คือ เกวลี, แปลว่า ผู้มี หรือถึงซึ่ง เกวละ คือไถวัลย์นั่นเอง, ทำนองเดียวกับคำว่า ตถาคต = ผู้ถึงซึ่ง ตถา หรือตถตา ซึ่งได้แก่ไถวัลย์นั้นอีกเหมือนกัน. แต่ไม่มีคำอธิบายเรื่องนี้โดยเฉพาะ, จึงเป็นเรื่องที่สนใจจะต้อง ค้นคว้าและสังเกตเอาเอง---ผู้บรรยาย.

ไถวัลยธรรม

- ๕ -

๕ พฤษภาคม ๒๕๑๖

ไถวัลยธรรมในฐานะที่เป็นกฎแห่งจตุราริยส์ัจ.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

ในการบรรยายเรื่องไถวัลยธรรม เป็นครั้งที่ ๕ นี้ อาตมาจะได้กล่าวโดยหัวข้อว่าไถวัลยธรรมที่เป็นกฎแห่งจตุราริยส์ัจ.

[ทบทวนคำบรรยายครั้งก่อนถึงหน้า ๑๕๗.]

เกี่ยวกับเรื่องนี้ จะต้องทบทวนไว้เสมอ เพื่อให้เข้าใจถึงสิ่งที่เรียกว่าไถวัลยธรรม. ผู้ที่ไม่เคยได้ยินคำคำนี้เลยก็ยังมี; แม้แรกจะได้ยินก็ยังไม่เข้าใจ เพราะความแปลก หรือว่ายังมองไม่เห็น.

เนื่องจากอาตมามีความรู้สึกดังที่กล่าวให้ฟังแล้วเรื่อยมาว่า พวกเรา
เข้าใจถึงธรรมะกันไม่ได้ ก็เพราะไม่รู้จักมองให้ลึกซึ้ง ใ้เห็นถึงสิ่งที่มีอยู่จริง
ชนิดที่เรียกว่าเป็นไภวฉลย คือมีอยู่ในที่ทั่วไปทุกหนทุกแห่งไม่ยกเว้นอะไร;
และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเนื้อในตัว ในทุกๆปรมาณูของเรา มันก็มีสิ่งนี้อยู่.
แต่เราก็ไม่เคยมอง, หรือมองก็ไม่เห็น, เรียกว่ามองกันหยาบๆ; ยิ่งหลับตา
มองก็ยังไม่เห็น.

และยังมีความหมายว่า **มันมีอยู่ตลอดเวลา** อย่างที่เรียกว่าไม่เกี่ยวกับ
เวลา เพราะว่าสิ่งที่เรียกว่าไภวฉลยธรรมนี้ ไม่ได้มีการเกิดขึ้น หรือไม่ได้มีการ
ดับลง แม้ว่าจะมีการทรงตัวอยู่ก็ทรงตัวอยู่ในลักษณะอย่างอื่น. คือ**ทรงตัวอยู่
ในลักษณะที่เป็นอสังขตธรรม** คือไม่ต้องมีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง. มันเป็นการมี
อยู่อย่างประหลาดกว่าสิ่งทั้งหลายทั้งปวง จึงมีอยู่ได้ อย่างที่ไม่เกี่ยวกับเวลา,
คือไม่มีความเป็นอดีต หรือเป็นปัจจุบัน หรือเป็นอนาคต เกี่ยวกับสิ่งสิ่งนี้ จน
เรียกว่าเป็นนิรันดร หรือคำนวณไม่ได้.

นี่คือ **ลักษณะของสิ่งที่เรียกว่าไภวฉลย มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง** อย่างที่
นำประหลาดน่าอัศจรรย์; ว่ามันมีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง จนกระทั่งว่า "พระพุทธเจ้า
จะเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้น สิ่งนี้ก็มีอยู่แล้ว" สิ่งนี้เรียกว่าธรรม จะปรากฏ
แก่คนทั้งปวงหรือไม่ก็ตาม สิ่งนี้ก็ปรากฏอยู่แล้ว ตั้งแต่ยังไม่มีการจักรวาล, หรือ
ไม่สิ่งใดๆที่มนุษย์รู้จักกันอยู่ สิ่งนี้มีอยู่แล้ว.

นี่คือความหมายของคำว่า **ไภวฉลยธรรม คือสิ่งที่มีอยู่ตลอดเวลา สิ่ง
ที่มีอยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง,** มีลักษณะเหมือนกับที่เขาเรียกกันอย่างอื่นว่า

พระเจ้า. ดังนั้นจึงถือโอกาสที่จะเรียกสิ่งนี้ว่าพระเจ้าไปเสียด้วย เพื่อจะให้เรา
มันมีลักษณะเหมือนกับพระเจ้านั้นอย่างไร.

ถ้าคนเราจะคิดกันบ้างว่า สิ่งที่เราเรียกว่าพระเจ้านั้น มีอยู่ก่อนสิ่งใด,
เป็นที่ออกมาแห่งสิ่งทั้งปวง, มีอยู่ตลอดเวลาอย่างนี้; พระเจ้าจะเป็นสิ่งที่มี
รูปร่างเหมือนคน หนวดขาวถือไม้เท้ายาวอย่างนี้มันจะได้หรืออย่างไร? ทุกคน
ก็จะเห็นว่ามันเป็นไปไม่ได้.

ถ้าอย่างนั้นพระเจ้านี้รูปร่างอย่างไร? ลองเดาเอาที พอจะรู้ได้ว่า
ไม่เหมือนกับอะไร, และไม่อาจจะบัญญัติรูปร่างของพระเจ้า ว่าเป็นอย่างไร;
นอกจากเป็นสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีอยู่ตลอดเวลาในที่ทุกหนทุกแห่ง, แล้วมีอยู่อย่าง
เฉียบขาด ในฐานะที่เป็นกฎ เช่น กฎของธรรมชาติ เป็นต้น : ที่พระพุทธเจ้า
ท่านตรัสถึงสิ่งนี้แล้ว ท่านเรียกแต่เพียงว่าธาตุเฉยๆคือ ธา - ตุ หรือธาตุ
เฉยๆ, บางทีก็ขยายออกไปเป็นธรรมธาตุ; อย่างที่เราสวดบทแปลนี้.

นี่มันมีอยู่อย่างนี้ เป็นกฎที่ทำให้สิ่งต่างๆเป็นไป แล้วมันก็อยู่ในสิ่ง
ต่างๆ อย่างว่าในเลือดในเนื้อของเรา ก็มีกฎแห่งอิทัปปัจจยตา อยู่ทุกๆอนุ ทุกๆ
ปรมาณู; ในเลือดในเนื้อในจิตใจของเรา ก็มีกฎแห่งสามัญญลักษณะอยู่
ทุกๆอนุ ทุกๆปรมาณู; หรือว่าในเลือดในเนื้อของเรา ก็มีกฎแห่งจตุราริยส์จจ์
สิ่งประจำอยู่ทุกๆอนุ ทุกๆปรมาณู.

ทำไมเราจึงเฝ้าไป จนถึงกับมองไม่เห็น ว่ามันอยู่ที่ไหน? มัน
อยู่อย่างไร? มาบอกกันแล้วมาบอกกันอีก ก็ยังไม่เห็นอยู่นั้นแหละ; และ

พระพุทธเจ้าท่านก็ได้พยายามอย่างยิ่ง อย่างพระบาลีที่เอามาสวดไปแล้วเมื่อตะกี้
ว่า "ตี ตถาคโต อภิสมุพฺพชฺชติ อภิสเมติ - ได้รู้เฉพาะได้เข้าถึงเฉพาะ ซึ่งสิ่งนั้น".
ท่านรู้แล้วก็นำมาบอก นำมาแสดง นำมาเปิดเผย แต่งตั้งไว้บัญญัติไว้,
ทำให้เป็นของที่เหมือนกับการหมายของทีคว่า ว่ามันเป็นอย่างนั้นๆ; เราก็ยัง
ไม่รู้ผู้นั้นเอง.

ดังนั้นจึงเห็นว่า เป็นสิ่งที่ต้องเอามาพูดกัน จนกว่าจะรู้; พูด
อย่างนั้นไม่รู้ ก็ต้องพูดอย่างโน้น, พูดอย่างโน้นไม่รู้ ก็ต้องพูดอย่างนี้, พูด
กันไปทุกอย่างทุกทาง ที่จะให้มีการรู้จักสิ่งๆกันให้จนได้. อย่างที่เอามาพูดใน
การบรรยายชุดนี้ ก็เรียกสิ่งนี้ว่า ไถวัลยธรรม แม้จะเป็นคำที่แปลก ก็แปลก
แต่ชื่อคือเลือกชื่อที่มีความเหมาะสม จะทำให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น; ความหมายก็
ตามเดิม คือเรื่องสามัญญลักษณะ เรื่องอิทัปปัจจยตา และเรื่องจตุราริยส์จจ์ ใน
ฐานะที่เป็นกฎ.

[บททวนกฎ : สามัญญลักษณะ, อิทัปปัจจยตา, จตุราริยส์จจ์.]

สำหรับคำว่ากฎ นี้ ก็ควรจะเข้าใจกันได้แล้วว่า หมายถึงอะไร. แต่
อย่าไปหมายถึงกฎที่มนุษย์ทำขึ้น เช่น กฎหมายเป็นต้น กฎโรงเรียน กฎของ
วัด อะไรนี้. กฎอย่างนี้ไม่ใช่กฎ เป็นแต่เพียงข้อบังคับอะไรที่มนุษย์ตั้งขึ้น
ตามความสะดวก ตามความเหมาะสม เฉพาะเวลาเฉพาะแห่ง มันจึงเป็นไถวัลย
ไปไม่ได้.

สำหรับ กฎที่เป็นไถวัลย คือตลอดเวลา ตลอดที่ทุกหนทุกแห่งนั้น
มัน เป็นกฎของธรรมชาติ หรือกฎของธรรมชาติ หรือกฎของธรรม หรือจะ

เรียกว่ามันเป็นธาตุอันหนึ่งซึ่งมีอยู่ก่อนธาตุใดๆ อยู่ในรูปของกฎ; ก็หมายความว่า มันมีความตายตัว ตถา คือ **ความเป็นอย่างนั้น**, อวิตถา คือ **ความไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น**, อนัญญถา คือ **ความไม่เป็นไปโดยประการอื่น** ก็มีอยู่มากด้วยกัน ในข้อที่ว่า เราจะเพ่งเล็งกันในส่วนไหน.

ถ้าเพ่งเล็งกันในส่วนที่ควบคุมสิ่งทั้งหลายให้เปลี่ยนแปลงไป : ความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา อย่างนี้ ก็เรียกว่า กฎแห่งสามัญญลักษณะ; มีลักษณะเหมือนพระเป็นเจ้าผู้สร้างขึ้นมา; หมายความว่า กฎนี้ไม่ยอมให้สิ่งใดอยู่หนึ่ง ทำให้สิ่งทุกอย่างเปลี่ยนไป. ที่นี้การเปลี่ยนไปมันไม่เหมือนเดิม มันก็มีของสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้น จึงถือว่า กฎ กฎนี้เป็นเหมือนกันกับพระเจ้าผู้สร้าง.

ที่นี้กฎแห่งการปรุงแต่ง ว่าเมื่อมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้จะเกิดขึ้น ตรงหรือสมควร หรืออนุรูปแต่เหตุปัจจัยนั้นๆ ที่เรียกว่า กฎแห่งอิทัปปัจจยตา หรือปฏิจสุมุบาท นี้ ควบคุมสิ่งทั้งหลายให้เป็นไปตามปัจจัย. กฎอย่างนี้ก็เหมือนกับพระเป็นเจ้าผู้ควบคุมโลก; ถ้าจะเรียกอีกทีก็เรียกว่า กฎแห่งกรรมที่ควบคุมสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ในแง่ของการกระทำกรรม. หรือรับผลแห่งกรรม เป็นต้น.

ส่วน กฎนี้ที่กำลังจะกล่าวถึงในวันนี้ คือ กฎเรื่องจตุราริยัสัจจ นั้น เป็นกฎที่เกี่ยวกับความทุกข์. และความดับทุกข์โดยตรง. ถ้าจะเปรียบกับพระเป็นเจ้า ก็เหมือนกับพระเป็นเจ้าแห่งความรอด แห่งความหลุดรอด หรือจะช่วยให้หลุดรอดจากความทุกข์ทั้งปวง; แล้วจะเรียกว่ากฎนี้ได้ เพราะเป็นการพูดอย่างธรรมชาติธรรมดา. แต่ถ้าจะเรียกให้มันเป็นขลังของศักดิ์

สิทธิ์ขึ้นมา ก็เรียกว่าพระเป็นเจ้าของเจ้า. สำหรับคนที่ไม่อาจจะรู้จักธรรมะโดยธรรมชาติอย่างลึกซึ้งก็เรียกว่าพระเป็นเจ้าของเจ้า เพื่อว่าจะให้เขาได้มีความสะดุ้งกลัว จะได้ไม่ทำอะไรไปอย่างหวัดๆหรือประมาท จนเกิดความทุกข์ขึ้นมา อย่างนี้.

สรุปความได้ว่า สิ่งที่เรียกว่าไถวัลยธรรม ที่ตั้งอยู่ในที่ทุกแห่ง และตลอดเวลานั้น สามารถจะมองดูได้ในลักษณะที่เป็นกฎ อย่างน้อยก็ ๓ อย่าง คือเท่าที่มันสำคัญหรือจะเรียกว่าเป็นพระเจ้าของเจ้าขึ้นมา ๓ องค์ : กฎแห่งสามัญญลักษณะ ก็สร้างสิ่งต่างๆขึ้นมา. กฎแห่งอิทัปปัจจยตา ก็ควบคุมสิ่งต่างๆอยู่. กฎเรื่องจตุราริยส์จจ์ ก็เป็น กฎสำหรับทำความดับทุกข์ คือรอดออกมาจากความทุกข์. ๒ ชนิดแรกได้กล่าวมาแล้ว ในการบรรยายครั้งที่แล้วมา ๒ ครั้ง; ในวันนี้จะกล่าวถึงกฎที่ ๓ คือ จตุราริยส์จจ์.

.....
[เริ่มคำบรรยายตามหัวข้อครั้งนี้.]

คำว่า ไถวัลยธรรม แปลว่า ธรรมชาติ หรือธรรมดอันหนึ่ง ซึ่งมีความเป็นไปหรือมีอำนาจ หรือมีอะไรก็สุดแท้ ตลอดไปในที่ทุกหนทุกแห่ง ในที่นี้เรียกว่า เป็นกฎแห่งอริยส์จจ์ หรือ จตุราริยส์จจ์.

เราจะมองจตุราริยส์จจ์ในฐานะเป็นไถวัลยธรรมก็ได้, จะมองไถวัลยธรรมในฐานะเป็นกฎแห่งจตุราริยส์จจ์ก็ได้, แต่มันก็ไม่พ้นไปจาก ความหมายที่สำคัญที่สุด คือ ธรรมะที่เป็นกฎสำหรับประพฤติตามแล้ว จะรอดตัวออกมาได้จากความทุกข์ทั้งปวง.

ความหมายไถวัลยธรรมในฐานะ จตุราริยส์ัจจ์.

ที่นี้ก็จะได้กล่าวถึง สิ่งที่เรียกว่าจตุราริยส์ัจจ์. จตุราริยส์ัจจ์ แปลว่า ความจริงอันประเสริฐ ๔ ประการ ตามตัวหนังสือก็ว่าอย่างนี้. สัจจะ แปลว่า ความจริง, อริยะ แปลว่าประเสริฐ, จตุ แปลว่า สี่, จตุราริยส์ัจจ์, จตุราริยส์ัจจ์ ความจริงอันประเสริฐสี่ : ว่าความทุกข์ต้องเป็นอย่างนี้ๆ, เหตุให้เกิดขึ้นแห่งความทุกข์ ต้องเป็นอย่างนี้ๆ, ความดับไม่เหลือแห่งความทุกข์ต้องเป็นอย่างนี้ๆ, วิธีปฏิบัติทำสัตว์ให้รู้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ ต้องเป็นอย่างนี้ๆ.

ฟังดูแล้วมันเหมือนกับว่า ใครเป็นผู้กล่าว หรือเป็นผู้บัญญัติ หรือเป็นผู้แต่งตั้ง เป็นผู้ควบคุมอยู่สักคนหนึ่ง? เพราะมัน มีลักษณะที่แสดงว่า ต้อง : ต้องเป็นอย่างนี้, ต้องเป็นอย่างนี้. ใครเป็นผู้สั่งให้เป็นอย่างนั้น? นั่นแหละคือ ความหมายของคำว่าไถวัลยธรรม ในฐานะที่เป็นเหมือนกับพระเจ้าผู้สั่ง.

ตอนนี้ขอแทรกข้อความที่อยากจะเตือนซ้ำๆไว้เสมอว่า เรากำลังจะทำความเข้าใจอันดีต่อกันและกัน ในระหว่างศาสนาทุกศาสนา; แม้ศาสนาที่ถือว่ามีพระเจ้า เราก็มีพระเจ้า. และใครเป็นผู้ออกกฎอันนี้? ก็คือพระเจ้า. แล้วกฎอันนี้มีมาตั้งแต่เมื่อไร? ก็มีมาตั้งแต่ก่อนพระเจ้าเสียด้วยซ้ำไป; เพราะมนุษย์เพิ่งรู้จักพระเจ้า, เพิ่งพูดคำว่าพระเจ้า, แต่ว่าคำว่ากฎนี้จะมีอยู่ก่อนนั้น.

นี้อาจจะทำความเข้าใจแก่ชาวคริสเตียนได้ดีที่สุด ที่พูดว่า แรกเริ่มเดิมทีพระโอวาท หรือพระคำหรือพระโองการได้มีอยู่แล้ว At the beginning the

Word was. ขอให้ช่วยจำกันไว้ว่า ชาวคริสเตียนเขาถือตายตัว อย่างนี้ ว่าแรกเริ่มเดิมที พระคำได้มีอยู่แล้ว. พระคำนี้ คำของใคร? ใครสั่ง ว่าพระคำนั้นจะอยู่กับพระเจ้า, พระคำสร้างสิ่งทั้งปวง, ไม่มีสิ่งใดที่ไม่ได้ถูกพระคำนี้สร้างขึ้น? พระคำอยู่กับพระเจ้า, พระคำนั้นเป็นพระเจ้า เป็นชีวิตเป็นแสงสว่าง คือเป็นอะไรหมดไปเลย.

รวมความแล้วก็คือ มีพระคำ หมายถึงคำพูดของใครคนใดคนหนึ่ง ซึ่งพูดไว้บัญญัติไว้ตายตัว. เราไม่เรียกว่าพระคำ เฉยๆเราเรียกว่า กฎ. ถ้าเรียกคำว่ากฎนี้ให้ยาวก็จะกลายเป็น God ก็กลายเป็น God ของศาสนาคริสเตียนได้.

นี่พูดไว้ทุกที เตือนไว้ทุกที ว่าต่อไป เราจะต้องต่อรองกันในข้อนี้ เพื่อทำความเข้าใจอันดี ซึ่งกันและกันในระหว่างศาสนา จนถึงกับว่า **ทุกศาสนา มีพระเจ้าแต่เรียกชื่อไม่เหมือนกัน; แม้เรียกชื่อไม่เหมือนกัน แต่มีลักษณะอาการ อิทธิพลหรือมีอนุภาพอะไรเหมือนกัน คือในฐานะที่มีอยู่ก่อน สิ่งใดสร้าง สิ่งทั้งปวง ควบคุม สิ่งทั้งปวง แล้วก็มีระบบ อันหนึ่ง สำหรับจะ ช่วย ให้ สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง รอดออกมาเสียได้จากความทุกข์.** นี่เราเรียกว่า **กฎแห่งสามัญญลักษณะ กฎแห่งอิทัปปัจจยตา กฎแห่งจตุราริยัสัจจ.**

ทีนี้สำหรับ **กฎแห่งจตุราริยัสัจจ** นี้ ก็ เป็นกฎที่จะช่วยคนให้ออกมาเสียจากความทุกข์. ความทุกข์ก็เป็นไปตามกฎ : กฎอันหนึ่งทำให้เกิดความทุกข์ และมีความทุกข์, แล้วก็มีกฎอีกอันหนึ่ง ที่จะช่วยคนออกมาเสียจากความทุกข์; เมื่อประพฤติตามกฎอันนี้ ความทุกข์ก็จะไม่ปรากฏ แก่สัตว์หรือสังขารกลุ่มนั้น.

ถ้าพูดให้เป็นธรรมะยิ่งไปกว่านั้น ก็คือว่า ถ้าไม่ทำอย่างนั้น ผลอย่างนี้ก็จะไม่เกิดขึ้น ตามกฎแห่งอิทัปปัจจยตา, และเมื่อมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้ย่อมเกิดขึ้น. เดียวนี้เมื่อมีสิ่งอื่นเป็นปัจจัย สิ่งอื่นย่อมเกิดขึ้น; มันก็ตรงกันข้ามได้. เมื่อทางที่จะมีความทุกข์เป็นไปอย่างนั้น, ทางที่จะไม่มีทุกข์ มันก็เป็นมาอย่างนี้. นี่เรียกว่า กฎทั้งหลายมันเป็นกฎในแง่มุมต่างๆกัน; แต่แล้วในที่สุดก็เหมือนกัน ตรงที่ว่า ควบคุมสิ่งทั้งปวง มีอยู่ก่อนสิ่งใด.

เราควรรู้จักกฎเหล่านี้ ที่มีอยู่ในเลือดในเนื้อ ในทุกปรมาณูในตัวเรา แล้วเราก็ก็นึก; หรือถ้าจะพูดก็พูดว่า พระเจ้ามีอยู่ในเลือดในเนื้อ ในทุกปรมาณูแห่งเนื้อหนังร่างกายชีวิตของเรา เราก็ก็นึกจักพระเจ้า; แล้วเราก็ก็นึกมาเถียงกัน ว่าแกมีพระเจ้าฉันไม่มีพระเจ้า ก็บ้าเลยทั้ง ๒ ฝ่าย. ควรจะรู้ให้มากขึ้นๆ ขึ้นไป จนถึงกับไม่ต้องเถียงกันไม่ต้องทะเลาะวิวาทกัน; เพราะว่าสิ่งที่เรียกว่าไถ่ด้วยธรรมนั้นแหละ จะเป็นเครื่องช่วยปรับความเข้าใจกันในข้อนี้ ที่จะไม่ต้องเถียงกัน.

จตุราริยสัจจ์เป็นกฎใช้ได้เฉพาะสิ่งที่มีความรู้สึก.

ที่นี้เรื่อง จตุราริยสัจจ์ นี้ มันเป็นสัจจะในฐานะที่เป็นกฎ ที่มีอยู่ในทุกสิ่ง และ โดยเฉพาะที่มีความรู้สึกได้; นี่ก็เป็นกฎอันหนึ่ง แล้ว ที่จะต้องพูดกันเสียด้วย ว่าเรื่องจตุราริยสัจจ์นี้เป็นกฎ แต่จะใช้หรือจะมีได้แก่สิ่งที่มีความรู้สึกเท่านั้น. ถ้าสิ่งใดไม่มีความรู้สึกก็ไม่เกี่ยวกับจตุราริยสัจจ์; เพราะว่าสิ่งที่ไม่มีความรู้สึกนี้ ไม่มี ความทุกข์ ไม่มีปัญหา. พระพุทธองค์จึงตรัสไว้โดย

เฉพาะว่า "เราบัญญัติจตุราริยสัจ สำหรับสัตว์ที่กำลังมีความรู้สึกอยู่". คนเรานี้แหละ ถ้าตายแล้วก็หมดเรื่องอริยสัจ; แต่เมื่อมีชีวิตอยู่ มันรู้สึกอะไรได้ โดยเฉพาะรู้สึกในเวทนาทั้งหลายได้ ก็ต้องมีกฎเรื่องอริยสัจเข้ามาเกี่ยวข้อง.

ที่เรียกว่า **สัจ** ก็คือ**จริง**, **จริง**ก็คือ **ไม่มุสา**. ถ้าจะจริงอย่าง**ไม่มุสา**ก็ต้อง **เป็นอสังขตะ** คือไม่มีอะไรมาแตะต้องได้; ไม่อยู่ได้อานาจการแตะต้องของสิ่งใด นี่ก็เรียกว่าอสังขตะ. ฉะนั้นบรรดาสิ่งที่เป็นกฎทั้งหลายแล้ว ต้องเป็นสิ่งที่มีอยู่ในอสังขตธรรมทั้งนั้น. ข้อนี้ก็กล่าวไว้ในพระไตรปิฎกว่าสัจจะทั้งหลายย่อมเป็นอสังขตะ.

ที่นี่ **ทำไมจึงเรียกว่าอริยะ**. ที่แปลว่าประเสริฐ? สัจจะมีมากมายหลายร้อยหลายพันสัจจะก็ได้; แต่ถ้า**สัจจะใดเกี่ยวกับความดับทุกข์ได้ สัจจะนั้นต้องประเสริฐ**. เพราะคนเรามันดีอยู่ที่ไม่มีความทุกข์; ฉะนั้นสิ่งใดหรือระบบไหน ที่มันช่วยดับทุกข์ได้ ก็ต้องถือว่าประเสริฐ.

คำว่า**อริยะ** มีความหมายคลุมๆ หรือรวมๆ ว่า**ประเสริฐ**. ที่นี่**ประเสริฐ** นั้นมันแยกออกไปได้เช่น **อริ** กับ **ยะ**, **ยะ** ก็แปลว่า**ไป**, **อริ** ก็จาก**ข้าศึก**, **ไปเสียจากข้าศึก** เรียกว่า**อริยะ** ก็**ประเสริฐ**; อย่างนี้เป็นต้น, เรามาเรียกกันว่า **พระอริย** เจ้า ก็แปลว่า **คนที่เขาไปเสียได้จากข้าศึก** คือ**กิเลสหรือความทุกข์**. **อริยสัจ** นี้ก็เหมือนกันคือ **ธรรมะที่เป็นของจริง ที่เป็นเครื่องช่วยให้ไปเสียจากข้าศึก** คือ**กิเลสหรือความทุกข์**.

ที่นี่ **ทำไมจึงเต็มคำว่า จตุ** คือ **สี่** อย่างเข้ามาข้างหน้า? นี่เป็นการบัญญัติของพระพุทธเจ้า อย่างที่ท่าน **ได้ตรัสไว้** แล้วว่า "ตถาคตรู้พร้อมเฉพาะ

แล้วก็เอามาเปิดเผย มาบัญญัติขึ้นไว้ มาแต่งตั้งขึ้นไว้, ปณฺณเปติ ปฏฺจเปติ - บัญญัติขึ้นไว้ แต่งตั้งขึ้นไว้".

เดี๋ยวนี้เพื่อให้มันง่ายแก่ทุกคน จึงบัญญัติหรือแต่งตั้งขึ้นไว้เป็น ๔ อย่าง เรียกว่า **อริยสัจจสี่** : ที่ ๑ คือความทุกข์. ที่ ๒ คือเหตุให้เกิดทุกข์. ที่ ๓ คือความดับแห่งทุกข์. ที่ ๔ คือทางให้ถึงความดับทุกข์. นี่มันชัดเจนดี มันง่ายดี เป็น ๔; แต่ถ้าจะย่อ ก็เหลือ ๒ คือ **ทุกข์** กับ **เหตุให้เกิดทุกข์**, **ความดับทุกข์** กับ **ทางให้ถึงความดับทุกข์**. บางที พระองค์ก็ตรัสแต่เพียงว่า "ฉันบัญญัติเฉพาะ**ความทุกข์กับความดับทุกข์**" เท่านั้น โดยรวมเอาเหตุให้เกิดทุกข์ เข้าไปไว้ในเรื่องของความทุกข์ และรวมเอาทางของความดับทุกข์ เข้าไปไว้ในเรื่องของความดับทุกข์ นั่นเอง.

กฎแห่งอริยสัจจ ๔ เป็นไภวฉลยเพราะเป็นตถตา.

ที่นี้ดูกันในข้อที่ว่า มันเป็นไภวฉลยธรรมอย่างไร? กฎแห่งอริยสัจจ ทั้ง ๔ นี้เป็นไภวฉลยธรรมในฐานะที่ว่า เป็นอย่างนั้น ไม่เป็นอย่างอื่น คือ บาลีที่เรียกว่า ตถา - ความเป็นอย่างนั้น, อวิตถา - ความไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น, อนัญญถา - ความไม่เป็นไปโดยประการอื่น; แม้ตัวหนังสือจะต่างกันถึง ๓ คำ มันก็ความหมายเดียว อันเดียวคือต้องเป็นอย่างนั้น เป็นอย่างอื่นไม่ได้ เดียวกันจะดูกันว่าเป็นอย่างไร?

ความทุกข์ก็ต้องเป็นอย่างนั้น ไม่เป็นอย่างอื่น ไม่ผิดไปจากความ เป็นอย่างนั้น. เหตุให้เกิดทุกข์, หรือความดับทุกข์, หรือทางให้ถึงความ ดับทุกข์, ก็มีลักษณะเฉพาะๆ ว่า ต้องเป็นอย่างนั้น.

ถ้าเพ่งเล็งถึงกิริยาที่จะต้องประพฤติปฏิบัติ ความทุกข์มันก็เป็นตัว ทุกข์ที่ทนยาก. เหตุให้เกิดทุกข์ ก็คือ ตัณหา ได้แก่ ความอยากที่มาจากความโง่; ความอยากที่ไม่ได้มาจากความโง่นั้น ไม่เรียกว่าตัณหา. ที่นี้ ความดับทุกข์ นั้น คือดับเหตุของทุกข์เสีย คือ ดับตัณหาเสีย. ทางให้ถึงความดับทุกข์ นั้น ก็คือ การปฏิบัติที่ถูกต้องอยู่ตลอดเวลา ซึ่งมันจะแยกออกเป็น ๘ อย่างหรือ ๘ ประการ เรียกว่า มรรคมงคลแปด รวมกันเข้าเป็น ๑ ทาง ประกอบอยู่ด้วยองค์ ๘; ต้อง เป็นอย่างนี้ เป็นอย่างอื่นไม่ได้. จริงไม่จริง? ใครอยากค้านก็ค้าน.

อยากจะพูดด้วยคำตรงๆว่าพระพุทธเจ้าท่านมีใจนักเลง ยิ่งกว่าพวก คุณทั้งหมดที่นั่งอยู่ที่นี้ คือว่าท่านปล่อยให้ค้าน, ท่านกล้าให้ค้าน ยอมให้ค้าน ยอมให้ไม่เชื่อ; เช่นว่า "ฉันพูดออกไป แก่ไม่ต้องเชื่อ ไปคิดดู ไปพิจารณาดู ไปอะไรดู ต่อเมื่อมันรู้จักด้วยใจของตัวเองว่า เป็นอย่างนั้น จึงค่อยเชื่อ".

ที่นี้อาตมาก็เอาคำของพระพุทธเจ้ามากล่าว; ฉะนั้นจึงอยู่ในฐานะที่ ว่า เปิดโอกาสให้ค้าน ไม่ต้องเชื่อ ยอมให้ค้าน อยากล้อก็ได้ หรือว่าเลยไป กว่านั้น อยากจะด่าบ้างก็ได้. แต่ขอให้สนใจเท่านั้นแหละ นี้ไม่สนใจ; แม้ แต่ให้ด่าก็ยังไม่สนใจ. ถ้าอย่างนี้จะทั้งหมดทาง คือไม่มีปัญญาที่จะทำให้เข้ามา เกี่ยวข้องกันได้.

....

ดูทุกขอริยสัจจ์ กฎข้อที่หนึ่งที่ว่า ต้องเป็นอย่างนั้น.

ที่นี้สำหรับความทุกข์ ข้อที่แรก เรียกว่า **ทุกขอริยสัจจ์ ที่ว่าต้องเป็นอย่างนั้น, ต้องเป็นอย่างนั้น, ต้องเป็นอย่างนั้น, มันคือเป็นอย่างไร?** นี้ขอให้ฟังดูให้ดี.

ข้อนี้ มีพระพุทธรักษา ตรัสไว้ว่า เรื่องอริยสัจจ์นี้ มีใจความที่กล่าวได้เป็นพยานนะ ๒-๓ คำเท่านั้น; แต่ปริยายแห่งความหมายมันมีมาก เช่น พูดว่า **ความทุกข์, ความทุกข์ คำเดียวก็พอ** แต่มันมีลักษณะอย่างไรมันมีมาก. แต่แล้วในที่สุดมันก็เป็นอย่างเดียว คือว่ามัน**ทนยาก หรือดูแล้วมันน่าเกลียด.** นี้เราเอาตามที่มีในพระบาลีก่อน ว่าทุกขอริยสัจจ์นั้นเป็นอย่างไร?

เรื่องนี้เป็นเรื่องเตือนให้ระลึกนึกถึง ที่ได้ยินได้ฟังมาแล้ว หรือว่าเป็นเรื่องช่วยความจำมากกว่า; เพราะว่าท่านทั้งหลาย เคยได้ยินมาแล้วที่ว่าทุกข์เป็นอย่างไร? ก็สวดกันอยู่ทุกวันว่า **ชาติปิ ทุกขา, ชราปิ ทุกขา, มรณมปิ ทุกข์, โสกปริเทวทุกขโทมนสสุปปายาสาปิ ทุกขา, อปฺปิเยหิ สมฺปโยโค ทุกฺโข, ปิเยหิ วิปฺปโยโค ทุกฺโข, ยมฺปิจํ น ลภติ ตมฺปิ ทุกฺข์.** เท่านั้นรวมเป็น ๑๑อย่าง ๑๑ อากาธด้วยกัน ก็เรียกว่าความทุกข์.

แต่มี **ความหมายที่ซ่อนเร้นลึกลับ** อยู่ข้อหนึ่งว่า มันต้องเป็นความเกิด ความแก่ ความตายโสกปริเทวะอะไรก็ตาม ที่คนโง่**ได้ยึดถือเอา** ว่าเป็น **ความเกิดของกู ความแก่ของกู ความตายของกู ความโศกของกู ปริเทวะของกู**

อะไรก็ตามของกฎ นั้นมันจึงจะเป็นทุกข์. ถ้าไม่ได้ยึดถือ โดยความเป็นของเรา หรือ เป็นตัวเรา แล้วมัน ไม่ทุกข์; แม้ถ้อยคำจะพูดแต่เพียงว่า ความเกิดเป็นทุกข์ แต่ตามข้อเท็จจริงนั้น ความเกิดที่คนนั้นยึดถือเอาด้วยความโง่เขลา คือ อวิชชา ว่าเป็นความเกิดของกฎ.

เดี๋ยวนี้มันเห็นได้ง่าย ว่าไม่ว่าใครละ ที่พูดว่าความเกิดนี้ หมายถึง ความเกิดของกฎทั้งนั้นแหละ, ความแก่ก็ของกฎทั้งนั้นแหละ, จึงไม่ต้องใส่คำว่า ที่ถูกยึดถือว่าของกฎเข้ามา; พูดแต่ว่า ความเกิด ความแก่ ความตาย ก็พอ. สัตว์ทั้งหลายที่ ยังเป็นปุถุชนอยู่ย่อมยึดถือเอาโดยความเป็นของตนทั้งนั้น.

นี่อาการ ๑๑ อย่างนี้มันเป็นตัวทุกข์ เป็นอาการของความทุกข์ เกิด แก่ ตาย โสกะ ปริเวระ ทุกขะ โทมนัส อุปายาส แล้วพลัดพรากจากของรัก ประสบกับสิ่งที่ไม่รัก แล้วปรารถนาสิ่งใดไม่ได้สิ่งนั้น; รวมกันเป็น ๑๑ อาการ นี้เรียกว่าทุกข์. ที่ว่า ความทุกข์ต้องเป็นอย่างนี้ าก็คืออย่างนี้ คือ ๑๑ อาการ นี้ เป็นต้น ที่คนยึดถือด้วยอุปาทานว่าเป็นของตน. นี่ก็เป็นคำอธิบายปริยายหนึ่ง ที่ว่าทุกข์ต้องเป็นอย่างนี้ อย่างนี้.

ที่นี้ปริยายอื่นยังมีอีก คือบาลีที่ว่า สงฺขิตฺเตน ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา นี้เป็นคำสรุปต่อท้าย ว่าเมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว ปญฺจุปาทานกฺขนฺธํเป็นตัวทุกข์. นี้เป็นหลักฐานที่ยืนยัน ให้เห็นชัดลงไปว่า ต้องยึดมั่นด้วยอุปาทาน มันจึงจะเป็นตัวทุกข์. ถ้าไม่ถูกยึดมั่นด้วยอุปาทาน ไม่มีอะไรที่เป็นทุกข์แก่บุคคลนั้น; เว้นไว้แต่จะเป็นความทุกข์ ในความหมายอีกความหมายหนึ่ง คือ ความหมายว่ามันน่าเกลียด. น่าเกลียดเพราะเหตุไร? เพราะเหตุว่ามันเปลี่ยนแปลง, หรือเป็นมายา.

ความทุกข์ในความหมายที่น่าเกลียดเพราะเปลี่ยนแปลง อย่างนี้ **ใช้**
ได้แก่ทุกอย่าง ทุกสิ่ง แม้สิ่งที่ไม่มีความรู้สึก หรือไม่มีชีวิต; เช่น ก้อน
หินนี้ มันมีลักษณะแห่งความเปลี่ยนแปลง. ความที่มันเปลี่ยนแปลง ไม่คงอยู่
กับร่องรอยนั้นแหละน่าเกลียด, ดูแล้วน่าเกลียด; **ทุกข์** = **ทุ** + **อัก** **ชะ** นี้
แปลว่าดูแล้วน่าเกลียด.

ถ้าจะถือว่า **สังขารเป็นทุกข์** กันให้หมดแล้ว แม้แต่ก้อนหินก็เป็นสังขาร
จะให้ก้อนหินเป็นทุกข์ได้ด้วย ก็ต้องว่าดูแล้วมันน่าเกลียด คือมันไม่เที่ยง และ
แล้วมันเปลี่ยนแปลงเรื่อย. หรือจะเอาเปรียบกว่านั้น ก็พูดได้เหมือนกัน ว่า
ถ้าไปยึดถือก้อนหินว่าของกูเข้าแล้ว มันก็**ทำความทุกข์**ให้แก่บุคคลที่เข้าไปยึดถือ
ว่า ก้อนหินของกู.

ที่นี้ธรรมดาไม่มีใครไปยึดถือก้อนหินเหล่านี้ว่าของกู มันเต็มไปทั่ว
ทั้งโลก; แต่แล้วมันก็มี**ความทุกข์**อีกความหมายหนึ่ง คือว่า "ดูแล้วมันน่าเกลียด".
บรรดา **สังขารที่มีการเปลี่ยนแปลง** อยู่เสมอ **สิ่งใดไม่เที่ยง**สิ่งนั้นเป็น**ทุกข์** คือ**ดู**
แล้วน่าเกลียด.

แต่**ความทุกข์ที่มีปัญหา** หรือเป็นตัวปัญหานั้น หมายถึง**ความทุกข์**
ที่ทนไม่ไหว, **ทนไม่ได้**. หรือ**ทนได้แสนยาก**. นี่มันจะมีแต่แก่สัตว์ที่มี
ความรู้สึกคิดนึกได้ เช่น คน เป็นต้น หรือสัตว์เดรัจฉาน เป็นต้น ที่มีความ
รู้สึกคิดนึกได้.

นี่มันเป็นทุกข์เพราะมันเหลือทน; มันเป็นทุกข์ก็เพราะมันไปมี
ต้นเหตุ คือความอยาก, แล้วยึดมันอยู่ด้วยอุปาทานในสิ่งนั้นๆ มันจึงเป็นทุกข์
ร้อนอยู่ในใจ. นี่ทุกข์อย่างนี้เป็นตัวปัญหา.

ฉะนั้นพระพุทธเจ้าท่านจึงตรัสว่า สงฺฆิตฺเตน ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา
ทุกฺขา ว่าชั้นทั้งหลายที่กำลังมีอุปาทานยึดมันอยู่ นั้นแหละเป็นตัวทุกข์; แล้วมี
อยู่ ๕ อย่าง : รุပ္ปาทานกฺขนฺโห เวทฺฐปาทานกฺขนฺโห สญฺญปาทานกฺขนฺโห สงฺขา-
รุပ္ปาทานกฺขนฺโห วิญฺญาณฺฐปาทานกฺขนฺโห ที่สวดมนต์กันอยู่ทุกๆ เช้านี้.

ถ้าพูดอย่างนี้ก็พูดไปว่า ชั้นที่ประกอบอยู่ด้วยอุปาทานทั้ง ๕ นั้นแหละ
เป็นตัวทุกข์. ความหมายมัน เล็งไปถึงอุปาทาน ที่เข้าไปจับฉวยเอาด้วยจิตใจ;
เพราะมีอวิชชาความไม่รู้ไปจับฉวยเอาเข้า มันก็กัดเอาเท่านั้น. เพราะว่ามัน
ไม่ใช่สิ่งที่ใครๆ จะไปฉวยเอาว่าเป็นของเรา, เป็นตัวเรา หรือเป็นของเรา;
มันเป็นธาตุที่เป็นไปตามธรรมชาติ. ถ้าใครไปจับฉวยเอามาว่าเป็นของเรา มัน
ก็ปล้นธรรมชาติ โกงธรรมชาติ โกงพระเจ้า โกงอะไรหมด; มันก็ถูกตบหน้าเอา
จึงมีความทุกข์. ลองจับฉวยว่า เงินของกู ทองของกู เมียของกู ลูกของกู;
เหมือนในนิทานเรื่องลิงล้างหู ในภาพในโรงหนังเข้าซี มันก็กัดเอาเท่านั้น.

นี่กล่าวโดยย่อแล้ว อุปาทานชั้นทั้ง ๕ เป็นตัวทุกข์ มันหมายความว่า
อย่างนี้. หรือว่า ถ้าไปหิว ไปถือ ไปยึดถือเข้าแล้วมันก็หนัก.

ที่นี้ยังมีพระบาลีต่อไปอีกว่า ภาราทานํ ทุกฺขํ โลก- การถือเอา
ของหนักเป็นความทุกข์ในโลก; ที่สวดกันอยู่ทุกเช้าเย็นเหมือนกัน คือสวด

ว่า ภารา หเว ปญฺจกฺขนฺธา, ภารานํ ทุกฺขํ โลกํ นี้; อาทานะ แปลว่า ถือเอา, ภาราทานะ แปลว่า การถือเอาภาระคือของหนัก, ทุกฺขํ โลกํ - เป็นทุกข์ในโลก.

โลกนั้นแหละเป็นของหนัก สิ่งต่างๆเราเรียกว่า โลก. รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณฺ์ ที่อยู่ในรูปของเงิน ทอง ข้าวของ บุตร ภรรยา สามี นี้ก็เรียกว่ารูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณฺ์ เป็นตัวโลก เป็นของหนัก; พอไปหิ้วเข้าก็เป็นของหนัก, เมื่อไม่หิ้วก็ไม่เป็นของหนัก. ฉะนั้นอย่าหิ้วดีกว่า; หมายความว่า **อย่าได้ยึดถือเอาว่าเป็นตัวกู เป็นของกู** มันก็ไปด้วยกันได้ ทำอะไรไปด้วยกันได้ตามความประสงค์ โดยที่ไม่ต้องเป็นทุกข์หนัก.

คำสอนของชาวคริสเตียน แล้วแยกกายที่สุดที่ว่า มีภรรยาก็จงเหมือนกับไม่มีภรรยา, มีทรัพย์สมบัติก็จงเหมือนกับไม่มีทรัพย์สมบัติ, มีความทุกข์ก็จงเหมือนกับไม่มีความทุกข์, มีความสุขก็จงเหมือนกับไม่มีความสุข, ชื่อของที่ตลาดแล้วอย่าเอาอะไรมา; หมายความว่าข้างนอกมันจะไปตามความประสงค์ตามขนบธรรมเนียมประเพณี ตามที่ถูกต้องก็ได้; แต่ในใจอย่างกล้ายึดถือว่า **ของกูหรือตัวกู** มันจะกัดเอา. นี้ ภาราทานํ ทุกฺขํ โลกํ-การถือของหนัก เป็นความทุกข์ในโลก.

ฉะนั้นที่ว่า **ความทุกข์ต้องเป็นอย่างนี้, ต้องเป็นอย่างนี้, ต้องเป็นอย่างนี้;** คือมันไปยึดเอาอะไรเข้าแล้ว มันจะต้องเป็นความทุกข์. ความทุกข์ต้องเป็นอย่างนี้ คือไปยึดเอาเข้าแล้วไปถือเอาเข้าแล้ว มันจะต้องเป็นความทุกข์.

นี่ความหมายของข้อที่ว่า ความทุกข์ต้องเป็นอย่างนี้, ต้องเป็นอย่างนี้ : ตถา - ต้องเป็นอย่างนี้, อวิตถา - ไม่มีติดไปจากความเป็นอย่างนี้, อนัญญถา - ไม่เป็นไปโดยประการอื่น, มันคืออย่างนี้.

ที่นี้ที่ว่าลึกลงไปกว่านั้นอีก ก็คือว่า **สิ่งที่มีกาเนิดขึ้นและดับนั้น แหละเป็นความทุกข์.** พระเถรียงคหนึ่งก็ได้กล่าวได้ว่า ทุกขเมว หิ สมภอติ ทุกขเมว นีรุชฺฌมติ ฯลฯ - ที่เกิดขึ้นแล้วมีแต่ทุกข์ ที่ดับลงแล้วมีแต่ทุกข์; นอกจากทุกข์แล้วไม่มีอะไรเกิดขึ้น และไม่มีอะไรดับไป.

แล้วก็ยังมี พระพุทธภาษิต ที่ตรัสไว้เองว่า ถ้าเป็นอริยสาวกที่แท้จริงใน พระพุทธศาสนาแล้ว จะไม่มีควมสงสัยในข้อนี้ คือไม่มีควมสงสัยในข้อที่ว่า ถ้า มีเกิดอยู่ละก็ทุกข์ทั้งนั้น, ถ้ามีดับลงละก็ทุกข์ทั้งนั้น ไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ทุกข์ ที่ จะเกิดอยู่หรือดับอยู่ - ทุกขเมว อูปฺปชฺชมานํ อูปฺปชฺชติ, ทุกขเมว นีรุชฺฌมานํ นีรุชฺฌมติ. ถ้ามีกิริยาอาการแห่งกาเนิดขึ้นแล้วมันทุกข์ทั้งนั้น; ถ้ามีกิริยา แห่งการดับแล้วทุกข์ทั้งนั้น : ว่าถ้ามีเกิดและดับแล้วเป็นทุกข์ทั้งนั้น.

เป็นอันว่า **ความทุกข์ต้องเป็นอย่างนี้, ต้องเป็นอย่างนี้; คือ ต้องเกิด และ ต้องดับ.** ถ้ามีเกิดและดับแล้วต้องเป็นทุกข์; ถ้าเป็นทุกข์แล้ว ต้องมีเกิดและมีดับ. ฉะนั้นที่กล่าวตะโกนลงไปโง่งงว่า ความทุกข์ต้องเป็นอย่าง นี้, ความทุกข์ต้องเป็นอย่างนี้. ขอให้สังเกตดูอีกอย่างหนึ่งว่า มันมีการเกิด และการดับ.

ที่นี้ เกิด - ดับ นี้มันมีความหมายที่ผิดธรรมดาอยู่. การเกิดขึ้น แห่งอายตนะ คือตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นความทุกข์; แม้แต่ว่า

การเกิดขึ้นแห่งธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ วิญญาณ ก็เป็นความทุกข์; มีพระบาลีอย่างนี้ตรัสไว้ชัดเลย. การเกิดขึ้นแห่งดิน แห้งน้ำ ไฟ ลม ก็เป็นการเกิดขึ้นแห่งความทุกข์, หรือการเกิดขึ้นแห่งโลก คือทุกข์, การเกิดขึ้นแห่ง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ก็เป็นการเกิดขึ้นแห่งทุกข์, แล้วการเกิดขึ้นแห่ง รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็คือการเกิดขึ้นแห่งทุกข์; แม้ที่สุดแต่การเกิดขึ้นแห่งอาหาร : กวฬิงการอาหารผัสสอาหาร มโนสัญเจตนาอาหารก็เป็นทุกข์.

เกิด นี่ในที่นี้ หมายถึงว่า มัน ทำหน้าที่ขึ้นมาแล้ว ตามหน้าที่ของสิ่งนั้น ๆ. เช่นธาตุดินยังเป็นดินอยู่นี้ไม่มีความทุกข์; แต่ธาตุดินไปทำหน้าที่ของธาตุดิน เช่น ประกอบกันเข้า กับธาตุน้ำ ธาตุไฟธาตุลม แล้วมาเป็นสัตว์เป็นสังขาร กลุ่มนี้ ที่มีความรู้สึกคิดนึกได้, แล้ว ทำหน้าที่อยู่ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย นี้เรียกว่ามันเกิด; นี้เรียกว่า ธาตุเพ็งเกิด.

ธาตุที่มีอยู่ตามธรรมชาตินั้น ยังไม่เรียกว่าเกิด; ต่อเมื่อใดมา ทำหน้าที่ร่วมกันเข้า เป็นตา หู จมูก ลิ้น กาย หรือเป็น รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ มีการสัมผัส กันขึ้นแล้ว อย่างนี้จึงเรียกว่าเกิด; ฉะนั้นการเกิดแห่งดินก็เป็นทุกข์, การเกิดแห่งน้ำก็เป็นทุกข์, การเกิดแห่งไฟก็เป็นทุกข์, แห่งการเกิดแห่งลมก็เป็นทุกข์หมด.

น้ำมันลึกลงอยู่ สำหรับผู้ที่ไม่เคยได้ยินได้ฟัง หรือไม่เคยคิดอย่างนี้; แต่พระพุทธเจ้าท่านตรัสอย่างนี้ทั้งนั้น. ฉะนั้นถ้าเผอิญใครไปอ่านหนังสือพระไตรปิฎกเล่มไหนเข้า ได้ยินข้อความอย่างนี้แล้ววง จะไม่เข้าใจ แล้วจะหาว่า

ผิดแล้ว, ผิดแล้ว; ของใครปลอมเข้ามาแล้ว อย่างนี้ก็ได. แต่ถ้ารู้ตามที่ถูก
ต้องแล้ว ท่านหมายความว่าอย่างนี้ : **เกิด คือมันทำหน้าที่ของมัน;** เช่น
ตาเป็นทุกข์ นี้หมายความว่า **ตาทำหน้าที่อย่างตา** เรียกว่า **ตาเกิด**.

ถ้าฟังลูกก็จะเข้าใจว่า เดียวนี้ตายังไม่ได้เกิด; ต่อเมื่อตาทำหน้าที่
สำหรับจะเห็นรูป ด้วยอวิชชาจนเกิดทุกข์อย่างนี้ เรียกว่าตามันเกิด. เมื่อ**ตา**
เกิดก็ต้องเกิดทุกข์, เมื่อ **หูเกิดก็ต้องเกิดทุกข์.** เดียวนี้ตาและหูยังไม่ได้เกิด;
แม้ว่าจะสัมผัสตาเห็นอะไรอยู่ ก็ยังเรียกว่า มันมีอยู่ตามธรรมดา ตามหน้าที่ของ
ธรรมดา. อย่างนี้ยังไม่เกิดอาการเฉพาะ ที่เขามุ่งหมายไว้ว่า **มันต้องเกิดขึ้น**
ด้วยอวิชชา อุปาทาน; เป็นตาของกู เห็นอะไรอยู่ รู้สึกสวดยทางตา มันนำ
รักน่าพอใจ แล้ว**ยึดมันถือมัน;** อย่างนี้เรียกว่า**ตาเกิด** แล้วก็**เป็นทุกข์.**
คำว่า "เกิด" มันมีความหมายพิเศษอย่างนี้ทั้งนั้น.

แต่ถ้าเกี่ยวกับ**ขันท์ทั้ง ๕** คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ
นี้เข้าใจง่าย มันชัดเจน; เกิดเป็นรูป เป็นเวทนา เป็นสัญญา ฯลฯ นี้ต้อง
เป็นทุกข์. **การเกิดแห่งขันท์เป็นทุกข์** หมายความว่า**ยึดมันถือมันแล้ว**
ตามปกติ.

การเกิดของขันท์ ของธาตุ ของอายตนะอะไร เป็นทุกข์; นี้แม้
ดับลงตามธรรมชาตินี้ก็**เป็นทุกข์** เพราะว่าเราไม่อยากให้ดับ. สิ่งที่มีการเกิดดับ
มันไม่ฟังเสียงเรามันก็มีการเกิดดับ; การที่มันต้องเกิดดับไปตามกฎของมันนี้
ทำให้คนที่**ยึดมันถือมันเป็นทุกข์.** ฉะนั้น**การเกิดก็ดี การดับก็ดี ของ**
ขันท์ ธาตุ อายตนะ นั้นๆ**ทำความทุกข์ให้แก่บุคคลผู้ยึดถือ;** นี้ก็เรียกว่า

เป็นกฎเกณฑ์อันหนึ่ง ที่ว่าความทุกข์ต้องเป็นอย่างนี้, ต้องเป็นอย่างนี้, ต้องเป็นอย่างนี้.

ที่นี้มีกฎปลีกย่อยออกไปอีก **สำหรับความทุกข์นั้น**; เช่นว่า ที่ *อหิมตฺต* หรือ *ปริตฺตมตฺต*. *อหิมตฺต* แปลว่า มีประมาณมาก ปริมาณยิ่ง, *ปริตฺตมตฺต* ก็แปลว่ามีปริมาณน้อย; คือมันจะ **ทุกข์มาก** หรือจะ **ทุกข์น้อย** ก็ **แล้วแต่ความโง่ของคน ๆ นั้น**. มีอวิชชามาก ก็มีตัณหามาก; มีตัณหามาก ก็มีอุปาทานยึดมั่นมาก ก็มีความทุกข์มาก.

ถ้าในบางคนหรือในบางกรณี ที่อวิชาเข้ามาเกี่ยวข้องกับแต่น้อยแต่เบา ๆ นี้ก็มีตัณหาน้อย หรือเบา ๆ อย่างเบา ๆ; มีอุปาทานอย่างเบา ๆ ความทุกข์นั้นมันก็น้อย คือเรียกว่าปริตตมตตะ มีปริมาณน้อย. ถ้ามีอวิชาเต็มที ตัณหา อุปาทานเต็มที มันก็ทุกข์มาก ทุกข์หนัก จนจะขาดใจตายอยู่แล้ว.

นี่มัน **ขึ้นอยู่กับอวิชา ตัณหา อุปาทาน** ซึ่งมันเนื่องกันทั้งนั้น ถ้าอุปาทานมากยึดมาก มันหนักมาก ทุกข์มาก. อุปาทานจะมีมากก็เพราะ ตัณหามันมีมาก; ตัณหามันจะมีมากก็เพราะอวิชชามันมีมาก ในขณะที่มีสัมผัส.

นี่ก็เป็นกฎอันหนึ่งว่า **ความทุกข์นี้จะมากหรือจะน้อย** ก็แล้วแต่ **ปริมาณ หรือน้ำหนักคุณค่าของอุปาทาน ของตัณหา ของอวิชา**.

ที่นี้ยังมีคำว่า *ทณฺฐวिरาดี* *ชิปฺปวिरาดี*; *วिरาดี* คือ *วिरาคะ* แปลว่า *คลายหรือจาง*. *ทณฺฐวिरาดี* แปลว่า *คลายช้าจางช้า*, *ชิปฺปวिरาดี* แปลว่า *จางเร็ว*

คลายเร็ว. ความทุกข์บางอย่างก็คลายช้า, ความทุกข์บางอย่างก็คลายเร็ว; มันก็แล้วแต่ว่า อุปาทานมันเหนียวแน่นมาก หรืออุปาทานมันเหนียวแน่นน้อย. อุปาทานมาก ก็เหนียวแน่นมาก; อุปาทานน้อยก็เหนียวแน่นน้อย. ฉะนั้น ความทุกข์บางอย่างสิงอยู่ในใจ สลัดเท่าไรก็ไม่ใคร่จะออก อยู่นานมาก เพราะว่ามัน มีอุปาทานมาก เพราะมี ตัณหามาก เพราะมี ความโง่ อวิชชามาก.

นี่ก็ เป็นกฎอันหนึ่ง ที่จะต้องดูให้ดี ให้เข้าใจ แล้วถือว่าเป็นกฎ : ถ้าอวิชา ตัณหาอุปาทานมาก ความทุกข์นั้นก็จะมีมাত্রามาก แล้วก็คลายยาก คลายช้า. ถ้ามีอวิชา ตัณหา อุปาทาน น้อย หรือแต่เบาบาง มันก็เป็นความทุกข์ที่มีมাত্রาน้อย แล้วก็ คลายง่าย; อย่างนี้เป็นต้น. หรือว่า อาจจะถูกกลับกันด้วยเหตุอย่างอื่นมาแทรกแซงก็ได้เหมือนกัน; แต่มันมีกฎตายตัวของมันอย่างนี้ : เพราะว่า ความทุกข์ แล้ว ก็จะต้องมา จากตัณหา ก็ได้ จะเรียกว่ามาจากตัณหาก็ได้ มาจาก อุปาทาน ก็ได้ มาจาก อวิชา ก็ได้; ข้อนี้ อย่าไปเถียงกันให้ปวดการ มันจะเป็นเรื่องตาบอดคลำช้าง.

คนหนึ่งว่า ทุกข์มาจากตัณหา เพราะพระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสว่า ตัณหา เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ ยืนยันอย่างนี้. อีกคนหนึ่งว่า พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า มาจากอวิชา เพราะอวิชาปัจจุยา สงขารา, สงขารปัจจุยา วิญญาณํ ฯลฯ จนเกิดทุกข์นี้ ต้นตอที่สุดมันอยู่ที่อวิชา มันก็ผ่านไปทางตัณหา ผ่านไปทางอุปาทาน. อีกคนหนึ่ง เขาว่า เอาอุปาทาน ดีกว่า เพราะว่าพระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า สงขิตฺเตน ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา ทุกฺขา - อุปาทานนั้นแหละเป็นตัวทุกข์, อย่างนี้ไม่ถูกต้องหรือ; คนหนึ่งก็ยืนยันไปอย่างหนึ่ง, คนหนึ่งก็ยืนยันไปอย่างหนึ่ง; ถ้าเป็นคนโง่พอๆกันแล้วมันก็จะชกกันต่อยกัน เหมือนตาบอดคลำช้าง.

นี่เป็นเรื่องที่จะ **ต้องรู้ไว้** ให้ดี ๆ ว่าใครจะพูดว่า *ความทุกข์* มาจาก *ตัณหา* ก็ถูกที่สุด มาจาก *อุปาทาน* ก็ถูกที่สุด มาจาก *อวิชชา* ก็ถูกที่สุด มาจาก *เวทนา* มาจาก *ผัสสะ* ก็ **ถูกที่สุดไปด้วยกันทั้งนั้น**; มันมีรายละเอียดอีกแห่งหนึ่งซึ่งว่าไว้ อย่างนั้น.

นี่ยกตัวอย่างมาให้ดูนี้ก็พอแล้ว สำหรับว่า **ความทุกข์ต้องเป็นอย่างนี้, ต้องเป็นอย่างนี้, ต้องเป็นอย่างนี้, ต้องไม่เป็นอย่างอื่น ต้องไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนี้**; นี่เรียกว่ากฎเกี่ยวกับจตุราริยสัจ ในฐานะที่เป็นไภวฉลยธรรม คือจะเป็นอย่างนี้ ในที่ทุกหนทุกแห่ง ในทุกอนูทุกปรมาณู. และจะต้องตลอดเวลาที่เราคำนวณไม่ได้ว่า เวลา มันมีเท่าไร, มีนานเท่าไร.

ใครพูดได้บ้าง เวลา มันมีเท่าไร? ไม่รู้มันตั้งต้นจากเมื่อไร? แล้วมันจะไปจบลงเมื่อไรก็ไม่มีใครรู้. สิ่งที่เราเรียกว่าเวลา ที่เราไปกำหนดเป็นปี ๆ ปีนั้น กำหนดเพื่อประโยชน์เฉพาะหน้า ในวงอันแคบอันสั้น; แต่เวลาทั้งหมดมันตั้งต้นเมื่อไร ก็ไม่มีใครรู้. นั่นแหละคือ **ความเป็นไภวฉลย** ที่เป็นทั้งหมด **ไม่สามารถจะแบ่งแยกได้**. สิ่งที่เราเรียกว่าเวลาอันแท้จริงนั้นมิได้มี; มีเพราะเราไปกำหนดมันเข้า มันมีไภวฉลยธรรมอันหนึ่งที่มีความหมายเป็นไปในทางเวลา.

นี่เรียกว่า **ความทุกข์ต้องเป็นอย่างนี้ อย่างนี้, จริงอย่างนี้** เรียกว่า **สัจจะ**. และถ้ารู้ข้อนี้แล้ว ก็จะช่วยให้เห็นเงื่อนต้น เงื่อนแรก สำหรับที่จะดับทุกข์ได้ ทุกขสัจ หรือทุกขอริยสัจ ในฐานะที่เป็นกฎเรื่องความทุกข์.

.... ..

ดูทุกข์สมุทยสัจจ์ เป็นกฎของอริยสัจจ์ข้อที่สอง.

ข้อที่สอง เหตุให้เกิดทุกข์ เรียกว่า **ทุกข์สมุทยสัจจ์** : สมุทยะ แปลว่า **ตั้งขึ้นอย่างครบถ้วน**, เรียกสั้นๆว่า **สมุทัย** แปลว่า **ตั้งขึ้นอย่างครบถ้วน**; ทุกขะ ก็ แห่งทุกข์ ทุกขสมุทัย ก็ **การตั้งขึ้นอย่างครบถ้วนแห่งทุกข์** คือ เหตุให้เกิดทุกข์.

นั่นคืออะไร? ที่พระพุทธรเจ้าท่านตรัสมากที่สุด; เราก็ได้ยินมากที่สุด แล้วเป็นเรื่องแรกเป็นปริยายอันแรก ก็คือตรัสว่า **ตัณหาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์**. มีพระบาลี อย่างที่สวดกันอยู่ ยายม ตณฺหา โปโนพฺภวิกา นนฺทิวราคะหคตฺตา ตตฺตรตฺตฺราภินนฺทินี - **ตัณหาใดมันเป็นไปเพื่อภพใหม่เกิดใหม่ ประกอบอยู่ด้วย** **นันทิวราคะ คือความกำหนัดด้วยอำนาจแห่งความเพลิน เป็นเหตุให้เพลินอย่างยิ่งใน** **อารมณ์ๆ**. **นี่เรียกว่าตัณหา**; อย่างที่มีบาลีธัมมจักกั เป็นหลักฐานอยู่เป็นสูตรแรก ความอยากเกิดขึ้นแล้ว ความทุกข์ก็จะตามมา แต่ว่าอยากในที่นี้ ต้องเรียกว่า **ตัณหา** จึงจะเป็นสิ่งที่มาจากอวิชชา.

ข้อนี้ภาษาไทยพูดกำกวมว่า ความอยาก; **ความอยาก เป็น** **ตัณหาก็ได้, ไม่เป็นตัณหาก็ได้**. ต่อเมื่อมัน มาจากอวิชชา ความอยาก จึง **จะเป็นตัณหา**. ถ้า มาจากสติปัญญาที่ถูกต้อง **ความอยากนี้มีได้เป็น** **ตัณหา**; แต่เป็นเหตุอันหนึ่งซึ่งจะทำให้เกิดการกระทำ, เกิดการกระทำที่มี **ประโยชน์ก็ได้**. ฉะนั้นถ้าว่าจะ เป็น **ตัณหา** ให้เกิดทุกข์แล้ว **ต้องเป็นความ** **อยากที่มาจากอวิชชา** คือความไม่รู้ แล้วมันจะได้ไปเกิดความยึดมั่นถือมั่น.

ความอยากเกิด ขึ้นแล้ว จะเกิดความรู้สึกผู้อยาก. พอเกิดผู้อยาก นั้นคือความยึดมั่น; มันก็ต้องเป็นทุกข์เพราะยึดมั่น เพราะว่าถูกใจได้หิว ได้ หอบ ได้ถือ เอาสิ่งใดเข้าแล้ว คือสิ่งที่ตัวอยากนั่นเอง. **นี่ต้นเหตุคือความอยาก ทำให้เกิดเป็นความรู้สึกขึ้นมาเป็นตัวถูกอยาก.**

นี่ต้องดูให้ดีว่า ตัวผู้อยากนั้นเกิดที่หลังความอยาก; **นี่คือความ ล้าลึกของปรมาตถธรรมหรือสังขธรรม.** คนโง่งๆจะพูดว่า ต้องมีตัวผู้อยาก เสียก่อนสิ มันจึงจะมีความอยากได้; นั่นมันเรื่องเด็กๆพูด. ถ้าเรื่องธรรมะ แล้วต้องเกิดต้นเหตุอย่างไม่มีตัวผู้อยากก่อน แล้วจึงมีตัวผู้อยากทีหลัง; ความรู้สึก ว่าตัวผู้อยากเกิดทีหลัง ความรู้สึกอยากมันเกิดก่อน. ฉะนั้นเมื่อมันมีต้นเหตุ ก็ต้องมีความรู้สึกเป็นอุปาทาน; อุปาทานก็ต้องเป็นของหนักของทุกข์.

(หลักฐานอ้างอิงเกี่ยวกับทุกขสมุทัย..)

ที่นี้มีภชาตพระสารีบุตร กล่าวไว้ในประโยคมีรูปร่างอย่างอื่นก็มี ควร เอามาพิจารณาหรือฟังดูด้วยก็ได้; แต่ก็ไม่พ้นไปจากความหมายอย่างเดียวกัน โย อิเมสุ ปญฺจสุ อุปาทานกฺขนฺธสุ ฉนฺโท อาลโย อนฺนโย อชฺฌเณสนํ โส ทุคฺคสมุทโย เป็นภชาตพระสารีบุตรในมัชฌิมนิกาย. ฉนฺโท - ความพอใจ, อาลโย - ความอาลัย, อนฺนโย - ความวิ่งตามไป; อชฺฌเณสนํ - ความหยั่งลงไป ในนั้น, อุปาทานกฺขนฺธสุ - ในอุปาทานกัณฑ์ทั้งหลาย; ปญฺจสุ - ห้า, อิเม - เหล่านี้, โย - ใด; โส - นั้น, ทุคฺคสมุทโย, - ชื่อว่าทุกขสมุทัย.

ความรักความพอใจ ความกระทำให้เป็นอาลัย คือที่อยู่แห่งจิตใจ และ ความวิ่งตามไป และความหยั่งจมลงไปในเรื่องนั้น คือ ในอุปาทานกัณฑ์

ทั้ง ๕ นั้นแหละ คือตัวสมุทัย; พระสารีบุตรท่านว่าอย่างนี้. แม้ตัวหนังสือจะใช้ต่างกัน คำพูดฟังดูต่างกัน แต่เนื้อความมันเหมือนกัน; ก็เรียกว่ากิเลสที่เกิดขึ้นเพราะยึดมั่น หรือว่าฝังตัวลงไป ในเบญจขันธ์ อันเป็นที่ตั้งแห่งอุปาทาน.

ในพระบาลีบางแห่ง พระพุทธเจ้าท่านตรัสถึงที่ควรละ คือสมุทัยนี้ไว้ โดยบทสั้นๆ อีก ๒ บทว่า อวิชชา จ ภวตณฺหา จ - อวิชชาด้วย ภวตณฺหาด้วย นี่คือธรรมที่ควรละ คือทุกขสมุทัย นั่นเอง. ในอุปริปัญญาสกัมมัชฌิมนิกาย ก็มีคำตรัสอย่างนี้ ของพระพุทธเจ้าเอง แล้วเรื่องมันก็อย่างเดียวกันอีกแหละ : อวิชชาด้วย ภวตณฺหาด้วย นี่เป็นทุกขสมุทัย.

อวิชชาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์มันชัดเจนอยู่แล้ว ตามหลักแห่งปฏิจจ-สมุปบาท; แต่ที่พูดว่า ภวตณฺหา จ - ภวตณฺหาด้วย นี่ก็เพราะว่าต้องเป็นอวิชชาที่ปรุงแต่งกันมา จนมาปรากฏเป็นตัณหา ในความเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง. ตัณหาในภพอย่างใดอย่างหนึ่ง : ตัณหาในกามภพก็ได้, ตัณหาในรูปภพก็ได้, ตัณหาในอรุภพก็ได้; ตัณหาในความเป็น ในภพอย่างใดอย่างหนึ่งด้วย ที่มาจากอวิชชา นั้นแหละคือธรรมที่ควรละเสีย ในฐานะที่เป็นสมุทัยแห่งทุกข์. นี่ก็ต่างกันแต่ตัวหนังสือใจความส่วนลึกก็อย่างเดียวกันอีก.

ที่นี้ก็มีที่น่าใจอยู่อีกอันหนึ่ง คือ คัมภีร์สุตตนิบาต ที่ถือกันว่าเป็นคัมภีร์เก่าแก่ ในบรรดาสุตตปิฎกแล้ว คัมภีร์สุตตนิบาตถือว่าเก่าแก่ที่สุด ก็แสดงเหตุให้เกิดทุกข์ ใว์น่าฟัง; คล้ายๆกับว่าจะแยกออกไปให้มากเรื่องมาก

อย่าง ให้มันไปตรงกับความเข้าใจของคนคนหนึ่งได้อย่างหนึ่งเสมอไป. เช่น ถ้าพูดว่า อวิชชาฟังไม่ถูก ก็พูดว่าสังขาร ว่าวิญญูณ อะไรไปตามเรื่อง จนมัน ฟังถูกเข้าอย่างหนึ่งแหละ.

นี่จึงแสดงสมุทัย แตนที่ให้เกิดความทุกข์นี้ตั้ง ๑๑ อย่าง แล้วแต่งไว้เป็นคำที่ไพเราะ ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขํ สมุโภติ -ทุกข์ชนิดใดๆเกิดขึ้น; สพุพฺ อูปธิปจฺจยา - ทุกข์ทั้งหมดนั้นมีอุปธิเป็นปัจจัย; อุปธิ นี้ก็คือ อุปาทาน. อุปธิ แปลว่า เข้าไปทรงไว้ คือเข้าไปแบกไว้, มุดหัวเข้าไปข้างใต้แล้วก็แบกไว้ ทูนไว้ ทรงไว้ นี้ก็เรียกว่าอุปธิ. อาการแห่งอุปธิ ในที่นี้หมายถึงกิเลสที่เข้าไปทรงไว้ เข้าไปแบกไว้ข้างใต้วัตถุหรืออารมณ์ ที่กิเลสมันต้องการ ก็คือที่แบกของหนัก, คำว่าอุปธิ แปลว่าของหนัก หรือการแบกของหนัก เช่น แบกบุญ บำบุญ อย่างนี้ ก็เรียกว่าแบกของหนัก แล้วก็เป็ทุกข์ได้เหมือนกัน เพราะมันทำผิดด้วยอวิชชา.

อย่างที่ ๑. ระบุไปยังอุปธิ เพราะอุปธิเป็นปัจจัย ความทุกข์จึงเกิดขึ้น. นี่ความหมายอย่างเดียวกับว่า อุปาทานเป็นตัวทุกข์ หรือเป็นเหตุให้เกิดทุกข์.

อย่างที่ ๒. อวิชชาเป็นปัจจัย มันก็ความไม่รู้ ปราศจากความรู้ ซึ่งเป็นเหตุให้ไปแบกนั่นเอง เมื่อไม่ชี้ที่ความแบก ก็ไปชี้ที่ความโง่ ที่ทำให้แบก มันก็ถูกนั้นแหละ.

อย่างที่ ๓. เรียกว่าสังขารเป็นปัจจัย นี้สภาพปรุงแต่ง ปรุงแต่งให้เกิดกายกรรม วจีกรรม มโนกรรมอะไรก็ได้, ปรุงแต่งให้เกิดความยึดมั่น

ถึอมนั้ในบุญในบาป ในอเนญชาอะไรก็ได้. นั้เรื้ยกว่าสังขารท้งนั้ เพราะมีสังขารการปรุ่่งแต่่ง ความทุกขั้มนั้ก็เกิ่ดขั้่น.

อย่างที ๔. เรื้ยกว่าผัสสะ เมื่อมีผัสสะเป็นปัจจุัย ความทุกขั้ก็เกิ่ดขั้่น. ในทีนั้หมายถึอ **อวิชชาสัมผัส** คือผัสสะด้วยอวิชชา : ตากับรูปกระทบกันแล้่ว, หรืือว่าหูกับเสียงกระทบกันแล้่วก็ตามนั้ แล้่วก็มีอวิชชา คือผลอสติก็เป็็นอวิชชาสัมผัส. **สัมผัสชนิดนั้ก็ทำให้เกิ่ดทุกขั้แน่่นอน** เพราะมันทำให้เกิ่ดเวทนา ทีมาจากอวิชชา แล้่วเกิ่ดตั้ณหา เกิ่ดอุปาทาน เกิ่ดทุกขั้.

อันถึัดไปอย่างที ๕. ก็เรื้ยกว่าวิญญาณเป็นปัจจุัยให้เกิ่ดทุกขั้; อย่างนั้คล้ายๆจะพูดให้กว้างให้เอาเปรี๊ยะไว้. ถ้าอย่างมีควมรู้สึ้กทีเป็็นวิญญาณเสื้ยอย่างเดื้ยว เรื้องต่าๆมนั้ก็ไม่มี; ฉะนัน้การปรุ่่งแต่่งหรืออะไรก็ตาม มันมีเพราะว่ามันมีวิญญาณธาตุ ทีเกิ่ดขั้่นสำหรับรู้แจ้งทางตา รู้แจ้งทางหู รู้แจ้งทางจุมุก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ. ถ้าสิ่งสิ่งนั้้อย่ามีเสื้ยอย่างเดื้ยว สิ่งทีเรื้ยกว่าความทุกขั้มนั้เกิ่ดไม่ได้. นั้เป็นคำพูดทีเรื้ยกว่าเอาเปรี๊ยะ หรืือว่าไม่มีทางผิ่ด, กำบั้้นทุบดิน.

อันถึัดไป **อย่างที ๖.** ระบุไปย้งเวทนาเป็นปัจจุัยจึงเกิ่ดทุกขั้ นั้เวทนาจะเป็็นสุข หรืือ ทุกขั้ หรืือ อูเบกขา ก็ตาม ทีอวิชชาเข้าไปเก็ยวข้องด้วย; อวิชชาเข้าไปเก็ยวข้องตั้งแต่เมื่อเป็นผัสสะ; ออกมาเป็นเวทนา ก็เป็็นเวทนาทีมาจากสัมผัสด้วยอวิชชา. **เวทนาทีมาจากการสัมผัสด้วยอำนาจแห่งอวิชชา** นั้ก็เรื้ยกว่า **อวิชชาสัมผัสชาเวทนา**. เวทนาทีเกิ่ดมาจากอวิชชาสัมผัสที เวทนา นั้ให้เกิ่ดทุกขั้ นั้ก็เห็นชัดแล้่ว.

อันถัดไปอย่างที ๗. ระบุต้นหา. นี้ไม่ต้องอธิบาย ในที่ไหนๆ ก็ต้นหาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์.

อันถัดไปอย่างที ๘. ระบุอุปาทาน -ความยึดมั่นถือมั่น นี้ก็รู้ อยู่แล้วไม่ต้องอธิบาย.

อันถัดไปอย่างที ๙. ระบุ อารัมภะ. อารัมภะแปลว่าความปรารถนา ปรารถมภ์ ก็มีจิตใจปรารถมภ์ปรารถมภ์ หรือหวังนั่นแหละ; จะเรียกว่าอาสา ก็ได้, จะเรียกอารัมภะ ก็ได้; ปรารถมภ์ใจในสิ่งใด ความทุกข์ก็เกิดขึ้น จากความปรารถมภ์นั้น. เพราะว่าคำว่า ปรารถมภ์ นี้ มัน ทำไปด้วยความโง่ หรืออวิชชา; ถ้าฉลาดไม่ต้องไปมัวปรารถมภ์ปรารถมภ์อะไรให้เสียเวลา.

ที่นี้ถัดไปอย่างที ๑๐. ระบุอาหาร : กวพิงการาหาร -อาหารคือ คำข้าว, ผัสสาหาร - อาหารคือผัสสะ, - มโนสัญเจตนาหาร, วิญญาณาหาร นี้ เพราะว่าสิ่งที่เรียกว่า อาหารนั้น มันเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดสิ่งอื่นเสมอ. อาหาร คำข้าว ทำให้เกิดอะไรที่เป็นผลออกมา; เช่นว่า เรามีเนื้อหนังอะไรอยู่ได้เพราะ เรากินข้าว. ผัสสาหาร ก็ทำให้เกิดวิญญาณเวทนา. มโนสัญเจตนาหาร -ความคิดนึกก็ทำให้เกิดกรรม : มโนกรรม วจีกรรม กายกรรม. วิญญาณาหาร ก็ให้เกิดทุกอย่างที่มันจะออกมาจากวิญญาณ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ. อาหารทั้ง ๔ นี้ เป็นแดนเกิดแห่งความทุกข์; ก็ถูกที่สุดแล้ว. แต่เราก็ รักอาหาร ละโมบอาหารหาเงินมาเพื่อซื้ออาหาร. ให้ดูให้ดีว่าควรจะทำกัน อย่างไร? หรือเท่าไร?

และอันสุดท้ายคืออย่างที่ว่า ๑๑ นี้ ระบุเป็น*อัญชิตา - ความหวั่นไหว*. **กิเลสที่เป็นเหตุให้หวั่นไหว** คือทำให้วิตกกังวล ให้สงบใจอยู่ไม่ได้. ความสะดุ้ง ความหวั่นไหว ความหวาดเสียว ความนิ่งอยู่ไม่ได้นี้ ก็หมายถึงกิเลส; แล้วก็มีมูลมาจากอวิชชา เราจึงหวั่นไหว. แม้ที่สุดแต่เราสงสัย; ความสงสัยก็ทำให้เราเป็นทุกข์. คำว่า *อัญชิตา* แปลว่า *ความหมั่นไหว* นี้ เติงไปถึงสิ่งมากมาย ความหมายกว้าง ก็คือ **กิเลสที่เป็นเหตุให้สงบอยู่ไม่ได้**.

ที่นี้เราส่วนใหญ่ไปคิดดูให้ดี นอนหลับก็กายหน้าผาก *วิตกกังวล* *สังเล* *สงสัย* ไม่แนใจในความปลอดภัยของชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สมบัติอะไรต่างๆ; นี้ก็เรียกว่า *อัญชิตา* คือ *ความหวั่นไหว*. บางทีอันนี้แหละจะรบกวนมากที่สุด เรามีเงิน มีบ้าน มีเรือ มีลูก มีเมีย มีอะไรทุกอย่างอยู่แล้ว. แต่พอค่าลังก็นอนกายหน้าผาก ก็ *ลังเล* *สงสัย* *วิตก* *อาลัย* ไปในสิ่งต่างๆก็ล้วนแต่เป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ ทั้งนั้น.

นี่ถึง ๑๑ อย่างด้วยกัน มีระบุไว้ในคัมภีร์สูตรตติยชาติ ในลักษณะที่เป็นพุทธานุชาต หรือครั้งพุทธานุชาต คือที่ผู้อื่นกล่าว แล้วก็พระพุทธานุชาตท่านรับรอง. นี้เราไม่ต้องเชื่ออย่างนั้นหรอก. เรามองเห็นชัดอยู่ก็แล้วกันว่า **อุปธิ** เป็นเหตุให้เกิดทุกข์, **อวิชชา** เป็นเหตุให้เกิดทุกข์, **ความปรองดอง** เป็นเหตุให้เกิดทุกข์, **ผัสสะด้วยความโง่** เป็นเหตุให้เกิดทุกข์, **วิญญาน** เป็นเหตุให้เกิดทุกข์, **เวทนา** เป็นเหตุให้เกิดทุกข์, **ตัณหา** เป็นเหตุให้เกิดทุกข์, **อุปาทาน** เป็นเหตุให้เกิดทุกข์, **อาร์มมะ** เป็นเหตุให้เกิดทุกข์, **อาหาร** เป็นเหตุให้เกิดทุกข์, **อัญชิตา** เป็นเหตุให้เกิดทุกข์; ตั้ง ๑๑ อย่าง.

ที่นี้ไม่เอาเปรียบกันแล้ว พุดกันตรงๆในสูตรปฏิจจสมุขปาทนั้นเอง ว่า **ความทุกข์เกิดมาจากอะไร?** ที่ใกล้ขีดที่สุด แล้วก็สวดกันได้อยู่แล้ว ว่า **ชาติปุจุยา ชรามรณั โทสปริเทวทุกขโมนสุสุปายาสา ทุกขา - เพราะมีชาติเป็น ปัจจัย จึงมีชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส อูปายาส;** นี้ก็มีบาลีชัด แล้วก็มากมาย หลายสิบแห่งหลายร้อยแห่ง **มารวมอยู่ที่คำว่าชาติ คือความเกิด.** ความเกิดนี้ไม่ใช่เกิดจากท้องแม่ล้วนๆ จะหมายถึงความเกิดจากท้องแม่ด้วยก็ได้ แต่ต้องไปยึดถือเอาความเกิดนั้น มาเป็น**ความเกิดของกฎอีกทีหนึ่ง** มันจึงจะ**เป็นความเกิดที่เป็นทุกข์.**

แต่โดยปกติแล้ว หมายถึงความเกิดขึ้น แห่งความรู้สึกว่าตัวกู; **เมื่อใดเกิดตัณหา คือความอยาก เมื่อนั้นจะเกิดความรู้สึกเป็นตัวกูผู้อยาก;** นั้นแหละคือ**ความเกิดที่เป็นตัวทุกข์** และแน่นอนที่สุด แล้วก็ทันที **เมื่อใด เราอยากอะไร** เราก็เกิดความรู้สึกเป็นตัวกูมันอยาก มันจะเอาให้ได้ มันจะกิน ให้ได้ มันจะดีให้ได้ มันจะฆ่าเขาให้ได้ นี่ **นั่นเรียกว่า เกิดชา - ตี หรือเกิด ตัวกู ที่เกิดมาจากความอยาก คือตัณหา;** ก็เรียกว่าอุปาทาน ว่าตน ว่าของตน ได้เกิดขึ้นแล้ว; **นี่คือความเกิดในที่นี้. การเกิดทุกทีเป็นทุกข์ทุกที** หมายถึงความเกิดอย่างนี้; วันหนึ่งเกิดได้หลายหนหลายสิบหน เกิดทุกทีเป็นทุกข์ทุกทีคือความเกิดอย่างนี้.

หรือจะไปถือเอาความเกิดจากท้องแม่มารวมไว้ด้วยก็ได้ : มันถือเอา ความเกิดของเรา; **เราเกิดอยู่ชาติหนึ่งกว่าจะตายนี้ ก็เรียกว่าเกิดมาชาติหนึ่ง** เกิดมาจากท้องแม่ เป็นการเกิดของเรา เป็นสิ่งที่เราต้องรับผิดชอบ. **เรามีวิตก กังวลในสิ่งนี้ตลอดเวลา ก็เรียกว่า เพราะยึดถือความเกิดนี้ว่าเป็นความเกิด** **ของเรา เราจึงมีความทุกข์.**

เอากันสั้นๆตรงๆอย่างนี้ก็ได้ : **เมื่อไรเกิดตัวกู เมื่อมันเป็น ความทุกข์, เมื่อไรเกิดของกู เมื่อมันเป็นความทุกข์.**

ฉะนั้นอย่าให้เกิดการปรุงแต่งขึ้นมา เป็นความรู้สึกว่าตัวกูว่า ของกู เถอะ มันก็**ไม่มีความทุกข์**; จะทำอะไรก็ทำไปด้วยจิตที่ว่างจากตัวกู- ของกูนี้ มีแต่สติปัญญาเต็มอยู่ ก็ทำอะไรได้ดี. งานนั้นทำได้ดีมีผลดี แล้วก็ รู้สึกเป็นสุขด้วยสนุกด้วย เป็นการงานที่ได้ประโยชน์ตามที่ต้องการด้วย แล้ว ยังเป็นสุขด้วย ยังสนุกด้วย; ควรศึกษาอย่างยิ่ง. นี้เรียกว่า **ชาติคือ ความเกิดขึ้น เป็นความรู้สึกว่าตัวตน ว่าของตน นี้เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ โดยตรง.**

นี่พูดมาทั้งหมดนี้ มันก็ล้วนแต่แสดงในข้อที่ว่า **เหตุให้เกิดทุกข์ต้อง เป็นอย่างนี้**; เหตุให้เกิดทุกข์ต้องเป็นอย่างนี้, อย่างนี้, เป็นอย่างอื่นไม่ได้. แม้เราจะใช้คำพูดให้มาก ให้แปลกออกไป มันก็มีอยู่ที่ความหมายเดียวกันว่า **ความยึดมั่นถือมั่นว่าเรา ว่าของเรา หรืออุปาทานที่มาจากตัณหา นี้ เป็นเหตุ ให้เกิดทุกข์**; จะระบุดัณหากี่ได้, ระบูปาทานก็, ระบುವิชชาที่, ระบุนาติก็ได้.

เอาปรากฏการณ์ชัดๆ ง่ายๆ ซึ่งหน้าก็แล้วกัน : คำว่า **ชาติ** นั้นแหละ เป็นเหตุให้เกิดทุกข์; แต่โดยทั่วไปใช้คำว่า **ตัณหาเป็นเหตุให้เกิดทุกข์**. มันได้ทั้งนั้น เพราะมันเป็นเครือเดียวกันมา : อวิชชาเรื่อยมาจนถึงเวทนา ตัณหา อุปาทาน ภพ ชาติ แล้วเกิดทุกข์. **ทุกข์ต้องเป็นสิ่งที่มิเหตุอย่างนี้; นี้คือ กฎที่ตายตัว** ว่าเป็นอย่างนี้ ไม่เป็นอย่างอื่น ของอริยส์จัจข้อที่ ๒ ในฐานะเป็นไถ่ถอนกรรม.

การดูเหตุให้เกิดทุกข์ต้องดูลึกเข้าไปในจิตใจ.

ให้ย้อนพิจารณาลึกเข้าไปข้างในกาย ในใจ ในทุกๆปรมาณู ทุก
อณูของร่างกายของจิตใจ ของความรู้สึกแห่งจิตใจ; จะพบว่ามันมี **กฎอันนี้อยู่**
ถ้าไม่มีกฎอันนี้อยู่ มันจะเกิดความทุกข์ขึ้นในใจไม่ได้: กฎแห่งความไม่เที่ยง
มันก็มีอยู่ในทุกๆปรมาณูของร่างกาย; เพราะฉะนั้นร่างกายจึงเปลี่ยนได้ จาก
ความเป็นเด็กมาเป็นหนุ่มสาว เป็นคนแก่เฒ่าชราได้ เพราะมันมีกฎแห่งอนิจจัง
อยู่ในทุกๆปรมาณูของร่างกาย.จิตใจก็เหมือนกัน มันมีกฎนั้นอยู่; ฉะนั้น
ความจำความอะไรมันจึงเสื่อมได้ จิตใจมันจึงเสื่อมได้.

ที่นี้ ถ้าเกี่ยวกับความทุกข์ มันก็มี **กฎอันนี้เข้าไปครอบงำอยู่ถึง**
ภายใน แล้วมันจึง **เกิดความทุกข์** และเกิดความรู้สึกที่เป็นทุกข์ หรือเหตุให้
เกิดทุกข์ได้.

เราอย่าไปดูข้างนอก มันไม่ค่อยเกี่ยวกับเรา คำว่า**ไถวัลย** นี้มันกว้าง?
กว้างทั่วไปหมดไม่มีขอบเขตทั้งเวลาและสถานที่ ที่คำนวณไม่ไหวนะ; แต่ที่มี
ประโยชน์ที่สุด รับผิดชอบ; รับผิดชอบในมองดูข้างใน อย่ามองดูข้างนอก
โดยนึกถึงพระพุทธภาษิตที่สำคัญที่สุดอีกข้อหนึ่ง ที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า โลก
ก็ดีเหตุให้เกิดโลกก็ดี ความดับสนิทแห่งโลก ก็ดี ทางให้ถึงความดับสนิทแห่งโลก ก็ดี
ตถาคตบัญญัติไว้ในร่างกายที่ยาวประมาณวาหนึ่ง ที่มีสัญญาและใจ.

ที่ว่า **มีสัญญาและใจ** ก็หมายถึงคนเป็นๆ ไม่พูดถึงคนตายแล้ว;
แล้ว ในร่างกายที่ยาวประมาณวาหนึ่งนี้เท่านั้นแหละ จงหาโลก หาเหตุให้เกิดโลก
อะไรๆทุกอย่างที่เกี่ยวกับโลก. ในกายนี้ โลกนี้.

ที่นี้เราไปหาโลกที่แผ่นดินไกลออกไป เป็นโลกอาทิตย์ โลกพระจันทร์ โลกอื่น ๆ นั้นนะมันยิ่งไกลออกไป; ฉะนั้นถ้าจะศึกษาเรื่องโลกละก็ ให้ย้อนเข้าไปข้างใน. ในร่างกายที่ยาวประมาณวาหนึ่ง แล้ว ของคนที่ยังเป็นๆ จะพบโลก, พบเหตุให้เกิดโลก, พบความดับสนิทของโลก, ตลอดถึงทางแห่งความดับสนิทของโลก, ครอบบริบูรณ์อยู่ในนั้น; ไม่ต้องไปหาโลกที่ไหนอีก พบโลกข้างในแล้ว ไม่ต้องไปหาความดับโลกข้างนอก หรือทางให้ดับโลกข้างนอก; มันมีอยู่ในร่างกายล้วนๆ.

นี่ถ้าเราจะหาไถวัลยธรรม ที่มีประโยชน์ที่สุด ต้องมองข้างใน ในทุกๆ อณู ทุกๆ ปริมาณ ของร่างกายและจิตใจ ของความรู้สึกนึกคิดนี้. นี้เรียกว่า กฎของอริยส์จัจข้อที่ ๒.

.....

ดู ทุกขนิโรธอริยส์จัจ อันเป็นกฎข้อที่สาม.

ที่นี้อริยส์จัจ ข้อที่ ๓ ทุกขนิโรธอริยส์จัจ อริยส์จัจคือความดับไม่เหลือแห่งทุกข์.

พระบาลีที่มีอยู่โดยตรงหรือทั่วไป ที่รู้จักกันดีที่สุดก็คือ โย ตสุสาเยว ตณฺหาย อเสสวिरาคนิโรโธ จาโค ปฏินิสฺสํโค มุตฺติ อนาลโย; ก็แปลกันได้ทุกคน สวดกันได้ทุกคน. ความดับไม่เหลือเพราะความจางคลายนี้ หรือความปล่อย ความสละ ความพ้น ความกระทำให้ไม่มีอาลัยที่อยู่อาศัย ซึ่งตั้งหนานั้นนั้นเทียว นั้นเรียกว่าทุกขนิโรธ.

ต้นเหตุคือเหตุให้เกิดทุกข์ ที่นี้ ทำให้มันดับ ไม่มีเศษเหลือ, สละปล่อยออกไป, พันออกไป, ไม่เหลือไว้เป็นอาลัยเยื่อใย, นี้เรียกว่า **ทุกขนิโรธ**. อธิบายไว้ในที่อื่นมีมากแล้ว ก็จะถูกถึงข้อต่อไปอย่างในข้อที่เกี่ยวกับทุกขสมุทัย.

อย่างที่ว่า พระสารีบุตรได้ยกเอาทุกขนิโรธ; เพราะว่า การนำออกเสียได้ซึ่งฉันทราคะ, เพราะการละเสียได้ซึ่งฉันทราคะ ในอุปาทานชั้นทั้ง ๕ นั้นแหละเป็นทุกขนิโรธ. ฉันทราคะในอุปาทานชั้น เป็นทุกขสมุทัย เป็นเหตุให้เกิดทุกข์. ที่นี้ ฉนุทธาควินโย - นำออกเสียได้ซึ่งฉันทราคะ คือ นำออกเสียได้ซึ่งความกำหนัดเพราะความพอใจ การละเสียได้ซึ่งความกำหนัดเพราะความพอใจ ในอุปาทานชั้นทั้งหลาย ๕ ไต่ นั้นคือทุกขนิโรธ; นี้ตรงกันข้ามกับที่พูดมาแล้วเมื่อตะกี้.

สิ่งที่จะต้องรู้ให้ชัดเจนหน่อย ก็คือ สิ่งนี้เรียกว่า ฉนุทธาควินโย. เดียวนี้เราไม่วินโย คือไม่นำออก; มีแต่นำเข้า ซึ่งความพอใจ ด้วยความพอใจ ด้วยความกำหนัดนี้ ในชั้นทั้งหลายทั้ง ๕ อยู่เรื่อยไป. ถ้าเป็นอยู่ด้วยการนำออกเสียซึ่งฉันทราคะอย่างนี้ ก็เรียกว่า **เป็นอยู่ชอบตลอดเวลา**; เดียวนี้มันไม่มีการนำออก มันก็เป็นความทุกข์, ถ้านำออก ก็เป็นความดับทุกข์.

ที่นี้ ข้อต่อไป คือบาลีที่เรียกว่า **ภารนิเชปนํ สุขํ** บทที่เราสวดกัน ภารหาเว ปญจกฺขนธา, ภารหาโร จ ปุคฺคโล, ภาราทานํ ทุกฺขํ โลก, ภารนิเชปนํ สุขํ; **ภารนิเชปนํ สุขํ** นั้นแหละคือทุกขนิโรธ. การขาดออกไปเสียซึ่งของหนัก; เมื่อตะกี้หิ้วมาซึ่งของหนัก เป็นทุกขสมุทัย. ที่นี้นิเชปนํ คือขาดโยนไปเสียซึ่งของหนัก ก็ เป็นทุกขนิโรธ.

ที่นี้อธิบายคำเหล่านี้ในสังยุตตนิกาย พระพุทธเจ้าท่านอธิบายเอง ถัดตามตัวหนังสือในพระบาลีนั้น. พระพุทธเจ้าท่านทรงอธิบายเองว่า ที่เรียกว่า ภาวนิเชปนํ - ชัดไปเสียซึ่งของหนักนั้นคืออะไรเล่า? มันก็คือ โย ตสุสาเยว ตณฺหาเย อเสสวिरาคนิโรโร จาโค ปฏินิสฺสคฺโค มุตฺติ อนาลโย ที่เราสวดอยู่ ทุกวัน นั้นแหละคือการชัดไปเสียซึ่งของหนัก.

ที่นี้ก็ไปถึงข้อความในสูตรนิบาต ๑๑ อย่าง ที่เป็นเหตุให้เกิดทุกข์; เดียวนี้ก็ตรงกันข้าม คือว่า ดับเสียซึ่งอุปธิ ซึ่งอวิชชา ซึ่งสังขาร ซึ่งผัสสะ ซึ่งวิญญูณ ซึ่งเวทนา ซึ่งตัณหา ซึ่งอุปาทาน ซึ่งอาร์มภะ ซึ่งอาหาร ซึ่งอัญชิตา ทั้งหมดแล้ว มันก็เป็นความดับแห่งความทุกข์; ไม่มีกิเลสเป็นเหตุ ให้หวั่นไหวในทางจิตใจ, นอนสบายดี.

แล้ว ในสพายตนวิภังคสูตร ก็ตรัสระบอบธรรมที่ควรทำให้แจ้งว่า วิชฺชา ๑ วิมุตฺติ ๑ - วิชชาด้วย วิมุตติด้วย นั้นแหละเป็นธรรมที่ควรทำให้แจ้ง. ในหน้าที่ ของ ทุกขนิโรธ คือหมายถึงการดับตัณหา; เพราะว่าถ้ามีวิชชามา มันก็ดับ ตัณหา; ถ้ามีวิมุตติมา ก็หมายความว่าพ้นจากตัณหาแล้ว ก็เรียกว่าทุกขนิโรธ ได้. ตัวหนังสือต่างกัน ความหมายเหมือนกัน.

นี่ เป็นกฎที่แสดงว่า ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ต้องเป็นอย่างไร, ต้องเป็นอย่างไร, ต้องเป็นอย่างไร : ตถา - ต้องเป็นอย่างไร, อวิตถา - ความ ไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างไร, อนัญญถา ความไม่เป็นไปโดยความเป็นประการอื่น. นี่คือกฎของอริยส์จัจข้อที่ ๓.

.... ..

ดูทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจจ์ อันเป็นกฎข้อที่สี่.

ที่นี้ก็มาถึงอริยสัจจ์ข้อที่ ๔ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจจ์. อริยสัจจ์คือข้อปฏิบัติ ยังสัตว์ให้เข้าถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์.

ที่เป็นหน้าปากคอกก็คือ *อโยเมว อริโย อญฺจนคิโก มคฺโค เสยฺยถิํ* สมมาทิฏฺฐิ สมมาสมฺภโว สมมาวาจา สมมากมฺมุนโต สมมาอาชีโว สมมาวายาโม สมมาสติ สมมาสมาธิ; ที่เข้าใจกันดีอยู่แล้ว จนไม่ต้องอธิบาย สวดกันได้ทุกคน.

แต่มีความหมายที่ยังเร้นลับอยู่บ้าง ตรงที่มันจะพูดกันว่า **มรรคแปด** นี้มันผิด; เพราะ **มรรค** มัน **เดียว** แต่มัน **มีองค์แปด** มีส่วนประกอบแปด. ในที่นี้ เป็นความถูกต้องของการกระทำ ๘ ประการ : **ความคิดเห็น** ก็ถูกต้อง **ความปรารถนา** ใฝ่ฝันก็ถูกต้อง **การพูดจา** ก็ถูกต้อง **การทำงาน** ก็ถูกต้อง **การเลี้ยงชีวิต** ก็ถูกต้อง **ความพากเพียร** ก็ถูกต้อง **ความระลึกอยู่ในใจ** ก็ถูกต้อง **สมาธิแห่งใจ** ก็ถูกต้อง; เป็น ๘ ถูกต้อง; **รวมกันแล้วเรียกว่าทางอันเดียว** เพื่อจะดับทุกข์ไปนิพพานถึงนิพพานได้. รายละเอียดก็มีมากไปศึกษาเอาเอง.

ที่นี้จะยกบทอื่นๆที่ไม่ค่อยจะชินการได้ยินได้ฟังมา ก็ในสฬายตน. **วิภังคสูตร** อีก **พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า** ธรรมที่ควรจะเจริญทำให้มาก **ภาเวตัพพธรรม** นั่นคือ **สมถो จ วิปัสสนา จ**, ก็หมายความว่า ในสูตรนี้ การที่จะ **ตรัสถึงอริย-**

มรรคมีองค์แปด ท่านไประบุดสมถะและวิปัสสนา **ว่าเป็นข้อปฏิบัติทำสัตว์ให้**
ลุถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์.

สมถะ คือทำความสงบทางจิตใจ; วิปัสสนา - **ทำให้ความเห็นแจ้งใน**
ทางสติปัญญา, เห็นแจ้งโดยสติปัญญา : เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา, เห็น
ปฏิจจสมุปบาท, เห็นทุกอย่าง ก็ต้องเห็นอริยส์จจ์นี้; **นี่วิปัสสนาเป็นอย่างไร.**
พอเห็นแจ้งแล้วก็หมดอวิชชา; ถ้าเห็นแจ้งจริงๆไม่ใช่ว่าเพียงคิดๆนี่ๆเอา.
ต้องเห็นแจ้งจริงๆก็หมดอวิชชา; **หมดอวิชชาแล้วก็ไม่มีทางที่จะมีตัณหา**
หรือ อุปาทาน; ฉะนั้นจึงเป็นเหตุปัจจัยให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์.

ทีนี้เอาสมถะเข้ามาใส่ไว้ข้างหน้า ก็เพราะว่า **เพื่อให้วิปัสสนา นี้มัน**
เป็นไปเต็มที่ ก็ต้องมีสมถะ; แล้วคำว่า สมถะ นี้ จะต้องรวมศีลเข้าไว้ด้วย.
การพยายามสำรวมระวังทำให้เกิดความสงบนี้เป็นทั้งศีลเป็นทั้งสมาธิ.

เดี๋ยวบางคนจะถามว่า **นี่ศีลหายไปไหน? เหลือแต่สมถะกับวิปัสสนา.**
วิปัสสนาคือปัญญา; ส่วน สมถะ นั้น คือศีลและสมาธิ. สงบทางกาย วาจา
ก็เป็นศีล, สงบทางจิตก็เป็นสมาธิ. แต่ที่ถูกต้องยิ่งกว่านั้นอีก ก็คือว่า การตั้งอก
ตั้งใจสำรวมระวังลงไป เพื่อให้เกิดอะไรขึ้นมาสักอย่างหนึ่งนี่เป็นศีล; คือมัน
ทำให้สงบรำงับลงไป ด้วยการสำรวมระวัง ความสำรมนั่นเองเป็นศีล.

ฉะนั้น ถ้า **ทำสมาธิเมื่อไร มีศีลอยู่ด้วยเมื่อนั้น; ศีลจะถูกลากมา**
เมื่อตั้งอกตั้งใจ ทำอะไรอย่างจริงจัง ที่เป็นไปในทางที่ถูกที่ควร. จะตั้งใจทำ
สมถะก็ได้ ทำวิปัสสนาก็ได้ ศีลจะผนวกอยู่ในความตั้งใจ ที่จะกระทำอย่าง

สุดกำลัง; เรียกว่า *ความสังวรความสำรวม* ให้มันอยู่ที่นั่น เป็นศีล; หรือจะ
 เล็งถึงเจตนา ที่ตั้งใจจะทำอย่างนั้น ก็เรียกว่าเป็นศีลได้. ฉะนั้นในสูตร
 สูตรนี้พระองค์จึงตรัสแต่เพียงว่า *สมโภ จ วิปัสสนา จ;* สองอย่างนี้เป็นภาว-
 ตั้พพรรณ คือ *ข้อปฏิบัติทำสัตว์ให้ลุถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์.*

เข้า, ที่นี้กำหนดคำว่า "มัชฌิมาปฏิปทา" กันให้ดีๆ **อริยมรรคมี
 องค์ ๘** เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **มัชฌิมาปฏิปทา** คือ **ข้อปฏิบัติ ที่เป็นไปโดย
 สายกลาง.** นี้เรียกว่ามรรคได้ทั้งนั้น เพราะว่าอริยอัฏฐังคิกมรรคมีองค์ ๘ นั้น
 ก็เป็นสายกลาง คือไม่เอียงไปทางต่ำ ไม่เอียงไปทางสูง **ไม่เอียงไปทางซ้าย
 ไม่เอียงไปทางขวา;** คือ **ไม่เอียงไปทางกามสุขัลลิกานุโยค,** **ไม่เอียงไปทาง
 อตตกิลมถานุโยค** มัน อยู่ตรงกลาง; ดังนั้น **อัฏฐังคิกมรรค** นั้น จึงเรียกว่า
มัชฌิมาปฏิปทา.

ที่นี้โดยทำนองที่มันกลับกัน ถ้าสิ่งใดมันอยู่ตรงกลาง ไม่เอียงไปทาง
 ไหน อันนั้นเป็นอริยอัฏฐังคิกมรรคได้ทั้งนั้น. ขอให้สังเกตดู.

ดู โภธิปักขิยธรรม ๓๗ เป็นมัชฌิมาปฏิปทา.

ที่นี้ **อะไรที่จะเป็นมัชฌิมาปฏิปทา?** ก็ มีระบุไว้ในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย
 ตอนปฏิจัสตตกนิบาต ว่า **โภธิปักขิยธรรม** แต่ละอย่างๆ ทั้ง ๓๗ อย่าง แต่
 ละอย่างๆ นั้นเป็นมัชฌิมาปฏิปทา. นี้มีแปลกที่ว่าเรามักจะจัดโภธิปักขิยธรรม

เป็นหมวดเป็นกลุ่ม แล้วจึงจะทำอะไรได้; แต่ในพระบาลีท่านถือว่า อย่างเดียว มั่นก็เป็น เป็นโพธิปักขิยธรรม เพียงอย่างเดียว ไม่ต้องเข้าหมวดเข้ากลุ่มอย่าง ที่ว่า สติปัฏฐาน ๔ อิทธิบาท ๔ สัมมัปปธาน ๔ อย่างนั้น; ไม่ได้แยกอย่างนั้น.

ในที่นี้ท่านระบุ **โพธิปักขิยธรรม ๓๗** อย่างนั้น แต่ละอย่างๆ มัน **เป็นมัชฌิมาปฏิปทา** อยู่ตรงกลาง. กลางของอะไร? ในสูตรนั้นท่านระบุ ว่า มัน **ไม่เป็นไปเพื่ออาคัพฺหปฏิปทา** คือ เบียดชும் และ **ไม่เป็นไปเพื่อนิชฌาม- ปฏิปทา** คือ ไหม้เกรียม. เบียดชุมนั้นคือกาม, ไหม้เกรียมนั้นคืออตฺตกิลมณ- นุโยค. มีคำใช้อีกอย่างอื่นว่า **อาคัพฺหปฏิปทา - ปฏิปทาที่ดำจุ่มลงไป** ในของเบียด, **นิชฌามปฏิปทา ปฏิปทาที่มันแห้งไหม้เกรียมอยู่ในของที่เผาให้ร้อน**; ถ้ามัน ไม่เอียงไปทั้ง ๒ อย่างนี้แล้ว ก็เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา. เพราะฉะนั้น**โพธิ- ปักขิยธรรมทั้งหลาย** ไม่ว่าจะ ๓๗ อย่าง หรือมากกว่านั้นก็**ได้ แต่ละอย่าง ก็เป็นมัชฌิมาปฏิปทาทั้งนั้น** เป็นทางให้เข้าไปถึงความดับทุกข์ทั้งนั้น.

มีความลับอยู่อย่างหนึ่งว่า **ธรรมะ** นี้มันแปลก มัน**เป็นอย่างเดียว ไม่ได้** มันเนื่องถึงกันในภายในหรือว่าส่วนลึก; มันไม่มีอะไรที่จะเกิดขึ้นมา อย่างเดียวได้ เพราะว่าเป็นสังขตธรรม คืออาศัยเหตุปัจจัยข้างล่าง แล้วจะมีผล ข้างหน้าออกออกไป โดยที่บังคับไว้ไม่ได้ มันเลย**สัมพันธ์กันมาก**. ฉะนั้น ธรรมข้อเดียวกลายเป็นธรรมะหลายข้อขึ้นมา; ดังนั้นจึงพอที่จะเป็นโพธิ- ปักขิยธรรมก็ได้, หรือพอที่จะเป็นมัชฌิมาปฏิปทาก็ได้. นี้เรียกว่า **มัชฌิมา- ปฏิปทา**คือ**โพธิปักขิยธรรม** หรือ **โพธิปักขิยธรรมคือมัชฌิมาปฏิปทา**.

.... ..

ดู ปฏิจจสมุพบาทเป็นมัชฌิมาปฏิปทา.

ที่นี้ ปฏิจจสมุพบาท นั้นแหละ เป็นมัชฌิมาปฏิปทา; เพราะว่า ปฏิจจสมุพบาทมีกฎเกณฑ์ว่า เพราะมีสิ่งนี้ ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ ๆ จึงเกิดขึ้น นี่คืออยู่ตรงกลาง; ไม่พูดว่าตายแล้วเกิดหรือตายแล้วสูญ. ตายแล้วเกิดก็ผิด, ตายแล้วสูญก็ผิด; แต่ถ้าพูดว่าเพราะมีสิ่งนี้ ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ ๆ จึงเกิดขึ้น นี่คือถูก. นี่คือมัชฌิมาปฏิปทา มันอยู่ตรงกลาง; ไม่พูดว่ามี และก็ไม่ได้พูดว่าไม่มี. จะให้ยืนยันว่ามีก็ไม่เอา, จะให้ยืนยันว่าไม่มีก็ไม่เอา; เอาอยู่ตรงกลางว่า ถ้ามีสิ่งนี้ ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ ๆ จะเกิดขึ้น, ถ้าไม่มีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้ ๆ ไม่เกิดขึ้น; เพราะเกิดขึ้นแห่งปัจจัย จึงมีสิ่งนี้เกิดขึ้น เพราะดับไปแห่งปัจจัย จึงมีการดับลงแห่งสิ่งนี้. นี้เรียกว่า ปฏิจจสมุพบาทเป็นมัชฌิมาปฏิปทา ไม่เอียงไปในทางอัตถิตา ว่ามีอยู่; ไม่เอียงไปในทางนัตถิตา ว่ามิได้มีอยู่. นี่คือ ไม่เอียงไปในทางที่ว่าตายแล้วเกิด หรือตายแล้วสูญ.

ที่ลึกไปกว่านั้น ก็คือว่า ปฏิจจสมุพบาท นี้ไม่เอียงไปในทางที่ว่า เป็นตัวกู หรือเป็นผู้อื่น. บางทีก็มีปัญหาเกิดขึ้นว่า นี่ใครทำ? ตัวกูทำหรือผู้อื่นทำ; แม้แต่กรรมนี้ก็ยังมีตัวกูทำ, มีผู้อื่นทำ; นี่มันผิดทั้ง ๒ อย่าง. มัน ไม่มีตัวกู มัน มีแต่สิ่ง ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ ๆ จึงเกิดขึ้น; ฉะนั้นจะพูดว่าตัวเองก็ไม่ถูก จะพูดว่าผู้อื่นก็ไม่ถูก. พูดว่าเพราะมีสิ่งนี้ ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ ๆ จึงเกิดขึ้น; เพราะฉะนั้นปฏิจจสมุพบาทนี้จึงเป็นมัชฌิมาปฏิปทา.

หรือจะพูดว่าอันนั้นหรืออันอื่น : จะพูดว่าคนนั้นหรือคนอื่น, คนนั้นตายไปเกิดหรือคนอื่นตายไปเกิด, หรือว่าตายไปเกิดเป็นคนนั้น, หรือตาย

ไปเกิดเป็นคนอื่น; อย่างนี้ไม่เอาทั้งนั้น คือมันสุดเหวี่ยงข้างใดข้างหนึ่งทั้งนั้น
ไม่ใช่ปัจจุสมุปบาท. ฉะนั้นอย่าไปพูดว่า ตายแล้วไปเกิดเป็นคนนั้นอีก,
หรือตายแล้วไปเกิดเป็นคนอื่น นี่มันผิดทั้งนั้น; เพราะว่ามันไม่ได้มีคน.
พูดแต่ตามปัจจุสมุปบาทนั้นเป็นมัจฉิมาปฏิบัติ.

รู้เห็นตามที่เป็นอยู่จริงของธาตุที่อาศัยกัน เป็นมัจฉิมาปฏิบัติ.

ที่นี้ที่น่าสนใจอย่างยิ่งต่อไปอีก คือในสูตรที่มีอยู่ในอุประิณณาสก-
มัจฉิมนิกาย ที่ดีมาก ชื่อว่าเราจะมัจฉิมาปฏิบัติ หรืออริยอัฏฐังคิกรมรรค
อย่างแท้จริงอย่างสูงสุด ได้อย่างไร? เราจะเป็นอยู่โดยวิธีอย่างไร? แล้วชีวิตนั้น
หรือการเป็นอยู่นั้น จะเป็นมัจฉิมาปฏิบัติ หรือเป็นอริยอัฏฐังคิกรมรรคได้.
นี่มีเขียนข้อความไว้ชัด มันยืดยาว จะเอามาแต่ใจความว่า เป็นผู้รู้เห็นอยู่ตาม
ที่เป็นจริง ต่ออายตนะภายใน อายตนะภายนอก วิญญาน ผัสสะ เวทนา;
รู้เห็นอยู่ตามที่เป็นจริง ในสิ่งทั้งห้านี้ จนไม่มีฉันทราคะ ในธรรมเหล่านั้น และ
เห็นโดยความเป็นโทษอยู่ (-อาทีนวัตตสาวิ). นี้พูดมาหลายครั้งหลายหนแล้ว
คงจะลืมนกันเสียบ้างแล้ว เลื่อนกันเสียบ้างแล้ว ก็ขอโอกาสทบทวนอีกสักกนิค
หนึ่งว่า:-

เรื่องที่ ๑ คือ อายตนะภายใน คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้เรียก
อายตนะภายใน. แล้ว**เรื่องที่ ๒** อายตนะภายนอกคือ รูป เสียง กลิ่น รส
โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ ได้อาศัยกันแล้วก็เกิด **เรื่องที่ ๓** คือ วิญญาน ขึ้นมา.

วิญญาณทางตา วิญญาณทางหู วิญญาณทางจมูก เป็นต้น นี่คือนี่เรื่องที่ ๓ คือ วิญญาณ. หลังจากวิญญาณก็เกิด **เรื่องที่ ๔ คือผัสสะ**. ความประจวบแห่ง ธรรม ๓ ประการ เรียกว่าผัสสะ. เพราะผัสสะเป็นปัจจัยจึงเกิดเวทนา ซึ่งเป็นเรื่องที่ ๕.

นี่ก็เคยสอนให้จำให้ท่องอย่างยิ่งว่า จกฺขุญฺจ ปฏฺิจฺจ รฺูเป จ อฺุปฺปชฺชติ จกฺขุวิญญาณํ - เพราะอาศัยซึ่งจักขุด้วย ซึ่งรูป ท. ด้วย ย่อมเกิดจักขุวิญญาณ; ตินฺนุณฺํ ธมฺมมานํ สงฺกตฺติ ผสฺสุโส - ความประจวบแห่งธรรม ๓ ประการนี้เรียกว่า ผัสสะ; ผสฺสุสฺปฺจฺจยา เวทนา - เพราะผัสสะเป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา เท่านั้นเอง ไม่มากกว่านี้ มีเวทนาเท่านั้นแหละ.

๑. อายตนะภายใน ๒. อายตนะภายนอก ๓. วิญญาณ ๔. ผัสสะ แล้วก็ ๕. เวทนา. อายตนะภายใน อายตนะภายนอก แล้วก็วิญญาณ แล้วก็ ผัสสะ แล้วก็เวทนา; ๕ อย่าง ๕ หัวข้อ อยู่ที่ไหนก็ไม่รู้ใช่ไหม? นี่เพราะว่า มักง่ายเดินเล่น ไม่รู้ว่าไถ่ด้วยกรรมอยู่ที่ไหน. มันอยู่ในชีวิตประจำวันของคนคนหนึ่งนี่ได้.

เรามีตา หู จมูก ลิ้น กาย นี่ข้างใน; รออยู่นกว่าจะมีอารมณ์ ข้างนอก คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เข้ามา อาศัยกันจึงจะเกิดวิญญาณ ขึ้น; ไม่ใช่มันมีวิญญาณอยู่ตลอดเวลา. แล้วทั้ง ๓ ประการนี้พบกัน คือ อายตนะภายในอายตนะภายนอก และวิญญาณพบกัน นี้เรียกว่าผัสสะ; เรา ต้องรู้ว่าผัสสะมันเกิดเมื่อไร; แล้วจากผัสสะก็ต้องเกิดเวทนา.

ถ้าผัสสะนั้นผัสสะไปด้วยความโง่ มันก็เป็นเวทนาแห่งความโง่; ถ้าผัสสะนั้นมันทำไปด้วยสติปัญญา หรือวิชา ก็เป็นเวทนาแห่งความฉลาด. **เวทนาแห่งความโง่ ให้เกิดตัณหาอุปทานแล้วก็เพ็ญ;** ส่วนเวทนาแห่งความเฉลียวฉลาด ก็กลายเป็นเรื่องการศึกษาไป ให้ฉลาดยิ่งขึ้น.

เดี๋ยวนี้ทรงสอนให้ระวัง ๕ อย่างนั้น ให้รู้จักมันให้ดี ชาน์ ปสุสัแปลว่า รู้ที่อยู่เห็นอยู่ ยถาภูตํ - ตามที่เป็นจริง แล้วก็ ในอายตนะภายนอก อายตนะภายใน วิญญาณ ผัสสะ เวทนา จนไม่เกิดฉันทราคะ ในสิ่งเหล่านี้; ไม่ยึดถือตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ว่าของกู, รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณว่าของกู, หรือผัสสะของกู วิญญาณของกู เวทนาของกู, อย่างนี้แหละเรียกว่า **ไม่มีฉันทราคะ** ในธรรมทั้ง ๕ ประการนั้น **อาที่นทสฺสว** - เห็นอยู่ด้วยความ เป็นโทษ ว่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ หรือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ หรือผัสสะ หรือวิญญาณ หรือเวทนานี้มันเป็นอันตราย; **ผลอนิตเตยวมัน ทำอันตรายคือเกิดทุกข์.**

รู้เห็นตามที่เป็นจริง ก็มีอภิวรรคคิกรมรรคเต็มเปี่ยม.

ถ้าเห็นอยู่อย่างนี้, เป็นอยู่อย่างนี้, ด้วยความรู้สึกละอย่างนี้, อภิวรรคคิกรมรรคย่อมจะเป็นอยู่โดยอัตโนมัติ. ฟังดูให้ดีซิ **ถ้าเห็นอยู่รู้้อย่างนี้นะ อภิวรรคคิกรมรรคจะเต็มเปี่ยมอยู่โดยอัตโนมัติ.**

เพราะเหตุใด? ทรงอธิบายไว้ว่า **เมื่อเห็นอยู่อย่างนี้ ทิฏฐิของเขานั้น ย่อมเป็นสัมมาทิฏฐิ.** จริงไหม? เมื่อเขาเป็นอยู่อย่างนี้ ใน ๕ อย่างนี้ เห็นอยู่

อย่างนี้ ทัศนคติของเขานั้นย่อมเป็นสัมมาทัศนคติ เห็นชอบ เห็นถูก เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เห็นไม่ควรยึดมั่นถือมั่น.

แล้ว สังกัปปะของเขา นั้น ย่อมเป็นสัมมาสังกัปปะ คือว่า เมื่อเห็น อยู่อย่างนี้ก็ไม่ไฝฝืนไปทางกามวิตก พยาบาท วิหิงสา ติ; มันกลับไปทาง ตรงกันข้าม.

แล้วเมื่อเขาเห็นอยู่อย่างนี้ วาจา การพูดจาของเขา จะเป็นสัมมาวาจา. คนที่เห็นธรรมะอยู่อย่างนี้ จะพูดมิจจวาจาได้อย่างไรเล่า? มันเห็นอยู่อย่างนี้ มันพูดเท็จไม่ได้ มันพูดคำหยาบไม่ได้ มันพูดอะไรผิดๆไม่ได้.

การกระทำกรงานของเขา ก็เป็นสัมมากัมมันโต; การเลี้ยงชีวิต ของเขาก็จะเป็นสัมมาอาชีโว; ความพากเพียรของเขา ก็เป็นสัมมาวายาโม; สติของเขาก็เป็นสัมมาสติ; สมาธิของเขาก็เป็นสัมมาสมาธิ; เพราะฉะนั้น อัจฉริยคุณธรรมของเขา ย่อมเต็มเปี่ยมอยู่.

และแสดงอานิสงส์อื่นๆ อีกว่า ในขณะที่เขาละตัณหาได้, ใน ขณะนั้นเขาละความเดือดร้อน, ในขณะที่เขาเสวยความสุขทางใจ.

นี่เป็นอยู่อย่างนี้ เรียกว่าอัจฉริยคุณธรรมเต็มเปี่ยมอยู่; นั้นเรียกว่า เป็นอยู่โดยชอบชนิดที่จะทำให้โลกนี้ไม่ไหวจากพระอรหันต์.

มีอัฐจัจฉิกมรรคเต็มเปี่ยมนั่นคือเป็นอยู่โดยชอบ.

ถ้าไปนึกถึง พระพุทธภาษิต ที่ว่า ถ้าภิกษุทั้งหลายเหล่านี้จะเป็นอยู่โดยชอบไซ้ โลกจะไม่ว่างจากพระอรหันต์; แล้วเกิดความสงสัยขึ้นมาว่า อย่างไรเรียกว่าเป็นอยู่โดยชอบ? ก็คือเป็นอยู่อย่างนี้ : เป็นอยู่โดยรู้เท่าทัน อายตนะภายใน อายตนะภายนอก วิญญาณ ผัสสะ และ เวทนา ๕ ประการนี้อยู่ตลอดเวลา; อย่างนี้คือ เป็นอยู่โดยชอบ; เมื่อเป็นอยู่อย่างนี้ ก็ จะทำในโลกนี้ ไม่ว่างจากพระอรหันต์.

ฉะนั้นการ เป็นอยู่โดยชอบ นั้นแหละ คืออัฐจัจฉิกมรรค หรือ มัชฌิมาปฏิปทา ทำให้โลกนี้ไม่ให้งว่างจากพระอรหันต์. ในที่นี้เราเรียกว่า ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ที่จะยืนยันลงไปว่า หนทางปฏิบัติ ที่ทำสัตว์ให้หลุดถึง ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ ต้องเป็นอย่างนี้, ต้องเป็นอย่างนี้, ต้องเป็นอย่างนี้. ยืนยันกระต่ายขาเดียว ต้องเป็นอย่างนี้ เป็นอย่างอื่นไม่ได้; นี่เรื่องของอริย- สัจจข้อที่ ๔.

กฎเรื่องจตุราริยส์จจ์เป็นไถวัลยธรรมตลอดเวลา.

นี่ก็ได้พูดมาแล้ว ว่าอริยส์จจ์ทั้ง ๔ นี้ มันเป็นตถา คือจะต้อง เป็นอย่างนั้น เป็นอย่างอื่นไม่ได้; ไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น. ถ้าใครไม่เคยได้ยินได้ฟัง เพิ่งได้ยินได้ฟังครั้งแรกก็อย่าประหลาดใจ. อุตส่าห์จำไว้ด้วย

คำว่า ตถตา อวิตถตา อนัญญถตา ก็ดี, คำว่า ตถา ก็ดี อวิตถา ก็ดีอนัญญถา ก็ดี, อาจจะไม่แปลกสำหรับคนบางคน; แต่เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด; เป็นสิ่งที่ **มีอยู่ในทุก ๆ ปริมาณของสิ่งทั้งปวง.** ที่เป็นสัตว์ เป็นคน เป็นสังขารอะไรก็ตาม มันมีสิ่งที่เรียกว่า ตถา อวิตถา อนัญญถานั้นอยู่ **เป็นไถวัลยธรรม;** แต่มันละเอียดเกินไป มองไม่เห็นแล้วจะไปโทษใคร.

เดี๋ยวนี้มาตั้งต้นกันให้ดีที่สุด เท่าที่จะทำได้ ดีกว่า; **นี่เราเรียกว่า จตุราริยสังข์ในฐานะที่เป็นกฎและเป็นไถวัลยธรรม หรือไถวัลยธรรมในฐานะที่เป็นกฎเรื่องจตุราริยสังข์ จะต้องเป็นอยู่ตลอดเวลา; และจะต้องเป็นไปในที่** ทุกหนทุกแห่ง ถ้ามันมีสิ่งที่มีความรู้สึกได้ คือมีชีวิตและมีความรู้สึกได้ กฎเกณฑ์อันนี้ต้องมี ในทุก ๆ อนุภาค ส่วนน้อยที่สุดที่จะแยกออกไปได้ของสิ่งทั้งปวง.

นี่ขอให้เข้าใจคำว่าไถวัลยธรรม. ขอให้เข้าใจขอบเขต ที่อยู่ได้อำนาจของไถวัลยธรรม ในฐานะที่เป็นกฎแห่งจตุราริยสังข์.

....

อริยสังข์ ๔ เป็นกฎที่เปลี่ยนไม่ได้ มีหลักฐานในพระบาลี.

ที่นี้มีเรื่องที่จะพูดอีกเล็กน้อยต่อไปเสียให้จบ ซึ่งตามธรรมดาที่จะหยุดพูดแล้ว; แต่ที่มันยังเหลืออยู่อีกเล็กน้อย จะไปพูดคราวอื่นมันก็ไม่เหมาะ ก็จะขอถือโอกาสพูด และขอร้องให้อดทนฟังต่อไปอีกหน่อย โดยคิดว่าอาจมาผู้พูดเหนื่อยกว่าผู้ฟัง. ถ้าผู้พูดพูดได้ ผู้ฟังก็ควรจะได้. นี่อยากจะพูดที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ ให้มันเสร็จไปเสียในคราวเดียวกันคือ:-

เป็นกฎของจตุราริยสัจ แผนกที่ปลีกย่อย หรือเป็นปกิณฑกะออกไป เป็นกฎของอริยสัจทั้ง ๔ **ตรัสไว้ชัดเจน** แต่แล้วพวกเราก็ไม่ค่อยจะสนใจ ไม่ค่อยจะเอื้อเพื่อ **อยู่ในพระบาลีมหาวรรคสังยุตตนิกาย** แทบทั้งนั้นเลย.

กฎที่อริยสัจนี้ประหลาด ไปอยู่ใน **บาลีสังยุตตนิกาย** แล้วก็ตอน **มหาวรรค** แทบทั้งนั้น มีตรัสไว้ว่า **อริยสัจ ๔ เป็นกฎที่เปลี่ยนไม่ได้.** อริยสัจ ๔ นี้มันเป็นกฎที่เปลี่ยนไม่ได้ เป็นตถาเป็นอวิตถา เป็นอนัญญถา. บท สวดที่พระสวดไปเมื่อตะกี้ ก็เอามาจากพระบาลีนี้ จตุตถาริมาณี ภิกขเว ตถาณี อวิตถาณี อนัญญถาณี - สิ่งที่เป็นอย่างนั้น ไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น ไม่เป็น โดยประการอื่นนี้; ฉะนั้นแสดงว่าอริยสัจ ๔ นี้ เป็นสิ่งที่เปลี่ยนไม่ได้ ต้อง เป็นอย่างนี้ตลอดไป.

ที่นี้ ในมหาวรรค นั้นแหละต่อไปอีกที่ : **การพันทุกข์โดยไม่รู้อริย- สัจนี้มีไม่ได้.** ขอให้ช่วยฟังให้ดี ว่าการพันทุกข์ของใครก็ตาม โดยที่ไม่รู้ อริยสัจนั้น มันมีไม่ได้, มันเป็นไปไม่ได้.

การที่จะพันทุกข์โดยไม่รู้เรื่องอริยสัจนั้น มันเป็นไปไม่ได้; เพราะ ถ้าเขาพันทุกข์ เขา จะรู้จักความพันทุกข์ และ รู้จักทุกข์ รู้จักเหตุให้เกิดทุกข์; แม้เขาจะเรียกไม่เป็น เขาจะพูดไม่เป็นเป็นคนบ้า เป็นคนใบ้ หรือว่าเป็นคน พุดภาษาอื่น ไม่เรียกอย่างนี้ หรือไม่รู้จะเรียกว่าอะไรก็ตามใจ; แต่เขา **จะมี ความรู้สึก รู้จัก** มันดี ว่า ความทุกข์เป็นอย่างไร, เหตุให้เกิดทุกข์คืออะไร ภาวะ ที่ไม่มีทุกข์เลยเป็นอย่างไร, ทำอย่างไรมันจึงมาถึงภาวะนี้, เขาจะรู้; เพราะฉะนั้น เขาจะต้องรู้สิ่งที่เรียกว่าอริยสัจ.

การพันทุกข์โดยไม่รู้อริยสัจจ์ เป็นสิ่งที่มีไม่ได้; มันเหมือนกับคนที่พูดว่า ฉันไม่ต้องทำรากฐานของเสาของพื้นนี้ ฉันจะทำหลังคาบ้านได้. นี่ มันบ้าสักเท่าไร; มันเหมือนกับคนที่พูดว่า ฉันพันทุกข์ได้ โดยไม่ต้องรู้เรื่องอริยสัจจ์.

ที่นี้ ในสูตรหนึ่ง พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า เพราะไม่รู้อริยสัจจ์นี้ ทั้งเราและทั้งเธอจึงต้องเวียนว่าย, เวียนว่ายในวัฏฏะ; เพราะไม่รู้อริยสัจจ์จึงเวียนว่ายในวัฏฏะ.

วัฏฏะของลูกเด็ก ๆ ในฝ่ายศีลธรรม ก็คือตายแล้วเกิด, ตายแล้วเกิด, เข้าใจแล้วเกิด เวียนว่ายไป นั่นก็อย่างหนึ่ง.

ที่นี้ วัฏฏะของผู้มีสติปัญญา เห็นวัฏฏะที่ร้ายไปกว่านั้น ก็คือว่า **ที่นี้ และเดี๋ยวนี้มันมีวัฏฏะ** : เราต้องการ - แล้วเราทำตามต้องการ - แล้วเราได้ผลมา; แล้วยั่วให้เราต้องการอีก - แล้วเราก็ทำตามที่เราต้องการอีก - แล้วเราก็ได้ผลมา; แล้วมันยั่วให้เราต้องการต่อไปอีก - แล้วเราก็ทำไปตามความต้องการอีก - แล้วก็ได้ผลมา; แล้วก็ยั่วให้เราเกิดความต้องการอีก; นี่วนเวียนอยู่อย่างนี้ วันหนึ่งหลายรอบก็ได้ คือหลายวัฏฏะก็ได้. ฉะนั้น ตั้งเดือนตั้งปี มันก็นับไม่ไหวสิ ไม่รู้ว่าวัฏฏะนี้กี่ร้อยวง กี่หมื่นกี่แสนวง; แต่ถ้าวัฏฏะของลูกเด็ก ๆ ว่าเข้าใจที่หนึ่งก็เกิดใหม่โน่น จึงจะเป็นวัฏฏะ; ๓ ขาดิจึงจะเป็นวัฏฏะสักวงหนึ่ง

แต่ วัฏฏะของพระพุทธเจ้า ที่กล่าวไว้ที่นี้ ก็หมายถึง กิเลสเป็นเหตุให้ทำกรรม; กรรมเป็นเหตุให้เกิดวิบาก คือผลกรรม; ผลกรรมก็ทำ

ให้เกิดกิเลสอีก. นี่ชั่วที่ว่า โจรคนหนึ่งเขาเห็นอะไรน่ารักน่าพอใจน่าขโมย แล้วเขาคิดพยายามจะขโมย และขโมยจนได้มานี้; ชั่วเท่านั้นแหละ มันมีวิฏฐะ ตั้งหลายวงหรือหลายสิบวง : เป็นความคิดความต้องการเกิดขึ้น แล้วก็ทำมโนกรรมไป; แล้วก็ให้เกิดความคิดอย่างอื่นต่อไปอีก จนกว่าจะได้ทำกายกรรม คือการลักการขโมยเป็นต้น.

"เพราะไม่รู้ริยสังข์ทั้ง ๔ ทั้งเธอและทั้งฉันจึงต้องเวียนว่ายในวิฏฐะ" นี่พระพุทธเจ้าท่านตรัสกับพระสาวกอย่างนี้. เพราะ **ไม่รู้** ความทุกข์; **ก็ไม่กลัว** ความทุกข์; เพราะ **ไม่รู้เหตุให้เกิดทุกข์** มัน **ก็ดับทุกข์ไม่ได้**. มันก็ต้องเวียนว่ายไปในกองทุกข์; **เวียนว่ายอยู่ในกองทุกข์ เรียกว่าวิฏฐะ**.

ถ้าเกิด **รู้ริยสังข์** ขึ้นมา มันก็ **ไม่เวียนว่าย** เพราะว่าตัณหามันถูกถอนขึ้นเสีย : ตัณหาในภพนี้มันก็ถูกถอนขึ้นเสีย, ตัณหาในภพใหม่มันก็ถูกทำให้สิ้นสุดลง, พวกไปในพิกาทันทีก็ถูกทำให้สิ้นสุดลง, พวกตัดตรัตตราภินันท์นี้ก็ถูกถอนรากขึ้นมาเสีย. นี่เรียกว่าหยุดเวียนว่ายได้ เพราะรู้ริยสังข์.

ที่นี้ ในขุททกนิกาย ก็มีคำตรัสเป็นกฎว่า **รู้ริยสังข์ เห็นริยสังข์อยู่ด้วยปัญญาอันชอบ** จึงจะได้ **สละอันเกษม สละอันอุดม**. บทนี้ก็สวดกันอยู่ทุกวัน พุทฺธ เว สรณํ ยนฺตุติ ปพฺพตานิ วณานิ จ. ตอนท้ายก็แสดงอยู่ชัดว่า โย จ พุทฺธบุจ ฐมฺมบุจ สงฺฆมฺมบุจ สรณํ คโต. จตฺตารี อริยสจฺจานิ สมฺมปฺปญฺญาเย ปสฺสตี, เอตํ ไช สรณํ เขมํ เอตํ สรณมุตฺตมํ.

ทำไมไม่นึกบ้างล่ะ ว่า **เราจะได้สละอันเกษม สละอันอุดม** ต่อเมื่อเห็นริยสังข์ทั้ง ๔ อยู่ด้วยปัญญาอันชอบ. การถึงพระพุทธ พระธรรม

พระสงฆ์เป็นสรณะนั้น ก็เพื่อจะได้เห็นอริยสัจ ๔ อยู่ด้วยปัญญาอันชอบ; ถ้าถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์แล้ว ไม่เห็นอริยสัจ ๔ อยู่แล้วจะมีประโยชน์อะไร.

ที่นี้ที่ยิ่งไปกว่านั้น ว่า การถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ นั้นแหละคือเห็นอริยสัจ ๔; หรือว่าการเห็นอริยสัจ ๔ นั้น คือการถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์. เราไม่อาจจะถึง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ โดยเพียงว่าพูด ว่า พุทฺธํ สรณํ คจฺจามิ, ธมฺมํ สรณํ คจฺจามิ, สงฺฆํ สรณํ คจฺจามิ แล้วถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์; นั้นมันลูกเด็ก ๆ ว่า หรือลูกเด็ก ๆ ถึง.

ถ้าว่า ถึง พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ก็ต้องถึงจิตใจของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ที่สะอาด สว่าง สงบจากความทุกข์. เราต้องมีจิตใจที่ว่างจากความทุกข์ แม้ชั่วขณะหนึ่งก็ยังมีดี ว่า อ้อ!มันเป็นอย่างนี้; พระพุทธเจ้า จใจของท่านเป็นอย่างนี้, พระธรรมใจของท่านเป็นอย่างนี้. พระสงฆ์ใจของท่านเป็นอย่างนี้; หรือจะเรียกว่า หัวใจของพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นอย่างนี้ คือว่างจากความทุกข์.

ฉะนั้น การถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์นั้น มันก็เป็นอันเดียวกันกับการเห็น อริยสัจ ๔ ด้วยปัญญาอันชอบ. คนจะถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์อันแท้จริงได้ โดยไม่เห็นอริยสัจ ๔ นั้นมันเป็นไปได้.

ให้นึกถึงข้อที่ว่า พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ "ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นเรา ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นเรา"; ว่าแต่ พุทฺธํ สรณํ คจฺจามิ จะเห็นเรา

ได้อย่างไร. **ต้องเห็นธรรม;** ธรรมนี้ต้องเห็นด้วยใจ; เห็นด้วยใจนั้นต้อง **เห็นสิ่งที่มีอยู่ในใจ.** เห็นสิ่งที่มีอยู่นอกใจ เห็นด้วยใจไม่ได้, ไม่เรียกว่าเห็นด้วยใจ. **ถ้าเห็นด้วยใจ ต้องเห็นสิ่งที่มีอยู่ในใจ** นั้นเอง; ฉะนั้นต้องมี ธรรมอยู่ในใจเอง จึงเรียกว่าเห็นธรรม.

ฉะนั้น การเห็นพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นของอย่างเดียวกัน คือ **เห็นอริยสัจจ์ ๔** โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือความดับไม่เหลือแห่งทุกข์. **นี่เป็นกฎตายตัว** อันหนึ่ง ว่า จะได้ที่พึงอันเกษม ได้ที่พึงอันอุดม คือพ้นจากทุกข์ได้ นั้น ต้องเป็นผู้เห็นอริยสัจจ์ ๔ ด้วยปัญญาอันชอบ.

ที่นี้ก็ มีเรื่องในสูตรอื่น ต่อไปว่า เมื่อไม่เห็นอริยสัจจ์ ก็จะมีวัฏสงสารแล้ว ก็ตกเหว. มันมีเรื่องว่า ภิกษุองค์หนึ่งเดินไปนี้ พร้อมกับพระพุทธเจ้า ก็เห็นเหวที่ใหญ่ที่ลึก น่ากลัวน่าหวาดเสียวที่สุดเหวหนึ่ง. ภิกษุนี้เกิดความหวาดเสียวขึ้นมา ก็ทูลถามพระพุทธเจ้าว่า; ยังมีเหว อะไรที่มันใหญ่กว่านี้ น่ากลัวกว่านี้ไหม?

พระพุทธเจ้าทรงตอบว่า มีซินี้อย่างเล็ก นี้อยังไม่น่ากลัว ก็เลยตรัสถึงเหวที่มันน่ากลัว ว่าเมื่อบุคคลไม่เห็นอริยสัจจ์ ๔ แต่ละอย่างๆ : ไม่เห็นทุกข์ ไม่เห็นสมุทัย ไม่เห็นนิโรธ ไม่เห็นมรรค แต่ละอย่างๆ อยู่ตามที่เป็นจริงแล้ว; บุคคลนั้นย่อมยินดีในสังขารทั้งหลาย ที่เป็นไปเพื่อชาติ ชรา มรณะ โสกะปริเทวะ. บุคคลนั้นก็ยินดีในการปรุงแต่งทั้งหลาย ที่จะปรุงแต่งให้เกิดชาติ ชรา มรณะ โสกะปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาส; เมื่อบุคคลนั้นยินดีอย่างนั้นแล้ว เขาก็จะปรุงแต่งสังขารทั้งหลายที่จะเป็นไปเพื่อชาติ ชรา มรณะ โสกะปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาส.

นี่เข้าใจหรือไม่เข้าใจ เดี่ยวจะงงกันไปหมด; **เพราะว่าเขาไม่มีความรู้ ไม่เห็นอริยสัจแล้ว** เขาจะยินดีอย่างยิ่ง - อภิรมนุติ; เขาจะยินดีอย่างยิ่ง ในสังขารทั้งหลาย ที่จะเป็นไปเพื่อชาติ ชรา มรณะ โสกะ ฯลฯ เมื่อเขายินดีอย่างนี้แล้ว เขาก็จะสร้างสรรค์ จะปรุงแต่ง อภิสงฺขโรนุติ คือ ปรุงแต่งสร้างสรรค์ซึ่งสังขารทั้งหลาย ที่เป็นไปเพื่อชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริทเวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาส. อภิสงฺขริตฺวา - เมื่อเขาสร้างมันขึ้นแล้ว; ชาติปปาทํ ปตฺนุติ - เขาก็จะตกลงไปในแหวงแห่งชาติ, ชราปปาทํ ปตฺนุติ-เขาก็จะตกลงไปในแหวงแห่งชรา; อย่างนี้เรื่อยไปในแหวงแห่งมรณะ, ในแหวงแห่งโสกะปริทเวะ ทุกขะ ฯลฯ; น ปริมุญฺจนุติ ทุกฺขสมฺมาติ วทามิ - นี่เรากล่าวว่า ไม่พ้นไปจากทุกข์ทั้งปวงได้. นี่คือเหตุที่ใหญ่กว่า ที่น่ากลัวกว่า ที่น่าอันตรายกว่า ที่เรากำลังเห็นอยู่นี้.

สรุปใจความว่า **ไม่เห็นอริยสัจ ก็มีวัสร้างแหวงเอาเอง** แล้วก็ตกแหวงของตัวเอง อยู่นั้น มันน่าหว่วหรือไม่น่าหว่ว อภิสงฺขโรติ มันสร้างแหวงเอาเอง แล้วก็ตกอยู่ในแหวงนั้น ตกแล้ว - ตกเล่า ตกแล้วตกเล่า นี่โทษของการที่ไม่รู้อริยสัจ.

ที่นี้ สุตฺตถัดไป ก็ว่า มันก็ จะตกอยู่ในความมืด จะตกแล้วตกอีก อยู่นี้ ในความมืดเพราะไม่รู้อริยสัจตามที่จริง.

ในสูตรต่อไปก็มีว่า มันจะเผาตัวมันเองอยู่ท่ามกลางความเร่าร้อน ชาติยา ปริฟ้าเหฺนุติ ปริทฺยเหฺนุติ มันจะเผาตัวมันเอง อยู่ในความเร่าร้อนแห่งชาติบ้าง มันจะเผาตัวมันเองอยู่ในความเร่าร้อนแห่งชราบ้าง มันจะเผาตัวมันเอง อยู่ในความเร่าร้อนแห่งมรณะบ้าง โสกะปริทเวะ ฯลฯ จนครบทั้ง ๑๑ อย่างนี้ทั้งนั้น. นี่เรากล่าวว่ามันไม่พ้นไปจากความทุกข์ได้; นี่เพราะไม่รู้อริยสัจ.

นี่แสดงว่ามันช่วยไม่ได้ ถ้าไปอวดดี ไม่พยายามจะเข้าใจ หรือรู้ หรือเห็นอริยสัจจ์นี้ มันจะต้องเป็นอย่างนี้ : มันเดือดร้อน เรา้ร้อน หรือมัน มีดมมอยู่ หรือมันพลัดตกจมอยู่ในกองทุกข์นี้ เพราะไม่รู้อริยสัจจ์.

ที่นี้แสดงอานิสงส์อย่างอื่นบ้างต่อไปอีกว่า ถ้าเขา **รู้**อริยสัจจ์ เขาจะ **แนใจตัวเอง** เขาจะเชื่อตัวเอง **ไม่มีความหวั่นไหว**; โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน เมื่อได้เถียงกัน หรือว่าถูกรุมถามเขาเรียกว่า "ยกวาตะ"; เมื่อคนที่มีปัญญา ทั้งหลาย มารุมกันซักถามบุคคลคนนี้ จะเอาให้จน จะไล่ให้จนนี้. แต่ถ้า บุคคลนั้นเป็นคน **ที่รู้เรื่องจตุรปริยัติ** แล้ว จะอยู่ในสภาพที่ไล่ไม่จนจะไล่ **อย่างไรมันก็ไม่จน**; เพราะปัญหาต่างๆ มันจะรวมอยู่ที่เรื่องอริยสัจจ์ ทั้งนั้น. ถ้ารู้จักความสำคัญ ๔ ข้อนี้แล้ว จะตอบปัญหาได้ทุกข้อ; จะต้อน ไปทางไหนมันก็ไม่จน; มันมีความจริงที่รู้และที่แสดงออกได้เสมอ.

ทรงเปรียบเทียบว่า เหมือนกับหินแห่งใหญ่ ใหญ่มาก ยาว ๑๖ ศอก, แล้ว ฝังอยู่ในดิน ๘ ศอก โผล่อยู่บนดิน ๘ ศอก แล้วลมพัดมาทั้ง ๔ ทิศอย่างไรก็ตาม; ก้อนหินนี้มันไม่กระตุกกระดิก. เหมือนกับคนที่ **รู้**อริยสัจจ์ ๔ อย่าง แล้วจะถูกต้อน ถูกรุมซัก ถูกสะกัด ถูกไล่ ถูกอะไรก็ตาม มัน**ไม่มีความหวั่นไหวในจิตใจ** และไม่จนด้วย เขาจะตอบได้หมด; เพราะว่าสิ่งที่เขา **รู้** นั้นคืออริยสัจจ์.

อริยสัจจ์ นั้นเป็นเรื่องจริง เป็นเรื่องตายตัวแน่นอน, เป็นอย่างอื่น ไม่ได้ แล้วมีฝอยได้รอบด้าน; คือว่า ข้อเท็จจริงทั้งหมดในชีวิตของคนเรา มันจะมารวมอยู่ที่นี้. เมื่อเขารู้หัวขั้วหรือเหง้าของมันแล้ว มันก็ไม่ยากที่จะรู้ไป

ถึงผลอย่างใดก็ได้. พยายามศึกษาให้เข้าถึงหัวข้อคืออริยสัจ ๔ ประการนี้ แล้วจะเป็นคนที่รู้อะไรหมด.ถามอะไรตอบได้หมด จะรุมกันล้อมซักอย่างไรก็ไม่จน.

ที่นี้ คนที่มีวิชา คือคนโง่ ก็คือคนที่ไม่รู้อริยสัจ. ถ้าถามว่าใครมีวิชา? ใครโง่?ก็คือคนที่ไม่รู้อริยสัจนั่นแหละ. คนไม่รู้อริยสัจ คือคนที่ **ไม่รู้สิ่งที่ควรจะรู้** แม้แต่ชนิดเดียว; คนอาจจะรู้มาก รู้ไปโลกพระจันทร์ หรือยิ่งกว่าไปโลกพระจันทร์ ไปไหนก็ได้ แต่ไม่รู้อริยสัจ. นี้ก็เรียกว่าคนโง่ คนมีวิชา มันอยู่ที่นี้ คือมันไม่อาจจะดับทุกข์ได้. เพราะฉะนั้นอย่าไปคิด หรือเพ่งคิด คิดค้น เรื่องอื่นก่อนเลย; มาคิด เพ่งคิดหา ความจริงเรื่องอริยสัจก่อนเกิด. เมื่อมาถกเถียงกัน ก็อย่าถกเถียงเรื่องอื่นเลย; จงถกเถียงเรื่องอริยสัจเกิด.

มีบาลีที่ดีมาก เลยอยากจะเอามาเล่าให้ฟังสักชนิดหนึ่ง : ภิกษุทั้งหลาย! เรื่องราวในกาลก่อนมีว่า บุรุษผู้หนึ่งตั้งใจว่าจะคิดค้นให้ถึงที่สุด ในเรื่องความคิดที่มนุษย์จะคิด; ออกจากนครราชคฤห์ไปสู่สระบัว นั่งอยู่ริมฝั่งสระ เพื่อคิดค้นทางจิต. บุรุษนั้นได้เห็นกองทัพทั้ง ๔ คือกองทัพช้าง ม้ารถ คนเดินเท้านี้มาที่ฝั่งสระนั้น แล้วก็เข้าไปสู่สายบัว เข้าไปสู่รากเหง้าของบัว หายไปเลย. ที่นี้เขาเกิดความไม่เชื่อตัวเองขึ้นมา ว่าเราบ้าแล้ว. ไปถามคนอื่นว่า มันเป็นอย่างไรรู้? เขาก็ว่าบ้าทั้งนั้น, ว่าท่านบ้าแล้ว, ท่านบ้าแล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย! แต่ว่าบุรุษนั้นได้เห็นสิ่งที่มีจริง ที่เป็นจริง; เมื่อในกาลก่อนนั้นมีสงครามระหว่างพวกเทวดากับพวกอสูร. พวกเทวดาชนะ พวกอสูรแพ้กั้แอบหนีลงไปสู่ภพอสูรทางสายบัว คนนี้จึงเห็น; ฉะนั้นเขาไม่ได้บ้า และเขา

ได้เห็นจริง แต่ว่ามันไม่มีประโยชน์อะไร. อย่าไปคิดเรื่องที่แม้จะมีจริง หรือไม่มีจริงนั้น; มันไม่มีประโยชน์อะไร. คืออย่าไปคิด ที่ว่า โลกเที่ยงหรือไม่เที่ยง, โลกมีที่สุดไม่มีที่สุด, กระทั่งว่า ตายแล้วเกิดหรือไม่เกิด นี้. ให้มาคิดเรื่องทุกข์ เรื่องเหตุให้เกิดทุกข์ เรื่อง ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ เรื่อง ทางให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์; อุตส่าห์คิดเคี้ยวเขี้ยวให้มันออกมาเป็นความรู้อันแท้จริง.

อย่าไปมัวทุ่มเถียงกัน เพื่อจะข่มขี้กันด้วย เรื่องอื่น เช่นเรื่องตายแล้วเกิดไม่เกิดเป็นต้นนี้. ถ้าจะมาถกเถียงมาปรึกษาหารือกัน ก็คือแต่เรื่อง อริยสัจเกิด. มีเรื่อง มาลูกกโยวาทะ เขาว่าถ้าเขาไม่รู้เรื่องนี้ เขาจะไม่ประพฤติ พรหมจรรย์, พระพุทธเจ้าว่า ตามใจชิตี ไม่ได้สัญญากันว่ามาสอนเรื่องนี้ ตั้งใจ แต่จะสอนเรื่องอริยสัจเท่านั้น.

ที่นี้ ในสูตรหนึ่ง ก็มีว่า ถ้าไม่รู้อริยสัจ ยังไม่ควรจะถูกรับรองว่าเป็น สมณะ; จะเป็นสมณะชนิดไหน สมณะในธรรมวินัยนี้ก็ตาม ถ้ายังไม่รู้ อริยสัจแล้วยังไม่เป็นสมณะ.

สำหรับ พระพุทธเจ้าเองท่านตรัสว่า ถ้ายังไม่รู้อริยสัจก็ยังไม่เป็นพระ-พุทธเจ้า ถ้ายังไม่รู้เรื่องอริยสัจ ก็ยังไม่เป็นสัมมาสัมพุทธะ. สัมมาสัมพุทธะในอดีต ในอนาคต ในปัจจุบัน ก็ล้วนแต่รู้อริยสัจ; เพราะฉะนั้นจึงมีความจำเป็น สำหรับพระพุทธเจ้า ที่ว่าจะเป็นพระพุทธเจ้า ก็เพราะรู้อริยสัจ; ไม่รู้ อริยสัจก็ไม่เป็นพระพุทธเจ้า เรื่องอื่นไม่สำคัญ.

เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าท่าน ตรัสอย่างเปิดเผย ซึ่งจะเรียกว่า, ใช้คำตรงๆ ว่าท่านเป็นผู้เปิดเผยเป็นนักเลงที่สุด ว่า สาวกเป็นอันมาก ที่เขามาอยู่ ประพฤติพรหมจรรย์ในตถาคตนี้ เขาเก่งกว่าตถาคต, เขาถืออุตุงค์ได้ดีกว่า, ประพฤติ มักน้อยสันโดษได้ดีกว่า ในเรื่องจีวร บิณฑบาต เสนาสนะเขาเคร่งกว่า. แล้วทำไมเขามาอาศัยเป็นลูกศิษย์ตถาคต? เพราะตถาคตรู้จริยสัจจ์เท่านั้นเอง. นี่พวกที่เขาเก่งกว่าเคร่งกว่า มาฝากตัวกับเรา ก็เพราะว่าเรารู้จริยสัจจ์.

ที่นี้**ความสำคัญของจริยสัจจ์** ก็คือส่วนที่เข้มข้นของสิ่งที่พระองค์ **ตรัสรู้** คือค้นคว้าแล้วมันเหลือเฟือไปไม่กำมือเดียว. **ความตรัสรู้** เท่ากับใบไม้ทั้งป่า แล้ว ส่วนที่เอามาสอนนี้ เท่ากับใบไม้กำมือเดียว; นั่นแหละดูความเข้มข้นของจริยสัจจ์.

ที่นี้ก็เรียกว่าเป็นสิ่งที่สำคัญหรือตายตัวนี้ **มันเป็นกฎของธรรมชาติ เป็นไถวัลยธรรม** อย่างที่กล่าวแล้ว; ถึงพระพุทธเจ้าท่านก็รู้สึกสิ่งนี้ แล้วทรงนำมาเปิดเผย ท่านก็ต้องตรัสบัญญัติลงไปอย่างตายตัวอีกเหมือนกัน จะเห็นแก่หน้าใครไม่ได้ จึงเรียกว่าทรงบัญญัติจริยสัจจ์ อย่างที่ไม่เห็นแก่หน้าบุคคลใด **พระบาลีตอนนี้ก็ไพเราะมาก:-**

ภิกษุทั้งหลาย! ทั้งในกาลก่อนและบัดนี้ เราย่อมบัญญัติแต่ความทุกข์ และความดับไม่เหลือแห่งทุกข์เท่านั้น.

ภิกษุทั้งหลาย! ถ้าหากว่า ในการบัญญัติ จะมีคนเหล่าอื่นมาด่าทอ ตัดพ้อ เสียดสีกระทบกระทั่งตถาคตแล้วไซ้ริ้ ความอาฆาต ความเกลียดกลัว ความไม่ยินดีแห่งจิต จะมีแก่ตถาคตเพราะเหตุนี้ก็ไม่หาทำได้;

ภิกษุทั้งหลาย! ถ้าหากว่าในการบัญญัตินั้น จะมีคนเหล่านี้มาสักการะ เคารพนับถือบูชาตถาคตไซ้ แล้วความเพลิดเพลน โสมนัส เห่อหิม แห่งจิต จะมี แก่ตถาคต เพราะเหตุนั้นก็หาไม่ได้.

ภิกษุทั้งหลาย! ถ้าหากว่าในการบัญญัตินั้น จะมีคนเหล่านี้มาสักการะ เคารพนับถือบูชาตถาคตไซ้ ความรู้สึกในเรื่องนั้น ย่อมเกิดแก่ตถาคตว่า สิ่งใดที่ เรากำหนดรอบรู้แล้วในกาลก่อนเราย่อมกระทำให้เหมือนกันกับที่เรารู้แล้วในสิ่งนั้น ใน บัดนี้.

นี้เรียกว่า จะไม่หวาดเสียว ไม่กลัวใครว่า หรือไม่หวังจะให้ใคร สรรเสริญ จะพูดไปตามตรง; แล้วเปิดเผยในข้อที่ว่า บัญญัติอย่างไร พระองค์ ย่อมกระทำได้เหมือนตามที่บัญญัตินั้น; เพราะฉะนั้นการบัญญัติเรื่องอริยส์จจ์ ๔ ของพระองค์จึงบริสุทธิ์ ไม่มีหน้ามือหลังมือ ไม่มีหน้าไหว้หลังหลอกเหมือนการ สั่งสอนการอะไรกันสมัยนี้ ซึ่งมีของที่กำลังทำไว้ในกำมือ คือยังเป็นความลับ ที่ไม่ เปิดเผยแก่ผู้ฟัง, อย่างนี้เป็นต้น.

ที่นี้ การบัญญัติอริยส์จจ์ นี้ เป็นสิ่งที่ตายตัว ที่ได้ขาดอย่างนี้ ไม่มี ใครค้านได้ ไม่มีใครต้านทานหรือโต้กลับได้. ข้อนี้ก็กล่าวอยู่แล้ว ในธัมมจักก- กัปปวัตตนสูตร : ปวตฺตติตฺ อปฺปฏิวตฺติยํ สมณฺณ วา พุราหฺมณฺณ วา เทวณ วา มาเรน วา พุรฺหฺมฺนา วา เกนจि วา โลกสุมิณฺติ. - อนุตตรธรรมจักรอันตถาคตให้เป็นไป แล้ว จะไม่มีสมณะ หรือพราหมณ์ หรือเทวดา หรือมาร หรือพรหม หรือใครๆ ในโลกนี้จะมาปฏิวัติ คือทำให้มันหมุนกลับได้. ปวตฺตติตฺ - คือ พระองค์ให้เป็นไปแล้ว แล้วก็ไม่มีใครที่จะมาอุปปฏิวัติ- ไม่มีใครจะทำให้มันหมุนกลับได้; คือว่า

มันถูกมันไม่มีผิด ใครที่มาขัดขวางคัดค้าน มันก็ทำไม่ได้แล้วเราจะรำลึกถึงข้อนี้
กันบ้าง ว่ามันเป็นเรื่องจริง สัจจะนี้จริง สัจจะนี้ไม่มุสา.

เอาละที่เหลืออยู่ต่อไปอีก อาตมาก็อยากจะพูดให้จบไปเลยถึงข้อที่ว่า
การรู้อริยสัจจะไม่เหลือวิสัย คือมีผู้รู้อริยสัจทั้งในอดีต ทั้งในอนาคต ปัจจุบัน;
ถ้ามันเหลือวิสัย ก็ต้องไม่มีใครรู้อริยสัจ นี้ก็เป็นการยืนยัน; การที่ทรง
ยืนยันในข้อนี้ ขอให้ได้ยินได้ฟังกันบ้าง:-

ภิกษุทั้งหลาย! ในกาลยี่ดียวฝ่ายอดีต กุลบุตรออกจากเรือน ไม่
เกี่ยวข้องกับด้วยเรือน จะได้รู้พร้อมตามเป็นจริง ซึ่งความจริงอันประเสริฐ ๔ อย่างนี้;
ในกาลยี่ดียวฝ่ายอนาคต กุลบุตรออกจากเรือน ไม่เกี่ยวข้องกับด้วยเรือน รู้พร้อม
ตามเป็นจริง กุลบุตรนั้นก็จะรู้ซึ่งความเป็นจริงอันประเสริฐ ๔ อย่างนี้; แม้ใน
กาลปัจจุบันนี้ กุลบุตรจะออกจากเรือนบวช ไม่เกี่ยวข้องกับด้วยเรือน ก็ย่อมรู้พร้อม
ตามเป็นจริง ซึ่งอริยสัจประเสริฐ ๔ อย่างนี้; นี่แสดงว่า มันไม่เหลือวิสัย,
แล้วยังทรงแสดงว่าในอดีต ในอนาคต ปัจจุบัน ก็มีการประกาศอริยสัจ แล้ว
ก็มีผู้รู้.

ที่สำคัญที่สุด ก็คือว่า **จะต้องบำเพ็ญความหลักเรือน** คือว่า **หาความ
สงบสงัดในบางโอกาสเพื่อพิจารณาในอริยสัจ**. มีข้อความว่า **ภิกษุทั้งหลาย!**
พวกเธอทั้งหลายจงประกอบความเพียรในการหลักเรือนเถิด. ภิกษุผู้หลักเรือนย่อมรู้
อยู่ได้ตามที่เป็นจริง ซึ่งความจริงอะไรเล่า? คือซึ่งความจริงอันประเสริฐ ๔. ว่านี่
ทุกข์ นี่เหตุให้เกิดทุกข์, นี่ความจริงไม่เหลือแห่งทุกข์, นี่ทางให้ถึงความดับไม่เหลือ
แห่งทุกข์. เธอจงประกอบความเพียรในการหลักเรือนเถิด.

ที่นี้ก็มิม่า เมื่อจิตตั้งมั่น บริสุทธิ ไม่มีกิเลสแล้ว เป็นธรรมชาติอ่อนโยนควรแก่การงานแล้ว เธอโน้มจิตไปในญาณเพื่อความสิ้นไปแห่งอาสวะ เธอก็รู้ว่า นี่ทุกข์, นี่เหตุให้เกิดทุกข์, นี่ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์, นี่ทางให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์. เปรียบเหมือนห้วงน้ำใสที่ไหลเขาไม่ชุ่มมัน คนตาดี ไม่บอด ยืนอยู่ที่ริมตลิ่งนั้น เขาจะเห็นหยดต่างๆบ้าง เห็นกรวดและหินต่างๆ บ้าง ฝูงปลา บ้าง อันหยุดอยู่และว่ายไปในห้วงน้ำนั้น; เขาจะเกิดความรู้สึกในใจว่า ห้วงน้ำนี้ใส ไม่ชุ่มมันเลย มีหยด มีกรวด มีปลา หยุดอยู่บ้าง ว่ายไปบ้าง.

อุปมานี้ฉันใด ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย! อุปไมยกัฉันนั้น ภิกษุรู้ชัดตามที่เป็นจริงว่า นี่ทุกข์เป็นอย่างนี้, นี่เหตุให้เกิดทุกข์เป็นอย่างนี้, นี่ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์เป็นอย่างนี้, นี่ทางให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์เป็นอย่างนี้. นี่ทรงแสดงว่า จะเห็นได้ใสแจ้ว เหมือนกับว่าคนเห็นอะไรในน้ำใส.

ที่นี้ปัญหาต่อไปก็มีว่า เราไม่สนใจที่จะทำอย่างนั้น มีสูตรหนึ่งที่ตรัสว่า มัวแต่ ศึกษาสูตรตะ เคยยะ ไวยากรณ์ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัปภูตธรรมะ เวทลละ คือส่วน ประกอบ ๙ องค์ของการศึกษาปริยัติ.

ในการเรียนปริยัติทั้งหลาย ถ้าถึงที่สุด มันก็มีอย่างนี้ : เรียนสูตรตะ คือ ตัวสูตร, เรียนเคยยะ คือบทที่แต่งเป็นคาถา; ไวยากรณ์-คำร้อยแก้ว; คาถา - เป็นคำขับ; อุทาน - คำที่เปล่งออกมาด้วยความประหลาดใจ; อิติวุตตกะ - คำที่กล่าวได้แต่เพียงว่า ได้ยินว่า กล่าว มาอย่างนี้; ชาตกะ คือ เรื่องกล่าวแต่หนหลังของพระศาสดา; อัปภูตธรรม คือเรื่องนำอัศจรรย์ ปาฏิหาริย์ต่างๆ; เวทลละ คือ ข้อที่เถียงกันไม่รู้จักจบจักสิ้น; มัวแต่ทำกันอย่างนี้ ในเรื่อง ๙ เรื่องนี้ ซึ่งเป็นเรื่องปริยัติทั้งนั้น ก็เลยไม่ต้องรู้ริยส์จัจกัน.

มัวทำอยู่แต่อย่างนี้ ก็ได้เป็นนักปราชญ์แน่นอน ได้เป็นปริญญานั่น ปริญญานี้ในทางปริยัติ. มันก็เหมือนกับหนูที่ขูดรูแล้วไม่อยู่, คนที่ดีแต่ทำแต่ บ้านแต่เรือนแต่ตึก แล้วก็ไม่มีอยู่อาศัย ไม่ได้ประโยชน์อะไร. เหมือนกับฟ้าที่ดี แต่ร้องด้นครืนๆ ไป แล้วฝนก็ไม่ตก มันก็ไม่มีประโยชน์อะไร; มันดีแต่ร้อง. มันเหมือนกับลูกจ้าง ที่มัวแต่รับจ้างเลี้ยงวัว ไม่เคยกินนมวัว เสียเลยอย่างนี้. พระพุทธเจ้าท่านตรัส ว่าอย่างนี้ แล้วไปโทษใครไม่ได้.

เอาละ, มีอีกนิดเดียว ทนฟังอีกหน่อย, อาตมาเป็นผู้พูดเหนื่อย มากกว่าผู้ฟัง มีสูตรที่น่าสนใจ คือว่า **อริยสังขมมีคำสั้นๆ เพียงสี่คำ แต่คำอธิบายมันมีปริยายมาก.** นี่พระพุทธเจ้าท่านก็ยอมรับ; เพราะฉะนั้นเรา ต้องเห็นใจท่านบ้าง.

ภิกษุทั้งหลายความจริงอันประเสริฐมีอยู่ว่า นี่เป็นความทุกข์, นี่เป็น เหตุให้เกิดทุกข์, นี่ความดับไม่เหลือแห่งทุกข์, นี่ทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือ แห่งทุกข์, นี่มันเป็นสิ่งที่เราได้บัญญัติแล้ว.

สี่คำเท่านั้น แต่ในความจริงสี่ข้อนั้น มันมีการพรรณนาความ มันมีการลงอักษร มันมีการจำแนกแจกแจง เพื่อความพิศดาร มากจนประมาณไม่ได้ ว่าเป็นปริยายอย่างนี้ ปริยายอย่างนั้น; ว่าความจริงคือทุกข์. ถึงแม้เช่นนั้น, **ความจริงนั้นก็คือทุกข์** สั้นๆอย่างนั้น; แล้วก็ตรัสไปในเรื่อง เหตุให้เกิดทุกข์, ความดับทุกข์, ทางให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์.

ฉะนั้นอย่ากลัว ว่าตัวหนังสือมันมาก คำพูดมันมาก อย่ากลัว **เรื่องที่เป็นหัวใจมันสี่คำเท่านั้น** ท่านตรัสอย่างนี้. เดียวจะกลัวว่า แหม, พูดแต่เรื่องอริยส์จัจสี่นี้ ตั้ง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์นี้เราไม่ต้องกลัวในข้อนั้น.

ทีนี้ในอีกทางหนึ่งก็ตรัสว่า การเรียงลำดับแห่งอริยส์จัจนี้มันตายตัว อย่าไปพยายามเรียงลำดับอย่างอื่น คือตามปกติที่ว่า : ญาณแล้ว ญาณแล้ว, ภิกษุ; เธอต้องจำอริยส์จัจสี่ประการนี้ ตามที่เราแสดงไว้แล้วอย่างถูกต้อง คือแสดง ทุกข์เป็นข้อที่ ๑, แสดงเหตุให้เกิดทุกข์ เป็นข้อที่ ๒, แสดงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์เป็นข้อที่ ๓, แสดงทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ เป็นข้อที่ ๔. จำไว้อย่างนี้ อย่าไปแก้ไขยกย้ายอะไรมัน; มันเป็นเรื่องที่ไม่มีประโยชน์ หรือทำไปไม่ได้.

ฉะนั้น เราจงทำหน้าที่ไปตามลำดับ **คือว่า ข้อที่ ๑ ต้องรู้. ข้อที่ ๒ ต้องละ. ข้อที่ ๓ ต้องทำให้แจ้ง. ข้อที่ ๔ ต้องทำให้เจริญ** คือให้มีขึ้นมาอย่างสมบูรณ์.

ทีนี้ที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่ง ก็คือว่า เรื่องนี้จะยังจำเป็นอยู่ตลอดเวลา **ที่สัตว์ทั้งหลายยังมีความทุกข์อยู่** นี้ก็เป็นคำที่พระพุทธเจ้าท่านตรัส ว่าเรื่องอริยส์จัจนี้ก็ดี การสอนเรื่องอริยส์จัจนี้ก็ดี ยังจำเป็นอยู่ตลอดเวลา **ที่สัตว์ทั้งหลายยังมีความทุกข์อยู่** เราต้องมีเรื่องนี้เป็นที่พึ่งอยู่ตลอดเวลา **ที่เรายังมีความทุกข์อยู่.** ฉะนั้นไม่ต้องกลัว มันยังมีที่พึ่งอยู่ ตลอดเวลาที่สัตว์ทั้งหลายยังเป็นสัตว์ที่มีความทุกข์อยู่ เรื่องนี้ยังต้องมี. **นี่ก็ดูที่ตัวเราเองว่า** **เรายังมีความทุกข์อยู่** หรือว่า **เรามันหมดความทุกข์แล้ว;** **ถ้ายังมีความทุกข์อยู่** ก็ยังจำเป็นที่จะต้องตะ-**ต้องสนใจกับเรื่องนี้อยู่.**

ดั่งนั้นขอ สรุปลความว่า สิ่งที่เรียกว่าไภวฉลยธรรม ในฐานะที่เป็น กฎเกณฑ์แห่งจตุราริยสัจจ์นี้ยังจำเป็นอยู่ในที่ทั่วไปทุกหนทุกแห่ง และตลอด เวลา. ถ้าจะเรียกว่าพระเป็นเจ้า พระเป็นเจ้าองค์นี้ยังจำเป็นอยู่ ที่คนจะต้อง มี; มีพระเป็นเจ้าองค์นี้เป็นพระเป็นเจ้า เพื่อความรอดพ้นจากความทุกข์ของ สรรพสัตว์ทั้งปวง จะเรียกว่ากฎ ก็คือ กฎแห่งจตุราริยสัจจ์ เป็นไภวฉลยธรรม.

ถ้าจะไปพูดญาติดีกับพวกฝรั่ง พวกฮินดู ที่เขาถือพระเจ้า คุณก็ ออก เสียง คำว่า กฎ นี้ให้ยาวออกไปเป็น God คือพระเจ้าของพวกคริสเตียน หรือ ว่าเป็นพระเจ้าของพวกฮินดู ของอะไรก็ได้; เราจะได้ไม่ทะเลาะกัน. มีกฎ แห่งจตุราริยสัจจ์ อันเป็นไภวฉลยธรรมนี้เป็นพระเจ้า สำหรับจะช่วยเรา ทั้งหลาย ให้รอดพร้อมๆกันทั้งพุทธ คริสต์ ทั้งอิสลาม ทั้งฮินดู ทุกๆ ศาสนา; นี้เพื่อประโยชน์ของไภวฉลยธรรมในฐานะที่ตั้งอยู่เป็นกฎเกณฑ์แห่ง จตุราริยสัจจ์ เป็นพระเจ้าที่จะช่วยสัตว์ทั้งหลายให้รอด.

การบรรยายเรื่องไภวฉลยธรรม ตอนที่ ๕ สมควรแก่เวลาแล้ว ขอโอกาสให้ พระสงฆ์ทั้งหลายได้สวดคณสาธยาย ข้อความที่พระพุทธองค์ทรงมุ่งหมายจะให้เกิดขึ้นทะ วิริยะ อุตสาหะ แก่พุทธบริษัทผู้ปฏิบัติในเรื่องของอริยสัจจ์เป็นต้นนี้ ต่อไป.

โกว้ลยธรรม

- ๖ -

หินโค้ง ๑๒ พ.ค. ๑๖

โกว้ลยธรรมในฐานะที่เป็นธาตุ.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายเรื่องโกว้ลยธรรม ได้ดำเนินมาเป็นครั้งที่ ๖ ในวันนี้.

ในวันนี้จะได้กล่าวโดยหัวข้อว่า **โกว้ลยธรรมในฐานะที่เป็นธาตุ.**

[ทบทวนครั้งก่อนถึงหน้า ๒๒๑.]

ท่านทั้งหลายจะต้องทบทวนดู ว่าเราได้กล่าวถึงสิ่งๆ นี้มาแล้วอย่างไรบ้าง? เช่นว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง แต่ก็มิได้มีอยู่อย่างสิ่งทั้งปวง นี้ก็

เป็นสิ่งที่เข้าใจยาก. ถ้ามันมืออยู่เหมือนกับสิ่งทั้งปวง มันก็มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง ไม่ได้; พุดแล้วเหมือนกับเล่นตลก แต่ว่าความจริงมันก็เป็นอย่างนั้น. เมื่อสิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่งใดๆทั้งหมดนั้น มันจะมีความเป็นอยู่เหมือนกับสิ่งทั้งปวงในทีหลังนั้น มันไม่ได้. ถ้าเรียกสิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวงว่า "พระเจ้า"; พระเจ้าก็มีได้เหมือนสิ่งทั้งปวง. หรือจะเรียกสิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวงว่า "ไภวฉลยธรรม"; ไภวฉลยธรรมก็มีได้มีความมืออยู่ ที่เหมือนกับมีความมืออยู่ของสิ่งทั้งปวง; ดังนี้ เป็นต้น.

ในครั้งต่อมาได้กล่าวถึง **ลักษณะที่ชี้ให้เห็นไภวฉลยธรรม ในฐานะที่เป็นกฎแห่งสามัญลักษณะ** คือความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ของสิ่งทั้งปวงบ้าง, และได้กล่าวถึง**ไภวฉลยธรรม ในฐานะที่เป็นกฎแห่งอิทัปปัจจยตา** คือความที่เมื่อมีสิ่งนี้ ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ย่อมเกิดขึ้น; คือว่า เมื่อสิ่งนี้มีอยู่ สิ่งนี้ย่อมเกิดขึ้น. เมื่อสิ่งนี้ไม่ได้มีอยู่ สิ่งนี้ย่อมไม่ได้เกิดขึ้น ซึ่งหมายถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้มีสิ่งทั้งปวงออกไปเป็นลำดับ.

ในครั้งที่แล้วมานี้ ได้กล่าวถึง**ไภวฉลยธรรม ในฐานะที่เป็นกฎแห่งจตุราริยสัจจ** คือ **ความจริงอันประเสริฐทั้ง ๔ ประการ** ซึ่งเป็นกฎเรื่องความเกิดขึ้นแห่งทุกข์ และความดับไม่เหลือแห่งทุกข์; ดังนั้นสิ่งที่เรียกว่า "ไภวฉลยธรรม" ซึ่งไม่เหมือนสิ่งทั้งปวง, ก็มีความเป็นของธรรมนี้โดยเฉพาะ; แต่ว่าธรรมนี้ในฐานะที่เป็นกฎ ย่อมจะมีอยู่ในสิ่งทั้งปวง.

อาตมาก็ต้องพุดแล้วพุดอีก ไม่กลัวว่าใครจะรำคาญ ตัวเองก็ไม่รำคาญที่จะพุดแล้วพุดอีกเพื่อ ให้เกิดความเคยชินกับสิ่งที่เรียกว่า "ไภวฉลยธรรม" จะเป็นการเคยชินในการพุดเป็นประจำวันก็ดี จะเป็นการเคยชินในการคิดนึก

รู้สึกอยู่เป็นประจำวันก็ดี; ทั้งนี้ก็เพื่อให้เรารู้จัก สิ่งที่เราเรียกว่าไภวัญญธรรมนี้, หรือเข้าถึงตัวไภวัญญธรรมนี้ ซึ่งแท้ที่จริงมันก็มีอยู่ในสิ่งทุกอย่าง ในอนุภาคอันละเอียดที่สุดของสิ่งทุกอย่าง ก็มีสิ่งที่เราเรียกว่าไภวัญญธรรมนี้ แล้วเราก็ไม่รู้ว่ามีมันอยู่ที่ไหน. ข้อนี้ต้องเตือนกันอยู่เสมอทุกคราวไป โดยที่ไม่ต้องกลัวว่าใครจะรำคาญ.

ในร่างกายของคนเรา นี้ที่เป็นรูปธรรมก็มีอยู่หลายอย่าง จะแยกออกไปให้ละเอียดเป็นส่วนน้อยเท่าไร มันก็มีสิ่งที่เราเรียกว่า **ไภวัญญธรรม** สิ่งสถิตอยู่ในสิ่งนั้นๆ; แม้ส่วนที่เป็นนามธรรม คือจิตความคิด ความนึก ความรู้สึก มัน ก็มีสิ่งที่เราเรียกว่า **ไภวัญญธรรม** สิ่งอยู่ในนั้นในฐานะที่เป็นกฎ. เมื่อมันอยู่ที่เนื้อที่ตัวไปในทุกๆอนุ ประमाणูอย่างนี้ มันก็ควรจะรู้สึกกันบ้าง ว่ามันคืออะไร? เราได้แต่สวดร้องท่องบ่น ว่า "สังขารไม่เที่ยง" เราก็ว่าแต่ปาก ไม่ได้มองเห็นความไม่เที่ยง.

ถ้าว่าจะมองเห็นความไม่เที่ยงของทุกๆสิ่ง ที่มีอยู่ในร่างกายนี้ โดยเฉพาะ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง หรืออะไรก็สุดแท้; และว่าแม้แต่จะแยกให้ละเอียดออกไป เป็นธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ หรือเป็นส่วนน้อยๆเป็นอนุ น้อยที่สุด ที่จะแบ่งไม่ได้อีกต่อไป มันก็ **มีความไม่เที่ยง** ปรากฏอยู่ที่นั่น ในทุกๆส่วนไป แล้วเราก็**ไม่รู้**. เราจึงไม่มีความรู้สึกต่อไป ในทางที่จะให้เป้าหมายให้คลายกำหนด ให้ไม่ยึดมั่นถือมั่น; ในที่สุดก็คือไม่ให้รู้จักเกิดกิเลส หรือเกิดความทุกข์ คือไม่มีความโลภ ความโกรธ ความหลงความรัก ความเกลียด ความกลัว อะไรต่างๆ เพราะได้เห็นสิ่งนั้นตามที่เป็นจริง ว่ามันอยู่ในทุกๆส่วน ทุกๆอนุ ทุกๆประमाणู ที่ประกอบกันขึ้นเป็นคน เป็นสัตว์ เป็นสิ่งของต่างๆกัน.

แต่ที่นี้ ต้องการจะพูดเรื่อย จนกว่าท่านทั้งหลายจะมีความเข้าใจ เข้า ไปถึงเนื้อถึงตัวของสิ่งที่เรียกว่า "ไถ่ด้วยธรรม" , มีความเข้าใจซึ่มซาบอยู่ในสิ่งนี้ ทั่วไปทั้งเนื้อทั้งตัว, เหมือนกับว่า เราเอาน้ำมารด, เอาน้ำที่เย็นมาๆมาอาบ มารด รดแล้วรดอีก มันเย็นไปทั้งตัว. นั้นมันเป็นเรื่องเอาน้ำรด รู้สึกจากวัตถุ; เดียวนี้เรา ต้องการจะให้มีความรู้สึกจากธรรมะ ที่เรียกว่า ไถ่ด้วยธรรมนี้ ในลักษณะที่ว่ามันเหมือนกับว่า มันเอามาอาบรดอยู่ที่ตัว รู้สึกไปทั้งเนื้อทั้งตัว.

เราลองคิดว่า เรากำลังแช่อยู่ในน้ำ เราก็รู้สึกความเย็นไปทั้งตัว นั้น เราเข้าใจได้, แต่ข้อที่ เราแช่อยู่ในสิ่งที่เรียกว่า "ไถ่ด้วยธรรม", เราแช่อยู่ทั้ง เนื้อทั้งตัว ทุกวันทุกคืน นี้เรากลับรู้สึกไม่ได้. ถ้าเรารู้สึกได้ เราก็ จะมองเห็น ความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แล้วจะมองเห็นความเป็น อิททัปปัจจยตา คือ จะเห็นความจริง ที่เรียกว่า จตุราริยสังข์ ดังที่ได้อธิบายมาโดยละเอียดแล้วใน การบรรยายครั้งก่อนๆ. นี้เราก็ไม่มีความรู้สึก หรือไม่รู้สึกมาก ถึงขนาดที่จะ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นมาในจิตใจได้. ดังนั้นจะต้องขอฟุดเรื่องนี้ต่อไป โดยที่ไม่กลัวว่าใครจะรำคาญ.

เมื่อเรารู้สึกในข้อเท็จจริงที่ว่า ทั่วเนื้อทั้งตัวของเรา เต็มอยู่ด้วยสิ่ง ที่เรียกว่า "ไถ่ด้วยธรรม" เราก็อาจจะรู้ได้ต่อไปว่า แม้ในโลกทั้งโลก ในสากล จักรวาล ซึ่งมันจะมีอยู่สักกี่จักรวาลหรือก็เหมือนโลกธาตุก็ตามใจ มันก็มีสิ่งที่ เรียกว่า ไถ่ด้วยธรรม นี้สิ่งอยู่ในที่เหล่านั้นทั่วไปหมด ทุกหนทุกแห่งและทุกเวลา จนเรียกได้ว่า สากลจักรวาลนี้มันก็ถูกอาบรด ชุ่มแช่อยู่ด้วยสิ่งที่เรียกว่า "ไถ่ด้วย ธรรม".ใครมีตาข้างดีอยู่ก็มองเห็น, ใครมีตาไม่ดีก็มองไม่เห็น; นี้คือไม่มีตา ในทางปัญญา หรือปัญญาจักขุที่เพียงพอ นี้เรียกว่าไม่มีตา ก็เลยมองไม่เห็น.

ถ้ามองเห็น เราจะรู้สึกเหมือนกับว่า **เรานี้กำลังอาบ หรือรดอยู่** ด้วย **สิ่งที่เรียกว่า "พระเจ้า"** นี่จะดีไหม? หรือน่าตกใจ หรือน่าเกลียดน่าชังอะไร; เพราะว่าเราทุกคนนี้มันเป็นอย่างนี้ เหมือนกับว่า เราอาบรดอยู่ด้วยสิ่งที่เรียกว่า "พระเจ้า" จะดีไหม?

ถ้าใครไม่เข้าใจ ก็หมายความว่า ไม่เข้าใจในคำบรรยายใน ๕ ครั้ง ที่แล้วมานั่นเอง; **ไม่รู้จักไภวฉลยธรรม ในฐานะที่เป็นพระเจ้า** คือเป็นสิ่ง ที่มีอยู่ก่อนสิ่งใด, เป็นที่ออกมาแห่งสิ่งทั้งปวง, ครอบงำอยู่ในที่ทั้งปวง อย่างนี้ เป็นต้น. พระเจ้าที่แท้จริงก็มีความหมายอย่างนี้; ไม่ใช่พระเจ้าอย่างที่คน พวกอื่นเขากล่าวๆกัน. แต่ถ้าจะให้ความหมายแก่คำว่าพระเจ้า เหมือนกับที่ เขาให้ๆกันอยู่แล้ว นั่นแหละกลับจะมีความจริงที่ถูกต้องอยู่ที่พระเจ้าชนิดที่กล่าว นี้ คือ **พระเจ้าไภวฉลยธรรม เป็นผู้สร้างสิ่งทั้งปวงขึ้น, ควบคุมสิ่งทั้งปวง อยู่,** แล้วก็ **ยุบสิ่งทั้งปวงเสียเป็นคราวๆ,** เหล่านี้มันก็เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของ ไภวฉลยธรรมทั้งนั้น.

เช่นว่า **กฎเกณฑ์แห่งสามัญญลักษณะ** ทำให้เกิดสิ่งทั้งปวงขึ้นมา เหมือนกับพระเจ้า ที่เรียกว่า พระพรหมสร้างขึ้นมา. หรือว่า **กฎเกณฑ์แห่ง อิทัปปัจจยตา, ปฏิจสุมุเปบาท** นั้น ตั้งอยู่ในลักษณะ เป็นกฎแห่งกรรม **ควบคุม ดูแล รักษา** สิ่งทั้งปวงอยู่; เหมือนกับพระเจ้าที่เราเรียกว่า พระนารายณ์ **และ กฎเกณฑ์ของจตุราริยสังข์ที่ควบคุมอยู่ในที่ทุกแห่งนี้** คือ กฎเกณฑ์ที่ว่า ถ้าทำถูกต้องก็ได้รับความสุข หรือพ้นทุกข์ ถ้าทำผิดก็ได้รับความทุกข์.

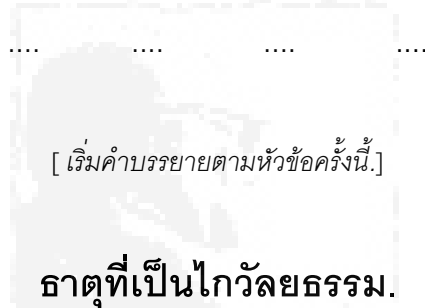
นี่เหมือนกับพระเจ้าที่ควบคุม ในลักษณะที่คอยให้รางวัลผู้ที่ทำถูก, ลงโทษผู้ที่ทำผิด. และในที่สุดกฎเกณฑ์แห่งสามัญญลักษณะนี้ ก็จะทำให้โลก หรือสิ่งทั้งปวงนี้ ยุบหายไปในบางคราว เหมือนกับหน้าที่ของพระเป็นเจ้า ที่เราเรียกกันว่า พระอิศวร.

ความคิดเหล่านี้เกิดขึ้นแล้ว ในหมู่ชนที่เราเรียกกันว่าเป็นพราหมณ์ หรือ เป็นผู้กล่าวลัทธิพราหมณ์. เขากล่าวพระเจ้าไว้แบบนี้, เขากล่าวไว้เป็นบุคคล อย่างนั้น. เราไม่รู้ เราไม่เข้าใจทั่วถึง ก็จะไปหาว่าเขาบ้าๆบอๆ อะไรก็ได้, แต่ตัวเองนั้นแหละระวังให้ดี เมื่อไม่รู้ว่าจะอะไรทำให้เกิดขึ้น, อะไรควบคุมอยู่, อะไรทำให้ยุบลงไปเป็นคราวๆแล้วนั้น มันก็ไม่ต้องรู้จักพระเจ้า, หรือไม่ต้องรู้จักของจริง ที่ควรรู้จัก ได้เหมือนกัน. บางทีมันจะมลาย หรือยิ่งกว่าพวกนั้น ที่เราไปหา ว่าเขาโง่งไปเสียอีก.

นี่คืออยากจะทำให้รู้จักกันจริงๆว่า ไภววลยธรรมนั้นคืออะไร? ถ้า จะพูดอุปมาอีกทางหนึ่งก็ พูดอุปมาว่า เหมือนกับพระเจ้า ที่จะทำอะไรทุกอย่าง. พระเจ้านี้เป็นที่ออกมาแห่งสิ่งปวง. เราก็พูดได้ว่า ออกมาจากไภววลยธรรม. พระเจ้ามีอยู่ในที่ทั้งปวงทุกหนทุกแห่ง, และนั่นแหละคือไภววลยธรรม; แล้วพระเจ้าสอดส่องรู้ไปเสียทุกหนทุกแห่ง ไม่มีใครทำอะไรให้ลับหูลับตาของพระเจ้าไปได้ นั่นแหละคือไภววลยธรรม. ที่ใครจะไปซ่อนทำชั่วที่ตรงไหน เพื่อไม่ต้องรับผล อย่างนี้มันทำไม่ได้, หรือว่าจะไปซ่อนทำความดีตรงไหนอย่าให้ใครเห็น อย่าให้ไม่ต้องรับผลความดี อย่างนี้มันก็ทำไม่ได้; เพราะว่าพระเจ้านั้น อยู่ไปเสียในที่ทุกหนทุกแห่ง ซึ่งในที่นี้เราก็เรียกว่า ไภววลยธรรม; จะเรียก พระเจ้ากันในแง่ไหน ก็ไม่พ้นไปจากลักษณะของสิ่งที่เรียกว่า ไภววลยธรรม ดังที่กล่าวมาแล้ว.

เมื่อเป็นอย่างนี้ จะไม่ให้กล่าวว่า เรากำลังอาบรดอยู่ทั่วทั้งตัว ด้วย
สิ่งที่เรียกว่าพระเจ้าได้อย่างไร? แล้วคิดๆดูที่ว่า ถ้าเป็นอย่างนั้นได้จริง มัน
จะดีไหม? มันคงจะดี คือมันหายโง่ มันหายหลับหูหลับตา ไม่รู้ว่าอะไรเป็นอนิจจัง
ทุกข์ัง อนัตตา อย่างไร. แล้วก็รู้สิ่งอื่นๆ ที่ยังไม่รู้อีกมาก แล้วจิตใจมันจะ
เปลี่ยนไปในทางที่รู้แจ้งเห็นจริง แล้วก็ไม่ต้องมีความทุกข์อยู่ด้วยสิ่งใดเลย.

นี่บททวนเรื่องทีเรียกว่า ไภวฉลยธรรม ในลักษณะที่ไม่กล่าว
ท่านทั้งหลายจะรำคาญ.

[เริ่มคำบรรยายตามหัวข้อครั้งนี้.]

ธาตุที่เป็นไภวฉลยธรรม.

ทีนี้ในวันนี้จะได้กล่าวโดยหัวข้อว่า ไภวฉลยธรรมในฐานะที่เป็นธาตุ
ธา - ตุ, ธาตุ ที่ต้องกล่าวอย่างนี้ ก็เพราะเห็นว่า ท่านทั้งหลายยังไม่รู้จักสิ่งที่เรียก
ว่าธาตุโดยสิ้นเชิง, รู้แต่เรื่องธาตุทางวัตถุ เช่น ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุ
ลม. หรือแม้จะรู้ไปถึงอากาศธาตุ วิญญาณธาตุ มันก็ยังไม่รวมไปถึงไภวฉลย-
ธรรม ซึ่งที่แท้ก็เป็นธาตุชนิดหนึ่งด้วยเหมือนกัน; ยิ่งถ้าเป็นการศึกษาทาง
โลกๆ เรียนกันแต่เรื่องวัตถุ บัญญัติสิ่งที่เรียกว่าธาตุ ล้วนแต่เป็นวัตถุ,
ธาตุแท้มีก็สปีธาตุ หรือร่อยกว่าธาตุ อย่างนี้มันก็ไม่เกี่ยวกันเลย. ธาตุที่เป็น
วัตถุล้วนๆ อย่างนั้น มันไม่เกี่ยวกับการศึกษาธรรมะในที่นี้.

ที่นี้คำว่า "ธาตุ" ในพระพุทธานุศาสนานี้ ถ้าจะพูดเอาท่านทั้งหลายเป็นหลัก ก็พูดได้ว่ามันมีอยู่ ๒ ธาตุ คือธาตุที่ท่านทั้งหลายรู้จัก กับ ธาตุที่ท่านทั้งหลายไม่รู้จัก ยังไม่รู้จัก ไม่สนใจจะรู้จัก. **ธาตุที่รู้จัก** กั้นอยู่แล้วก็คือ ธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ วิญญาณ เป็นต้น นั่นก็就不用พูดถึงอีกในที่นี้; จะพูดถึงแต่ธาตุที่ไม่รู้จัก ทั้งๆที่เคยอธิบายกันมาเรื่อยๆ ก็ดูจะยังไม่เข้าใจ คือ **ธาตุที่เรียกว่าเป็นไภวฉลยธรรม** หรือไภวฉลยธรรมตั้งอยู่ในฐานะเป็นธาตุชนิดหนึ่ง.

ถ้ากล่าวโดยสรุปมันก็กล่าวได้ว่า **สังขตธาตุ** คือ **ธาตุที่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง** สำเร็จรูปออกมา เป็นรูปธรรมบ้าง เป็นนามธรรมบ้าง. นี้ท่านทั้งหลายรู้จักดี จึงเรียกว่าเป็นธาตุที่ท่านทั้งหลายรู้จักดี แต่เป็นพวกสังขตธรรม. ที่นี้ธาตุอีกพวกหนึ่ง มันตรงกันข้าม เรียกว่า **อสังขตธาตุ** คือไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัยปรุงแต่ง ไม่เป็นรูปธรรม ไม่เป็นนามธรรม เป็นอะไรก็ไม่รู้.

อาจจะมีความรู้อาจารย์บางคน สอนไปอย่างเขลาๆว่า **นิพพานเป็นนามธรรม** หรือเป็นนามธาตุอย่างนี้; ไม่เห็นด้วย มันจะต้องอยู่เหนือความเป็นรูปหรือเป็นนามเสมอไป. สิ่งทีเรียกว่า **อสังขต** แล้ว **จะต้องอยู่เหนือความเป็นรูปหรือความเป็นนามทั้งนั้น**; เพราะว่ารูปหรือนามนี้ มันเป็นสิ่งที่มีความเหตุปัจจัย.

สิ่งที่เรียกว่านิพพาน หรือ **อสังขต** หรือ **อมต** นั้น **จะมีเหตุมีปัจจัยไม่ได้**; เพราะฉะนั้น จะเรียกรูปธรรมหรือนามธรรมไม่ได้; ถ้าเรียก ก็เรียกว่า ว่าเขาเอง. นี่มันจึงเป็นสิ่งที่เข้าใจยาก ว่าถ้าไม่ให้เรียกว่า

รูปธรรมหรือนามธรรม ว่ารูปธาตุหรือนามธาตุแล้ว จะให้เรียกว่าอย่างไร? ก็ต้องเรียกว่าธาตุที่เป็นอสังขตะ หรือนิพพานธาตุ หรือนิโรธธาตุ หรือสุญญธาตุ สุญญตาธาตุ ไปตามเรื่อง; จะมาเรียกให้เป็นรูปหรือเป็นนามอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้.

ทีนี้เมื่อกล่าวขึ้นมาว่า ไภวัญญธรรมในฐานะที่เป็นธาตุชนิดหนึ่ง ดังนี้แล้ว ก็จะต้องระลึกถึงพระบาลี ที่พระสงฆ์ก็ได้สวดคณสาธยายพร้อมๆกันเมื่อตะกัณโดยเฉพาะ คือประโยคที่ว่า อุบุปาทา วา ภิกขเว ตถาคตานิ อนุปาทา วา ภิกขเว ตถาคตานิ จิตา ว สา ธาตุ คือประโยคที่สำคัญที่สุดที่จะรู้จักเรื่องนี้.

อุบุปาทา วา ภิกขเว ตถาคตานิ - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, พระตถาคตทั้งหลาย จะบังเกิดขึ้นก็ตาม, อนุปาทา วา ภิกขเว ตถาคตานิ-พระตถาคตทั้งหลาย จะไม่บังเกิดขึ้นก็ตาม, จิตา ว สา ธาตุ-ธาตุนั้นตั้งอยู่แล้วนั้นเทียว; คือว่ามีธาตุๆ หนึ่ง เรียกชื่ออะไร ท่านก็ไม่ได้ตรัส แต่ว่าธาตุนั้นได้ตั้งอยู่แล้วนั้นเทียว; คล้ายๆกับว่า เป็นสิ่งที่จะตั้งชื่ออยาก คือมันเป็นธาตุที่ตั้งชื่ออยาก; ฉะนั้น พระพุทธเจ้าท่านจึงตรัสเรียกว่าธาตุเฉยๆ, และค่อยขยายความออกไปทีหลังว่า ธาตุนั้นคือความที่สังขารทั้งปวงไม่เที่ยงสังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ และ ความที่ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา; ความที่เป็นอย่างนั้นเรียกว่าธาตุนั้น ธาตุนั้นตั้งอยู่แล้ว.

หรืออีกทีหนึ่ง ก็ตรัสโดยหลักอิทัปปัจจยตาว่า ตถาคตจะเกิด หรือตถาคตจะไม่เกิด ธาตุนั้นก็ตั้งอยู่แล้ว คือความเป็นอิทัปปัจจยตา ว่า เพราะมีสิ่งนี้ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ๆ จึงเกิดขึ้น เช่นเพราะมีวิชชาเป็นปัจจัย สังขารจึงเกิดขึ้น,

เพราะสังขารเป็นปัจจัย วิญญาณจึงเกิดขึ้น, เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย นามรูปจึงเกิดขึ้น, เพราะนามรูปเป็นปัจจัย อายตนะจึงเกิดขึ้น, เรื่อยไปดังนี้ จนกระทั่งถึง ตัณหา อุปาทาน ภพชาติ และความทุกข์ทั้งปวง, **ความที่ต้องเป็นอย่างนั้น** ท่านเรียกว่า ธาตุ ในที่นี้.

ทีนี้ถ้าเราจะมองดูกันตามธรรมดาสัมมัญ ก็จะได้เห็นได้ทันที่ว่า **นั่นคือกฎ, กฎของธรรมชาติที่มีอยู่ว่า สิ่งนั้นต้องเป็นอย่างนั้น; ต้องเป็นอย่างนั้น, เป็นอย่างอื่นไม่ได้ ไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้นเลย; เพราะฉะนั้น**ในบทที่กล่าวถึงอิทัปปัจจยตา ท่านจึงระบุคำว่า "ธาตุ" ลงไปที่ ตถตา ตถาตา หรือ ตถตา ก็ได้ หรืออวิตถตา หรืออนัญญถตา.

สิ่งที่เรียกว่า "ธาตุ" ในที่นี้ ที่มันมีอยู่ อย่างไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งใด **ไม่เกิดขึ้นกับการเกิดของตถาคต หรือการไม่เกิดของตถาคตนี้"** เรียกว่า ตถตา - ความเป็นอย่างนั้น, อวิตถตา-ความที่ไม่ผิดไปได้จากความเป็นอย่างนั้น, หรือ อนัญญถตา -ความที่ไม่อาจจะเป็นไปได้ โดยความเป็นอย่างอื่นนอกไปจากนั้น.

ฟังดูให้ดี; นี่คือนิยามของสิ่งที่เรียกว่า "ธาตุ" ในที่นี้ คือ **ตั้งอยู่อย่างที่ไม่เหมือนกับการตั้งอยู่ของสิ่งทั้งปวง, แม้ว่ามันจะเป็นที่ออกมาของสิ่งทั้งปวง หรือว่ามันมีอยู่ในสิ่งทั้งปวง หรือควบคุมสิ่งทั้งปวงอยู่ หรืออะไรก็สุดแท้. ธาตุนี้มันก็ไม่เหมือนกับสิ่งทั้งปวง คือมันมี ตัวของมันเองโดยเฉพาะที่เรียกว่า ตถา - เป็นอย่างนั้น, อวิตถา - ไม่ผิดไปจากอย่างนั้น, อนัญญถา - ไม่เป็นไปโดยประการอื่นจากนั้น.**

คำนี้ไม่เคยคุ้นหูของท่านทั้งหลาย จึงต้องเอามาพูดแล้วพูดเล่า ซ้ำๆ ซากๆ ให้คุ้นหูกันต่อไปข้างหน้า, ให้เป็นที่คุ้นปากสำหรับพูดแก่กันและกัน, เพื่อให้รู้จักสิ่งๆหนึ่งซึ่งสำคัญมาก ซึ่งในที่นี้เรียกว่า ไภวฉลยธรรม หรือจะเรียกอย่างอื่น ก็ได้.

ธาตุเป็นไภวฉลยธรรมเทียบกับสิ่งใดไม่ได้.

ถ้าเราจะเปรียบเทียบกับสิ่งใด มันก็ไม่มีทางจะเหมือนกับสิ่งใด, จะเปรียบเทียบกับรูปร่าง หรือขนาด มันก็มีรูปร่างใหญ่กว่าสิ่งใดหมด. ลองหลับตา ดูว่า มันจะเท่าไร, แล้วมันจะอยู่ในลักษณะอย่างไร; มันจะดูด้วยตาเนื้อไม่ได้ เพราะตาเนื้อมันเห็นแต่ทั้งหมดที่เป็นจักรวาล, เป็นสากลจักรวาล ใหญ่โตเท่าไร มีขนาดเท่าไร สิ่งที่เราเรียกว่า ไภวฉลยธรรมมันยังใหญ่กว่านั้น, มันกว้างกว่านั้น; มันแผ่กว้างไปกว่านั้น คือมันแผ่กว้างไปจนถึงที่สุด จนคำนวณไม่ได้. ส่วนเรื่องสากลจักรวาล หรืออะไรต่างๆ นี้มันคำนวณได้ ว่าเท่านั้นเท่านี้.

ถ้าจะนับ โดยปริมาณ มันก็นับไม่ไหว เหมือนกัน เพราะมันจะแบ่งความว่างนี้มีปริมาณเท่าไร; ถ้าจะแบ่งเป็นส่วนๆ มันก็แบ่งไม่ไหว เพราะมีปริมาณที่จำกัดไม่ได้ หรือกำหนดไม่ได้.

ถ้าว่าจะอยู่โดยเวลา หรือโดยเนื้อที่ มันก็ยังไม่ได้; ทุกสิ่งมันอยู่ด้วยขนาดของเวลา ด้วยขนาดของการกินเนื้อที่ มันอยู่เท่านั้นปี เท่านั้นปี

มันกินเนื้อที่เท่านี้โยชน์เท่านี้โยชน์ เป็นต้น. แต่สิ่งที่เรียกว่าธาตุตัวนี้ คือ **ไถวัลยธรรมนี้** มันใหญ่กว่านั้น มัน **วัดไม่ได้ด้วยกฎเกณฑ์ที่มนุษย์ใช้กำหนดเวลา, วัดไม่ได้ด้วยกฎเกณฑ์ที่มนุษย์ใช้กำหนดพื้นที่.** นี่มันจะเป็นอะไร ก็ขอให้ค่อยๆ สังเกตไป.

ทีนี้ถ้าว่าโดยเหตุโดยปัจจัย เอาเหตุปัจจัยมาเป็นหลัก มันกลับเป็นไปเสียว่า สิ่งทีเรียกว่า "ธาตุ" **นี้ไม่เกี่ยวกับเหตุ ไม่เกี่ยวกับปัจจัย;** ไม่ต้องอาศัยเหตุปัจจัยอะไรเกิดขึ้น หรือตั้งอยู่ หรือดับไป. ถ้าพูดถึงสากลจักรวาล, มันก็ยังมีเหตุปัจจัยตกแต่งขึ้นมา เป็นสากลจักรวาลหลายหมื่นโลกธาตุ หรืออะไรก็สุดแท้ มันก็มีเหตุปัจจัย และเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย.

แม้ที่สุดถ้าเราจะพูดถึงความว่าง ถ้ามันเป็น **ความว่างชนิดที่เป็นธาตุในฝ่ายสังขตธาตุ** มันก็เป็นความว่างที่มีเหตุปัจจัย มันจึงว่าง หรือกลับไม่ว่าง; เช่นว่า เนื้อที่เท่านี้ ในเวลานี้ ที่ท่านนั่งอยู่นี้ มันไม่ว่าง. เพราะว่าตัวคนคนหนึ่งมานั่งอยู่ จนกว่าเมื่อคนนั้นจะลุกไป ที่ตรงนั้นจึงจะว่าง; อย่างนี้เขาเรียกว่าว่างตามทางของวัตถุธาตุ วัตถุธรรม ว่างอย่างฟิสิกส์ หรือของสิ่งที่มีวัตถุรูปร่าง อย่างที่เรียกว่าอากาศธาตุ ในจำนวนธาตุทั้ง ๖; ว่างอย่างนี้มันไม่แน่นอน มันมีเหตุปัจจัย.

แต่ ถ้า ว่างอย่างหลักธรรมะ ที่เป็นเรื่องของสติปัญญา เช่นเรื่อง **ของสุญญตาธาตุ** เป็นต้น; นั้นมันว่างชนิดที่ลึกกว่านั้น คือมันจะว่างจริงๆ มันไม่มีเหตุปัจจัยมาทำให้เกิดความว่าง ได้แก่ความ ว่างจากความหมายแห่งตัวตน, ว่างจากตัวกู ว่างจากของกู คือว่างจากความหมายแห่งตัวกู-ของกู. ทุกสิ่งมัน

ว่างจากความหมายแห่งตัวกู - ของกู เพราะฉะนั้นความว่างนั้น มันเป็นความว่างในความหมายนี้ ซึ่งวัดไม่ได้.

ธาตุที่สัมพันธ์กับมนุษย์ทุกอนุภาคของกาย.

ถ้าเราจะเปรียบเทียบไภวฉลยธรรม โดยเอาความสัมพันธ์กันกับมนุษย์มาเป็นหลัก; เราจะยิ่งเห็นว่า **ไภวฉลยธรรมนี้สัมพันธ์กับสิ่งที่เรียกว่ามนุษย์หรือตัวเรา**นี้ ยิ่งกว่าสิ่งใด. บิดามารดาของเราอยู่บ้านเรือนเดียวกัน ก็ยังไม่มีความสัมพันธ์กับเรามาก เท่ากับสิ่งที่เรียกว่า **ไภวฉลยธรรม** ซึ่งสัมพันธ์อยู่กับเราทุกๆ **อณู** ทุกๆ **ปรมาณู** ที่ประกอบกันขึ้นเป็นร่างกาย หรือทุกๆ อนุภาคของความรู้สึกนึกคิด; นี้ดูให้ดี นี้ว่าความสัมพันธ์กับมนุษย์. **สิ่งที่เรียกว่าธาตุ** ชนิดนั้น ที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า "มันตั้งอยู่แล้วฉันจะเกิด หรือฉันจะไม่เกิด มันก็ตั้งอยู่แล้วนั้น"; มันมีความสัมพันธ์กับมนุษย์ถึงขนาดนี้.

....

ทีนี้จะดูกันหน่อยต่อไปว่า **การตั้งอยู่** หรือ **การเกิดขึ้นของธาตุนี้** มันคืออะไร? **การตั้งอยู่** หรือ**การมีอยู่**ของธาตุชนิดนี้ หรือของไภวฉลยธรรมนี้ มันมีลักษณะอย่างไร? ก็ต้องพูดอย่างวิธีที่เรียกว่าฟังยาก หรือจะเห็นว่าเอาเปรียบคือมัน **ตั้งอยู่โดยที่ไม่ต้องมีการตั้งอยู่** มันไม่มีการเกิดขึ้นมา มันไม่มีการดับลงไป; แล้วมันไม่ได้มีการตั้งอยู่ นั่นแหละเรียกว่า **การตั้งอยู่**ของธาตุชนิดนี้.

มันยิ่งกว่าความว่าง หรือว่าอย่างน้อยมันก็เท่ากับความว่าง. ถ้าเป็นความว่างจริงตามแบบของสุญญตา ก็ไม่ได้มีการเกิดขึ้นว่า *ความว่างนี้เกิดขึ้นเมื่อไร*, หรือว่ามันจะดับไปเมื่อไร, หรือมันตั้งอยู่อย่างไร, มัน **ไม่แสดงอาการของการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป**. นี่เรียกว่า **ความว่าง นั่นคือไภวฉลยธรรม** มีความตั้งอยู่อย่างนั้น; นี้เราจะพูดว่ามันตั้งอยู่ อย่างนี้มันก็ไม่ถูก แต่แล้วเราก็ไม่มีคำที่จะพูด.

อย่างที่เรารู้ว่า **ไภวฉลยธรรมมีอยู่** ในเนื้อในตัว ทุกอนุภาคของสัตว์ ของคน ของอะไรทุกอย่าง ก็ต้องเรียก การมีอยู่ หรือตั้งอยู่; แต่ **มันมิได้มีอยู่หรือตั้งอยู่ อย่างสิ่งทั้งหลายที่** เรารู้จัก คือสิ่งที่เป็นสังขตะทั้งหลาย ที่มีการเกิดขึ้นด้วยเหตุปัจจัย ตั้งอยู่ชั่วขณะที่ปัจจัยยังมีอยู่ แล้วก็ดับไป เมื่อเหตุปัจจัยมันเปลี่ยนแปลง. ฉะนั้นขอให้ศึกษาคำพูดชนิดนี้กันเสียบ้าง จะเข้าใจธรรมะที่ลึกซึ้งได้ยิ่งตามลำดับ.

ความมีอยู่ที่ไม่มีการตั้งต้นและสิ้นสุด **ความมีอยู่ของสิ่ง ๆ หนึ่ง ซึ่งมิได้** โดยไม่มีการตั้งต้นการมีหรือสิ้นสุดแห่งการมี; เช่นเรามีเงินนี้ เราก็มีการตั้งต้นว่า เรามีเงินเมื่อไร แล้วเราหมดเงินเมื่อไร ก็เรียกว่าสิ้นสุดแห่งการมีเงิน.

หรือว่าเรามีน้ำมัน. หรือว่าโลกนี้มันมีสิ่งอย่างนี้, หรือว่าเรามีดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ในโลกนี้ มันก็มีการตั้งต้นแห่งการมี เพราะว่าสักวันหนึ่ง ทั้งดวงอาทิตย์ดวงจันทร์มันก็จะหมดไป จากจักรวาลส่วนนี้. สิ่งเหล่านี้เรียกว่ามี โดยที่ที่มีการตั้งต้นของการมี และการสิ้นสุดของการมี. ส่วนสิ่งที่เรียกว่า **ไภวฉลยธรรมนั้น มันมิโดยที่ไม่ต้องมีการตั้งต้น ว่ามีเมื่อไร. หรือสิ้นสุดแห่ง**

การมีเมื่อไร. ฉะนั้นต้องเรียกว่า มันเป็นความมีที่ยิ่งไปกว่าความมี, ความมีอยู่ที่ยิ่งไปกว่าความมีอยู่ ซึ่งที่แท้ไม่ควรจะเรียกว่ามี เพราะมันยิ่งกว่ามี แต่ถ้าไม่พูดว่ามี ก็ไม่รู้จะพูดว่าอะไร.

อย่างพระพุทธเจ้า ท่านตรัส ด้วยถ้อยคำที่น่าสังเกต ท่านว่า มันตั้งอยู่แล้วคือ จิตา ว สธาตุ "ฉันจะเกิดขึ้นก็ตาม ฉันจะไม่เกิดขึ้นก็ตาม ธาตุนั้นมันตั้งอยู่แล้ว" คำว่า "ตั้ง" นี้จะเอาเป็นการมี ก็ได้; มันก็มีอยู่อย่างไม่เหมือนใคร, หรือตั้งอยู่อย่างไม่เหมือนใคร, ตั้งอยู่อย่างไม่มีที่ตั้งต้น หรือไม่มีการสิ้นสุดลงแห่งการตั้งอยู่, เรียกว่า **ความมี ชนิดที่เป็นความมีของธาตุ** ชนิดนี้.

หรือจะไปใช้กับคำว่า "พระเจ้า" ก็ได้; ถ้าพระเจ้ามียอยู่ สมกับที่เป็นพระเจ้าจริงๆ พระเจ้าก็ต้องมีความมีอยู่ หรือตั้งอยู่ในลักษณะนี้ คือไม่ต้องมีการตั้งต้นแห่งการมี หรือการตั้งอยู่, แล้วก็ไม่มีการสิ้นสุดแห่งการมี หรือการตั้งอยู่ เพราะว่าเป็นความเป็นอยู่ หรือตั้งอยู่, โดยที่ไม่ต้องอาศัยเหตุปัจจัยอะไร. เพราะฉะนั้นความมีอยู่หรือตั้งอยู่ของสิ่งชนิดนี้ มันจึงเป็นสิ่งที่วัดไม่ได้ ตวงไม่ได้ ว่าเท่านั้นเท่านั้น, อย่างนั้นอย่างนี้คำนวณไม่ได้; อย่างที่ พวกมหายานเขาเรียกว่า อมิตาภะ อมิตายุ. อมิตาภะ - มีแสงสว่างที่ตวงไม่ได้, วัดไม่ได้คำนวณไม่ได้. อมิตายุ - มีอายุที่วัดไม่ได้, คำนวณไม่ได้ ว่ามีอายุเท่าไร.

ถ้าเริ่มสนใจรู้จักสิ่งเหล่านี้กันบ้าง ก็จะช่วยขยายออกไป เขยิบออกไป จนรู้จักสิ่งที่เรียกว่าโลกุตตรธรรม คือที่เป็นอสังขตธรรม.

ความมีอยู่ของธาตุ ที่เป็นไถวัลยธรรม มีอยู่จริง.

ขอให้นึกดูให้ดี ว่ามันมีสิ่งนี้อยู่จริง มันมีสิ่งนี้อยู่จริง แล้ว**ความจริง**ของการมีอยู่ของสิ่งนี้ **จริงกว่าสิ่งใดๆ**. จริงกว่าความมีอยู่ของสิ่งใดๆ ที่จะพูดว่า ความมีอยู่ของท่านบางคน ที่นั่งอยู่ตรงนี้แหละ นี่ไม่จริง, เดียวก็ไม่มี หรือว่า ท่านมีอยู่ในโลกนี้ อีกไม่กี่สิบปีก็ไม่มีแล้ว และแม้ความมีอยู่แห่งวัดนี้ ในแผ่นดินนี้ บางทีอีกไม่กี่ร้อยปี มันก็ไม่มีแล้ว. ฉะนั้นความมีอยู่ของสิ่งเหล่านี้มันไม่จริง.

หรือว่า ดวงอาทิตย์จะอยู่เป็นล้านๆ ปี ไม่เท่าไรมันก็ไม่มีอีกแล้ว; นี่ความมีดวงอาทิตย์เป็นต้นนี้ ก็มีได้มีอยู่จริง. แต่ว่า **ความมีอยู่แห่งสิ่งที่เรียกว่าธาตุนี้ ซึ่งเป็นไถวัลยธรรมนี้ มีอยู่จริง**; ไม่ได้ตั้งต้นแห่งการมี, ไม่ได้สิ้นสุดแห่งการมี เพราะมันมีอยู่โดยวิธีมีชนิดอื่น ไม่เหมือนกับสิ่งทั้งหลายที่มีอยู่เพราะมีเหตุมีปัจจัย. เรารู้จักความตั้งอยู่แห่งธาตุนั้น ซึ่งไม่ได้อาศัยเหตุปัจจัยอะไร แล้วตั้งอยู่อย่างไม่ต้องมีการตั้งต้น ตั้งอยู่อย่างไม่ต้องมีการดับไป. นี่เป็นส่วนสำคัญ ที่นี้ก็เลยเห็นว่าประหลาด.

เราไม่อาจมองสิ่งนั้นด้วยวิธีที่ใช้ของสังขารธรรม.

ที่นี้พูดถึงความประหลาดกันบ้าง ว่าสิ่งนี้มันประหลาดอย่างไร? การที่มองดูความแปลกประหลาดอันน่ามหัศจรรย์ของสิ่งนี้ มันก็มีทางที่จะมองกันได้หลายแง่หลายมุม; เช่นเราอาจจะพูดได้ว่า มันเป็นสิ่งเดียวที่เป็นทั้งหมด, หรือว่าเป็นทั้งหมดที่เป็นสิ่งเดียว สิ่งเดียวคือทั้งหมด ทั้งหมดคือสิ่งเดียว.

นี่ฟังไม่ถูกก็จะคิดว่า นี่บ้าแล้ว; เพราะเมื่อพูดว่า "ทั้งหมด" นี่มันก็มีหลายๆสิ่ง แล้วกลับพูดว่า มีสิ่งเดียว, ทั้งหมดนั่นคือสิ่งเดียว; และถ้าพูดกลับกันเสีย ก็สิ่งเดียวนั่นคือทั้งหมดทุกๆ สิ่ง,นี่มันแล้วแต่ว่ามันจะมองกันด้วยหลักเกณฑ์ หรือสายตาของคนธรรมดา ที่มีความต้องการ แล้วก็มีควมหวัง มีการปรารถนา มีการแบ่งแยก. มันจึงเห็นเป็นหลายๆสิ่ง ที่จะแบ่งแยกกัน เป็นดีเป็นชั่ว, เป็นบุญเป็นบาป, เป็นสุขเป็นทุกข์ เป็นได้เป็นเสีย, เป็นหญิงเป็นชาย, เป็นอะไรต่างๆ แต่ก็ไม่เคยมองทีเดียวน่า เป็นเพียงธาตุเท่านั้น หรือว่ามองทีเดียวน่า เป็นเพียงสังขารธรรม คือสิ่งที่เป็นไปตามการปรุงแต่งของเหตุปัจจัยเท่านั้น; ไม่มองกันอย่างนี้ เพราะเห็นว่ามาก.

สมมติว่า เราจะถามว่าร่างกายนี้มีมันมีที่อย่างไร? ถ้าไปแยกเข้ามันก็มีหลายอย่าง ที่ประกอบกันขึ้นเป็นร่างกาย คือหลายๆหมู่ เป็นหมู่ใหญ่. แต่เราเรียกอีกทีว่า ร่างกายนี้มีร่างกายเดียว, ร่างกายของเรามีร่างกายเดียว, ทั้งหมดคือร่างกายนี้, ร่างกายนี้ก็คือทั้งหมด ที่เป็นของเรา. ใจไปใจมาอยู่อย่างนี้เอง ก็เลยไม่ต้องรู้กันว่า ที่แท้มันอย่างเดียว หรือมันหลายอย่าง.

ถ้าถือตาม พระพุทธเจ้า ท่านก็ไม่ตรัสอย่างนั้น ว่าสิ่งเดียว หรือว่าหลายอย่าง; ท่านว่าอิทัปปัจจยตา - เมื่อมีสิ่งนี้ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ๆ จึงเกิดขึ้น. ไม่มีอะไรที่จะไปนับว่าสิ่งเดียว, หรือหลายอย่างได้; เพราะว่ามันเปลี่ยนแปลงเรื่อย.

แต่สำหรับ ไภวฉลยธรรมนี้ ไม่เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลง ไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย; กลับกลายเป็นสิ่งที่ว่า ถ้าจะมองดูว่ามีสิ่งเดียว ก็เดียวหมดเลย. ถ้า

จะไปมองในแง่ที่ว่า มันไปสิงซึมอยู่ในทุกๆ อณู ทุกๆ ปริมาณของสังขารทั้งหลาย ทั้งปวง อย่างนี้มันก็มากซิ; นับไม่ไหว จึงว่ามันคำนวณไม่ไหว.

ฉะนั้นสิ่งที่เรียกว่า **ไถวัลย** นี้ เป็นคำที่ประหลาดที่สุด แม้ในปทานุกรมตามธรรมดาก็เขียนไว้ อธิบายไว้ ว่ามัน**เป็นได้ทั้งสิ่งเดียวและทุกสิ่ง** คือมากมายเหลือที่จะคำนวณได้ เช่นว่า พูตกันว่าตลอดทั่วไถวัลย ทั้งไถวัลย. ไถวัลยทั้งหมดนั้น มันเป็นหนึ่งในไถวัลย คือคำคำเดียวก็ได้.

ไถวัลยเป็นสิ่งเดียว หรือทั้งหมด ไม่ขึ้นกับเวลาหรือพื้นที่.

ทีนี้ในไถวัลยมันมีมาก; ถ้าไม่มีมาก เราก็ไม่จำเป็นจะต้องพูดว่า ทั้งทั้งไถวัลย. นี่คำนี้มีปัญหาในทางความหมายมาแล้วแต่บรมโบราณ โดยเฉพาะในประเทศอินเดีย ซึ่งเป็นเจ้าของภาษานี้แล้วเราก็รับช่วงต่อมา; เพราะว่าคนไทยเรานี้ รับวัฒนธรรมอินเดียทั้งหมดทั้งล้นเอามา.

นี่ก็ลองทำความเข้าใจเอาเองว่า สิ่งทีเรียกว่า **"ไถวัลย"** มันแปลว่า **ทั้งหมด** แต่เป็นสิ่งเดียว, หรือ**เป็นสิ่งเดียว แต่เป็นทั้งหมด** นั่นแหละคือไถวัลย. ภาษาชาวบ้านเพียงแต่พูด ไม่คำนึงถึงความหมาย. "ทั่วทั้งไถวัลย" นี้ก็พูดกันอยู่บ่อยๆ : ไถวัลยทั้งเวลา, ไถวัลยทั้งพื้นที่; แต่ถึงอย่างนั้นก็ยังไม่รู้ว่ มันสิ่งเดียวหรือมันหลายสิ่ง เพราะมันเียงกลับไปเียงกลับมาอยู่ที่ตรงนี้. บางทีก็ชอบอย่างเดียว, บางทีก็ชอบหลายสิ่ง. บางทีก็มองเห็นสิ่งเดียว, บางทีก็มองเห็นหลายสิ่ง. คำๆ นี้จึงให้ความหมายไว้ประหลาดที่สุดว่ามัน **เป็นสิ่งเดียวแท้ๆ**

โดดๆ ก็ได้ หรือว่ามันเป็นทั้งหมดทุกๆ สิ่งก็สิ่งก็ได้; เรียกว่าไภวัญญด้วยเหมือนกัน. นี่ก็ความที่มันเป็นอย่างเดียวกัน เหมือนกันอย่างนี้แล้วก็ในเวลาเดียวกัน ในที่เดียวกันนั้นแหละจะเรียกว่าไภวัญญได้.

สำหรับธรรมชาติอันนี้ ไม่มีอดีต ไม่มีอนาคต ไม่มีปัจจุบัน; เพราะฉะนั้นมันจึง **ไม่ขึ้นอยู่กับเวลา**; แต่ว่าเวลามันก็คงล่องไปตามแบบของเวลา. ฉะนั้นสิ่งนี้มันเลยเป็นสิ่งที่มีความเดียวซึ่งไม่เป็นอดีต ไม่เป็นปัจจุบัน ไม่เป็นอนาคต; จะพูดว่าเป็นปัจจุบัน ก็ดูยังเดามากไป เพราะว่ามันไม่มีอะไร เพราะเวลามันไหลเรื่อย, พูดไม่ทันจบมันก็เปลี่ยนเป็นอดีตแล้ว มันจะเอาที่แน่นอนไม่ได้ มันไหลไปเป็นสาย เหมือนกับสิ่งที่ไหลไปเป็นสายนี้, ไม่ทันจะชี้ลงไปว่าตรงไหนเป็นอดีต ตรงไหนเป็นปัจจุบัน ตรงไหนเป็นอนาคต. ส่วนเรานี่มันมีความยึดถือทางรูปธรรมมากเกินไป : แบ่งแยกเป็นอดีต เป็นปัจจุบัน เป็นอนาคต.

ถ้าว่าโดยที่แท้แล้ว สิ่งทั้งปวงมันขึ้นอยู่กับจิต แล้วสิ่งที่เป็นจิตนี้ ถูกปัจจัยปรุงแต่งเปลี่ยนแปลง ไหลเชี่ยวเป็นเกลียวไป : **ไม่สามารถจะยึดติดปัจจุบัน อนาคตได้ที่ไหน** นี้แหละคือ **ความเป็นไภวัญญ**ของเวลา ที่เกี่ยวข้องกันอยู่กับไภวัญญธรรม; มันจึงเป็นตัวเดียวหน่วยเดียว ในทางที่เกี่ยวกับเวลา.

ที่นี้ถ้าว่า มันเกี่ยวกับพื้นที่; มันก็เป็นหน่วยเดียวอีกนั่นแหละ มัน **ไม่อาจจะแบ่งแยก** เพราะมันคลุมอยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง. โลกนี้ทั้งโลกมันคลุมหมด, ทั้งระบบสุริยจักรวาล ก็ดวงดาว มันก็คลุมหมด, แล้วก็ร้อยก็พันก็หมื่นระบบสุริยจักรวาล มันก็คลุมหมด. มันเหมือนกับกระจาครอบลูกเดียวหมด, ไม่มีอะไรเหลือ, ที่พื้นที่นั่นก็เป็นพื้นที่เดียว เป็นหน่วยเดียว ก็เรียกว่าเป็นไภวัญญธรรมในทางพื้นที่.

สิ่งเหล่านี้เรารู้จักหรือเปล่า? ถ้าเราไม่รู้จัก ก็พยายามที่จะเข้าใจเข้าไปเรื่อยๆ ก็จะรู้ว่า สิ่งเดียวคือทั้งหมด ทั้งหมดคือสิ่งเดียว. ถ้าใครยังเห็นว่า สิ่งเดียวต่างกับทั้งหมด ทั้งหมดต่างกับสิ่งเดียว ก็คือยังไม่เห็น, ยังไม่เห็นสิ่งนี้, ยังไม่เห็นสิ่งที่เรียกว่าไภวฉลยธรรม แม้ในทางวัตถุ :ทุกอย่างคือโลกนี้, โลกนี้คือทุกอย่างที่มีอยู่ในโลกนี้; บางทีกิเลสของเราต้องการให้เป็นโลกเดียว, บางทีกิเลสต้องการให้เป็นหลายอย่างหรือหลายโลก. แต่ถ้ามองเห็นไภวฉลยธรรมแล้ว มันหลอกอีกไม่ได้ มันจะทำให้เห็นเป็นอย่างนั้นไม่ได้, นี้เรียกว่า ฝ่ายวัตถุธรรมก็เป็นอย่างนี้.

....

ภาวะ หรือความมีของสิ่งที่อยู่เหนือเหตุปัจจัย.

ที่นี้ดูในฝ่ายจิตกันบ้าง จิตทุกชนิดก็คือจิตนั้นแหละ, จิตทุกชนิดก็คือจิต จิตก็คือจิตทุกชนิด จิตนี้ถือว่าเป็นนามธรรม. ถ้าเราดูให้ดี เราจะเห็นว่า จิตนี้เป็นธาตุชนิดหนึ่ง มีอยู่อย่างนั้น; แม้มันจะเปลี่ยนแปลงได้ นี้ไม่ใช่ว่าจิตอันอื่น มันเป็นเพียงจิตอันนั้น ที่มีการเปลี่ยนแปลง. เหมือนกับว่า น้ำมีอยู่ที่นี่ เราจะเอาสีอะไรใส่ลงไปให้หลายๆ สีต่างๆ กัน คนละแก้วคนละขวด : แล้วไปมั่วดูที่สี มันก็เห็นต่างกัน : แต่ว่าเราดูที่น้ำอันบริสุทธิ์ เราก็ว่า มันเหมือนกัน หรือว่าเป็นสิ่งเดียวกัน.

จิตของคนเรา มองในทางหนึ่งก็เป็นดวงเดียวโดดๆ คือเป็นธาตุจิต หรือจิตตธาตุ หรือมโนธาตุ หรือ วิญญาณธาตุ อย่างเดียวโดดๆ; แต่ถ้าไป

ดูที่ถูกปรุงแต่ง โดยมีอะไรเข้ามาผสม เจือลงไปแล้ว มันก็หลายสิบ หลายสิบจิต แล้วอาจจะหลายร้อยหลายพันจิต ไม่เพียงแค่ว่า ๘๙ จิต เหมือนที่พวกอภิธรรมเขาว่ากัน. นี่ว่า จิตทุกชนิดก็คือจิต จิตก็คือจิตทุกชนิด.

ทีนี้ถ้าเป็นนามธรรม ชนิดที่ไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่มีชีวิต ก็ยังดูต่อไปได้ โดยใช้คำว่าภาวะหรือความเป็นอยู่ ความมีอยู่ ซึ่งเป็นนามธรรม ภาวะหรือความเป็นอยู่ ความมีอยู่นี้ เมื่อไม่ถึงถึงวัตถุสิ่งของ นี้ก็เรียกว่า เป็นนามธรรมได้. ความมีอยู่แห่งก้อนหิน มันไม่ใช่ก้อนหิน; ตัวความมีอยู่แห่งก้อนหินนี้ก็อย่างหนึ่ง, ตัวก้อนหินนั่นเองก็อย่างหนึ่ง. ก้อนหินนี้ก็เป็นวัตถุ เป็นวัตถุธรรม เป็นรูปธรรม แต่ความมีอยู่แห่งก้อนหินนั้นเป็นนามธรรม.

อย่าคิดแต่ว่า ตาของเราเห็นก้อนหิน แล้วก็คือว่า นั่นคือความมีอยู่แห่งก้อนหิน. ความมีอยู่แห่งก้อนหิน เป็นสิ่งที่มองเห็นไม่ได้ด้วยตา. แต่ถ้ามองเห็นก้อนหินด้วยตา เราจึงรู้ว่า ความมีอยู่แห่งก้อนหินนั้นมันมี แล้วความมีอยู่อันนี้ มันก็เป็นนามธรรมได้ คือไม่มีรูป.

ความมีอยู่ทุกชนิด ก็เป็นสักว่าความมีอยู่, ความมีอยู่ก็คือว่า ความมีอยู่ทุกชนิด. ลักษณะหรืออำนาจของไถ่ด้วยธรรม ก็ยังครอบคลุมมาถึงสิ่งนี้ คือในภาวะทั้งหลายทั้งปวง; เพราะว่า ถ้าเราพูดว่า "ภาวะ" นั้นเป็นความมีชนิดที่มีเหตุมีปัจจัย. ไถ่ด้วยธรรมมันอยู่เหนือภาวะชนิดที่มีเหตุมีปัจจัย :ฉะนั้นจะเป็นความมีอยู่แห่งภาวะเดียว หรือภาวะหลายอย่าง, กระทั่งว่า ความมีอยู่แห่งภาวะ และความไม่มีอยู่แห่งภาวะ; มันก็เป็นความมีอยู่ที่แปลกประหลาดของสิ่งที่เรียกว่าธาตุนั้น หรือไถ่ด้วยธรรมนั้น

นี่แหละความแปลกประหลาด ของสิ่งที่เรียกว่า "ธาตุ" นั้น ที่ตั้งอยู่
แล้ว; ตถาคตจะเกิด หรือตถาคตจะไม่เกิด อันนั้นมันตั้งอยู่แล้ว โดยไม่ต้องมี
ความมีความเป็น. มันก็มีมันก็เป็น; มันใช้คำอย่างอื่นไม่ได้ ก็ต้องใช้คำ
อย่างนี้. มันมีอยู่โดยไม่ต้องมีความมี; แล้วเราก็ยังไปเรียกว่า มันมีอยู่.
มันไม่มีภาวะแห่งความมี; เราไม่รู้จะพูดอย่างไร ก็ต้องเรียกว่า มีภาวะแห่ง
ความไม่มี.

แต่ในที่สุด ธาตุ อันนี้ หรือไถวัลยธรรมนี้ มันก็มีอยู่โดยลักษณะ
เฉพาะของมันเอง เช่นที่พูดว่า มีก็อย่างๆ ก็คืออย่างเดียว, มีอย่างเดียวก็คือ
มีก็อย่างๆ หหมดทุกอย่าง ไม่มีความแตกต่างอะไรกันเลย. ถ้าเข้าใจข้อนี้ ก็คือ
การเข้าใจสิ่งที่เรียกว่าไถวัลยธรรม หรือสิ่งที่เรียกว่า "อสังขตธาตุ"; แต่เรา
จะเรียกว่า "ไถวัลยภาวะ" นี่มันพอฟังออก แต่ไม่ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ เพราะ
ภาวะนั้นมันต้องมีเหตุปัจจัย

....

ไถวัลยธรรมมีอยู่ โดยไม่ต้องมีเหตุปัจจัย.

ที่นี่ ไถวัลยธรรมมีอยู่ได้โดยไม่ต้องมีเหตุปัจจัย; แล้วก็ไม่รู้ว่าจะ
ใช้คำว่าอะไร ก็ต้องใช้คำว่า "มีอยู่" แล้วก็ใช้คำว่า "ภาวะ" อีก. มันเล่นตลก
ในทางตัวหนังสือ ความสับสนของภาษาอย่างนี้ ทำให้เราเข้าใจคำธรรมะได้
โดยยาก. แต่แล้วเราก็ไม่รู้จะแก้ไขความสับสนปรับแก้กรรมของภาษานี้ได้อย่างไร?

ทางออกมันก็มีอยู่ว่า **เราเข้าใจมันให้ถูกต้อง; จะเรียกว่าอะไรก็ไม่สำคัญ.** จะเรียกว่านิพพานมีอยู่ก็ได้ นิพพานมิได้มีอยู่ก็ได้ มันถูกทั้งนั้น; ว่านิพพานมีอยู่ ก็พูดตามความรู้สึกของคนธรรมดาสามัญ ที่รู้ว่าอะไรมันมีอยู่. ถ้าพูดว่านิพพานมิได้มีอยู่ เพราะนิพพานมิได้มีภาวะ เพราะนิพพานมิได้มีเหตุปัจจัยปรุงแต่งอะไรขึ้นมา นี่ก็มีได้มีอยู่. ถ้าอยากจะใช้คำว่า "มีอยู่" ก็ต้องมีอยู่อย่างภาษานิพพาน, มีอยู่อย่างตามแบบนิพพาน, มีอยู่อย่างตามแบบของอสังขตะ ซึ่งที่แท้ก็มีได้มีอยู่ ก็เลยเรียกว่า เป็นเรื่องพูด, ขอพุดกันไปที่โดยสมมติหรือโดยบัญญัติ พอให้รู้เรื่องว่า นิพพานนั้นมีอยู่. แต่ถ้าไปเข้าใจว่า มีอยู่อย่างสิ่งต่างๆ มีอยู่นี้ผิดหมดเลย; เพราะว่า **นิพพานนั้นมีได้มีอยู่อย่างที่ตั้งต่าง ๆ มีอยู่** อย่างที่เรารู้จักกันดี.

ความมีอยู่ ในที่ทุกแห่ง แต่มิได้มีอยู่อย่างที่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่งให้ มีอยู่ นี้พึงยาก. เช่นกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตา หรือของ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นี้ มันก็มีอยู่ในทุกสิ่ง; แต่มิได้หมายความว่า สิ่งเหล่านั้นตกแต่งกฎเกณฑ์อันนี้ขึ้นมา. ความไม่เที่ยง มีอยู่ในสังขารทั้งปวง แต่มิใช่สังขารทั้งปวงปรุงแต่งความไม่เที่ยงขึ้นมา; ความไม่เที่ยงนั้นเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของตัวมันเอง ที่มาครอบงำสิ่งทั้งปวง.

เราควรจะมีมองเห็นกันอย่างนี้บ้าง คือสูงขึ้นมาถึงลักษณะอย่างนี้ จึงจะมองเห็นสิ่งๆ หนึ่งซึ่งมีอำนาจเหนือสิ่งทั้งปวง ต่อสู้ไม่ไหว; เราจะไปสู้รบตบมือกับสิ่งนี้ไม่ไหว. เช่น**ความที่ต้องเกิดต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย** อย่างนี้เป็นต้น รวมอยู่ในความหมายนั้น **เราจะไปต่อสู้ หรือต้านทาน หรือหมุนกลับ กระแสอันนี้มันไม่ได้.**

ทางออกมันไปมีอยู่ที่ว่า **เราอบรมจิตใจกันเสียใหม่** ทั้งที่จิตใจนี้มันก็เป็นธาตุธรรมดา **ธาตุสังขตะธรรมดานี้**; แต่ถ้าอบรมให้ดีแล้ว มันรู้สึกถึงฝ่ายโน้น ฝ่ายตรงกันข้าม ฝ่ายที่ผิดธรรมดาไปเสียทุกอย่างทุกอย่าง อย่างที่กล่าวมานี้ คือฝ่ายอสังขตะ.

จิตนี้ธรรมดาก็เป็นจิตของชาวบ้าน อย่างเป็นโลกียะ แต่ **ถ้าอบรมดีแล้ว มันเปลี่ยนสภาพโลกียะไปสู่สภาพโลกุตตระ** แล้วมันจึงรู้สึกสิ่งที่ไม่เคยรู้จักนั้นได้. รู้จักสิ่งที่ ที่แรกนั้นลึกลับเหลือประมาณ. เช่นไถ่ด้วยธรรมนี้เป็นต้น เป็นนิโรธธาตุ สุญญตธาตุ นิพพานธาตุ เป็นต้น ซึ่งเมื่อก่อนนี้ไม่มีทางจะรู้ได้นอกจากจะได้ยินเขาเอ่ยชื่อให้ฟัง. แต่เดี๋ยวนี้จะไม่เพียงแต่ได้ยินเขาเอ่ยชื่อ จิตจะรู้จักหรือสัมผัสต่อสิ่งนั้นได้; เพราะฉะนั้นแม้จะมีลักษณะอย่างนั้น มันก็เป็นสิ่งที่มีอยู่จริง.

เมื่อพระพุทธเจ้าท่านทรงเกรงไปว่า คนทั้งหลายเมื่อได้ฟังเรื่องอสังขตะตรงกันข้ามจากความมีอยู่แห่งสิ่งทั้งปวงในโลกนี้แล้ว; คนทั้งหลายก็จะโง่ไปว่า นิพพานนั้นไม่มีทางที่จะมีอยู่ได้ เพราะเมื่อมันตรงกันข้าม จากสิ่งที่มันมีอยู่ได้ในโลกนี้เสียทุกอย่างแล้ว นิพพานจะมีอยู่ได้อย่างไร? จึงต้องทรงยืนยันไว้อีกแผนกหนึ่งว่า **อตุถิ ภิกขเว ตทายตนะ** ว่า **ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย! อายตนะนั้นยังมีอยู่.** นี้คำว่า "อายตนะ" ในที่นี้ มิใช่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ, และมีใช่เป็นแม่แต่เพียงว่าธัมมารมณที่เป็นอารมณ์ของจิตต่างๆไปอย่างนี้; แต่ว่ามันก็เป็น **สิ่งที่อาจจะรู้ได้** เข้าถึงได้ รู้สึกได้ ในเมื่อได้อบรมจิตชนิดนี้ ให้กลายเป็นจิตชนิดที่อยู่เหนือความเป็นอย่างนี้ คิดเหนือความเป็นโลก ๆ อย่างนี้.

นี่คือประโยชน์หรืออานิสงส์ ของการปฏิบัติพระพุทธศาสนา ที่เรียกว่า บำเพ็ญสมณธรรม ปฏิบัติธรรม ทำกรรมฐานภาวนา แล้วแต่จะเรียก มันก็ล้วนแต่ คือการอบรมจิต ให้เปลี่ยนไปสู่ภาวะอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งสามารถ จะมองเห็น หรือว่าชิมดู หรือว่าได้กลิ่น หรืออะไรก็สุดแท้ ต่อสิ่งที่เป็นอสังขตะ ที่เรียกรวมๆ กันไปว่า "นิพพาน"

อบรมจิตให้สูงจึงจะเห็นได้ว่าไภวฉลยธรรมมีอยู่.

นี่ พระพุทธเจ้า ท่านจึงต้อง ตรัสยืนยัน ไว้ว่า "สิ่งนั้นมีอยู่" แต่เดี๋ยวนี้ แยกยังไม่รู้จัก แล้วถ้าเอาตามเหตุผล ที่แกมีอยู่เดี๋ยวนี้กันแล้ว แกจะคิดว่า สิ่งนั้นมีได้มี" คืออสังขตธาตุนั้นจะมีได้มีอยู่ หรือว่านิโรธธาตุนั้นจะมีได้มีอยู่ หรือว่าสุญญตธาตุนั้นจะมีได้มีอยู่ อย่างนี้เป็นต้น.

แต่เดี๋ยวนี้ในกรณีนี้ อาตมาเรียกสิ่งนี้ว่า **ไภวฉลยธรรม คือสิ่งที่มีอยู่อย่างเป็นอันเดียวกันหมด** ในเวลาทั้งหมด ในเนื้อที่ทั้งหมด ในอะไรทั้งหมด อย่างที่มันไม่น่าจะมีได้; ก็ต้องขอฝากไว้ทำนองเดียวกันว่า มันมีอยู่ ขอให้ติดตาม เพื่อจะมอง หรือจะศึกษา หรือจะอะไร ให้รู้จักสิ่งนั้น, ไม่มีใครสร้างสิ่งนั้นขึ้นมา. พระพุทธเจ้าท่านก็ ทรงยืนยัน แล้วว่า "ไม่ใช่ฉันสร้างมันขึ้นมา; ฉันจะเกิดขึ้นก็ตาม ฉันจะไม่เกิดขึ้นก็ตาม สิ่งนั้นตั้งอยู่แล้ว". แล้ว หมายถึงพระพุทธเจ้าทุกๆ พระองค์ด้วย.

แต่ถ้าเชื่อว่า สิ่งนั้นมีอยู่ โดยอาศัยหลักว่า ธาตุนั้นตั้งอยู่แล้ว อย่างนี้แล้ว; แล้วตั้งอยู่ตลอดไภวฉลยด้วย; มันก็ไม่ยากเกินไป ไม่เหลือวิสัย

ที่ว่า **จะเข้าถึงสิ่งนั้นได้.** ฉะนั้นขอให้พยายามตามความสามารถ ตามโอกาส เพื่ออบรมจิตใจให้มันสูงขึ้นๆ คือจิตใจมันดีขึ้นไป หรือประเสริฐยิ่งขึ้นๆ ขึ้นไปจนถึงระดับ ถึงขนาด ที่จะรู้แจ้งเห็นจริง ในสิ่งนั้น ซึ่งเป็นไถ่ด้วย หรือเป็นอมตะ.

สำหรับสิ่งนี้ ที่เห็นยากนี้ มัน **ไม่มีคำของชาวบ้านที่** เราพูดกันอยู่ที่นี่ **จะไปพูดถึง** หรือจะไปบรรยายลักษณะของสิ่งนี้ทุกความหมาย จึง **ต้องใช้ไวยาหาร** **ที่เรียกว่าคำปฏิเสธ** คือมันไม่ใช่อย่างที่วาก็แล้วกัน.

ให้นึกถึงนิทาน ที่ลูกเด็กๆ เขาชอบเล่ากัน เช่นว่า : ปลามันอยู่ในน้ำตลอดเวลา เต่ามันยังเคยขึ้นไปเที่ยวบนบกบ้าง แล้วปลาก็ถามเต่าว่า ที่แกว่าบกๆ นั้นเป็นอย่างไร? บกนี้มันอ่อนนุ่มพอให้จมูกของฉันแหวกว่ายไปได้หรือ? เต่ามันก็ว่าไม่ใช่. ปลาก็ถามว่า บกของแกเป็นคลื่นอย่างนี้หรือ? เต่ามันก็บอก ว่าไม่ใช่. มันเย็นเคิบอบอย่างนี้หรือ? มันก็ว่าไม่ใช่. ถามก็คำถาม ก็ร้อยคำถาม มันก็ตอบว่า ไม่ใช่. นี่มันก็เป็นกรรมของปลา ที่ไม่อาจจะรู้ได้ มันก็ประมาณว่า เต่านี้ออก.

ฉะนั้นขออย่าให้ใช้วิธีนี้กับพระพุทธเจ้า. นี่อาตมาขอรับรองว่า อย่าใช้วิธีนี้กับพระพุทธเจ้า; เพราะว่า **พระนิพพานเป็นอย่างนั้นจริง** มัน **ไม่อาจจะบอก** **ด้วยคำพูดฝ่ายบวก** เป็น positive ว่าอย่างนั้นๆอย่างนั้น ซึ่งชาวบ้านก็รู้แต่เรื่องโลกๆ เรื่องโลกิยะทั้งนั้น. ฉะนั้นพระพุทธเจ้าท่านก็ต้องตรัสว่าไม่ใช่อย่างนั้น, ไม่ใช่อย่างนั้น, ไม่ใช่อย่างนั้น ทุกอย่างที่จะปฏิเสธได้; แต่ว่ามันไม่มีเวลา ไม่มีโอกาสที่จะปฏิเสธโดยรวมรายละเอียด ซึ่งจะต้องปฏิเสธเป็นหมวดๆ ไป.

ดังเช่นที่ ในพระพุทธานุชาต นั้นเอง ก็มีคำกล่าวไว้ว่า สิ่งนั้นมันไม่ใช่ ธาตุดิน : เนว ปจวี - มันไม่ใช่ธาตุดิน เนว อาโป น เตโช น วาโย - ไม่ใช่ธาตุน้ำ ไม่ใช่ธาตุไฟ ไม่ใช่ธาตุลม.. คนจะไปคิดว่า นิพพานเป็นธาตุ เหมือนธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม มันก็ไม่ใช่.

หรือว่า จะไปถือเสียว่า มันเป็นผลที่เป็นความสุขแก่จิต ที่เรียกว่า อากาธานัญญาจนะ วิญญาณัญญาจนะ อากัญญาจนัญญาจนะ เนวสัญญานาสัญญาจนะ ที่ เป็นความสุขสูงสุด ที่ในสมัยนั้นเขาค้นพบท่านก็ยังตอบไม่ใช่ๆ ไม่ใช่ๆ, ไม่ใช่ๆ, กระทั่งว่า มันเป็นโลกธาตุ ว่าโลกนี้หรือ? ก็ไม่ใช่ โลกอื่นหรือ ก็ไม่ใช่? ดวงอาทิตย์ดวงจันทร์หรือ? ก็ไม่ใช่. นี่ไม่ใช่ไปเสียทั้งหมด ในเรื่องพื้นที่.

แล้วที่จะเป็นเรื่องของ อากัปภิกิริยา ก็มันเป็นความตั้งอยู่หรือ? ก็ไม่ใช่. มันเป็นความเป็นไปหรือ? เคลื่อนไหวหรือ? มันก็ไม่ใช่ มันเป็นการจุดหรือ? ก็ไม่ใช่. อุบัติบังเกิดหรือ? ก็ไม่ใช่. มีที่ตั้งหรือ? ก็ไม่ใช่. ไม่มีที่ตั้งหรือ? ก็ไม่ใช่. มีอารมณ์หรือ? ก็ไม่ใช่. คือปฏิเสธทุกหมวด. ที่ว่าจะจะเป็นธาตุอย่างธรรมดา, หรือจะเป็นความสุขอย่างธรรมดา, หรือว่าจะ เป็นพื้นที่, หรือว่าจะ เป็นกิริยาอาการเป็นภาวะอะไร มันไม่ใช่ ไม่ใช่, ไม่ใช่ๆ. ท่านไม่ได้ตอบว่าอะไร, ไม่ตอบว่าอย่างไรจึงใช่, ได้แต่บอกว่า ที่ไม่ใช่ๆ ไม่ใช่ๆ ตรงข้ามจากที่ว่าไม่ใช่ นั่นแหละคือสิ่งนั้นละ.

แต่ ในสูตรนี้ท่านเรียกว่า นั่นเป็นที่สุดจบแห่งความทุกข์ทั้งปวง ที่ตรงนั้น; หรือภาวะนั้นหรือจุดนั้น เป็นที่จบแห่งความทุกข์ทั้งปวง ซึ่งหมายถึงอสังขตะ, ซึ่งหมายถึงสุญญตา, ซึ่งหมายถึง นิพพานธาตุ หรือนิโรธธาตุ, ซึ่ง ในที่นี้ อาตมาเรียกว่า "ไถ่ด้วยธรรม".

เข้าใจความหมายของไถวัลยธรรมแล้วจะเข้ากันได้ทุกศาสนา.

การที่เอาคำนี้มาเรียกนี้ ก็เพราะว่ามันมีความหมาย ที่ถ้าเห็นแล้ว จะเข้าใจความหมายอื่นได้ทุกอย่าง; แล้วก็จะเรียกว่าเอาเปรียบ หรืออะไรก็สุดแท้ โดยที่เห็นว่า ถ้าเข้าใจความหมายของไถวัลยธรรม นี้แล้ว จะได้ **เครื่องมืออันหนึ่ง** ซึ่งทำความเข้าใจกันทีเดียวได้ทั้งโลก ไม่ว่าเขาจะถือศาสนาไหน ไม่มีอดีต ไม่มีอนาคต ไม่มีปัจจุบัน. คำๆนี้มันจะใช้ได้แก่ทุกศาสนา ทุกสถานที่ ทุกศาสนา จนไม่ต้องแบ่งแยกเป็นศาสนา.

ศาสนาพราหมณ์เขาก็มีคำนี้ใช้ ศาสนาพุทธก็มีคำที่มีความหมายอย่างนี้ใช้. ยกตัวอย่าง ศาสนาคริสต์เขาก็มีคำที่มีความหมายอย่างนี้ใช้; แต่แล้วต่างฝ่าย แต่ละฝ่าย ทุกฝ่าย **ไม่เข้าใจความหมายนั้นๆ ในคำนั้นๆ ในศาสนาของตนๆ** ก็เลยได้ทะเลาะกันในระหว่างศาสนา. นี่เป็นความเสียหายของมนุษย์อย่างยิ่งในเวลานี้ ที่ต้องมีความทุกข์ทรมานเข้าใจกันไม่ได้; บทบางบทของศาสนาเป็นหมัน ถูกยกเลิกไป เพราะเข้าใจไม่ได้.

แต่ถ้ามนุษย์ทุกคน **อย่าถือกันว่า เป็นศาสนาไหน;** ถือกันแต่ว่า **ส่วนสังขารร่างกายนี้มันเป็นไปตามกฎของสังขตะ** แล้วก็มีอีกสิ่งหนึ่ง เป็นอสังขตะที่จะทำให้เกิดความหลงใหล ในสิ่งเหล่านี้เสียได้; แล้วเราก็**จะไม่เกิดความทุกข์.** และเราก็**จะไม่ยึดมั่น** หมายมั่นสิ่งใด **โดยความเป็นตัวกู - ของกู.** เราก็เห็นแก่ตัวไม่ได้ แล้วเราก็ไม่อาจจะเบียดเบียนใครได้ ไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น.

นี่ประโยชน์ของการเห็นสิ่งๆ หนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งเดียวกันทั้งหมด ใน
ทุกเวลา ในทุกเนื้อที่. พูดเท่านี้ก็พอแล้ว ว่าทุกเวลา คือไม่ขึ้นอยู่กับเวลา,
ทุกเนื้อที่คือไม่ถูกจำกัดอยู่กับเนื้อที่ขนาดไหน นั่นแหละคืออสังขต-
ธาตุ ที่เรียกสั้นๆ บางทีก็เรียกว่า ธรรมธาตุ, หรือถ้า เรียกให้สั้น กว่ำนั้นอีก
ก็เรียกว่าธาตุเฉยๆ อย่างในพระบาลีที่พระสวดนี้เรียกว่า จิตา ว สวา ธาตุ
- ธาตุ นั้นตั้งอยู่แล้วนั้นเทียว

เอาตามาคำนี้มาใช้ แล้วก็เลยให้หัวข้อการบรรยายในวันนี้ว่า ไภวฉลย-
ธรรมในฐานะที่เป็นธาตุ, เป็นสักแต่ว่าธาตุ; แต่มิได้เป็นไปตามการปรุงแต่ง
ของธรรมชาติ. มัน เป็นธาตุพิเศษ ที่มัน ถอยออกมาเสียจากการปรุงแต่ง
ของธรรมชาติ. ส่วนธาตุนอกนั้นเช่น ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม
ธาตุอากาศ ธาตุวิญญาณ อะไรก็ตาม จะเรียกชื่ออย่างอื่นก็ได้; นี้ล้วนแต่
เป็นธาตุที่เป็นไปตามธรรมชาติ และก็มิใช่สัตว์บุคคล ตัวตน เรา เขา. ที่นี้
ธาตุนี้เป็น อสังขตธาตุ ไม่เป็นอย่างนั้น แต่ก็ยังเป็นสักว่าธาตุ ซึ่งก็จะต้อง
เรียกว่า ธรรมชาติชนิดหนึ่งด้วยเหมือนกัน หากแต่ว่า ไม่เป็นไปตามเหตุตาม
ปัจจัยเท่านั้น.

รวมความว่า ทั้งหมด ในทั้งหมด ในไภวฉลยธรรม นั้น มันก็มีอยู่
เพียง ๒ ธาตุ คือสังขตธาตุ-ธาตุที่เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย, และอสังขต-
ธาตุ - ธาตุที่ไม่เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย.. ตัวไภวฉลยธรรมแท้ๆเป็นสิ่งที่ เป็น
กฎ อยู่เหนือการปรุงแต่งของเหตุของปัจจัย. ธาตุทั้งหลายที่ถูกปรุงแต่งตามเหตุ
ตามปัจจัย เป็นเพียงขี้ฝุ่นขี้ละออง ที่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราว ปลิวไปหายไป, เกิด
ขึ้น - ตั้งขึ้น - ดับไป เท่านั้นเอง.

ให้รู้จักความแตกต่างกันอย่างนี้ไว้แล้ว ก็จะเป็นการง่ายดาย ที่จะศึกษาให้เข้าใจ สิ่งที่เราเรียกว่า "ความหลุดพ้น" วิมุตติ หรือความหลุดพ้นไปได้ จากความทุกข์ทั้งปวง ตามหลักแห่งพระพุทธศาสนา.

การบรรยายเรื่องไถวัลยธรรม ในวันนี้ ก็มุ่งหมายจะพูดแต่เพียง **ความหมาย** ของคำที่สำคัญเพียงคำเดียว ก็คือคำว่า "ธาตุ" **ที่เป็นอสังขตธาตุ** ที่พอจะเรียกสมมุติได้ว่า นี่แหละคือตัวแห่งไถวัลยธรรม ที่คนพวกอื่นเขาจะสมมุติเอาว่า นี่เป็นตัวตนอันแท้จริง และถาวร. ส่วนเราพุทธบริษัททั้งหลาย เรียกตามพระพุทธเจ้า ท่านเรียกว่า มัน **เป็นสักว่าธาตุ**, และ **ตั้งอยู่ในฐานะเป็นกฎแห่งสามัญญลักษณะ, กฎแห่งอิทัปปัจจยตา, กฎของจตุราริยสัจจ์** เป็นต้น โดยรายละเอียดดังที่กล่าวมา.

การบรรยายวันนี้สมควรแก่เวลา ก็ขอโอกาสให้พระภิกษุทั้งหลาย ได้สวด **คณสาธยายธรรม** ที่เป็นเครื่องกระตุ้นให้เกิดความสนใจ ในธรรมวินัยของพระพุทธศาสนาต่อไปอีกวาระหนึ่ง.

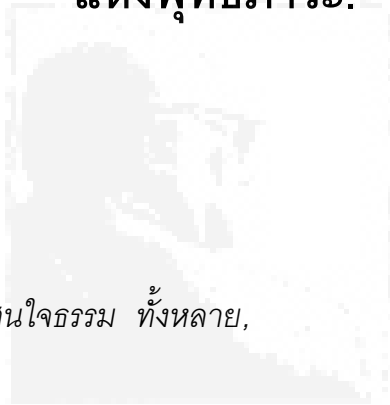
www.buddhadasa.info

โกว้ลยธรรม

- ๗ -

หีนคััง ๑๙ พ.ค. ๑๖

โกว้ลยธรรม ในฐานะที่เป็นธรรมชาติ แห่งพุททภาวะ.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจธรรม ทั้งหลาย,

ในการบรรยายชุดโกว้ลยธรรม ครั้งที่ ๗ นี้ อาตมาจะได้กล่าว
โดยหวั้ข้อว่า **โกว้ลยธรรมในฐานะที่เป็นธรรมชาติแห่งพุททภาวะ.**

[ทำความเข้าใจ "ธรรมชาติแห่งพุททภาวะ"]

"**ธรรมชาติแห่งพุททภาวะ**" คงจะเป็นที่แปลกหูสำหรับบางท่านก็ได้.
ที่จริงก็มีความหมายชัดเจนอยู่แล้ว; หมายความว่า *ธรรมชาติอันหนึ่ง* ซึ่งทำสัตว์

ให้เข้าถึงพุทธภาวะ, และมีอยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง ในเวลาทุกยุคทุกกาล ในฐานะที่เรียกว่าเป็น ไถ่ด้วยธรรม หรือไถ่ด้วยตา ก็ได้เหมือนกัน.

ถ้าจะกล่าวให้เข้าใจเป็นการล่วงหน้าไว้ที่ก่อนก็ว่า **ทุกอย่างได้วิวัฒนาการขึ้นมา** จนกระทั่งเป็นสิ่งที่มีชีวิต, แล้วสิ่งที่มีชีวิตนั้น จะวิวัฒนาการต่อไป จนถึง **ระยะสุดท้าย คือถึงความเป็นพุทธะ**; หมายความว่ารู้หรือตื่น หรือเบิกบานเต็มที่, ถ้าจะเปรียบเทียบเหมือนอุปมาที่ว่า มันถึงจุดที่เบิกบานเต็มที่; อย่างกับต้นไม้มีดอก เราก็เห็นว่า ดอกของมันนั้น ที่แรกก็ดูไม่ออกว่าดอกไม้ จนกระทั่งมันเจริญเติบโตเรื่อยๆ ไป ดูเป็นดอกไม้ แล้วก็ตูม แล้วก็บานถึงที่สุด.

ข้อนี้มุ่งหมายไปยังข้อที่ว่า **มันต้องเบิกบาน, มันต้องบาน**; ถ้าไม่มีอะไรมาขัดขวางทำลายเสีย มันก็บานได้เร็ว; ถ้าไม่อย่างนั้น มันก็ต้องช้า.

ข้อนี้เป็นการยืนยันว่า **ทุกอย่างจะวิวัฒนาการไป** จนกระทั่งถึง **วาระสุดท้าย คือถึงความเป็นพุทธะ** บางทีก็จะใช้คำว่า "พุทธะ" เฉยๆ ไม่ต้องใช้คำว่าพระพุทธรูปเจ้าก็ได้; แต่ก็เป็นการเบิกบานด้วยความรู้เหมือนกัน คือรู้ถึงที่สุดว่า ความทุกข์ได้หมดไปแล้ว, หรือว่า ชาตินี้มันเป็นชาติสุดท้ายแล้ว ความเกิดอีกมิได้มี; อย่างนี้เรียกว่า เบิกบานถึงที่สุด.

ธรรมชาติที่จะทำให้สิ่งที่มีชีวิตเจริญขึ้นมา จนถึงลักษณะอย่างนี้ ในที่สุดนั้น เราเรียกว่า **ธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะ** บ้าง, **ธรรมชาติแห่งพุทธภาวะ** บ้าง, ที่เรียกว่าธรรมชาติ ก็เพราะว่ามันมีอยู่แล้ว, มีอยู่เองโดยธรรมชาติ, หรือจะเรียกว่า ธรรมชาติที่เป็นเชื้อแห่งความเป็นพุทธะ มีอยู่แล้ว.

ในลิ่งที่มีชีวิตก็มีเชืออันนี้อยู่แล้ว. ฉะนั้น ลิ่งที่มีชีวิตจกต้องเจริญไป ในทางที่จะถึงความเป็นพุทธะ. นีคือใจความของหวัข้อ ที่ตั้งใจว่าจะพูดในวันนี้, และให้หวัข้อสั้นๆว่า ไภวฉลยธรรมในฐานะที่เป็นธรรมชาตแหวงพุทธภาวะ.

[ทบทวนข้อความที่บรรยายมาแล้วถึงหน้า ๒๔๘.]

ที่นี้ เพื่อจะให้เข้าใจในลิ่งนี้ดีขึ้น หรือตามลำดับ ก็จะต้องทบทวนไปถึงข้อความที่ได้บรรยายกันมาแล้ว ตามลำดับอีกเหมือนกัน ว่าได้พูดมาแล้วอย่างไร, คือได้พูดถึงเรื่องไภวฉลยธรรม ในลักษณะต่างๆ กัน ที่ให้เข้าใจได้ง่ายขึ้นมาตามลำดับ.

ในครั้งทีแล้วมา ได้พูดถึงไภวฉลยธรรมในฐานะที่เป็นกฎ คือลิ่งที่มีอำนาจบังคับลิ่งต่างๆ ให้เป็นไป มีอำนาจนี้อยู่ในลิ่งต่างๆ ที่ต้องเป็นไป หรือเป็นไปตามกฎ เช่น กฎแห่งสามัญญลักษณะ ว่ามันต้องไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา สำหรับลิ่งที่มีปัจจยปรุจแต่ง; หรือว่าเป็นไปตามกฎแห่งอิทัปปัจจยตา ว่ามันไม่มีฝ่ายไหนที่ยืนยันให้ตายตัวลงไปได้ นอกจากว่า มันเป็นไปตามเหตุตามปัจจย มันแล้วแต่เหตุแล้วแต่ปัจจย เมื่อมีลิ่งนี้ๆ เป็นปัจจย ลิ่งนี้ๆ ย่อมเกิดขึ้น; มันเป็นไปตามกฎอย่างนี้เรื่อยไป จนกว่าจะถึงที่สุด. และในที่สุดก็ได้พูดถึงกฎจตุรารยสัจจ์ เรื่องความทุกข์ และความดับทุกข์ได้สิ้นเชิง เป็นวาระสุดท้ายเหล่านี้มันเป็นไปตามกฎ.

ความที่ต้องเป็นอย่างนี้ ก็เรียกว่า เป็นธรรมธาตอันหนึ่ง เป็นธาตที่มีอยู่ตามธรรมชาตอย่างหนึ่ง; ไม่ควรถือว่เป็นตัวตน บุคคล เรา เขา หรือ

ว่าตัวใคร ตัวคนนั้น ตัวคนนี้ ให้ถือว่าเป็นธรรมชาติ, แม้ว่าจะมีลักษณะเป็นไถวัลยตา คือมีทั่วไปในที่ทุกแห่งและทุกเวลา ก็ไม่ใช่ว่ามันจะเป็นสัตว์บุคคลขึ้นมาได้; แต่มันไปคล้าย หรือไปพ้องกันกับข้อที่ว่า เป็นพระเจ้าที่สูงสุด จนเอาค่าๆ นี้ไปใช้ ให้เป็นลักษณะของพระเจ้าเหล่านั้นได้; เช่นว่า มีอยู่ในที่ทั่วไป หรือในที่ทุกเวลา แล้วก็มีอำนาจทำให้สิ่งทั้งหลายเจริญขึ้นๆ จนกว่าจะถึงที่สุด.

.... ..

(เริ่มการบรรยายตามหัวข้อครั้งนี้.)

สำหรับสิ่งที่เรียกว่า ไถวัลยธรรมนี้ ได้พูดมาแล้วพูดมาอีก หลายๆ สิบครั้ง บางคนก็คงจะจับใจความได้ ว่าไถวัลยธรรม คือสิ่งที่是一切 ทั่วทุกแห่ง, แล้วเป็นไปอย่างที่ไม่จำกัดขนาด ไม่จำกัดเวลา ไม่ขึ้นอยู่กับเวลา ไม่มีใครวัดได้ ตวงได้. บางคนเรียกว่า มีแสงสว่างที่คำนวณไม่ได้ มีอายุที่คำนวณไม่ได้. นี่ก็เป็นถ้อยคำที่ดี ที่ต้องสังเกตไว้ แล้วจะเข้าใจเรื่องอื่นๆ ต่อไปข้างหน้าได้.

ดูความเบิกบานตามธรรมชาติของสิ่งมีชีวิต.

เราจะต้องดูให้รู้จักสิ่งนี้ ให้มากยิ่งขึ้นทุกที; ที่แล้วมานั้นเราเกือบจะไม่รู้เรื่องนี้ ว่า มีอะไรอยู่ในที่ทั่วไป และตลอดทุกเวลา ที่บังคับให้สิ่งทั้งหลายเจริญขึ้นๆ ตั้งแต่ไม่มีชีวิตวิญญาณมาเป็นมีชีวิตวิญญาณ. เช่น ถ้า

เป็นเพียงธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม มันก็ไม่มีชีวิตวิญญาณอะไร ไม่มีจิต; แต่แล้วมันได้ประกอบกันเข้ากับสิ่งอื่น มันจึงเกิดเป็นสิ่งที่มีความมีชีวิตขึ้นมา.

สำหรับเรื่องทางวิทยาศาสตร์ สมัยปัจจุบันแล้ว ไม่ได้อธิบายถึงสิ่งที่เป็นวินญาณธาตุ หรืออะไรทำนองนั้นเลย. เขาได้อธิบายไปในทางที่ว่ามันเป็นวัตถุธาตุที่เหมาะสม โดยประการทั้งปวงมันต้องการอะไรบ้าง ก็มีครบถ้วน ต้องการอุณหภูมิ ต้องการระยะเวลา ความเปลี่ยนแปลง ความแวดล้อมอย่างไรมันก็ได้ แล้วในที่สุด มันก็เกิดสิ่งที่มีความมีชีวิตขึ้น.

นี่พวกที่เคยศึกษามาแล้ว, เพราะเคยศึกษามาแล้ว ก็เข้าใจได้; แต่บางคนก็ไม่เคยศึกษากันในแนวนี้; จึงอยากจะบอกให้ทราบว่า แม้แต่ในทางวัตถุ อย่างที่พวกนักวิทยาศาสตร์เขาสนใจศึกษาค้นคว้า ก็ยังยืนยันอย่างนี้. เช่นว่า อย่างที่เราจะเคยอ่านกันแทบทุกคนแล้วว่า โลกนี้ ที่แรกมันก็เป็นดวงไฟ ก็ว่ามาจากดวงอาทิตย์ หรือว่าจะมาจากมารวมตัว ของหมอกเพลิงกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งก็ตาม แต่เป็นที่ยุติต้องกันว่า มันเป็นดวงไฟ ที่ถูกเป็นไฟเท่าๆ กับดวงอาทิตย์; แล้วนานเท่าไรก็ตามใจ มันเย็นลงๆเย็นลงจนเป็นก้อนๆ หนึ่ง ซึ่งมีเนื้อหาเป็นคล้ายกับโลหะ.

แล้วต่อมา มันก็ร้อน ด้วยการที่ถูแดด ถูกลม ถูฝน ถูอะไรต่างๆ ที่เกิดขึ้นในการบรรยากาศรอบๆ โลกนี้, ทำให้ผิวโลกนี้มันร้อน มันกระจายออกเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ เป็นธาตุนั้นธาตุนั้น หลายๆธาตุด้วยกัน ก็มีที่ขังน้ำอยู่แล้วก็มีธาตุหลายๆ อย่างลงไปสะสม หมักหมม. ได้ความสบเหมาะเข้า โอกาส

หนึ่งมันก็เกิดเป็นสิ่งที่มีชีวิตขึ้นมาในน้ำ ซึ่งยังเล็ก ดูด้วยตาไม่ค่อยเห็น; แล้วก็โตขึ้นๆ.

นานมาอีกมากมาย สิ่งที่มีชีวิตนี้มันก็เจริญขึ้น โดยผสมกันหลายวิธี หลายๆ เซลล์ชีวิตเป็นหนึ่งกลุ่ม เป็นสัตว์เล็กๆ ขึ้นมาก็มี เป็นพืชพันธุ์ พืชทุกชนิดขึ้นมาก็มี มันก็เจริญแข่งกัน มันอาศัยกันและกันเรื่อย ๆ มา จนมี สัตว์ที่ใหญ่โตขึ้นมา กระทั่งเป็นสัตว์ทั้งหลาย อย่างที่เราเห็นๆ หรือรู้ๆ กันอยู่ และมาเป็นคน อย่างที่นั่งกันอยู่ที่นี่.

นี่ลองคิดดูเถอะว่า แม้ในฝ่ายทางวิทยาศาสตร์ ฝ่ายวัตถุแท้ๆ เท่าที่เขา จะค้นคว้ากันอย่างไร มันก็ได้ผลลัพธ์ เป็นความรู้ๆ อย่างนี้ : ว่าจากดวงไฟที่ไม่มี ชีวิต หรือเราอาจจะถือว่า ไม่มีชีวิต ก็มาเย็นลง มากกลายเป็นสิ่งที่มิเกิดมีชีวิต; แล้วก็มีชีวิต; แล้วก็มีชีวิตโดยสมบูรณ์ อย่างที่เห็นอยู่.

นี่ก็เพราะมันมี อะไรอย่างหนึ่ง ที่บังคับให้เป็นไป อย่างนั้น. ถ้าจะ พุดอย่างสำหรับให้เด็กๆ ฟัง ก็ว่า มันมีชีวิตชนิดหนึ่ง มันซ่อนอยู่แล้วในดวงไฟ นั้น มันไม่มีโอกาสที่จะเจริญออกมาเป็นชีวิตอย่างนี้ มันก็รออยู่ก่อน จนเมื่อไร มันมีโอกาสดังนั้น ชีวิตที่มันซ่อนอยู่ในดวงไฟ มันก็ค่อยๆ แสดงตัวออกมา เป็นชีวิต ที่ละเอียด แล้วก็ใหญ่โตขึ้นมา จนกระทั่งเป็นชีวิตคน; อย่างนี้ใครจะเชื่อ หรือไม่เชื่อก็ได้.

แต่คนที่มีความปัญญา ที่เป็นนักค้นคว้าในเรื่องของโลกนี้ เขาค้นพบ อย่างนี้แล้วมันก็ไม่เห็นว่า จะต้องขัดกันกับหลักธรรมะข้อไหน; เพราะสิ่งต่างๆ

น้ำมันเป็นไปตามกฎเกณฑ์ เมื่อมันใช้เวลานานมาก มันก็แปลกไปมาก. แต่ทุกอย่างนี้มันไม่พ้นไปจากกฎเกณฑ์ ที่เรียกว่า อิทัปปัจจยตา, และไม่พ้นไปจากกฎเกณฑ์ ที่เรียกว่า สามัญญลักษณะคือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา. มัน เปลี่ยนได้เรื่อย จึง เกิดเป็นของใหม่ขึ้นมา จนรู้จักคิดนึก รู้จักรู้สึก ว่าเป็นสุขเป็นทุกข์, มันก็ ดิ้นรนต่อไป จนดับความรู้สึกที่เป็นทุกข์เสียได้.

นี่เราเรียกว่า มันถึงที่สุด เป็นที่เบิกบานถึงที่สุดแห่งความเป็นพุทธะ; ถ้ามันไม่มีเชื้อแห่งความเป็นพุทธะ มันก็มีความเบิกบานอย่างนี้ไม่ได้; เช่นเดียวกับที่ ถ้ามันไม่มีเชื้อที่เรียกว่าชีวิตอยู่แม้ในดวงไฟที่กำลังลุกนี้ มันจะค่อยๆ วิวัฒนาการขึ้นมาเป็นชีวิตอย่างเดียวกันนี้ไม่ได้. นี่ขอให้ निकไกลออกไปถึงขนาดนี้.

นี่ไม่ใช่เป็นเรื่องเพื่อเจ้า อย่างเรื่องปรัชญาอะไรเลย; มันเป็นไปในเรื่องของวิทยาศาสตร์ คือมองเห็นได้ เข้าใจได้ แล้วก็แนวเดียวกันเท่านั้น ไม่ต้องหลายแนวให้เป็นที่ขัดแย้งกัน. เพราะฉะนั้นจึงตั้งหัวข้อขึ้นมาว่า เชื้อแห่งความเป็นพุทธะนี้ ก็ได้มีมาแล้ว ตั้งแต่แรกเริ่มเดิมที; เช่นเดียวกับสิ่งที่เรียกว่า ไภวฉลยธรรมนั้น มันก็เป็นอย่างนั้นมาแล้ว ตั้งแต่แรกเริ่มเดิมที.

ในสิ่งนั้นจะมี เชื้อแห่งชีวิต เพื่อเป็นชีวิต มาเป็นชีวิตนี้ก็ได้, หรือว่า จะมาเป็นความรู้อย่างถูกต้องทั่วถึงขึ้นมาตามลำดับ จนเป็นพุทธะ อย่างนี้ก็ได้อีก. และให้ถือเอาความหมาย ของคำว่า พุทธะ นี้กว้างไว้ กว้างๆ ไว้ คือว่า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน; รู้ก็เป็นพุทธะ ตื่นก็เป็นพุทธะ เบิกบานก็เป็นพุทธะ; เพราะมันเป็นการเบิกบานของความรู้ ที่จะดับความทุกข์ได้.

เรื่องนี้ถ้าจะพูดกันไปในแง่อื่น มันก็มีมากมายหลายแขนงที่จะพูดได้; แต่ว่าอาตมาจะไม่พูดมากมายหลายแขนง จะพูดมุ่งหมายแต่ในทางว่า มันมี**เชื้อแห่งความเป็นพุทธะอยู่โดยธรรมชาติ** เพื่อว่าคนทั้งหลายจะได้เกิดกำลังใจ กระทั่งเกิดความแน่ใจ ว่า**เราก็มีเชื้อแห่งความเป็นพุทธะ** แล้วสักวันหนึ่งก็**จะเบิกบาน ถึงความเป็นพุทธะได้**. นี่ความมุ่งหมาย หรือความประสงค์ ในการบรรยายเรื่องนี้ โดยเฉพาะในตอนนี้ มันมีอยู่อย่างนี้.

บางคนกำลังท้อใจ เห็นว่ามันยังไกล เรื่องมันมาก ก็เลยเฉยๆ หรือว่า บางทีก็นอนใจทอดอาลัย เหมือนกับคนตายอยาก ทำๆไปอย่างนั้น. แต่ถ้าเขาได้รู้เรื่อง**ความจริงของสิ่งๆนี้** ว่า **เป็นสิ่งที่มิได้อยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง และทุกเวลา**; หมายความว่ามันมีอยู่ในทุกๆ อณู ทุกๆปรมาณูของสิ่งที่ยังมีชีวิต แล้วมาประกอบกันเข้าเป็น**สิ่งที่มีชีวิต**; แม้ชีวิตเล็กๆ ก็เรียกว่ามัน**มีความเป็นพุทธะ** เจริญขึ้นมาตามส่วน กระทั่งมันมีชีวิตที่สมบูรณ์ **ความเป็นพุทธะก็จะมีได้สมบูรณ์**.

....

ไถวัลยธรรมในแง่เป็นธรรมชาติวิวัฒนาการถึงความ**เป็นพุทธะ**.

สำหรับคำว่า "ไถวัลยตา" นั้น มีความหมายแต่เพียงว่า **ความที่มันเป็นอย่างนั้น**. ถ้าพูดว่า "ไถวัลยธรรม" ก็หมายถึง **สิ่งที่เป็นอย่างนั้น**, ถ้าไถวัลยตา ก็หมายถึง**ความที่มันเป็นอย่างนั้น**. **ความที่มันเป็นอย่างนั้น**; คือเป็นสิ่งเดียวทั้งหมด มีอยู่ในสิ่งทั้งปวงตลอดเวลานั้นแหละ เราจะมองดูกันได้หลายแง่ และที่สำคัญที่สุดสำหรับพุทธบริษัทนี้ ก็แง่ที่ว่า มัน**เป็นธรรมชาติ**

ที่อาจจะเจริญรุ่งเรือง วิวัฒนาการไปถึงความเป็นพุทธะ ในระดับสูงสุดหรือเต็มที่ได้.

อย่าได้นอนใจ หรือว่าทอดอาลัยเสียว่า เราไม่ได้มีอะไรที่สร้างมาเพียงพอ ที่จะ**เป็นพุทธะ**. ให้มีความคิดเสียใหม่ว่าสิ่งนี้เป็นไถ่ถอนธรรม มีอยู่ตลอดเวลา ในที่ทุกสิ่ง; หากแต่ว่ายังไม่ได้เจริญ คือไม่ได้วิวัฒนาการขึ้นมา, แล้วเราก็มา **เป็นถึงขนาด เป็นมนุษย์** อย่างนี้แล้ว เรียกว่ามันภาคปลาย, หรือว่า **ใกล้ต่อจุดสูงสุดเต็มที่แล้ว**; คือว่าเราไม่ใช่ยังเป็นเพียงก้อนหิน ก้อนดิน หรือกรวดทราย หรืออะไรทำนองนั้น; มัน**เป็นธาตุที่ประชุมปรุงแต่งกัน** ขึ้นมาแล้วอย่างนี้ ถึงขนาดนี้ แล้วก็มี**เชื้อที่จะให้**เป็นพระพุทธรเจ้า หรือ **เป็นพุทธะ** นั้นใส่มาแล้วเสร็จ แต่เรามองไม่เห็นเอง.

อยากจะยกตัวอย่าง ซึ่งมันออกจะซ้ำๆ หรือว่าตลกไปก็ได้; แต่ที่จริง ก็เป็นเรื่องอย่างเดียวกัน ว่า**สิ่งที่เรียกว่า "เชื้อ"** นั้น แม้เชื้อทางวัตถุ มันก็ **ละเอียดลึกซึ้งจนมองไม่เห็น**. เชื้อที่มาเป็นคนขึ้นมาคนหนึ่ง ก็ยังละเอียดจนมองไม่เห็น แล้วมันยังมีเชื้อที่มันละเอียดกว่านั้น ที่มันถ่ายทอดกันได้ หรือจะเจริญเบิกบานออกไปได้ นั้นยังมองไม่เห็น. จนเราต้องเรียกว่า ความที่มันจะต้องเป็นอย่างนั้น; เช่นในเมล็ดมะม่วงเม็ดหนึ่ง ทำไมมันมีอะไรบ้าง? มันมีความที่มันจะต้องเป็นต้นมะม่วง จนเป็นดอกเป็นผลถึงที่สุด.

หรือว่าในไข่ไก่ฟองหนึ่ง มันมีความที่มันจะต้องเป็นไก่เต็มตัว ความที่มันจะเป็นเนื้อไก่ หนังไก่ ขนไก่ เล็บไก่ ไข่ไก่ ไก่สีแดง สีเขียวของขนของอะไรทั้งหมด มันอยู่ในฟองไข่ฟองเดียว; **ความที่จะต้องเป็นอย่างนั้น เรามองไม่เห็นได้ด้วยตา**; แม้ว่าเราจะเอาไข่ฟองนั้นมาแยกธาตุดู เรายังไม่พบส่วนที่มัน

จะแสดงว่า มันยังเป็นชนน้อยๆ หรือว่าเป็นหนังน้อยๆ เป็นสีสันน้อยๆ มัน
เป็นไปไม่ได้; เพราะมันยังต้องอาศัยความเจริญและความเปลี่ยนแปลง ตามกฎ
แห่งอิทัปปัจจยตา อีกมากมายหลายชั้นนัก, และต้องการเวลาด้วย กว่าไข
ฟองหนึ่งมันจะมีความเป็นไก่อที่สมบูรณ์ แสดงออกมาเป็นไก่อเต็มที.

อย่างนี้เราเรียกว่า **ภาวะแห่งความเป็นอย่างนั้น**, แล้วเป็นที่
มั่นใจได้ ทำให้มีความหวังว่า มัน**ต้องเป็นอย่างนั้นแน่**. เช่นไขฟองนี้ถ้าพัก
เข้าไปแล้ว ก็จะได้ไก่ออย่างนั้นออกมาจริงๆ นี่เราก็ควรจะมีความเข้าใจทำนอง
เดียวกัน ว่า**ในชีวิตทุกชีวิตนี้** มันมี**เชื้อแห่งความเป็นพุทธะ** คือจะเป็น
บุคคลที่มีความรู้ หรือตื่น หรือเบิกบานเต็มที่ใส่มาแล้ว; **ขอให้พักให้เป็น**.
เดี๋ยวนี้มันก็จะอยู่ที่ไม่ได้พัก หรือพักไม่เป็น. ถ้าพักเป็น ฤทธิมันก็จะออกมาได้
ทันความต้องการ ทันเวลา.

ที่นี้บางคนยังถึงกับว่า ไม่รู้ไม่ชี้ ว่ามันจะเป็นอย่างไร ก็ปล่อยๆไป
อย่างนั้น; หรือจะยอมรับแต่เพียงว่า **ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า**
ไปก็แล้วกัน **ผลมันก็จะเกิดขึ้นอย่างนั้น** นี้ก็ถูกที่สุดแล้ว; เรียกว่าไม่พูด
ให้มันยาวความ.

อาตมาเสียอีก เป็นผู้ที่จะพูดอะไรให้ยาวความออกไป กว่าที่คน
ธรรมดาควรจะฟัง; แต่ว่า ไม่ใช่พูดให้ยาวความโดยไม่มีประโยชน์อะไรเสีย
เลย; อย่างน้อยที่สุด มันก็เป็นเรื่องยาวความไปในทางให้เกิดความแน่ใจ ความ
มั่นใจว่า มันจะต้องเป็นได้อย่างนั้นแน่ๆ แล้วเกิดกำลังใจ ในการที่จะประพฤติ
ปฏิบัติยิ่งขึ้น แล้วก็จะได้ผลนั้นโดยเร็ว.

พูดง่ายๆ ว่าถ้าเราแน่ใจว่า ความเป็นพุทธะมีอยู่ในทุกคน ถ้าพักเป็นมันก็ออกมาเป็นตัวเร็ว, พักไม่เป็นมันก็ช้าหน่อย; ดังนี้แล้ว ก็เข้าใจว่า คงจะมีหลายคนที่ตั้งใจ ที่จะพักให้เป็น และออกมาเป็นตัว.

เชื่อแห่งความเป็นพุทธะ มีอยู่ในทุกสิ่งแน่.

ที่นี่ ข้อที่พูดว่า **เชื่อแห่งความเป็นพุทธะ** นี้ มีอยู่ในทุกสิ่ง; เป็นไภวฉลยธรรม มีคู่กันมากับไภวฉลยธรรม ในแขนงไหน ในแง่ใด ก็แล้วแต่จะมอง. นี่ก็เพื่อจะให้เห็นว่า มันมีทั่วไปในที่ทุกหนทุกแห่ง ในทุกเวลา ทุกยุคทุกสมัย ขอให้เข้าใจอย่างนั้น.

ถ้าคนที่มีความเชื่อในเรื่องการเกิดใหม่ ก็ยิ่งสบาย ยิ่งแน่ใจได้โดยง่าย; แม้คนบางคนจะไม่ยอมเชื่อในเรื่องเกิดใหม่ หลังจากตายเข้าโลงไปแล้ว ก็ควรจะแน่ใจในข้อที่ว่า **ในชีวิตทุกชีวิตมันก็มีสิ่งนี้.** ที่ต่ำลงไปกว่ามนุษย์ก็ยังมีสิ่งนี้, ในสัตว์เดรัจฉานก็มีสิ่งนี้, มดแมลงก็มีสิ่งนี้; แม้แต่ในใบไม้ ต้นไม้ที่มันมีชีวิต มันก็มีสิ่งนี้ แม้แต่ในเซลล์ เซลล์หนึ่ง ที่ประกอบกัน มันก็มีสิ่งนี้; มันจะต้องมีความเบิกบานไปตามเรื่องตามราวของมัน.

ถ้าสิ่งใดมีชีวิต สิ่งนั้นก็จะต้องมีสิ่งนี้; เพราะมีชีวิต มันต้องหมายความว่ามีความรู้สึก. ถ้ามัน **มีความรู้สึก** นั้นแหละมัน **คือธาตุของความ เป็นพุทธะ;** แต่ว่าชีวิตชนิดนั้น มันละเอียด มันเล็กเกินไปจนเรามองไม่เห็น ได้ด้วยตา จึงต้องใช้คำนวณ ว่าเป็นสิ่งที่มีชีวิตแน่.

คณิตชีวิต - เป็นชีวิตที่ต้องคำนวณ จึงจะรู้สึกว่ามีชีวิต; ส่วนชีวิตที่เป็นสัตว์เป็นคน เป็นอะไร มันวิ่งได้ เดินได้ อย่างนี้ไม่ต้องคำนวณ, เห็นเข้าก็รู้จักว่า มีชีวิต. แต่ถ้าเป็นต้นไม้แบบนี้ เราก็ต้องคำนวณ ว่าถ้ามันรู้สึกได้ มันมีชีวิตได้ มันเป็นได้ตายได้ มันมีความต้องการได้ มันมีความรู้สึก; ฉะนั้นชีวิตนั้นมีความรู้สึก. **ความรู้สึกนั้นมันเป็นธาตุแห่งความเป็นพุทธะ** และถ้ามันละเอียด ถึงเป็นเซลล์หนึ่งๆ ของต้นไม้ หรือของสัตว์ก็ตาม ในหนึ่งเซลล์ก็มีชีวิต และมีความรู้สึก.

จะให้เล็กลงไปอีก ถึงนับว่า โปรโตพลาสซึม **โครโมโซม** ที่เล็กละเอียดอันหนึ่ง ที่มันอาศัยอยู่ในเซลล์นั้นๆ มันก็ต้องมีชีวิต, แล้วมันก็ต้องมีความรู้สึก อีกระดับหนึ่ง **ซึ่งต้องคำนวณ** มองเห็นไม่ได้ต้องคำนวณโดยวิธีคำนวณ จึงจะมีผลออกมาว่า มันก็รู้สึก และมีชีวิต หรือ บางทีสิ่งที่เล็กที่สุด; เช่นที่เรียกกันว่า ไวรัส หรืออะไรเดี๋ยวนี้ มันเล็กจนเข้าไปอยู่ในจุลินทรีย์ได้อีกทีหนึ่งอย่างนี้. คำนวณดูเถอะ มันก็ต้องมีความรู้สึก หรือมีความมีชีวิต; แต่มันน้อยมาก มันเล็กมา มันละเอียดมาก จนแทบจะมองไม่เห็น จึงต้องเรียกว่าเป็นชีวิต ที่เราจะถือว่ามีชีวิตได้ ก็แต่โดยการคำนวณ, ไม่อาจจะหยิบมาดูเห็นมันวิ่งเดินได้อย่างนี้.

เป็นอันว่า สิ่งที่เรียกว่า ชีวิตนี้ มันละเอียดมาก จนมองด้วยตาเห็นไม่ได้ แล้วมัน คู่กันกับจิต หรือความรู้สึก; **ส่วนที่เป็นความรู้สึกนี้ เป็นธาตุแห่งความเป็นพุทธะ.** จุลินทรีย์ตัวนี้ยังไม่อาจจะเป็นพระพุทธเจ้าได้ นี่แน่นอน; แต่ว่าวิวัฒนาการของมันยังมีต่อไปข้างหน้าอีกมาก ซึ่งมันจะค่อยๆ สูงเข้าไปสู่ระดับอื่น, ระดับอื่น แล้วสูงขึ้นไป จนกว่ามันจะเป็นคน หรือเป็นอะไร

ที่สูงสุด ในทางความรู้สึกนึกได้, หรือว่าเขาอาจจะบัญญัติแยกออกไปทางอื่นว่าสูงสุดในทางความรู้สึกอย่างอื่น ไม่ใช่ตรัสรู้เพื่อดับทุกข์ ก็ยังได้เหมือนกัน.

เดี๋ยวนี้เป็น**พุทธบริษัท** เราเอา**ความสูงสุด** กัน **ที่ตรัสรู้** **ดับทุกข์** **ได้** ก็เลยมีหวังสำหรับในพวกพุทธบริษัท; แล้วได้มาเป็นคน ก็มีชีวิตในลักษณะนี้แล้ว ก็เรียกว่าใกล้เต็มทีแล้ว. เพราะฉะนั้นอย่าไปทำให้มันผิดเสีย, อย่าไปทำให้มันถอยหลังเสีย, อย่าไปทำให้เรียกว่า ควรจะได้ แล้วก็ไม่ได้อะไรเลย.

เมื่อสิ่งที่มี**ความรู้สึกลึก** มันเป็นสิ่งที่มีชีวิต และมีความรู้สึกขึ้นมา; ที่นี้ส่วนที่ประกอบกันขึ้นมาเป็นสิ่งๆ นี้หลายๆ ส่วนประกอบกันขึ้นเข้าเป็นสิ่งๆ นี้ที่เรียกว่ามีชีวิต และมีความรู้สึกได้นี้ **ในส่วนประกอบแต่ละส่วนๆ นั้น มันมีชีวิตหรือไม่?**

เมื่อถามอย่างนี้ คนก็อาจจะตอบได้ว่า โดยหลักของเหตุผล มันก็ควรจะมีได้; ไม่อย่างนั้นมันจะมาเป็นส่วนประกอบ ที่เกิดความรู้สึก หรือมีชีวิตได้อย่างไร, มัน**จะต้องมีชีวิตอีกแบบหนึ่ง**, หรือมีธาตุแห่งความรู้สึกนึกอีกแบบหนึ่ง, คือลดลงไป ผ่าส่วน ผ่าเสี้ยว แยกออกไป, แยกออกไป, แยกออกไป คือไกลออกไปทุกที แต่ก็ต้องถือว่ามันมี. นี้เรียกว่า เราจะคำนวณโดยเหตุผล มันก็ชวนให้เห็นอย่างนี้, ไม่ให้เห็นเป็นอย่างอื่น.

หรือจะถือตามที่พวกคนนักคิดเขาคิดกันไว้แล้ว เขาเขียนไว้ใน**คัมภีร์** ของคนบางพวก ก็เขียนไว้อย่างนั้นเหมือนกัน ว่า**ความมีชีวิต** **ความรู้สึกลึก** **นึกได้**

และจะวิวัฒนาการเป็นพระพุทธรูปเจ้าได้นั้น มีอยู่ในทุกสิ่ง; แม้ในเม็ดกรวดเม็ดทราย ซึ่งเดี๋ยวนี้ถือว่าไม่มีชีวิต. หรือจะแยกออกเป็นธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ธาตุอากาศ ธาตุวิญญาณ; แต่ละอย่างๆนี้มันจะมาประกอบกันขึ้นเป็นสิ่งที่มีชีวิต และรู้สึกคิดนึกได้.

ถ้ามีธาตุวิญญาณอยู่ด้วย มันก็ไม่ต้องสงสัย; เดียวนี้ก่อนแต่ที่ธาตุวิญญาณจะปรากฏ มัน ก็อาศัยธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลมนี้. อย่างที่พวกนักวิทยาศาสตร์เขาว่า : โลกนี้มันออกมาจากวัตถุธาตุล้วนๆ มามีชีวิตขึ้นมาได้ คิดนึกได้ เป็นคนเป็นสัตว์ได้. เขาอาจจะลืมไป, หรือเขาอาจจะไม่ได้คิดค้น, หรือเขาไม่อาจจะคิดค้นถึงเรื่องอวิญญาณธาตุ; รู้แต่เรื่องธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม เขาก็ยังคิดเห็น และยอมรับว่า อันนี้ก็ป็นต้นเหตุที่ทำให้เกิดชีวิตได้.

ธาตุประสมกันถูกลง ทำให้เกิดชีวิตและความรู้สึก.

ธาตุดิน, คุณสมบัติที่มันจะ กินเนื้อที่ คือจะเป็นวัตถุ เป็นร่างกายนี้. ธาตุน้ำ, คุณสมบัติที่จะเกาะกันไว้ หรือมีความสดชื่น. ธาตุไฟ ก็คือ อุณหภูมิที่พอเหมาะแก่ความต้องการสำหรับชีวิต. แล้ว ธาตุลม นี้คือ ความเปลี่ยนแปลง ความระเหย ความเทไปเทมา ให้มันเหมาะสมแก่ชีวิต ที่จะเกิดขึ้นมา. ฉะนั้นได้แต่เพียงธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ก็มีชีวิตเกิดได้.

พวกนักคิดบางพวก ก็ยอมรับแต่เพียง ๔ ธาตุนี้เท่านั้น ว่าเป็นชีวิตได้ แต่ในพุทธศาสนา เรา ก็เติมอากาศธาตุ วิญญาณธาตุ เข้าไปด้วย เป็น

๖ ธาตุ **นี้**ยิ่งเห็นง่ายว่า **มันมีชีวิต**. **นี้**เราจะเปรียบเทียบอย่างไร, จะปรับกันอย่างไร, เราก็อาจจะพูดว่า **วิญญาณธาตุนั้น คือสิ่งที่พวกเราไม่รู้ ไม่รู้จัก** ทั้งที่มันมีอยู่ในธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม; เขาไปมองเห็นแต่ส่วนที่เป็นลักษณะของธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม เลยไม่ได้คำนึงถึงวิญญาณธาตุ. ส่วน**อากาศธาตุ** นั้น เป็น**ความว่าง** เป็นที่ว่าง, เป็นที่ว่างที่จะให้ธาตุทั้งหลายเหล่านี้ตั้งอยู่ได้ ก็กลายเป็นที่รองรับ หรือที่ตั้งของธาตุอื่นๆ ไป **นี้**เรียกว่าอากาศธาตุ. เพราะถ้าไม่มีที่ว่างแล้ว จะมีอะไรตั้งอยู่ได้; มันต้องมีที่ว่างให้สิ่งต่างๆ ตั้งอยู่ มันจึงจะตั้งอยู่ได้. **นี้**ก็ถือว่า เป็นธาตุที่สำคัญส่วนหนึ่งด้วยเหมือนกัน.

เราอาจจะพูดได้ว่า **ไม่มีธาตุใดที่จะมีความสมบูรณ์ในตัวมันเอง** ในการที่จะเป็นความรู้สึกสมบูรณ์ขึ้นมาได้, เป็นจิตโดยสมบูรณ์ขึ้นมาได้. มันต้องเจอกัน, **ต้องปรุ่กันทุก ๆ ธาตุ** ตามความเหมาะสม ตามความจำเป็น, แล้วจึงจะเกิดสิ่งที่เรียกว่า**ชีวิต** และ**มีความรู้สึกได้**.

ชีวิต ต้องมีเชื้อแห่งความเป็นพุทธะ ทำให้มีความรู้สึกด้วย.

สิ่งที่เราจะต้องสังเกตดูให้ดี แล้วก็จำไว้เป็นหลักก็คือว่า **ถ้ามีชีวิต ต้องมีความรู้สึกด้วย**; จะเป็นชีวิตอย่างต่ำเพียงไร ก็ต้องรู้สึกด้วย : คนมีชีวิต คนก็รู้สึก, สัตว์มีชีวิต สัตว์ก็รู้สึกนั่นนี่ คือมีจิตใจด้วย, ต้นไม้ก็มีชีวิต แล้วก็มีคนก็รู้สึกได้ด้วย แต่ก็**เป็นความรู้สึกที่หยาบหรือที่เลว หรือที่อะไรจนแทบจะไม่เรียกว่าจิต**. แต่มันก็คือจิตนั่นแหละ; แต่ไม่ถึงขนาดที่จะเป็นจิตอย่างสัตว์หรืออย่างคน.

ที่นี้ส่วนที่มาประกอบกันขึ้นเป็นต้นไม้ ก็ต้องมีธาตุที่จะทำให้เกิดชีวิต หรือมีชีวิต และมีธาตุที่ทำให้เกิดความรู้สึก; ดังนั้นพวกนั้น เขาจึงถือเสียว่า ในทุกอย่างทุกประการ มีเชื้อแห่งความเป็นพุทธะ คือมีความรู้ และเป็นความรู้สึก ที่จะวิวัฒนาการขึ้นไป จะเป็นพระพุทธรเจ้าได้. นี้ก็จะมีคนอันธพาลบางคนถามว่า ในกองขี้หมาจะมีเชื้อพระพุทธรเจ้าหรือ? คนตอบก็ตอบว่า มี; เขายืนยันว่ามี, เพราะว่ามันยังใหญ่ หรือมันยังหยาบไป. อย่าว่าแต่กองขี้หมา; ส่วนที่มันประกอบกันขึ้นเป็นอะไร ในส่วนเล็กๆ นั้นก็ยังมีความจะย่อยให้ละเอียดลงไปอย่างไร มันก็ว่ามี.

เชื้อแห่งความเป็นพุทธะ คือเชื้อที่ทำให้รู้สึกได้ และให้มีชีวิตได้, มีอยู่ในทุกธาตุ ที่จะมาทำหน้าที่กันคนละหน้าที่, แล้วประกอบกันขึ้นเป็นชีวิตที่เห็นชัดขึ้นมา รู้สึกแรงขึ้นมา, รู้สึกแรงขึ้นมา จนเป็นคนจนเป็นพระพุทธรเจ้า. เดียวนี้เขาถือว่า มันเป็นเชื้อชนิดเดียวกัน; อย่างเราจะเปรียบเทียบว่า ความเป็นไก่ที่ยังอยู่ในฟองไข่นั้น มันไม่มีทางจะเปรียบเทียบกันได้เลย กับไก่ที่มันออกมาวิ่งอยู่ เป็นไก่หนุ่ม ไก่แก่แล้ว. แต่มันก็เป็นสิ่งเดียวกัน ที่มันกำลังอยู่ในรูปอื่น ยังไม่มีวิวัฒนาการ.

ทุกสิ่ง เต็มไปด้วยเชื้อแห่งความเป็นพุทธะ.

ขอให้นี่กองอย่างนี้กันบ้าง จะได้มีความแน่ใจ ในความเป็นไปได้ของสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ที่มันมีอยู่ในที่ทั้งปวง ในเวลาทั้งปวง ว่ามันเต็มไปด้วยเชื้อแห่งความเป็นพุทธะ. เพื่อประโยชน์อะไรจะต้องคิดกันอย่างนี้?

ข้อแรกก็เพื่อจะมีกำลังใจ เพื่อจะรับเอามา หรือว่าอย่างน้อยที่สุด มันก็จะได้ไม่ดูถูก ไม่ดูหมิ่น ไม่เบียดเบียน ไม่ย่ำยี **สิ่งทั้งหลายเหล่านั้น โดยที่ถือว่า มันก็มีเชื้อแห่งความเป็นพุทธะเหมือนเรา.** ถ้าเรามาไกลแล้ว เราก็เป็นพี มันยังเล็กอยู่ มันก็เป็นน้อง.

ถ้าคิดอย่างนี้แล้ว **เราอาจจะรักได้ แม้แต่เมื่ดกรวดเม็ตทราย** ว่า มันเหมือนกับเป็นน้อง. ในนั้นมันยังหลับอยู่ มีธาตุแห่งความเป็นพุทธะที่ยังหลับอยู่, มีธาตุแห่งชีวิตที่ยังหลับอยู่; ถ้าต้องไปแยกออกเป็นอนู เป็นปรมาณู แล้วต้องได้ความเหมาะสมอย่างอื่น แล้วจึงจะมาเป็นสิ่งที่มีชีวิต มีความรู้สึกสูงขึ้นมา กว่าจะได้เป็นคนกับเขาเหมือนกัน.

ให้ถือว่า **แม้แต่ในปรมาณูหนึ่ง ๆ ก็มีค่า สำหรับความเป็นพุทธะ** หรือสำหรับความมีชีวิตในอนาคต; ถ้าได้ความเปลี่ยนแปลงที่ถูกต้อง ครบถ้วน เหมาะสมเมื่อไร มันก็แสดงรูปออกมาเป็นความมีชีวิต หรือความมีความรู้สึก ซึ่งเป็นเชื้อแห่งความเป็นพุทธะโดยตรง นั่นแหละเขาเรียกว่า **เชื้อแห่งความเป็นพุทธะ** หรือว่า ธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะ, หรือว่าพุทธสภาวะในรูปแบบนั้นๆ ที่ยังไม่มาถึงกับว่าเป็นมนุษย์ ที่รู้เรื่องอริยสัจจ ๔.

ที่นี้เรามา**ดูในจิตใจ**ของเรา เราก็จะพบได้ว่า มันมีอยู่เป็นชั้นๆ : ใน**ชั้นแรก**นี้ ให้มันมีความรู้สึกได้ก่อนเถอะ; เช่นต้นไม้มันมีความรู้สึก มันคิดนึกอะไรได้หรือไม่ ก็ไม่แน่ แต่มันมีความรู้สึกคือชอบ หรือไม่ชอบ, รู้สึกว่าจะตาย หรือจะอยู่นี้ มันมีความรู้สึก; เพราะมันมีการต่อสู้เพื่อหลีกเลี่ยงการตาย, มันมีการพยายามอย่างที่เราเห็นได้อยู่. ถ้าเราจะไปทำให้มันตาย มันจะ

ต่อสู้เพื่อจะไม่ตาย, หรือมันจะออกดอกออกผลมา เพื่อสืบพันธุ์ไว้, หรือมันจะ
ออกรากมาเพื่อรักษาชีวิตไว้ แสดงลักษณะแห่งการต่อสู้ คือความรู้สึกรู้สึก.

เมื่อมีความรู้สึก มันก็ขยายตัวออกไปได้ เป็นความรู้แจ้ง, รู้แจ้งชัด
ลงไปยิ่งกว่าความรู้สึก; มันก็มีทางที่จะรู้แจ้ง ถึงขนาดผิด หรือขนาดถูกก็ได้
ถ้ารู้ถูกมันก็เบิกบานถึงที่สุด. จากความเบิกบานถึงที่สุดของจิตนี้ กว่าจะ
ลงไปถึงขั้นแรกที่สุด คือเป็นเพียงเชื่อสำหรับความรู้สึก ธรรมชาติแห่งความ
รู้สึกเป็นเชื่อแห่งความรู้สึก **น้ำมันไกลมาก.**

แม้ในคนคนหนึ่ง ก็ลองคิดดูให้ดี ว่าพอเกิดอยู่ในท้องแม่ มันมีความ
รู้สึก แต่มันยังคิดนึกไม่เป็น; เพราะว่ามันมีเชื่อแห่งความรู้สึก คือธรรมชาติ
แห่งจิต, ธรรมชาติแห่งความรู้, หรือจะเรียกว่า **ระดับหนึ่งแห่งความเป็นพุทธะ**
มีมาแล้ว ในสิ่งที่เรียกว่าจิต หรือความคิดนึกได้.

ถ้าเราจะไปคิดว่า **เมื่อมันยังเป็นลูกอ่อนในครรภ์ของมารดา** เพิ่งตั้ง
กำเนิดได้หนึ่งเดือน หรือครึ่งเดือน หรือหนึ่งวัน หรือเมื่อยังเป็นไข้อยู่
มันอยู่กันที่ไหน?

ทำไมมันจึงเบิกบานรวดเร็วนัก? ช่วงเวลา ๑๐ เดือนเท่านั้น. นี่ก็คือ
กันเป็นหลัก มันก็วิวัฒนาการจนรู้สึกได้ ดิ้นได้ หิวได้ อะไรได้; แต่มันคิด
ไม่ได้ เพราะมันยังไม่เจริญถึงขนาดที่มันจะคิดนึกได้. แต่มันก็มีเชื่อแห่ง
ความรู้สึกคิดนึก; แล้วก็สูงขึ้นมาระดับหนึ่ง, เจริญขึ้นมาระดับหนึ่ง, คือ
รู้สึกได้ นั่นนี่ได้ ร้อนเย็นได้.

เมื่อคลอดออกมาจากท้องแม่แล้ว ที่นี้มันก็เจริญต่อไปได้รับเวดล้อม
อย่างนั้นๆ อย่างนี้, แล้วก็คิดเป็นนี้ แต่ก็ยังไม่ชัดแจ้ง. พออายุมากขึ้น
๒ เดือน ๓ เดือน ๙ เดือน ๑๐ เดือน ๑ ปี วิ่งได้เดินได้นี่ **ความคิดต่างๆ**
มันชัดแจ้ง เป็นรูปเป็นร่างที่ชัดแจ้ง; ถ้าถูกก็ถูกชัดแจ้ง, หรือถ้าผิดก็ผิด
ชัดแจ้ง. มันไปในทางผิดทางถูก สลับกันไปอย่างนั้น มันก็คงจะทำให้รู้จักถูก
มากขึ้นเท่านั้นแหละ; ผิดก็เป็นครู ถูกก็เป็นครู. ในที่สุดเขาก็รู้เรื่องความถูก
มากขึ้นๆ ถ้าเขาไม่เหลวไหลจนเกินไป. ในที่สุดก็เบิกบานได้ รู้เต็มที่ได้ เพราะ
เหตุผลเพียงนิดเดียวว่า "**ธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะ**" **มีอยู่ในนั้น** มันจะ
ไม่ตายด้าน หรือมันจะไม่ถอยกลับ, มันจะตะบึงตะบันไปข้างหน้าเรื่อย จนกว่า
มันจะรู้แจ้ง เบิกบานถึงที่สุด นี่ธรรมชาติของมันเป็นอย่างนั้น.

....

ความเป็นพุทธะรุดหน้าได้ถึงจุดสมบูรณ์.

ธรรมชาติความเป็นพุทธะอาจเบิกบานช้าเร็วได้ สุดแต่เหตุปัจจัย
แต่ที่นี้มันเป็นไปไม่ได้ตามธรรมชาติของมัน เพราะมันมีอะไรมาขัดขวางเสีย;
ฉะนั้นเราจึง, บางคนนะ, ไม่สามารถจะรู้ได้ ไม่สามารถจะเดินถูกทางได้ ไม่
สามารถปฏิบัติถูกทางได้; มันมีอะไรมาขัดขวางเสีย. แต่ถึงอย่างไรก็ดี **ธรรมชาติ**
ของความ เป็นพุทธะ มันยังอยากจะรุดหน้าไปเรื่อย ให้ไปถึงจุดของความ
ที่สมบูรณ์ให้จนได้.

นี่เป็นสิ่งที่ **ต้องสังเกตดู** ว่าถ้ามีอะไรมาเป็นอุปสรรคมาก อย่างนี้ มัน
ก็ช้าลง เท่านั้นแหละ แล้วมันก็จะดิ่งตันไปให้จนได้. ฉะนั้น เรื่องที่แม่เขาจะ
กล่าวไว้ในรูปที่เหลือเชื่อ มันก็ควรเชื่อหรือน่าเชื่อ ว่าทุกคนต้องไปนิพพาน.

แม้เรื่องที่มีมันเป็นนิยาย เช่นว่า พระเทวทัตทำอนันตริยกรรมแล้ว ผิดมากแล้ว, รับกรรมรับบาป ใช้กรรมใช้เวรหมดแล้ว ในที่สุดก็จะเป็นพระพุทธเจ้าองค์หนึ่ง, คิดดู, นี่ความคิดของคนโบราณเขาवादไว้อย่างนี้. ช่างนาฟ้าศิริ, อะไรก็ตาม จะต้องไปเป็นพระพุทธเจ้าองค์ใดองค์หนึ่ง. บางทีจะมีข้อยกเว้นพิเศษ ว่ามันฉลาดมาก มันผิดมาก, มันทำผิดมาก; แต่ถ้ามันเกิดกลับจะให้ถูก มันก็ถูกได้เร็วเหมือนกัน มันยังดีกว่าคนที่ไม่ฉลาด นี่มันแตกต่างกันอย่างนี้.

บางคนเกิดมาฉลาดหรือโง่ เพราะมีอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยผิดกัน แล้วยังได้รับอุปสรรคจากภายนอกที่แตกต่างกัน. เราก็ควรจะเห็นว่ามันเป็นเพื่อนกัน ไม่ควรจะเกลียดชังกัน, ควรจะเมตตาปราณีกัน; เพราะว่า ล้วนแต่ว่ามีธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะอยู่ในส่วนลึก, เป็นเชื้อที่มีอยู่ในส่วนลึก สำหรับจะงอกงามไปสู่ความเป็นพุทธะ.

เดี๋ยวนี้มันกำลังมีสมรรถภาพคนละระดับ; จะมองดูในคนคนเดียวก็มีหลายระดับ คนละระดับ; จะมองดูเป็นเรื่องของโลกทั้งโลก เป็นวิวัฒนาการของทั้งโลก มันก็คนละระดับ. เช่นพวกจุลินทรีย์ทั้งหลาย อาจจะมีเพียงความรู้สึกรู้สึก หรือมีเชื้อแห่งความรู้สึกรู้สึก. แล้วถ้ามันสูงขึ้นมา มันก็รู้สึกชัดแจ้งขึ้นมาได้ เป็นสัตว์เล็กๆ เป็นอะไรขึ้นมา. นี่ถ้าเป็นคนมันก็รู้ผิดรู้ถูก รู้ดีรู้ชั่ว ในที่สุดก็เบิกบานถึงที่สุดนี้ สมรรถนะนี้ยังแตกต่างกันอยู่เป็นขั้นๆ.

แต่ถึงแม้ว่า **ในบุคคล** นี้ มันก็ต้องไปพิจารณาถึงข้อที่ว่า เมื่อมันตั้งปฏิสนธิขึ้นมาในท้องแม่จนกว่าจะออกมาเป็นคนโตสมบูรณ์นี้ มันก็ยังมีสมรรถนะต่างกันเป็นขั้นๆ; คือพุทธภาวะ หรือเชื้อแห่งความเป็นพุทธะ

มัน แสดงตัวออกมาได้เป็นชั้น ๆ ชั้น ๆ ที่ต่างกันมาก. แต่ที่มันเร็วแล้ว เพราะมันได้ทำมาได้วิวัฒนาการมานานแล้ว จนกระทั่งเป็นคนแล้ว; แม้แต่ตั้งต้นกันด้วยปฏิสนธิในครรภ์มารดา มันก็วิวัฒนาการเร็วมาก. บางทีออกมาไม่กี่เดือนไม่กี่ปี จิตใจนี้จะสูงสุดถึงกับเป็นพระอรหันต์ได้; แล้วมีข้อความกล่าวไว้ว่า สามเณรเล็กๆ เป็นพระอรหันต์ ก็มีบ้าง; อย่างนี้เป็นต้น.

ฉะนั้นขอให้มองเห็นความประสงค์ของการบรรยายในวันนี้ เพื่อให้รู้จักสิ่งๆ ที่เรียกว่า ธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะนี้ มันจะมีอยู่ในทุกสิ่งทุกส่วน ของสิ่งที่เกี่ยวกับ ไภวฉลยธรรม

ทุกคนมีเชื้อแห่งความเป็นพุทธะ ล้วนแต่จักถึงนิพพานได้.

ถ้าผู้ฟังยังไม่ลืมนะ ยังจำได้ ก็จำได้ว่า อาตมาได้อธิบายว่า คำนี้มันประหลาด. ไภวฉลยธรรมนี้ แปลว่า หน่วยเดียวล้วนๆ ก็ได้; สมมุติว่าถ้ามันจะเกิดแบ่ง มันก็แบ่งออกมาเป็นมากมาย นับไม่ไหว นับไม่ถ้วน. สิ่งๆ ที่เรียกว่า ไภวฉลยธรรมนี้ถ้าเกิดแบ่งขึ้นมา มันจะแบ่งออกได้เป็นมากมาย หลายพัน หลายหมื่น หลายแสนชนิด นับไม่ถ้วน; แต่ถ้าจะมองกันดู ในแง่ที่มันเป็นอันเดียว หน่วยเดียว มันก็เป็นหน่วยเดียวอย่างยิ่งเหมือนกันนี่. มันแล้วแต่จะเล็งถึงข้อไหน? ไภวฉลยธรรมในความเป็นอย่างไร? ในความเป็นกฎ, หรือในความเป็นธาตุ, หรือในความเป็นธรรมชาติ, หรือในความเป็นธรรมชาติแห่งความพุทธะ ที่มีความรู้สึก เป็นต้น.

ฉะนั้นเราเอากันแต่ที่ว่า สิ่งนี้มันมีอยู่อย่างที่ทำให้ความหวังแก่คนทุกคน คือมีอยู่ในที่ทั่วไป ในที่ทุกหนทุกแห่ง. **ประโยชน์อย่างยิ่งของการเข้าใจเรื่องนี้ ก็ทำให้เกิดความเชื่อแน่ว่า ทุกคนจะต้องไปถึงจุดปลายทาง คือความเบิกบานถึงที่สุดแห่งความเป็นพุทธะ หรือว่า นิพพาน.** ฉะนั้นคนที่ประณามตัวเองว่าเป็นคนโง่ จะเป็นคนขาดทุนที่สุด เป็นคนโชคร้ายที่สุด; เพราะว่าเขาจะไม่จัดแจงอะไรให้ดีกว่าที่ยอมโง่.

ที่นี้ ธรรมชาติใส่เชื้อแห่งความเป็นพุทธะมาให้ทั้งที่ มันก็เหลว มันก็ถูกทำลายเสีย หรือว่าถูกกักขังไว้ให้มันเนิ่นช้า. **มันควรจะถือว่ามันเป็นธรรมชาติ คือง่ายตาย คือเป็นไปได้เอง ในที่ทุกหนทุกแห่ง,** มันเป็นธรรมชาติ เหมือนที่เราจะต้องประสบอะไรตามธรรมชาติ; นี่มันง่ายตายอย่างนี้ ความที่จะเจริญทางจิตใจขึ้นไป เป็นจิตสูงสุด มันก็เป็นธรรมชาติ; ฉะนั้น ทำให้ถูกต้องตามเรื่องของธรรมชาติ มันก็จะไปเร็ว, พอไปชัดขวาง หรือทำผิด มันก็ช้า.

ที่นี้ ในการที่เชื่อได้ว่า มีในทุกยุคทุกสมัย หรือทุกหนทุกแห่งนั้น มันก็ดี อย่าได้คิดว่า หลายพันปีมาแล้ว, เดียวนี้ไม่มีแล้ว; เหมือนที่บางคนก็พูดว่า ไม่หวังกันแล้วที่จะเป็นพระอรหันต์ เพราะมันปลายแล้ว, อะไรอย่างนี้เป็นต้น. หรือว่า ในถีนี่ ในประเทศอย่างนี้ ไม่ต้องมีหวังที่จะเป็นพระอรหันต์นี้มันก็ไม่ถูก. **เพราะกฎของธรรมชาตินี้ มันไม่ได้จำกัดอยู่กับสถานที่หรือเวลา; มีความถูกต้องที่ไหนเมื่อไร มันก็แสดงออกมาเต็มที่.**

"ทุกสิ่งมีธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะ" นี้เข้าใจกันได้ทุกศาสนา.

ที่นี้ ที่ว่า จะมีประโยชน์พิเศษออกไปอีก ก็คือความมุ่งหมาย, โดยเฉพาะอย่างยิ่งความมุ่งหมายของอาตมา. ขอรับสารภาพกันตรงๆ ว่ายังมี ความปรารถนารุ่งขึ้น **ที่จะทำความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา ระหว่างทุกๆ ลัทธิศาสนา;** อย่าให้เกิดความคิด, หรือมองกันไปในแง่ที่ว่า มันเป็นปรปักษ์ต่อกัน เป็นศัตรูต่อกัน, มีอะไรแตกต่างกันอย่างตรงกันข้าม แล้วก็มุ่งหมายที่จะทำลายกัน.

นี่จึงได้พยายามอย่างยิ่ง ที่จะทำให้ทุกคนเข้าใจในสิ่งที่เรียกว่า ไภวฉลยธรรม คือมีสิ่งอยู่สิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นอันเดียวเท่านั้น; แม้จะแยกออกไปเป็นกี่ส่วน ก็มีความหมาย หรือความมุ่งหมายอย่างเดียวกันนั้น ตามเรื่อง ตามลักษณะ ที่ได้บรรยายมาแล้วหลายครั้งหลายหนเรื่องไภวฉลยธรรม ในฐานะที่เป็นกฎ; แล้วก็ยิ่ง **มีความหมายของสิ่งที่เรียกว่า พระเจ้า** ในศาสนาที่มีพระเจ้า, หรือในศาสนาที่มีปรมาตมัน เป็นตัวใหญ่ของสากล ที่จะเป็นที่ออกมาแห่งตัวน้อยๆ ที่เป็นคนคนหนึ่ง, บางศาสนาเขาถือกันอย่างนี้, บางศาสนาเขาถือว่า มีพระเจ้าที่สร้างคนออกมาๆ นี้ก็มี.

นั่นมันเป็นเพียงกิริยาอาการภายนอก อยากจะพูดกันอย่างไรก็ได้; แต่ในภายในแล้วขอให้อยอมรับตรงกันว่า **มีสิ่งอยู่สิ่งหนึ่ง แล้วแต่ใครจะเรียกชื่อว่าอะไร.** เราอยากจะเรียกชื่อว่าไภวฉลยธรรม คือธรรมชาติแห่งความเป็นอันเดียวกันทั้งหมด ทุกหนทุกแห่ง และทุกยุคทุกสมัย คือธรรมชาติ; แล้วก็ธรรม-

ชาตินี้อยู่ในรูปต่างๆ กัน : เป็นกฎของธรรมชาติก็มี, เป็นอำนาจหรือเป็นอิทธิพล อันหนึ่งก็มี, เป็นสิ่งที่มีแท้จริง อันหนึ่งก็มี.

อย่างในวันนี้ กำลังพูดถึงสิ่งที่เรียกว่า ธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะ คือเชื่อที่จะทำให้เกิดความเป็นพุทธะขึ้นมา มีอยู่ในทุกสิ่ง ที่มีชีวิตสมบูรณ์ หรือชีวิตยังไม่สมบูรณ์ หรือครึ่งชีวิต หรือกระทั่งยังเป็นส่วนน้อยๆ ที่จะประกอบกันขึ้นเป็นชีวิต ไม่มีลักษณะแห่งชีวิตแสดงให้เห็น แต่มันจะประกอบกันขึ้น เป็นสิ่งที่มีชีวิต. ให้ถือว่าในแต่ละส่วนนั้น มันก็มีเชื่อแห่งความมีชีวิต, แล้วก็มีเชื่อแห่งความที่จะรู้สึกคิดนึกได้; ส่วนนี้เราเรียกว่าเชื่อแห่งความเป็นพุทธะ ที่เหมือนกับเมล็ดพืช ที่เพาะได้ดี บำรุงรักษาให้ดีแล้วก็เป็นต้นไม้ แห่งความเป็นพุทธะขึ้นมา.

เข้าใจกันดีในทุกศาสนาแล้ว จักประกอบกรรมด้วยเมตตากรุณา.

นี่คือ ไถวัลยธรรม ที่น่าสนใจอย่างยิ่งกันอีกแง่หนึ่ง หรือความหมายหนึ่ง. ขอให้เอาไปคิดดูให้ดีๆ หวังว่ามันจะช่วยให้มีความแนใจมากขึ้นก่อน แล้วก็ มีความกล้าหาญที่จะปฏิบัติ; เพราะมันแนใจ ก็อาจจะปฏิบัติได้ทันแก่เวลา, แล้วก็ จะมีใจกว้าง ยอมรับ หรือ มีเมตตากรุณา ในสิ่งที่มีชีวิตอันปรากฏชัดแล้วทั้งหลาย. เช่นนับตั้งแต่ต้นไม้ขึ้นไป ถึงสัตว์ถึงคนนี่ แล้วต่ำไปกว่านั้น จะเป็นชีวิตของเซลล์หรือของอะไรรักสุดแท้ แม้แต่ของจุลินทรีย์ก็ยอมรับความมีชีวิตของมัน ไม่มีเจตนาที่จะทำลายมัน โดยจิตอันโหดร้าย.

แต่สำหรับ การต่อสู้ป้องกันตัวเองนี้ ก็เรียกว่าเป็นหน้าที่ หรือเป็น สิทธิที่จะกระทำได้, ให้กระทำด้วยความรู้สึก ที่เมตตากรุณา; ไม่กระทำ ด้วยความรู้สึกเจตนาจะฆ่าด้วยโทสะจริต ก็เป็นเรื่องทำให้จิตใจดีขึ้น, ให้มีเมตตา กรุณามากขึ้น, มีพรหมวิหารที่ดีขึ้น, ไม่ต้องถึงขนาดเป็นโพธิสัตว์ ที่ว่ายอมเสีย ชีวิตของเราเพื่อช่วยผู้อื่น ก็ได้. เอาแต่ว่า เราจะไม่เบียดเบียนผู้อื่น แล้วก็ ต่อสู้ป้องกันชีวิตตัวเองในทางที่ถูกต้อง อย่างนี้ก็ได้, เอาตามเรื่องของ ศีลธรรม ก็ยกยกเว้นให้ ไม่ถือว่าเป็นการแก่งแย่ง.

แต่ถ้าเป็นเรื่องของปรมาตถธรรมแล้ว มันก็ไม่มีคน ไม่มีอะไร, มัน ก็ยิ่งง่ายต่อไปอีก; แต่มันยากในการประพฤติปฏิบัติ. คนอันธพาลมักจะฉวย โอกาส เอาเป็นเรื่องไม่บาปไม่กรรม ทำลายสัตว์อื่น หรือชีวิตของผู้อื่น; อย่าง นั้น ไม่ใช่ปรมาตถธรรมดอก มันเป็นอันธพาล ถ้าปรมาตถธรรมจริง มันก็ เป็นเรื่องจริง เป็นเรื่องที่ต้อง หรือบริสุทธิ์.

นี่ดูให้ดี, เราอาจจะพบ สิ่งที่เรียกว่า ไถวัลยธรรม กันในอีก แห่งหนึ่ง ซึ่งมีประโยชน์มาก หรือถ้าจะกล่าวทีเดียวให้หมดจดสิ้นเชิง ก็จะเป็น ไถวัลยตา คือ ความที่มันเป็นไถวัลยธรรมที่มันมีอยู่ในสิ่งนั้น, มันมีอยู่ใน กฎเกณฑ์ต่างๆ ในปรากฏการณ์ต่างๆ ในธรรมชาติต่างๆ กระทั่งในธรรมชาติ แห่งความเป็นพุทธะเป็นต้น นี่ทำให้มีหวัง.

ฉะนั้นขอให้ระลึกนึกถึงคำว่า "ธรรม" คำเดียวหมายถึงทุกอย่าง : เป็น ตัวธรรมชาติก็มี; เป็นกฎธรรมชาติก็มี, เป็น หน้าที่ของมนุษย์ตามกฎหมายของ

ธรรมชาติ ก็มี เป็นผลที่จะได้รับตามกฎของธรรมชาติ ก็มี; แต่ว่า **ทั้งหมด** นั้นแหละ มันมีความเป็นไภวฉลยตา, **ความเป็นไภวฉลยธรรมอยู่**; ไม่อย่างนั้นมันก็มีอยู่ไม่ได้ มันจะมาถึงบัดนี้ไม่ได้, มันจะมีอยู่ในที่ทุกหนทุกแห่ง ไม่ได้, เราจึงไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงความเป็นไภวฉลยธรรม ของสิ่งที่เรียกว่า "ธรรม"

ที่นี้ เมื่อเรียกว่า"ธรรม" ได้เท่าไรแล้ว ก็ต้องถือว่า มันมีความเป็นไภวฉลยธรรม เสมอกันหมด คือ **มีไภวฉลยตาเสมอกันหมด ในทุกสิ่งที่เรียกว่า "ธรรม"**; จะเป็นสภาวะธรรม สัจจธรรม ปฏิบัติธรรม ปฏิเวธธรรม หรือ ธรรมอะไรก็ตามถ้ามีอีก ก็จะมีความเป็นไภวฉลยธรรมนี้เสมอกันหมด.

นี้ธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะ ก็นับว่าเป็นสิ่งหนึ่ง ซึ่งรวมอยู่ในสิ่งเหล่านั้น มีอยู่ในสิ่งทุกสิ่ง; แม้เวลานี้ไม่มีความรู้สึก ก็อาจจะ**วิวัฒนาการมา เป็นสิ่งที่มีความรู้สึกได้**, แล้วก็รู้สึกยิ่งๆ ขึ้นไปจนรู้สึกถึงที่สุด แล้วก็วิวัฒนาการอันนี้ ก็เป็นไปตามกฎแห่งอิทัปปัจจยตา ซึ่งเป็นตัวไภวฉลยธรรม ดังที่ได้อธิบายมาแล้วในคราวก่อนๆ.

นี้ก็พอจะมองเห็นได้คือบ่ไกลออกไปนิดหนึ่งว่า **ไภวฉลยธรรมทั้งหลาย** เป็นไภวฉลยธรรมอันเดียวกัน คือ**มีความสืบเนื่องสัมพันธ์กัน** เกี่ยวโยงกัน; ที่พูดได้ว่า แล้วแต่เราจะแบ่งแยกไปมองดูเฉพาะในแง่ไหน ก็แบ่งแยกออกได้มากไม่มีที่สิ้นสุด. แต่ถ้ามองดูในความเป็นอันเดียว อย่างเดียว มันก็อย่างเดียวกันจริงๆ.

นี่คือ **ความมุ่งหมายที่จะพูดในวันนี้** มีไม่มาก มีเพียงเท่านี้ : **เพื่อให้แน่ใจว่า เชื้อแห่งความเป็นพุทธะมีอยู่ในทุกสิ่ง ในฐานะเป็นไภวฉลย-**

ธรรม; เช่นเดียวกับเชื้อแห่งความมีชีวิต ย่อมมีในสิ่งทุกสิ่ง เพราะความ
เป็นไถ่ถอนธรรม.

แต่ว่า วิชาความรู้ในสมัยปัจจุบัน หรือที่เขาตัดตอนเอามาเพียงแค
ปัจจุบัน ที่เห็นได้ด้วยตานี้ ก็ไม่พูดอย่างนั้น ไม่อธิบายอย่างนั้น; แยกออก
เป็น สิ่งที่มีชีวิต ไม่มีชีวิต ไปเสียเลย, แยกเป็นสิ่งที่มีความรู้สึก หรือไม่มี
ความรู้สึกไปเสียเลย. แต่เรามันพูดไปในการทำงานที่ว่า **สิ่งที่เรียกว่าไม่มีชีวิต,**
เดี๋ยวนี้ไม่มีชีวิต, แต่มัน **มีเชื้อแห่งความมีชีวิตพร้อมอยู่ในนั้น,** หรือ**สิ่งที่ไม่มี**
ความรู้สึกอะไรเลยเวลานี้แต่มัน**มีเชื้อแห่งความที่จะมีความรู้สึก** ซ่อนอยู่
ในนั้น.

เป็นอันว่า **ความที่จะวิวัฒนาการ** เป็นบุคคลผู้รู้ถึงที่สุด สูงสุดนี้
เป็นของธรรมดาสามัญที่สุด มีได้แก่ทุกหน่วยของสิ่งที่กำลังถูกสมมุติว่าเป็น
อะไร : ว่าเป็นชีวิตเต็มๆก็ได้, ว่าเป็นชีวิตที่ต้องคำนวณก็ได้, หรือเป็น
ชีวิตที่เรียกว่า ยังห่างไกลกัน ยังต่างกันอยู่มากก็ได้. **อย่าได้เหยียบย่ำ**
สิ่งเหล่านั้นเลย; มันจะเกิดความเข้าใจผิด หรือความโง่เขลาเบาปัญญา ไปใน
ทางที่จะกักขังตัวเอง ให้มันได้รับประโยชน์น้อยเข้า. **ขอให้เปิดไว้ให้มันกว้าง**
ที่สุด ที่จะเป็นที่ไหลเข้ามาแห่งความรู้สึกที่ดีที่งาม นับตั้งแต่ความเมตตา
กรุณา ขึ้นไป จนถึงความรู้แจ้งในสิ่งทั้งปวง; เรียกว่า **เมตตาก็เจริญ**
ปัญญาาก็เจริญ แล้ว การตรัสรู้ก็เป็นที่หวังได้โดยง่าย.

วันนี้ไม่มีเรื่องอะไรมาก ก็ขอยุติไว้แต่เพียงเท่านี้ ขอให้พระสงฆ์ทั้งหลายสวด คุณ
สหายาย บทที่ให้เกิดความกล้าหาญ ในการปฏิบัติธรรมตามเคย ต่อไป.

โกวลยธรรม

- ๘ -

หินโค้ง ๒๖ พ.ศ. ๑๖

โกวลยธรรมในฐานะเป็นกฎชีวิตพัฒนาการ.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายในชุด โกวลยธรรม เป็นครั้งที่ ๘ นี้ อาตมาจะได้กล่าว
โดยหัวข้อที่ว่า **โกวลยธรรมในฐานะที่เป็นกฎชีวิตพัฒนาการ หรือว่ากฎ
ชีวิตพัฒนาการ ตั้งอยู่ในฐานะเป็นโกวลยธรรม** ก็ได้เป็นเรื่องที่เหมือนกัน.

[บทวนคำบรรยายครั้งก่อน ถึงหน้า ๒๗๕.]

เกี่ยวกับเรื่องนี้ ต้องขอชักชวนความเข้าใจของท่านทั้งหลาย ไว้เรื่อยๆ
ด้วยเกรงว่า จะฟังไม่รู้เรื่อง; และบางคนก็เพิ่งจะมาฟังเป็นครั้งแรก ในเมื่อ

เรื่องมันติดต่อกันมาเรื่อยๆ ตั้งหลายครั้งแล้ว อย่างนี้ก็ฟังยาก หรือยากที่จะเข้าใจได้; ดังนั้นจึงต้องทบทวนบางสิ่งบางอย่าง ให้เป็นที่เข้าใจกันไว้ให้ได้.

สิ่งที่เรียกว่า "ไควล์ยธรรม" ก็คือสิ่งที่ เป็นไควล์ย. ไควล์ย ก็คือ เป็นอันเดียวกันทั้งหมด ทั้งโดยเวลา และทั้งโดยเนื้อที่ หรือภูมิประเทศ. ถ้ามีความเป็นอันเดียวกันทั้งหมด ก็เรียกว่าไควล์ยได้ทั้งนั้น, หรือความที่มันเป็นอย่างนั้น ก็เรียกว่า ไควล์ยตา คือความเป็นไควล์ย.

ความมุ่งหมายของการบรรยายเรื่องนี้ อยู่ที่ ต้องการจะให้เข้าใจใน **สิ่งที่ลึกซึ้งอยู่ในเบื้องหลัง**; ถ้าเข้าใจแล้ว จะทำให้มีความเชื่อแนในกฎเกณฑ์ต่างๆ. เช่นอย่างว่า เราไม่อาจจะหลีกพ้นไปได้ จากกฎของธรรมชาตินั้นๆ; คือว่าเราจะหนีไปเสียที่ไหน มันก็ไม่พ้นจากกฎเกณฑ์นั้นๆ; เช่นกฎแห่งกรรม เป็นต้น; เพราะว่ามันเป็นอันเดียวกันทั้งหมด ทั้งโดยเวลา และทั้งโดยเนื้อที่ ดังที่กล่าวมาแล้ว

เราอย่าเียงกันให้มันมากเกินไป **มองดูแต่ในส่วนแคบๆ** จึงเห็นเป็นคนนั้น เป็นคนนี้, เรื่องใหญ่ออกไป ก็เห็นเป็นหมูนั่นหมูนี, เห็นเป็นประเทศนั้น ประเทศนี้, คนพันธุ์นั้นคนพันธุ์นี้; ไม่เคยคิดว่า มัน เป็นของอันเดียวกัน มาโดยกฎอันเดียวกัน; **ควรจะเป็นมิตรกันมากกว่าที่จะเป็นศัตรูต่อกัน.**

การบรรยายนี้มุ่งหมายจะทำความเข้าใจ ในระหว่างชาติ ในระหว่างศาสนา เป็นส่วนใหญ่ จึงได้พยายามวางขอบเขตของเรื่องไควล์ยออกไปถึง

ไภวัญญ คือทั้งหมด, ไม่มีแบ่งแยกอะไรเป็นอะไร; แม้ว่ามันจะยังอยู่ในระดับที่ต่างกัน แต่มันก็เป็นสิ่งเดียวกัน. เช่นว่า มนุษย์มันไม่เหมือนกัน มีต่างๆ กันอยู่บ้าง; แต่มันเป็นมนุษย์เหมือนกัน มันมีอะไรอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งเดียวกัน; อย่างนี้เราเรียกว่า ความเป็นไภวัญญของสิ่งที่เรียกว่ามนุษย์.

ถ้าจะเลยลงไปถึงสัตว์ ซึ่งรวมทั้งมนุษย์ด้วย เป็นสัตว์มนุษย์ แล้วก็สัตว์เดรัจฉาน; ความเป็นสัตว์ นี้ มันก็ยังมี ความเป็นไภวัญญกว้างออกไปอีก คือมีความเป็นสัตว์อย่างเดียวกันทั้งสัตว์มนุษย์ ทั้งสัตว์เดรัจฉาน. อย่างนี้ มันคิดแปลกแตกต่างอะไรกันบ้าง ก็เป็นเรื่องส่วนน้อย.

ทีนี้ถ้าว่าจะเล็งลงไปให้ไกลกว่านั้น โดยใช้คำว่า ชีวิต บรรดาสิ่งที่มีชีวิต มันก็มีความเป็นอันเดียวกัน คือความมีชีวิต, คือว่าความมี **ชีวิตนี้เป็นไภวัญญธรรม**, หรือไภวัญญธรรมของความที่มันมีชีวิต. มันก็อาจจะเหมือนกัน ในส่วนที่เป็นเรื่องของชีวิต, ต่างกันแต่เพียงปรากฏการณ์ข้างนอก ที่มันเจริญกว่ากันบ้างเท่านั้นเอง. ฉะนั้นจึงมีความคิดที่จะรักสิ่งที่มีชีวิตเหมือนกันหมด.

นี่แหละจึง มีระเบียบวินัยบางอย่างเกิดขึ้น สำหรับบุคคลผู้จะประพฤติในชั้นสูงสุด ว่าไม่ให้ทำลายชีวิต แม้ของต้นไม้หรือพืชพันธุ์. อย่างวินัยของภิกษุ ฆ่าสัตว์เดรัจฉานตาย มีอาบัติเท่ากับฆ่าต้นไม้ตาย และในระเบียบวินัยของบางลัทธิ บางศาสนา ยิ่งเคร่งครัดไปกว่านั้นอีก ไม่ยอมให้นักบวชทำการกระทบกระทั่งแก่ต้นไม้ ใบไม้ พืชพันธุ์ธัญญาหาร ที่ว่ามันมีชีวิตอยู่ อย่างนี้, ขยายความหมายของคำว่า ชีวิต กว้างออกไป ก็เลยเป็นผู้ที่เรียกว่า : ถ้าจะมองกันในแง่ของความรู้สึก ก็มีความรู้สึกสูงกว่า กว้างกว่า ใหญ่กว่า กว่าคนที่จะ

มองว่า เราเป็นคน; มันเป็นสัตว์ ก็ฆ่ามันได้. หรือว่ามันเป็นต้นไม้แล้วก็
เผามันเล่นได้; อย่างนี้เป็นต้น.

นี่คือตัวอย่างในข้อที่ว่า ถ้าใครรู้จักไภวฉลยตา คือ ความเป็นสิ่งเดียว
กันทั้งหมด, เป็นอันเดียวกันทั้งหมด ของทุกสิ่งที่มีอยู่ คนนั้นก็จะมีจิตใจกว้าง,
จะเห็นแก่ผู้อื่นได้, เห็นแก่สิ่งเหล่าอื่นได้, จะไม่ทำการกระทบกระทั่งสิ่งใดๆ;
เรียกว่า ไม่เบียดเบียนโดยประการทั้งปวง ให้ความเอาใจใส่แม้แก่สิ่งที่มีชีวิต
น้อยๆ เล็กๆ น้อยๆ ดูแทบจะมองไม่เห็น. แม้กระทั่งว่าสิ่งที่มีชีวิต เพียง
สักว่าเป็นเชื้อ ยังไม่ได้แสดงออกมา ก็ยังให้ความเอาใจใส่ ให้ความเคารพนับถือ
ว่ามันก็เป็นชีวิต.

[เริ่มการบรรยายตามหัวข้อครั้งนี้.]

ในวันนี้あたมาก็ พูดถึงข้อนี้เป็นส่วนใหญ่ คือความเป็นไภวฉลย เป็นอัน
เดียวกันทั้งโดยเวลา และโดยเนื้อที่ ของสิ่งที่เรียกว่ามีชีวิต; เพราะว่ามันอยู่
ภายใต้กฎอันหนึ่ง กฎอันเดียวกัน เรียกว่ากฎแห่งชีวิตพัฒนาการ, หรือใช้คำ
อย่างอื่นก็ได้ แต่ให้มันได้ใจความว่า มันเป็นกฎแห่งวิวัฒนาการ ของสิ่งที่เรียก
ว่ามีชีวิต ตั้งต้นแต่ชีวิตที่ยังเป็นเพียงสักว่าเชื้อ, หรือชีวิตที่ต้องคำนวณ จึงจะ
รู้ว่ามันมีชีวิตเรื่อยๆ ขึ้นมาจนกระทั่งถึงชีวิตที่เห็นได้ง่ายๆ ด้วยตา ได้เห็นกัน
อยู่รู้สึกกันอย่างง่าย ๆ

เราไม่สนใจที่จะทำจิตใจให้มันกว้าง มันก็เลยแคบ คือเห็นแก่ตัว; ถ้ารู้ความข้อนี้แล้ว มันก็จะเมตตากรุณาทั่วไปหมด. บทแม่เมตตาที่ว่า "แม่ให้สัตว์ที่เคลื่อนที่ได้ เคลื่อนที่ไม่ได้ สัตว์ที่เห็นได้ด้วยตา ไม่เห็นได้ด้วยตา" นี่แสดงอยู่แล้วว่า เราจะยอมรับรองสิ่งที่มีชีวิต ว่ามันเป็นสิ่งที่มีชีวิต จะไปกระทบกระทั่งมันไม่ได้.

ข้อความเข้าใจเรื่องธรรมชาติความเป็นพุทธะ.

ในครั้งที่แล้วมา ได้พูดถึง ธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะ และได้พูดทิ้งค้างไว้ว่า ในสิ่งที่มีชีวิต ก็ต้องมี ความเป็นธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะ. ธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะมีที่ไหน ก็คือสิ่งที่มีมันมีความรู้สึก; เมื่อมีความรู้สึก มันก็ต้องมีชีวิต อย่างน้อยก็ยังเป็นชีวิตที่เริ่มตั้งต้น มันก็มีความรู้สึก; แต่จะเอาความรู้สึกกันมากๆ เหมือนชีวิตที่สมบูรณ์ไม่ได้.

เพราะฉะนั้นจึงอยากจะพูดพร้อมๆกันไป ธรรมชาติแห่งความมีชีวิต, หรือกฎเกณฑ์แห่งความมีชีวิต กับกฎเกณฑ์แห่งความเป็นพุทธะ คือมันรู้สึกได้. หรือว่ากฎเกณฑ์แห่งการที่มันวิวัฒนาการได้ คือจะดูกันในแง่ของชีวิตก็ได้ ของจิตคือความรู้สึกก็ได้, หรือของความเจริญงอกงามเป็นวิวัฒนาการก็ได้, มันมีคู่กัน. หรือว่ามันรวมกันอยู่ ถ้าสิ่งไหนมันมีชีวิต มันก็ต้องมีวิวัฒนาการ, แล้วมันก็ต้องมีความรู้สึก. แต่เดี๋ยวนี้เรามาแยกพูดให้เห็นชัดกันคนละที, และแยกพูดถึงความรู้สึก กฎเกณฑ์แห่งความรู้สึก สิ่งที่ทำให้มีความรู้สึก ในฐานะเป็นไถ่ด้วยธรรมอันหนึ่งแล้ว.

รู้จักไถ่ด้วยธรรมอันเป็นกฎของความมีชีวิตแล้วจะมีเมตตากรุณาขึ้น.

ที่นี้มาพูดถึงสิ่งที่มีชีวิต กฎเกณฑ์ของความมีชีวิต นี้ก็เป็นไถ่ด้วยธรรมอีกอันหนึ่ง. ฉะนั้นสิ่งที่เรียกว่าชีวิตมันต้องวิวัฒนาการ, หรือสิ่งที่มันมีความเป็นไถ่ด้วยธรรมนี้แล้ว มันต้องวิวัฒนาการ; มันจึงเป็นของที่แยกกันไม่ออก มันมีความเป็นไถ่ด้วยธรรมนี้ควบคุมอยู่ ควบคุมให้เป็นไป.

บางคนอาจจะคิดว่าไม่ต้องรู้จักได้; แต่เดี๋ยวนี้อยากจะให้รู้ เพื่อว่ามันจะได้มีจิตใจกว้างรู้จักเมตตากรุณากว้างขวาง รู้จักทำความเข้าใจอันดีในระหว่างบุคคล ระหว่างหมู่คณะ ระหว่างชาติพันธุ์, และโดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างศาสนา.

ถ้ามันมีการทะเลาะวิวาทกันระหว่างศาสนา เราลองคิดดูว่า มันเป็นศาสนาไปได้อย่างไร? มันควรจะใช้คำที่หยาบคายที่สุด ว่ามีการขบกัดกันในระหว่างศาสนา แล้วมันจะเป็นศาสนาได้อย่างไร และเดี๋ยวนี้มันมีอยู่ในโลกหรือไม่? การขบกัดกันระหว่างศาสนา, ระหว่างศาสนานั้นกับศาสนาอื่น มันยังมีอยู่; เพราะว่าต่างคน ต่างไม่เข้าถึงตัวศาสนาของตัวเอง.

สำหรับ พุทธศาสนา นี้ ก็จะมีไถ่ด้วยตา เป็นเหมือนกับพระเจ้าที่เมื่อเข้าถึงแล้ว ก็จะยอมรับทุกสิ่งว่าเป็นสิ่งเดียวกัน เลยไม่เห็นใครว่าเป็นศัตรูได้. นี้ถ้า พวกศาสนาอื่นๆ ที่เขามีพระเจ้า ถ้าเขาเข้าถึงพระเจ้าจริงๆก็จะรู้ว่าไม่มีอะไรที่ไม่ได้ออกไปจากพระเจ้า; ฉะนั้น เขาก็เบียดเบียนใครไม่ได้. ขอแต่ให้มีพระเจ้า และการถึงพระเจ้านั้นจริงๆ มันก็จะหมดปัญหาไปได้เหมือนกัน.

นี่มันยังไม่รู้จักพระเจ้า ไม่มีพระเจ้า ไม่เข้าถึงพระเจ้า มันก็เอาพระเจ้า
นั้นแหละไปเที่ยวพุดเหวียงคนอื่น, เปียดเบียนกันในเรื่องศาสนาได้ นี่เพียง
เท่านี้ท่านก็จะเห็นได้ว่า ความรู้ถึงสิ่งสิ่งหนึ่งซึ่งแสดงความเป็นอันเดียว, เป็น
ตัวเดียวกันทั้งหมด ไม่ยกเว้นอะไร นี่เป็นสิ่งที่ควรจะทำ.

คำบรรยายชุดนี้มุ่งหมายทำความเข้าใจกันระหว่างศาสนา.

อาตามาได้บรรยายมาถึง ๘ ครั้งแล้วนี้ ก็จะบอกเสียงเลยเดี๋ยวนี้ว่า
คำบรรยายชุดนี้ มีความมุ่งหมายจะทำความเข้าใจในระหว่างศาสนาเป็นที่สุด.
ฉะนั้นในการบรรยายครั้งต่อไป ก็จะไม่มีอะไรนอกจากการเปรียบเทียบที่ทำความเข้าใจ
เข้าใจซึ่งกันและกันในเรื่องศาสนา.

เดี๋ยวนี้มันก็เป็นเหมือนกับการให้มาตรการ หรือเป็นการปูพื้นฐาน ที่จะ
ใช้อาศัยเป็นหลักสำหรับพิจารณา เพื่อจะมองเห็นความที่มันเป็นสิ่งเดียวกัน ใน
ระหว่างทุกสิ่งที่มีชีวิต ในระหว่างทุกสิ่งที่มีความคิดนึก และในระหว่าง
ทุกสิ่งที่มีวิวัฒนาการ. ขอให้มองดูกันในงานนี้.

แม้ว่าเราจะ ใช้วิชาวิทยาศาสตร์ทางวัตถุเป็นหลัก มันก็ ยังส่อไปในทาง
ที่ว่า มันก็มีความเป็นอันเดียวกัน, คือมีความเป็นไถวัลยตาอย่างเดียวกันนั้น
แล้วก็วิวัฒนาการออกมาเป็นนั่นเป็นนี่. เอาแต่เพียงโลกนี้ก่อน ว่าโลกนี้ ตามที่
เชื่อกันว่า เป็นส่วนหนึ่งที่แยกออกมาจากดวงอาทิตย์บ้าง คือเป็นดวงไฟเล็กๆ
ออกมา. ที่นี้พวกหนึ่งก็ว่ามันเป็นการรวมตัวของหมอกเพลิง เข้ามาเป็นดวงไฟ

เล็กๆ ของมันเอง, ก็มาเป็นดวงลูกไฟเหมือนกัน. จะว่าแยกออกมาจากดวงอาทิตย์ หรือว่าหมุนรวมตัวของตัวมันเอง ก็เป็นลูกไฟทั้งนั้นแหละ.

ที่แรกนั้น เป็นลูกไฟลูกหนึ่ง แล้วก็มาเดี๋ยวนี้ก็เป็นอะไรๆ อย่างที่เรา เห็น; เรานั่งกันอยู่ที่นี่, มันไม่ใช่ลูกไฟ; ถ้ามันเป็นลูกไฟจะมานั่งอยู่ได้ อย่างไร. นี่ก่อนแต่ที่มันจะเปลี่ยนจากสภาพลูกไฟที่ลูกไฟลงๆ มาเป็นมนุษย์-โลกอย่างนี้ มันก็มีวิวัฒนาการ.

พิจารณาให้เห็นชีวิตว่ามีเชื้ออย่างเดียวกัน.

แล้ว มาลองคิดดูว่า เอาชีวิตมาจากไหน? ก็เมื่อก่อนมันเป็นเพียง ลูกไฟลูกไฟลงๆอยู่;เดี๋ยวนี้เป็นโลกอย่างนี้, แล้วก็ยังมีสิ่งที่มีชีวิต ตั้งแต่สัตว์ เซลล์เดียว สัตว์หลายเซลล์, เป็นชีวิตที่มองไม่เห็นด้วยตากระทั่งมองเห็นด้วยตา, กระทั่งเป็นพืชพันธุ์ เป็นสัตว์เดรัจฉาน เป็นต้นไม้. ชีวิตเหล่านี้มาจากไหน? ในเมื่อที่แรกโลกนี้เป็นลูกไฟลูกหนึ่งที่ลูกไฟลงๆอยู่ นี่ก็จะต้องมองกันว่า มันมีอะไรอยู่ก่อนแล้ว ไข้ลูกไฟไฟลงๆนั้น ค่อยๆเปลี่ยนมาๆ จนกลายมา เป็นโลกอย่างที่เราเห็นอยู่ที่นี่ เต็มไปด้วยสิ่งที่มีชีวิตทั้งนั้น.

แม้จะลอง เปรียบเทียบกันอย่างหยาบๆ เช่น ในไข่เล็กๆฟองหนึ่ง, ไข่ปลาหรือว่าไข่นก ไข่ไก่อะไรก็ตาม, มันน่าประหลาด ตรงที่ว่า ไข่ปลาบางชนิด ละเอียดเท่าเม็ดทรายเล็กๆ ไข่ปลาฝักหนึ่ง มีเม็ดไข่ปลาเล็กๆตั้งล้านก็เห็น จะได้; แล้วในไข่เล็กๆ เท่านั้น มันออกมาเป็นตัวปลาในที่สุด โตเท่าแข่งเท่าขา

ก็มี; แล้วมันเอาเนื้อเอาหนัง เอาเกล็ดเอาครีบ เอาสีอันวรรณะสวยๆ ต่างๆ มาจากไหน จากไขปลาเม็ดเล็กๆนิตเดียว? ก็ต้องถือว่ามันมีอยู่เสร็จแล้วในไขปลา เม็ดนิตๆ; พอได้สิ่งแวดล้อมปรุงแต่ง มันก็เจริญวิวัฒนาการออกมาเป็นปลาตัวใหญ่โต สวยงามอย่างที่เราเห็น. ชีวิตก็มีอยู่ในไขเม็ดเล็กๆนั้น, ความรู้สึกคิดนึกหรือจิตก็มีอยู่ในไขเม็ดเล็กๆนั้น. วิวัฒนาการคือความที่มันจะต้องขยายตัวออกไปเรื่อยมันก็มีอยู่แล้วในไขเม็ดเล็กๆนั้น, มันจึงออกมาได้อย่างนี้. นี่เรียกว่า ไขเม็ดเล็กๆเม็ดหนึ่งของปลา ออกมาได้แบบนี้.

ที่นี้มาดูโลกที่ถือว่า เป็นดวงไฟลูกไฟลงๆ อยู่หลอมละลายอยู่นั้น มันจะออกมาเป็นโลกอย่างเดี๋ยวนี้นี้ : แบ่งเป็นทวีปนั้นทวีปนี้ ประเทศนั้น ประเทศนี้ มีภูเขา มีแม่น้ำ มีอะไรทุกอย่างกระทั่งมีชีวิต เหลือที่จะประมาณได้, กระทั่งมีพวกเราที่มานั่งอยู่ที่นี้ ซึ่งเมื่อก่อนมันไม่มี; มันอยู่ในดวงไฟที่ลูกไฟลงๆนั้น อยู่ แล้วมันออกมาได้อย่างไร.

ดูความเป็นชีวิตทั้งตามหลักวิทยาศาสตร์และความคิดคนโบราณ.

เอาละ, สมมติว่า ถ้า จะศึกษาในแง่ของวิทยาศาสตร์ ว่ามันค่อยๆ เย็นลง มันก็มีความเปลี่ยนแปลง จนกระทั่งมันเกิดแยกตัวออกเป็นแก๊ส เป็นอะไร, เป็นออกซิเจน ไนโตรเจน เป็นน้ำ เป็นอะไรตกลงมา. ตกไปตกมา ทำให้ผิวโลกนี้ เย็นลง, เปลี่ยนแปลงไป เย็นลง, เปลี่ยนแปลงไป นานเหลือ นาน. ในที่ที่น้ำขังแห่งหนึ่ง มันมีการเปลี่ยนแปลงถึงกับว่า เป็นสิ่งที่เรียกว่า มีชีวิตขึ้นในน้ำ ละเอียดดูไม่เห็น และจนกระทั่งดูเห็น.

นี่ลองคิดดูเถอะว่ามันเอามาแต่ไหน? ในเมื่อที่แรกมันมีแต่ดวงไฟที่ลุกโพลงๆอยู่; ฉะนั้นถ้าจะพูดว่า ในดวงไฟที่ลุกโพลงๆอยู่ มีสิ่งเหล่านี้ทั้งหมดนี้อยู่ในนั้นแล้ว จะค้ำไหม? ก็ลองเปรียบดูกับข้อที่ว่า ในไข่ปลาเม็ดเล็กๆเท่าเส้นผม มีความเป็นปลาตัวโต เท่าช้าง เท่าขา สีสันวรรณะสวยงามอะไรอยู่หมดอย่างนี้ก็ไม่มีใครค้ำ. ฉะนั้น ไข่โลกลูกนี้ที่ลุกเป็นไฟอยู่ แล้วก็เย็นลง, แล้วเย็นจนมีชีวิตอย่างนี้, ใช้เวลาทีล้านๆปีก็สุดแท้มันเถอะ แต่มันไม่ได้เอาสิ่งอะไรมาจากไหน นอกจากที่มันมีอยู่แล้วในไข่ลูกนั้น.

ที่นี้คำพูดประหลาดๆ ของบางศาสนาที่ว่า พระพรหมสร้างไข่ขึ้นมาหรือออกไข่ออกมา ก็จำได้ไม่แน่ แต่ก็ต้องมีไข่เหมือนกัน; มีคำว่าไข่, แล้วไข่ของพระพรหมนั้นมันออกมาเป็นโลก เป็นสัตว์โลกอะไรอย่างเดี๋ยวนี. นี่เขาพูดอย่างสมมติอุปมา เพราะว่าพูดอย่างอื่น แล้วฟังกันไม่ถูก เพราะว่าคนมันยังโง่เกินไป คนพูดเขาฉลาดแล้ว แต่คนฟังมันยังโง่ ก็เลยต้องพูดอย่างนั้น.

เดี๋ยวนีเราถือกันว่าคนฉลาดเหมือนกันหมดทุกคนแล้ว ก็ไม่พูดอย่างนั้น จึงพูดไปในทางที่จะมองเห็นสิ่งสิ่งนี้; ว่ามันมีอยู่แล้วในทุกสิ่ง แล้วเป็นสิ่งเดียวกันด้วย เช่นว่า ในโลกนี้เป็นอย่างไร ในดวงอาทิตย์มันก็เป็นอย่างนั้น. แต่ว่าดวงอาทิตย์ที่เป็นแม่นั้น ยังเป็นไฟลุกโพลงๆ ดวงใหญ่อยู่; ลูกที่มันกระเด็นออกมาได้นี้ มันเย็นแล้ว มันกลายเป็นอย่างนี้; ฉะนั้นเมื่อมันยังเป็นไฟลุกโพลงๆ อยู่ มันเหมือนกัน. แต่ในตัวเล็กนี้ ในหน่วยเล็กนี้ มันเย็นแล้ว, มันวิวัฒนาการเป็นอย่างนั้นแล้ว มันก็เหมือนกัน, อาจจะพูดได้ว่า ดวงอาทิตย์ใหญ่ที่ยังเหลืออยู่นั้น เมื่อเย็นลง มันก็เป็นอย่างนี้อีก.

นี่เราจึงขยาย ไถวัลยธรรม หรือไถวัลยตา **คลุมไปหมดโลกนี้** : ดวงอาทิตย์ ดาวพระเคราะห์อื่น และสุริยจักรวาลอื่น คือดวงอาทิตย์อื่น ที่ไหนๆ จะมีสักเท่าไร ก็ตามใจ มันก็เป็นเรื่องเหมือนกันหมดเลย. นี่ก็จะมี ความไม่แตกต่างกัน ในระหว่างสุริยจักรวาลนี้กับสุริยจักรวาลอื่นและสุริยจักรวาลอื่น ซึ่งว่ากันว่า มิไม่รู้ที่หมื่นก็แสนสุริยจักรวาล.

ความที่มีเหมือนกันอย่างเดียวกัน นั้นแหละเป็นไถวัลยธรรม แต่ของบางส่วนเบิกบานออกไปมากแล้ว, บางส่วนยังไม่ทันจะเบิกบาน, บางส่วนยังดิบอยู่ ยังหลับอยู่ ยังเป็นลูกไฟอยู่ก็มี; ยังไม่มีชีวิตปรากฏชัดอย่างนี้ แต่ก็ต้องเรียกว่าชีวิตในลักษณะอื่น. เช่นว่า ปลาที่ยังอยู่ในไข่ ปลานี้ มันก็มีปลาในลักษณะอื่น. หรือว่าในโลกที่ยังเป็นไฟอยู่ ต้องมีโลกอย่างนี้ อยู่ในลักษณะอื่น มันจึงอยู่ในสภาพที่ลูกเป็นไฟอยู่ได้.

ใน**ความที่ลูกเป็นไฟนั้น** มันก็มีเชื้อแห่งพุทธภาวะ คือที่จะรู้สึกอะไรได้ ที่เรียกว่าจิตนี้, หรือว่ามีสิ่งที่เรียกว่า เป็น มิใช่ตาย คือชีวิต อยู่ในนั้น ในไฟนั้นแหละ, หรือมีอำนาจที่จะวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงตัวเอง ก็อยู่ในไฟนั้นแหละ. พอไฟนี้เย็นลง มันก็เป็นธาตุแข็งขึ้นมา; แล้วก็กระจายกันออกไป เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นธาตุทั้งหลาย.

ที่สำคัญมากที่สุดคือเรื่อง ดิน น้ำ ไฟ ลม นี้ : **ธาตุดินคือคุณภาพแห่งการกินเนื้อที่** ธาตุน้ำ คือคุณภาพแห่งการเกาะกุมยึดเหนี่ยวซึ่งกันและกัน ธาตุไฟ ก็คือว่า มันเผาไหม้ ให้เปลี่ยนแปลงให้เจริญ ธาตุลม มันก็ มีการระเหยกลับไปกลับมา, กลับไปกลับมา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง. ถ้าพูดตามหลักของคน.

โบราณ ทางพระพุทธศาสนาหรือที่เป็นต้นตอของพระพุทธศาสนา ก็มี ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม.นี้มันแยกออกมา จากที่ครั้งแรกมันก็เป็นหน่วยเดียวกัน.

ขอให้ทำในใจกันให้ยุติธรรม, หรือมองให้กว้างๆอย่างนี้ จะได้ว่า ความที่ว่า ที่แรกนั้นมันเหมือนกัน โดยความที่มันเป็นสิ่งเดียวกัน; แล้วมันก็แบ่ง แยกตัวออกไป, เดินไปๆได้ไกลเท่าไร ก็ยิ่งแปลกออกไป; แต่มันก็ไม่ทิ้ง ความหมายเดิม เป็นความหมายของชีวิต ความหมายของความรู้สึก ความหมาย ของความวิวัฒนาการ เป็นต้น.

ทุกสิ่งมีกฎและเป็นไปตามกฎ.

ที่นี้ สิ่งต่างๆ มันก็ มีกฎ คือต้องเป็นไปตามกฎ เป็นไปตามระเบียบ. ที่เรียกว่ากฎนี้ เรียกว่าพูดอย่างภาษาธรรมดาสัมมัญ หรือในรูปของภาษาของผู้ที่มีการศึกษา; แต่ถ้าจะพูดสำหรับคนที่ไม่มีการศึกษา ก็ต้องพูดอย่างอื่น. สำหรับ คำว่า กฎ นี้ พวกอื่นอาจจะเรียกว่าพระเป็นเจ้าไปเสียเลย; ยิ่งเป็นภาษาอังกฤษ แล้ว มันน่าหัวที่สุด ที่เผชิญมันคล้ายกันมากกับคำว่า กฎ. คำว่า กฎ นี้ลองขยายเสียงให้ยาวออกไป มันก็เป็นคำว่า God; God คือพระเจ้า. เขา เรียกว่า God แปลว่าพระเจ้า; เรา เรียกว่า กฎ คืออำนาจอันหนึ่ง ซึ่งบังคับ สิ่งทั้งหลายทั้งปวงให้เป็นไป โดยที่ไม่เป็นอย่างอื่นได้.

นี่เราจะพูดกันโดยละเอียด ในการบรรยายครั้งต่อไป ที่จะเปรียบเทียบกันในเรื่องศาสนาโดยทำนองนี้; สำหรับในครั้งนี้ มุ่งหมายจะพูดแต่เรื่องเกี่ยวกับชีวิตที่วิวัฒนาการออกไปได้เป็นหลายชั้น หลายแขนง, ที่แรกมันก็สักว่าชีวิตในรูปต่างๆ กัน.

ขออย่าได้ลืมว่า ชีวิตที่ยังเป็นเพียงสักว่าเชื้อ. หรือชีวิตที่เริ่มเป็นชีวิตขึ้นมา คือชีวิตพืชหรือชีวิตสัตว์ก็ตาม, จนกระทั่งชีวิตที่มันใหญ่โต เติบโต วิ่งได้ เดินได้อย่างคน อย่างข้างอย่างม้านี้ มัน**เป็นชีวิตหลายระดับ; แต่มีความหมายเดียวกันหมด** คือชีวิต เริ่มมีสภาพที่จะเรียกได้ว่ามีชีวิต คือ "เป็น" ซึ่งคู่กันกับ "ไม่เป็น" หรือ "ยังไม่เป็น" ถ้า "เป็น" ก็**คือเป็นชีวิต.**

อย่างเช่นเอาน้ำตาลมาหมักเข้า มันก็เกิดเป็นเชื้อรา เหมือนทำแป้งข้าวหมาก; นี่ที่แรกมันไม่มีชีวิต; แต่พอมาหมักเข้า ชีวิตมันก็แสดงออกมา, ถ้ามันไม่มีอยู่ก่อน มันจะเอามาแต่ไหนมาแสดง อย่างเชื้อเห็ดราในการหมักข้าวหมากนี่. มัน**เป็นชีวิตขึ้นมา** มันก็ต้องถือว่ามันมีอยู่ก่อน จะในแป้งข้าวหมากหรือในอะไร ก่อนหน้านั้นไปอีก; เราก็ดูว่า **ชีวิตที่มันก่อนแต่ที่จะมาเป็นข้าวหมากนี้มันมีอยู่แล้ว.** ในระดับอย่างอื่น ความหมายอย่างอื่น มันก็เป็นเชื้อราขึ้นมา แล้วก็เติบโต เช่นเดียวกับเชื้อราทั้งหลาย :จะเป็นเห็ดที่เอามาแกงกิน อะไรเหล่านี้ก็เหมือนกัน มันมีเชื้อราแล้วออกมาเป็นดอกเห็ด. ในเชื้อรานั้น ต้องมีชีวิต หรือว่าส่วนประกอบของมันที่จะมาเป็นเชื้อรานี้ ก็ต้องมีชีวิตมาก่อนเหมือนกัน.

นี่ถ้าถอยๆไป จนถึงตัวสิ่งที่เรียกว่าชีวิต ชนิดที่เป็นไถวัลย์ **แม้จะมองไม่เห็นตัว** แม้จะอยู่ในลักษณะอย่างอื่น ก็ให้ถือว่า **มันเป็นสิ่งที่มีอยู่**

ในลักษณะเป็นไภวฉยนั้นเป็นนิรันดร. นี้ส่วนที่แตกแยกออกมาเป็นส่วนน้อยๆ นี้มันชั่วขณะ ชั่วขณะ,ชั่วขณะ, มันจึงเปลี่ยนแปลงได้, ถ้ามันอยู่ในสภาพเดิม มันก็ไม่เปลี่ยนแปลง, มันก็ไม่มีอะไรเกิดขึ้น ที่จะให้แปลกออกไป; ดังนั้นต้องมีเหตุปัจจัยเข้าไปปรุงแต่ง แทรกแซงส่วนนั้นส่วนนี้ ให้มันเกิดการเปลี่ยนแปลง มันจึงได้ชีวิตแปลกๆ.

ท่านลองคิดดู ว่ามันจะแปลกออกไปอีกสักเท่าไร ถ้าว่าโลกนี้มันยังอยู่ต่อไปอีกสักหมื่นปี สองหมื่นปี แสนปี มันก็ต้องแปลกๆ มันก็จะมีชีวิตของสัตว์ชนิดไหนเกิดขึ้น ก็พูดได้ยาก; แต่ถึงอย่างไรก็ดี เหลือบมามองดูถอยหลัง มันก็คือชีวิตนั่นเอง ที่มีกฎเกณฑ์ ที่ว่า จะต้องวิวัฒนาการ ไม่อย่างนั้นมันก็ไม่เป็นชีวิต ถ้าเปลี่ยนแปลงไม่ได้ ก็ไม่มีชีวิต. **ความเปลี่ยนแปลงได้ มันก็คือกฎ** อันหนึ่ง ก็ เป็นไภวฉยธรรม ด้วยเหมือนกัน.

ทุกชีวิตเป็นไปตามกฎแห่งชีววิวัฒนาการ.

ในการบรรยายครั้งที่ ๓ เราพูดถึงไภวฉยธรรม ในฐานะที่เป็นกฎแห่ง **สามัญญลักษณะ** คือกฎแห่ง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ที่มีอยู่ในทุกสิ่ง ตั้งแต่ที่ยังไม่เป็นชีวิตสมบูรณ์ จนกระทั่งเป็นชีวิตสมบูรณ์. เมื่อกฎที่มันปรุงแต่งชีวิต บังคับให้ชีวิตเป็นไป ก็เป็นไภวฉยธรรม; แล้วสิ่งที่ถูกปรุงแต่งนั้นมันก็เป็นไภวฉยธรรม คือมีความเป็นอันเดียวกันด้วยเหมือนกัน ก็เลยเป็นอันว่า **ไม่มีอะไรที่ไม่เป็นไภวฉยธรรมต่อกันและกัน และเป็นอันเดียวกัน.**

เดี๋ยวนี้เรามาแยกออกเป็นส่วนนั้น ส่วนนี้; แม้ที่เป็นกฎ ก็ยังแยกออกเป็นกฎนั้น กฎนี้หลายๆกฎ. เช่น กฎปฏิบัติจสุมุขบาท ก็มี กฎอริยสัจจ์ ก็มี กฎสามัญญลักษณะ ก็มี. แต่เดี๋ยวนี้เราแยกมามองกันในแง่ของความที่มันเป็นกฎแห่งชีวิตวิวัฒนาการ **ชีวิตวิวัฒนาการ เป็นไภวัญญธรรมทั่วถึงกันระหว่างชีวิตทั้งหลาย.**

ถ้าสมมุติว่าเทวดามีเหมือนที่เขาวางกัน **ชีวิตนั้นก็เป็นกฎเดียวกันกับชีวิตของมนุษย์;** ลงไปถึงสัตว์เดรัจฉาน, ลงไปถึงต้นไม้ แม้ว่าจะมีรูปร่างขนาดเล็กแทบจะมองด้วยตาไม่เห็น, มันก็เป็นชีวิตนั้นแหละ.

นี่ขอให้อ่านสิ่งที่เรียกว่าชีวิต ในลักษณะที่เป็นไภวัญญธรรม คือเป็นสิ่งเดียวกันหมดทุกเวลาทุกสถานที่ แล้วเราก็จะรู้สึกได้ว่า เหมือนกับได้เข้าไปในชีวิตใหญ่ **ชีวิตมหาศาล คือไภวัญญธรรมที่เป็นตัวชีวิต.**

เมื่อเป็นได้ดังนี้แล้ว จิตใจจะเป็นอย่างไร? มันก็คงเบียดเบียนใคร **ไม่ลง** การที่จะคือพูดเอาว่า เอ้า, เมื่อมันเป็นตัวเดียวกัน ซ้ำมันก็ไม่บาป อะไรนี้มันก็คงเป็นไปไม่ได้; **ความคิดนี้มันจะคิดไปชนิดนั้นไม่ได้.** มันจะคิดไปในทางเมตตากรุณา มันจะคิดไปในทางไม่มีเรามีเขา แต่มีความเป็นตัวเดียวกัน สิ่งเดียวกัน อันเดียวกัน ทั้งหมดทั้งสิ้น. นี่ถ้าจะกรวดน้ำแผ่ส่วนบุญแผ่ส่วนกุศลแล้ว อยากจะให้หนักกันอย่างนี้ **ว่าชีวิตทั้งหลายมันมีความหมายอย่างนี้.**

เชื้อแห่งชีวิตก็วิวัฒนาการไปตามกฎแห่งไภวัญญธรรม.

ที่นี้มาดูกันอีกหน่อยหนึ่งว่า **ทำไมมันจึงเข้าใจยาก?** ข้อนี้เราจะต้อง **เข้าใจความหมายของสิ่งที่เรียกว่า วิวัฒนาการ คือเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ. ใหม่ขึ้นไป**

เรื่อย ตามเหตุปัจจัยที่เข้ามาใหม่; ถ้าเข้าใจกฎนี้แล้วละก็จะเข้าใจได้ว่าทำไมมันจึงมากันอย่างนี้? จากดวงไฟลูกเดียว มาเป็นมนุษย์ หรือว่ามนุษย์โลกที่มีอะไรใหญ่เหลือประมาณนี้ เต็มไปด้วยชีวิต, หรือว่าจะเรียกว่ามันยิ่งไปกว่าชีวิตก็ได้; แต่ถึงอย่างไรก็เถอะมันมีความหมายเต็ม : **ว่ามันมีสิ่งหนึ่งซึ่งมันมีเชื้อแห่งชีวิต** แล้วมันได้เพาะหวานได้งอกงามๆ, งอกงาม, งอกงามจนไม่รู้ว่ามีชั้น ก็ร้อย ก็พัน ก็หมื่น ก็แสน ก็ล้านระดับ; มันจึงมาเป็นอย่างนี้.

ที่นี้ ตัววิวัฒนาการนั้น มันก็ไม่ใช่ของใคร; มันก็เป็น**ไภวฉลยธรรมอันหนึ่ง, เป็นกฎอันหนึ่ง** ในไภวฉลยธรรม. มองไปทางไหนมันก็ไม่มีอะไรนอกจากว่า**ความเป็นอย่างนี้ ไม่มีความเป็นอย่างอื่น**ความไม่ผิดไปจาก**ความเป็นอย่างนี้**; ที่พระสวดซ้ำแล้วซ้ำอีก ซ้ำแล้วซ้ำอีก ตถตา - **ความเป็นเช่นนั้น, อ วิตถตา - ไม่ผิดไปจากความเป็นเช่นนั้น, อนัญญตถตา - ไม่เป็นไปโดยประการอื่น**; คือมองดูที่ไร มันก็จะเป็นไภวฉลยธรรมอยู่นั้นแหละ, เป็นความจริง แต่ว่ามันซ้อนกันอยู่หลายๆ ชั้น หรือมันลึกกันอยู่หลายๆชั้น.

วิวัฒนาการแห่งความมีชีวิตต้องอาศัยเหตุปัจจัยหลายอย่าง.

ที่นี้เราจะดูในแง่ที่มันเกี่ยวข้องกับเราโดยตรง เราก็เป็นสัตว์ที่มีชีวิตที่สมมติเรียกว่าคนคนหนึ่ง ก็คือ มัน**มีชีวิต** แล้วมันก็**วิวัฒนาการ ด้วยกฎของชีวิต** นั่นเอง มันจึงเป็นมาเรื่อย จน**มาเป็นมนุษย์**อย่างนี้ แล้วมันไม่ใช่เป็นมาแต่อย่างเดียว; เพราะว่าในไภวฉลยธรรมนั้น มีส่วนที่แยกออกไปได้หลายอย่างหลายระดับ : ส่วนที่เป็นชีวิตก็ทำหน้าที่ชีวิต, ส่วนที่ทำหน้าที่รู้สึก ก็ทำ

หน้าที่รู้สึก, ส่วนที่ทำหน้าที่องกาม ก็ทำหน้าที่องกาม; มาปนกันหมดแล้วก็เรียกว่า มันเป็นชีวิตที่ประกอบอยู่ด้วยความรู้สึก ที่เพียงพอที่จะทำอะไรได้มากขึ้น; เราจึงทำอะไรได้มากขึ้น เพราะเหตุนี้.

มีสิ่งอยู่สิ่งหนึ่ง ซึ่งไม่ค่อยเข้าใจกัน หรือไม่ค่อยพูดถึงกัน ที่เรียกว่า **แสงสว่าง** หรือ**ความร้อน** มันเกือบจะไม่แยกกัน ถ้ามีแสงสว่างก็จะมีความร้อน, มีความร้อนก็จะมีแสงสว่าง; ไม่จำเป็นจะต้องเป็นแสงสว่างที่มองเห็น, เป็นแสงสว่างที่มองไม่เห็นก็ได้. **ชีวิตต้องอาศัยแสงสว่าง, ความรู้สึกก็ต้องอาศัยแสงสว่าง,** แม้ว่าเป็นแสงสว่างที่มองไม่เห็น. ที่เรามองเห็นก็มีแต่แสงแดด เรียกแสงสว่าง, เรียกแสงแดดว่าแสงสว่าง.

แสงสว่างที่มองไม่เห็นก็ไม่ค่อยรู้; มันมี**แสงสว่างชนิดหนึ่ง** ซึ่ง**ไม่ใช่แสงแดด** แล้วก็**ทำให้สิ่งต่างๆ วัฒนาการได้.** ถ้าแสงแดดทำให้วัตถุวิวัฒนาการได้; แสงที่ไม่ใช่แสงแดดนั้น ก็ทำให้จิตใจวิวัฒนาการได้ จนพูดได้ว่า **สิ่งที่เรียกว่าแสงสว่างหรืออากาศ, อากาศ นี้มันมีอยู่.** ถ้าแสงสว่างของดวงอาทิตย์ก็คือแสงสว่างทางวัตถุ มันก็ทำให้วัตถุเจริญ; ถ้าได้แสงสว่างแล้ว ต้นไม้ต้นไม้สัตว์ทั้งหลายย่อมมีความเจริญองกามใหญ่โต. **แต่มีแสงสว่างชนิดหนึ่ง** ซึ่ง**ทำให้จิต** หรือ **ความรู้สึกที่ไม่มีตัว ไม่มองเห็นตัว ก็เจริญ,** ความรู้สึกซึ่งเป็นสิ่งที่มองไม่เห็นตัว มันก็เจริญ.

ร่างกายนี้ได้แสงสว่างจากดวงอาทิตย์ในหลายๆแง่ หลายๆปริยายแล้วก็เจริญ; ส่วน**จิตใจก็ได้แสงสว่าง** จาก**แสงสว่างชนิดที่มองไม่เห็น** ทำให้**จิตใจนี้ก็เจริญ.**

ถ้าเราจะเปรียบเทียบจิตใจของลูกไก่ ลูกแมว ลูกหมา ลูกม้า ขึ้นมาถึงจิตใจของคน มันก็ต่างกันมาก, คือมันเจริญต่างกันมาก; เพราะมันได้รับความหล่อเลี้ยง ที่ทำให้เจริญวิวัฒนาการนี้ต่างกันมาก มันจึงเป็นชีวิตที่แปลกออกไป : เป็นชีวิตที่มีแสงสว่าง ที่เจริญ ที่มีความรู้สึกสูงกว่า, มีความเป็นพุทธะมากกว่า, จนดูคล้ายๆ กับว่าเป็นของคนละอย่าง.

พอเราโง่งไปหน่อยเดียว เห็นเป็นของคนละอย่าง เราก็ดูถูกดูหมิ่นพวกนั้นว่า มันยังต่ำกว่าโง่งกว่า ไม่อยากจะคบค้าสมาคมอย่างนี้; เรื่องรังเกียจ ผิด รังเกียจวรรณะ มันก็เกิดขึ้น แล้วคนเราก็ประณามสัตว์เดรัจฉานว่า มันเป็นสัตว์, สัตว์ที่ไม่ใช่คน มันไม่เทียบกับคนได้. เราก็ดูถูกมันว่าสัตว์; เอาไว้เป็นมาตรฐานสำหรับวัดว่ามันเร็วกว่าคน.

พอต่ำกว่า มึงโง่ชาติสัตว์ มันก็โกรธ เพราะถือว่ามันไม่ถึงคน. **นี่** เพราะเรามันถูกหลอกด้วยวิวัฒนาการที่มันต่างกัน, แล้วก็ยึดถือต่างกัน. ยังมีแง่อื่นหลายๆ แ่ง ที่คนเลวกว่าสัตว์ก็มี, สัตว์เร็วกว่าคนก็มี ได้ด้วยกันทุกอย่าง. มันเป็นเรื่องของบัญญัติกันทีหลัง; ว่าดีว่าชั่ว ว่าผิดว่าถูก นี่บัญญัติทีหลังทั้งนั้น.

แต่ถ้าเราเอาตัวไถ่ถอนกรรมเป็นหลักแล้ว **ไม่ควรจะมีใครดีกว่าใคร;** แต่ถ้าเอาความรู้สึกของมนุษย์ในตอนหลังเป็นหลัก มันก็มีดีกว่าเร็วกว่า, กระทั่งว่าเป็นความผิดหรือเป็นความถูก. นี่เรื่องมนุษย์ว่าเอาเอง; ส่วนใหญ่ก็ถือเอาว่าถ้ามันทำให้คนลำบาก เดือดร้อน ก็ถือว่ามีผิด. ให้อยู่กันเป็นสุข ก็ถือว่ามีถูก. แต่ตัววิวัฒนาการแท้ๆ หรือไถ่ถอนกรรมแท้ๆ ไม่มีผิดไม่มีถูก มัน

เป็นไปตามกฎของมันเรื่อย; มีเหตุปัจจัยเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างไร มันก็ปรุงแต่งเป็นอันใหม่ขึ้นมา.

ทางเนื้อทางหนังก็เหมือนกัน มีเหตุปัจจัยอย่างหนึ่ง มันก็ปรุงแต่งคนผิวดำออกมา, มีเหตุปัจจัยอีกอย่างหนึ่ง มันก็ปรุงแต่งคนผิวเหลืองออกมา, มีเหตุปัจจัยอีกอย่างหนึ่ง ก็ปรุงแต่งคนผิวขาวออกมา. นี่กระทั่งปรุงแต่งต่าง ๆ นานา เป็นสัตว์เป็นคน เป็นครึ่งสัตว์ครึ่งคน ยังจะเป็นสัตว์อะไรต่อไปอีกมาก.

ฉะนั้นความผิดความถูกนี้ มันเป็นเพียงกฎของวิวัฒนาการที่ได้เหตุได้ปัจจัยต่างกัน แล้วเอามาเป็นเครื่องวัด ว่าอย่างนี้ไม่ตรงกับความจริงของเรา, อย่างนี้ตรงกับความจริงของเรา. **ถ้าดูในชั้นลึก แล้วมันก็ไม่ควรจะมีอะไร ที่จะพูดได้ว่ามันต่างกัน.** ข้อนี้แหละ คือสิ่งที่เรียกว่าไถวัลยธรรมเป็นหน่วยเดียว อันเดียว สิ่งเดียว ทั่วไปหมด.

ฉะนั้น ถ้าเราเห็น สิ่งสิ่งนี้ เราก็จะมีความรู้สึกสูงสุดฉลาดที่สุด คือไม่ยึดมั่นถือมั่น; มองเห็นโดยความเป็นไถวัลยธรรมอันเดียวกัน; ไม่ยึดมั่นถือมั่น เป็นเราเป็นเขา, ดีกว่า เลวกว่า, เป็นสักว่าเป็นธรรมชาติ ที่ไม่ควรยึดถือ.

นี่เป็นประโยชน์ใหญ่ที่สุด ที่มุ่งหมายจะให้คนเราถึงความเป็นอันเดียวกันโดยส่วนลึก ซึ่งเรียกว่าไถวัลยธรรม; คือเรามีเบื้องหลัง เป็นสิ่งเดียวกัน หน่วยเดียวกัน อันเดียวกัน ทั้งหมด นับตั้งแต่เทวดาลงมาถึงมนุษย์

ถึงสัตว์เดรัจฉาน ถึงต้นไม้ ถึงสิ่งที่มีชีวิตที่ยังเร็วกว่าต้นไม้, กระทั่งถึงธาตุต่างๆ
ที่ยังไม่ได้ประกอบกันขึ้นเป็นสิ่งที่มีชีวิตโดยสมบูรณ์อย่างนี้, จนเป็นว่ารูปธรรม
ก็ดี นามธรรมก็ดี มีความเหมือนกันในข้อนี้.

ในรูปธรรมมันก็มีชีวิตที่ยังไม่แสดงตัว; มันต้องได้รูปธรรมนั้นมา
ปรุงด้วยเหตุปัจจัย มันจึงจะมีชีวิต ที่แสดงตัวออกมา; แล้วก็อย่าลืมว่า ที่แรก
โลกเรา นี้ มีแต่ดวงไฟที่ลุกอยู่ แล้วเป็นรูปธรรมอย่างยิ่ง. แต่ในรูปธรรมนั้น
มันมีอะไรที่ไม่ใช่รูปธรรมนั้นแหละรวมอยู่ด้วย แล้วมันก็แสดงออกมาให้เห็น.

ฉะนั้นในหน่วยหน่วยหนึ่งนี้ มันมีไภวฉลยธรรมเป็นอันเดียวกันแน่
แล้วในหน่วยอื่นๆ มันก็มีหลักเกณฑ์เดียวกันอีก, ฉะนั้นก็เลยเป็นไภวฉลยธรรม
เกี่ยวโยงออกไปหลายหน่วย, หลายหน่วย, หลายหน่วย, จนหมดทั้งหมด ทั้งหมด;
ไม่รู้จะใช้คำว่าอะไร ก็ว่าทั้งหมด.

ถ้ามนุษย์จะแบ่งแยกเป็น สุริยจักรวาล เป็นหลายหมื่นหลายแสน
หลายล้านสุริยจักรวาล มันก็ทุกจักรวาลมันเหมือนกันหมด. แล้วที่ตั้งขึ้นเป็น
หน่วยๆ นี้ เห็นได้ว่ามันตั้งอยู่บนที่ว่างในอากาศธาตุ, ในที่ว่างด้วยกันทั้งนั้น;
ฉะนั้น อากาศธาตุนี้ มันก็ยังประกอบอยู่ด้วยอะไรที่เรามองไม่เห็น. ใครจะไปรู้
มัน ถ้ามันมีธาตุที่มองไม่เห็นบางธาตุ ที่เป็นส่วนหนึ่ง ที่จะทำให้เกิดสิ่งที่มีชีวิต
หรือเป็นชีวิตก็ได้. เราเรียกว่าว่างเปล่า ก็เพราะว่าตาเรามันมองเห็นเท่านั้น;
ฉะนั้นถือว่ามันเป็นส่วนหนึ่งของไภวฉลยธรรมได้เหมือนกัน แล้วควรจะถือ
ด้วย เพราะว่าสิ่งที่เรียกว่าชีวิตนั้น มันยังถอยไปได้อีกหลายระดับ หลายสิบ
ระดับ จนเหมือนกับว่า ที่ว่างก็มีชีวิต. ถ้าไม่อย่างนั้นมันจะออกมาจากอะไร?

คิดดูเถอะ, เดียวนี้ความรู้ของมนุษย์มันมีเท่านี้ มันจึงเห็นว่าที่ว่างนั้นไม่มีอะไร; ถ้ามันจะต้องมีอะไร ที่จะให้สิ่งที่ ทำให้ไม่ว่าง เกิดขึ้น เพราะมันเป็นพื้นฐาน ที่จะเป็นที่รองรับสิ่งทั้งหลายทั้งปวง.

ที่นี้ **ความเป็นไภวฉลยธรรมก็ขยายจากสิ่งที่ไม่มีชีวิต ออกไปยังสิ่งที่ไม่มีชีวิต** กระทั่งเป็นรูปธรรมล้วนๆ เป็นนามธรรมล้วนๆ หรือแม้แต่เป็นส่วนหนึ่งของสิ่งนั้นๆ.

นี่ขอให้ลองคิดดู มันจะมีประโยชน์ หรือจะไม่มีประโยชน์; มันคงจะไม่เพื่อเจ้อเสียทีเดียว; เพราะว่ามันจะนำไปสู่ความรู้สึกที่ไม่มีเขา ไม่มีเรา ที่มันประกอบไปด้วยความรู้สึกเหมือนกับว่ามันเป็นคนคนเดียวกัน, เป็นหน่วยเดียวกันอย่างทีกล่าวมาแล้ว.

ถ้าเราต้องการจะให้เกิดความรู้สึกว่า คนทุกคนในโลกเป็นคนคนเดียวกันแล้ว ก็ต้องคิดในแง่ที่ทั้งนั้น : โดยรูปธรรมก็มาจากที่เดียวกัน, โดยนามธรรมก็มาจากที่เดียวกัน. ครั้นมาแล้ว มาอยู่ในสภาพอย่างนี้แล้ว ก็มี**ความรู้สึกคิดนึกที่เหมือนกัน** : **ไม่ต้องการความทุกข์ ต้องการความสุข, ต้องลำบากอยู่ด้วยความเกิดความแก่ ความเจ็บ ความตาย ด้วยกัน.** อะไรก็เป็นไภวฉลยธรรมหมด : ตัวคนก็เป็นไภวฉลยธรรม, ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย ของคนนี้ก็**เป็นไภวฉลยธรรม**; **ไม่รู้จะเรียกว่าอะไรดี** ก็เลยเรียกอย่างนี้ไว้ทีก่อน **ว่าเป็นสภาพอันหนึ่งที่เหมือนกันหมด ตัวเดียวกันหมด ตัวเดียวกันหมด ในทุกสถานที่หรือในทุเวลา.**

....

ในวันนี้ก็อยาก จะพูดแต่ที่มันเกี่ยวกับสิ่งที่เรียกว่าชีวิต; เรื่องที่จะพูดมันก็ไม่ต้องมากมายก็ได้. ถ้าท่านทั้งหลายจะเข้าใจได้ว่า **สิ่งที่เรียกว่าชีวิตนี้ มันมีหลายระดับ** จนกระทั่งที่มองไม่เห็นว่ามันมีชีวิต ต้องคำนวณว่ามันมีชีวิต.

เช่นที่พูดเมื่อตะกี้ที่ว่า สิ่งที่มีชีวิต มันก็มีอยู่แล้วในดวงไฟที่กำลังลุกโผลงๆ ในดวงอาทิตย์ หรือที่มันจะแยกมาจากดวงอาทิตย์; นี่ก็คือชีวิตที่ต้องคำนวณ. แล้วมันออกมาเป็นชีวิตที่มองไม่เห็นได้ง่าย โดยไม่ต้องคำนวณ, แล้วเป็นชีวิตที่รู้สึกอย่างนี้ได้ จนเห็นแก่ตัวกู - ของกู, เป็นชีวิตที่บ้าที่สุด ยึดมันถือมัน แล้วก็เห็นแต่ แก่ตัวกู - ของกู. ถ้าจะมองกันที่พื้นฐานแล้ว ก็ควรจะเป็นชีวิตที่สะอาดกว่านี้ หรือดีกว่านี้ คือกลางๆ กว่านี้ ไม่ต้องมีตัวกู - ของกู ซึ่งเป็นของใหม่ เพิ่งเกิดขึ้นที่หลังเขาทั้งหมดแหละ.

เอาละ, ขอทบทวนอีกนิดหนึ่งก็ว่า **สามสิ่งนี้** มัน แยกจากกันไม่ได้: คือ **สิ่งที่เรียกชีวิต,สิ่งที่เรียกว่าแสงสว่าง, สิ่งทีเรียกว่าความรู้สึกหรือจิต, ทั้ง ๓ ชนิดนี้เป็นไภวฉลยธรรมเสมอกัน.** แล้ว **ความที่มันเนื่องกันก็เป็นไภวฉลยธรรมด้วย.** ดังนั้นมันจึง **มาพร้อมๆกัน** ในระหว่าง ๓ สิ่งนี้ คือธาตุที่เป็นชีวิต, แล้วก็ ธาตุที่เป็นแสงสว่าง, แล้วก็ ธาตุที่เป็นจิต หรือเป็นความรู้สึก; ๓ ธาตุนี้ ต้องมาด้วยกัน.

ในการบรรยายครั้งที่ ๖ นั้น อาตมาก็ได้อธิบายเต็มที่ชัดเจนอย่างยิ่งแล้วว่า **ไภวฉลยธรรมในฐานะที่เป็นธาตุ :** เป็นธาตุทั้งหลาย, ตัวมันเองก็เป็นธาตุ นี้ก็เป็นธาตุที่แยกออกมา ในความหมายที่ว่าเป็นชีวิต, เป็นธาตุที่มีชีวิต หรือเป็นตัวชีวิต หรือเป็นเชื้อแห่งชีวิต มีลักษณะแห่งชีวิต.

เมื่อ ภาตุนึงเป็นแสงสว่าง ทั้งอย่างชนิดที่มองเห็น และไม่มองเห็น จะต้องเนื่องอยู่กับชีวิต ไม่อย่างนั้นชีวิตไม่เจริญ; แล้วอีกภาตุนึงเป็นธาตุจิต หรือ ภาตุนึงความรู้สึกอะไรได้ ก็ต้องอาศัยตั้งอยู่บนชีวิต, แล้วก็ต้องอาศัยธาตุสว่าง ซึ่งจำเป็นสำหรับจิต สำหรับความรู้สึกคือมันจะเป็นจิตที่วิวัฒนาการต่อไป.

รวมความว่า **ชีววิวัฒนาการ** ก็ดี **อภิวิวัฒนาการ** ก็ดี **จิตวิวัฒนาการ** ก็ดี **ต้องไปด้วยกัน**. ตัวเดิมเป็นไภวฉลยธรรม, เป็นนิรันดร, แล้วก็เกิดเปลี่ยนแปลงที่ผิวๆของมัน ออกมาเป็นชีวิตอย่างนั้นๆอย่างนี้ๆ. ตัวแท้ของมันยังเป็นสภาพเดิม มาเป็นชีวิต มาเป็นแสงสว่าง มาเป็นวิวัฒนาการ; และเราจะเรียกว่า **พร้อมกันทั้ง ๓ อย่างนี้ก็คือ ธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะ. ธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะ** ก็เลยกลายเป็นไภวฉลยธรรมไปด้วย ซึ่งได้อธิบายกันมากมายเต็มที่แล้ว **ในการบรรยายครั้งที่ ๗** คือครั้งที่แล้วมานี่เอง.

ขอให้สนใจคำว่า **ไภวฉลยธรรมไว้** สำหรับเราจะได้ไม่ต้องเกิดกิเลสในภายใน, และว่าสำหรับเราจะได้ไม่รังเกียจพวกอื่น หรือศาสนาอื่น ซึ่งมุ่งหมายจะสอนความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเหมือนกัน; แต่เราฟังของเขาไม่ถูก, หรือว่าแม้ในหมู่พวกเขาตัวเอง ก็ฟังไม่ถูก. เช่นพวกคริสต์ก็ฟังเรื่องชีวิต เรื่อง Life เรื่อง Word เรื่องนี้ไม่ถูก, เข้าใจพระเจ้าไม่ถูก ก็ต้องได้ฆ่าฟันกันเอง.

ที่นี้ **พวกพุทธ** เราเมื่อ **ไม่เข้าใจคำว่ากิเลส** หรือ **ความยึดมั่นถือมั่น** หรือ **สังขตะ อสังขตะ** มัน ก็ได้ทะเลาะวิวาทกันเอง ทำลายกันเอง ล้างผลาญกันเอง. อย่างว่าถึงระหว่างศาสนาเลย; แม้เพียงในศาสนาเดียวกันมันก็วิวาท

กัน เช่นฆ่ากัน เพราะไม่รู้ว่าเป็นอันเดียวกัน อย่างเดียวกัน ตัวเดียวกัน ของสิ่งที่ลึกลับนี้.

ฉะนั้นจึงหวังว่าคงจะไม่ไร้ประโยชน์ หรือจะมีประโยชน์อย่างยิ่ง ในการที่จะมองดูกันในแง่นี้บ้าง; เพราะว่าคนสมัยนี้ ก็มีความก้าวหน้าในทางการศึกษา มีสติปัญญา มีมันสมองเฉียบแหลมขึ้นแล้ว อย่าเอาไปใช้ในเรื่องที่จะทำให้แตกแยกกันเลย, อย่าเอาไปใช้ในเรื่องที่ทำให้ความบ้าหลังยิ่งขึ้น คือหลงไหลไปในเปลือกหรือผิว ที่มันหลอกลวงนั้น มากยิ่งขึ้นไป.

ขอให้มองดูตัวจริง ซึ่งมันไม่หลอกลวง แล้วก็จะเกิดความรู้สึกที่ตรงกันข้าม, **จะมีไภววลยตา;** ไภววลยตาคือความที่มันเป็นอันเดียวกันทั้งหมดนี้ เกิดขึ้นในจิต หรือ ว่าจิตได้เข้าถึงสิ่งนี้.

แล้วก็จะมีความอยู่เป็นผาสุก อย่างที่ ศาสนาอื่นเขาจะไปเรียกว่า เมื่อได้เข้าถึงปรมาตมันแล้ว ก็จบเรื่องกันที่ มีแต่ความสุขนิรันดรอะไรนี้. เรื่องนี้จริง ถ้าเราฟังถูก; ถ้าเราฟังไม่ถูก เราก็หาว่าเขาพูดผิดๆหรือโง่ๆ ที่นี้เราแหละเป็นคนโง่กว่าอีกหลายเท่า แล้วจะผิด.

ขออย่าได้ปริปากตำหนิหลักเกณฑ์ หรือวิชาความรู้ในศาสนาอื่น ที่มองดูแล้ว เขามุ่งหมายที่จะรวมสัตว์ รวมชีวิต รวมทั้งหมดนี้ให้มันเป็นสิ่งเดียวกัน เข้าด้วยกันทั้งนั้น เช่นพระเจ้าเป็นสิ่งรวบรวมของสิ่งทั้งปวง, ปรมาตมันเป็นที่รวบรวมของสิ่งทั้งปวง; แม้แต่คำว่า ไภววลยะ นี้ ก็เป็นชื่อของสิ่งที่เป็น

ที่รวบรวมของสิ่งทั้งปวง ในศาสนาอื่น ไม่ใช่ในพุทธศาสนา. แต่เดี๋ยวนี้เอาตม
ยืมคำนี้มาใช้ เพราะว่ามันสะดวกดี มันมีความหมายกลางๆดี ว่า ความเป็น
สิ่งเดียว หน่วยเดียว อันเดียวกัน กันทั้งหมดของสิ่งทุกอย่าง เรียกว่า
"ไถวัลยธรรม".

ที่นี้ มองดูไถวัลยธรรม ในแง่ที่เป็นชีววิวัฒนาการ หรือว่า กฎแห่ง
ชีววิวัฒนาการ หรือว่ากระแสแห่งชีววิวัฒนาการ ที่กำลังเป็นไป ไหลไปเรื่อย,
มีความเป็นสิ่งเดียว เป็นอันเดียวกัน, แล้วก็มีอยู่สิ่งหนึ่ง ซึ่งมียื่นเป็นพื้นอยู่
อย่างไม่รู้จักหมดจักสิ้น.

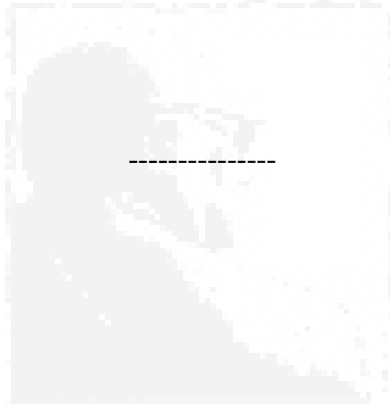
ขอให้มองถึงสิ่งนี้ ในแง่นี้ ในวันนี้ ในแง่ที่เรียกว่า วิวัฒนาการ
แห่งชีวิต, รวมทั้งจิต คือความรู้สึก, รวมทั้งอภะหรือแสงสว่าง ที่เป็นปัจจัย
แก่วิวัฒนาการของชีวิต หรือของจิตนั้นด้วย : เป็นแสงสว่างที่มองเห็นได้ด้วยตา
ก็มี, มองเห็นไม่ได้ด้วยตาก็มี.

สิ่งที่ทำให้จิตเจริญนั้น มันเจริญได้ด้วยแสงสว่างชนิดที่มองไม่
เห็น; กระทั่งเป็น ปัญญา เป็น ญาณทัสสนะ บรรลุ มรรค ผล นิพพาน มัน
ก็ได้ อาศัยแสงสว่างประเภทนี้ ด้วยเหมือนกัน จิตจึงเจริญความรู้สึกจึงเจริญ ความ
เป็นพุทธะจึงเจริญขึ้นไปถึงระดับสูงสุด คือเป็นพุทธะเต็มที่ได้.

ที่นี้เราเป็นพุทธบริษัท เราก็อยากจะถือเอาคำนี้ คำว่า "พุทธะ"
นี้ เป็นที่รวบรวมแห่งชีวิต, , เป็นที่รวบรวมแห่งแสงสว่าง, เป็นที่รวบรวม

แห่งจิต หรือความรู้สึก ซึ่งอธิบายอยู่ในศาสนาอื่น ในลักษณะที่ควรจะทำ ความเข้าใจกันได้, ซึ่งเราจะได้ทำความเข้าใจกันต่อไป ในการบรรยายครั้งที่เหลือ. การบรรยายชุดนี้มีความมุ่งหมายจะปูพื้นฐาน สำหรับทำความเข้าใจในระหว่าง ศาสนาในโอกาสข้างหน้าให้ถึงที่สุด.

วันนี้การบรรยายหมดแล้ว ตามความประสงค์ของหัวข้อนี้. ขอโอกาส ให้พระคุณเจ้าทั้งหลายสวดคณสาธยาย เพื่อเป็นเครื่องกระตุ้นเตือนใจ ให้ปฏิบัติ ธรรมในพระพุทธศาสนาสืบต่อไปอีก.

www.buddhadasa.info

โกว้ลยธรรม

- ๙ -

หินโด้ง ๒ มิ.ย. ๑๖

โกว้ลยธรรมในฐานะที่เป็นสิ่งคงกระพันชาตรี.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

ในการบรรยายเรื่องโกว้ลยธรรม ในครั้งที่ ๙ นี้ อาตมาจะได้กล่าว
โดยหัวข้อว่าโกว้ลยธรรม ในฐานะที่เป็นสิ่งคงกระพันชาตรี.

เพื่อความเข้าใจติดต่อกันไป หรือว่าเพื่อประโยชน์แก่ผู้ที่ยังไม่เคยฟัง
มาแต่ก่อน เพิ่งจะมาฟังครั้งนี้เป็นครั้งแรกด้วย ก็ควรจะได้ทบทวนถึงข้อความ
ที่กล่าวมาแล้วบ้าง ตามสมควร

[บททวนคำบรรยายครั้งก่อนๆ ถึงหน้า ๓๐๒.]

ไภวฉยธรรม แปลว่า สิ่งที่มีความเป็นอันเดียวกันทั้งหมด ทั้งโดยเวลา ก็ตาม ทั้งโดยเนื้อที่ก็ตาม. ความที่มันเป็นอย่างนั้น เราเรียกว่า ไภวฉยตา คือ ความเป็นไภวฉย. สิ่งที่มีความเป็นอย่างนั้น เราเรียกว่าไภวฉยธรรม.

สิ่งนี้แม้ จะเป็นสิ่งเดียวกันทั้งหมด โดยเวลาและโดยเนื้อที่ แต่มันก็ ยังมองกันได้หลายแง่หลายมุม, ทุกแง่ทุกมุม ซึ่งได้อธิบายมาแล้ว ๘ ครั้ง ด้วยกัน; เช่นว่า เป็นสิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง, มีอยู่ไม่เหมือนสิ่งทั้งปวง ที่ได้มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง, สิ่งทั้งปวงนั้นมันมีหลอกๆ มีแล้วเปลี่ยนแปลง.

สิ่งที่เรียกว่า ไภวฉยธรรม นี้ ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ตลอดเวลา ทั้งปวง, ตลอดพื้นที่เนื้อที่ทั้งปวง และสิ่งที่เรียกว่า ไภวฉยธรรม นั้นแหละ เป็นสิ่งที่ควรแก่นามว่า "ธรรม" เป็นอย่างยิ่ง; คำว่า ธรรม แปลว่า สิ่งที่ทรง ตัวอยู่ได้โดยตัวมันเอง.

ไภวฉยธรรมไม่ต้องอาศัยใครก็ได้, เป็นสิ่งที่ทรงตัวอยู่ได้โดยตัวมันเอง, หรือมีอยู่ได้โดยตัวมันเอง; ดังนั้นความที่มันมีอยู่หรือทรงอยู่นั้น จึงไม่เหมือนกับ สิ่งอื่น. นี่ค่อยๆ ไต่ไปตามคำอธิบายหรือความหมายเหล่านี้ จนเข้าใจได้ บ้างว่า สิ่งนั้นคืออะไร.

ได้อธิบายมาแล้วว่า ไภวฉยธรรมตั้งอยู่ในฐานะที่เป็นกฎ ซึ่งมีค่า เท่ากับพระเจ้า; เช่น กฎแห่งสามัญญลักษณะว่า ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็น

อนัตตา. **สิ่งทั้งหลายต้องเป็นอย่างนั้น** เพราะมีกฎของไถวัลยธรรมบังคับ, หรือว่า **กฎแห่งอิทัปปัจจยตา** ซึ่งพระสงฆ์ได้สวดคณะสาธยายไปเมื่อตะกี้นี้. เพราะมี **สิ่งนี้ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ๆ จึงเกิดขึ้น** เป็นลำดับทยอยกันไปในรูปแบบที่ให้เกิดความทุกข์ขึ้นมาก็มี, ในรูปแบบที่ให้เกิดความดับทุกข์ขึ้นมาก็มี, ความที่เป็นกฎนั้นแหละ เรียกว่าไถวัลยธรรม. แม้ที่สุดแต่กฎ**เรื่องอริยสัจสี่** ซึ่งเป็นกฎตายตัวว่า **ทุกข์ต้องเป็นอย่างนี้ๆ, เหตุให้เกิดทุกข์ ต้องเป็นอย่างนี้ๆ, ความดับสนิทแห่งความทุกข์ต้องเป็นอย่างนี้ๆ และทางให้ถึงความดับสนิทแห่งความทุกข์ต้องเป็นอย่างนี้ๆ.** นี้ก็เป็นกฎ และเป็นกฎเฉพาะสิ่งที่มีความรู้สึก คือรู้สึกเป็นสุขและเป็นทุกข์ได้ แต่กฎอื่นๆ กินความไปถึงสิ่งที่มีความรู้สึกก็ได้ไม่มีความรู้สึกก็ได้. นี่ลองพยายามติดตามความหมายเหล่านี้ดูไปเรื่อยๆ ว่ามันจะได้แก่อะไร.

อีกทางหนึ่งก็ **เป็นธรรมชาติ** เช่นเป็นธาตุตามธรรมชาติ หรือว่าเป็น**ธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะ** คือมันจะต้องรู้อะไรได้ อย่างน้อยมันก็มี **เชื้อแห่งการที่จะรู้อะไรได้;** แม้ว่าในเวลานี้มันไม่อาจจะรู้อะไรได้. แต่มันมี **อะไรสิ่งหนึ่งอยู่ในนั้น** ซึ่งจะทำให้ ในที่สุดมันก็จะรู้อะไรได้; เพราะมันมี**เชื้อแห่งความรู้อะไรได้** ซ่อนอยู่ในนั้น. **ความเป็นอย่างนี้ก็ยังเรียกได้ว่าเป็นไถวัลยธรรมด้วยเหมือนกัน;** เพราะว่ามันจะเหมือนกันไปที่ทุกแห่ง และในเวลาทั้งปวง.

แม้ที่สุดแต่ **ธรรมชาติที่เป็นกฎของวิวัฒนาการ** ให้สิ่งต่างๆ **วิวัฒน์ขึ้นมาเป็นชีวิต** เรียกว่า **ชีววิวัฒนาการ;** ถ้าไม่อย่างนั้นมันไม่มีชีวิตเกิดขึ้นมาได้. เพราะเรารู้กันอยู่ว่า **ที่แรกก็มีแต่ดวงอาทิตย์ซึ่งเป็นไฟ หรือเป็นของร้อนจนเหลวกว้างไปหมด;** มาเป็นโลก มันก็ยังเป็นไฟอยู่ จนกว่ามันจะเย็นลง.

เป็นก้อนแข็ง, จนกว่าจะมีการระเหยเป็นแก๊ส แล้วมีการตกกลับลงมาเป็นน้ำ มีน้ำขึ้นในโลก; นานเข้าจึงเกิดสิ่งที่เรียกว่าชีวิตขึ้นในน้ำ แล้ว**ชีวิตนั้น** วัฒนาการเรื่อยมา จนเป็นชีวิตชนิดสูงสุด คือพวกเราที่มานั่งกันอยู่ที่นี่.

ลองคิดดูว่า **ชีวิตนั้นมันมีมาแต่ไหน?** ในที่นี้ก็สรุปว่า **เพราะมี ไภวฉยธรรม** ความที่มันเป็นอย่างนั้น สิ่งเดียว อย่างเดียว ในที่ทุกแห่ง ในที่ทั้งปวง **มีชีวิตอยู่แม้ในไฟ** แต่มันไม่อาจจะแสดงออกมา; เมื่อมีโอกาสมีเวลา อันเพียงพอ มันจึงแสดงออกมา คล้ายกับว่ามันมีชีวิตเดียวกันหมด ไม่ว่าจะชีวิตชนิดไหน ระดับไหน : จะเป็นคน หรือเป็นสัตว์, หรือเป็นต้นไม้, หรือเป็นชีวิตที่ต่ำต้อยลงไปกว่านั้น กระทั่งสัตว์เซลล์เดียว แทบจะดูด้วยตาไม่เห็น อย่างนี้ก็มิ. มันก็ **มีชีวิตเดียว มีความเป็นของสิ่งเดียวกัน** เรียกว่า **ไภวฉยตา**; สิ่งใดมี ไภวฉยตา สิ่งนั้นเรียกว่าไภวฉยธรรม.

ความมุ่งหมายที่ให้อัจฉริยะ ก็เพื่อว่าจะได้หายหลง จนมีเรามีเขามีมิ่งมีกุ แล้วก็ฆ่าฟันกัน ด้วยอำนาจของความเห็นแก่ตัวกู ไม่เห็นแก่ตัวผู้อื่น. แต่ถ้ารู้เรื่องนี้ดี คือรู้อย่างถูกต้องจริงๆ ก็ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นในความรู้สึกนึกคิดนี้, เห็นความเป็นอันเดียวกันทั้งหมด ในบรรดาสิ่งทั้งหลาย ที่มีไภวฉยธรรมร่วมกัน; ก็จะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นอย่างเดียวกันว่าทุกคนเป็นคนเดียวกัน **มีความรักใคร่ มีความเห็นอกเห็นใจ** มากกว่าที่จะเห็นเป็นศัตรูกัน.

นี่คือความหมายของคำว่า**ไภวฉยตา** **ความเป็นสิ่งเดียวกัน** ซึ่งมีอยู่ใน**ไภวฉยธรรมทั้งหลาย**, คือสิ่งที่มีความเป็นอันเดียวกัน เหมือนกัน ในทุกเวลา ในทุกสถานที่.

โดยสรุปแล้ว อยากจะให้เข้าใจในข้อที่ว่า มีอยู่ก่อนสิ่งใด โดยไม่ต้องมีความมีเหมือนกับสิ่งต่างๆที่มันมี คือมันเป็นมีความมีพิเศษจนเหนือความมี; ไม่ต้องเรียกว่าความมีก็ยั้งได้ มันทรงตัวอยู่ได้ตามลำพังตัวมันเอง มันมีอำนาจขนาดนี้. เพราะฉะนั้นสิ่งนี้จึงมีอำนาจตั้งอยู่ในฐานะเป็นกฎ ซึ่งเรียกว่าสัจจะหรือความจริงก็ได้; แต่ต้องเป็นอสังขตะ คือไม่ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยอะไร. แต่อย่างนั้นก็ยังเป็นสัจว่าธาตุ; เพราะคำว่าธาตุมันมีความหมายกว้างขวาง. ธาตุที่เป็นอสังขตะมันก็เป็นอย่างนี้ แม้เป็นอย่างนี้ มันยังเป็นสัจว่าธรรมชาติ; ฉะนั้น **ความที่มันอยู่ได้ตลอดกาลนี้ ควรจะเรียกว่าชีวิตแท้.**

ชีวิตที่ออกมาในรูปลักษณะนั้น ลักษณะนี้ ชั่วครั้งชั่วคราวนี้ ไม่ใช่ชีวิตแท้. คำว่า **ชีวะแท้ๆ** ก็แปลว่า **เป็นอยู่**. ถ้า "เป็นอยู่" จริง มันก็ไม่ต้องตาย; ถ้ามันมาสลับกันอยู่เกิดกับตาย มันก็ไม่เรียกว่าชีวิตแท้. เพราะฉะนั้นสิ่งที่จะเรียกได้ว่า**ชีวิตแท้** ก็มีแต่สิ่งที่เรียกว่า**ไถวัลยธรรม**, และมีเพียงสิ่งเดียว **ตั้งอยู่ในฐานะเป็นกฎ**, และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง **กฎที่ทำให้สิ่งที่มีชีวิตได้อาศัยเกิดขึ้น - ตั้งขึ้น - ดับไป.**

ดังนั้น **กฎนี้ต้องอยู่เหนือความเป็นรูปและเป็นนาม** คือไม่ใช่ร่างกาย ไม่ใช่จิตใจ, ไม่ใช่ปรากฏการณ์ทั้งหลาย, ดังที่ปรากฏอยู่แก่จิตใจ. มันเป็นอะไรอันหนึ่ง ซึ่งไม่รู้จะเรียกว่าอะไร จึงต้องเรียกว่า**ไถวัลยธรรม** เป็นต้น. **รายละเอียดเกี่ยวกับข้อนี้ อธิบายไว้หมดจดแล้ว ในการบรรยายครั้งที่หนึ่ง.**

....

[เริ่มคำบรรยายตามหัวข้อครั้งนี้.]

ที่นี้ ความมุ่งหมายในวันนี้ จะมุ่งหมาย แสดงในลักษณะที่ว่า **สิ่งนี้เป็นสิ่งที่คงทนอย่างยิ่ง** และแก่งใช้คำที่เข้าใจกันดีอยู่แล้วทั่วๆไปว่า **ความคงกระพันชาติ**. เดียวกันก็จะรู้กันว่า อะไรจะเป็นสิ่งที่มีความคงกระพันชาติกันจริงๆ.

ความหมายของคำ "คงกระพันชาติ"

เมื่อพูดถึง "ความคงกระพันชาติ" คนที่รู้ความหมายของคำคำนี้ก็สนใจ เพราะว่าตัวเองก็ซี้ซลาด ตัวเองก็ไม่อยากจะตาย ว่าโดยเนื้อแท้ก็ไม่อยากจะดับ อยากจะทรงคงอยู่ตลอดเวลา ทั้งที่ไม่รู้ว่าจะอยู่ไปทำไม. แม้จะโง่งงไม่รู้ว่าจะอยู่ไปทำไม ก็ยังอยากที่จะอยู่ ไม่ให้มันตายอยู่นั้นแหละ. นี่เป็นความหมายของคำว่า "คงกระพันชาติ".

ที่นี้เราจะพูดถึงความหมายของคำคำนี้ ให้เป็นที่เข้าใจกันเสียก่อน คือมันเกิดเป็น ๒ ภาษาขึ้นมาตามเคย; ไม่ว่าจะคำพูดอะไรที่มีความหมาย มีค่าเป็นที่สนใจแล้ว จะมีอยู่เป็น ๒ ชั้น : มี **ความหมายในภาษาคนธรรมดา** ซึ่งไม่ได้เป็นของจริง, และ **ความหมายในภาษาธรรม** เป็นชั้นลึกชั้นแท้จริง. นี้คำว่า **คงกระพันชาติ** ก็เหมือนกันอีก.

คงกระพันชาติ โดย **ความหมายกลางๆ**ก็แปลว่า **ทรงตัวอยู่ได้อย่างไม่มีการเปลี่ยนแปลง**; นี่เป็นความหมายที่เป็นกลางที่สุด มันต้องทรงตัวอยู่ได้

โดยไม่มีมีการเปลี่ยนแปลง มันจึงจะเรียกว่า "คงกระพันชาตรี". ถ้ามันเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ หรือว่าถูกเขาทำลายได้; อย่างนี้มันก็ไม่มีความคงกระพันชาตรี.

แต่ที่นี้ภาษาคนพูด ปุถุชนคนไม่รู้อะไร มันก็ไปยึดเอาคำนี้มาใช้เข้ากับสิ่งที่ตัวเข้าใจว่า มันคงกระพันชาตรี แล้วมันก็เลยหลอกให้. ฉะนั้นจึงเกิดมีความ คงกระพันชาตรี เป็น ๒ ชนิด คือ อย่างจริง กับ อย่างไม่จริง. อย่างไม่จริง ก็เป็นคงกระพันชาตรีหลอกๆ อย่างของเด็กเล่น เช่น เครื่องรางของขลัง เป็นต้น. ที่เป็นอย่างแท้จริง คงกระพันชาตรีจริง ก็ หมายถึงสิ่งที่เป็นอสังขตะ เป็นอมตะ คือไม่รู้จักตาย อยู่โดยธรรมชาติ; เช่นสิ่งที่เรียกว่า ไถวัลยธรรม นี้ เป็นต้น.

เอาละ, เดียวนี้ไหนๆ เราก็ได้พูดกันถึงสิ่งนี้ขึ้นมาแล้ว ก็อยากจะพูดให้เกลี้ยงเกล่าไปเสียเลย ก็จะมีผลทางอื่นซึ่งเนื่องกันอยู่ คือสิ่งที่เราหลงใหลกันนักว่ามันเป็นความคงกระพันชาตรี.

สำหรับ ในภาษาคน นั้น เขาหมายถึง เครื่องรางต่างๆ ที่เป็นเครื่องป้องกันชีวิต หรือป้องกันสิ่งที่ตัวต้องการ จะให้คงอยู่ นั้นพูดถึงคงกระพันชาตรีอย่างที่เป็นสังขตะ คือมีเหตุปัจจัยปรุงแต่งเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัยปรุงแต่งคน มันคิดเอาเองว่าคงกระพัน มันก็คงกระพัน. พอคนคิดว่าไม่คงกระพัน มันก็ไม่คงกระพัน; มันอยู่ที่จิตของคนที่คิด. ไปคว้าเอาอะไรมาเป็นเครื่องคงกระพันก็ได้ ถ้าจิตมันคิด หรือมันเชื่อ, หรือมันไม่รู้. ฉะนั้นเราจึงพูดถึงเครื่องรางกันดูสักนิดหนึ่ง เพื่อจะรู้ความหมายของคำว่าคงกระพันชาตรี.

ค่าของเครื่องรางกับพุทธบริษัท.

สำหรับเครื่องราง พอจะฟังกันถูกแล้ว ว่าจะหมายถึงอะไร? คือวัตถุอันหนึ่ง ซึ่งเขาเชื่อว่าจะคุ้มครองได้ เอามาไว้กับตัว ให้คุ้มครองตัวนี้เรียกว่าเครื่องราง; แล้วต้องเป็นของขลังคือมีความศักดิ์สิทธิ์ มีเดช มีอำนาจ จึงจะถือว่าเป็นเครื่องราง.

เท่าที่ปรากฏอยู่ในเวลานี้ ที่เกี่ยวข้องกับพวกเราที่เป็นพุทธบริษัท มันก็มีเครื่องรางอยู่ ๒ ชนิด : คือเครื่องที่เกี่ยวกับพุทธศาสนา, หรือพุทธบริษัท นี้อย่างหนึ่ง. เครื่องรางที่เกี่ยวกับไสยศาสตร์ล้วน ไม่เกี่ยวกับพุทธศาสนา นี้อีกอย่างหนึ่ง.

ที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ก็มี พระเครื่องเป็นต้น. ถึงกับเอาพระพุทธรูปมาทำเป็นเครื่องราง, แล้วก็ยังเอาพระธรรมมาเป็นเครื่องราง คือจารึกข้อความที่เป็นหัวใจของพระธรรม จารึกไว้ที่พระพุทธรูปเล็กๆ นั้น อะไรๆ ก็มาใส่ไว้ที่นั่น และที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา แล้วพวกพระพุทธรูปนั้นแหละโดยมาก ที่ใช้เครื่องรางอย่างนี้. เดียวนี้ก็พอจะเข้าใจกันได้แล้วว่า มันมีอย่างไร? เท่าไรเมื่อไร?

ที่นี้ เครื่องรางที่เป็นไสยศาสตร์ล้วน ไม่เกี่ยวกับพุทธศาสนา ก็มีวัตถุต่างๆ ซึ่งทำขึ้นด้วยความมุ่งหมายอย่างนั้น และจะมีมาก่อนพุทธศาสนาด้วยซ้ำไป; แต่มันก็เปลี่ยนแปลงบ้างจนกระทั่งบัดนี้ จึงมีวัตถุเครื่องรางอย่างอื่นซึ่งไม่เกี่ยวกับพระพุทธรูปเป็นต้น โดยเรียกว่าเป็นของฝ่ายไสยศาสตร์โดยตรง.

สำหรับคำว่า "ไสยศาสตร์" นี้ ฟังดูก็น่าหัว แล้วก็ไม่รู้จะแปลว่าอะไร กันแน่? แต่ตัวหนังสือ มันแปลว่าดีกว่า ก็เลยเดาเอาเองว่า คำว่า "ไสยศาสตร์" นี้ มันแปลว่า "สิ่งที่ดีกว่าไม่มีเสียเลย" เครื่องรางของขลังอะไรเป็นไสยะ เป็นไสยศาสตร์; มันก็เลยดีกว่าที่จะไม่มีเสียเลย. ตัวมันแปลว่า ดีกว่า ดีกว่านั้นมันไม่ได้ดีกว่าอะไร มันดีกว่าที่จะไม่มีเสียเลย.

ถ้ามีอะไรเป็นเครื่องอุ้มใจ มันก็ดีกว่าที่จะไม่มีเสียเวลา; แม้ว่าสิ่งนั้นจะไม่เป็นที่พึ่งได้จริง. หนึ่งการที่ถือตันไม้ ภูเขา อะไรต่างๆ กระทั่งมาถึงมือหยูกยา กระทั่งวัตถุเล็กๆ ศักดิ์สิทธิ์นี้ มันก็อยู่มาได้; เพราะว่ามันดูจะดีกว่าไม่มีอะไรเสียเลย สำหรับคนที่เป็นคนธรรมดาสามัญ.

ความขลังของเครื่องรางเป็นเรื่องทางจิตวิทยา.

ที่นี้เอามาดูพร้อมๆ กันทั้ง ๒ พวก คือที่เกี่ยวกับพุทธบริษัท หรือเกี่ยวกับพุทธศาสนา, และที่ไม่เกี่ยวกับพุทธศาสนา ก็เลยกลายเป็นว่า อยู่ในระดับเดียวกัน. ถ้าทำไปด้วยความมกมาย เอาพระพุทธรูปเจ้ามาทำให้เป็นของมกมายเสียก็มี เป็นสิลพัตตปราคมาสอย่างยิ่ง อย่างหนักมือไปเสีย. ถ้าอย่างนี้ ความคงกระพันชาตรีนั้นมันเป็นเรื่องเกี่ยวกับความเชื่อเป็นส่วนใหญ่; ถ้าเชื่อมาก มันก็เป็นมาก; ไม่ได้เกี่ยวกับข้อที่ว่าเป็นพุทธหรือเป็นไสย หรือเป็นอะไรแล้ว.

มันอยู่ที่ว่าเชื่อ เชื่อสุดเหวี่ยงเท่าไร มันก็จะช่วยให้เกิดความมั่นใจขึ้นเท่านั้น; ที่มันจะขลัง มันก็ขลังเพราะเชื่อ ก็เลยกลายเป็นเรื่องทางจิต-

วิทยาไปอีกทางหนึ่ง, คือถ้าหลายๆ คนเชื่อตรงกัน, เชื่อด้วยกัน, เชื่ออย่างรุนแรงพร้อมๆกัน ก็มีกระแสจิตอันหนึ่งเกิดขึ้น ซึ่งมองไม่เห็นตัว จะบังคับสิ่งต่างๆ ให้เป็นไปตามความเชื่อนั้นได้บ้าง ไม่มากก็น้อย. บางทีก็ไปตรงกันเข้าอย่างน่าอัศจรรย์ก็กลายเป็นปาฏิหาริย์ไป; แล้วก็เลยเชื่อกันใหญ่ จนเกินกว่าที่มันจะเป็นไปได้. อย่างนี้ก็เรียกว่า **ความคงกระพันชาตรีนั้น มันขึ้นอยู่กับความเชื่อ** ไม่ได้เกี่ยวกับไภวฉลยธรรม หรืออะไรที่ไหน; จะเป็นพุทธ หรือไม่ใช่พุทธ มันก็เหมือนกันตรงที่ว่ามันไปสำเร็จอยู่ที่ความเชื่อ ของคนที่มีความเชื่อ.

ที่นี้ ถ้าเป็นไปในทางขลัง ทางศักดิ์สิทธิ์ ก็ต้องเป็น**ความเชื่อชนิดงมงาย** ถ้าขึ้นไปเชื่อในความถูกต้องเข้า เดียวมันก็กลายเป็นไม่ต้องเชื่อ มันกลายเป็นสติปัญญาไปเสีย. นั่นแหละถ้ามันเป็น**พุทธะกันจริงๆ** มันก็ต้องเกี่ยวกับความรู้ เกี่ยวกับ**สติปัญญา**; **ไม่ต้องเกี่ยวกับความเชื่ออย่างงมงาย**, เป็นความรู้ เป็นสติปัญญา ตรงตามความหมายของคำว่า**พุทธะ**.

พุทธะ แปลว่า **รู้** หรือ **ตื่น** หรือ **เบิกบาน**; เพราะ**รู้**จึงตื่นจากหลับคือ**กิเลส** ไม่มีอะไรมากระทบกระทั่ง ก็แจ่มใสและเบิกบาน นี่เรียก**พุทธะแท้**; ถ้ามีความมืดมัว ความโง่เขลา อะไรมาครอบงำห่อุ้มอยู่ มันก็ไม่ใช่**รู้** ไม่ใช่**ตื่น** แล้วมันก็ไม่ใช่**เบิกบาน**.

ฉะนั้น วัตถุประสงค์ของ**ชาตรี**นี้ จะต้องแยกออกเป็นเรื่อง ๒ เรื่องอย่างนี้; **ความเชื่ออย่างงมงาย** กับ**เรื่องที่มีสติปัญญาเต็มที**. ส่วนวัตถุประสงค์ที่จะเอามาเป็นเครื่องวางนั้น มันอะไรก็ได้ ถ้ามันใช้ให้ถูกต้องตามเรื่องของ**ความเชื่อ** หรือตามเรื่องของ**สติปัญญา**.

ยกตัวอย่าง ด้วยสิ่งที่มีอยู่ทั่วไปและเห็นได้ง่าย เช่น พระเครื่อง เตี้ย
นี้พูดว่าพระเครื่องใครๆก็รู้แล้วว่าหมายถึงอะไร? แล้วเอามาแขวนไว้ที่คอ มันจะ
ได้อะไร? ถ้าแขวนไว้ ด้วยความเชื่อ มันก็มีผลที่ออกมาจากความเชื่อ ถ้าแขวนไว้
ด้วยสติปัญญา มันก็มีผลที่ออกมาจากสติปัญญา; เพราะฉะนั้นจึงเลยไม่
เหมือนกัน :-

คือ ในทางหนึ่ง นั้นแขวนพระเครื่องเข้า มันก็โง่ มันก็ งามาย;
มันอวดดีขึ้นมา มันก็อยากเป็นอันธพาล เป็นนักเลงโต เป็นโจร เป็นขโมย
และที่สุดมันก็ได้ตาย; นี่แขวนพระเครื่องแล้วได้โง่แล้วก็ได้อวดดี ได้เป็น
อันธพาล แล้วก็ตาย.

ที่นี้อีกทางหนึ่ง มันแขวนด้วยสติปัญญา มันจึงมีสติปัญญา มัน
ก็แขวน เพื่อให้มีพุทธานุสสติ; เชื่อว่าตัวเองมันขี้ลืม เอาพระเครื่องมาแขวน
ไว้ มันก็ขี้ลืม ไม่ลืมในการที่จะนึกถึงพระพุทธเจ้า หรือคุณของพระพุทธเจ้า
หรือธรรมะที่ทำให้ความเป็นพระพุทธเจ้า มันนึกได้ง่าย. แขวนพระเครื่องอย่างนี้
มันก็ไม่โง่ มันก็ไม่งามาย มันก็ได้พุทธานุสสติ, ได้ความเฉลียวฉลาด สุขุม
รอบคอบ, ได้ความไม่ประมาท เข้ามา มันก็ไม่ตายสิ นี่ถ้าไปศึกษาหลักธรรมะ
ที่ทำให้คนเป็นพระพุทธเจ้านั้นมากขึ้นๆ คนนั้นก็บรรลุนิพพาน ก็เป็นอมตะ
คือไม่ตายเอาเลยจริงๆก็ได้; ไม่ใช่ว่าตายด้วยลูกปืนนะ. มันไม่ตายด้วยความที่
บรรลุมรรคธรรมไปเสียเลย.

แขวนพระเครื่องมีแยกได้เป็น ๒ อย่าง อย่างนี้ อันไหนเป็นความ
คงกระพันชาตรี? ท่านทั้งหลายลองคิดดู.

ถ้าแขวนด้วยความโง่ ในที่สุดก็ได้เป็นอันธพาล, และได้ตาย
อย่างนี้; จะคงกระพันชาตรีได้อย่างไร. ถ้ามันมีบังเอิญบ้าง มันเป็นเรื่อง
ยิ่งโง่ไปอีก ที่ว่ายิ่งมันไม่ถูก หรือยิ่งไม่ออกเพราะถูกปืนมันเก่า ไม่ได้คำนึง
กัน อย่างนี้แหละมันจึงทำให้โง่หนักขึ้น, เป็นความคงกระพันชาตรีที่ตั้งอยู่บน
ความโง่; หรืออย่างดีก็อยู่บนความเชื่อ.

แต่ถ้าว่า ตั้งอยู่บนธรรมะแล้ว ความคงกระพันชาตรีนั้น ก็จะมีจริง
ขึ้นมา, และถ้าเข้าถึงธรรมะจริงๆ ธรรมะชั้นสูงที่พอจะเรียกว่าไภวาลัยธรรม
ได้แล้ว มันก็จะไม่ตายจริงๆด้วยเหมือนกัน; เพราะสิ่งที่เรียกว่าไภวาลัยธรรม
นั้นเป็นสิ่งที่ไม่ตาย.

นี่ฟังดูเถอะว่าแขวนๆทำไม? จะแขวนเครื่องรางกันอย่างไร? มีความ
คงกระพันชาตรีอยู่ที่ไหน? ผู้ที่ทำพระเครื่องให้คนอื่นแขวนนั้น มีความรู้สึก
อย่างไร? แล้วบอกเขาอย่างไร? ให้แขวนอย่างไร? ให้คิดนี่อย่างไร? มันคง
ไม่เหมือนกันไปเสียทั้งหมด.

คงกระพันชาตรีจริงต้องเข้าถึงไภวาลัยธรรม.

ถ้าว่า **อยากจะได้ความคงกระพันชาตรี ก็ต้องเพ่งเล็งไปให้เข้าถึง
ธรรม,** ให้มันลึกลงไปถึงธรรม; แล้วธรรมในที่นี้ต้องลึกลงไปถึงไภวาลัยธรรม
คือธรรมะประเภททอสังขตะ ที่เหมือนกันหมดทุกหนทุกแห่ง ทุกสถานที่ ทุก
เวลานี้; จึงจะได้ความเป็นของคงกระพันชาตรี ของสิ่งที่เรียกว่าไภวาลัยธรรม

นั้นมา. แล้ว **ทำให้จิตนี้มีความคงกระพันชาติได้** คือไม่ต้องตาย, ไม่ต้องกลัวตาย, ไม่ต้องลำบาก เพราะสิ่งต่างๆมันเปลี่ยนแปลง.

ทำไมไม่มีธรรมเนียม ระเบียบหรือการแนะนำอะไรให้ภิกษุแขวนพระเครื่อง? ก็ลองคิดดูว่า ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น? และถ้าภิกษุแขวนพระเครื่อง ก็ถูกหัวเราะเยาะ, นี่แทบว่าจะไม่มีความเป็นภิกษุเหลือ ก็เพราะว่า**ภิกษุตามความหมายที่แท้จริงนั้น คือเห็นไถวัลยธรรม**; ถ้าไม่อย่างนั้นไม่เชื่อว่าภิกษุ; เป็นภิกษุชั้นอนุบาล เป็นคนเตรียมภิกษุ. ถ้ายังไม่เห็นธรรม ยังไม่เชื่อว่าภิกษุ; และธรรมะในที่นี่ ย่อมหมายถึงภัยในวิภูฏสงสารก่อน ตามคำพูดบรมโอรานที่ว่า "ภิกษุผู้เห็นภัยในวิภูฏสงสาร" นั้น.

นักบวชจะเริ่มเป็นภิกษุจริงๆ ขึ้นมา โดยการที่เริ่มเห็นภัยในวิภูฏสงสาร นั่นคือ **เห็นธรรมชนิดที่มันเป็นไถวัลยธรรม** เพราะว่าภัยในวิภูฏสงสาร มันเหมือนกันหมด ทุกหน ทุกแห่ง ทุกเวลา ทุกยุคทุกสมัย; เป็นธรรมลึก เป็นธรรมอันเดียว ของสิ่งที่เรียกว่าธรรม. ถ้าเห็นในสิ่งนี้แล้ว มันก็มีไถวัลยธรรมอยู่ไม่มากก็น้อยและอันนี้แหละเป็นเครื่องราง ที่จะคุ้มภิกษุไม่ให้เกิดกิเลส, หรือว่าเกิดความกลัวตาย หรือเกิดอะไรต่างๆ.

ฉะนั้นถ้าภิกษุไปแขวนเครื่องรางเข้า มันก็เป็นลูกเด็กๆ อมมือ, ยังคิดอะไรไม่ถูก. เขาก็ต้องแขวนนั้นแขวนนี้ให้ เป็นธรรมดา. **ภิกษุจึงไม่มีธรรมเนียมว่า จะต้องแขวนเครื่องราง แม้แต่พระพุทธรูป.**

ภิกษุที่อยู่ในศาสนาอื่น อาจจะแขวนสัญลักษณ์นี้ เช่น แขวงกางเขน แขวงอะไรเป็นต้น.แต่ว่าภิกษุในพระพุทธศาสนา ไม่มีธรรมเนียม ประเพณี.

อะไร ที่จะต้องให้แขวนอะไร. ถ้าแขวนก็เป็นผู้ที่ขโมยแขวน หรือจะแขวนมัน ก็รุ่งรังเปล่า; เพราะว่าตัวหัวใจของเครื่องรางนั้น มันมีอยู่ในใจเสียแล้ว. ถ้าจะเอาเปลือกอะไรมาแขวนอีก มันก็รุ่งรังที่คอไปเปล่า.

ฉะนั้นไม่ทำอะไรให้มากไปกว่าที่มันมีอยู่ข้างใน, ที่มีในจิตในใจได้ ฉะนั้นมันก็ไปเร่งอยู่ข้างใน ให้มีการเห็นธรรมมากเข้าๆ ลึกเข้าๆ จนกระทั่งเห็นธรรมที่เป็นคงกระพันชาติริที่กำลังเรียกว่าไภวฉลยธรรมในที่นี้.

ที่นี่ถ้าเกิดไปแขวนกันอีก มันกลายเป็นกลับไปหาศีลพัตตปราคมาส ขึ้นในหมู่มุกษุ คือไปเอาพระพุทธรูปไปทำให้เป็นสิ่งที่มีความเข้าใจผิด มีเหตุผลผิด ไปเป็นไสยศาสตร์ไปเสีย.

ความคงกระพันชาติริสำหรับภิกษุ นั้นไม่อยู่ที่เครื่องราง. ไม่อยู่ที่แขวนเครื่องราง; ไม่อยู่ที่เครื่องราง: แต่ไปอยู่ที่มีธรรมะแขวนอยู่ในใจ แล้วธรรมะนั้นต้องเป็นธรรมะประเภทไภวฉลยธรรม, ที่จริงและอย่างเดี่ยวเหมือนกันหมด ในที่ทุกแห่งและทุกเวลา

นี่เรียกว่าความหมายของคำว่า **คงกระพันชาติริ** ถ้าถึงแล้วก็**เป็นผู้ที่ฆ่าไม่ตาย**; อย่างเป็นพระอรหันต์อย่างนี้ เรียกว่าเป็นผู้ที่**ฆ่าไม่ตาย**, เป็นผู้ที่ไม่**มีใครฆ่าให้ตายได้** แม้แต่ทำให้ร่างกายตาย. แต่ความเป็นพระอรหันต์นั้นมัน**ไม่ตาย** คือจิตที่มันถึงสิ่งนี้แล้ว มันไม่มีความรู้สึกว่าจะตายหรือไม่ตาย.

ความคงกระพันใจให้ถึงอมตธรรม.

ที่นี้เรามันซี้ซลาด พอได้ยินว่าไม่ตายไว้ทีก่อน ก็เอาแล้ว ก็ดีแล้ว; เพราะฉะนั้นก็ยินดีจะรับเสมอ, **รับอย่างยิ่ง ในสิ่งที่เรียกว่าจะทำให้ไม่ตาย;** พอออกชื่อสิ่งนี้ ก็มีคนต้องการ. นี่แต่ก่อนก็มีคนที่ฉลาด ถึงกับรับเอามาได้ ในทางฝ่ายจิตใจ, เป็นเรื่องไม่ตายในทางจิตใจ คือบรรลุมตธรรม ก็เที่ยว แสวงหาอมตธรรมกันอย่างยิ่ง.

ที่นี้ต่อมา หรือว่าในอีกทางหนึ่ง ถิ่นหนึ่งอะไรก็ตาม มันมีคนอีกพวก หนึ่ง ซึ่งทำอย่างนั้นไม่ได้ แต่ก็กลัวตายเหมือนกัน ก็เลยต้องเอาความไม่ตายนั้น มาเป็นเรื่องของวัตถุขอเนื้อหนังร่างกาย ก็ต้องอาศัยความเชื่อ, ความเชื่อมั่น; ก็เป็นความมกมายอย่างฉลาด มกมายที่จะใช้ความเชื่อให้มัน เพื่อจะได้ให้จิตใจนี้ มันหายกลัว นี่คงกระพันชาติรี มันก็เกิดขึ้นเป็น ๒ แบบอย่างนี้.

ที่นี้อาตมากำลังพูดว่า **ไภววลัยธรรมในฐานะที่เป็นสิ่งคงกระพันชาติรี** ก็ยืมเอาความหมายเดียวกันนี้มาใช้ เพราะว่าใครทำอะไรมันไม่ได้, ใครฆ่าให้ มันตายไม่ได้, แล้วมันอยู่อย่างที่ไม่ต้องมีการเกิดขึ้น หรือตั้งอยู่ หรือดับ ไป; นี่ภาษาธรรมดาไม่มีพูด ก็เลยไม่รู้เรื่อง ว่า **มีอยู่โดยไม่ต้องมีการเกิดขึ้น หรือตั้งอยู่ หรือดับไป;** แต่มันก็มีอยู่ได้ นั่นมันเลยนออกออกไปจากขอบเขต ของสังขตธรรม คือสิ่งที่มีเหตุมีปัจจัย.

เครื่องคงกระพันชาติรีอย่างวัตถุ อย่างผู้ที่เข้าไม่ถึงธรรมะ มันก็เป็น เรื่องเด็กเล่นอย่างนี้แล้ว; ก็ต้องเอาวัตถุมา เป็นสิ่งที่เรียกว่าคงกระพันชาติรี

ไก่อัลยธรรมคือสิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง

๓๑๓

หรือจะให้ความคงกระพันชาติ. **ที่นี่ถ้าอย่างธรรมะ อย่างสังขจะอย่างแท้จริง**
มันก็ไม่เกี่ยวกับวัตถุเหล่านี้ ไม่ต้องมีวัตถุเหล่านี้. เช่นพระพุทธรูปเจ้าท่านตรัสว่า
"ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา ผู้ใดเห็นเราผู้นั้นเห็นธรรม"; ไม่เล็งถึงที่ร่างกาย
เนื้อหนังของท่าน.

ฉะนั้น **ความเป็นคงกระพันชาติ** ในที่นี้ ก็หมายถึงจิตที่มีอมตธรรม
คือ**จิตที่ถึงอมตธรรม ถึงอสังขตธรรม ถึงวิสังขารธรรม**, หรือถ้าจะพูดให้
ถูกกว่านั้น ก็คือธรรมชนิดที่เป็นอสังขตะ เป็นอมตะนี้ที่จิตลู่ถึง; แล้วแต่เรา
จะพูดด้วยคำพูดว่าอะไร : ว่า "**ความเป็นอย่างนั้น**" หรือว่า "**สิ่งที่เป็นอย่างนั้น**"
ถ้าพูดว่าสิ่งที่เป็นอย่างนั้น ก็หมายถึงตัวธรรม ที่เป็นอมตธรรม, เป็น **อสังขต-**
ธรรม เป็นวิสังขาร เป็นต้น นั่นคือตัวสิ่ง ที่เป็นของคงกระพันชาติ.

จิตที่คงกระพันต้องลู่ถึงอมตธรรม.

ที่นี่ถ้าว่า**จิตลู่ถึงสิ่งนั้น**, **ลู่ถึงธรรมะนั้น** ก็เรียกว่า **จิตได้มีความ**
เป็นคงกระพันชาติ. ถ้าเรียกว่าความคงกระพันชาติ, ความคงกระพันชาติ
ก็คือคุณสมบัติของธรรมะเหล่านั้น.

นี่แยกกันให้ดูดีๆ อย่าให้ปนกันเกินไป. **ความคงกระพันชาติ**
หรือสิ่งที่มีความคงกระพันชาติ เป็น ๒ อย่างอยู่; แต่ในที่สุด **ความหมาย**
สำคัญมันอยู่ที่ เป็นอสังขตะ คือไม่ใช่สิ่งที่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง. ถ้าเป็นสังขตะ
ก็หมายความว่า มีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง; พอเหตุปัจจัยปรุงแต่ง มันก็หมดความเป็น

คงกระพันชาตรี เพราะว่าปัจจัยมันปรุงแต่งได้เสียแล้ว. เหตุปัจจัยมันกระทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเสียแล้ว; เพราะฉะนั้นเป็นคงกระพันชาตรีไม่ได้. ความเป็นคงกระพันชาตรีจริง อยู่ที่เหตุปัจจัยทำอะไรไม่ได้; ฉะนั้นจึงต้องอยู่ในพวกอสังขตธรรม คือธรรมที่ไม่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง.

....

ความเป็นคงกระพันชาตรีต้องทนต่อการพิสูจน์.

ที่นี้อยากจะพูดต่อไปสักนิด ถึงว่า **วิธีที่จะพิจารณาความคงกระพันชาตรี ในชั้นที่เป็นนามธรรม** มันก็ต้อง **ไปถึงความทนต่อการพิสูจน์**. จะพิสูจน์กันอย่างไร, ให้ถึงที่สุดอย่างไร, มันก็เรียกว่าเป็นอย่างนั้นอยู่เรื่อย ไม่เปลี่ยนแปลง. **นี่คือทนต่อการพิสูจน์**; เหมือนกับทางวัตถุนี้ ถ้ามันเป็นทองคำแท้ จะฝน จะทดลอง จะทำอย่างไร มันก็เป็นทองคำแท้; มันทนต่อการพิสูจน์ เพราะว่ามันเป็นทองคำแท้. **ที่นี้ธรรมะนี้ก็เหมือนกัน** ถ้าว่ามันเป็นธรรมะแท้ ก็ต้องทนต่อการพิสูจน์, หรือแม้จะพิสูจน์ด้วยการปรุงแต่งด้วยเหตุปัจจัย มันก็ปรุงแต่งไม่ได้.

ความเป็นคงกระพันชาตรีต้องอยู่เหนือสิ่งอื่น.

ที่นี้ดูต่อไป ก็คือว่า**ความเป็นของคงกระพันชาตรินั้นต้องอยู่เหนือสิ่งอื่น**, ต้องอยู่เหนือสิ่งทั้งปวง ที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย, หรือว่าอยู่เหนือสิ่งทั้งปวง

ไภวฉลยธรรมคือสิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง

๓๑๕

ไปเสียเลย จึงจะมีความคงกระพันชาติถึงที่สุด. ฉะนั้นจึง **เล็งถึงไภวฉลยธรรม** ในฐานะที่เป็นตัวกฎทั้งหลาย ที่ไม่มีสิ่งใดครอบงำได้. พวกอื่นเขาอาจจะเรียกว่า พระเป็นเจ้า ในฐานะที่เป็นผู้ที่สร้างสิ่งทั้งปวง หรือบันดาลสิ่งทั้งปวง หรือ อยู่เหนือสิ่งทั้งปวง โดยประการทั้งปวง.

มันต้องอยู่เหนือสิ่งทั้งปวง โดยประการทั้งปวงอย่างนั้น จึงจะเรียกว่า ทนอยู่ได้ คือไม่เปลี่ยนแปลง; ฉะนั้นสิ่งนี้ก็ไม่มีอะไร นอกจากสิ่งที่เรียกว่า **กฎ โดยแท้จริง คือตัวไภวฉลยธรรม** ไม่ต้องมีใครสร้างขึ้นมา, มันมีอยู่ได้ของมันเอง อย่างที่มนุษย์ไม่รู้ว่ามันมีอย่างไร, และโดยตัวมันเอง. เมื่อคนอื่นเขา เรียกพระเป็นเจ้าก็ตามใจ; เราก็เรียกว่าเป็นกฎ หรือเป็นสัจจะ หรือเป็น อสังขตะ.

มันเป็นกฎที่ไม่มีกฎอื่นใดจะมาครอบงำได้อีก. ตัวไภวฉลยธรรม ย่อมเป็นกฎ ที่ไม่มีกฎอื่นใดจะมาครอบงำได้อีก; ก็มีแต่มันจะครอบงำสิ่งอื่น, คือกฎนี้จะครอบงำสิ่งทั้งปวง ถ้าจะมีกฎอะไรมากก็เสมอกัน คือหลอมเป็นอันเดียวกันเสีย.

เพราะฉะนั้น จะต้องแยกสิ่งที่เรียกว่า กฎๆ นี้ออกเป็น ๒ พวก :-

คือกฎโกหกก็มี ได้แก่ **กฎประเภทสังขตธรรม** ที่มนุษย์ตั้งขึ้นนี้; ถ้ามนุษย์ตั้งขึ้นได้ มันก็อยู่ได้อำนาจของมนุษย์. เพราะฉะนั้นกฎนั้นเป็นสังขตะ คือว่าสิ่งที่มีเหตุปัจจัยทำขึ้นมา; ฉะนั้นกฎนั้นจะโกหกตลอดเวลา มันจริงอยู่เฉพาะที่ว่า มีคนต้องการผลชนิดเดียวกัน, คืออยู่ได้อำนาจเหตุปัจจัย

อย่างเดียวกัน เรียกว่าของหลอกด้วยกัน. ถ้าเป็นกฎจริง มันก็เป็นตัวกฎ
 นั้นเอง ตั้งขึ้นมา ซึ่งเราเรียกว่าไภวฉลยธรรม ในที่นี้.

ดังนั้น ไภวฉลยธรรม นี้ จึงพูดได้อีกว่า **ไม่เป็นเหตุปัจจัย** หรือไม่มี
เหตุปัจจัย ที่จะต้องเป็นไปตามกฎ, คือจะไม่ถูกกระทำ และมีแต่จะเป็นฝ่ายกระทำ;
 เช่น เป็น ฝ่ายสร้างขึ้น หรือฝ่ายควบคุมหรือฝ่ายอะไรก็ตาม แต่เพียง
 อย่างเดียว โดยที่มันไม่ต้องมีการเปลี่ยนแปลง หรือการเสียอะไรไป หรือต้อง
 เปลี่ยนแปลงชนิดใดๆ ก็ตามนั้น เป็นอันว่าไม่มี นี่แหละคือเรียกว่า **อสังขตะ**
ในฐานะที่เป็นกฎ.

.....

กฎเป็นอำนาจศักดิ์สิทธิ์ดุจพระเจ้า.

เอาละที่นี้ก็พูดกันถึงกฎ ซ้ำอีกหน่อย เพื่อเห็น **ความเป็น**
คงกระพันชาตรี มากกว่าอย่างอื่น. เมื่อพูดถึงกฎนี้ อนาคตก็อยากจะพูด
 แบบอะไรก็เรียกยาก จะเรียกว่าเดา หรือว่าชวนหัวหรืออะไรก็ได้; คำว่า
 กฎนั้นนะ ออกเสียงให้ยาวหน่อยก็กลายเป็น God; God ก็คือพระเป็นเจ้าของ
 พวกฝรั่ง. ฉะนั้น God หรือพระเป็นเจ้าของพวกฝรั่ง นั่นก็คือ กฎ นั้นเอง.
 เพราะว่าถ้าไปดู **รายละเอียดต่างๆ** ลักษณะ attribute ต่างๆ แล้วมัน **เหมือน**
กับคำว่า กฎ ทั้งนั้น : **เป็นผู้สร้างโลก เป็นผู้ควบคุมโลก เป็นผู้ทำลายโลก.**

หรือจะดูอย่างของ พวกอินเดีย เอง ในสมัยที่ถือพระเจ้า ก็มีพระเจ้า
สร้างโลก คือพระพรหม, มีพระเจ้าควบคุมโลก คือพระนารายณ์ มีพระเจ้า
ทำลายโลก เป็นคราวๆ คือพระศิวะอย่างนี้. บางทีก็เปลี่ยนกัน แลกหน้าที่กัน.
บางทีสลับขึ้นมา พวกมนุษย์ก็รวมพระเจ้า ๓ องค์นี้ เป็นองค์เดียวกันเสีย.

นี่มันแล้วแต่จะพูดกันในส่วนเปลือกนอก; แต่ส่วนเนื้อในนั้น ถ้า
เป็นพระเจ้าจริง ก็ต้องเป็นกฎ แล้วก็ กฎของกฎ คือ ของไภวฉลยธรรม อัน
เป็นธรรมชาติอันเดียว ตัวเดียว ในที่ทั้งปวงในทุกเวลา.

นี่คือ กฎ ซึ่งพูดยากว่ามันคืออะไร; มันไม่ใช่รูป มันไม่ใช่นาม
มันไม่ใช่วัตถุ มันไม่ใช่จิตใจ; มันไม่ใช่อะไรๆ นอกจากว่าเป็นตัวอันนั้น คือ
ตัวอสัญหะ ที่ตั้งอยู่อย่างสม่ำเสมอเป็นสัจจะ. ที่เรียกว่า เป็นวิสังขาร ก็
หมายความว่า มันเป็นสิ่งที่ไม่ทำอะไร, คือไม่ถูกอะไรทำ, หรือว่า ไม่มีการ
เปลี่ยนแปลงไป ด้วยการทำอะไร. มันอยู่ของมันอย่างนั้น; แต่สิ่งอื่นๆ
ต่างหาก ที่จะต้องเป็นไปตามกฎนั้น.

ให้เข้าใจเสียอย่างนี้, เดียวจะไปเข้าใจผิดว่า สิ่งที่เราเรียกว่ากฎนั้นกลายเป็น
เป็นตัวเป็นตน เป็นสิ่งที่มีความรู้สึก มีอะไรขึ้นมาอย่างนี้ก็ยิ่งผิดต่อไปอีก.

ถ้าจะฟัง รายละเอียด ออกไป ก็นึกถึงคำหลายๆ คำ ที่มีอยู่แล้วใน
พระคัมภีร์ แต่ไม่ค่อยคุ้นหูเช่น คำว่าตถตา - ความเป็นอย่างนั้น, อวิตถตา
- ความไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น, อนัญญตถตา - ความไม่เป็นไปโดย

ประการอื่น, อิทัปปัจจยตา - คือความที่เมื่อมีสิ่งนี้ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ๆ จึงเกิดขึ้น และเมื่อไม่มีสิ่งนี้ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ๆ ก็มิได้เกิดขึ้น อย่างนี้เป็นต้น เรียกว่ากฎ.

กฎไม่มีรูป แต่แสดงออกโดยผล, อาการ, ปฏิกริยา.

ที่นี้รูปของกฎนี้ มันมีแสดงออก ได้แต่ทางผล คือสิ่งที่เป็นไปตามกฎแล้ว; **ตัวกฎเองไม่มีรูป** ที่จะแสดงได้. ที่นี้คนไปเห็นรูปที่กฎทำให้เป็นมา หรือแสดงมาแล้ว ก็เข้าใจว่านั่นคือกฎ; มันก็ไปถูกเปลือกของกฎ หรือว่าอะไร ยิ่งไปกว่าเปลือกของกฎ ก็เลยเข้าใจผิดได้.

อาการที่เป็นอย่างนั้น เรียกว่าเป็นของไม่เที่ยง, อาการที่ต้องเป็นอย่างนั้น เรียกว่าเป็นทุกข์, อาการทั้งหมดนั้น เรียกว่า อนัตตา อย่างนี้; นั่นมันเป็นปรากฏการณ์ ของสิ่งที่ถูกกระทำ คือปัจจัยปรุงแต่ง และก็ด้วยอำนาจที่เป็นไปตามกฎ.

แม้จะเป็นกฎเรื่องสามัญญลักษณะ คืออนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ก็ดี, หรือเรื่อง**ปฏิจจสมุปบาท**ก็ดี, เรื่อง**อริยสัจ**ก็ดี; ตัวกฎนะ มันเอามาให้ดูไม่ได้ มันมองไม่เห็นตัว, มันยิ่งกว่าเป็นนามธรรมเสียอีก มันเหนือสิ่งใด. เราจึง เห็นได้แต่เพียงวัตถุ สังขารต่างๆ ที่เป็นไปตามกฎ.

ชีวิตจริงจะมองไม่เห็น ที่เห็นเป็นเพียงปฏิกริยา.

แม้สิ่งที่เรียกว่าชีวิต นี้ จะเห็นได้แต่ปฏิกริยา ที่กฎนั้นมันกระทำออกมา; ไม่ใช่ตัวชีวิตแท้. ไภววลยธรรมที่เป็นตัวชีวิตแท้ จะมองเห็นด้วยตาไม่ได้;

มันมีความเป็นอยู่จริง ไม่รู้จักตาย. แต่ว่าสิ่งที่ถูกสิ่งนี้ ทำปฏิกิริยาออกมา เป็นชีวิตน้อยๆ อย่างชีวิตคน ชีวิตสัตว์นี้ เห็นได้, มองเห็นได้ในความหมายนั้น นิดเดียว คือเป็นชีวิตอยู่ชั่วขณะหนึ่งๆ. ฉะนั้นเราจึงเกิดมีสิ่งที่เรียกว่าชีวิต ไม่จริง กับชีวิตขึ้นมา.

ชีวิตจริงคือชีวิตนิรันดร, สิ่งเดียว ตัวเดียว อันเดียว คราวเดียว ในที่ทุกหนทุกแห่ง **ไม่มีเปลี่ยนแปลง;** นั่นแหละคือชีวิตจริง. ชีวิตที่เป็นไปตามกฎ : เดียวเกิดขึ้น - ตั้งอยู่ - ดับไป, เกิดขึ้น - ตั้งอยู่ - ดับไป, นี้ไม่ใช่ชีวิต, แต่เนื่องจากเราไม่รู้จักชีวิตจริง เราก็ใช้คำนี้แก่สิ่งที่เรียกว่ามีชีวิต คนหรือสัตว์ หรืออะไร ก็มีชีวิตหมด.

พอถึงคราวจะสวดปัจจุเวกขณะ : **นิสฺสตุโต นิชฺชชีโว สุญฺญเณ - ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่ชีวะ ไม่ใช่ชีวิต,** แล้วก็ เป็นของว่างเปล่าจากตัวตน; **นี่เขาฟังไม่ถูก.** เพราะ "ฉันยังมีชีวิตอยู่ที่นี่" แล้วจะไป นิชฺชชีโว อย่างไร; **นี่เป็นเพราะว่าตีความหมายของคำว่า ชีวะหรือชีวิตนั้นไม่ถูกต้อง.** ไปเอาชีวิตซึ่งเป็นเพียงปฏิกิริยานิดๆ มาเป็นตัวชีวิต; **ไม่มองเห็นสิ่งที่มีอยู่จริง โดยที่ไม่เปลี่ยนแปลง.** **ถ้าใครมองเห็นชีวิตดั้งเดิมจริง ก็ถึงชีวิตนิรันดรได้จริง** ชีวิตที่อยู่กับพระเจ้าจริง ก็คืออยู่กับไภวัญญธรรมจริง.

ทุกศาสนาเขาจะสอนให้มีความหมายตรงกันหมด **ว่าให้ละทิ้งชีวิตอย่างนี้เสีย แล้วไปมีชีวิตจริงกับพระเจ้า ซึ่งเป็นนิรันดร.** ถ้าเราไม่พูดอย่างนั้น เราพูดอย่างพุทธบริษัท เราก็ว่า เลิกใจ ไปเอาชีวิตหลอกๆนั้นเสีย เราก็มองเห็น **สิ่งที่ไม่รู้จักตาย แล้วจิตก็หายกลัว จิตก็ไม่รู้สึกว่าจะเกิด หรือตายอีกต่อไป;** อย่างนี้เรียกว่าอยู่กับพระเจ้าชนิดที่ไม่รู้จักตายได้เหมือนกัน.

นี่ขอบอกกล่าวไว้เรื่อยๆ ไปว่า การบรรยายชุดนี้ มุ่งหมายจะปูพื้นฐาน สำหรับการทำความเข้าใจในระหว่างศาสนาทั้งปวง; ฉะนั้นจึงพูดกันแต่เรื่องสิ่งสิ่งหนึ่ง ซึ่งจะเป็นพื้นฐาน หรือเป็นข้อมูลสำหรับการต่อรอง ในการทำความเข้าใจ ในระหว่างศาสนาทั้งปวง.

ความคงกระพันชาติเป็นธาตุทั้งสังขตะและอสังขตะ.

วันนี้เราก็มามาถึงสิ่งที่เรียกว่า **คงกระพันชาติคือพระเจ้า;** จะพูดกันในฐานะที่ว่ามันเป็น**ธรรมชาติ** หรือเป็นธาตุอันหนึ่ง นี่ก็เป็นคงกระพันชาติ; มันมีความคงกระพันชาติไปตามสัดส่วน ของการที่ว่ามันจะเป็นสังขตะ ก็มากน้อย หรือเป็นอสังขตะ.

ถ้าพูดถึง **ธาตุตามธรรมชาติ,** ความ เป็นธาตุตามธรรมชาตินั้น มันเป็น**ไถวัลยธรรม;** และพอเป็นธาตุที่เกิดปัจเจกปรุงแต่ง ขึ้นมา เป็นธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม อะไรอย่างนี้ขึ้นมา มันก็ เป็น**สังขตธรรม;** ความคงกระพันชาติมันก็เหลือน้อยเข้า. เช่นเหลือแต่ว่าคุณสมบัติอันหนึ่งประจำธาตุดิน มันก็พอจะมีอยู่ประจำธาตุดิน; เรียกว่าคงกระพันชาติกันได้ เพียงเท่านี้; ธาตุน้ำ ธาตุไฟธาตุลม ก็คงความเป็นธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ไปได้; นี่มันยังน้อยไป ไม่พอสำหรับจะเป็นทั้งหมด.

แต่ถ้าว่า เป็นธาตุทั้งหมด ก็ ต้องเป็น**ธาตุอสังขตธาตุ เป็นสังขตะ หรือสังขตธาตุ,** ธาตุที่แท้จริงของสิ่งทั้งปวง หรือจะเรียกว่าไถวัลยธาตุก็ยังได้; จะมีความหมายอย่างเดียวกับคำว่าไถวัลยธรรม.

แม้ที่สุด แต่คำว่า ธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะ, **ธรรมชาติแห่งความเป็นชีวะ**, คำเหล่านี้ก็มีความหมายที่แบ่งได้ **เป็นทั้งฝ่ายสังขตะและอสังขตะ** คือว่า **เป็นภาษาคนก็ได้, เป็นภาษาธรรมก็ได้**. พุทธะอย่างภาษาคนก็หมายถึง ชั่วคราว; พระพุทธเจ้าเกิดแล้วก็นิพพานไป.

ถ้า **ธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะ** ในภาษาธรรม มันหมายถึงสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีอยู่ตลอดกาล สำหรับจะวิวัฒนาการขึ้นมาเป็นความรู้ สิ่งเหล่านี้ก็เป็นกฎตายตัว ไม่ฟังเสียงใคร, เป็นกฎในตัวของมันอย่างนั้นอยู่เรื่อยไป.

ธรรมชาติแห่งความเป็นชีวิต เป็นชีวะอะไรนี้ ก็ให้หมายถึงนิรันดร; คือความมีอยู่อย่างไม่ขึ้นอยู่กับสิ่งใด ไม่มีอะไรมาแตะต้องได้ นั่นแหละคือชีวะหรือชีวิต; ธรรมชาติอย่างนั้นอยู่เป็นแกนกลาง.

ถ้าพูดอย่างสมมติก็ว่า **จ่ายให้คนละเล็กละน้อย** ให้ยืมไปใช้**ชั่วคราว** มีความเป็นอย่างนั้น**ชั่วคราว**; นี่พูดอย่างนี้ก็คล้าย ๆ กับเรื่องของศาสนาเวทานตะของฝ่ายฮินดู, แล้วชีวิตทั้งหลาย ก็ต้องกลับไปหาชีวิตใหญ่; แต่พูดอย่างนั้นมันเป็นบุคคลตัวตนมากไป.

เราพูดเป็นธรรมชาติแห่งความเป็นอย่างนั้น ที่จะมาเจออยู่ในสิ่งทั้งหลาย ที่มีวิวัฒนาการพอสมควร, หรือเหมาะสม ที่จะแสดงความเป็นอย่างนั้นออกมา. **ที่นี้เมื่อเปลือกมันหมดเหตุหมดปัจจัย** จะต้องเนาไป เปื่อยไป; **สิ่งนั้นก็ต้องพลอยหายไปด้วย**.

เหมือนอย่างเราเดี๋ยวนี้ ทุกคนมีสติปัญญาอาศัยอยู่ได้ที่เนื้อหนังร่างกาย. พอเนื้อหนังร่างกายนี้ มันหมดเหตุปัจจัย แก่เฒ่าแตกตายทำลายลงเน่าลงไป; สติปัญญานั้นไปอยู่ที่ไหน ก็ไม่มีใครรู้.

ให้ถือว่า เป็นธาตุ อันหนึ่ง ซึ่งไม่รู้จักสูญ เหมือนกัน; คล้ายๆ มาเยี่ยมเวลาที่แสดงออกที่ร่างกายนั้นบ้าง, ร่างกายนี้บ้าง; ส่วนตัวมันเองอยู่ที่ไหนก็ไม่รู้. เขาเรียกว่าพระเจ้า; แต่เราเรียกว่าธรรมชาติ, ธาตุตามธรรมชาติ อันหนึ่งเท่านั้น มาอยู่ในรูปของสภาวะธรรมก็มี, สังขธรรมก็มี, แล้วก็มีอำนาจเหนือสิ่งที่มีความรู้สึก; ต้องการจะพ้นทุกข์ได้ ก็ต้องทำตาม, ก็ต้องเกิดธรรมะประเภทการปฏิบัติขึ้นมา; เรียกว่าปฏิบัติธรรม กณียธรรม, คือธรรมที่สัตว์จะต้องปฏิบัติ อย่างนี้ก็มี. ในที่สุดก็ผลออกมาเป็นวิปากกรรม - ผลที่ได้รับ; อย่างนี้ก็ยิ่งไกล, ไกลไปจากตัวเดิม เพราะว่าเป็นสังขตะ มีเหตุปัจจัยปรุงแต่งผลักไสยยิ่งขึ้นไปทุกที.

กฎแห่งกรรมเป็นไภวฉลยธรรมที่มีปฏิริยาสมกับกิริยา.

เดี๋ยวนี้เรามายึดกันที่เปลือกนอกอย่างนี้ เอาผลที่เป็นวัตถุด้วยซ้ำไป ไม่เอาผลทางจิตใจ; ดังนั้นมันจึงเกิดความปนกันยุ่ง หรือตีกันยุ่ง, หรือพูดกันไม่รู้เรื่อง; โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องกรรม หรือ เรื่องกฎแห่งกรรม.

กฎแห่งกรรมนี้เป็นไภวฉลยธรรม คือกฎของการที่จะต้องปฏิบัติขึ้นมา สมกับกิริยาที่ได้กระทำไป; ฉะนั้นกรรมจะต้องมีผลกรรม; เช่นเดียวกับที่ว่า กิริยาต้องมีปฏิริยา.

ที่นั่นคนเขามา**บัญญัติเอา** ที่น่ารักน่าพอใจนั้นว่าดี, ที่น่าเกลียดน่ากลัว หรือว่าไม่ชอบนั้นว่าไม่ดี, เลยเกิดเป็นกรรมดี กรรมไม่ดีขึ้นมา; แล้วก็เอาวัตถุ เป็นเครื่องวัด. ถ้าว่าทำดีต้องได้เงิน ได้ชื่อเสียง ได้อะไร นี่จึงจะเรียกว่า กรรมดี; แล้ว **ก็เกิดปัญหา** ขึ้นมาว่า ทำดีแล้วทำไมไม่ได้เงิน, ไม่ได้ชื่อเสียง.

นี่คน**ไม่รู้**ว่าตัวกรรมจริงนั้นๆ อยู่ที่ไหน? หรือว่า **กฎแห่งกรรม**จริงๆ นั้น มันแสดงที่อะไร? มัน**ไม่แสดงที่เงิน ที่ชื่อเสียง** ที่จะได้เพราะการทำสิ่งที่มีมนุษย สมมติว่าดี; ของไถวัลยธรรมนั้น อยู่เหนือความดี หรืออยู่เหนือความชั่ว คือไม่ดีไม่ชั่ว. พอสิ่งใดแสดงออกมาในรูปที่มีมนุษย์ต้องการ; เขาเรียกว่าดี, เขาชอบนี่ เขาก็ว่าดี, เขาไม่ชอบ เขาก็ว่าไม่ดี. นี่มันว่าเอาเองเสียชั้น หนึ่งแล้ว.

ที่นี้ **จะไปเกณฑ์ให้มันตรงตามผลทางวัตถุ** ว่าถ้าได้ของดี จึงจะ เรียกว่ากรรมดี, ได้ของไม่ดี ก็เรียกว่ากรรมไม่ดี; **อย่างนี้มันก็ไม่ถูก.**

มนุษย์ก็บัญญัติเอาเองว่าอย่างนี้ดี : ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ ทุจริต ไม่คดโกง ไม่คอรัปชั่น อย่างนี้เรียกว่าดี; **ไปทำเข้า เอ้า, กลับว่าเสีย** **เองว่าไม่ดี.** ทำไมไม่เห็นได้ชื่อเสียง? ทำไมไม่เห็นได้เงิน? นี่มนุษย์ มันก็กลายเป็นคนโง่ คนโกหก คน**ไม่รู้**ว่าอะไรเป็นอะไรเสียเอง.

เพราะเมื่อเขา **ทำกรรมดีลงไปแล้ว มันก็ดี เสร็จทันที** เป็นการ ได้รับผลดี ของกรรมที่แท้จริงเสร็จแล้วในทันที; **ไม่ต้องรอดต่อได้เงิน ได้** **ชื่อเสียง** คนอื่นรู้แล้วเขาให้นั่นให้นี่ นั่นมันอีกเรื่องหนึ่ง.

เพราะ มนุษย์เองเป็นผู้บัญญัติ ว่าทำอย่างนี้เรียกว่าดี; พอที่มนุษย์ไปทำอย่างนั้น กลับเรียกเสียว่าไม่ดี ยังไม่ได้เงิน ยังไม่ได้ชื่อเสียง ยังไม่ใช่ดี ยังไม่ใช่กรรมดี; ก็คือมนุษย์ไปเป็นทาสของวัตถุ ด้วยอำนาจความมงกายความโง่เขลา ไม่ได้ขึ้นตรง หรือซื้อตรงต่อธรรมะโดยตรง, แล้วโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ธรรมะที่มันอยู่เหนือชั่วเหนือดี คือสิ่งที่เรียกว่าไถ่ด้วยกรรม.

ฉะนั้น คนจึงกำลังงง งงจนไม่รู้ว่าจะทำอะไรกันดี เพราะว่าทำดีก็ไม่ได้ดี หรือส่วนมากก็ไม่ได้ดี ทำชั่วมันไม่ได้ชั่ว อย่างนี้; ก็เลยงงกันหมด, จนไม่รู้ว่าจะถืออะไรกันแล้ว. นี่ เพราะเหตุว่าไปถือเอาของข้างนอก หรือเปลือก หรือกระพี้ หรืออะไร หรือฝอย หรือว่าประกายปฏิภพอะไรบางอย่าง นั่นว่าเป็นตัวของจริง.

ของจริงมันอยู่ที่ว่า เมื่อมีภพอย่างนี้ ต้องมีปฏิภพอย่างนี้. ถ้าเป็นเรื่องทางจิตมันก็เป็นไปตามแบบจิต, คือเราคิดดี มันก็มีผลอยู่ที่ว่าจิตดี; ถ้าเราคิดชั่ว, มันก็มีผลเป็นจิตชั่ว. มันดีและชั่วเสร็จลงไปแล้วทันที พร้อมๆ กับการกระทำนั้น.

ที่นี้ต่อมา จิตที่ทำดีหรือจิตที่ทำชั่ว จะได้เงิน หรือไม่ได้เงิน, จะได้ชื่อเสียง หรือไม่ได้ชื่อเสียง, นี่มัน ปนกันยุ่งไปหมด; แล้วมันปนกันมาก ถึงกระทั่งว่า บางจิตมันไม่เห็นว่าเป็นเงินดี ชื่อเสียงดี เห็นเรื่องเงิน เรื่องชื่อเสียง เป็นเรื่องบ้าๆ บอๆ.

เหมือน พวกภาษาที่สาบานกันในชาดกนั้น ไปดูภาพในโรงหนัง* อีกทีก็ได้ ว่าถ้ากระทำความผิดจริง แล้วขอให้ได้เกิดเป็นเศรษฐีบ้าง เป็นเทวดาบ้างเป็นนั่น เป็นนี่บ้าง; เพราะมันเกลียดความเป็นเศรษฐี เกลียดความเป็นเทวดา. นี่ มันไม่เหมือนกันอย่างนี้.

ความที่ถูกต้อง ที่จริง ที่ตรงก็คือว่า มันเป็นกฎที่ว่า ถ้าทำลงไปอย่างนี้ ก็จะต้องมีผลอย่างนี้, ทำอย่างนี้ มีผลอย่างนี้. แล้วมนุษย์ไปสมมติเอาเองว่า อย่างนี้สมมติว่าดี, อย่างนี้สมมติว่าชั่ว, แล้วบางพวกก็ไม่เห็นด้วย เช่นว่าได้เงิน ดี, นี่บางพวกก็ไม่เห็นว่ามันดีอะไร; เพราะฉะนั้นเขาแฉไม่ได้ในเรื่องที่มนุษย์ไป สมมุติเข้า ที่ส่วนใด ส่วนหนึ่งของธรรมะ ที่เป็นธรรมะจริง.

นี่เรียกว่าธรรม หรือ ธรรมชาติ หรือธาตุ สามอย่างนี้มีความหมาย เหมือนกัน, มีตัวจริงเหมือนกัน; เป็นธรรมชาตีก้เรียก, เป็นธาตุก็เรียก, เป็น ธรรมเฉยๆ ก็เรียก, แล้วที่เป็นไกว้ลยธรรมจริงๆ นั่น คือเป็นสิ่งๆ หนึ่ง เป็นอยู่ ได้เอง มีอยู่ก่อนสิ่งใด มีอยู่โดยไม่ต้องมีความมี.

ทุกศาสนามีธาตุเป็นไกว้ลยธรรมมีอยู่ก่อนสิ่งใด.

อันนี้เป็นเหตุให้ได้คำพูดขึ้นมาอีกคำหนึ่ง ซึ่งจะทำให้เป็นเกลือกกันได้ ในระหว่างศาสนาทุกศาสนา คือให้ทุกศาสนายอมรับว่า มีสิ่งสิ่งหนึ่งซึ่งเป็น

* อาคารมหรสพทางวิญญูณในสวนโมกข์

ปฐม คือ มีอยู่ก่อนสิ่งใด เป็นสิ่งแรก, จะใช้คำว่า"ปฐมเหตุ" ก็ได้เหมือนกัน. แต่ความหมายอาจจะทำยุ่งที่หลังก็ได้ เพราะที่แท้มันก็ไม่ใช่เป็นเหตุ ในความหมายที่เป็นเหตุ ตามภาษาธรรมดาพูด.

ถ้าเรียกว่าเป็นเหตุ ก็ต้องเป็นความหมายของภาษาอีกภาษาหนึ่ง ซึ่งลึกเกินไป ว่ามีอยู่มีก่อนสิ่งใด; และเพราะสิ่งนั้นมีอยู่ จึงทำให้มีสิ่งต่างๆ ที่เป็นไป แปลกๆ ออกไปทุกที. **สิ่งที่เรียกว่าปฐมเหตุ ก็เป็นเรื่องสมมุติชื่อ, เป็นชื่อที่สมมุติให้ด้วยเหมือนกัน. ให้เรียกว่า ปฐมเหตุ นี่คือความเป็น** **คกกระพันชาติหรืออย่างยิ่ง** ไม่มีสิ่งใดเสมอ, มีอยู่ก่อนสิ่งใด; นั่งดูสิ่งต่างๆ เป็นไปตามอำนาจของกฎเกณฑ์ ที่เป็นกฎอยู่ในตัวสิ่งที่เรียกว่า มีอยู่ก่อนสิ่งใด ซึ่งในที่นี้ เรียกว่าไภวฉลยธรรม.

ดูพระเจ้าอย่างบุคคลาธิษฐาน.

ที่นี้ ถ้าพูดเป็นบุคคลาธิษฐาน อย่างในศาสนาที่เขามีบุคคลาธิษฐาน เขาเรียกสิ่งนี้ว่าพระเป็นเจ้า; จะใช้คำว่า "นั่ง" ดูก็ไม่ถูกดอก. แต่พระเป็นเจ้านี้จะมีอยู่ก่อนสิ่งใด แล้วก็มีอยู่คล้ายๆกับว่า นั่งดูสิ่งทั้งหลายทั้งปวง เป็นไปตามกฎ ตามโองการหรือตามกฎของพระเป็นเจ้า.

นี่เราจะพูดได้ง่ายที่สุดกับศาสนาคริสต์เตียน ซึ่งเผลอขึ้นมา ก็มีคำว่า The Word มีอยู่ก่อนสิ่งใด. คำพูดที่เป็นกฎ หรือเป็นโองการ บังคับสิ่งใดได้นั้น มีอยู่ก่อนสิ่งใด. และว่า The Word มีอยู่ก่อนสิ่งใด. The Word นั้นอยู่กับ God คือพระเจ้า. และ The Word นั้นเสียอีกสร้างสิ่งทั้งหลาย ไม่มีสิ่งใดที่ The Word คือกฎนั้น ไม่ได้สร้างขึ้น.

คิดดูซิ; มันคือลักษณะของไภวาลยธรรมที่กำลังพูดนี้. พระเจ้า ไม่ได้สร้างสิ่งทั้งปวงเสียอีก ในคำพูดประโยคนี้ แต่ The Word ที่อยู่ กับพระเจ้านั้นสร้างสิ่งทั้งปวง เพราะ The Word นั้นคือคำสั่ง คือกฎ. แต่ พอมาประโยคหลังกลายเป็นว่า The Word กับ God เป็นสิ่งเดียวกัน แล้ว The Word เป็น The Light. The Light สำหรับให้เกิดวิวัฒนาการ, แล้ว The Light ก็ทำให้เกิด The Life แสดงทำให้เกิด Life คือชีวิต.

ทั้ง Light ทั้ง Life อยู่กับพระเจ้า; ฉะนั้น พระเจ้าจึงเป็นทั้ง The Word. ทั้ง The Light ทั้ง The Life ล้วนแต่เป็นนิรันดรทั้งนั้น : Light ก็นิรันดร, Life ก็นิรันดร, The Word นี้ก็นิรันดร, นั่นคือพระเจ้า หรือ God; ซึ่งในที่นี้เราไม่เห็นว่ามีอะไร ที่มันผิดเพี้ยนไปจากสิ่งที่เรียกว่าไภวาลยธรรม หรืออสังขตธรรม อย่างที่กล่าวกันมาแล้ว บรรยายกันมาแล้วตั้ง ๗-๘ ครั้ง.

นี่ยกตัวอย่างมาให้ดูเพียงว่า ถ้าเมื่อ พูดอย่างเป็นบุคคลาธิฐาน คือ โดยสมมุติมันก็เป็นบุคคลพระเจ้าอย่างบุคคล ตรงกับความโง่ของคน ที่รู้จัก แต่เพียงบุคคล; พระเจ้าก็ต้องกลายเป็นบุคคลขึ้นมา แต่ถ้าคนมันฉลาด พอที่จะรู้จักสิ่งซึ่งมิใช่บุคคล ก็รู้จักไภวาลยธรรม คือสิ่งที่มีความหมาย มีค่า มีอะไร อย่างเดียวกับสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า.

ที่นี้ เราจะทำความเข้าใจเรื่องไถวัลยธรรมนี้กันไปเรื่อยๆ จนเข้าใจสิ่งสิ่งหนึ่ง ซึ่งยอมรับกันได้ทุกคน; ในโลกนี้ ในจักรวาลนี้ หรือในหมื่นโลกธาตุ ก็ตามใจ คือทุกชาติ ทุกศาสนา หรือทุกชีวิต ยอมรับความจริงอันนี้ได้.

.... ..

สรุปความของความคงกระพันชาติ.

เข้า, สรุปความกันเสียว่า สำหรับค่าหรือ **คุณค่าของความคงกระพันชาตินั้น คือความไม่ตาย** หรืออมตะ แปลว่าไม่ตาย. ถ้าคงกระพันชาติหรืออย่างวัตถุ อย่างโลกๆ อย่าง *ภาษาคน* มันก็ไม่ตาย อย่าง*ภาษาคน*; ถ้าพูดอย่าง*ภาษาธรรม* มันก็ *ไม่ตายอย่างภาษาธรรม* คือเป็นไม่ตายที่แท้จริง.

ความคงกระพันชาติในภาษาคน จึงเป็นเรื่องหลอกๆ; ก็เพราะเห็นชัดอยู่ว่า มันก็ยังต้องตาย ทั้งที่เขาไม่อยากจะตาย แต่ถ้ารู้สึกว่าจะไม่ตายขึ้นมา มันก็ชอบ. ถ้ามีสิ่งใดที่จะช่วยให้ไม่ตายก็ยิ่งแสวงหาสิ่งนั้น เสรีแล้วก็ได้พบความจริง.

ถ้าต้องการความคงกระพันชาติที่แท้จริง ก็ให้**รีบแสวงหาสิ่งที่เรียกว่าอมตะ** คือไม่รู้จักตาย เป็นของลึก ละเอียด ยิ่งกว่าลึก; ในที่สุดก็ไม่พบ**ความไม่ตาย ที่มีอยู่ตลอดเวลา**, หรือในที่ทุกหนทุกแห่ง เรียกว่า ไถวัลยธรรม มีความคงกระพันชาติถึงขนาดนั้น.

ฉะนั้นการถือเอาประโยชน์จากสิ่งนี้ได้ ก็คือการถึงซึ่งอมตธรรม ซึ่งเป็นที่มุ่งหมายของพุทธบริษัท ในพุทธศาสนานี้ด้วยเหมือนกัน; ดังนั้นเราพูดได้เลยว่า ความเป็นพุทธบริษัทที่ถูกต้อง ทั้งเนื้อทั้งตัวนั้นแหละ คือการถึงซึ่งไภวฉยธรรม ซึ่งมีความคงกระพันชาติเป็นอย่างยิ่ง.

เดี๋ยวนี้เป็นพุทธบริษัทกันแต่ปาก; ความรู้ก็ไม่มี การปฏิบัติก็ไม่มี ความเป็นพุทธบริษัทที่แท้จริงไม่มี ไม่มีความเป็นพุทธบริษัทที่ถูกต้องทั้งเนื้อทั้งตัวฉะนั้นจึงไม่อาจจะรู้จัก สิ่งที่เรียกว่าไภวฉยธรรม.

ลองพยายามกระทำให้สุดความสามารถ ให้มีความเป็นพุทธบริษัทที่แท้จริงขึ้นมา สักระดับหนึ่ง ก็คือระดับที่ จะเริ่มเข้าใจสิ่งที่เรียกว่าไภวฉยธรรม; หรือว่าจะถือเอาเป็นชั้นพระโสดาบันก็ได้ เพราะว่าพระโสดาบัน เป็นผู้แรกถึงกระแสแห่งสิ่งที่ไม่ตาย คือนิพพาน หรืออสังขตะ อะไรเหล่านี้; เป็นคนแรกถึงต้นเงื่อนและโดยการรู้เรื่องอทิปปัจจยตาคือเล็กมีตัวตนกันเสียที มีแต่กระแสแห่งอทิปปัจจยตา. นั่นคือจุดตั้งต้น ที่เข้าไปถึงความจริง ที่เป็นอมตะ. ถ้ายังยึดถือเป็นตัวตนๆ อยู่แล้ว มันก็ยังไกลอยู่ มันมีภุเขาหรือมาน หรืออะไรขวางอยู่; มันมีตัวตน ที่เกิดมาจากความเข้าใจผิดนี้ ชังบังอยู่รอบตัว. ฉะนั้น ความเป็นพุทธบริษัทจริงๆ นั่น คือการถึงอมตธรรม; แม้แต่เป็นเพียงการเริ่มแรก แล้วก็เริ่มมีความคงกระพันชาติ คือจะเข้าไปสู่ความไม่ตายนี้มากขึ้นตามลำดับ; มันไม่ต้องเวียนว้ายไปในวัฏฏสงสาร.

นี่คิดดูซิ, ถ้าถึงสิ่งนี้แล้ว มันไม่ต้องเวียนว้ายไปในวัฏฏสงสาร; ถ้าอย่างนี้แล้ว จะไม่ให้เรียกว่าคงกระพัน แล้วจะเรียกว่าอะไร? มันคงกระพัน

จนถึงกับ ไม่ต้องเวียนว่ายไปในวัฏฏสงสารอีก ซึ่งเรียกว่ามีความคงที่, หรือคงกระพันชาติได้. ถ้าไม่เรียกสิ่งอย่างนี้แล้ว ก็ไม่รู้จะไปเรียกสิ่งอะไรที่ไหนกันอีก. ฉะนั้น **ทำอย่างไรให้มันต้องเวียนว่ายไปในวัฏฏสงสาร** คือความได้มาซึ่งความคงกระพันชาติอันแท้จริง ของสิ่งที่เรียกว่าไถ่ด้วยธรรม ในฐานะที่เป็นกฎ หรือเป็นสัจจะ หรือเป็นอสังขตะ.

....

ข้อปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความคงกระพันชาติ.

ทีนี้ถ้าเรามาดูให้ดีว่า เราจะมองเห็นสิ่งนี้ที่ไหน? จะเข้าใจสิ่งนี้ได้ที่ไหน? มันก็ต้องดูตั้งต้นไปตั้งแต่สิ่งที่สิ่งนั้นแสดงออกมา. เราต้องฉลาดหน่อย เหมือนกับว่า เด็กไปหาปูที่อยู่ในรู. ถ้าเด็กมันไม่โง่งนักร มองเห็นรูนี้ก็รู้ว่าในรูนี้มีปู; มันมีร่องรอยอะไรแสดงอยู่แถวๆ นั้น แล้วใหม่ๆ ด้วย; ไม่ใช่ว่าหลายวันมาแล้ว มันไปอยู่ที่อื่นเสียแล้ว. นี่ก็เรียกว่ามันมีความฉลาด ถ้าเอาคนที่ไม่มี ความชำนาญไปหาปูนี้ คงจะไปโง่งหลายๆ ที่ทีเดียว กว่าที่จะพบปูสักตัวหนึ่ง.

เรื่องธรรมะนี้ก็เหมือนกัน มันต้องดูที่ปฏิภานที่สิ่งเหล่านี้แสดงออกมา, โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือความทุกข์. เรากำลังมีความทุกข์หลายๆ แบบหลายๆ อย่าง ก็ดูที่ความทุกข์, ดูลึกลงไป ก็จะพบไปตามลำดับ ถึงเหตุของความทุกข์ กระทั่งรู้ความวนเวียนอยู่ในกองทุกข์ เห็นความวน กลมอยู่ในระหว่างกิเลส กรรม และวิบาก ที่เรียกว่าวัฏฏสงสารนั้นแหละ ในที่สุดก็มองลึกเข้าไปอีก ถึงต้นเหตุของอันนี้ มันก็จะไปพบสิ่งที่เป็นตัวต้นตอได้ คือกฎ, กฎของสิ่งทั้งหลาย.

ถ้าเมื่อ **เห็นกฎ** ทั้งหมดแล้ว **ดูความที่กฎทั้งหลายไม่เปลี่ยนแปลง**, ไม่ต้องเปลี่ยนแปลง; เป็นกฎอยู่ตลอดอนันตกาล, หรือไม่รู้ว่าจะใช้คำอย่างไรให้มันสมกัน คือมันไม่เกี่ยวกับเวลา, ถ้ามันเป็นกฎที่แท้จริง. **พอบพบสิ่งที่ไม่เกี่ยวกับเวลา มันก็ค่อยๆ พบบสิ่งที่เรียกว่าอสังขตะ**, หรือว่าไภวฉยธรรม, หรือว่าที่ จะตั้งอยู่ในฐานะที่เป็นพระเจ้าอันแท้จริงขึ้นมาอย่างนี้.

นี่กฎของอะไร? มันก็แยกออกมาเพื่อจะเป็นกฎส่วนนั้นๆ ที่ว่า ถ้ามาเป็นต้นไม่มีกฎเกณฑ์อย่างไร, มาเป็นสัตว์มีกฎเกณฑ์อย่างไร, มาเป็นคนมีกฎเกณฑ์อย่างไร; **จากปรากฏการณ์** เหล่านี้ มัน **ทำให้ค้นพบลึกลงไป ถึงตัวสิ่งที่เป็นกฎ ชนิดที่เป็นไภวฉยธรรม** คือไม่เปลี่ยนแปลง, มีอยู่อย่างเดี่ยว ลักษณะเดี่ยว อะไรเดี่ยวหมด ทุกเวลา ทุกหนทุกแห่ง ทุกๆ ทั้งหมด, ก็เลย อยู่เหนือความมีขนาด ไม่มีรูปร่าง ไม่มีขนาด ไม่มีอะไร.

นั่นแหละคือ **ต้นตอเดิม เป็นไภวฉยธรรมอยู่ตลอดเวลา**; แม้จะ เรียกว่าเดิมหรือปฐมก็ไม่ถูก เพราะมันไม่เกี่ยวกับเวลา, จะเรียกว่าที่แรกก็ไม่ถูก; แต่มันจะเป็นจะต้องพูดอย่างนั้น. ที่จริงมันไม่ควรจะพูดอย่างนั้น จะว่าเดิมก็ไม่ได้ จะว่าที่แรกก็ไม่ได้.

นี่คือสิ่งที่เรียกว่า **คงกระพันชาตรีที่สุด ไม่ขึ้นอยู่กับเวลา** ไม่ต้อง ไปตามเวลา; แต่สามารถจะทำให้สิ่งต่างๆ ต้องเป็นไปอย่างนี้แหละ. มันมี กี่หมื่นโลกธาตุละ มีโลกธาตุกี่หมื่นโลกธาตุ มีกี่ระบบสุริยจักรวาล มันจะมี เท่าไรก็ตามใจ นับไม่ไหว แต่ทุกอย่างอยู่ใต้กฎกฎเดียวกันนี้. นี่เราจะต้องเข้าไป ถึงสิ่งนั้นแหละ จึงจะเรียกว่าถึงไภวฉยธรรม ที่มีความมาคงทนอย่างยิ่ง คงกระพัน ชาตรีอย่างยิ่ง, ไม่มีสิ่งใดเหมือน น่าจะยอมรับเอามาสวมมติว่าเป็นพระเจ้า หรือ เป็นอะไรกันจริงๆ.

ฉะนั้นการที่จะพยายามให้รู้จักสิ่งๆ นี้ ก็เป็นหน้าที่ของผู้ที่ยังไม่รู้จักรู้จักสิ่ง
 สิ่งนี้ จึงขอให้ท่านทั้งหลาย พยายามที่จะเข้าใจสิ่งนี้ คือสิ่งที่เราบัญญัติชื่อสมมติ
 ดี - ชั่วกัน เพื่อพูดกันในสถานที่นี้ ว่าไถวัลยธรรม, คือธรรมชาติที่มีอยู่แต่เพียง
 อย่างเดียว ในที่ทุกหนทุกแห่ง ในเวลาทั้งหมด; เพราะว่ามันอยู่เหนืออำนาจ
 ของเวลา และของเนื้อที่ ของสถานที่, ฉะนั้นเข้าใจว่า พูดกันในเรื่อยๆ ก็คง
 จะเริ่มเห็นรางๆ ขึ้นมาเป็นแน่นอน; สักวันหนึ่งเราจะรู้จัก หรือเข้าใจสิ่งที่
 เรียกว่าอมตะ อสังขตะ หรือ วิสังขาร หรือไถวัลยธรรม คือธรรมที่มีอยู่
 ตลอดกาล, หรือยิ่งกว่าตลอดกาล ได้เป็นแน่นอน.

นี่ในวันนี้สรุปความแล้วก็ได้อย่างนี้ : ให้รู้จักความหมาย ในแง่ของ
 ความคงกระพันชาตรี, ความคงกระพันชาตรี, ที่เป็นความหมายอันหนึ่ง
 ของสิ่งที่เรียกว่าไถวัลยธรรม.

เป็นอันว่าเราได้พยายาม ที่จะเข้าใจสิ่งที่เรียกว่าไถวัลยธรรม กันทุกแห่ง
 ทุกมุม ที่จะนึกคิดพิศุจน์ศึกษาอะไรได้, ให้รู้จักสิ่งนี้กันได้ สักวันหนึ่งข้างหน้า
 เพื่อประโยชน์ดังที่ได้บอกแล้วตรงๆ ว่า เพื่อจะทำความเข้าใจอันดีกันระหว่างสิ่ง
 ที่มีชีวิตทุกชีวิต ในสากลจักรวาล, เพื่อความอยู่ร่วมกันอย่างสันติแท้จริง ไม่
 เหมือนสันติของพวกนักการเมือง.

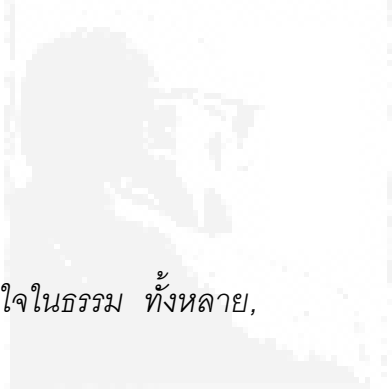
เอาละวันนี้ก็สมควรแก่เวลาแล้ว ขอเปิดโอกาสแก่พระสงฆ์ทั้งหลาย
 สวดคณะสาธยายเรื่องที่ส่งเสริมกำลังใจ ในการแสวงหา และการปฏิบัติธรรมนี้
 ต่อไปอีกวาระหนึ่ง.

โกว้ลยธรรม

- ๑๐ -

หีนคั้ง ๙ มิ.ย. ๑๖

โกว้ลยธรรมในฐานะเป็นหลั้กมูลฐาน เพื่อทำ้ความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

การบรรยายในชุดโกว้ลยธรรม ครั้งที่ ๑๐ นี้ อาตมาจะได้กล่าวโดย
หัวข้อว่า **โกว้ลยธรรมในฐานะเป็นหลั้กมูลฐาน เพื่อทำ้ความเข้าใจอันดี
ระหว่างศาสนา.**

[ทบทวนคำบรรยายครั้งก่อนๆ ถึงหน้า ๓๔๕.]

ขอให้ท่านทั้งหลายทุกคน ทบทวนความจำแต่หนหลัง ถึงสิ่งที้เรียกว่า
โกว้ลยธรรม ให้กลับมาแจ่มแจ้งในใจพอสมควรเสียก่อน; แล้วก็จะเห็นได้

ต่อไปว่า สิ่งนี้จะตั้งอยู่ในฐานะเป็นหลักฐานอันมั่นคง เพื่อจะทำความเข้าใจอันดีต่อกันและกัน ในระหว่างศาสนาทั้งหลาย ที่มีอยู่ในโลกนี้ในเวลานี้.

โดยใจความย่อๆ ที่สุด ไภวฉลยธรรมก็คือสิ่ง ซึ่งมีอยู่เพียงสิ่งเดียว หรืออย่างเดียว ตลอดไปในที่ทุกหนทุกแห่ง และทุกเวลา คือทุกเวลาและทุกสถานที่นั่นเอง; มีอยู่แต่สิ่งเดียว สิ่งหนึ่งเท่านั้น, สิ่งนั้นเรียกว่าไภวฉลยธรรม มีรายละเอียดที่ได้บรรยายมาแล้วถึง ๙ ครั้ง.

ครั้งที่ ๑ แสดงโดยปริยายต่างๆ เพื่อจะให้เห็นว่า สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง ขอให้ฟังความจำแต่หนหลัง ที่ได้อธิบายถึงคำว่า "มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง" มันเป็นสิ่งเดียว มีอยู่ในที่ทั่วไป ตลอดเวลาทั้งปวง คือก่อนสิ่งทั้งปวง จะมีขึ้นมา เป็นความมีอยู่อย่างประหลาด คือมีอยู่อย่างไม่เหมือนสิ่งทั้งปวง.

สิ่งทั้งปวงนั้น มันมีอยู่อย่างลมๆ แล้งๆ คือเกิดขึ้น - ตั้งอยู่ - ดับไป, เกิดขึ้น - ตั้งอยู่ - ดับไป; นี่มันลมๆ แล้งๆ แต่ถ้าสำหรับสิ่งที่เรียกว่าไภวฉลยธรรมแล้ว มันไม่ได้มีการเกิดขึ้น หรือตั้งอยู่ หรือดับไป; มันมีอยู่อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งบางทีก็จะเข้าใจผิดได้ เห็นเป็นความไม่มีอะไรไปเสีย.

ที่ว่า **ความมิได้มีอยู่** มิได้ตั้งอยู่ เหมือนสิ่งทั้งปวงนั้นแหละ มันไม่ได้หมายความว่า **ไม่มีอะไร**; มันมีอยู่อีกความหมายหนึ่ง ซึ่งไม่ควรจะเรียกว่ามีอยู่ด้วยซ้ำไป; แต่ไม่รู้จะเรียกว่าอะไร ก็ยังต้องเรียกว่า "มีอยู่" ก่อนสิ่งทั้งปวง. ความ "มีอยู่" นั้น เป็นความ "มีอยู่แท้จริง" แท้จริง มิใช่มีอยู่อย่างสิ่งทั้งปวง ซึ่ง "มีอยู่" อย่างลมๆ แล้งๆ นี้ความหมายหนึ่ง.

ในการบรรยายครั้งที่ ๒ ก็แสดงให้เห็่นว่ ไภวฉลยธรรมนั้น ควรแก่นามว่าธรรมอย่างยั้ง. คำว่า "ธรรม" แปลว่า **สิ่งทงตรงตัวอยู่ได้โดยตัวมันเอง.** สิ่งใดบ่างทงตรงตัวอยู่ได้โดยตัวมันเอง คือไม่อาศัยเหตุปัจจัยอื่นมาช่วยเหลือ?

ท่านต้องคืดดูให้ดี มีอยู่สิ่งเดียว แต่สิ่งทงเรียกว่า **ไภวฉลยธรรม** เท่านั้น **ทงจะมีอยู่ได้โดยตัวมันเอง** ในตัวมันเอง โดยทงไม่ต้องมีเหตุปัจจัยอะไร. ธรรมนอกนั้นก็ต้งต้องมีเหตุปัจจัย; แล้วก็ต้งหมุนเวียนอยู่เรื่อย อยู่ยั้งไม่ได้; ถ้าอยู่ยั้งก็จะสลายไป ทำลายไป.

ฉะนั้น ต้งมีการหมุนเวียนอยู่เรื่อย แต่เกิดขึ้น - ต้งอยู่ - ดับไป, คือให้มีการปรุ่แต่งไว้เรื่อย มันจึงจะอยู่ได้. ถ้าอย่างนี้ก็เรียกว่า ความทงมันไหลเวียนอยู่เรื่อยนั้นแหละ เป็นตัวธรรม ของธรรมประเภทนี้.

นี้จะเรียกว่ามันอยู่ตลอดเวลาก็ได้เหมือนกัน; แต่มันอยู่อย่างทงเรียกว่าเกิดขึ้น - ต้งอยู่ - ดับไป, เกิดขึ้น - ต้งอยู่ - ดับไป; ก็เลยเอาความทงมันอยู่ได้ เพราะการไหลเวียนนั้นว่า เป็นการทงตรงตัวอยู่ได้ในตัวมันเอง คือการไหลเวียน หมุนเวียน เหมือนกับเอาอะไรมาปั่นให้หมุนจ้ แล้วทงตรงตัวอยู่ได้ไม่ล้มไปอย่างลูกข่างนี่เป็นต้น. มันก็ต้งอยู่ได้ **ทงตรงตัวอยู่ได้** แต่ต้ง **ด้วยความไม่แน่นอน** คือ **ไม่เที่ยง** หรือ **เปลี่ยนเรื่อย.**

ทีนี้อีกสิ่ง สิ่งหนึ่งนั้นมันตรงกันข้าม เอาความหมายว่ามันตรงกันข้าม, ไม่ต้องหมุน ไม่ต้องปรุ่แต่ง ไม่ต้องอะไรหมด ก็มีอยู่ได้อย่างเที่ยงแท้แน่นอนกว่า; เพราะฉะนั้นหน้าตาของมัน ต้งไม่เหมือนกัน. อย่างหนึ่งเป็นหน้าตาทงไม่มี

หน้าตา คือจะไม่แสดงอะไรให้เป็นรูปเป็นนามอะไรได้; แต่มันก็มีอยู่. ฉะนั้น หน้าตาของมัน จึงยากที่คนทั่วไปจะรู้เห็น จะมองเห็นว่า มันมีอยู่อย่างไร.

เรื่องอย่างนี้ พวกเข็นก็มีพูด. เขาพูดว่า "หน้าตาดั้งเดิม". ใครเคย เห็นหน้าตาดั้งเดิมของตัวบ้าง? เมื่อก่อนแต่มาเป็นอย่างนี้นั้น มันมีหน้าตา อย่างไร? ก็พูดเป็นปริศนา คือต้องขบคิด. **ใครเห็นหน้าตาดั้งเดิม คนนั้นก็เห็นธรรมะหมด กระทั่งนิพพาน.**

เอาละ, เป็นอันกล่าวได้ว่า สิ่งที่เรียกว่าธรรม ถ้าเป็น**ธรรมแท้** **ทรงตัวอยู่ได้เอง** ก็ต้อง **เป็นประเภทไถ่ด้วยธรรม หรืออสังขตธรรม** เท่านั้น; นอกนั้นเป็นธรรม ที่ทรงตัวอยู่ด้วยความหมุนเวียนเปลี่ยนแปลง ความหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นตัวมันเอง เป็นตัวหมุนเวียนเปลี่ยนแปลง จึงมีหน้าตา ที่เปลี่ยนไปเรื่อย; ดังนั้นจึงไม่ใช่ไถ่ด้วยธรรมที่แท้จริง, เป็นแต่เพียงเงา หรือ เปลือก หรืออะไร ที่มันพลอยหมุนติดๆ กันไปรอบๆ ไถ่ด้วยธรรม. ใช้คำว่า รอบๆ ก็ไม่ค่อยจะถูก; คือมันออกมาทุกแห่งทุกหน ทั้งข้างบน ข้างล่าง ข้างซ้าย ข้างขวา. **ไถ่ด้วยธรรมตั้งอยู่ในฐานะเป็นสิ่งที่ควรแก่นามว่าธรรม คือสิ่งที่ทรงตัว อยู่ได้เองนี้ เป็นอย่างยิ่ง.**

ในครั้งที่ ๓ พูดถึงไถ่ด้วยธรรมในฐานะที่เป็นกฎ คือ กฎที่เรียกว่าสามัญญ-ลักษณะ ไม่เที่ยงเป็นทุกข์ เป็นอนัตตา. มันมีกฎอันหนึ่ง ซึ่งทำให้เกิดมี สิ่งที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ หรือเป็นอนัตตา. **ความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา** นั้น มันเป็น**กิริยาอาการ.** ตัวกฎนั้นมันอีกอันหนึ่ง ซึ่งมันมีอยู่ สำหรับคำให้สิ่งนี้ต้องเป็นอย่างนี้, คือมีกิริยาอาการเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์

เป็นอนัตตา. ฉะนั้นเป็นลิ่งเดี่ยว เป็นอันเดี่ยว ตัวเดี่ยว ในที่ทุกแห่ง ในที่ทุกเวลา เรียกว่ากฎ.

จำคำว่ากฎกันไว้ให้ดี ๆ คำนี้จะต้องพูดกันอีกมากต่อไปข้างหน้า มันมีอะไรมากกว่าที่รู้จักนอยู่แล้ว. ที่รู้จักนอยู่แล้วว่ากฎโรงเรียน กฎบ้านเมือง กฎหมาย นี่มันเป็นกฎอย่างของเด็กล่น ไม่ใช่กฎอย่างของไภวฉลยธรรม; แม้ที่สุดแต่กฎวิทยาศาสตร์ ที่เขากำลังพูดๆ พบๆ กันอยู่นี้ ก็ยังค่อนข้างจะเป็นเด็กล่น, คือไม่เด็ดขาด ไม่ตายตัว เหมือนกฎที่เป็นตัวไภวฉลยธรรม ไภวฉลยธรรมในฐานะที่เป็นกฎอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา.

ในครั้งที่ ๔ ถัดมา ก็พูดถึงไภวฉลยธรรม ในฐานะที่เป็นกฎของอิทัปปัจจยตา หรือปฏิจจสมุบาท. นี้เราก็ได้อธิบายกันยี่ดียว เต็มการบรรยาย ๑ ครั้ง ให้รู้เรื่องอิทัปปัจจยตา ว่าเมื่อลิ่งนี้ๆ เป็นปัจจย ลิ่งนี้ๆ จึงเกิดขึ้น, เมื่อไม่มีลิ่งนี้ๆ เป็นปัจจย ลิ่งนี้ๆ ก็ไม่เกิดขึ้นคือดับไป. นี่มันเป็นตัวกริยาอาการ ที่เรียกว่าอิทัปปัจจยตา; แต่แล้วมันมีกฎอยู่อีกอันหนึ่ง ซึ่งทำให้มันต้องมีอาการอันนี้. นั่นแหละเรียกว่ากฎของอิทัปปัจจยตา มีลักษณะเป็นไภวฉลยธรรม คือมีอย่างเดี่ยว ครั้งเดี่ยวเพียงอันเดี่ยว ในที่ทั่วไป ในที่ทุกหนทุกแห่ง ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ไม่รู้ว่ามืออยู่ได้อย่างไร, เกิดมาเมื่อไร. แต่มันมีอยู่ตลอดไปอย่างนี้.

นี่ความเป็นไภวฉลยธรรม หรือจะเรียกให้สั้นคือว่า ไภวฉลยตา, ความที่มันเป็นไภวฉลยธรรมมันมีอยู่อย่างนี้; นี่ก็คือกฎด้วยเหมือนกัน. แต่กฎที่บังคับให้เป็นไปตามเหตุและผล เรียกว่ากฎอิทัปปัจจยตาได้. กฎปฏิจจ-

สมุปบาทก็ได้. ถ้าเรียกว่าปฏิจสุมุปบาท นี่มันแคบอยู่แต่ในวงของเรื่องสิ่งที่มีชีวิต มีจิตใจ, รู้สึกเป็นทุกข์เป็นสุขได้. ถ้าเราเรียกว่า อิตทัปปัจจยตา ความหมายก็อย่างเดียวกันแหละ แต่มัน ขยายกว้างออกไป ถึงสิ่งที่ไม่มีชีวิต ไม่มีความรู้สึกก็ยังได้.

ครั้งที่ ๕ ไถ่ด้วยธรรมในฐานะ เป็นกฎจตุราริยสังข์. นี่แก๊งเอามาแสดงให้เห็นด้วยพร้อมๆ กันไปว่า ในฐานะที่มันเป็นกฎที่สำคัญ ที่จำเป็น ที่จะต้องรู้และต้องปฏิบัติตาม. ถ้าไม่ปฏิบัติตาม มันก็ต้องพบกับเข้ากับความทุกข์.

ที่นี้ กฎจตุราริยสังข์นี้ สำหรับสิ่งที่มีชีวิต รู้สึกคิดนึกได้ รู้สึกสุขทุกข์ได้; เพราะว่าพระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้อย่างนั้นเอง คือตรัสว่า เราหรือพระอรหันต์ทั้งหลาย บัญญัติเรื่องอริยสังข์ สำหรับสัตว์ที่มีความรู้สึกอยู่ คือ เวทียมานุสส - สัตว์ที่กำลังมีความรู้สึกอยู่.

กฎนี้ก็สำหรับมนุษย์โดยเฉพาะ; แต่ถึงอย่างนั้น มันก็เป็นกฎชนิดที่เป็นไถ่ด้วยธรรม; หมายความว่า ไม่ว่าครั้งไหน ที่ไหน เมื่อไร ยุคไหน สมัยไหนก็ตามใจ จะต้องมีกฎอย่างนี้. และกฎเดิมนั้นเท่านั้น ที่เกี่ยวกับทุกข์หรือว่าจะไม่มีทุกข์; แต่ให้รู้ว่ามันเป็นกฎที่แคบเข้ามา มุ่งหมายเฉพาะสิ่งที่มีความรู้สึกคิดนึกได้ แล้วก็รู้จักสุข รู้จักทุกข์ มีสติปัญญาที่จะใช้กฎนี้ให้เป็นประโยชน์.

ในครั้งที่ ๖ ไถ่ด้วยธรรมในฐานะที่เป็นสักว่าธาตุ, ธา - ตู ในภาษาบาลีออกเสียงเป็นไทยว่าธาตุ. คำว่า ธาตุ นี้ก็แปลว่า สิ่งที่ทรงตัวมันเองอยู่ตาม

ธรรมชาติ, ทรงตัวเองอยู่ตามธรรมชาติ. ฉะนั้นไม่ควรจะไปถือว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวกู เป็นของกู; แม้แต่ส่วนน้อยส่วนหนึ่ง เป็นสักว่าธาตุ ตามธรรมชาติ มีอยู่ ทรงตัวอยู่ ตามธรรมชาติ.

คำนี้มี **ความหมายอย่างเดียวกับคำว่าธรรม** ซึ่งแปลว่าทรงตัวอยู่ เหมือนกัน; แต่คำว่า **ธาตุ** นี้ต้องการจะให้ **ละเอียดลงไป** จนถึงขั้นสุดท้ายที่จะแบ่งแยกได้ ให้มันทรงตัวอยู่; ฉะนั้นจึงไปถึงสิ่งที่แบ่งแยกไม่ได้อีกต่อไป : ธาตุนั้นธาตุนั้น, หรือไม่ควรจะแบ่งอีกต่อไป ที่เรียกว่า ดิน น้ำ ลม ไฟ อากาศ วิญญาณ เป็นต้น, กระทั่งถึงเป็นอสังขตธาตุ และสังขตธาตุ.

ให้รู้ว่าเป็นสักว่าธาตุ; อย่าได้มีวิแวว หรือมีความหมายของคำว่า ตัวตน สัตว์ บุคคล เหมือนที่เรารู้สึกอยู่ ด้วยความไม่รู้ของเรา ว่ามันเป็นตัวกู เป็นของกู; มีปัญหาเกิดขึ้น เพราะเป็นตัวกูเป็นของกู; **ให้เห็นเป็นสักว่าธาตุ** แล้วก็จะไม่เกิดความรู้สึกเช่นนั้น.

แล้วสิ่งที่เรียกว่า **ธาตุนั้นที่แท้จริงแท้แล้ว** ก็เป็นพวกอสังขตธาตุ; เป็นตัวไภวฉยธรรมแท้, เป็นสิ่งที่ไม่ต้องมีเหตุปัจจัยปรุง. ที่นี้มันมีเหมือนกับว่า **ปฏิกิริยา** หรือเงา หรืออะไรของอสังขตะเหล่านี้ ก็ออกมาเป็นสังขตธาตุ : มีเหตุมีปัจจัยปรุง เป็นธาตุหลอกๆ.

เช่นธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ก็ยังมีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป เหมือนกับพวกที่ไหลเวียน เป็นสังขตะต่างๆ ไป. นี้ก็เรียกว่า ธาตุสังขตะ มีเหตุมีปัจจัยปรุง ไม่แน่นอนยังเปลี่ยนได้ แม้ว่าจะเพ่งเล็งไปให้ถึงคุณสมบัติอันลึกถึง

ที่สุดของมัน เช่น ธาตุดิน ของแข็ง ธาตุน้ำ ของเหลวนี้ มันก็ยังคงอยู่ในวิสัยที่เปลี่ยนแปลงอยู่นั้นแหละ; มันแข็งมาก แข็งน้อย เหลวมาก เหลวน้อย.

ที่นี้สิ่งใดจะ **ควรแก่คำว่าธาตุที่สุด** สิ่งนั้นก็ต้องเป็นตัวไภวฉลยธรรม คือธาตุที่ไม่เปลี่ยนแปลง; แล้วอีกอย่างหนึ่ง ก็อย่าให้เข้าใจว่า แม้ไภวฉลยธรรมจะเป็นสิ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลง ก็อย่าได้ถือไภวฉลยธรรมนั้น ว่าเป็นตัวตน. ตัวนี้ที่แบ่งออกมาเป็นส่วนย่อยๆ หรือว่าที่รวมกันเป็นตัวใหญ่ เป็นมหาอัตตะ เป็นปรมาอัตตะ ซึ่งพวกอื่นเขาถือกันว่าเป็นอัตตะ; แต่พุทธศาสนาไม่ถือ อย่างนี้เป็นต้น. ให้เห็นว่าเป็นธาตุอยู่ตลอดเวลา แต่ก็ยังเป็นไภวฉลยธรรม คือสิ่งเดียวนั้นตลอดเวลา และพื้นที่ทั้งปวง.

ครั้งที่ ๗ ไภวฉลยธรรมในฐานะเป็นธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะ, ธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะนี้ รวมอยู่ในสิ่งที่เป็ไภวฉลยธรรม : เพราะในสิ่งที่เป็ไภวฉลยธรรมหรือตัวไภวฉลยธรรมนั้นก็ได้ เพราะมันมีสิ่งเดียว, ในสิ่งนั้นต้องมีธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะ เจืออยู่แล้วเสมอไป; ไม่อย่างนั้นจะออกมาเป็นความเป็นพุทธะ คือรู้อะไรได้นี้ไม่ได้.

นี้ถ้ามันวิวัฒนาการออกมา มันกลายเป็นธรรมชาติที่มีความรู้สึก คตินึก มีชีวิตจิตใจ;เมื่อสมบุรณ์เต็มที ก็อย่างคนเรานี้; มีความรู้สึกคตินึก จนกระทั่งปัญญาสูงสุดถึงที่สุด เป็นพุทธะเต็มที. ในไภวฉลยธรรมนั้น จะต้อง มีเชื้อชนิดนี้อยู่พร้อมเสร์จ, คือจะพูดกลับกันอีกทีหนึ่งว่า **ความเป็นพุทธะนี้ จะต้องตั้งอยู่ในฐานะเป็นไภวฉลยธรรม** จะเรียกว่าคุณสมบัติของไภวฉลยธรรมก็ได้; แต่มันไม่ถูก มันไม่รู้จะพูดว่าอย่างไร. เพิ่งเอาความแต่เพียงว่า **ธรรมชาติอันนี้**

จะต้องเป็นสิ่งเดียว และมีอยู่ตลอดเวลา และในที่ทั้งปวง แล้วก็กระจายออกมาในสิ่งทุกสิ่ง. **ในธาตุอะไรก็ได้ จะต้องมึเชื้อแห่งความเป็นพุทธะ** **เจืออยู่ด้วยเสมอไป** มันได้โอกาสปรุงแต่งกันเมื่อไร ก็เบิกบานออกมาเป็นพุทธ.

ที่นี้ ครั้งที่ ๘ ก็พูดถึงไภวัญญธรรมในฐานะเป็นกฎ หรือเป็นอำนาจของวิวัฒนาการของชีวิต คือสิ่งที่จะเรียกว่าชีวิตอันแท้จริง หรือตั้งอยู่จริงๆ ควรจะเป็นไภวัญญธรรม; นอกนั้นเป็นชีวิตหลอก, อย่างชีวิตคนนี้เป็นชีวิตหลอกๆ. เดี่ยวมันก็ไม่มีแล้ว สิ่งที่จะตั้งอยู่จริงไม่เปลี่ยนแปลงนั้น ก็มีอยู่แต่สิ่งทีเรียกว่าไภวัญญธรรม; เลยถือเอาว่า ในไภวัญญธรรมนั้นมีธาตุแห่งชีวิต หรือความเป็นธรรมชาติของสิ่งที่มีชีวิตเจืออยู่. ถ้ามันเจริญเบิกบานงอกงามออกไป มันจะปรากฏเป็นชีวิตสมบูรณ์แบบอย่างนี้ขึ้นมา, แต่แล้วก็ได้ไต่ถอยนาน มันจึงเหมือนกับประกายอันหนึ่งของไฟอันแท้จริง ที่ซ่อนอยู่ที่ไหนก็ไม่รู้ ประกายไฟดวงหนึ่งออกมาแวบหนึ่ง เดี่ยวก็ดับไปนี่.

นี่ก็เรียกว่าชีวิตอย่างที่เราเรียกๆ **กันนี้ชีวิตจริงๆที่เป็นอมตะ** ไม่รู้จักตายจริงๆนั้นอยู่ที่ไหน.

ฉะนั้น ถ้าเห็นแล้วจะเห็นพร้อมกันหมด **สำหรับความหมายทุกแง่ของไภวัญญธรรม** เช่น ความทรงอยู่ได้ตลอดกาล ความเป็นชีวิต ความเป็นพุทธะ หรือความทรงตัวอยู่ได้ อย่างนี้เป็นต้น. ฉะนั้นต้องทบทวนความจำ เกี่ยวกับลักษณะของสิ่งทีเรียกว่าไภวัญญธรรมอย่างนี้ก่อน แล้วจึงเอาข้อมูลเหล่านี้มาสำหรับพูดจากันในการต่อรองกัน เพื่อจะทำความเข้าใจอันดีแก่กันและกันระหว่างศาสนา.

[ปรารถนาประโยชน์ในความเข้าใจกันในระหว่างศาสนา]

เอาละ, ที่นี้ขอเตือนไว้เสมอว่า ที่เราเอาเรื่องนี้มาพูดนี้ เราพูดกัน **ในฐานะที่มันจำเป็นแก่มนุษย์**; ดังนั้นจึง **ไม่ใช่พูดในลักษณะของปรัชญา**. ถ้าพูดอย่างปรัชญา มันก็เป็นเรื่องเพื่อเจ้อ, มันเป็นเรื่องเพื่อปรัชญา. ถ้าพูดเป็นปรัชญา นี่มันก็น่าหัวแหละ : ความจริงเพื่อประโยชน์แก่ความจริง, สัจจะเพื่อประโยชน์แก่สัจจะ, ไม่ใช่เพื่อมนุษย์เลย, หรือปรัชญาก็เพื่อประโยชน์แก่ปรัชญา.

เราจะไม่พูดไถวัลยธรรมในแง่ของปรัชญา หรือปรัชญาอย่างเดียว **จะพูดในแง่ของศาสนา**; ซึ่งจะเป็นความจริงที่เป็นประโยชน์แก่มนุษย์, ความจริงเพื่อมนุษย์; ไม่ใช่ความจริงเพื่อความจริง. ฉะนั้นเราจึงพูดไถวัลยธรรม ในฐานะที่จะเป็นหลักมูลฐาน สำหรับต่อรองพูดจาซึ่งกันและกัน, เพื่อปรับความเข้าใจซึ่งกันและกันในระหว่างศาสนา. นี่เป็นประโยชน์แก่มนุษย์, และกำลังจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับมนุษย์สมัยนี้.

ขอให้ถือว่านี้คือ **ปัญหาเฉพาะหน้าของโลกสมัยนี้ คือความที่ศาสนาแต่ละศาสนา พูดกันไม่รู้เรื่อง**, เป็นความแตกแยก วิวาท ทะเลาะกันระหว่างศาสนา. ศาสนากำลังทะเลาะกันเองอยู่ตลอดเวลา; แล้วเดี๋ยวนี้ก็รุนแรงยิ่งขึ้น เพราะเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมือง. แล้วศาสนาไม่เป็นอิสระ ศาสนามาเป็นเครื่องของการเมือง ศาสนาก็กลายเป็นสิ่งที่จะต้องวิวาทกันมากขึ้น.

ที่นี้เมื่อมัน **หมดความเป็นศาสนา** โดยแท้จริงไปแล้ว **มนุษย์ก็ไม่สนใจกับศาสนา** ดูหมิ่นศาสนา ละทิ้งศาสนา, ก็ฆ่าพระเจ้าเสียให้ตายเลย. **นี่เราจึงเอาเรื่องที่จะทำความเข้าใจกันได้ ในระหว่างศาสนานี้แหละ มาพูดกันโดยเอาสิ่งที่เรียกว่าไถวัลยธรรมเป็นมูลฐาน.**

ความเจริญอย่างสมัยใหม่ ทำให้เกิดการ **ตีความที่เกี่ยวกับศาสนา** หรือเกี่ยวกับศีลธรรมนั้น **เฉออกไป, เฉออกไป, เฉออกไป** ไกลไปทุกที, **ไม่ไปตามหลักเกณฑ์ของศีลธรรม และของศาสนามากขึ้นทุกที.**

อ่านหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งเมื่อ ๒-๓ วันมานี้ ซึ่งเชื่อว่าหลายคนก็อ่าน ว่าที่ประเทศหนึ่ง จะออกชื่อดีไม่ดี จะผิดมารยาทหรือไม่ก็ไม่ทราบ; ไม่ออกชื่อก็ได้ ว่าประเทศที่ใหญ่โต ที่เจริญด้วยการศึกษานี้ ศาลสูงสุดเขาตีความพิพากษาชี้ขาดว่า การมีระบำเปลื้องผ้า นั้น ไม่ทำลายศีลธรรมอันดีของประชาชน; มีเหตุผลว่า ทุกคนมีเสรีภาพ. คนที่มันจะเปลื้องผ้าหากิน เขาก็มีเสรีภาพ; แล้วคนที่ไปเสียสตางค์แพงๆ เข้าไปดูนั้น เขาก็รู้อยู่แล้วว่า ในนั้นมันมีอะไร เขาเสียสตางค์ให้สิ่งสิ่งนั้น; นั้นมันคืออะไร เขาก็รู้อยู่แก่ใจ ฉะนั้น ไม่มีใครเสียหาย ก็ให้ยกฟ้องไป ให้ถือว่า ไม่กระทบกระเทือนศีลธรรมอันดีของประชาชน หมายความว่าตำรวจหรืออัยการเป็นฝ่ายแพ้ไป.

นี่การตีความอย่างนี้ มันจะผิดถูกของเขา ก็ตามใจเขา; แต่ว่า ถ้า **ทางศาสนา** แล้วก็จะถือว่า **เป็นการตีความที่เฉออกนอกแนวของศีลธรรม** หรือของศาสนาที่เคยมีมาแต่ก่อน; แล้วเราถือว่า ถ้าสิ่งเหล่านี้เจริญละก็เป็นอันว่า **คนเราจะต้องมีจิตใจชนิดที่เป็นข้าศึกแก่ธรรมะ แก่ศาสนา แก่พระเจ้า.**

ฉะนั้น ไม่เท่าไรคนก็จะทำอะไรมากไปกว่านั้น ทำไปในที่ที่จู้จี้จ้านมากขึ้น
แล้วก็ไม่มีใครผิด. เพียงแต่จะไปบังตอไม้สักตอหนึ่ง ก็ทำอะไรกันได้; อย่างนี้
เป็นต้น.

นี่ระวังให้ดีกว่า การที่โลกในสมัยปัจจุบันนี้ ละเลยสิ่งที่เรียกว่า
ศาสนา หรือ ศีลธรรม ก็ตามยิ่งขึ้นทุกที; ก็เพราะว่าศีลธรรมหรือศาสนานี้
ไม่พิสูจน์ความจริง หรือเหตุผลอะไรบางอย่างให้เป็นที่พอใจแก่เขา ใน
ปัจจุบันนี้. เขาก็มองไปในแง่อื่น ในทางอื่น มากขึ้นทุกที; นี่แล้วโลกนี้
จะเป็นอย่างไร.

นี่เรียกว่าโลกนี้กำลังลืมนเรื่องทางศาสนายิ่งขึ้น หรือ เรื่องทางจิต
ทางวิญญาณ นั้น ถูกละเลยยิ่งขึ้น; ไปมุ่งหมายเหตุผลแต่เรื่องทางวัตถุ, เอา
ความรู้สึกที่เกี่ยวกับวัตถุเป็นหลัก; มันก็ลามขึ้นมาถึงผู้บัญญัติศีลธรรม ถึง
ผู้พิพากษา ดีความของศีลธรรมหรือกฎหมายอะไรต่างๆ. นี่เพราะว่าไม่รู้จัก
สิ่งสำคัญที่สุด ที่ถูกต้องอยู่ตลอดเวลา คือสิ่งที่เรียกว่า ไถวัลยธรรม.

ถ้าถือเอาไถวัลยธรรมเป็นหลัก ก็ต้องหมายความว่า เมื่อทำอย่างนี้
ผลจะต้องเกิดขึ้นอย่างนี้, เมื่อทำอย่างนี้ ผลก็ต้องเกิดขึ้นอย่างนี้ ตามหลัก
ของอิทัปปัจจยตา.

ที่นี้เมื่อทำกันอย่างนั้น, อย่างที่ว่านั้น บุกาสิ่งเหล่านั้นแล้ว ผลมันก็
ต้องเกิดขึ้น เป็นความไม่มีศีลธรรม ในจิตใจของมนุษย์ยิ่งขึ้น ๆ : มีข้อ
แก้ตัวเสมอ; แล้วโลกนี้ก็จะมัวอันธพาลมากขึ้น คือผู้ที่ไม่มีศีลธรรม แล้วมีจิตใจ

ต่ำทรมลงจะมีมากขึ้น, แล้วเขาก็จะถือเอาประโยชน์ส่วนตัวเขาตามลำพัง เขาก็เบียดเบียนคนอื่นอย่างที่เรากำลังลำบากอยู่ ด้วยบุคคลประเภทที่เรียกกันว่า อัมพพาลนั่นเอง. นี่แหละคือ โทษของการที่ไม่รู้จักสิ่งสูงสุดที่สุด คือ **ไภวฉลยธรรม** ซึ่งเป็นสิ่งสูงสุด จนไม่รู้จะใช้คำว่าสูงสุดอย่างไร แล้วก็ไม่เคยเปลี่ยนแปลงด้วย ตั้งอยู่ในฐานะที่เรียกว่าเป็นพระเจ้า อย่างที่เคยอธิบายมาแล้ว.

....

[เริ่มคำบรรยายตามหัวข้อครั้งนี้.]

ทีนี้ในวันนี้ อาตมาก็ได้บอกแล้วว่า จะพูดกันถึง **ไภวฉลยธรรม** ในฐานะเป็นหลักมูลฐาน สำหรับต่อรองพูดจากัน เพื่อทำความเข้าใจอันดีกันในระหว่างศาสนาทั้งปวง โดยใช้ไภวฉลยธรรมนี้แหละเป็นหลักมูลฐาน. แต่ถึงอย่างนั้นก็ดี ความเป็นหลักมูลฐานนั้น มันยังแยกได้เป็นหลายๆ ฝ่ายหรือหลายๆ หัวข้อ. ในวันนี้จะพูดกันแต่สักหัวข้อหนึ่ง คือสิ่งที่เรียกว่า **ปฐมเหตุ**.

หลักมูลฐานสำหรับทำการต่อรองกันระหว่างศาสนา ข้อที่หนึ่ง เรียกว่า ปฐมเหตุ.

ปฐม ก็แปลว่า **ที่แรก** หรือ **อันแรก**, **เหตุก็คือเหตุ**. เมื่อพูดถึงปฐมเหตุ ทุกคนก็พอจะเดาความหมายได้ว่าอะไร เป็นต้นเหตุที่แรกของสิ่งทั้งปวง. แต่ถึงอย่างนั้นก็เถอะ มันยังมีความยุ่งยากลำบาก เราจะพูดว่าไภวฉลยธรรมเป็นปฐมเหตุ ก็ถูก แต่ไม่หมด; คำว่าเหตุมันยังมีความหมายที่กำกวมหรือจำกัด เดี่ยวก็จะว่ากันต่อไป ว่าควรจะว่าอะไรดี จะเรียกอย่างไรดี.

ในที่นี้จะขบออกให้ทราบเสียก่อน ว่าทำไมจึงยกเอาคำคำนี้ คือคำว่า ปฐมเหตุ ขึ้นมาพูดกันก่อน? เพราะในศาสนาทุกศาสนา ก็ว่าได้ ถือกันว่ามีสิ่ง ที่เรียกว่า ปฐมเหตุ คืออันแรก. แต่บางศาสนาระบุตรงเลยว่า ปฐมเหตุก็คือสิ่ง นั้นๆ ปฐมเหตุของสากลจักรวาลนะ มันคือสิ่งนั้นๆ. ในพุทธศาสนาก็ไม่ได้ ระบุดังอย่างนั้น; แต่คำกล่าวทั้งหลาย มันก็แสดงให้เห็นได้ว่า ยอมรับว่ามี ปฐมเหตุด้วยเหมือนกัน.

ข้อนี้มันมีความสำคัญอยู่อย่างที่ว่า พวกที่ถือว่ามีปฐมเหตุ ที่เป็นอัน แรก หรือเป็นพระเจ้าสร้างสิ่งทั้งปวงเป็นปฐมเหตุ อย่างนี้แล้ว เขาก็ถือเอาว่า สิ่งนั้นเป็นอัตตา - เป็นตัวตน เป็นบรมอัตตา - ตัวใหญ่อย่างยิ่ง ที่ออกมาของ อัตตาทั้งหลาย หรือว่าสิ่งนั้นสร้างอัตตาทั้งหลายออกมา.

พุทธศาสนา ไม่ยอมรับอย่างนั้น แต่ก็ มิได้ปฏิเสธว่า สิ่งที่มีมันมีอยู่ ที่แรก ก่อนสิ่งใดๆ แล้วสิ่งใดๆ ต้องออกมาจากสิ่งนั้น, หรืออาศัยสิ่งนั้น, หรือ คลอดออกมาจากสิ่งนั้น; อย่างนี้มันก็มีอยู่, แล้วสิ่งนั้นก็ ควรจะเรียกว่าปฐม- ธรรม มากกว่า คือให้มันได้ทั้งเหตุทั้งผล, หรือว่าไม่เป็นเหตุหรือไม่เป็นผล. แต่ในภาษาทั่วไปมักจะเรียกว่าปฐมเหตุเสียแล้ว ก็ต้องเลยเรียกว่าปฐมเหตุกัน ไปก่อน. แต่ที่ถูกควรจะเรียกว่าปฐมธรรม, คือธรรมอันแรกหรือสิ่งอันแรก ซึ่งจะไม่เรียกว่าเหตุว่าผล.

พิจารณาคำว่า "ปฐมเหตุ" กับปฐมธรรม.

เอาละ, ที่นี้ที่จะให้มีประโยชน์มาก ก็จะต้อง วิจัยกันถึงคำว่า ปฐมเหตุ กันเสียก่อนเพื่อจะได้คำจำกัดความของคำว่า "ปฐมเหตุ" ที่ถูกต้อง กันเสียก่อน.

คำว่า **เหตุ** นี้แหละ เป็นคำที่จะทำให้ยุ่ง เพราะมันหมายความว่าหลายอย่าง : **เป็นเหตุโดยตรง** ก็มี, มัน **เป็นเหตุแต่สักว่ามันเป็นที่อาศัย** เป็นแดนให้ไหลออกมาจากสิ่งนั้นก็มิ, **กระทั่งว่ามันเป็นแดนอันหนึ่ง เป็นอนันตะ** ไม่มีที่สิ้นสุด เป็นที่ออกมาแห่งเหตุทั้งหลายก็มี, แล้วเหตุทั้งหลายจึงค่อยออกผลทั้งหลายอีกทีหนึ่ง อย่างนี้ก็มิ, มันเรียกว่าเหตุได้ทั้งนั้น.

แต่ที่จริง สิ่งนี้จะเรียกว่า **ปฐมเหตุ** ไม่ถูกต้องตามตัวหนังสือ; ถ้าถือเอาตามตัวหนังสือก็ผิด มัน **ควรจะเรียกว่าปฐมธรรม, หรือสิ่งที่ปฐม;** จะเป็นเหตุหรือจะเป็นอะไร ประเดี๋ยวก็หลงฟังดูก็แล้วกัน.

เหมือนอย่างว่า **บ้านหม้อ** ขึ้นมาอย่างนี้ **ดินสำหรับบ้านหม้อ,** นั่นเป็นเหตุ, **หรือว่ามีของช่างบ้านหม้อ หรือว่าจวนหมอนสำหรับทำการบ้านหม้อ,** หรือว่าความอยากจะได้เงินของนายช่างบ้านหม้อ, **หรือว่าความต้องการของตลาดที่มันจะซื้อหม้อนี้.** อันไหนเป็นเหตุที่ทำให้เกิดหม้อขึ้นมาในโลก?

หม้อมันเกิดขึ้นมาในโลกแล้วเดี๋ยวนี้, แล้วอันไหนเป็นเหตุให้เกิดหม้อขึ้นมาในโลกนี้? **จะว่าดินเหนียว, หรือว่าอุปกรณ์การเผาดินเหนียว, หรือว่าเครื่องปั้น, หรือว่ามีที่มันปั้น, หรือว่าตัวนายช่างที่มีจิตใจอยากได้เงิน, หรือว่าความต้องการใช้หม้อของประชาชน.** อันไหนเป็นเหตุ? **นี่แหละความกำกวมของคำว่าเหตุมันมีอยู่อย่างนี้;** ดังนั้นมันจึงแบ่งออกเป็นเหตุโดยตรง เหตุโดยอ้อม, เหตุชั้น ๑ เหตุชั้น ๒ เหตุชั้น ๓ อะไรไป.

ถ้าจะมองถึงแผ่นดิน บางที่มันจะเป็นเพียงที่ไหลออกมาแห่งหม้อก็ได้; ไม่ใช่ตัวเหตุ ตัวเหตุจริงๆ จะมาอยู่ที่ความต้องการของคนชื่อนั้น. มันเป็นเหตุให้นายช่างมันต้องปั้นขึ้นมา, แล้วมันก็ต้องหาเครื่องมือเครื่องปั้น หาดินมาปั้น, แล้วหม้อมันก็เกิดขึ้นมาในโลก นี่เป็นต้น.

ฉะนั้น **จะเอาเหตุที่ไหน?** ถ้าเอาเหตุที่บางสิ่งมันอาจจะจำกัด; เอาที่บางสิ่งจะไม่มีที่สิ้นสุด คือจะไม่จำกัดก็ได้. นี่จะต้องศึกษากันในข้อนี้ดูบ้าง; แต่ว่าขอยอมรับว่า ถ้าศึกษากันในรูปนี้มันเป็นเรื่องปรัชญาไป ไม่จำเป็นก็อย่าไปยุ่งกับมันดีกว่า; ถ้าอยากยุ่งก็ได้ มันก็สนุกดี.

เหมือนอย่างว่าดวงอาทิตย์นี่ เป็นต้นเหตุหรือเป็นอะไร ที่ให้เกิดสิ่งทั้งหลายขึ้นมาในสุริยจักรวาลนี้. อย่างที่เราเรียนกันมานี้ ก็พอจะเชื่อถือได้แล้วว่า โลกนี้แบ่งแยกออกมาจากดวงอาทิตย์; พอเย็นลงมาก็เป็นโลกนี้.

หรือพวกหนึ่งว่าไม่ใช่; มาจากหมอกเพลิงเป็นกลุ่มๆ หมุนเข้มข้นเข้ามา รวมตัวเป็นลูกไฟ, แล้วลุกขึ้นมาเป็นโลก, ตัวโลกนี้; แล้วก็เย็นลงมาเป็นอย่างนี้ อย่างนี้ก็ได้อ. เพราะมันอาจจะพูดได้ว่า หมอกเพลิงนั้นมาแต่ไหนเล่า? เพราะมันอยู่ในขอบวงของดวงอาทิตย์นี่; ฉะนั้น หมอกเพลิงนั้น ก่อนที่จะเข้มข้นมาเป็นตัวโลกนี้ มันก็ต้องมาจากดวงอาทิตย์. แล้วดวงอาทิตย์ก็ต้องเป็นแม่ของเขาทั้งหมด, คือเป็นที่ออกมาจากแห่งสิ่งทั้งปวงนี้. ยิ่งเดี๋ยวนี้ ก็ยิ่งพบความจริงข้อนี้มากขึ้น ว่าแร่ธาตุต่างๆ ที่มีอยู่ในโลกนี้ มันเหมือนกับที่ยังเหลวคว้างอยู่ ที่เป็นดวงอาทิตย์อยู่ ที่เป็นแม่ของเขาทั้งหมด. ฉะนั้นในระบบสุริยจักรวาล ซึ่งมีดาวฤกษ์หลายๆ ดวงนี้ มันก็ มาจากแม่ของมัน คือดวงอาทิตย์.

ทีนี้จะเรียกว่าดวงอาทิตย์ว่าเป็นเหตุหรืออะไรดี? ดวงอาทิตย์มันก็ไม่ใช่เป็นเหตุ แล้วก็ไม่มีเจตนาอะไร ที่จะคลอດสิ่งเหล่านี้ออกมา. ฉะนั้นเหตุในความหมายที่ถูกต่องั้น จะไปใช้กับดวงอาทิตย์ ว่าเป็นเหตุให้เกิดอันนี้มาไม่ได้; มันต้องอันอื่น. ฉะนั้น ดวงอาทิตย์มันเลยเป็นเหมือนแม่ ที่คลอດสิ่งเหล่านี้ออกมา ในภาษาธรรมะเขาใช้คำว่า เป็นแดน คือเป็นแดนออกมา หรือเป็นแดนคลอດออกมา; หาใช่เหตุไม่.

ทีนี้เหตุมันก็มีอย่างอื่นซิ. ถ้าอย่างนั้น ปัจจัยอย่างอื่นที่ทำให้ต้องออกมา ทำให้ต้องคลอດออกมา หรือว่าปรุงแต่งต่อไป ปรุงแต่งต่อไป ปรุงแต่งต่อไป กระทั่งเป็นของเย็น, เป็นพวกที่เย็นกระทั่งมีน้ำ มีชีวิต มามีสัตว์ มีคนอย่าง ที่นั่งอยู่เดี๋ยวนี้; นั่นมันมีเหตุตอนหลังๆ นี้ ปรุงแต่งให้มาเป็นอย่างนี้. นี่จะเอาเหตุไปโยนให้ดวงอาทิตย์ก็คงไม่ถูก; แต่ว่ามันเป็นแดนปฐมเหตุได้; จะเรียกว่าปฐมเหตุมันก็ไม่ถูก เรียกว่าปฐมธรรมทางวัตถุ นี่มันจะ ถูกกว่า.

เอาละ, เราเรียกอย่างเขาเรียกกันก็แล้วกันว่า ดวงอาทิตย์นี้เป็นปฐมเหตุทางวัตถุ วัตถุธรรม; แต่ขอบอกว่าไม่ถูก, ถ้าตามตัวหนังสือแล้วไม่ถูก ควรจะเรียกว่าปฐมธรรม หรือสิ่งที่มีอยู่เป็นปฐม แล้วอันอื่นได้อาศัยคลอດออกมา.

ทีนี้ถ้าว่ามันเป็นนามธรรม มันก็ยิ่งละเอียดประณีตกว่านี้; เพราะว่าเป็นดวงอาทิตย์นี่ มันเป็นวัตถุธรรมวัตถุธาตุ มันอาจจะหมดก็ได้ คือว่า ในสมัยหนึ่งไม่เคยมีดวงอาทิตย์ก็ได้ แล้วมีดวงอาทิตย์แล้วคลอດโลกออกมา. นี่เราจึงจำกัดความเฉพาะแต่ว่าเมื่อมีดวงอาทิตย์แล้ว ตั้งต้นจากนั้นมา ก็เป็นปฐมเหตุ

คลอດสิ่งเหล่านี้ออกมา, ความหมายของคำว่า **ปฐมเหตุ** มีอยู่อย่างนี้ที่หนึ่งก่อนสำหรับสิ่งที่เป็นวัตถุหรือเป็นรูปธรรม.

ที่นี้สิ่งที่มันไม่มองเห็นตัวก็ยังมี ที่มีลักษณะอย่างนี้. นี่จะเข้าใจได้ถึงสิ่งที่เรียกว่าไถ่ด้วยธรรม แล้วจะเข้าใจได้ว่าเป็นอนันตะ, คือไม่รู้จักสิ้นสุด ไม่มีขอบเขตที่สิ้นสุดอย่างไรด้วย ก็ต้องยกตัวอย่างจากวัตถุธรรมไปก่อน.

ที่ในโรงหนังมีภาพเขียนอยู่ภาพหนึ่ง เป็นภาพตีระฆัง แล้วเขียนว่า จากอนันตะสู่อันันตะ, คือ จากไม่มีที่สิ้นสุดสู่ไม่มีที่สิ้นสุด. ดูกันในแง่แรกว่า ระฆังมันเป็นแดนออกมาของเสียงระฆัง; จะเรียกตัวระฆังว่าเป็นเหตุของเสียงได้ไหม? มันคงไม่ได้อีกแหละ. แต่ว่าตัวระฆังนั้น เป็นที่ออกมาของเสียง, เป็นแดนออกมาของเสียงได้; เช่นเดียวกับในกรณีของดวงอาทิตย์ที่เป็นวัตถุธรรมเห็นชัดๆ เป็นแดนออกมาของรูปธรรมทั้งหลายเหล่านี้.

ที่นี้ ระฆังมันเป็นแดนออกมาแห่งเสียง คลอດที่ระฆังยังอยู่ มันออกมาได้ไม่มีที่สิ้นสุด. การที่ระฆังให้เสียงออกมาได้ไม่รู้จักหมด ไม่รู้จักสิ้นสุดนี้ เราเรียกว่า **อนันตะ** ฝ่ายแม่ คือระฆังจะคลอດเสียงออกมาได้ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด.

ที่นี้ เสียงออกมาแล้ว มันก็หายไปในอวกาศ ซึ่งไม่มีที่สิ้นสุด ไม่เต็มเหมือนกัน; ไม่เชื่อลองไปนั่งตีระฆังดูจนตาย แล้วเสียงมันจะเต็มอากาศไหม? อากาศจะยังมีเนื้อที่รับเสียงอยู่หรือไม่? ก็แปลงว่ามันไปสู่ที่อนันตะเหมือนกัน *ความเกิดขึ้นแห่งเสียงก็เป็นอนันตะ, ความดับลงไปแห่งเสียงก็เป็นอนันตะ, ความออกมาจากระฆังมันก็เป็นอนันตะ มันหายไปในอวกาศก็เป็นอนันตะ.*

ตัวอย่างนี้ ท่านทั้งหลายจะต้องแยกดูให้เห็นว่า **ระฆังนั้นไม่ใช่เหตุโดยตรง**; ไม่ใช่เหตุโดยตรง แต่เราก็ยังไปเรียก, หรือต้องเรียกมันว่าปฐมเหตุ ซึ่งจะขอเปลี่ยน เป็นปฐมธรรม คือ **สิ่งที่**เป็นปฐม **ที่จะ**ทำให้เสียงระฆังออกมา **ไม่มีที่สิ้นสุด** แล้วไปสู่ความไม่สิ้นสุด ตามกฎของไภวฉยธรรม.

อิทัปปัจจยตานี้ก็**ไม่รู้จักเต็ม**, **ไม่เพียง** เป็นทุกข์ เป็นอนัตตานี้ **ก็ไม่รู้จักเต็ม**; เพราะฉะนั้นเสียงระฆังออกมาได้เรื่อย ไม่อาจที่จะเต็มแน่นอนจนเสียงออกมาไม่ได้ นี้อย่างหนึ่ง เรียกว่ามันเป็นปฐมธรรม และ**ก็ไม่มีที่สิ้นสุด**.

ปฐมธรรมเป็นแดนที่ออกมาของสิ่งต่างๆ เป็นอนันตะ.

ที่นี้ดูความหมายที่ละเอียดลงไปว่า มันเป็นเหตุหรือเป็นอะไรแน่? เราพิจารณาดูแล้วจะเห็นว่า **ไม่ควรจะเรียกว่าเหตุ**; แต่ว่าเป็นแดน ฉะนั้น **สิ่งที่**เป็น **แดนออกมาของสิ่งต่างๆ** อัน**ไม่มีที่สิ้นสุด**นั้นแหละ **เดี๋ยวนี้** **เรามันชอบเรียกว่าปฐมเหตุ**, **ซึ่งที่**แท้มัน**ไม่ใช่เหตุ**; แต่ก็**ต้องเรียกว่าปฐมเหตุ** เพราะคนทั้งโลกเขาเรียกกันอย่างนั้นนี่.

ฉะนั้นเมื่อพูดถึงปฐมเหตุ ก็ให้เข้าใจว่าปฐมธรรม **เป็นแดนที่ออกมา** นั้นแหละจะได้ความหมายของคำว่าปฐมเหตุที่ถูกต้อง; ฉะนั้น**เหตุเล็กๆ น้อยๆ** อย่างที่ว่าเพราะเหตุ**นั้น**, เพราะเหตุ**นี้**; นี่มันเป็นเหตุที่ทำให้เกิดผลโดยตรงเท่านั้น, **เป็นของหลอกลวงอย่างยิ่ง**. เดียวก็เป็นเหตุ แล้วก็กลายเป็น

เป็นผล, ผลกลับเป็นเหตุอีก, ให้เป็นผลอีก, ผลกลับเป็นเหตุอีก; อย่างนี้
มันหลอกลวงอย่างยิ่ง. นี่แหละเหตุตามธรรมดา ที่รู้จักกันดีอยู่.

ที่นี้เหตุชนิดที่เป็นเพียงแดนที่ไหลออกมา เช่นดวงอาทิตย์ เป็นแดน
ที่ไหลออกมาแห่งสิ่งต่างๆ ในสุริยจักรวาลนี้, หรือว่าระฆังใบเล็กๆ ใบเดียว เป็น
ที่ไหลออกมาของเสียง ที่ไม่รู้จักที่สิ้นสุด อย่างนี้ก็เรียกว่าเป็นแดนดีกว่า;
เหตุในที่นี้ก็จริงแต่ในฐานะที่เพียงเป็นแดนที่ไหลออกมา.

ที่นี้มัน เป็นแดนที่ไม่มีที่สิ้นสุด คือเป็นอนันตะ เป็นที่ไหลออกมา
ของสิ่งที่เป็นเหตุทั้งหลาย. คำมันก็ชักจะฟังยากเข้าทุกที : ที่แรกก็เป็นเหตุ
โดยตรง, แล้วเป็นแดนสำหรับออกมา, อาศัยเหตุอื่นๆทำให้คลอออกมา, แล้ว
ก็เปลี่ยนไปตามเหตุอื่นๆ อีก.

ที่นี้ยังมีอีกสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นแดนที่ออกมา ของสิ่งทั้งที่เป็นรูปธรรม ที่
เป็นนามธรรม หรือมิใช่รูปธรรม ไม่ใช่นามธรรม ทั้งสังขตะ ทั้ง อสังขตะ นี่มัน
มีอยู่สิ่งหนึ่ง ด้วยเหมือนกัน ของสิ่งที่จะเป็นเหตุก็ตาม ที่จะเป็นแดนอะไรก็ตามนี้
มันรวมตัวกันเป็นสิ่งๆ เดียว คือสิ่งที่เราเรียกในเวลานี้ว่า ไถวัลยธรรมในฐานะ
ที่เป็นปฐมเหตุ ซึ่งที่ถูกต้องจะเรียกว่าปฐมธรรม คือสิ่งที่มีอยู่ที่แรกก่อนสิ่ง
ทั้งปวง, สำหรับจะแยกตัวออกจากกันเป็นสังขตธรรมและอสังขตธรรม.

นี่จำกัดความของคำว่า ปฐมเหตุ ให้ได้อย่างนี้ก่อน ว่า สิ่งที่มีอยู่ที่แรก
ก่อนสิ่งทั้งปวง สำหรับสิ่งทั้งปวงไหลออกมา รวมทั้งสิ่งที่เป็นเหตุด้วย และสิ่ง
ที่เป็นผลด้วย. อะไรก็ตาม มันไหลออกมาจากสิ่งนั้น ซึ่งมีอยู่เป็นไถวัลยตา,
คือเป็นสิ่งเดียวทั้งนั้น แล้วทุกที ทุกเวลา ทุกหนทุกแห่ง ทุกยุคทุกสมัย.

สิ่งนี้มีอยู่จริงหรือไม่? ถ้ายอมรับว่าอันนี้มีอยู่จริง ทีนี้ก็มาต่อรองกัน
ในระหว่างศาสนา ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม หรือศาสนาพราหมณ์
ศาสนาฮินดู กระทั่ง ศาสนาอื่น ที่เก่า เช่นศาสนาเต๋าของเหลาจื้อ เป็นต้น;
ชวนกันพูดถึงเรื่องปฐมเหตุ หรือปฐมธรรม.

อย่าไปพูดถึงเรื่องศาสนา ถึงตัวศาสนา ถึงตัวพระศาสดา อะไรอย่าง
นั้นซิ. พูดแต่ในข้อที่ว่า ในศาสนานั้นๆ ศาสนาใดก็ตาม ยอมรับว่ามี
ปฐมเหตุ หรือสิ่งที่เรียกว่าปฐมธรรม มีไหม?

เอาตาม **เชื่อว่าไม่มีใครปฏิเสธได้** ก็จะได้พิจารณากันในข้อนี้เพื่อเป็น
การศึกษาที่ลึกซึ้งต่อไป. แต่ขอเตือนไว้เสมอว่า **จะไม่พูดกัน**ในรูปของปรัชญา
ซึ่งไม่มีประโยชน์อะไร, **จะพูดกัน**ในรูปของศาสนา หรือศีลธรรม เรื่อยไป.

ในพระพุทธศาสนาก็มีปฐมธรรม.

ทีนี้เราจะตั้งปัญหาขึ้นว่า ในพุทธศาสนาเรา มีสิ่งที่เรียกว่าปฐมเหตุ
หรือปฐมธรรมไหม เสียก่อน? เดี่ยวจะเกิดปฏิเสธไม่มีเสียแล้ว ก็จะไป
พูดกันได้อย่างไร; เพราะเมื่อพูดว่าไภวฉลยธรรม นั้น ไม่พูดว่าศาสนาไหนนะ.
คำว่า **ไภวฉลยธรรม**นั้นเป็นของกลาง เป็นของสากล ไม่ใช่ของศาสนาไหน แล้ว
ก็มีอยู่ในฐานะเป็นปฐมเหตุของธรรมชาติอย่างนั้น.

แล้วที่นี้ก็พูดต่อไปว่า ในพุทธศาสนานี้มีสิ่งที่เรียกว่าปฐมเหตุ หรือปฐมธรรมไหม? พอพูดขึ้นมาอย่างนี้ หลายคนก็สะเพร่า หรือว่าคิดลวกๆ มองลวกๆ และเคยชินในการที่รังเกียจศาสนาอื่น เกลียดชังศาสนาอื่นอยู่แล้ว เช่น เกลียดชังศาสนาคริสต์ ที่เป็นเจ้าของคำว่าปฐมเหตุโดยตรงเป็นต้นแล้ว ก็รีบปฏิเสธทีเดียวว่า พุทธศาสนาไม่มีปฐมเหตุ; เพราะว่าพุทธศาสนาไม่มีพระเจ้าอย่างหนึ่ง, หรือว่าพระพุทธรูปไม่มีอาตมัน ไม่มีปรมาตมัน นี้อย่างหนึ่ง, เพราะฉะนั้นนั่นคือว่า พุทธศาสนาไม่มีปฐมเหตุ พวกนักศึกษาพวกหนึ่งจะพูดแย้งขึ้นมาอย่างนี้.

มีหลักฐานที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงปฐมธรรม.

ที่นี้อาตมาบอกว่าไม่จริง แม้ว่าพระพุทธเจ้าท่านจะไม่ได้เคยเอ่ยถึงคำว่าปฐมเหตุ หรือปฐมธรรม อะไรก็ตาม; แต่คำพูดทั้งหมดของท่าน ที่ได้ตรัสไว้ในคัมภีร์ต่างๆ นั้น มันสื่อให้เห็นว่า ท่านก็ยอมรับหรือถือว่า มันมีสิ่งหนึ่งอยู่ซึ่งจะมีอยู่ตลอดกาล โดยเฉพาะสิ่งที่เอามาตรัสเรียก ในสูตรที่เกี่ยวกับอิทัปปัจจยตา หรือปฏิจสุมุบาท นั้นแหละ มีอยู่; มีคำว่า จิตตา ว สภา ธาตุ เป็นต้น.

จิตตา ว สภา ธาตุ-ธาตุนั้นมีอยู่แล้วนั่นเทียว, ตถาคตจะเกิดขึ้นหรือไม่เกิดขึ้นก็ตาม; ธาตุนั้นมีอยู่แล้วนั่นเทียว.

คำนี้มีความหมายว่า มีอยู่แล้วอย่างเป็นทางการ; มีอยู่แล้วตั้งแต่เมื่อไร ไม่มีใครรู้, และมีอยู่แล้วอย่างเป็นทางการ, เรียกสั้นๆ ว่า ธา - ตุ. จิตตา ว

สา ธาตุ - ธาตุนั้นตั้งอยู่แล้วนั้นเทียว; ตถาคตจะเกิดขึ้นก็ตาม ไม่เกิดขึ้นก็ตาม, จึงขยายความออกไปเป็น ธรรมภูจิตตา ธรรมนิยามตา, คือที่มันมีลักษณะอย่างนั้นๆ. หรือ ที่ลึกซึ้งขึ้นไปอีกก็ว่า ตถตา - ความเป็นอย่างนั้น, อวิตถา - ความไม่ผิดไปจาก ความเป็นอย่างนั้น, อนญญุตตา-ความไม่เป็นไปโดยประการอื่น; อย่างนี้ก็มี.

ที่นี้คำที่พระพุทธเจ้าตรัสมากที่สุด และทุกคนก็รู้จักดี ก็คือคำว่า อสงฺขตา ธาตุ - ธาตุที่เป็นอสังขตะมีอยู่. คำนี้เป็นอดีตถึงค์; เพราะฉะนั้น ใช้คำว่า อสงฺขตา ไม่ใช่พหูพจน์ เป็นอย่างเดียวเป็นสิ่งเดียว เป็นเอกพจน์. อสงฺขตา ธาตุ ธาตุที่เป็นอสังขตะนั้นมีอยู่แน่.

ที่นี้ก็ไปศึกษาคำอธิบายที่เกี่ยวกับอสังขตะ มัน ก็มาเป็นเรื่อง ไถ่ถอนตา คือไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย ประจต่าง; ไม่ได้ตั้งอยู่ด้วยปัจจัยประจต่าง ไม่ได้มีการเกิดขึ้น - ตั้งอยู่ - ดับไป. อสังขตะทั้งหลายย่อมเป็นอย่างนี้ ก็เลยเรียกว่าอมตะ คือ ไม่ตาย หรือเรียกว่า สัจจะ คือ จริงแท้ แล้วสิ่งที่เรียกว่า นิพพานในความหมายที่เป็นแดน รวมอยู่ในอสังขตะนี้; เพราะนิพพานอย่างนี้เป็นแดน ที่ดับแห่งสังขารทั้งหลายทั้งปวง มีอยู่อย่างเป็นที่ดับแห่งสังขารทั้งหลายทั้งปวง.

และเพราะเหตุที่สิ่งนี้ มนุษย์รู้จักได้ เข้าถึงได้ จึงเรียกสิ่งนี้ว่า อายตนะ ก็มี : อตฺถิ ภิกฺขเว สทหายตฺนํ. - ภิกษุทั้งหลาย! อายตนะนั้นมีอยู่ ซึ่งไม่ใช่ดิน น้ำ ลม ไฟ ซึ่งไม่ใช่อากาศอันญายตนะ, ซึ่งไม่ใช่อะไรทุกอย่างหมด ก็มีอยู่. และเมื่อเป็นสิ่งที่ไม่มีเหตุ ไม่มีปัจจัย อย่างนี้แล้ว เป็นอสังขตะ แล้วก็ เป็นสิ่งที่มีอยู่เพียงสิ่งเดียว ในที่ทุกแห่ง และในกาลเวลาทั้งสิ้น.

ฉะนั้น โดยข้อความที่พระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ เราอาจจะรวบรวมมาได้หมด จะเห็นลักษณะของสิ่งที่เรียกว่าไภวฉยธรรม หรือไภวฉยตา คือความเป็นไภวฉยธรรม และสิ่งนั้นมีอยู่.

ทีนี้ที่จะถามว่า มีอยู่ก่อนไหม? เป็นปฐมไหม? เอ้า, ทำไมจะต้องถามอีกเล่า? เพราะว่าสิ่งอื่นๆ นอกจากนั้นมันเกิดดับ, เกิดดับ, เกิดดับนี่. นี่มันมีสิ่งนี้ **สิ่งเดียวเท่านั้นที่มีได้เกิดดับ;** แล้วทำไมต้องถามว่า มีอยู่ก่อนสิ่งเหล่านี้ไหม? เด็กๆ ก็ต้องตอบได้ว่า ถ้ามันมีอย่างนี้จริง **สิ่งที่ไม่เกิดดับ ต้องมีอยู่ก่อนสิ่งทั้งหลายทั้งปวง** ชี.

ฉะนั้น นิพพานที่เป็นแดน เป็นที่ดับแห่งสังขารทั้งหลาย มันเป็นสิ่งที่ไม่เกิดและดับ มันต้องมีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง คือมีอยู่ก่อนสังขตะทั้งหลายชีย; เพียงแต่ว่าเดี๋ยวนี้มันไม่ปรากฏแก่คนโง่. ถ้าว่าพอเลิกเป็นคนโง่กันเสีย มันก็จะพบกันเข้ากับสิ่งนี้; ก็รู้ว่า อ้าว, มันมีอยู่ตั้งแต่เมื่อไรก็ไม่มีใครบอกได้ มีอยู่อย่างไม่ต้องมีการมี ความมี มีอยู่อย่างที่ไม่ต้องมีการมีอยู่.

นี่คำพูดของชาวบ้านนี่ มันไปพูดกันยากกับเรื่องที่ไม่ใช่เรื่องของชาวบ้าน **"มีอยู่อย่างไม่ต้องมีอยู่"** นี้. คำนี้ต้องช่วยจำไว้ด้วย มันจะทำความยุ่งยากลำบากที่สุด ถ้าไม่เข้าใจคำนี้; แล้วต่อไปก็ต้องพูดถึงคำนี้กันมากขึ้น คือ **สิ่งหนึ่งมีอยู่โดยไม่ต้องมีความมีอยู่,** สิ่งนั้นมีอยู่โดยไม่ต้องมีความมีอยู่ มันกลายเป็นมีอยู่ที่ยิ่งไปกว่าสิ่งทั้งหลาย ที่มีความมีอยู่.

ที่นี้สำหรับ พุทธศาสนา เรา ถ้าจะเข้าใจสิ่งนี้ ซึ่งเป็นไภวัญญธรรม แล้วก็มีอยู่โดยไม่ต้องมีความมีอยู่ ก็ย้อนกลับไปศึกษาคำที่ได้เอามาพูดให้ฟัง หลายครั้งหลายหนมาแล้ว; เช่นคำว่า ธา - ตุ หรือ ธมฺมธาทู หรือ ธมฺมภูจิตตา ธมฺมนิยามตา. นี่ฟังกันแล้ว จดกันไปแล้ว หลายครั้งหลายหนแล้ว; กระทั่งคำว่า ตถตา อวิตถตา อนนฺนถตา, กระทั่งคำที่จะรู้จักกันดี ก็คำว่า อสงฺขตา ธาตุ - ธาตุ อสงฺขตะ: อสงฺขตธาตุ อมตธาตุ หรือ สัจจธาตุ หรือ ธมฺมธาทู คำเดียวกันพอ, ธมฺมธาทู - ธาตุที่เป็นธรรมชาติแท้ ก็คือสิ่งนี้; เพราะมันไม่ต้องเกิดดับ จึงมีอยู่ตลอดกาล ตลอดทุกหนทุกแห่ง โดยที่ไม่มีการเกิดดับ, ก็ถือว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวงได้; เรียกว่าปฐมธรรม. เหมือนกับตัวระฆัง, เปรียบเทียบเหมือนกับตัวระฆัง ซึ่งจะส่งเสียงออกมาได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด. ที่นี้ ก็ตัวระฆังจะส่งเสียงเมื่อไร ก็แล้วแต่เหตุปัจจัยซี.

ปฐมธรรมทำให้มีสิ่งอันออกมาตามกฎแห่งอิทัปปัจจยตา.

ที่นี้ปฐมธรรมนี้จะกลายเป็นปฐมเหตุ ทำให้สิ่งอื่นๆ ตลอดออกมาอย่างไร? มันก็แล้วแต่สิ่งแวดล้อม หรือ แล้วแต่สิ่งที่เกี่ยวเนื่องกัน. เช่นระฆัง มันมีเสียงที่จะออกมาอยู่เสมอแหละ; แต่ถ้าไม่มีเหตุ คือไม่มีใครไปตีเข้าเป็นต้น มันก็ไม่มีเสียงออกมา. ฉะนั้นไภวัญญธรรมหรือปฐมเหตุนี้ ก็เหมือนกัน ถ้าไม่มีอะไรไปแตะต้องเข้า มันก็ไม่มีอะไรออกมา.

ที่นี้อะไรจะมาแตะต้อง? ก็ได้พูดกันแล้วว่า มันมี อยู่แต่สิ่งเดียวก่อนสิ่งทั้งปวงนี้. อันนี้แหละจะเข้าใจยาก. เช่นถ้าเราจะไปถามนักวิทยาศาสตร์

ชั้นเอก ชั้นเลิศ ในโลกนี้เกี่ยวกับวัตถุ วัตถุธาตุ ที่มีแรกมีแต่ดวงไฟ คือดวงอาทิตย์นี่ เป็นไฟลั่นๆ เลย; แล้วทำไมจึงมามีน้ำ? แล้วทำไมจึงมามีชีวิต ขึ้นในน้ำ? แล้วมีวิวัฒนาการเป็นต้นไม้ เป็นสัตว์เดรัจฉาน เป็นมนุษย์เป็นต้น.

นี่ก็เหมือนกัน มันเป็นฝ่ายนามธรรม มันมีอะไรที่มันจะมีอยู่แล้วใน **ความไม่สิ้นสุดนั้น ที่จะพัฒนาตัวเองออกมา** โดยที่ตัวเองไม่ได้สึกหรือไป ออกมาเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ได้ จึงเกิดพวกสิ่งที่เป็นเหตุเป็นปัจจัย ที่ปรุงแต่งกันวุ่นไปหมดนั้น; ออกมาได้ **ตามกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตา**, เป็นอาการของอิทัปปัจจยตา มีรูปธรรม มีนามธรรม มีการปรุงแต่ง แล้วก็ออกมาเป็นอย่างนี้ได้.

ถ้าจะพูดกันแต่ **เรื่องจิตล้วนๆ** มันก็ต้องเป็นมีธาตุจิตอยู่นั้นแหละ มันก็คล้ายกับวัตถุ เพราะมัน **เป็นธาตุด้วย** เหมือนกัน, คำว่าจิตไม่ใช่วัตถุ แต่เรามองกันให้ดีลึกๆ เข้าไป มันก็ **มีกฎเกณฑ์ของวัตถุ** ; คล้ายกับว่าเป็นวัตถุอันพิเศษชนิดหนึ่ง วิวัฒนาการได้.

นักวิทยาศาสตร์ เดี่ยวนี้ก็รู้เรื่องจิตมากขึ้น จนถึงกับไปเขียนกันในตำรับตำรา **ว่าจิตนี่ก็เป็นสิ่งที่มีพลังงาน**. **ถ้ามันมีพลังงาน มันก็เชื่อกันอยู่ว่าพลังงานเปลี่ยนรูปเป็นสสารหรือเป็นวัตถุได้;** ฉะนั้นไม่เท่าไรพวกนักวิทยาศาสตร์นี้ ก็จะต้องพูดว่า เรื่องปาฏิหาริย์ต่างๆ ที่เนรมิตด้วยจิตใจให้กลายเป็นวัตถุขึ้นมาอย่างนี้ มันก็ต้องมีได้ซิ. เราลองค้นไปในเรื่องอย่างนี้ ว่าจิตเป็นพลังงาน; แล้วพลังงานเป็นสิ่งที่กลายเป็นสสารเป็นรูปธรรมได้ ก็เลยไม่แปลกกัน.

เมื่อสิ่งเหล่านี้มาสัมพันธ์กันเข้าเต็มที่แล้ว มันก็ปรุงอะไรออกมาได้เรื่อย เรียกว่าเป็นปฏิกริยาน้อยๆ ที่ค่อยเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา จะถือว่ากาลเวลาเป็นเหตุปัจจัยอันหนึ่ง ซึ่งทำให้มีกิริยา, และเกิดปฏิกริยาขึ้นกับสิ่งที่เป็นปฐมเหตุ มันจึง ออกมาเป็นสิ่งใหม่ๆ ที่ไม่เคยมีมาแต่ก่อน. นี่เป็นกระแสแห่งการไหลเวียนเปลี่ยนแปลงไป.

อันนี้จะเรียกว่าเป็นปฐมเหตุไม่ได้; เพราะมันเป็นผลิตผล ที่ไหลออกมาจากปฐมเหตุ. แต่มันก็ไม่พ้นที่จะเนื่องกันอยู่กับปฐมเหตุ เป็นความมีชนิดที่ **ต้องมีความมียู่ด้วยเหตุปัจจัย;** แล้วที่แรกมันก็มีแต่ปฐมเหตุ แล้วปฐมเหตุก็มียู่ส่วนหนึ่ง ซึ่งจะออกมาเป็นรูปที่เป็นเหตุเป็นปัจจัย เป็นของใหม่ออกมา แต่ไม่รู้จักหมดสิ้น จึงเรียกว่าเป็นอนันตะ. **นี่ความเข้าใจจากมันอยู่ที่คำว่าอนันตะ คือ ความไม่รู้จักหมดสิ้น** ของสิ่งที่เป็นปฐมเหตุหรือปฐมธรรม หรือที่เรียกว่า ไถวัลยธรรม.

ตรงนี้ก็ขอสารภาพว่า ไม่อยากจะเป็นเรื่องปรัชญา; แต่มันก็หลีกเลี่ยงไม่ได้ ที่มันคอยจะเข้าไปในวงของปรัชญา ผลอไม่ได้. **เราจะดึงออกมาเป็นเรื่องของศาสนา เป็นเรื่องของศีลธรรมให้รู้ประจักษ์แก่ใจ เกิดความเบื่อหน่ายคลายกำหนด ไม่ยึดมั่นถือมั่นสิ่งใด โดยความเป็นตัวตนของตน.**

เรื่องอนันตะต้องศึกษาให้เข้าใจในรูปศาสนาไม่ใช่ปรัชญา.

ตรงนี้ก็ถือโอกาสเสียเลย ว่า ขอให้พวกเรารู้จักพระพุทธเจ้าให้ถูกต้องกันตรงนี้เอง ว่า **พระพุทธเจ้า ท่าน ไม่เป็นนักปรัชญา; ท่านจะไม่พูดความรู้**

เพื่อประโยชน์แก่ความรู้, จะไม่พูดสัจจะเพื่อประโยชน์แก่สัจจะ; แต่ท่านจะพูดสัจจะเพื่อประโยชน์แก่มนุษย์ มนุษย์ที่รู้จักเจ็บปวด รู้จักเป็นสุข เป็นทุกข์นี้. ฉะนั้นเรื่องสัจจะของพระพุทธเจ้า จะเอามาพูดในรูปของศาสนาและศีลธรรมเสมอ ไม่เป็นปรัชญา จึงถือว่าพระพุทธเจ้าไม่ใช่ นักปรัชญา.

อย่าให้ถือว่าพระพุทธเจ้าเป็นนักปรัชญา เหมือนที่พวกฝรั่งเขาถือกัน นั่นเพราะเขาไม่ทันจะรู้ ต่อไปเขารู้เข้าแล้ว ก็รู้ว่า **พระพุทธเจ้าไม่ได้เป็นนักปรัชญา. แต่ว่าคำสอนของพระพุทธเจ้านั้น จะเอาไปพูดกันในรูปของปรัชญาก็ได้ และยิ่งได้ และยิ่งสนุกด้วยซ้ำไป.**

แต่ความมุ่งหมายอันแท้จริงของพระพุทธเจ้า ท่านไม่ต้องการจะให้มันเป็นปรัชญา เช่นถามว่า ตายแล้วเกิดหรือไม่นี้; ท่านไม่ยอมพูดด้วย : ไม่ใช่อาทิพรหมจรรย์, ไม่มีประโยชน์ , แล้วเอาไป, เอาไป, เอาไปเสีย.

ให้มาตั้งต้นกันที่ว่า ทุกข์นี้เกิดมาจากอะไร? ฉะนั้น ท่านจึงแสดงปฐมเหตุของสิ่งที่เรียกว่าทุกข์; เพราะว่าพุทธศาสนานี้มุ่งหมายจะดับทุกข์ ไม่มุ่งหมายจะมานั่งตอบปัญหาว่า อะไรมาจากอะไร, อะไรมาจากอะไร ชนิดที่มันไม่เกี่ยวกับความทุกข์ ต้องการจะตอบปัญหาเท่าที่เกี่ยวกับความทุกข์. ฉะนั้น ถ้าใช้คำว่า **ปฐมเหตุ ก็ต้องปฐมเหตุแห่งความทุกข์ ไม่ต้องเลยไปถึงปฐมเหตุแห่งสากลจักรวาล.**

เดี๋ยวนี้ เราพูดถึงปฐมเหตุแห่งสากลจักรวาล ก็เพราะต้องการจะทำความเข้าใจดี ต่อกันและกันระหว่างศาสนา, คือจะทำความเข้าใจกันดีในระหว่างศาสนา.

ถ้าอย่างนี้ต้องพูดถึงปฐมเหตุของสากลจักรวาล; แต่ถ้าจำกันอยู่แต่ในวงของพุทธศาสนาของเราโดยเฉพาะแล้ว ไม่ต้องไปถึงนั้น. คำว่าปฐมเหตุ ก็กลายเป็นเพียงปฐมเหตุของความทุกข์, แล้วก็จะได้ตัดมันเสีย; อะไรเป็นปฐมเหตุของความทุกข์จะได้ตัดเสีย.

แต่เดี๋ยวนี้ ขอให้สังเกตดูต่อไปอย่างหนึ่งว่า ในบรรดาสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้น, เกิดขึ้นที่ไหนก็ตาม เมื่อไรก็ตาม, มันมีแต่ความทุกข์ทั้งนั้น. ถ้ามันมีการเกิดขึ้น แล้วมันมีแต่ความทุกข์, เป็นการเกิดขึ้นแห่งความทุกข์ทั้งนั้น; ไม่ใช่เกิดขึ้นแห่งสิ่งอื่นเลย. แล้วมันจะเกิดขึ้นในสากลจักรวาล ที่ตรงไหนเมื่อไรก็ตาม มันจะเป็นเพียงการเกิดขึ้นแห่งทุกข์ หรือสิ่งที่เป็นทุกข์ทั้งนั้น.

ฉะนั้นเราก็อาจจะถือเอาได้ว่า **ปฐมเหตุแห่งความทุกข์นั้นแหละ คือปฐมเหตุแห่งสากลจักรวาล** พร้อมกันไปในตัวเลย ก็เลยพูดกันได้พร้อมๆ กันไปว่า **ปฐมเหตุแห่งสิ่งทั้งปวง จะมีอยู่อย่างที่เราเรียกว่า ตรงกันได้ทุกศาสนา.** นี่จะตรงกันได้อย่างไรนี้ ต้องค่อยพูดกันไป ในการบรรยายข้างหน้า เพราะมันยืดยาวนัก. เดียวนี้เอากันแต่เพียงว่า มันมีเค้าเงื่อนไข้อย่างไร ที่ว่าถ้าเรารู้จักสิ่งที่เราเรียกว่าปฐมเหตุหรือปฐมธรรม แล้วเราจะทำความเข้าใจกันได้ ในระหว่างศาสนาทุกศาสนา.

พระพุทธเจ้าทรงสอนเพ่งเพื่อพ้นทุกข์ ไม่ใช่คิดเป็นปรัชญา.

ฉะนั้น สรุปความเฉพาะตอนนี้ก็ว่า **พระพุทธองค์ไม่ใช่นักปรัชญา** ท่านเป็นนักสอนศาสนา เพื่อจะดึงคนออกมาจากความทุกข์; ไม่ใช่พูดแต่

ความจริงเพื่อเตลิดเปิดเปิงไป จนไม่รู้ว่าจะจริงไปทำไมกัน. นั่นมันจริงปรัชญา; นี่จริงเท่าที่เป็นประโยชน์, เป็นเงื่อนไขของพรหมจรรย์ ก็คือเรื่องที่จะดับทุกข์.

ทีนี้ โดยกฎของอสังขตะ หรือ อิทัปปัจจยตา อะไรก็ตามนี้ มันแสดงให้เห็นอยู่ว่า ในพุทธศาสนานี้ก็ยอมรับว่ามีปฐมธรรมหรือปฐมเหตุ; จะแปลกกันอยู่ก็แต่เพียงว่า ไม่ให้ยึดถือสิ่งนั้นปฐมธรรมหรือปฐมเหตุ นั้นว่าเป็นตัวตนของเรา, หรือว่าตัวตนของทั้งหมด, หรือตัวตนของอะไรก็ตาม; โดยเห็นว่าแม้มันดีวิเศษที่สุด เข้าไปยึดเอาเป็นตัวตน อย่างนี้ก็ผิดจากพุทธศาสนาไปทันที.

เพราะว่า พุทธศาสนามีหลักอย่างตายตัวอยู่แล้ว ว่า สัพเพ ธมฺมา อนัตตา - ธรรมหรือธรรมธาตุทั้งหลาย ไม่ว่าประเภทไหนหมด เป็นอนัตตา; เป็นตัวตนไม่ได้; แม้ที่เป็น อสังขตธรรม เป็นตัวปฐมธรรมปฐมเหตุ เป็นไภวัญญธรรมนี้ก็ เป็นตัวตนไม่ได้. แต่ถึงอย่างนั้นก็ ยอมรับว่า มัน มีสิ่งที่เรียกว่าปฐมเหตุหรือปฐมธรรม.

สรุปความว่าใน พุทธศาสนา ก็มีปฐมเหตุหรือปฐมธรรม อันนี้เราจะเอา เป็นเดิมพัน ไปต่อรองกันกับพวกศาสนาอื่น ที่เขาก็มีปฐมเหตุและปฐมธรรม แล้ว เราก็จะได้ไม่เกลียดกัน.

เดี๋ยวนี้ต่างคนต่างไม่มีอะไรที่จะเป็นเดิมพัน ที่อาจจะเอาไปต่อรองกันได้ มันมีแต่ต่างคนต่างแยกกันไปคนละทิศคนละทาง พุดกันไม่รู้เรื่อง; ฉะนั้น

โลกก็เดือดร้อน เพราะศาสนาฆราวาสทะเลาะวิวาทกันเสียเอง.
ปฐมธรรม จะเป็นเครื่องมือสำหรับต่อร่องระหว่างศาสนา.

ปฐมเหตุหรือ

....

พิจารณาปฐมเหตุของศาสนาอื่น.

ที่นี่จะพูดขยายออกไปถึงศาสนาอื่น คือนอกจากพุทธศาสนาเรา
ว่าเขาทำอะไรกันอย่างไร? โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ก็คือว่าเขาจะมีปฐมเหตุ หรือมี
ปฐมธรรมกันอย่างไร?

ดูวิวัฒนาการแห่งปฐมเหตุของศาสนาในอินเดีย.

เมื่อพูดถึงศาสนาอื่น เรานึกถึง *ศาสนาในอินเดีย* ด้วยกันก่อนดีกว่า;
เพราะว่าพระพุทธเจ้า, หรือพุทธศาสนานี้ เกิดขึ้นในประเทศอินเดีย. นี้ก็
เหลือวดูพี่น้องข้างเคียงกันก่อนดีกว่า, แล้วโดยเฉพาะในประเทศอินเดีย ก็มี
ศาสนาหลายศาสนาเต็มที. ถ้าจะไปแจกกันเป็นรายศาสนาไปแล้ว ก็ไม่ไหว
แน่ มันหลายสิบศาสนา. เพราะฉะนั้นจึงต้องพูดประเภทเป็นหมวดๆ พวกๆ
และเอาปฐมเหตุนี้เป็นหลัก เพื่อให้เห็นว่า เขาถือสิ่งที่เรียกว่าปฐมเหตุนั้น กัน
หรือไม่? และถือต่างกันอย่างไร?

ศาสนาที่แรกก่อนพระพุทธศาสนาในอินเดียนั้นมีเรื่องมาก พูดกันตั้งปี
ก็ไม่จบ; แต่รวมความแล้วมันก็ได้ความว่า เมื่อยังไม่มีศาสนาใดมาครอบ

ก็ถือเอาผีหรือเทพเจ้า หรือพระเจ้านี้เป็นปฐมเหตุ. **เมื่อมนุษย์ยังไม่รู้จักเทวดาก็ถือผี** คือสิ่งที่ไม่รู้ว่าอะไรเป็นปฐมเหตุก่อน; **ไม่รู้ว่าอะไร** แต่มันแสดงอะไรออกมาประหลาดๆ จนน่ากลัวยิ่งขึ้นๆ.

พวกคนที่หัวแหลมกว่าเพื่อน ก็เอาอันนั้นเป็นของศักดิ์สิทธิ์สูงสุดเป็นปฐมเหตุ ซึ่งต่อมาเรามองดูแล้ว อ้าว, มันก็คือที่เราเรียกกันว่า **ผี** บ้าง **เทวดา** บ้างหรือ **เทพเจ้าชั้นสูงสุดชั้นดี** บ้าง. ที่มีสัญลักษณ์อยู่โดยธรรมชาติ ฟ้าแลบ ฟ้าร้อง ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ดวงดาวต่างๆ นี้; ที่คนก่อนโน้นเขาจะเข้าใจเอาเองอย่างไร ในนั้นมีผี ในนั้นมีเทพเจ้า ในนั้นมีอะไร ก็เลยเชื่อไว้อย่างนั้น. มันมีปฐมเหตุอยู่ที่นั่น ที่จะออกมาเป็นนั่นเป็นนี่. **นี่ ความคิดที่ว่า เทพเจ้า หรือพระเจ้าสร้างสิ่งทั้งปวงมา มันก็ มีขึ้นมาในจิตใจของมนุษย์.**

นี่เรียกว่าพวกที่มี **เทพเจ้า** หรือรวม **ทั้งผี** คือสิ่งที่ไม่เห็นตัวทั้งหลายนี้ อันนี้ **เป็นปฐมเหตุ** อย่างนี้มีอยู่ก่อนพุทธศาสนา; แล้วมันก็มีอยู่ต่อมา จนกระทั่งบัดนี้; จนมีพุทธศาสนาแล้ว มันก็ยังมึลลัทธินี้เหลืออยู่, แล้วมันก็ตามเข้ามาในประเทศไทยด้วยซ้ำไป. ถ้ามีใครที่ไหนยังเชื่อเรื่องผีสังเทวดา พระเป็นเจ้าเป็นสิ่งสำคัญอยู่ นี่เรียกว่าพวกหนึ่งเขา**ถือผี** หรือ**เทวดา** หรือ**เทพเจ้าสูงสุด** นี่ **เป็นปฐมเหตุ** นี้ก็พวกหนึ่ง.

ที่นี้ พวกนี้เขาขยับขยายปรับปรุง แยกคายยิ่งขึ้น. แยกคายยิ่งขึ้น, แยกคายยิ่งขึ้น จนเป็นมีพิธีรีตอง มีบุญช้ายัญ มีคัมภีร์เวท คือการบวงสรวง พระเจ้านี้ อย่างไรจึงจะดีที่สุด จึงจะได้รับผลดีที่สุด อยู่เย็นเป็นสุขที่สุด มีการบูชา-ยัญอย่างนั้นอย่างนี้ คือมากแบบ หลายแบบ หลายลัทธิ หลายศาสนา. แต่รวม

ความแล้ว ก็ เอาเทพเจ้าสูงสุดเป็นปฐมเหตุ แล้วเรา ก็ต้องบูชา และการบูชา ก็ต้องทำให้ถูกต้องให้ดีขึ้น; ฉะนั้นจึงมีคัมภีร์มากมาย ที่เรียกว่าคัมภีร์พระเวท. บางคัมภีร์เป็นเรื่องบูชาเทพเจ้าทั้งนั้น เพราะถือว่าเทพเจ้านั้นเป็นปฐมเหตุ นี้พวกหนึ่ง; เรียกว่า ยุคเทพ ยุคเวท หรือยุคไตรเวท ไตรเวท นี้เป็นอย่างนี้.

ที่นี้มันหลายพันปีต่อมาหนักเข้าๆ มันก็ฉลาดต่อมา จนมีคนหัวแหลม ที่มองถึงสิ่งที่มองไม่เห็นตัว, หรือว่าลึกซึ้งกว่าที่มองกันอยู่แต่ก่อน; ก็เลยถอดบุคคลเหล่านั้นออกไป มาเป็นนามธรรม. นี่สิ่งที่เรียกว่า **อาตมัน** หรือ **อัตตาปรมาตมัน** จะเกิดขึ้น. ยุคอย่างนี้เป็นยุคอุปนิษัท.

ยุคที่แรกนั้นก็เรียกว่ายุคพระเวท มีเรื่องหลายอย่างหลายแบบ เหมือนกัน; แต่ยุค ต่อมาเรียกว่า **ยุคอุปนิษัท** คือละทิ้งเทวดาชนิดบุคคล ชนิดคล้ายๆ กับคนนั้นเสีย, มาเอาเรื่องข้างในจิตใจ, หรือว่าเอาเรื่องที่แยกคายกว่านั้น ถ้าจะมี **สิ่งสูงสุด** ก็เรียกว่า **ปรมาตมัน** คือธรรมชาติอันหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่ผีสังเทวดาชนิดนั้น; **แต่เป็นธรรมชาติสูงสุด ไม่มีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง** อะไรที่กว่ากันไปนี้ มันก็เริ่มความรู้ในด้านจิตใจ ในด้านนามธรรม เกี่ยวกับกิเลส เกี่ยวกับความทุกข์อะไรขึ้นมา.

พระพุทธเจ้าท่านเกิดขึ้นในยุคนี้ แต่ว่าท่านทำได้ดีกว่าเพื่อน; ตรงที่ว่า ท่านทำแล้วสอนแล้ว ไม่มีใครสอนให้ดีกว่านี้ได้ คือไม่มีใครค้านได้ ไม่มีใครสอนให้ดีกว่านี้ได้; นี่เราพูดเดี่ยวก็ว่ายกยอเราเอง. แต่เราก็ต้องพูดว่า **พระพุทธเจ้าเป็นบุคคลสูงสุด** ตรงที่ว่า พอท่านสอนอันนี้ออกไปแล้ว ไม่มีใครสอนให้ดีกว่านี้ได้.

ที่นี้ ในยุคอุปนิษัท นั้น สรุปลความแล้วก็มี **มีสิ่งสูงสุด** ที่เรียกว่า **ปรมาตฺตา** **บรมอิตฺตา** หรือ **ปรมาตฺมัน** แล้วแต่จะใช้ภาษาไหน นั้นแหละเป็นสิ่งสูงสุด เป็นปฐมเหตุ, เป็นที่ออกมาแห่งธรรมทั้งปวง. เช่นว่าเป็นอิตฺตา-เวียนว้ายตายเกิดอยู่; พอหมดบุญ หมดบาป หมดกิเลส หมดตัณหา แล้วก็กลับเข้าไปหาบรมอิตฺตาอย่างนี้. นี่หลักใหญ่ๆ เป็นอย่างนี้ แต่โดยรายละเอียดแล้ว เขาให้ชื่อแปลกแตกต่างกันออกไป เป็นลัทธิๆ หลายๆ ลัทธิเหมือนกัน เพี้ยนกันแต่ข้อปลีกย่อย. หัวใจของเรื่องมันก็เหมือนกัน คือว่า **ออกมาจากสิ่งหนึ่ง บริสุทธิดีแล้วก็กลับไปหาสิ่งนั้น ชนิดที่ไม่อาจกลับออกมาอีก.**

นี่เรื่องมันก็ คล้ายๆ กับที่ว่า **จิตนี้ประภัสสร เศร้าหมองเพราะอุปกิเลส-จรมมา;** แต่เราก็สามารถทำให้ไม่เศร้าหมองอีกต่อไป กลายเป็นนิพพาน หรือ บริสุทธิสมบูรณ์ตลอดกาลอย่างนี้. ใจความมันคล้ายกันมาก. ฟังดูให้ดีๆ.

ถ้าฟังดูให้ดีจะเข้าใจ แล้วก็เข้าใจได้โดยที่ทำไมต้องเอาไปปนกัน. เพราะว่าเขามันจะให้มันเป็นอิตฺตาเสียเรื่อย : เป็นอิตฺตาน้อย เป็นอิตฺตาใหญ่ เป็นอิตฺตาถาวรอย่างนี้. **ทางฝ่ายนี้ไม่เป็นอิตฺตา เป็นธรรมชาติเท่านั้น;** แต่ถึงอย่างนั้นก็ต้องตรงกันที่ว่า มัน **มีสิ่งแรกอยู่สิ่งหนึ่ง** ซึ่งเราเรียกว่ากฎเกณฑ์ เช่น **กฎแห่งอิทัปปัจจยตา** เป็นต้น; มีลักษณะเป็นอสังขตธรรม คือไม่ต้องมีเหตุ ปัจจัยปรุงแต่ง อันนั้นแหละเป็นที่มียู่ตลอดกาล ตลอดทุกแห่ง มีอยู่ก่อนใครๆ; เลยเรียกว่า **ปฐมธรรม** เพราะเป็นแดนไหลออกแห่งสิ่งอื่นๆ จึงเรียกว่าปฐมเหตุ.

ฉะนั้น ในยุคอุปนิษัท ก็มีปฐมเหตุอยู่ที่ตัวธรรม; ไม่ใช่ตัวบุคคล เช่น เทวดาผีศาจ เป็นต้น แต่ในพุทธศาสนา ก็มี **ปฐมเหตุอยู่ที่กฎ** หรือ

อสังขตธรรม หรือ **อมตธาตุ** เป็นต้น แล้วแต่จะเรียก; หมายความว่า มีปฐมเหตุ แต่มีความเข้าใจต่างๆกัน เปลี่ยนรูปกัน.

ที่นี้ศาสนาที่มีผีสิงเป็นปฐมเหตุนั้น มันไม่มีความหมายไปแล้ว, ไม่มีปากที่จะมาทะเลาะกับเขาแล้ว, คือมันเป็นปากหอยปากปูไปแล้ว เดียวนี้ถึงสมัยนี้. แต่ว่าพวกที่ถือว่ามีอดีตหรืออภิมอดีต มีอาตมันหรือปรมาตมันนี้ยังมีอยู่ แล้วเสียงดังด้วย; ถ้าเข้าไปในอินเดียแล้ว เราจะสู้เขาไม่ได้ เพราะเขาเสียงดังกว่าเรา.

ที่เราจะไปพูดว่าไม่มีอดีต ไม่มีอะไรนี้ เราจะสู้เขาไม่ได้; แต่ถึงอย่างนั้น มันก็ยังสู้กันได้ตรงที่ว่า **เราไม่ได้เป็นข้าศึกกัน**, ตรงที่ว่าเรายังยอมรับว่า มันมีปฐมธรรมหรือปฐมเหตุ, ต่อรองกันในเรื่องนี้ให้ดีๆ; เดียวก็จะมองดูหน้ากันได้. เพียงแต่คนหนึ่งเรียกว่าอดีต, คนหนึ่งเรียกว่าธรรมชาติ ธาตุตามธรรมชาติ; อย่างนี้ก็ไม่ต้องทะเลาะกัน มันน่าจะเป็นเพื่อนกันได้ ในการที่จะทำโลกนี้ให้มีสันติภาพ.

นี่ดูให้ดีว่า สิ่งที่เราเรียกว่า **ปฐมเหตุหรือปฐมธรรมนี้จะต้องมีอยู่เรื่อย** ตามความรู้สึกนึกคิดตั้งแต่โง่ที่สุดมาจนถึงกลางๆ จนมาถึงฉลาดที่สุด. ในอินเดียในยุคพุทธกาล เรียกว่ายุคอุปนิษิต คั่นข้างในก็พบปฐมเหตุข้างใน; พวกก่อนหน้าโน้นคั่นปฐมเหตุข้างนอก เพราะไปมองปฐมเหตุข้างนอก.

ที่นี้มองไปถึง**พวกมิจฉาทิฏฐิทั้งหลาย** เช่น **อุจเฉททิฏฐิ นัตถิกทิฏฐิ; ไม่มีอะไร** : **ไม่มีบุญมีบาปมีกรรมนี้** มันก็ยังเอาสิ่งนั้นแหละ สิ่งที่เขาว่าเป็น

อะไรใหญ่ยิ่งนั้นแหละ เขาเป็นปฐมเหตุ เช่นว่า เขาความไม่มีอะไร เป็นอะไร นั้นก็เขาเป็นปฐมเหตุ **ถ้าว่าตายแล้วสูญ ก็หาสูญนี้เป็นปฐมเหตุ.**

แม้จะเป็นมิจฉาทิฏฐิชนิตไหนด ความคิดเรื่องปฐมเหตุยังต้องมีอยู่เสมอ: แม้ลัทธิที่พูดว่า ไม่มีเหตุอะไรเลย สิ่งทั้งหลายทั้งปวง ธรรมทั้งหลายทั้งปวง ไม่มีเหตุอะไรเลย มันก็หาความไม่มีเหตุอะไรเลยนั้นแหละเป็นปฐมเหตุ. นี่ทำเล่นกับสิ่งที่เรียกว่าปฐมเหตุชิว เพราะมันเป็นต้นเหตุให้คนพูดออกมา ว่าอะไร เป็นอะไร.

นี่ก็เลยเป็นอันว่า ในประเทศอินเดียนั้น ยอมรับในข้อที่ว่า มีปฐมเหตุหรือปฐมธรรม; แล้วมันทำความยุ่งยากอีกอย่างหนึ่ง ก็คือว่า **แม้เขาจะรู้เรื่องนามธรรม หรือว่ายิ่งไปกว่านามธรรม คือ เป็นอสังขตธรรม แล้ว; เขาก็ยังพูดให้เป็นอัตตาอยู่.**

แล้วยิ่งกว่านั้นไปอีก **ไม่ยอมทิ้งคำว่าพระเจ้า.** ก็เลย **เขาอบรมอัตตานั้นเป็นพระเจ้า.** เช่น **เรียกปรมาตมันว่าพรหม** อย่างนี้ก็ยังมีอยู่; แต่ไม่ใช่พระพรหมอย่างเป็นคนๆ ที่ว่าเป็นคนแล้วสร้างโลก เหมือนกับปั้นหม้อนั้น. ไม่ใช่พรหมอย่างนั้น.

พรหมสมัยโน้นเคยทำหน้าที่สร้างโลก เหมือนพระเจ้าสร้างโลก; เดียวนี้คำนั้นมันยังดีอยู่ เขาเอา มาใช้เป็นชื่อของอสังขตธรรม หรือแม้จะเรียกว่า **ปรมาตมัน** อะไรก็ตามนี้ ว่าเป็นพรหมอยู่ก็มี. ฉะนั้น ในลัทธิเวทานตะที่ใหม่เอี่ยมที่สุด ที่ไปสอนให้พวกฝรั่งนับถือเลื่อมใสได้ เขาก็ยังใช้คำว่า "พรหม" นี้มีอยู่ ในฐานะเป็นปฐมเหตุ.

นี่ในอินเดียก็มีสิ่งที่เรียกว่าปฐมเหตุ อยู่ด้วยกันทุกศาสนา นี่ตามมีตามได้ ตามสูง ตามต่ำ, ถ้าใครเข้าไปถึงปฐมเหตุ นั้นได้แล้ว ก็เรียกว่าคนนั้น **เข้านิพพาน** ในความหมายที่สากลที่สุด; ไม่ใช่ **นิพพาน** ในพุทธศาสนานะ; นิพพานในความหมายสากล ที่มันมีใช้อยู่แล้วก่อนพุทธศาสนา.

ใครเข้าไปหาปฐมเหตุ นั้นได้ เป็นอันเดียวกับปฐมเหตุ ก็เรียกอย่างที่เราเรียกกันอยู่เดี๋ยวนี้ว่า **เข้านิพพาน**; แต่ อาจจะใช้คำว่า **โมกษะ** หรือว่าคำว่า **ไภววลัย** หรือว่าคำ อะไรต่างๆอีกหลายๆ คำ มีความหมายเหมือนกันกับคำว่า **"นิพพาน"**. ฉะนั้นนิพพานก็คือการกลับเข้าไปถึงปฐมเหตุ อยู่กับปฐมเหตุ โดยไม่ต้องแยกกันอีกต่อไปอย่างนี้ ก็เรียกว่านิพพาน.

สำหรับพุทธศาสนา เรา ก็ ยืมคำว่านิพพานมาใช้ แต่ความหมายกลายเป็นการไม่มีตัวตน ไม่มีอัตตาอันถาวร; เข้าถึงธรรมชาติอันมิใช่อัตตา อันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่นถือมั่นอันถาวร หมายความว่า **จิตนี้เข้าถึงความจริง รู้แจ้งว่าไม่มีอัตตา**, แล้วก็จิตนี้ก็เข้าถึงความว่างจากความยึดถือตัวกู - ของกูโดยประการทั้งปวง นั่นแหละก็ **เข้าถึงอสังขตะ เข้าถึง อมตะ เข้าถึงนิพพาน ตามหลักการของพระพุทธศาสนา**.

มีคำที่ **พระอรหันต์องค์หนึ่งพูดไว้** เข้าที่ที่สุด หรือว่าสะดวกที่สุด คือพูดว่า **ภวนิโรโธ นิพพานํ** อยู่ในคัมภีร์อภิสมยสังยุตต์ สังยุตตนิกายนี้ มีข้อความอย่างนี้ **ภวนิโรโธ - ดับสนิทแห่งภพ, นิพพานํ - ชื่อว่านิพพาน. ดับสนิทแห่งความเป็นนั้น เป็นนี่ เป็นโน่น เป็นอะไรต่างๆ นั่นแหละ ชื่อว่านิพพาน. นี่เป็นคำสรุปความที่ดีที่สุด** คือ **กลับไปสู่ปฐมธรรม, ธรรมดั้งเดิมที่ไม่มีการ**

เปลี่ยนแปลง ไม่มีการปรุงแต่ง. ดับภพเสียได้ เพราะภพนั้นคือการปรุงแต่ง; ภพนั้น ภพนี้ กามภพรูปภพ อรูปภพ, แล้วแยกออกไปได้เป็นไม่รู้ที่สืบก็ร้อยภพ; ภพนั้นหยุดดับไม่ได้ นั้นเป็นนิพพาน. ฉะนั้น **ความดับภพทั้งหลายเสียได้นั้น คือ ถึงปฐมเหตุ** หรือปฐมธรรม. นี้รู้จักคำว่า ปฐมเหตุ ให้อย่างนี้ เดียวก็จะได้เปรียบเทียบกับพวกอื่นต่อไป.

นี้เราพูดได้กันแต่เพียงพุทธศาสนา กับศาสนาอื่นๆ ที่อยู่ในประเทศอินเดียด้วยกัน ว่าล้วนแต่มีสิ่งๆ ที่เรียกว่าปฐมเหตุ หรือปฐมธรรม คือมันมีความคิด ทิฏฐิ หรือศรัทธาความเชื่อมั่น ว่ามีสิ่งนี้ คือปฐมเหตุก็ได้ ปฐมธรรมก็ได้; แล้วเรายังทะเลาะกัน.

คิดดูซิ, อย่างศาสนา **พราหมณ์** กับศาสนาพุทธนี้ ก็ยังมีทะเลาะ **วิวาท** พัดเหวี่ยงกัน จนกระทั่งล้มลุกคลุกคลานกันไปนี่. บางคราวศาสนาพราหมณ์ก็กลืนศาสนาพุทธ ไม่เหลือแม้แต่เท่า; นี่อย่างรูปภาพที่เขาเขียน ล้อนั่นแหละ, มันเป็นเรื่องภายนอกทั้งนั้นแหละ. ถ้าเป็นเรื่องภายใน เรื่องข้อเท็จจริง หรือเรื่องความจริงแล้ว มันกลืนกันอย่างนั้นไม่ได้; แต่ว่าปรากฏการณ์ทางภายนอก ทางการบ้าน การเมือง ทางวัตถุนี้มันได้ มันกลืนกันได้ คือว่าถ้าศาสนานี้ลับไป ศาสนาอื่นมาเด่นอยู่ ก็เรียกว่าถูกกลืน นี่เป็นต้น ก็เลยเป็นเรื่องเล่นตลก หาความจริงอะไรไม่ได้.

ส่วนความจริงนั้น มันก็มีในข้อที่ว่า เมื่อมนุษย์มันเริ่มรู้จักคิดนึก แล้วมันก็คิดหาสิ่งที่เรียกว่าปฐมเหตุ; ก็พบบ้าง ไม่พบบ้าง, คือว่าพบน้อยเกินไปบ้าง และพบมากถึงที่สุดบ้าง จะเรียกว่าไม่พบเสียเลยนั้นไม่ได้; เพราะว่า

คนทุกคนจะมีความเชื่อเรื่องปฐมเหตุ ที่เชื่อว่า ทุกอย่างทุกสิ่งนี้มันออกมาจากอะไร.

ถ้าเชื่อผีก็ว่าออกมาจากผี, เชื่อเทวดาก็ว่าออกมาจากเทวดา, ถ้าเชื่อธรรมะอันลึกซึ้ง ก็ว่าธรรมะอันลึกซึ้ง, กระทั่งว่าอสังขตะ ซึ่งเป็นของลึกซึ้งที่สุด ว่านั่นมีอยู่ก่อนสิ่งใด, เป็นที่ไหลออกมาแห่งสิ่งต่างๆ. เหมือนระฆังเป็นที่ไหลออกมาแห่งเสียงระฆัง ที่ไม่รู้จักหมดสิ้น แล้วก็ไปในจักรวาลที่ไม่รู้จักเต็ม. ระฆังก็ให้เสียงได้ไม่รู้จักจบ. เสียงก็ออกมาได้ไม่รู้จักจบจักสิ้น; ถ้าปรุขแต่กันไปได้โดยไม่รู้จักจบจักสิ้น.

ถ้ามันยังมีการปรุขแต่อยู่ มันก็ไหลออกมา มันเป็นเพียงปฏิกริยาเป็นไปตามกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตา นั่นแหละคือตัวปฐมเหตุ ตัวกฎเป็นปฐมเหตุ; ตัวอาการนั้นก็ปฏิกิริยาอาการ เรามองให้พันกิริยาอาการเข้าไปจนถึงตัวปฐมเหตุ. เมื่อมีสติปัญญาสูงสุดด้วยกัน ก็จะพบเป็นสิ่งสิ่งเดียวกัน เมื่อยังไม่สูงสุดเท่ากัน ก็จะพบในทางที่พอจะอนุโลมกันได้.

ศึกษาปฐมเหตุของแต่ละศาสนาให้ดีแล้วจะสามัคคีกันได้.

เอ้า, ทีนี้เราก็มีข้อต่อรอง ให้ทุกคนพยายามที่จะแสดงปฐมเหตุให้ดีที่สุด ตามที่ศาสนาของตนจะแสดงออกมาได้. นี่คือการหวัง; เพราะเดี๋ยวนี้คนฉลาดมาก ฉลาดด้วยกันทุกๆ ศาสนาจะแสดงปฐมเหตุ ในลักษณะที่พอจะไม่เกลียดชังกันได้ หรือว่าจะร่วมมือกันได้ ให้ทุกศาสนามองดูกันด้วยสายตาของความรัก สามัคคีก่อน; แล้วโลกนี้ก็หวังว่าจะง่ายขึ้นบ้าง หรือง่ายขึ้นไม่น้อย ที่จะมีสันติภาพ.

เดี๋ยวนี้ ศาสนาที่เป็นเหมือนกับว่าแสงสว่างนั้น เป็นหัวใจหรือเป็นแสงสว่าง หรือแม้ที่สุดแต่ว่าเป็นเครื่องห้ามล้อ มันก็ **เหลวไหลหมด**; มันไม่สามารถจะห้ามล้อโลกนี้ไว้ว่าอย่าหมุนลงไป ในเหวเมื่อโลกนี้มันกำลังจะหมุนลงไป ในเหว. ศาสนาก็ไม่สามารถจะห้ามล้อไว้ได้ เพราะมันเหลวไหลเสียเอง มันมา ทะเลาะวิวาทกันเสียเองในระหว่างศาสนา.

ฉะนั้น พวกเราเมื่อช่วยตัวเองได้ แล้วก็ **ควรจะช่วยโลกกันบ้าง**; **เพราะว่าพระพุทธเจ้าท่านทรงหวังไว้เช่นนั้น** ว่าพุทธบริษัทนี้ก็จะเป็นผู้มีประโยชน์แก่โลก ทั้งโลกเทวดาและโลกมนุษย์, โลกคนโง่และโลกคนฉลาด เช่นเดียวกับที่ที่ตกตึกเกิดมานี้ เพื่อประโยชน์แก่สัตว์โลก ทั้งเทวโลก มนุษย์โลก มารโลก พรหมโลก ทั้งหมดเลยอย่างนี้. ฉะนั้นจึงหวังว่าหลายๆ คนคงจะไม่ทอดทิ้ง, ไม่ท้อใจในการที่จะทำงานยากๆ คือการทำความเข้าใจอันดีต่อกัน และกัน **ในระหว่างศาสนา.**

นี่เป็นเรื่องการปรึกษาหารือ แล้วก็ เป็นข้อแรก เป็นครั้งแรกที่ใช้หัวข้อบรรยายตรงๆอย่างนี้; โดยอาศัยเรื่องไถ่ด้วยธรรมนี้ เป็นวัตถุ หรือเป็นอุปกรณ์สำหรับการศึกษา และการปฏิบัติเกี่ยวกับกิจการงานอันนี้; ดังที่ได้กล่าวแล้ว ให้ทราบมาตั้งแต่ต้นๆ ว่า **การบรรยายเรื่องไถ่ด้วยธรรมนี้ มีความมุ่งหมายจะปูพื้นฐานไว้** สำหรับการทำความเข้าใจกัน **ในระหว่างศาสนา.**

ในวันนี้ก็ได้เริ่มกระทำเป็นครั้งแรก ที่จะแสดงให้เห็นว่า เราจะดำเนินการอย่างไร ในการทำความเข้าใจในระหว่างศาสนา, โดยอาศัยไถ่ด้วยธรรมที่เป็นของกลางระหว่างศาสนานี้มาเป็นเครื่องมือ ก็เป็นอย่างที่เข้ามาแล้ว.

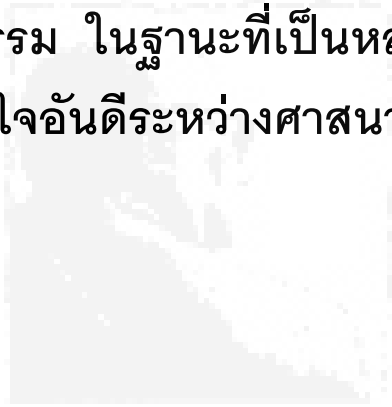
ขอยุติการบรรยายในวันนี้ไว้เพียงเท่านี้ ให้โอกาสแก่พระสงฆ์ทั้งหลาย สวด
 คณสาธยายตามเคย.

โกวลยธรรม

- ๑๑ -

หินโค้ง ๑๖ มิ.ย. ๑๖

โกวลยธรรม ในฐานะที่เป็นหลักมูลฐาน เพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนาทั้งปวง. (ต่อ)

www.buddhadasa.info

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย,

ในการบรรยายเรื่องโกวลยธรรม ครั้งที่ ๑๑ นี้ อาตมาจะได้กล่าวโดย
หัวข้ออย่างเดียวกับตอนที่แล้วมา, เพราะว่ายังไม่จบ. ในครั้งที่แล้วเรามีหัวข้อว่า
**โกวลยธรรม ในฐานะที่เป็นหลักมูลฐาน เพื่อความเข้าใจอันดีระหว่าง
ศาสนาทั้งปวง** และได้กล่าวถึงสิ่งที่เรียกว่า ปฐมเหตุเป็นหลักสำหรับวินิจฉัย
ในวันนี้ก็ยังคงเป็นไปโดยหัวข้อนั้น คือต่อ

[ข้อความเข้าใจเรื่อง ไภวัญญธรรม]

เกี่ยวกับการบรรยายนี้ ก็จะต้องขอข้อมความเข้าใจไว้เสมอไป ว่าเป็นการบรรยายด้วยวัตถุประสงค์ ที่จะให้เกิดเรื่องราวที่ติดต่อกันไปเป็นลำดับ โดยสมบูรณ์เรื่องหนึ่ง, คือเรื่องไภวัญญธรรม, ได้แก่เรื่องสิ่งที่มีอยู่เป็นอันเดียวกัน ตลอดทุกเวลา และทุกสถานที่ เป็นเรื่องที่ยาว; ก็ต้องพูดเป็นตอนๆไป ผู้ที่ มาฟังในตอนหลังๆ นี้ อาจจะไม่เข้าใจคำบรรยายบางสิ่งบางอย่างก็ได้. นี่มันเป็นสิ่งที่ช่วยไม่ได้ ด้วยเหตุผลดังที่กล่าวมาแล้ว.

สิ่งที่เรียกว่า ไภวัญญธรรม โดยใจความก็คือ **สิ่งที่มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง;** แต่เป็นสิ่งที่ไม่เกี่ยวกับเวลา ไม่เกี่ยวกับรูปร่างหรือเนื้อที่. ฉะนั้น ธรรมดาก็เลย เข้าใจไม่ได้ เพราะว่าเราไม่เคยรู้สึกเรื่องที่อยู่นอกเหนือไปจากอำนาจของกาล; เวลาแล้วก็มักจะเห็นแต่ว่า อะไรๆ มันก็มีการเนื่องกับเวลา เวลาล่วงไปเท่าไร มัน ก็นานเข้าเท่านั้น. แต่มันสิ่งที่ไม่เนื่องกับเวลา มันจะมีอยู่โดยไม่ต้องนาน เท่ากับเวลา, ไม่ขึ้นอยู่กัเวลา จึงต้องเรียกว่า มันมีอยู่ชนิดที่เหมือนกับมีได้มีอยู่.

ถ้าพูดให้ตรงกว่านั้น ก็พูดว่ามันมีได้มีอยู่ **ความที่มันมีได้มีอยู่นั้น** แหละ กลายเป็น**ความมีอยู่ของสิ่งชนิดนี้** ซึ่งกลายเป็นสิ่งที่มีขนาดที่จำกัดไม่ได้ ก็คือไม่มีขนาดอีกนั้นแหละ, เป็นตัวเดียวกันเป็นอย่างเดียวกัน เป็นสิ่งเดียวกัน โดยที่มันไม่ต้องเป็นสิ่งอะไร.

พูดไปก็ทำให้ลำบาก แต่มันก็ต้องพูด เพราะว่ามันมีสิ่งเดียวนี้เท่านั้น ที่มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง, แล้วสิ่งทั้งปวงก็มีทีหลังสิ่งนี้. และถ้าเรารู้จักสิ่งนี้ เรา จะเป็นอย่างไร ขอให้ลองสังเกตดู.

ถ้าจิตของเรา รู้จักสิ่งที่อยู่นอกเหนือเวลา จิตก็พลอยอยู่นอกเหนือเวลาไปด้วย, คือไม่ถูกกักขังอยู่ด้วยเวลา. ถ้าจิตของเรา **รู้จักสิ่งที่อยู่เหนือความมีรูปร่าง** หรือความกินเนื้อที่ หรือความตั้งอยู่ในสถานที่ไหนๆ; จิตนั้นก็จะต้องรู้กันกับสิ่งที่อยู่เหนือความมีรูปร่าง หรือความมีอะไรๆ ที่มันเกี่ยวกันกับเนื้อที่, การกินเนื้อที่ เท่านั้น เท่านั้น มีสูง มีต่ำ มีกว้าง มีอะไรต่างๆ.

ถ้าจะพูดถึง **ประโยชน์โดยเฉพาะในพุทธศาสนา** นี้ ก็มุ่งสอนให้รู้จักสิ่งสิ่งนี้ ที่เรียกกันว่า **โลกุตตระ** หรือชื่ออื่นๆ อีกมาก. **ถ้าจิตรู้จักสิ่งนั้นแล้ว จิตก็เป็นอิสระ** คืออยู่นอกเหนืออำนาจของเวลา นอกเหนืออำนาจของความที่ต้องมีรูปร่างอย่างนั้นอย่างนี้ เป็นต้น.

ที่นี้ สิ่งนี้มันไม่ได้มีอยู่อย่างสิ่งทั้งหลาย; มันมีอยู่อย่างเหมือนกับว่าไม่มี มันจึงได้มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวงได้. ใครอยากจะได้เดาก็เดาเอาเองได้ ว่ามีอะไรบ้างที่จะมีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง? ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว อะไรต่างๆ ก็เพิ่งมีเมื่อเร็วๆ นี้ เมื่อวานนี้เอง ถ้าเราจะศึกษาให้ทั่วถึง; แล้วสิ่งอะไรที่มันมีอยู่ก่อน **สิ่งเหล่านี้** เราจะเรียกสิ่งนั้นว่า **เป็นไภวฉลยธรรม** แปลว่าเป็นตัวเดียวกันทั้งหมดในที่ทุกหนทุกแห่ง หรือกินเนื้อที่ทุกหนทุกแห่ง แล้วก็ในเวลาทั้งปวง.

ที่นี้ถ้าเรา รู้จักสิ่งนี้ มันก็ยิ่งไปกว่าที่จะรู้จักสิ่งที่เรียกว่าไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน. ที่นี้ก็มีบางศาสนาที่เขาอยากจะมีตัวตน เขาก็เลยถือเอา นี่แหละคือตัวตน คือจะมีพวกหนึ่งซึ่งเอาไภวฉลยธรรมนี้เป็นตัวตน.

พุทธศาสนาเราสอนไปในทางไม่มีตัวตน ก็มีแต่สักว่าไภวฉลยธรรม คือเป็นเพียงสักว่าธรรมชาติ หรือบางทีก็เรียกว่าธรรมธาตุ บางทีก็เรียกว่าธาตุเฉยๆ.

นี้พูดกันมาหลายครั้งหลายหนแล้ว ก็ต้องทบทวนอยู่ และขอรับรองว่าให้จำไว้ให้
แม่นยำ; สิ่งนี้แหละบางที่พระพุทธเจ้าก็ตรัสเรียกมันว่าธาตุเฉยๆ เช่นที่สวด
เมื่อตะกี้ที่ว่า *ฐิตา ว สธา ธาตุ - ธาตุนั้นมีอยู่แล้วนั้นเทียว*; บางทีก็เรียกเต็มๆ
ว่าธรรมธาตุ คือสิ่งที่มีอยู่สักว่าเป็นธาตุตามธรรมชาติ.

แต่เดี๋ยวนี้เรามาฟังถึงเอาเฉพาะลักษณะที่ว่า มันไม่ได้ขึ้นอยู่กับเวลา
หรือเนื้อที่ หรือการกินเนื้อที่ มันจึงมีอยู่ไปในที่ทั้งปวง, ทั้งปวงจนไม่รู้ว่าจะใช้คำ
"ทั้งปวง" ว่าอย่างไรดี คือมันทั้งปวงออกไปเรื่อย, ออกไปเรื่อย, ออกไปเรื่อย,
ออกไปเรื่อย ไม่มียกเว้นอะไร : โลกนี้ แล้วก็จักรวาลนี้, แล้วก็จักรวาลอื่น,
แล้วก็โลกธาตุอันอื่น, แล้วก็อื่นๆ อื่นๆ ไป, จนไม่มีอะไรเหลือ. นี่มีความ
เป็นอันเดียวเหมือนกันหมด อยู่ในที่ทั้งปวง อย่างนี้ **ความเป็นอย่างนั้น**
เรียกว่า ความเป็นไภวัญญธรรม.

ถ้ารู้จักสิ่งนี้ ใจมันก็กว้างพอที่จะไม่มีมีง ไม่มีกู, ไม่มีเรา, ไม่มีเขา;
แม้แต่ในศาสนาเดียวกัน มันก็ไม่ต้องทะเลาะกัน ในระหว่างศาสนาก็ไม่ต้อง
ทะเลาะกัน.

[ทบทวนความมุ่งหมายในการบรรยายครั้งก่อนถึงหน้า ๓๘๒.]

ในครั้งที่แล้วมา ก็ได้พยายามอธิบาย ให้พอเห็นเค้าเงื่อนแล้วว่า
ทุกศาสนารับรองว่ามีสิ่งหนึ่ง ซึ่งไม่เหมือนสิ่งใดเลย แล้วเป็นที่มียู่ก่อนสิ่ง
ทั้งปวง หรือว่าซัดลงไปอีกก็ว่า เป็นปฐมเหตุ เป็นที่ออกมาแห่งสิ่งทั้งหลายทั้งปวง;
ส่วนใหญ่เขาก็เรียกว่าพระเจ้า เพราะว่าไม่มีคำอะไร ที่มีความหมายดีไปกว่าคำว่า

พระเจ้า. พูดว่าพระเจ้านั้นอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง, พระเจ้ามีอยู่ในที่ทั้งปวง ครอบคลุม
สิ่งทั้งปวง เป็นผู้สร้างสิ่งทั้งปวง.

"พระเจ้านั้นอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง" เหมือนกันทุกศาสนา.

นี่ก็ต้องเห็นใจบ้าง ว่าเมื่อพูดให้คนที่ไม่รู้อะไร ก็ต้องพูดว่าเป็น
คนหรือเป็นพระเจ้า, หรือเป็นอะไรๆ ที่มีความรู้สักอย่างคนนี่ เป็นพระเจ้าขึ้นมา
มา สำหรับสร้างสิ่งทั้งปวง; เพราะว่าท่านได้มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง. พวกนี้เขา
ก็ถือพระเจ้า; แต่ลักษณะของพระเจ้าชนิดนั้น ก็คือลักษณะของไภววลยธรรม
นั่นเอง. ดังนั้นศาสนาบางศาสนาไม่ยอมเรียกว่าพระเจ้าอย่างนั้น ก็เรียก
เสียว่าอะไรอันหนึ่ง.

พวกที่ชอบอัสตาก็เรียกว่าเป็นอัสตาใหญ่, เป็นปรมาตตา, ปรมาตมัน
แล้วแต่จะใช้ภาษาอะไรเรียก ให้มีความหมายเหมือนกับพระเจ้า; เพราะว่ามัน
มีอยู่ก่อนสิ่งใด. แล้วเมื่อสิ่งใดเกิดขึ้น มันก็ต้องออกมาจากสิ่งนั้น; เพราะ
ว่าสิ่งนั้นมันมีอยู่ในที่ทั้งปวง ในเวลาทั้งปวง มันกินเนื้อที่เสียหมดแล้ว. แล้ว
สิ่งใดออกมาทีหลัง ก็หมายความว่าออกมาตลอดมาจากสิ่งนั้น ซึ่งมีอยู่ก่อนแล้ว;
กินเนื้อที่ทั้งปวง กินเวลาทั้งปวงอยู่. ฉะนั้น สิ่งนี้จะถูกเรียกว่า ปรมาตมัน
อะไร มันก็ มีความหมายอย่างเดียวกับพระเจ้า.

ที่นี้มาถึง พุทธศาสนา เรา ก็ไม่เรียกว่าพระเจ้า แล้วก็ไม่ได้เรียกว่า
ปรมาตมัน; แต่มาเรียกอย่างที่เราเรียกว่าเป็นนักเลงที่สุด หรือเป็นนักวิทยา-
ศาสตร์ นักธรรมชาติที่สุด คือเรียกมันว่า ธาตุ, ธา - ตุ, หรือธาตุ หรือธมฺมธาตุ

หรือธาตุตามธรรมชาติ; อย่างบาลีที่สวดไปเมื่อตะกั๊นว่า อูปปาทา วา ภิกขเว ตถาคตานัน อูปปาทาวา ตถาคตานัน - ตถาคตทั้งหลายจะเกิดขึ้นก็ดี จะไม่เกิดขึ้นก็ดี; จู๊ตา ว สภา ธาตุ ธาตุันตั้งอยู่แล้วันเดียว.

บาลีนี้มีปัญหา มีความกำกวมที่จะต้องวินิจฉัย ว่า"ตถาคตทั้งหลายจะเกิดขึ้นก็ตาม ตถาคตทั้งหลายจะไม่เกิดขึ้นก็ตาม" อันนี้มีอยู่แล้ว สิ่งนี้มีอยู่แล้ว. ที่นี้คำว่า ตถาคตทั้งหลายนั้นคืออะไร? ในภาษาบาลีก็ทำยุ่ง เพราะคำว่าตถาคตนี้ก็แปลว่า พระตถาคต คือพระพุทเจ้า ก็มี แล้วตถาคตนี้แปลว่าสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงทั่วไปไม่ยกเว้นสัตว์อะไร นี้ก็มี ก็เรียกว่าตถาคตเหมือนกัน.

ทำไมเป็นอย่างนั้น? ก็เพราะว่าสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง มันก็มาตามเหตุตามปัจจัย แล้วก็ไปตามเหตุปัจจัย โดยกฎอิทัปปัจจยตาปรุงแต่งขึ้นมา ก็เป็นมาตามเหตุตามปัจจัย ไปตามเหตุตามปัจจัย; เพราะฉะนั้นสัตว์ทั้งหลายก็เรียกว่าตถาคต, คือคำว่า ตถาคต ใช้เรียกสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงก็ได้. ที่จะใช้เรียกพระพุทเจ้าก็เพียงองค์เดียวคนเดียว แม้เป็นพระพุทเจ้า ก็เกิดขึ้นมาในโลกอย่างมีเหตุมีปัจจัย แล้วก็ดับไป ก็ดับไปเหมือนสัตว์ทั้งหลาย เพราะหมดเหตุหมดปัจจัย มันจะต่างอะไรกันกับสัตว์ทั้งหลายและพระพุทเจ้า ฉะนั้นภาษาบาลีคำนี้ทำยุ่ง คือคำว่า ตถาคต นี้ แปลว่าสัตว์ทั้งปวงทั้งพระพุทเจ้าด้วยก็ได้.

ถ้าถือเอาความหมายอย่างนี้ มันก็ได้ความว่า สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงมันจะเกิดขึ้นก็ตาม มันจะไม่ได้เกิดขึ้นก็ตาม ธาตุอันนั้นมันมีอยู่แล้ว คือธรรมธาตุอันนั้นมันมีอยู่แล้ว นี่ฟังดูก็จะเข้าใจง่าย ว่าบรรดาสัตว์ที่มีชีวิตทั้งหลายทั้งปวง.

รวมทั้งพระพุทธรูปเจ้านี้ จะเกิดขึ้นมาหรือยังไม่เกิด หรืออะไรก็ตามใจ; ชาติุนั้น มันมีอยู่แล้ว พระพุทธรูปเจ้าท่านตรัสว่าอย่างนี้.

ชาติุนั้นคืออะไร? ก็คือ ตถตา, อวิตถตา - ความเป็นอย่างนั้น, ความไม่ผิดไปจาก ความเป็นอย่างนั้น, ความไม่เป็นไปโดยประการอื่น; แล้วสรุปความว่า อิทัปปัจจยตา คือความที่เมื่อมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้ๆ จะเกิดขึ้น. มันคือกฎที่มีอยู่ตายตัวว่า เมื่อมีสิ่งนี้ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ๆ จะเกิดขึ้น และว่าเมื่อมีปัจจัยอย่างนี้ๆ สิ่งที่เกิดขึ้นมันก็ต้องเป็นตามปัจจัยอย่างนั้นๆ เช่น จะมีรูปร่างอย่างนั้นอย่างนี้เป็นต้น และว่าเมื่อสิ่งนี้ๆ ไม่มี, สิ่งนี้ๆ ก็ไม่เกิดขึ้น. นี่เพราะปัจจัยมันไม่มี.

นี่คือสิ่งที่เรียกว่า ชาติุเฉยๆ บ้าง เรียกว่าธรรมชาติุ คือชาติุที่เป็นธรรม ตัวธรรมที่เป็นชาติุ แล้วแต่จะเรียกมันบ้าง. มันมีอยู่แล้ว มันมีอยู่ก่อนสิ่งทั้งหลายทั้งปวง นี้ก็ตรงกับคำว่า ไภวฉลยธรรม; มีความหมายอย่างเดียวกับพระเจ้า คือมีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง มีความหมายอย่างเดียวกับปรมาตมัน ในข้อที่ว่ามีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง.

พระเจ้าสร้างสิ่งทั้งปวงทำนองเดียวกับอิทัปปัจจยตา.

ทีนี้ที่ว่า จะสร้างสิ่งทั้งปวงหรือไม่? นี่ยิ่งเห็นชัด ถ้าผู้ใดศึกษากฎอิทัปปัจจยตาเข้าใจดี ก็จะทำให้ได้ ว่า กฎอิทัปปัจจยตา นั้นแหละ บันดาลให้สิ่งทั้งหลายเป็นไป หยุดอยู่ไม่ได้ คือไม่ยอมให้หยุดไม่เกิดก็ดับ ไม่ดับก็เกิด; เป็นไปตามกฎแห่งอิทัปปัจจยตา แล้วจะไม่เรียกว่า สร้างสิ่งทั้งหลายทั้งปวง

อย่างไรกัน. นี่เป็นหลักใหญ่ที่มุ่งหมายจะให้ทุกคนเข้าใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พวกที่เป็นพุทธบริษัท คือเป็นผู้ลืมหูลืมตา เบิกบานแล้ว ตื่นนอนแล้ว ไม่มัวหลับอยู่แล้ว มีความแจ่มใสเบิกบานแล้วจะ ต้องรู้สิ่งนี้

เดี๋ยวนี้เรามีปัญหาในโลกนี้ ว่าแม้แต่ในระหว่างศาสนา ก็ทะเลาะกัน เสียแล้ว; ยิ่งศาสนาที่ตกเป็นทาสของการเมืองด้วยแล้ว ยิ่งหาเรื่องทะเลาะผู้อื่น หนักขึ้นไปอีก; เป็นเหตุให้ศาสนาฆราวาสทะเลาะกัน. แม้ว่ามันจะเป็นศาสนา ตามลัทธิ; ผู้ปฏิบัติมันก็มีตัวกู-ของกู, คือมันปฏิบัติไม่ถึงตัวศาสนา.

เดี๋ยวนี้สิ่งที่เรียกว่า ศาสนา นั้น อยู่ในกำมือของคนชนิดนี้ คือพุทธบริษัท อุบาสก อุบาสิกา ภิกษุ ภิกษุณี หรือว่าของศาสนาอื่นมันก็อย่างนี้ มัน อยู่ในกำมือของคนที่ยังไม่หมดกิเลส, คือคนที่ยังไม่เข้าถึงพระเจ้า, คือคนที่ยังไม่เข้าถึงปรมาตมัน, คนที่ยังไม่เข้าถึงกฎที่ปัจเจกตา มันก็มีตัวกู มีของกู มีของคณะกู; มันก็เลยได้อัจฉาริษา เบียดเบียนกัน, พยายามที่จะข่มขี่ ศาสนาอื่น แล้วก็ยกตัวเอง.

ผลบาปผลร้าย มันก็ไปอยู่ที่โลก, คือที่สัตว์โลกทั้งปวง; **ไม่รู้จัก ศาสนา ไม่รู้จักพระเจ้า ก็เลยทะเลาะวิวาทกัน;** เพราะมีตัวกู, แล้วมันก็ต้องทะเลาะกับตัวกู. ถ้าตัวกูมันขยายออกไปเต็มประเทศ มันก็ได้รับกันกับต่างประเทศ นี่เรียกว่า มนุษย์ไม่มีสันติสุขไม่มีสันติภาพ เพราะว่าไม่มีศาสนาที่แท้จริง มีแต่ศาสนาที่กำลังอิจฉาริษยากัน.

ที่นี้จะแก้ปัญหานี้ได้อย่างไร? ก็ต้องอาศัยความจริงอีกนั่นเอง คือให้รู้ความจริงกันเสียที่ว่า **โดยเนื้อแท้แล้ว ก็ไม่ได้มีหลายศาสนาอะไร;**

มีศาสนาเดียว คือให้รู้ว่า มันมีอยู่สิ่งหนึ่งซึ่งเรียกว่าไภวฉลยธรรม เป็นเพียงสิ่งเดียว ในที่ทุกแห่ง ในกาลเวลาทั้งหมด สิ่งนี้ไม่มีความเป็นอดีต อนาคต ปัจจุบัน มันเป็นสิ่งเหนือเวลาไปเสียทั้งหมด อันนั้นมันมีอยู่.

ในพุทธศาสนา เราก็เรียกสิ่งนี้ว่าอสังขตะ, อสังขตธรรม หรือว่า วิสังขาร, หรือว่าเรียกกันใหม่ๆ นี้ว่า สภาพโลกุตตระทั้งปวง คือว่าง; สุนฺญญตา นั้นเรียกว่า ว่าง, ว่างคือ อยู่เหนือความมีตัวตน.

ถ้าใครเข้าถึงสิ่งนี้ ก็จะหมดความเป็นตัวตน, หมดความเป็นสัตว์ เป็นบุคคลเสีย; แล้วมันจะมาเป็นพุทธ เป็นคริสต์ เป็นอิสลาม เป็นอะไรๆ ได้อย่างไร? มันเลิกกันไปหมด. นี่คือการเข้าใจในระหว่างศาสนา มันเกิดขึ้นได้โดยอัตโนมัติ. ถ้าใครได้เข้าถึงความจริงอันหนึ่ง คือความจริงแห่งความไม่มีอะไร, ที่จะมาแบ่งแยกเป็นตัวยุ เป็นของกู เป็นของกู เป็นของคนนั้น คนนี้ ก็จะเห็นได้ว่ามันมีแต่ธรรมชาติ ชนิดหนึ่ง เป็นธาตุตามธรรมชาติ, คือสิ่งที่เป็ไภวฉลยธรรมนั้นแหละเป็นพื้นฐาน มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง.

รู้จักไภวฉลยธรรมแล้วจะมีความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา.

นี่พูดซ้ำพูดซากอยู่แต่อย่างนี้ เพื่อให้รู้จักสิ่งที่เรียกว่า ไภวฉลยธรรม เพื่อทำความเข้าใจอันดีต่อกัน ในระหว่างศาสนาทั้งหลาย ที่ยิ่งเห็นแก่ตัวมากยิ่งขึ้นทุกที. นี่มันน่าหัวที่ว่าพอวัตถุนิยมยิ่งเจริญ ขึ้นเท่าใดพวกศาสนาก็ยิ่งเห็นแก่ตัวมากขึ้นเท่านั้น; มันเจริญอยู่ที่วัตถุนิยม แต่ผลมันมาได้แก่ศาสนา ซึ่งอยู่ในกำมือของคนที่มีนหลงไปในวัตถุนิยม.

ระวังให้ดี มันกำลังเป็นเหยื่อของวัตถุนิยม : ที่เป็นตัวผู้ปฏิบัติ มันก็ปฏิบัติเพื่อวัตถุนิยม เพื่อผลเป็นสวรรค์บ้าง ถึงแม้แต่ว่าจะเพื่อเกียรติ ได้เป็นครูบาอาจารย์ชั้นดีชั้นเลิศบ้าง นี่มันก็วัตถุนิยม เมื่อในโลกนี้มันมีวัตถุนิยมเจริญก้าวหน้า มันก็ดึงจิตใจของคนทั้งหลายไปหาวัตถุนิยม จนกลายเป็นแม้ประพฤติพหุภรรยาก็เพื่อผลเป็นวัตถุนิยมไปเสีย; แม้ผู้เผยแผ่ศาสนา มันก็เพื่อวัตถุนิยมไปเสีย เพื่อชื่อเสียงบ้าง เพื่อเกียรติ กระทั่งเพื่อเงินเพื่อทองในที่สุด. ศาสนามันก็เลยตกมาอยู่ในกำมือของผู้เผยแผ่ ซึ่งเป็นโทษของวัตถุนิยม เรื่องมันก็จะสลายฉิบหายกันหมดเพราะเหตุนี้.

ฉะนั้น จะต้องดึงเอาไว้ให้ได้ ให้มี**ตัวสิ่งที่เรียกว่าธรรมะ** หรือ **ธรรมธาตุ** หรือ**ไถวัลยธรรมนี้** อยู่เป็นหลัก นี่คือการมุ่งหมายของการบรรยายธรรมบรรยายชุดนี้ ซึ่งบรรยายมา ๑๐ ครั้งแล้ว เป็นครั้งที่ ๑๑ ในวันนี้ เรียกว่า ไถวัลยธรรม. ขอให้พยายามทำความเข้าใจให้เพิ่มขึ้น สมกับการที่มีการบรรยายเพิ่มขึ้น.

....

www.buddhadasa.info

เริ่มการบรรยายครั้งนี้.

ต้องรู้จักเรื่องทางจิตทางวิญญาณจึงจะเข้าถึงไถวัลยธรรม.

เดี๋ยวนี้เรามันมองกันแต่ในเรื่องที่ดำตาของบุคคล ผู้รู้จักแต่วัตถุนิยม, รู้จักแต่วัตถุด้วย แล้วก็รู้จักแต่จะนิยมวัตถุด้วย; **ไม่นิยมเรื่องที่เป็นเรื่องทางจิตทางวิญญาณที่ลึกซึ้ง;** เหมือนกับว่าเราเป็นเด็กอมมือกันอยู่ตลอดเวลา แม้อายุตั้งเท่านี้แล้ว ก็ยังเหมือนกับว่าเป็นเด็กอมมือกันอยู่ตลอดเวลา เพราะเห็นอะไรก็เห็นแต่เท่าที่ลูกตานี้มันเห็น; เหมือนกับเด็กๆ เขาจะเห็นอะไรแต่แค่

ที่ว่าจิตใจของเรา รู้จัก. ถ้ามที่ไรก็ว่าต้องการขนม ต้องการลูกกวาด ต้องการ
อย่างนี้. ใช้ให้ดูชี้ไคไลให้ทั่วตัว ก็ดูแต่ที่ตรงห้องเท่านั้น มันก็ว่าทั่วตัวแล้ว.

อยากจะเล่าเรื่องที่จะเป็นตัวอย่างได้ดีที่สุดว่า คนเรานี้มันเห็นแต่สิ่ง
ตื้นๆ ผิวเผิน เท่าที่เราเคยเห็นกันมาแต่อ่อนแต่ออก แล้วก็อบรมกันอยู่เพียง
เท่านั้น. เมื่ออาตมายังเป็นเด็ก ก่อนเข้าโรงเรียนด้วยซ้ำไป; ไปดูยี่เกที่
พุมเรียง ที่บ้านที่เกิด ที่วัดใหม่. ยี่เกมีชื่อเสียงมาแสดงอยู่ เด็กๆก็ไปดู.
หลายเรื่องหลายราว หลายครั้งหลายหน แล้วมีครั้งหนึ่งที่ยังจำได้.

เขาแสดงเรื่องจันทโครพ ถึงตอนที่ว่า ได้รับตลับที่ใส่นางโมราอะไร
แล้วนั้น ก็เดินทางกลับบ้าน. ฤาษีสั่งไม่ให้เปิดดูกลางทาง; ที่นี้เขาก็ไป
เปิดดูที่กลางทาง ก็มีนางออกมา, สวยจนหลงไหล.

ที่นี้ธรรมดายี่เกเขาก็ต้องมีบทบาท ที่ให้คนหัวเราะชอบใจให้มากที่สุด
เพราะว่าคนจะได้ติด จันทโครพก็หลงไหล, นางนั้นก็เล่นตัว : ตั้งต้นแต่ว่า
จะซักไซ้ ว่าจะรักจริงหรือไม่รักจริง อะไรทำนองนี้. นางก็พิสูจนให้จันทโครพ
ทำอย่างนั้น ทำอย่างนี้ ทำอย่างโน้น; ก็ยอมกำหนด, เด็กๆ ก็หัวเราะครืน
ทุกคราวไปที่ยอมทำ. ในที่สุดนางคนนั้น ใช้ให้จันทโครพกินขี้ของนางนั้น;
จันทโครพมันก็กิน แล้วก็หัวเราะกันครืนไปหมด ทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่, หัวหงอกแล้ว
ก็ยังหัวเราะ ว่าจันทโครพกินขี้.แต่ไม่มีใครนึกเลยว่า ทำไมจึงกินขี้? หรือว่า
เรื่องนั้นมันมีความหมายอย่างไร?

ไม่มีใครนึกว่า ถ้าว่ากิเลสมันครอบงำแล้ว คนเราก็กินขี้ได้. แต่
ไม่มีใครนึกอย่างนั้น ก็หัวเราะกันไปหมด ทั้งหญิงทั้งชาย ทั้งเด็กทั้งผู้ใหญ่

ไม่มีใครได้ประโยชน์อย่างทีอุปติสสะหรือโกลิตะได้; เพราะสองคนนี่เขาไปดูยี่เกไปดูละคร แล้วได้ธรรมจักขุ เบื่อโลกออกไปบวช มาเป็นพระสารีบุตร เป็นพระโมคคัลลานะ. สองคนนี่เห็นธรรมในโรงละคร เกิดความเบื่อหน่าย.

ที่นี้ในโรงยี่เกคราวนั้น มันก็มีแค่จันทโครพกินขี้; แล้วไม่มีใครเคยนึกว่า ตัวเองก็เป็นจันทโครพกินขี้ มันก็เลยหัวเราะกันใหญ่; ก็คิดดูเถอะทุกคนมันก็เป็นจันทโครพกินขี้ เพราะว่าถ้ามันหลงรัก หรือชอบใจอะไรแล้ว มันก็กินขี้ได้ทั้งนั้นแหละ คือว่า เป็นเหยื่อของสิ่งนั้น, เป็นทาสของสิ่งนั้น.

เรื่องนี้คิดดูให้ก็ดีมันก็เป็นเรื่องของธรรมชาติ; เพราะว่าตัวยี่เกที่แสดง เขาก็ไม่ได้ตั้งใจว่าจะสอนธรรมะ ว่าจันทโครพนี่หลงหนักเข้าแล้วก็กินขี้. คนแสดง, ตัวยี่เก มันก็ต้องการให้คนหัวเราะ ให้คนคิด ให้ได้เงินมากๆ เท่านั้น มันก็ไม่ได้ตั้งใจจะสอนธรรมะ; แต่ว่าสิ่งที่เขาแสดงออกมา มันอาจจะสอนธรรมะ หรือว่ามันสอนอยู่แล้ว ว่าถ้าคนเราถ้าไปหลงรักอะไรเข้าแล้ว มันก็ยอมทุกอย่าง; แต่คนก็ไม่มองในแง่ นั้น ไม่รู้สึกในแง่ นั้นกันสักคนเดียว. อาตมาก็ยังเป็นเด็กมาก แต่เชื่อว่าไม่มีใครรู้สึกอย่างนี้สักคนเดียว ล้วนแต่หัวเราะเฮฮากันไปหมด ว่ามันกินขี้.

เราจะต้องนึกถึงธรรมชาติ ที่มันสอนอยู่โดยไม่ได้เจตนา. เต็มไปหมดทุกหัวระแหง ที่มันจะสอนความจริง ในทุกแง่ทุกมุม และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในแง่มุมที่ว่า ถ้าหลงไปแล้ว มันก็จะไปทำในสิ่งที่ไม่ควรจะทำ คือทำให้ตัวเองเป็นทุกข์. นี่จำไว้ให้ดีว่า เรากำลังหัวเราะอะไรอยู่ โดยไม่ได้รับประโยชน์จากสิ่งนั้น; เพราะว่าเรามันโง่ ก็จำว่าเรานั้นแหละมันเป็นจันทโครพกินขี้เสียเอง.

ฉะนั้นคำอธิบายเรื่องไถวัลยธรรม ก็อาจจะมีลักษณะอย่างนี้; มันก็จะดูเป็นเรื่องว่าอย่างนั้นๆไปตามคำพูด ไปตามตัวหนังสือ, แล้วก็**ไม่ได้ความหมาย** ในลักษณะที่จะให้เกิดความสลดสังเวช หรือความรู้ถึงความจริงว่าเป็นอะไร ในส่วนจิตใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป; ไม่ใช่มาอยู่ตรงแค่ว่าวัตถุ. เช่นว่ากินอุจจาระ มันก็อยู่แค่อุจจาระ; มันไม่เคยไปถึงว่า เยื่อของกิเลส เยื่อของตัณหา ของอวิชชา ของความโง่.

ถึงแม้あたมาก็เพิ่งจะมามองเห็น ว่าเรื่องจันทโครพกินขี้ ที่เราเคยหัวเราะนั้น; เราก็โง่มาตั้ง ๖๐ ปีแล้วกระมัง; ไม่มองเห็นว่า **ความหมายนั้นมันลึกมาก** มีค่ามาก ประเสริฐมาก แล้วเราก็**รับเอาไม่ได้**, และเพราะว่าเราก็ยังเป็นเด็กด้วย.

แต่เดี๋ยวนี้ถ้าพอมานึกถึง **เรื่องไถวัลยธรรมแล้ว** อายุหลายสิบปีนี้ก็ยังคงจะเป็นเด็กอมมืออยู่ก็ได้ จึงขอร้องว่า อย่าไปทำเล่นกับเรื่องเหล่านี้. เรื่องสิ่งที่เรียกว่าไถวัลยธรรมนี้ อย่าไปทำเล่นกะมัน, มันมีอะไรที่ยังลึกซึ้งอยู่มาก; ไม่ใช่ว่าพอฟังจบแล้วก็จะเข้าใจ **ยังจะต้องสำรวจมิจิต มีสมาธิเฉียบแหลม ลึกซึ้ง แสงตลอด ให้รู้จักสิ่งนี้ต่อๆ กันไปอีก เป็นขั้น, เป็นขั้น, เป็นขั้น,** กว่าที่จะถึงตัวที่เป็นตัวจริงของมัน.

ที่แรกก็ได้ยินได้ฟัง ก็เป็นความรู้ **จำได้**; ต่อมาก็**ใช้เหตุผล** ไตร่ตรองไปตาม ก็เป็น**ความเข้าใจ** เรียกว่าเป็นที่พอใจอยู่ แต่ยังไม่ถึงสิ่งนั้น **จนกว่าเมื่อไรจิตใจมันสังเวช** มันมองเห็นลึกกว่านั้น แล้วเกิดความเปลี่ยนแปลงในทางจิตใจ. นี่จึงจะเรียกว่า **เห็นอย่างรู้แจ้งแสงตลอด คือเข้าถึงตัวไถวัลยธรรม.**

ถ้าเรียกอย่างศาสนามีพระเจ้า ก็เรียกว่าเข้าไปเป็นอันเดียวกันกับพระเจ้า, ถ้าว่าเป็นศาสนาที่มีปรมาตมัน ก็ต้องกลับไปรวมกับปรมาตมัน. ถ้าเป็นศาสนาอย่างพุทธศาสนา มีสักว่าธาตุตามธรรมชาติ มันก็เหลือแต่สักว่าธาตุตามธรรมชาติ, ไม่เหลือตัวกู ของกูอยู่ที่ไหนอีก; แล้วลักษณะของธาตุตามธรรมชาตินี้ มีลักษณะพิเศษอีกอย่างหนึ่ง คือสูญญตา - ความเป็นของว่างมันต้องกลายเป็นของว่างอย่างนั้นไปต่างหาก จึงจะเรียกว่าเป็นผู้ถึงซึ่งไถ่ด้วยธรรม.

นี่มันไม่มีไทย ไม่มีฝรั่ง ไม่มีพุทธ ไม่มีคริสต์ ไม่มีอิสลาม ไม่มีพราหมณ์ ไม่มีเต๋า ไม่มีอะไรแล้ว มันเป็นว่างเนื้อเดียวกันไปหมด; เหมือนกับความว่างที่ปราศจากตัวกู - ของกู. แล้วก็ดูความว่างนี้ตั้งต้นมาแต่เมื่อไร มันก็หาไม่พบ, มันกินขนาดกว้างไปเท่าไร มันก็หาไม่พบ, มันมีอายุเท่าไร มันก็บอกไม่ได้; นี่เป็นอมิตาภะ คือแสงสว่างไม่จำกัด รัศมีไม่จำกัด, อมิตายุ ไม่มีอายุอันจำกัด. นี่ก็เรียกว่าไถ่ด้วยธรรม.

นี่พระพุทธเจ้าท่านมาเรียกอย่างนักเลง อย่างนักวิทยาศาสตร์ เรียกว่า ตถตา - ความเป็นอย่างนั้น. อวิตถตา - ความไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น, อนัญญตา - ความไม่เป็นไปโดยประการอื่น; **นี่เราก็คือไม่รู้.** แม้คำที่ซึ้งที่สุดคือคำว่า **อสังขตะ** นี้ก็ยังไม่รู้ ว่ามันอสังขตะกันที่ตรงไหน; มันจะให้เป็นตัวเป็นตนอย่างใดอย่างหนึ่งเสียเรื่อย. แม้จะพูดว่าเป็นอสังขตะ มันก็จะให้เป็นตัวเป็นตน แม้จะพูดว่าอนัตตา มันก็ยังจะให้เป็นตัวเป็นตนของอนัตตา, นี่อย่างนี้เรื่อยไป, ฉะนั้นเอาตมาจึงว่าต้องทน **ต้องขอร้องว่าให้ต้องทน ศึกษาพิจารณาเรื่อยๆ** ไปก่อน.

....

ที่นี้ก็พุดถึงตัวเรื่องต่อไป คือ:-

ไภววลยธรรม ในฐานะที่จะเป็นหลักมูลฐานเพื่อความเข้าใจอันดี ต่อกันในระหว่างศาสนา.

ยกใจความสำคัญข้อแรกขึ้นมาพุด เรียกว่า **สิ่งที่เป็ปฐุมเหตุ.** ในครั้งที่แล้วมา ก็ได้พุดถึงสิ่งที่เป็ปฐุมเหตุ ในศาสนาพุทธ หรือศาสนาอื่นๆ ในประเทศอินเดีย ที่มีอยู่ด้วยกัน. แล้วก็ขอเตือนอยู่เสมอว่า **แม้ว่าพระพุทธเจ้าท่านไม่ได้ตรัสคำว่า ปฐุมเหตุ หรือยืนยันว่ามีปฐุมเหตุ แต่ท่านก็ได้กล่าวธรรมะมากมาย มีปริยายมากมาย ซึ่งแสดงให้เห็นได้ว่า นั่นแหละคือสิ่งที่จะเรียกกันในที่นี้ว่า ปฐุมเหตุ.**

ยกคำปฐุมเหตุขึ้นมาพิจารณา เพื่อให้เห็นว่ามิในทุกศาสนา.

สิ่งที่เรียกว่า ปฐุมเหตุนี้ ผู้ที่อยากจะค้ำ ก็จะได้ค้ำให้ทันที่ว่า มันเป็นตัวตนไปเสียแล้ว, ถ้ามีปฐุมเหตุสำหรับสร้างสิ่งอื่น มันก็จะเป็นตัวเป็นตนไปเสียแล้ว. นั่นก็ลืมไปว่า **เรากำลังจะพุด เพื่อจะทำความเข้าใจอันดี ในระหว่างศาสนา.**

เมื่อ **ศาสนาอื่นเขาจะเรียกว่า ปฐุมเหตุ** ก็อย่าไปว่าเขาสิ; เพราะเขาเพิ่งเล็งในข้อที่ว่า มันมีสิ่งนั้นอยู่ก่อน, แล้วก็สิ่งอื่นออกมาเรื่อยๆ เรื่อยๆ แล้วจะไม่ให้เรียกสิ่งนั้นว่า ปฐุมเหตุ ได้อย่างไรกัน. และศาสนาของเขาก็ตั้งใจ

จะบัญญัติว่าอย่างนั้น : ให้คนพยายามเข้าถึงสิ่งที่เรียกว่า ปฐมเหตุ นั้น แล้วจะ
ได้เลิกทันที คือเลิกมีตัณหา - ของกุศลเสียที่ อยู่กับพระเจ้า ไม่ทะเลาะวิวาทกันอีก
ไม่มีความทุกข์อีก.

สิ่งที่เรียกว่า ปฐมเหตุ นี้ ก็ต้องถือว่าเป็นคำสมมติ คือเรา สมมติ
ไภวฉลยธรรมให้เป็นปฐมเหตุ; เพราะว่าไภวฉลยธรรมนั้นมีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง
แล้วก็มีสิ่งทั้งปวงออกมาเรื่อย ในขอบเขตของไภวฉลยธรรม ก็เลยเรียกว่า
ไภวฉลยธรรมเป็นปฐมเหตุ.

ทีนี้ถ้าพูดให้ สมมติหนักขึ้นไปอีก ก็ต้องพูดว่าเป็นผู้สร้าง, เดียวนี้
เรายังไม่พูดถึงว่าเป็นผู้สร้าง เราพูดว่าเป็นปฐมเหตุ จะทิ้งค้างไว้ให้ทุกคนเอาไป
คิดไปนึกอยู่เรื่อยๆ ไปก็ได้ ว่าอะไรระที่มันมีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง? แล้วสิ่งทั้งปวง
ออกมาภายใต้อำนาจ หรือว่าอิทธิพล หรืออะไรต่างๆ ของสิ่งนั้น.

หรือว่าถ้าจะถามกันอย่างนี้ได้ ว่า "เวลา"นี้มันมาจากไหน? คำตอบ
ในเรื่องนี้จะฟังถูกหรือไม่ถูกก็ตามใจ ก็ต้องบอกว่า มันมาจากสิ่งที่มีอยู่นอกอำนาจ
ของเวลา, **สิ่งที่มีได้เป็นเวลา** มิใช่เวลา และอยู่นอกอำนาจของเวลา นั่นแหละ
เป็นปฐมเหตุ ของสิ่งที่เราเรียกกันว่าเวลา.

ทีนี้สิ่งทั้งปวงที่มีรูปร่างต่างๆ, รูปร่างต่างๆ นี้มันมาจากไหน? มันก็
มาจากสิ่งหนึ่ง **ซึ่งอยู่เหนือความที่มีรูปร่าง.** สิ่งที่อยู่เหนือความที่จะมี
รูปร่าง ไม่มีรูปร่าง ไม่เป็นรูปร่าง ไม่ใช่รูปร่าง นั่นมันมีอยู่ก่อน สิ่งที่อยู่นอก
เวลา นอกเรื่องของเวลานั้นแหละ เป็นผู้สร้างเวลาขึ้นมา. สิ่งที่ไม่รูปร่าง ไม่กิน

เนื้อที่ ไม่เกี่ยวกับการมีรูปร่างนั้นแหละ มันสร้างสิ่งที่มีรูปร่างและกินเนื้อที่ขึ้นมา. ถ้าว่าไม่ใช่แล้วก็คืออะไรล่ะ? ก็ลองคิดดูเองซิ. มันก็ไม่มีอะไรนอกจากสิ่งนี้ ซึ่งมีอยู่ก่อนสิ่งใด; จึงสมมติให้แก่สิ่งนี้ว่าปฐมเหตุ เรียกสิ่งนี้ว่าปฐมเหตุ แต่ไม่ใช่บุคคล.

ที่มีคำว่า "พระเจ้า" ก็เพื่อสอนแก่คนผู้ไม่รู้จักภาวะนี้.

การที่พวกที่ถือว่ามีพระเจ้าผู้สร้าง และมีพระเจ้าเป็นบุคคล นั้นมันจำเป็นที่จะต้องพูดอย่างนั้น; เพราะจะสอนคนที่ยังไม่รู้จักสิ่งที่ไม่ใช่บุคคลได้ จึงต้องสอนให้เหมือนกับอย่างบุคคล. เขาจึงต้องเขียนรูปร่างของพระเจ้าให้เหมือนกับคน.

พระเจ้าในศาสนาคริสต์ ศาสนาฮินดู อะไรก็ตาม ก็เขียนรูปร่างเหมือนกับบุคคลทั้งนั้น; เพราะถ้าเขียนผิดไปจากนั้น ก็ไม่มีใครรู้จัก; มันคล้ายๆ กับว่า จะต้องเขียนให้เด็กอ่านหรือดู ก็ต้องเขียนอย่างนั้น จนกว่าจะรู้จักสิ่งที่ไม่เป็นบุคคล ถึงจะเขียนเป็นอย่างนั้น.

ทีนี้ถ้าเขียนเป็นอย่างอื่น มัน ก็เขียนไม่ได้. เอ้า, ลองเขียนรูปร่างพระเจ้าดูซิ ถ้าไม่ใช่อย่างบุคคล: พระเจ้าเป็นผู้สร้าง, พระเจ้าอยู่ในที่ทั้งปวง, พระเจ้าควบคุมโลกนี้ มันก็ต้องเขียนเป็นบุคคลออกมา ถ้าจะต้องเขียน; ไม่อย่างนั้นก็อย่าเขียน; ถ้าเขียนก็ต้องเขียนเป็นสัตบุญลักษณ์ เป็นบุคคลออกมา.

นี่คือ **ปฐมเหตุ** ที่ต้องเขียน เป็นพระเจ้าผู้สร้าง, หรือว่าพูดบรรยายในลักษณะที่เป็นพระเป็นเจ้าผู้สร้าง.

ได้พูดมาสำหรับพุทธศาสนา ว่าได้แก่กฎของอิทัปปัจจยตา ว่านั่นแหละ คือ**ปฐมเหตุ**, แล้วก็พูดถึงศาสนาอื่น ที่มีอยู่ในประเทศอินเดียด้วยกัน ที่เป็นของคนมีสติปัญญาด้วยกัน ก็ระบุไปยังสิ่งที่ลึกลับ **เวทานตะ** คือยอดสุดของฮินดูนี้ เรียกว่า **ปรมาตมัน** หรืออตตัตตันใหญ่ยิ่ง อตตัตตันแท้จริงและใหญ่ยิ่งนี้ เรียกว่า **ปรมาตมัน** ไม่มีรูป ไม่มีร่าง ไม่อยู่ในเวลา เหมือนกับที่บรรยายมาแล้ว ในลักษณะของไภวฉลยธรรม แล้วคนไหนจะเขียนรูปร่างของปรมาตมันได้? มันก็ไม่มี.

ทีนี้พวกที่อยากจะสอนเวทานตะนี้แก่ชาวบ้าน มันก็ต้องกลับไปใช้คำว่า**พुरुหฺมา** หรือ **พระพรหม** อีกนั่นเอง; เพราะว่า**พระพรหม** นี้ มีความหมายผู้สร้างมาแต่เดิมอยู่ก่อนแล้ว. ทีนี้ก็จะชี้ลักษณะของปรมาตมัน ในลักษณะที่มีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง หรือออกสิ่งทั้งปวงมา ก็เรียก **ปรมาตมัน** นั้นว่า**พรหม** หรือ **พระพรหม** นี้เสียทีหนึ่ง. ทีนี้ถ้าใครจับพลัดจับผลูมา ถือเอาว่า เอ้า, ก็พระพรหมมีรูปร่างอย่างนั้น; มันหลอกมันโกหกกันเมื่อหยกๆ นี้เอง คนก็เลยไม่เชื่อสิ่งที่เรียกว่าปรมาตมัน ก็ได้.

นี่ความจำเป็นของผู้ที่สั่งสอนมันมีมากอย่างนี้ เราก็ต้องเห็นใจเขาบ้าง; แล้วก็รู้ความมุ่งหมายให้ดี ว่าถ้าเขาจะสอนในหมู่คน ที่ยึดถือในบุคคลอื่นเป็นที่พึ่ง คือพระเจ้าแล้ว ก็ต้องให้อันนี้เป็นพระเจ้า มีลักษณะเป็นไภวฉลยธรรม.

ที่นี้ถ้าคนที่คิดมาก เรียนมาก ฉลาดมาก อย่างในอินเดีย สมัย
พระพุทธเจ้า จะเกิดขึ้นนี้; พุทธถึงพระเจ้า อย่างนั้นเขาไม่เชื่อกันแล้ว. เขาจึง
ต้องพูดเป็นธรรมะ หรือเป็น นามธรรม เป็น ปริมาณนี้ คล้ายๆ กับเป็น
ธรรมชาติอันหนึ่ง; แต่โดยเหตุที่ยังไม่สลัดเยื่อใยแห่งอัตตาหรือตัวตนออกไป
เสียได้ จึงต้องเอาคำว่าอัตตามาใช้; แต่ให้เป็นอัตตาใหญ่ อัตตาสากล อัตตา
ที่เป็นที่ออกมาแห่งอัตตาทั้งหลายไป. นั่นคือปฐมเหตุ.

ที่นี้ พุทธศาสนา ก็เรียกว่า กฎเกณฑ์แห่งอิทัปปัจจยตา ที่ทำให้
สิ่งทั้งหลายทั้งปวงออกมา หรือว่าจะกลับดับลงไป ก็ดับลงไปในกฎเกณฑ์แห่ง
อิทัปปัจจยตา สิ้นสุดกันแค่นั้น. ถ้าจะหาเรื่องให้ทะเลาะกัน มันก็ทะเลาะกัน
ได้ แต่ถ้าจะหาเรื่องให้กลมกลืนกันไปได้ มันก็มีทางที่จะกลมกลืนกันไปได้;
ข้อนี้มันอยู่ที่ว่า เจตนาดีหรือเจตนาร้าย.

แต่ถ้าจะ เอาความจริงแท้จริงเป็นหลักกันแล้ว จะว่าอย่างไร? ก็อย่า
พูดถึงพุทธ ถึงฮินดู ถึงพราหมณ์; อย่าพูดถึงศาสนาเหล่านี้ซี. พูดถึงแต่
ว่า ที่แรกมันก็มีอยู่แต่สิ่งสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นอย่างนั้นๆ อยู่ตลอดนิรันดร. นี้คน
เพิ่งว่าเอาเอง ว่าเป็นนั่นเป็นนี่ เป็นศาสนานั้น เป็นศาสนานี้ เป็นพระเจ้านั้น
พระเจ้านี้; นี้เพิ่งว่ากันทีหลัง. แล้วคนโง่นั้นเขาว่า; พอหายโง่แล้ว มัน
ก็เห็นเป็นธรรมชาติอันหนึ่ง.

อย่างที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า จิตตา ว สภา ธาตุ - ตถาคตทั้งหลาย
จะเกิดขึ้นก็ตามตถาคตทั้งหลายจะไม่เกิดขึ้นก็ตาม ธาตุอันนั้นมันมีอยู่แล้ว. นี้คือ
ไภววัลยธรรม ด้วย, แล้วก็ ในฐานะที่เป็นปฐมเหตุ ด้วย; เพราะว่ามันมีอยู่ก่อน

ในฐานะที่เป็นกฎของอิทัปปัจจยตา, สิ่งทั้งหลายออกมาตามกฎ หรือเป็นไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา. เราควรจะเอาอันนี้แหละเป็นปฐมเหตุ คล้ายๆกับว่าเป็นพระเจ้า ในพวกที่เขาถือพระเจ้า.

ก็เป็นอันว่า ศาสนาพุทธ กับศาสนาอื่นๆ ในประเทศอินเดีย พ้องสมัยกันนั้น **ไปด้วยกันไม่ได้**; ไม่ควรจะทะเลาะกัน ในข้อที่มีสิ่งสิ่งหนึ่งซึ่งมีลักษณะเป็นไถวัลยธรรม.

ที่นี่ **พวกที่มีพระเจ้า** นั้นก็ต้องให้อภัยเขา เขาจะพูดกับเด็กๆ เรื่อยมา เขาก็ **ต้องสมมติพระเจ้าเป็นบุคคลยิ่งขึ้นทุกที** : รูปร่างอย่างนั้นอย่างนี้, มีหน้าที่อย่างนั้นอย่างนี้, จนมีพระเจ้ามากเกินนี้ก็มิ; ก็ต้องให้อภัยเขา. แล้ว **คำสอนทั้งหลายที่เขาให้บูชาพระเจ้านั้น** ก็ **เพื่ออวยยิตถิอตัวตนทั้งนั้นแหละ**; แม้แต่ให้บูชาัยญ ก็เพื่ออวยยิตถิอตัวตนว่าของตน, เอาไปเผาไฟเสียก็ได้.

สำหรับคนที่โง่เกินไป; ไม่มีทางจะทำอย่างอื่นแล้ว ก็ต้องหลอกให้ทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งจะบรรเทาความยึดมั่นว่าตัวตนอยู่โดยปริยายโดยอ้อมอยู่ในตัวมันเอง. ก็ไม่ควรจะไปว่าเขา เพราะเขาจะทำแก่บุคคลชนิดนั้น หรือว่าบุคคลชนิดนั้น มันก็มีอยู่มาแต่ก่อนแล้ว; มันยังเปลี่ยนไม่ได้, มันยังมีคนโง่จำนวนหนึ่ง ซึ่งยังเปลี่ยนไม่ได้. ฉะนั้น **ระบอบศาสนาชนิดหนึ่ง ก็ต้องมีอยู่ เพื่อคนชนิดนั้น, เพื่อคนอย่างนั้น.**

.... ..

พิจารณาอุปฐัมเหตุทางประเทศจีนสมัยพุทธกาล.

เอาละทีนี้ วันนี้ก็มุ่งหมายจะพูดถึงสิ่งที่เรียกว่าอุปฐัมเหตุ ขยายตัวออกไปอีก คือออกไปนอกประเทศอินเดียกันเสียที ก็มาทางตะวันออกนี่ก่อน คือมาทางประเทศจีน. ทุกคนก็จะทายถูก ว่าพอออกมาทางประเทศจีน ถ้าอย่างในยุคพุทธกาลแล้ว ก็มันก็ต้องมาโดนกันเข้ากับลัทธิของเหล่าจื๊อ.

เหล่าจื๊อนั้นเป็นคนฟ้องสมัยกับพระพุทธเจ้า อยู่สุดมาทางตะวันออกนี้ที่เขาเล่าหรือบันทึกกันไว้ : พระพุทธเจ้านิพพาน เมื่อขงจื๊ออายุได้ ๘ ปี; ตอนนั้นเหล่าจื๊อแก่มากแล้ว แต่ว่าขงจื๊อกับเหล่าจื๊อยังทันพบกัน. เป็นอันว่าเหล่าจื๊อนี้ฟ้องสมัยกับพระพุทธเจ้าพอดี.

เหล่าจื๊อก็ได้สอนลัทธิอันหนึ่งเรียกว่า เต๋า จะมองดูในแง่ปรัชญาก็เป็นปรัชญา, มองดูในแง่ศาสนาก็มาเป็นศาสนา, มองดูในแง่ศีลธรรมชั้นเด็กๆ ก็เป็นศีลธรรมชั้นเด็กๆ; เช่นอาชัมที่จุดธูปไหว้หัวสิงโต น้ำมันเหลือเป็นซากสำหรับคนเขลาชั้นสุดเหวี่ยงนี้ คือให้ไหว้ฟ้าไหว้ดิน.

* อย่างที่รูปอิมเอียง ที่เขียนอยู่ที่เพดานโรงหนัง ฝ่ายหนึ่งเป็นบวค ฝ่ายหนึ่งเป็นลบ สัมพันธ์กันเมื่อไรก็จะเกิดกำลัง แล้วก็หมุนไปในวัฏฏสงสาร กว่าที่จะเลิกเสียทั้ง ๒ ฝ่าย คือทั้งดำทั้งขาว ทั้งดีทั้งชั่ว ทั้งบุญทั้งบาป; เลิกถอนไปก็เลยว่าง เมื่อนั้นจะเป็นเต๋า.

* มีอยู่ในโรงสรรพทางวิญญาณที่สวนโมกข์ฯ.

ที่นี้คำว่า **เต่า** นี้ **มันมีปัญหาว่า ไม่รู้จะแปลว่าอะไร?** หลายคนเคยได้ยินคำว่าเต่า แต่ก็**ไม่รู้จะแปลว่าอะไร?** มีปัญหาอยู่มาก ในที่สุดไม่แปลนั่นแหละดี เรียกว่า "เต่า" ไปตามเดิม; แล้วก็ศึกษาให้รู้ว่า **สิ่งที่เรียกว่าเต่านั้น มีลักษณะอย่างไร?**

แต่ถ้าเอาตามภาษาปัจจุบันนี้ ภาษาหนังสือเวลานี้ คำว่าเต่า เดียวนี้ **เขาแปลว่าธรรม, ธรรมะเฉยๆ, ธรรมเฉยๆ** นั่นคือเต่า แล้วก็มีคนอธิบายว่า คำว่า **เต่า** นี้ **ตามตัวหนังสือจริงๆ** ก็เคยแปลว่า **หนทาง** คือทางสำหรับเดินหรือทางสำหรับไป.

นี่ **เห็นได้ทันทีว่า** นั้นมันไป **แยกเฉพาะธรรมะส่วนที่เป็นการปฏิบัติ** ก็เรียกว่า **เป็น "ทาง"** ได้แน่นอน คำว่าเต่าซึ่งแปลว่าธรรม ก็หมายถึงส่วนที่เป็นหนทางก็ได้; แต่ **ถ้าหมายถึงส่วนที่เป็นความจริง, เป็นปรมาตถธรรม** ก็ **คงเรียกว่า ธรรม** หรือเรียกว่า **เต่า** อยู่นั่นเอง. ฉะนั้นคำว่า "เต่า" ที่แปลว่าหนทางนี้ ในความหมายแคบ เพื่อจะชี้หนทางสำหรับปฏิบัติเท่านั้น.

คำว่า **"เต่า"** ควรจะแปลว่า **ธรรม;** เช่นเดียวกับคำว่า **ธรรมธาตุ** ในพุทธศาสนา จะเป็น**สังขธรรม** จะเป็น**สภาวะธรรม** หรือเป็น**ปฏิบัติธรรม** เป็น**วิปាកธรรม** เป็นอะไรธรรมที่สุดแท้ เรียกว่า**ธรรมทั้งนั้น;** ฉะนั้นคำว่าเต่านี้ ก็จะต้องเหมือนกัน; แต่ว่าที่**มันลึกซึ้งพิเศษ** ก็คือ **ธรรมในฐานะที่เป็นอสังขตะ** หรือเป็น**ไถวัลยธรรม**นั่นแหละเรียกว่าเต่า.

นี่คอยฟังให้ดี เดี่ยวจะเข้าใจผิด ว่าทำไมมันเกิดมาเหมือนกันกับหลัก
ในอินเดีย? หรือแม้แต่ในพุทธศาสนา ทั้งที่มันอยู่สุดตะวันตกเป็นประเทศจีน.
ในเวลาที่พักสมัยกัน ทำไมจึงพูดเหมือนกันได้? นี่มีทางที่จะสงสัยได้ คืออาจ
จะตั้งข้อสงสัยขึ้นมาว่า; แม้ว่าเหล่าจื๊อจะอยู่สุดแผ่นดินทางนี้ ความคิดมันเหมือน
กันก็ได้ ในแง่ของอสังขตธรรม ที่มันตรงกันข้ามกับพวกโลกียธรรม หรือ
สังขธรรมทั้งหลายนี้; เขาก็คิดออกเหมือนกัน อย่างนี้ก็ได้.

ที่นี้อีกทางหนึ่ง ก็จะต้องอธิบายกันอย่างดูหมิ่นดูถูกสักหน่อย ว่าคัมภีร์
เต๋าเต้จิงนี้เพิ่งทำขึ้นมา หลังจากที่เหล่าจื๊อตายไปนานแล้ว; เพราะว่าพวกฝรั่งที่
เป็นนักศึกษาบางพวกก็มีความคิดอย่างนี้ :ว่าตัวคัมภีร์ของเหล่าจื๊อ เพิ่งจะทำกัน
ต่อมา หลังจากที่เหล่าจื๊อตายแล้วตั้งหลายร้อยปี. ถ้าอย่างนั้นมันก็เข้ารูป ที่ว่าพุทธ-
ศาสนาไปถึงประเทศจีนแล้ว; หลักอันนี้ก็เข้าไปอยู่ในคำสอนอันนี้ได้ คือรับเอา
ของพุทธศาสนา, หรือว่าอย่างน้อยที่สุด ก็อย่างปรมาตมน์ของฮินดู เอาไปเป็นตัว
เต๋า อย่างนี้ก็ได้.

นี่มันไม่มีอะไรจะตัดสินได้แน่นอน; แต่ถ้าจะเคารพคำพูดหรือคัมภีร์
ของเขา เขาถือว่าเหล่าจื๊อได้เป็นผู้สอนไว้เอง ตั้งแต่ในสมัยที่พระพุทธเจ้ายังอยู่
พักสมัยกัน ก็ลองฟังดูทีว่า สิ่งที่เรียกว่าเต๋า นั้นจะเป็นไภวฉัตรธรรม ได้
อย่างไร?

คัมภีร์เต๋าเต้จิงทั้งหมด ๓๐ กว่าบทนั้นแหละ เพียงบทแรกบทเดียว
เท่านั้นแหละพอ. บทที่ ๑ ของคัมภีร์เต๋าเต้จิง จะบอกให้รู้ได้ทันทีว่า สิ่ง
ที่เรียกว่าเต๋านั้นคืออะไร. ฉะนั้นเราไม่ต้องไปศึกษาให้ปวดหัวทั้ง ๓๐ กว่าบท.

บทแรกบทที่ ๑ บรรทัดหนึ่งของเต๋าเต๋อจิง กล่าวไว้แบบนี้; ลองฟังให้ดีๆ ว่า เต๋าที่อาจจะเอามาบรรยายเป็นคำพูดได้ นั้นมิใช่เต๋าที่แท้จริง. นี่ลองคิดดู "ว่าเต๋าที่เอามาบรรยายเป็นคำพูดได้ นั้นมิใช่เต๋าที่แท้จริง" ซึ่งมีมาตั้งแต่เมื่อไรก็ไม่รู้ ซึ่งเป็นอนัตตกาลหรือเป็นนิรันดร; ใช้คำว่าเต๋านิรันดรดีกว่า เต๋าที่เอามาพูดเป็นคำพูดได้นั้นไม่ใช่เต๋านิรันดร คือเต๋าที่แท้จริง ที่มีมาตั้งแต่ไม่จำกัดเวลาโน่น; แล้วชื่อที่สามารถจะให้คำนิยามได้ ว่าเป็นอย่างไรๆ นั้นมิใช่ชื่อที่ไม่เปลี่ยนแปลง; นี่ข้อๆ หนึ่งมันมีอยู่ ๒ ประโยคอย่างนี้.

เต๋า ก็ต้องแปลว่า ธรรม หรือแปลว่า ทาง อย่างที่พูดมาแล้วเมื่อตะกี้; นี่แต่ถ้าว่ายังเอามาพูดบรรยายกับคนนั้นคนนี้ได้, เป็นคำพูดของมนุษย์ธรรมดาแล้ว ขอให้เชื่อเถอะว่านั่นยังมีเต๋า, ยังมีเต๋า, มิใช่เต๋าที่แท้จริง.

ข้อนี้มัน เทียบกันได้ กับคำพูด ในฝ่ายพุทธศาสนา เราว่า ธรรมะแท้ จริงเป็นปัจเจกตั้ง; ตัวเองรู้แล้ว บรรลุแล้ว ก็ยังพูดให้ใครรู้อย่างนั้นไม่ได้; ได้แต่ชี้วิธีให้ไปปฏิบัติ ว่าปฏิบัติแล้วก็จะเกิดความรู้ อย่างนั้นขึ้นมา. ความ เป็นปัจเจกตั้งอย่างนี้ในพุทธศาสนา ก็เรียกว่าธรรมะเป็นปัจเจกตั้ง, ธรรมะแท้จริงเป็นปัจเจกตั้ง.

ธรรมะแท้จริง ที่เรียกว่า ธรรมะอสังขตะหรือไภวฉลยธรรมนี้ เอามาพูดบรรยายด้วยคำพูดไม่ได้; ต้องเข้าถึงด้วยจิตใจของตนเองจึงจะรู้จัก นี่ พูดสั้นๆ ก็ว่า นิพพาน นั้นแหละ เอามาบรรยายไม่ได้; ได้แต่บอกให้ไป ทำอย่างนั้นๆ แล้วบรรลุนิพพานด้วยตนเอง แล้วคนนั้นจึงจะรู้จักนิพพาน.

.... ..

ที่นี้ ประโยคแรกของคัมภีร์เต๋าเต้จิง ของเหลาจื๊อก็ว่า เต๋าซึ่งเอามา
บรรยายเป็นคำพูดได้นั้น ยังมีชื่อ eternal เต๋า, eternal ก็แปลว่า ไม่มีที่สิ้นสุด
หรือที่มีอยู่นิรันดร คือเต๋าจริงๆ.

แล้วประโยคที่ว่า ชื่อที่ว่าให้บทนิยามว่าเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ได้; นาม
คำพูดที่เป็นนามเป็น noun, เป็นนามนี้ ถ้ายังบัญญัติให้นิยามอย่างนั้นอย่างนี้ได้
นั้นยังไม่ใช่นามที่ไม่รู้จักเปลี่ยนแปลง.

ชื่อที่ไม่รู้จักเปลี่ยนแปลง มันก็คือ ไม่ใช่มีชื่ออย่างที่คนเขาตั้ง เช่น
ตั้งชื่อนาย ก. นาย ข. นาย ง. เป็นวิสามานยนามนี้ก็ดี, หรือว่าตั้งชื่อว่าก้อนหิน
ต้นไม้ หมู หมา กา ไก่ เป็นสามานยนามนี้ก็ดี, นี้ก็ล้วนแต่มีลักษณะที่นิยาม,
คือจำกัดความได้อย่างนั้นอย่างนี้. นี่เขาว่านี่ยังมีชื่อที่แท้จริง, มีชื่อของ
สิ่งที่แท้จริง หรือว่ามีชื่อของสิ่งที่ไม่รู้จักเปลี่ยนแปลง, คือไม่ใช่ชื่อของเต๋า
นั่นแหละ.

ที่เรียกว่า ธรรมชาติเป็นธรรมหมด, นั่นนี่อะไรๆ ก็ธรรมหมด;
แล้วก็เลยมาบัญญัติชื่อว่า ธรรมนี้ชื่อก้อนหิน, ธรรมนี้ชื่อต้นไม้, ธรรมนี้ชื่อ
เมล็ดทราย, ธรรมนี้ชื่อบุคคล สัตว์ หมู หมา กา ไก่; นี่ชื่อที่ยังให้การ
บัญญัติได้อย่างนี้ได้ ไม่ใช่ชื่อของสิ่งที่ไม่รู้จักเปลี่ยนแปลง ก็คือเต๋านั้นแหละ.

ฉะนั้นเราก็ไม่มีคำจะพูด; เพราะถ้าไปพูดเข้า มันก็ต้องนิยาม
จำกัดความหมาย. แม้แต่คำว่าเต๋านั้นก็จำกัดความหมาย; แต่ไม่มีคำจะพูด

ก็ต้องเรียกว่าเต่า เช่นเดียวกับสิ่งเหล่านี้. ที่แท้ก็เป็นธรรมชาติ ไม่ควร
จะเรียกว่าอะไร แต่เราก็ต้องเรียกว่าอะไรอย่างใดอย่างหนึ่ง; หรืออย่างน้อยที่
สุดก็ต้องเรียกว่า ธรรมชาติ ก็ต้องเรียกว่าธรรมชาติอยู่นั้นแหละ. จะให้มันหมด
ความเป็นตัวตนเท่าไรๆ มันก็ไม่รู้จักหมดได้ เพราะมันไม่มีค่าที่จะพูด.

เพียงเท่านี้ก็มองเห็นได้ว่าสิ่งที่เรียกว่า เต่าอันแท้จริงตามความหมาย
ของเหล่าจื๊อนั้น คือสิ่งที่มีลักษณะเป็นไกวล์ยธรรม.

บทที่ ๒ ก็มีต่อไปว่า "สิ่งที่มีได้มีอยู่" นี้ไม่ใช่ชื่อเสียแล้ว; เพราะ
ถ้าใช้คำว่าชื่อก็ไม่ไหว ภาษาจีนจะเป็นอย่างไรแน่ เราก็ไม่สามารถจะเอามาให้ดู
ได้; ไม่รู้ภาษาจีน ก็อาศัยที่เขาแปลมาเป็นภาษาฝรั่ง ฉบับที่ถือว่าถูกต้องที่สุด
ก็เรียกว่า non existence คือว่าความไม่ได้มีอยู่, non existence คือ "ความที่มีได้
มีอยู่" นั้นแหละคือชื่ออันแรกที่สุดของฟ้าและดิน. "ความที่มีได้มีอยู่" นั้น
แหละเป็นชื่อคำแรก ชื่อเก่าแก่ที่สุดของสิ่งที่เรียกว่าฟ้าและดิน. ฟ้าและดิน
คือคำว่า "อิมเอียง" เหมือนกับรูปภาพนั้น.

สิ่งทั้งปวงนี้เขาสรุปกันในภาษาจีนหรือในวัฒนธรรมจีน โดยเฉพาะ
ลัทธิเต๋าว่า สิ่งทั้งปวงถูกสรุปลงในคำว่าฟ้าและดิน; เพราะว่ามันซีกหนึ่ง
เป็นฟ้า, อีกซีกหนึ่งเป็นดิน. แล้วไม่มีอะไรที่จะมีอยู่นอกจาก ๒ สิ่งนี้; ใน ๒
ซีกนี้ จะมีอะไรที่ร้อย ก็พัน ก็หมื่น ก็แสนอย่าง ก็ตามใจ.

เดี๋ยวนี้มัน มีชื่อต่างๆ กัน อย่างนั้นอย่างนี้ ว่า อิม ว่า เอียง, ว่า ฟ้า
ว่าดิน, ว่าบวก ว่าลบ, ว่าดี ว่าชั่ว, ว่าบุญ ว่าบาป, ว่านาณาสารพัดนั้น นี่มัน

เป็นชื่อใหม่ๆ ทั้งนั้น : ชื่อเก่าแท้จริงของสิ่งเหล่านี้ทั้งหมด คือคำว่า "ความที่มีได้มีอยู่".

เราจะเรียกกันสั้นๆ เดียวนี้ว่า **อภพ** ก็ได้ **อภพ** คือ **ไม่มีภพ**, **อภพ** **อภวะ** - **ความที่มีได้มีอยู่**. ถ้าพูดเป็นภาษาไทยก็เรียกว่า **ความที่มีได้มีอยู่** นั่น **คือชื่อ** ชื่อเก่าแก่ก่อนอะไรของสิ่งทั้งปวง จะเรียกเป็น **ภาษาบาลี** ก็ว่า **อภพ** คือ **ไม่มีภพ**. "ความที่ไม่มีภพ" นั้นแหละ เป็นชื่อของสิ่งที่ที่หลัง เราเรียกกันว่า **ภพ** นั้นภพนี้; **อภพ** เป็นชื่อเก่าแก่ เก่าก่อนของฟ้าและดิน.

จะพูดไปได้เลยถึงอย่างนี้ก็ได้ว่า **รูปธรรมหรือนามธรรมทั้งหลาย** ที่มีชื่อมากมายเดี๋ยวนี้; **ก่อนนี้มันชื่อว่า ความที่มีได้มีอยู่** ก็หมายถึงไควล์ย-**ธรรม** ในลักษณะที่มันยังไม่ได้เป็นอะไร, ไม่ได้ถูกแยกออกไปเป็นอะไร; **มีลักษณะเป็นว่าง**, เป็นมีได้มีอะไร, ที่ปรุแงอะไร, ไม่เกี่ยวกับเวลา, ไม่เกี่ยวกับเนื้อที่; อย่างนี้ก็เรียกว่า**ความที่มีได้มีอยู่**. มันก็ไม่ใช่คำชื่อขึ้นมาได้ก็ต้องใช้คำบรรยายความว่า "ความที่มีได้มีอยู่" คำนี้แหละเป็นชื่อเก่าแก่ของสิ่งทั้งปวงของสิ่งที่ต่อมาเป็นนามธรรมเป็นรูปธรรม.

ที่นี่เราอาจจะกล่าวพูดไปมากกว่านั้นว่า แม้คำว่าสังขตธรรมและอสังขต-**ธรรม** ทั้งหมดนี้ **ที่แรกมันก็มีชื่อว่า ความที่มีได้มีอยู่**, **ความที่มีได้มีอยู่** คือ เป็น**อภพ**. เดียวนี้ฟังมาแยกเป็นสังขตธรรม, อสังขตธรรม ตามความรู้หรือความรู้สึกของคน; แล้วสังขตธรรมทั้งหลายปรุแงได้มาก, ออกมาเรื่อยไม่รู้กี่แสนกี่หมื่นอย่าง เป็นเดี๋ยวนี้ เป็นอยู่อย่างนี้, ว่าชื่อนั้น ชื่อนี้ : ชื่อ **รถไฟ** ชื่อ **เรือบิน** ชื่อ **ยานอวกาศ** ไป **โลกพระจันทร์** มันก็ชื่อไปสิ. แต่ว่า

ชื่อแต่เก่าก่อน ที่แรกของมันก็คือ "ความที่มีได้มีอะไร", ความที่มีได้มีอะไรอยู่เลย เรียกว่า non-existence หรืออภพ.

ทีนี้ต่อมามันก็มีภพ คือมีความมีความเป็นขึ้นมา ก็เป็นภพเป็น existence ขึ้นมา จากความที่ไม่เป็นอะไร มาเป็นความเป็นอะไรขึ้นมา; นี้ก็เรียกว่า ภพ. พอตอนเป็นภพนี้ มันก็คลอດกันใหญ่, พอดั้งต้นเป็นภพได้ ก็คลอດออกมา เป็นรูป เป็นนาม เป็นกิเลส ตัณหา เป็นรูป เสียง กลิ่นรส โผฏฐัพพะ ธัมมารมณ, กระทั่งเป็นทุกสิ่งทุกอย่างในโลกปัจจุบันนี้. นี่คือนิ่งที่เรียกว่า ภพ หรือความมีอยู่.

ความที่มีได้มีอยู่เป็นชื่อเก่าแก่ของสิ่งที่มีอยู่, ฉะนั้นความมีอยู่นี้เป็นพ่อ เป็นแม่ของสิ่งทุกอย่าง ที่เรียกว่าฟ้าและดิน; คำว่าฟ้าและดิน ให้หมายความเรื่อยไปว่ามันทุกสิ่ง คือทั้ง ๒ ซีก : ซีกบนและซีกล่าง; จะหมายถึงซีกกายซีกใจก็ได้. ซีกวัตถุก็ได้ ซีกนามธรรมก็ได้. กระทั่งว่ามันเป็นบวกรเป็นลบ เป็นดีเป็นชั่ว เป็นกุศลเป็นอกุศลอะไรก็ได้.

นี่แหละเหล่าจื้อได้พูดว่า คำว่าความไม่มีอะไรนี้ เป็นชื่อเก่าแก่ของสิ่งทั้งปวง; ต่อมามันเกิดเป็นความมีอะไรออกมาปรุงแต่ง นี้ก็เลยเป็นพ่อแม่ที่คลอດสิ่งทั้งปวงออกมา.

ข้อนี้มันแสดงให้เห็นว่า เขาได้มองเห็นว่า ก่อนหน้านี้มันก็มีสิ่งที่มีได้เป็นอะไร, มีได้มีอะไรปรุงแต่ง, และมีได้ปรุงแต่งอะไรอยู่แล้ว; แต่ในฐานะที่ว่ามันเป็นกฎ ที่จะทำให้สิ่งต่างๆ อยู่นิ่งไม่ได้ จะต้องเกิดการเปลี่ยนแปลง.

มันก็มีการตั้งต้นกิริยาอาการที่เป็นการเปลี่ยนแปลง, ก็เกิดควมมีอยู่ เป็นอยู่ อย่างนั้นอย่างนี้ขึ้นมา.

อย่างนี้เป็นปัญหามากในทางที่จะเรียกด้วยคำพูดว่าอะไร; จะเรียกว่าเหตุก็ถูก, จะเรียกว่าเหตุก็ไม่ถูก, มันแล้วแต่จะเล็งกันในแง่ไหน. ตัวอย่างที่จะเห็นได้ในทางวัตถุต่างๆ ไม่ใช่เรื่องลึกลับอะไร; เช่น แสงแดดอย่างนี้:-

พอแสงแดดมาถูกอะไรเข้า มันก็เกิดการเปลี่ยนแปลง ก็เลยเกิดมีสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้นในผิวพื้นของแผ่นดิน; เพราะว่าแสงแดดมันลงมาถูก. ถ้าไม่มีแสงแดดเกิดขึ้น สิ่งเหล่านี้ก็ไม่ได้เกิดเปลี่ยนแปลงขึ้นมา. อย่างนี้จะเรียกว่าแสงแดดเป็นเหตุก็ได้ จะเรียกว่าแสงแดดมิได้เป็นเหตุก็ได้; มันอยู่เฉยๆ มันก็รู้ไม่ชี้ แต่ว่า ปฏิกิริยาของมันเกิดขึ้น เพราะสิ่งนี้มันถูกกระทบลงไป.

นี่ความที่มันมีอยู่ที่แรก คือ ความที่มีได้เป็นอะไร มิได้มีอยู่แห่งอะไรนั้น มันก็มีอยู่ คล้ายๆ กับมันส่องแสงอยู่เรื่อย. ฉะนั้นสิ่งอะไรไปถูกเข้า หรือว่ามันจะฟักตัวขึ้นมาในตัวมันเอง ออกมาเป็นส่วนผิว ส่วนเปลือก ส่วนอะไรก็สุดแท้ มันพูดยากทั้งนั้น. แต่ว่ามันได้เกิดมีสิ่งอะไรขึ้นมา หลังจากความที่มันไม่มีอะไรเลย, ความที่มันไม่เคยมีอะไรเลย มันก็มีสิ่งที่เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ขึ้นมา; ฉะนั้นความที่มีได้มีอยู่เลยนั้น เป็นชื่อดั้งเดิมของสิ่งทั้งปวง.

พอเกิดเป็นความมีความเป็นขึ้นมา นี่มันก็เป็นแม่ ที่คลอດอะไร ออกมาเรื่อยๆ คลอດดวงอาทิตย์ คลอດดวงดาว ดวงจันทร์ คลอດจักรวาล คลอດอะไรออกมาๆ เรื่อย; นี่เป็นของใหม่ๆ เมื่อวานนี้ทั้งนั้น. ส่วนดั้งเดิมนั้น คือ ความที่ไม่มีอะไร ที่เรียกว่าเต้าด้วยเหมือนกัน ในฐานะที่เป็นไภวฉลยธรรมดั้งเดิม.

ที่นับทที่ ๓ คัมภีร์นั้นก็เขียนว่า เพราะฉะนั้นจากความไม่มีอะไร ที่เป็นนิรันดรเป็นอนันตกาล, จากนั้นแหละเราย่อมสังเกตเห็น ความตั้งต้นของความมีอะไร.

นี่ฟังดูคล้ายกับพูดบ้าๆ บอๆ หรือว่าเล่นลิ้น. ต้องไปมองที่ความที่มันไม่มีอะไรเลยทีแรก ที่เป็นนิรันดรเป็นอย่างนั้นอยู่ตลอดเวลา มันไม่มีอนาคต ไม่มีปัจจุบัน. **ความที่มันไม่มีอะไรเลยนี้ไม่มีอดีต อนาคต ปัจจุบัน;** พอต่อไปมันก็เป็นอย่างนั้น, ที่แล้วมามันก็เป็นอย่างนั้น, ต่อไปข้างหน้ามันก็เป็นอย่างนั้น, ปัจจุบันนี้มันก็เป็นอย่างนั้น คือความมีได้มีอะไรเลย.

แต่แล้วมันมีอะไรออกมาจากความเป็นอย่างนั้น โดยที่ของเดิมนั้น **ไม่ต้องเปลี่ยนแปลงอะไร** ให้ดูจากความที่ไม่มีอะไร ที่เป็นนิรันดรนั้น; แล้วเราก็จะสังเกตเห็นการตั้งต้น อันแปลกประหลาดลึกซึ้งของสากลจักรวาลนี้ หรือของความมีอะไรนี้. ถ้าเรารู้จักความไม่มีอะไรนิรันดรนั้นแล้ว ก็ไม่ยากเลยที่เราจะรู้จักการตั้งต้นของความมีอะไรในปัจจุบันนี้.

ที่นี้ก็มาดูที่ความมีอะไร ที่คลอออกมาใหม่ **เป็นความมีอะไรนี้** ก็ไม่สิ้นสุดเหมือนกัน มันมีอะไรเรื่อย ไม่มีที่สิ้นสุดเหมือนกัน; ก็ได้ความว่าความไม่มีอะไรนั้น มันก็ไม่รู้จักสิ้นสุดไปแบบหนึ่ง. ที่นี้ความที่มีอะไร, มีอะไร, อะไรนี้ ก็มันมีความไม่สิ้นสุดไปอีกแบบหนึ่ง.

นี่เราเคยพูดกันแล้วถึงรูปภาพในตึกนั้น **เรื่องอนันตตะถึงอนันตะ คือเสียงระฆัง** ระฆังนั้นไปเคาะเข้าก็มีเสียง นี้ความที่ระฆังมีอยู่ ในระฆังมีเสียง

ความที่ระฆังจะมีเสียงนี้ ก็ไม่มีที่สิ้นสุด แต่ไม่ดังสักที, ยังไม่มีเสียงสักที. ยังไม่ดังสักที พอไปเคาะระฆังเข้าเป็นเสียง เสียงนี้ออกมาได้ไม่มีที่สิ้นสุด, แล้วเสียงก็ไปสู่ความไม่มีที่สิ้นสุดคือ **ไม่รู้จักเต็มในจักรวาลนี้.** เสียงระฆังออกไปเท่าไร ก็ไม่เต็มจักรวาลนี้; จะออกมาจากตัวระฆังเท่าไร ก็ไม่รู้จักหมดจักสิ้น.

เพราะฉะนั้นจึงพูดได้ว่า ตัวระฆังที่อยู่นิ่งๆ เงียบๆ นั้น มีความไม่รู้จักหมดจักสิ้น ของสิ่งที่เป็นเสียง, หรือของความรู้ที่ยังไม่มีเสียง. ฉะนั้นดูที่ **ความที่ยังไม่มีเสียง** จึงจะเห็นจุดตั้งต้น ของการที่ต่อไปนี้จะมีเสียง. นี่ เหล่าข้อเขาพูดอย่างนี้ ย่อมแสดงลักษณะของปฐมเหตุเป็นอย่างยิ่ง; สิ่งทีเรียกรปฐมเหตุในคำพูดของเต๋าเป็นอย่างนี้.

ที่นี้พอเราดูเข้าไปที่ **ความมีอยู่** คือความเป็นขึ้นมีขึ้น อย่างนั้นอย่างนี้ แล้ว เราก็จะเห็นความแตกต่างด้วย; แล้วความมีขึ้นเป็นขึ้นเกิดขึ้นนี้ ไม่ใช่เกิดขึ้นอย่างเดียวได้ มันก็ **ทยอยกันไปตามกฎของอิทัปปัจจยตา.** ดังนั้นเรา จึงเห็นความแตกต่างมากมายนับไม่ไหว ของความมีขึ้นเป็นต้น อันไม่รู้จักสิ้นสุดด้วยกัน; ก็เลยได้ของ ๒ สิ่ง คือ **ความที่มีได้มีอยู่เลย** นี้ก็เป็นอนันตะ หรือเป็นนิรันดร; แล้ว**ความที่มีออกมา** เกิดขึ้นมา นี้ก็เป็นอนันตะ หรือเป็นนิรันดร. แต่มันนิรันดรคนละแบบ; ใช้คำว่าeternal เหมือนกัน; แต่มัน eternal คนละแบบ; ของสิ่งที่เป็นต้นตอที่แรกก็ไปแบบหนึ่ง, ของสิ่งที่ฟุ้งคลอออกมาใหม่ๆ นี้ก็อีกแบบหนึ่ง.

เช่นว่า จะคลอออกมาได้เรื่อยไม่มีที่สิ้นสุด นี่เป็นความเป็นนิรันดรของการปรุงแต่ง หรือ ของสังขตธรรม. ส่วน **ความนิรันดร เป็นนิรันดร**

ของอสังขตธรรม นั้น จริง ถูกต้อง หรือชัด หรือเหมาะสม ที่จะเรียกว่า นิรันดร; เพราะมันนิรันดรจริง เช่น นิพพาน เช่นสุญญตา เช่นธรรมธาตุทั้งหลาย นี่เป็นนิรันดรจริง. **ส่วนสิ่งที่เป็นสังขาร เป็นสังขตะ** ปปรุงแต่ง เรื่อยนี้ มันก็เป็นนิรันดรบ้าง ไปตามเรื่อง คือเปลี่ยนเรื่อย; **ความเปลี่ยน เรื่อยนี้ก็เป็นนิรันดร.** อันหนึ่งมีความไม่เปลี่ยนเป็นนิรันดร, อันนี้มีความ เปลี่ยนเรื่อยเป็นนิรันดร.

นี่อย่าทำเล่นกับเต่า มันมองเห็นสิ่งเหล่านี้ เหมือนกับพุทธศาสนา มา แล้ว. ถ้าเหล่าจื่อได้พูดข้อความนี้จริง ก็แปลว่าพูดพร้อมกันกับพระพุทธเจ้าว่า มีอยู่ ๒ สิ่งสัมพันธ์กันอยู่ในลักษณะอย่างนี้.

ที่นี้ บทที่ ๔ ต่อไปก็มีพูดว่า **สิ่งทั้ง ๒ นี้ คือความไม่มีอยู่อย่าง นิรันดร ความมีอยู่อย่างนิรันดรนี้ เป็นของมีมูลกำเนิดเดียวกัน.**

ถ้าจะพูดอย่างในพุทธศาสนา, ใช้คำในพุทธศาสนา ก็จะต้องพูดว่า **สังขตะ และอสังขตะมีมูลกำเนิดเดียวกัน;** ก็คืออะไร ในเมื่อของเหล่านี้ มันต่างกัน. มันก็ต้องเอาธาตุ หรือธรรมธาตุที่เป็นอสังขตะเป็นมูล คือ ธรรม เดี่ยวๆ หรือธรรมธาตุๆ ในฐานะที่ว่า พระตถาคตจะเกิด หรือพระตถาคตจะ ไม่เกิดขึ้น สิ่งนั้นก็มียู่แล้ว; สิ่งนั้นมีสิ่งเดียว.

ที่นี้ หลังจากนั้นมาก็มีความมี, ความมีความเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ เป็น สังขาร เป็นวิสังขาร เป็นสังขตะ เป็นอสังขตะ; นี้ก็เลยแยกกันเป็น ๒ ทาง ก็เลยถือว่ทั้ง ๒ ทางนี้มีมูลกำเนิดอันเดียวกัน คือความเป็นสักว่าธาตุตาม

ธรรมชาติ, เป็นธรรมชาติ ที่มีอยู่ก่อนพระพุทธเจ้าเกิด หรือว่าพระพุทธเจ้า จะเกิดหรือไม่เกิด ก็สุดแท้.

ทีนี้ **ทำไมมันจึงแตกต่างกันไป?** และกลายเป็นสิ่งแตกต่างกัน ออกไป เมื่อมีการแสดงตัวออกมา. ถ้าอย่างมีการปรุงแต่งให้แสดงอะไรๆ ออกมา มันจะเป็นสิ่งเดียวอยู่เรื่อย; จะยังคงเป็นสิ่งเดียว คือไม่แตกต่างหรือไม่เปลี่ยนแปลง. **ไม่มีการแสดงตัวแล้ว** มันก็คือ **ไม่มีการเปลี่ยนแปลง;** ถ้ามีการแสดงตัว มันต้องมีการเปลี่ยนแปลง. เพราะฉะนั้นความแตกต่างก็เกิดขึ้น. ฉะนั้นสิ่งที่มีมูลกำเนิดอันเดียวกัน จึงแยกทางกันเดินเป็น ๒ ฝ่าย : เป็นความ มีได้มีอยู่, และความมีอยู่.

เดี๋ยวนี้เรามันรู้จักกัน แต่ฝ่ายความมีอยู่ อย่างที่รู้สึกได้ด้วยอายตนะ สำหรับสัมผัส ด้วย ตา หู จมูก ลิ้น กาย. **เรารู้จักอะไรได้** **เราก็รู้จักแต่ความ มีอยู่ของสิ่งที่สัมผัสได้.** แล้วก็มีอยู่ด้วยความเปลี่ยนแปลง คือเกิดขึ้น - ตั้งอยู่ ดับไป; ส่วนอีกสิ่งหนึ่ง ซึ่งมันตรงกันข้าม เราไม่รู้, เราไม่รู้จัก.

ฉะนั้นจึงเรียกว่า **ที่แรกเป็นสิ่งเดียวกันโดยมูลกำเนิด** แต่แล้วก็เกิด เป็นการแตกต่างกัน ต่อเมื่อมีการแสดงตัวออกมา; คือถูกปรุงแต่ง ออกมา เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ เป็นคน เป็นสัตว์ เป็นต้นไม้ เป็นก้อนหิน เป็นดิน เป็นทราย เป็นอะไร. แม้แต่ว่าเป็นคนแล้วมันก็ยังแตกต่างกันไป; เพราะ เหตุปัจจัยใหม่ๆ ปรุงแต่งให้แตกต่างกันออกไป เรียกว่าคนที่แรกมีในโลกกับคน เดียวนี้ มันเห็นความแตกต่างกันมาก แล้วก็แปลว่า**ไม่มีอะไรคงที่** สำหรับการ **เปลี่ยนแปลง.**

มันมีอยู่สิ่งหนึ่ง แม้ว่าจะไม่ต้องมีความมีอะไร เป็นอะไร **ไม่ต้องมีการเปลี่ยนแปลง มันก็มีอยู่ได้**; ดับการเกิดขึ้นเสีย **ก็มีสิ่งที่เรียกว่านิพพาน**. มีภษิตในเถรคาถาที่ว่า ภวนิโรโธ นิพพานํ - ความดับแห่งภพนั้นคือนิพพาน. ความดับแห่งภพคือนิพพาน แล้วนิพพานนั้นคือไม่มีอะไรอย่างนั้นหรือ? ถ้าคิดอย่างนั้น รู้สึกอย่างนั้นนั่นคือโง่ที่สุด หรือมิจฉาทิฎฐิที่สุด.

ความดับเสียซึ่งภพทั้งหลาย คือดับเสียซึ่งความมีอะไรทั้งหมดทั้งสิ้น นั่นคือนิพพาน, แล้วนิพพานนั้นคือความไม่มีอะไรอย่างนั้นหรือ? นั่นจะโง่ที่สุด หรือจะเป็นมิจฉาทิฎฐิที่สุด. มันก็มีสิ่งนี้แหละ, **มีสิ่งที่มีโดยไม่ต้องมีความมี. สิ่งทีเรียกว่านิพพาน ๆ นั้น ที่จริงมันก็มีกรรม** แต่มันมิใช่เป็นการมีอย่างสิ่งทั้งหลายที่ไม่ใช่นิพพานนี้มันมี; **เพราะอสังขตะมันก็มี แต่มันมิได้มีอย่างที่สังขตะทั้งหลายมันมี.** เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าท่านจึงตรัสว่า อตุถิ ภิกขเว ตทายตณฺ - ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย! **สิ่งนั้นมีอยู่, คืออายตนะนั้นมีอยู่ คือสิ่งนั้นมีอยู่. สิ่งนั้นบรรยายไปๆ อ้าว, เป็นนิพพาน ที่สุดแห่งความทุกข์.**

ฉะนั้น การที่ภพทั้งหลายดับไป **หรือความดับแห่งความมีทั้งหลายดับไป**; แล้วมันยังมีอะไรเหลืออยู่? **ก็คือสิ่งที่เรียกว่านิพพาน**; แล้วสิ่งนั้นก็ต้อถือว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่ จะเรียกว่าไม่มีไม่ได้. แต่มันมิได้มีอยู่อย่างที่สิ่งทั้งหลายทั้งปวงมี ที่เรารู้จักกันดี. นี้ก็อย่างเดียวกันที่ว่า ความมิได้มีอยู่ กับความมีอยู่นั้น มีมูลกำเนิดอันเดียวกัน เพียงแยกตัวออกมา เมื่อมีการแสดงตัวให้เปลี่ยนแปลงไป.

ที่นี้ บทที่ ๕ ข้อสุดท้ายของตอนที่หนึ่งนี้ก็ว่า **ความที่มันเป็นของสิ่งเดียวกัน เพราะมีมูลกำเนิดสิ่งเดียวกันนี้ เรียกว่าภาวะที่ลึกละเอียดที่สุด.**

คำพูดคำนี้มันมีความหมายอย่างเดียวกับคำว่า เอตํ สนฺตํ เอตํ ปณฺตี - นั้นละเอียดที่สุด นั้นสุขุมที่สุด นั้นลึกซึ้งที่สุด; **นั่นแหละคือนิพพาน.**

เดี๋ยวนี้เหล่าจื้อเขาว่า *ความมีได้มีอยู่กับความมีอยู่ เป็นของสิ่งเดียวกันนี้ เป็นความจริงที่ละเอียดที่สุด เป็นข้อเท็จจริง หรือเป็นความจริงที่ละเอียดลึกซึ้งที่สุด; เช่นเดียวกับความมีอยู่แห่งนิพพาน. ประโยคนี้เหล่าจื้อไม่ได้ว่า, อาตมาว่า เปรียบเทียบให้ดู. มันมีเป็นความละเอียดที่สุดเช่นเดียวกับความมีอยู่แห่งนิพพานนั้น.*

เมื่อ เราพุทธบริษัทพูด เราก็ต้องยกอันนี้ขึ้นมาพูดว่า *เอตํ สนฺตํ เอตํ ปณฺตี - ความมีอยู่แห่งนิพพานละเอียด ประณีตสุขุมลึกซึ้งที่สุด; เพื่อจะเทียบกับประโยคที่เหล่าจื้อเขาว่า ความที่มันเป็นสิ่งเดียวกันของสิ่งทั้งสอง คือความมีได้มีอยู่ และความมีอยู่ ที่แท้มันมี มูลกำเนิดสิ่งเดียวกัน. ข้อเท็จจริงอันนี้ละเอียดเกินไป ละเอียดเหลือเกิน กว่าที่คนจะรู้ได้ เพราะฉะนั้นคนจึงไม่รู้จักเท่า.*

ที่นี้ความละเอียด, ลึกละเอียดนี้ แม้ในทางวัตถุมันก็ลึกละเอียด, ในทางนามธรรมมันก็ลึกละเอียด, ความที่ลึกละเอียดอย่างยิ่งด้วย แล้วก็ไม่มีที่สิ้นสุดด้วย นี่เป็นจุดที่เหมือนกับประตู ที่จะไหลออกมาของสิ่งที่ยาบทั้งหลาย, หยาบๆ ทั้งหลายคือทุกๆ สิ่งทุกๆ ส่วน ที่ประกอบกันขึ้นเป็นสากลจักรวาลนี้ เป็นของหยาบทั้งนั้น แต่แล้วมันออกมาได้จากประตูอันละเอียด แล่นที่จะละเอียดเล็กกว่ารูเข็ม. แปลว่าสากลจักรวาลออกมาจากสิ่งละเอียด ที่เล็กกว่าปลายเข็มหรือรูเข็ม.

ถ้าพูดตรงๆ ก็ว่า **สิ่ง ทุกสิ่ง มัน ไหลออกมาจากเต้า ก็บอกว่าเต้านี้ มันเล็กละเอียด ยิ่งกว่าปลายเข็ม หรือรูเข็มอะไร; เช่นเดียวกับในทางธรรมะ**

เราจะพูดว่า **เอตํ สนฺตํ เอตํ ปณฺตี** – ละเอียดจนแทบว่าจะไม่มีอะไรอยู่. มันก็ยิ่งกลายเป็นที่ออกมา ไหลออกมา, ไหลออกมา, ไหลออกมา แห่งสิ่งทั้งหลาย ทั้งปวงที่เป็นรูปธรรมนามธรรม เต็มไปหมด ในอดีตอนาคต ปัจจุบัน หรือในสากลจักรวาล ในโลกนี้โลกไหนก็สุดแท้ แล้วแต่จะบัญญัติกัน.

เราจะพูดเรื่องเต๋ากันให้หมด มันก็กินเวลาเป็นเดือนๆ ปี; แต่นี้หัวใจของลัทธิเต๋ายู่ในบทที่หนึ่งของคัมภีร์เต๋า อย่างที่เอามาพูดวันนี้ มันก็ควรจะพอ; ก็เพื่อให้รู้ว่ามัน **มีอยู่สิ่งหนึ่ง** ซึ่งพูดด้วยปาก, เอาปากพูด **บรรยายมันไม่ได้**. นี่ต้องขอร้องด้วย ว่าพูดภาษาธรรมดาที่สุด ที่จะให้คนธรรมดาฟังออกคือมันมีอยู่สิ่งหนึ่ง ซึ่งเราจะพูดบรรยายด้วยปากของเรามันไม่ได้, มันไม่สามารถจะพูดได้.

ยิ่งพูดเท่าไร มันก็ยิ่งไม่ใช่สิ่งนั้น; พูด พูดได้, พูดได้ก็พูดไปซี; แต่มันไม่ใช่ตัวสิ่งนั้นที่แท้จริง. คล้ายๆ กับว่าเราจะบรรยายเรื่องไถวัลยธรรมกันสักปีหนึ่งก็ได้; แต่มันไม่ใช่ตัวไถวัลยธรรมี่แท้จริง. เช่นเดียวกับเราจะ**พูดเรื่องสูญญตา**กันตั้งตลอดชีวิตก็ได้; แต่มัน **ไม่ใช่ตัวสูญญตาที่แท้จริง** อย่างนี้เป็นต้น, หรือว่าจะพูดเรื่อง มรรค ผล นิพพาน มันก็เป็นปัจเจกตั้ง มันก็ได้แต่เป็นคำพูด มันจะเป็นตัวจริงไม่ได้. แต่ในที่สุดที่มันยอมรับได้ ก็คือว่า **สิ่งนี้มันได้มีอยู่จริง**.

แล้วก็น่าขันที่สุด ที่จะใช้คำว่า"ชื่อ" โดยตามขึ้นว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่เรา รู้จัก ทั้งสังขตะ ทั้งอสังขตะ ทั้งหมดทั้งสิ้นนี้ **เมื่อก่อนนี้มันชื่ออะไร?** มันถูกเรียกว่าอะไร? ใครจะมีปัญญาตอบ? นี่อย่างเหล่า**จื่อเซา**บอกว่า ชื่อ non existence "ความที่ไม่มีอะไรอยู่เลย".

ความที่มีได้มีอะไรอยู่เลยนี้ ก็เป็นชื่อของสิ่งหลายทั้งปวง ชื่อแรก. แล้วต่อมามันไหลออกมาเป็นความมีอยู่ ความมีอยู่แห่งสิ่งนั้นสิ่งนี้; แล้วก็เลยเปลี่ยนชื่อหมด มาเป็นชื่อนั้นชื่อนี้ เป็นดิน เป็นน้ำเป็นไฟ เป็นลม เป็นอากาศ เป็นวิญญาณ เป็นสุขทุกข์ เป็นอายตนะ เป็นอะไร แล้วแต่จะเรียก; นี่ชื่อนี้มาทีหลัง.

ชื่อก่อนเก่าแก่ ของมันก็ **ความที่ไม่มีได้มีอะไรอยู่**; นั่นแหละคือ **อสังขตะ**, แล้วสิ่งนั้นต้องเป็นไภวฉยธรรมเสมอ. เพราะมันเป็นชื่อของทุกสิ่งทุกเวลา ทุกสถานที่; แม้แต่ชื่อของเวลาก็ชื่อว่าความมีได้มีอยู่ ชื่อของวัตถุของเทห์ต่างๆ ก็ **ความมีได้มีอยู่**. ต่อมาเป็นความมีอยู่ แล้วก็บัญญัติชื่อไปตามความเปลี่ยนแปลงของอาการที่แสดงออกมา เป็นอย่างนั้นอย่างนี้.

.... ..

สรุปความกันเสียทีก็ว่า **แม้ในลัทธิเต๋า ซึ่งถือกันว่า เป็นสติปัญญาสูงสุด** ของมนุษย์ลัทธิหนึ่งหรือศาสนาหนึ่ง **ก็มีสิ่งที่เรียกว่าไภวฉยธรรม** คือเป็นสิ่งเดียวเท่านั้นแล้วก็มีอยู่ตลอดเวลาทั้งปวงตลอดพื้นที่ทั้งปวง ไม่มีอดีตอนาคต ปัจจุบัน นี่เป็นส่วนลึก.

ที่นี้ **เต๋าส่วนที่ตื่นออกมา** ก็คือหนทาง เราจะคิดอย่างไร? จะศึกษาอย่างไร? จะปฏิบัติอย่างไร? จึงจะรู้จักเต๋าดังนั้น เต๋าดั้งที่แรก. นี่ก็กลายเป็นเต๋าที่ง่ายแก่การเห็น หรือการ รู้จัก คือทางของการปฏิบัติ เช่น *มรรคมีองค์ ๘* อย่างนี้ เรียกว่าหนทาง หรือปฏิบัติเข้าเถอะจะเห็นนิพพาน, จะลูถึงนิพพาน.

ฉะนั้น นิพพานคือเต่าตัวแรก, มรรคมืองค์ ๘ คือเต่าตัวที่สอง คือตัวการปฏิบัติ นี่เป็นการปฏิบัติดี ปฏิบัติจริง ปฏิบัติชอบอยู่.

แต่แล้วพอมาถึงสมัยที่มันใจกันหนักเข้า ใจกันมากเข้า มันก็ต้องลดลงมาอีก เหลือแต่อะไรที่นี่?

ก็ดู เหลือแต่เรื่องอย่างที่เราเรียกกันว่ามกายสมัยนี้. พุทธบริษัทกำลังประพฤติปฏิบัติอะไรกันอยู่อย่างมกาย, ไม่เป็นไปตามหนทางของมรรคมืองค์ ๘. นี่เรียกว่าเต่าตัวที่ ๓ เช่นเดียวกับอาชัมมจตุคูปไหว้วาสิงโต แกกัต้องมีความหมายว่า ข้างบนข้างล่าง ๒ อย่างอยู่เรื่อยไป; ก็จะมีบูชาสิ่งเหล่านี้ ซึ่งเป็นต้นตอแห่งกำลัง.

ถ้าเรายังมีสิ่งที่เป็นคู่ คือดีกับชั่วเป็นต้น; ต้องมีชั่ว ดีมันจึงจะเกิดขึ้นและมีความหมาย. ต้องมีดี ชั่วมันจึงจะมีอยู่และมีความหมาย เช่นเดียวแหละต้องมีผู้หญิง ผู้ชายจึงจะมีความหมาย, ต้องมีผู้ชาย ผู้หญิงจึงจะมีความหมาย เป็นคู่ๆ คู่ๆ ไป นี่เขาเรียกว่า อิมเอียง. นี่เป็นความจริง ฉะนั้นจึงต้องจตุคูปบูชา; ไม่รู้ว่าอยู่ที่ไหน ก็บูชาที่ห้วงสิงโตก็ได้ เพราะว่ามันสะดวกดี.

.... ..

ในที่สุดควรจะมีมองเห็นว่า แม้สิ่งๆ ที่เรียกว่า ไภวฉลยธรรม เป็นสิ่งที่ไม่มรูปร่าง, มิได้มีอยู่ในความหมายที่ว่ามอยู่; แต่มันก็ได้มีอยู่จริง แล้วก็มีปฏิกริยามีอาการอะไรแสดงออกมา เป็นรูปธรรม เป็นนามธรรม เป็นสังขตธรรม

ทั้งหลาย. แล้วก็ยังแสดงออกมาเป็นรูปของการปฏิบัติ ระเบียบของการปฏิบัติ เป็น ศีล สมาธิ ปัญญาปฏิบัติเพื่ออย่าให้มีความทุกข์เกิดขึ้น. แล้วต่อมามัน ก็เหลวไหลมากขึ้นๆ จนทำเป็นเพียงพิธีรีตอง; แม้แต่จะบวชพระ บวชเณร บวชเณร บวชชี ก็บวชกันอย่างพอเป็นพิธีรีตอง. มันก็เป็นปรากฏการณ์ ที่เหลืออยู่อย่างนี้ เรียกว่าลัทธิลัทธิตา ต่อสิ่งที่เรียกว่าไถ่ถอนธรรมโดยสิ้นเชิง.

เดี๋ยวนี้เรากำลังพูดถึงสิ่งนี้กันเรื่อยทุกวันๆ ให้เข้าใจสิ่งนี้ให้จนได้; โดยจะชี้ให้เห็นว่า มันมีอยู่ในลัทธิที่เรียกกันว่าศาสนาทุกศาสนาเลย. เป็น หลักเป็นประธานของสติปัญญาของศาสนานั้นๆ. เพราะฉะนั้นถ้าเรารู้แล้ว ก็จะสามารถทำความเข้าใจกันได้ ในระหว่างศาสนา.

หรือพูดอีกทีหนึ่งว่า **พอรู้แล้ว** ก็ไม่ต้องไปเสียเวลาทำความเข้าใจ กันดอก มันเลิกกันไปเอง มันเลิกโกรธ เลิกเกลียด เลิกเข้าใจผิดกันไป **ในตัว**; คือมันจะกลายเป็นสิ่งเดียวกันไปในตัวโดยอัตโนมัติ, โดยไม่ต้องพยายาม อะไร. ฉะนั้นขอให้รู้จักสิ่งสิ่งนี้ ให้พยายามรู้จักสิ่งสิ่งนี้ด้วยกันทุกคน. เดี่ยวนี้ เรามองกันในฐานะที่ว่า มันมีอยู่ก่อนสิ่งใด และเพราะความมีอยู่แห่งสิ่งนั้น สิ่งทั้งหลายจึงไหลออกมา, ไหลออกมา, ไหลออกมา, จึงเรียกมันว่าเป็นปฐมเหตุ.

เอาละ, พวกเราทำสำหรับวันนี้ ที่แสดงปฐมเหตุ โดยข้อความที่มันเป็น ใจความของลัทธิเต๋า ซึ่งมีอายุตั้งสองพันกว่าปี พ้องสมัยกับพระพุทธเจ้า. เขา ไปคิดดู, แล้วก็จะได้พูดกันถึงสิ่งนี้ ที่มีอยู่ในลัทธิศาสนาอื่นต่อไปในวันหน้า.

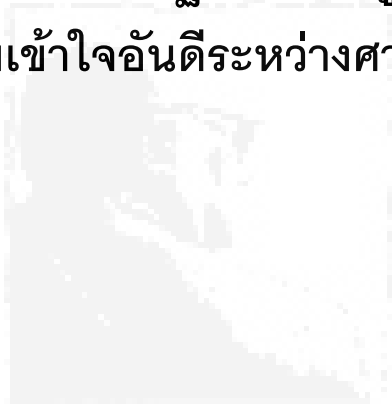
วันนี้ก็พอกันที่ ให้พระสงฆ์ได้สวดคณสาธยาย ตามแบบวิธีของวัดนี้ต่อไปอีก.

โกว้ลยธรรม

- ๑๒ -

หินโค้ง ๒๓ มี.ย. ๑๖

โกว้ลยธรรมในฐานะหลักมูลฐาน เพื่อความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา.(ต่อ)

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายเรื่องโกว้ลยธรรม ครั้งที่ ๑๒ นี้ อาตมาจะได้กล่าวโดย
หัวข้อเดิม ซึ่งยังไม่จบ คือหัวข้อที่ว่า **โกว้ลยธรรมในฐานะหลักมูลฐาน เพื่อ
ความเข้าใจอันดี ระหว่างศาสนา.**

ได้กล่าวมาถึงศาสนาในประเทศอินเดีย แล้วก็ศาสนาสุดทางตะวันออก
คือศาสนาเต๋า. วันนี้เราจะกลับไปทางตะวันตกต่อไปอีก ซึ่งจะกล่าวถึงศาสนา

คริสเตียน ซึ่งมีกำเนิดมาจากศาสนายิว, และได้คลอດออกไปเป็นศาสนาอิสลาม เป็นต้น. เป็นศาสนาอีกกลุ่มหนึ่งต่างหาก เพื่อจะชี้ให้เห็นว่า แม้ในศาสนากลุ่มนี้ ก็มีสิ่งที่เรียกว่า ไควล์ยธรรม โดยลักษณะดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ในการบรรยายครั้งต้นๆ หลายครั้งด้วยกัน.

[ทบทวนครั้งก่อนถึงหน้า ๔๒๒.]

ที่นี่มีบางท่านที่เพิ่งจะมาฟัง ในครั้งนี้เป็นครั้งแรก ก็ไม่อาจจะเข้าใจได้ จึงต้องขอทบทวนบ้างสักเล็กน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สำหรับ คำว่า "ไควล์ยธรรม".

คำว่า "ไควล์ยธรรม" แปลว่า **สิ่งซึ่งมีความเป็นอันเดียวกันทั้งหมด** ทั้งโดยเวลาและโดยเนื้อที่. ถ้าจะดูโดยเวลา ก็ไม่มีอดีต ไม่มีอนาคต ไม่มีปัจจุบัน สำหรับสิ่งสิ่งนี้ คือมันมีอยู่โดยที่ไม่ต้องมีการเกิดขึ้นมาหรือดับไป. หรือแม้แต่จะมีการตั้งอยู่ มันก็มีการตั้งอยู่ชนิดพิเศษ; ไม่เหมือนกับสิ่งทั้งหลายที่มีการตั้งอยู่; จึงเรียกว่ามันเป็นไควล์ยธรรม คือเป็นสิ่งเดียวกันล้วนตลอดเวลา, หรือยิ่งไปกว่าเวลา คือว่ามันไม่เกี่ยวกับเวลา มันไม่ขึ้นกันอยู่กับเวลา. ถ้ามีลักษณะอย่างนี้ เราก็เรียกว่ามีไควล์ยธรรม คือความเป็นอันเดียวกันตลอดเวลา. ถ้าดูไปในเรื่องเนื้อที่หรือพื้นที่ คือขนาดเป็นต้นแล้วมันก็ไม่เกี่ยวกับพื้นที่. หรือว่าถ้ามันเกี่ยว มันก็เป็นพื้นที่ทั้งหมด ไม่อาจจะแบ่งแยกเป็นส่วนนั้นส่วนนี้. ขนาดเท่านั้นเท่านั้น.

สิ่งใดมีลักษณะอย่างนี้ สิ่งนั้นก็เรียกว่าไควล์ยธรรม คือ**สิ่งซึ่งมีความเป็นอันเดียวกันโดยพื้นที่**. เมื่อรวมกันเข้า **ทั้งโดยเวลาและโดยเนื้อที่** คือทั้ง

time และทั้ง space หมดยกกันแล้ว ก็มีความเป็นอันเดียวกัน ถึงขนาดที่จะเรียกว่า ไควล์ยธรรม.

สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ไม่มีคำเรียกในภาษาคนธรรมดา; แต่เราก็เอามาเรียกว่าไควล์ยธรรม คือสิ่งซึ่งเป็นสิ่งเดียวกัน ในที่ทุกหนทุกแห่ง และตลอดเวลาทั้งปวง. แม้ว่าในลัทธิเต๋า เหล่าจื๊อจะได้เรียกสิ่งนี้ว่า สิ่งที่มีได้มีอยู่ตลอดกาล, สิ่งที่มีได้มีอยู่ตลอดนิรันดร, ว่านี่แหละเป็นคำชื่อคำแรกของสิ่ง ที่ต่อมาก็เป็นสิ่งที่หลายดั่งที่ปรากฏอยู่ที่นี่ คือมาจากสิ่งที่เหมือนกับว่ามีได้มีอยู่ตลอดกาล นี่คำที่เข้าใจยากมันมีอยู่อย่างนี้.

แต่ถ้าจะ **สรุปเอาเนื้อความที่มีประโยชน์** ก็คือว่า มันเป็นสิ่งเดียวกันมาแต่ก่อน จนกระทั่งเดี๋ยวนี้ และตลอดไป; **โดยเหตุที่มีอยู่ก่อนสิ่งใด จึงเรียกสิ่งนี้มาเป็นปฐมเหตุ,** และโดยที่สิ่งนี้มีอำนาจ ให้สิ่งทั้งหลายทั้งปวง ออกงามขึ้นมา **จึงเรียกสิ่งนี้ว่า พระเป็นเจ้าสร้าง.**

ถ้ารู้จักสิ่งนี้ ก็จะมีความรู้สึกเปลี่ยนแปลงไปทันที คือจะไม่มีความรู้สึกว่ามีมึงมีกู มีเขามิเรา มีพวกเขาพวกเขา, หรือมีประเทศนั้นประเทศนี้ ส่วนนั้นส่วนนี้ หรือว่ามีโลกนี้ มีดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ หรือดาวอื่นๆ เป็นต้น; มันจะไม่มี.

นี่เรียกว่า จะทำสิ่งทุกอย่างให้เข้าเป็นหน่วยเดียวกันได้ ก็เพราะมองเห็นสิ่งนี้, จึงถือเอาว่า **หลักเกณฑ์อันนี้ จะเป็นเครื่องทำความเข้าใจซึ่งกันและกันในระหว่างศาสนา;** อย่างว่าแต่ระหว่างชาติเลย แม้แต่ระหว่างศาสนา

ซึ่งศาสนาหนึ่งก็ถือกันอยู่หลายๆ ชาติ อย่างนี้ก็ยิ่งได้ คือจะไม่ต้องแบ่งเป็นศาสนา นั้นเป็นศาสนานี้; เหมือนที่เรากำลังแบ่ง แล้วก็อิฉาวิชากัน หรือว่ากำลัง ทะเลาะวิวาทกันเกี่ยวกับศาสนา.

ยิ่งเมื่อศาสนาถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง ศาสนาก็ยิ่ง ทำตัวเป็นศัตรูต่อกันและกันยิ่งขึ้น; เพราะกิเลสได้ครอบงำเจ้าหน้าที่ทาง ศาสนาเสียหมดแล้วดังนี้, ก็เพราะว่าเขาไม่รู้ **จักเนือ**แท้ของสิ่งที่เรียกว่าศาสนา ซึ่งมีความเป็นไภวฉลยธรรม ดังที่กล่าวมาแล้วนั่นเอง.

ด้วยเหตุฉะนี้แหละ อาตมาจึง พยายามอย่างยิ่ง ที่จะให้ทุกคนในโลก เข้าใจสิ่งที่เรียกว่า **ไภวฉลยธรรม** คือสิ่งที่มีความเป็นอันเดียวกันทั้งสิ้นทั้งหมด ไม่ว่าโดยเวลาและโดยพื้นที่; เมื่อเข้าใจแล้ว ก็**จะแก้ปัญหาต่างๆ ของมนุษย์ ได้หมดสิ้น.**

มนุษย์มีปัญหาอยู่ที่การเห็นแก่ตัว เห็นแก่ตัวแล้วก็เกลียดผู้อื่น แย่งชิงผู้อื่น ทำร้ายผู้อื่น; นี่ก็เพราะเห็นแก่ตัว. เห็นแก่ตัวอยู่คนเดียวแท้ๆ ก็ยังมีความทุกข์ กลัวตาย กลัวเจ็บไข้ แม้แต่กลัวผีกลัวจิ้งจกตุ๊กแก นี่มัน ก็เพราะความเห็นแก่ตัว คือเห็นไปว่ามีตัวกู ก็รู้สึกว่าเป็นอันตรายกระมัง แล้ว ก็เกิดกลัวขึ้นมา อย่างนี้เป็นต้น. ถ้าอย่างมีความรู้สึกที่เป็นการเห็นแก่ตัว เรา ก็ไม่มีปัญหาทั้งโดยส่วนตัวและโดยส่วนรวม. ถ้าเราจะเกิดไปรู้สึกว่ามี ผีกับเราก็คือ สิ่งเดียวกัน มันก็ไม่ต้องกลัว. เดียวนี้มันมาแยกเป็นตัว ตัวเรา ตัวผี ตัวอะไร ต่างๆ มันก็ต้องกลัว.

นี่เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่า ถ้ารู้จักสิ่งที่เรียกว่า ไภวฉลยธรรม ก็จะแก้ปัญหาได้หมด ถึงอย่างนี้ ในส่วนบุคคล, ในภายในใจของตน ก็จะไม่เกิดสิ่งที่ทำให้เกิดกิเลส เช่น ความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นต้น. ที่นั่นนอกจากออกไปจากตัว ก็ไม่มีความรู้สึกชนิดที่เป็นเขาเป็นเรา. แล้วก็เบียดเบียนกัน; หรือแม้แต่จะรักกัน มันก็รักเพื่อจะมาแสวงหาประโยชน์ที่เป็นกิเลสทั้งนั้น ไม่ได้รักกันเพื่อจะทำลายสิ่งที่เรียกว่ากิเลสเลย.

นี่แหละคือความสำคัญในข้อที่ว่า มนุษย์เราจะต้องรู้จักสิ่งใดสักสิ่งหนึ่ง ซึ่งสามารถแก้ปัญหาเหล่านี้ได้ทั้งหมดทั้งสิ้นจริงๆ ซึ่งในที่นี้อาตมาก็เรียกมันว่าไภวฉลยธรรม คือสิ่งที่เหมือนกันหมด ไม่ว่าจะมองดูโดยเวลา หรือมองดูโดยเนื้อที่, ความเป็นอย่างนี้เรียกว่าไภวฉลยตา.

ความที่มันต้องเป็นอย่างนี้เรียกว่า ไภวฉลยตา คือ ความที่มันเป็นของสิ่งเดียวกันทั้งหมด ทั้งโดยเวลาและเนื้อที่ แล้วในสิ่งนี้มันมีลักษณะ เป็นอสังขตะ คือเป็นกฎที่มีอำนาจบังคับบันดาลให้สิ่งต่างๆ เป็นไป; แล้วสิ่งต่างๆ มันก็ได้เป็นไป เพราะเป็นไปตามกฎนี้ มันจึงเกิดมีนั่นมีนี่ขึ้นมา. อย่างในทางวัตถุ มันเกิดดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ เกิดระบบสุริยจักรวาล เกิดอะไรต่างๆ ขึ้นมา มีคน มีสัตว์กระทั่งมีเรานั่งกันอยู่ที่นี่ มีก้อนหิน ต้นไม้อย่างนี้.

ที่นี้ ในทางนามธรรม ฝ่ายจิต ฝ่ายวิญญาณ มันก็มีวิวัฒนาการของจิต จนคิดนึกได้อย่างนั้นอย่างนี้ จนกระทั่งมีกิเลส นี้ก็อย่างหนึ่ง, กระทั่งมีปัญหา มีโพธิ ฆ่ากิเลส นี้ก็อย่างหนึ่ง, แต่ก็ไม่พ้นที่จะมาจากสิ่งที่เรียกว่า ไภวฉลยธรรม; เพราะมันเป็นเพียงปฏิกิริยา ที่ออกมาจากสิ่งสิ่งเดียวกัน คือไภวฉลยตา หรือไภวฉลยธรรม.

เราได้พูดกันมาเป็นลำดับ พยายามทุกอย่างที่จะให้เข้าใจสิ่งนี้, และ พยายามที่จะให้เข้าใจว่า ทุกศาสนาที่มีกฎเกณฑ์เป็นอันเดียวกันอย่างนี้. พระพุทธเจ้าเองท่านก็ตรัสว่า ท่านรู้หมด แต่ว่าเอามาสอนกำมือเดียว. สิ่งที่ท่านรู้ มันใหญ่กว้างมากมาย เหมือนกับว่าไบไม้หมดทั้งป่านี้; แต่ว่าที่เอามาบอกสอน แก่มนุษย์นี้เพียงเท่ากับไบไม้กำมือเดียว, คือจะบอกสอนแต่วิธีที่จะกำจัดความทุกข์ ให้หมดไปอย่างไร.

แต่ถ้าท่านทั้งหลายจะมองดูอีกสักชนิดเดียวว่า ไบไม้กำมือเดียว มันก็ เหมือนกับไบไม้ทั้งป่า ใช่ไหม? นี่คือความที่ ไบไม้กำมือเดียวนั้น ก็มีความ เป็นอย่างเดียวกับไบไม้หมดทั้งป่า; เพราะว่าจะเอามาเพียงกำมือเดียว มันก็ยัง เป็นไภวฉลยธรรม คือส่วนของสิ่งที่มีความเป็นอันเดียวกันทั้งหมดทั้งสิ้น, เดียวนี้ เราจะแยกเอามา เฉพาะเรื่องที่กำลังเป็นปัญหา, แล้วก็เฉพาะสิ่งที่จะแก้ปัญหานั้นได้. ฉะนั้นขอให้ท่านทั้งหลาย พยายามเข้าใจสิ่งนี้ แล้วก็แก้ปัญหานั้น ได้หมดจริงๆ เหมือนกัน.

ในครั้งที่แล้วมานี้ ก็ได้พูดถึงไภวฉลยธรรม ที่จะมองเห็นได้จากลัทธิ ของเหล่าจื้อ คือเรื่องเต๋า เต๋านี้ก็แปลว่า ธรรม; เมื่อกล่าวถึงเต๋าที่เป็นนิรันดร ก็เรียกว่าเต๋าทั้งหมด คือไภวฉลยธรรม; แต่ ถ้าแยกเอามาเฉพาะหลักปฏิบัติ ก็เรียกว่า เต๋าที่เป็นตัวหนทาง เช่น ทางสำหรับเดินอย่างนี้. ข้อปฏิบัติเหล่าใด เป็นไปเพื่อหนทางให้ดับทุกข์ได้ อย่างนี้ก็เรียกว่าเต๋าเหมือนกัน.

เทียบกันได้กับภาษาบาลี ทั้งหมดก็เรียกว่าธรรม แยกออก มาส่วน หนึ่งก็ ยังคงเรียกว่าธรรม ; เหมือนกับอากาศทั้งหมดก็เรียกว่าอากาศ แม้จะแบ่ง

กันออกมานิดหนึ่ง ก็ยังคงเรียกว่าอากาศ. ทำไมเราจึงรู้จักแต่อากาศที่มาอยู่ในปอดของเรา? หรือว่าในขวด ในกระป๋องเล็กๆ น้อยๆ เราไม่รู้จักทั้งหมด เราควรจะรู้จักทั้งหมด แล้วเราก็จะไม่ตื่นหรือไม่งงไม่สงสัย.

สิ่งที่เรียกว่า **สิ่งทั้งหลายทั้งปวงนี้** ก็อย่างเดียวกัน มันออกมาจาก **สิ่งหนึ่ง** ซึ่งมีความเป็นสิ่งเดียว ที่เรียกว่า **ไภวฉลยธรรมนั้น**; นอกนั้นมันเป็นคล้ายๆ กับเป็นเพียงประกายชั่วขณะ ของสิ่งเดียวนั้น ที่ออกมาเป็นอย่างนั้นอย่างนี้.

นี่คือพวกสิ่งที่เรียกว่า **สังขารทั้งหลาย** หรือ **สังขตธรรม** ทั้งหมด เป็นเพียงสักว่า **ประกายที่ออกมาจากสิ่งที่เรียกว่าสังขตะ** ซึ่งเป็นเพียงสิ่งเดียวในที่ทุกหนทุกแห่ง; เหมือนกับอย่างจะบอกว่า ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลมนี้ มันก็ออกมาจากต้นตออันเดียวกัน, หรือว่าธาตุทั้งหลายในโลกนี้ ก็มันออกมาจากต้นตออันเดียวกัน.

หรือจะถือว่าโลกทั้งหมดนี้มีอะไรเท่าไร มันก็ออกมาจากดวงอาทิตย์, หรือจะถือว่ามีอะไรอย่างหนึ่ง ซึ่งมาจับกลุ่มกันเข้าเป็นดวงอาทิตย์; มันก็ต้อง **มีต้นตอที่แท้จริง ที่สุดนั้น เพียงอันเดียว.**

พยายามมองความที่มีสิ่งเดียวอยู่เป็นปฐมเหตุ แล้วก็ **มีปฏิริยาชั่วขณะๆ** ออกมาเป็นสิ่งทั้งหลาย; แต่โดยเหตุที่ว่า มีการผสมเปลี่ยนแปลงปรุงแต่งไม่ซ้ำที่, ไม่ซ้ำกับที่แล้วมา มันจึงมีอะไรงอกออกมาใหม่.

ดูง่าย ๆ ว่าทำไมคนสมัยนี้มันมีหน้าตาสวยกว่าคนสมัยก่อน? ทั้งๆที่มันเกิดออกมาจากคนสมัยก่อน หรือว่าเกิดออกมาจากครึ่งคนครึ่งลิง หรือมันเกิดมาจากลิงที่สุดแท้. แต่ทำไมมันก็เปลี่ยนมาๆ จนมาเป็นคนชนิดที่สวยกว่าคนที่แรกที่เป็นบิดามารดาหรืออะไร? ถอยหลังเข้าไปนี่ เพราะมันมีอะไรเจือเข้าไปเรื่อยๆ ซึ่งเป็นความเปลี่ยนแปลง?

ถ้าเรารู้หลักเกณฑ์อันนี้ เราก็จะไม่งงหรือจะไม่ตกตะลึง ในการที่ว่ามีอะไรผิดไปจากที่เราเคยนึกเคยคิด; มันเป็นเพียงประกายอันหนึ่ง ซึ่งปรุปรุต่างกันไปตามเรื่อง. แต่ว่ามีความเป็นอันเดียวกัน อยู่ตรงที่ **ไภวัญญตา มีต้นตออย่างเดียวกัน**, แล้วก็มีเบื้องหลังของมันอย่างเดียวกัน. เช่นเราเห็นต้นไม้หลายต้นต่างกัน แต่เบื้องหลังของต้นไม้หลายต้นนั้นเหมือนกัน; แต่ว่าเราเฝ้า เราก็มองไม่เห็น. เราก็คิดว่ามันก็ต่างกัน เราก็เลือกรักต้นนี้ เลือกลีภัยต้นนั้น หรือว่ามีความคิดรู้สึกต่างๆ กัน.

นี่แหละคือสิ่งที่เดี๋ยวนี้เรากำลังมีอยู่ อย่างที่เรียกว่า**เป็นปัญหา คือเรารักกันไม่ได้**, เราเมตตา ปราณี กรุณา กันไม่ได้, แบ่งแยกเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ กระทั่งแยกผิว กระทั่งแยกผลประโยชน์ กระทั่งแยกลัทธิการเมือง; นี่มันเป็นเรื่องบาปของมนุษย์นั่นเอง.

เพราะไม่รู้จักความที่สิ่งทั้งหลายเป็นสิ่งที่มิไภวัญญตาร่วมกัน, หรือจะเรียกว่าอนิจจังทุกขัง อนัตตา ก็เหมือนกัน, จะเรียกว่า เพราะความที่สิ่งนี้เป็นปัจเจก สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น ตามหลักเกณฑ์ของปัจเจกสมุปบาทนี้ก็ได้; เพราะที่แรก **มัน** ก็เหมือนกัน มันก็เปลี่ยนไป ในที่สุดมันก็กลับไปเหมือนกันอีกก็ได้,

เพราะว่าปฐุมเหตุหรือเบื้องหลังของมันนั้น คือไถวัลยตานั่นเอง; เหล่าจี้จึงบอกให้มองให้ดีว่า สิ่งที่มีอยู่ที่แรก ที่บรรยายเป็นคำพูด ว่าอะไรๆไม่ได้ นั้นแหละมีอยู่ก่อนสิ่งทั้งปวง หรือจะเรียกว่า เป็นชื่อของสิ่งที่ต่อมาแยกกันออกไปเป็นฟ้า หรือเป็นดิน. หมายความว่า ก่อนแต่จะมีฟ้าและมีดินขึ้นมา มันมีอะไร? ท่านทั้งหลายลองคิดดู; เพราะว่าฟ้าและดินนี้มันก็เพิ่งมี. ก่อนแต่นั้น มันมีอะไร? มันกลายเป็นมีสิ่งหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่ฟ้าและดิน มันก็ต้องมีอะไรอยู่ อย่างหนึ่ง ซึ่งมีอยู่อย่างแน่นอน; แล้วมันก็เกิดมีการเปลี่ยนแปลง มาเป็นความมีอยู่ชั่วคราว ชั่วขณะ ชั่วขณะ อย่างนั้นอย่างนี้.

ดังนั้นเราจะถือว่า ความไม่มีอะไรอยู่เลยนั้นแหละ เป็นชื่อของ สิ่งทั้งหมดทั้งปวงในที่แรก. แรกเริ่มเดิมทีสิ่งทั้งหลายเรียกว่าความไม่มีอะไร มันมีแต่สิ่งที่ควรจะเรียกว่าความไม่มีอะไร.

ขอให้นักศึกษาสิ่งนี้ให้ดีว่า อย่าไปเข้าใจว่า มันจะไม่มีอะไรเสียเลย; แต่มันจะมีได้มีความเป็นอยู่ที่เป็นอยู่เดี๋ยวนี้. แต่มันมีความไม่มีอะไรนั้น แหละเป็นความมี; นี่เป็นชื่อของสิ่งทั้งปวง.

ต่อมา มันก็ ขยายตัวออก เป็นความมีตามแบบนี้ เรียกว่าภพ เรียกว่า ภาวะ เป็นสังขตะ เรื่อยมา; มันเป็นแม่ที่คลอดสิ่งทั้งปวงออกมา ทำให้มีฟ้ามีดิน มีอะไรต่างๆ ที่เรียกว่าพระเจ้าสร้างขึ้นมา. ก่อนพระเจ้าสร้างขึ้นมามันมีอะไร? แล้วพระเจ้านั้นคืออะไร? ถ้าศึกษาเรื่องไถวัลยธรรมโดยสิ้นเชิงแล้วจะพบว่า พระเจ้านั้นคืออำนาจอันหนึ่ง ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นกฎ.

สิ่งที่เรียกว่ากฎนี้มี ๒ ชนิด ถ้ากฎที่ธรรมชาติสร้างก็เด็ดขาดตายตัว ถ้ากฎที่มนุษย์บัญญัติ มันก็ไม่จริง, เดียวก็เปลี่ยนไปเปลี่ยนมาได้ ตามความรู้สึกของมนุษย์. ฉะนั้น **กฎเรื่องอนิจจัง ทุกขังอนัตตา** ก็ดี, **กฎเรื่องปฏิจสุมุบาท** ก็ดี, **กฎเรื่องอริยสัจสี่** ก็ดี เป็นของตายตัว **เปลี่ยนไม่ได้.** อย่างที่พระสวดเมื่อตะกั๊น ข้าแล้วข้าเล่าว่า *ตถตา - มันต้องเป็นอย่างนั้น, อวิตถตา - ไม่ผิดไปจากความเป็นอย่างนั้น, อนัญญตตา - ไม่เป็นอย่างอื่นได้เลย. นี่แหละคือลักษณะของสิ่งที่เรียกว่าไถวัลยธรรม.*

ต่อไปนี่มันก็มีแต่การปรุงแต่งเปลี่ยนแปลงไป ตามการที่กระทบกัน ระหว่างสังขตธรรมทั้งหลาย ของสังขารทั้งหลาย ผสมปนเปกันขึ้นมา จนมามีอะไรอย่างนี้ เป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือของคนใจ ว่าสวยบ้างไม่สวยบ้าง ว่าดีบ้าง ว่าชั่วบ้าง ว่าอะไรต่างๆ นานา กระทั่งว่าเป็นหญิงเป็นชาย กระทั่งว่าเป็นลูก เป็นหลาน กระทั่งเป็นอะไรต่างๆ.

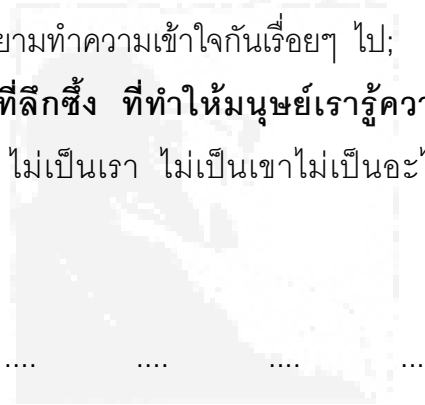
ฉะนั้น **อย่ามองแต่เพียงปรากฏการณ์หลอกๆ** เดียวนี้ **มองให้ลึก** ไปถึงเบื้องหลังของสิ่งเหล่านั้น ก็**จะพบเห็นว่า มันมีสิ่งหนึ่งอยู่ ก่อนสิ่งทั้งปวง** เป็นที่ออกมาแห่งสิ่งทั้งปวง, เป็นต้นตอของทุกๆ สิ่งหรือทุกๆ ส่วน ที่ประกอบกันขึ้นเป็นสากลจักรวาล. ถ้าเรามองไม่เป็น จะมองเห็นว่าต่างกัน, ถ้าเรามองเป็น จะเห็นว่าเป็นสิ่งเดียวกัน.

เช่น ไปมองที่ **ความเป็นอนิจจัง** - ไม่เที่ยง นี่จะมองเห็นว่าเหมือนกัน ไม่ว่าอะไร **จะผิดกัน** อยู่ก็แต่สิ่งที่เป็น **นิจจัง** นั้นก็ตรงกันข้าม นั่นแหละเป็นของเที่ยง; เพราะมันมีอยู่อย่างไม่เปลี่ยนแปลง. ส่วนของที่ไม่เที่ยงเปลี่ยนอยู่

เรื่อนี้ มันก็เปลี่ยนเรื่อนี้จึงเท่ากับว่าไม่มีอยู่; ฉะนั้นอย่าได้คิดว่า เรามีอยู่ ต้นไม้มีอยู่ ก้อนหินมีอยู่อะไรมีอยู่. มันเป็นเพียงอาการของการที่มันกำลังไหลไป โดยไม่มีอะไรเป็นความแน่นอนว่า จะเป็นอะไร.

แต่เรามันอายุสั้น เราก็เอาแค่อายุของเรา; แล้วก็บัญญัติสิ่งนี้ว่าเป็นอย่างนี้; หรือว่าโลกนี้มีลักษณะอย่างนี้, ดวงอาทิตย์มีลักษณะอย่างนี้. นี่เป็นคนฉลาดที่สุดในโลกนี้; แต่ว่าเป็นคนโง่ที่สุดในไภวฉลยตา คือไภวฉลยธรรม; เพราะมันไม่ได้มีอย่างนั้นจริง, เพราะมันไม่ได้เป็นอย่างนั้นจริง.

นี่ขอให้พยายามทำความเข้าใจกันเรื่อนี้ไป; แม้มันจะมีความลำบากบ้าง เพื่อให้เข้าถึงสิ่งที่ลึกซึ้ง ที่ทำให้มนุษย์เรารู้ความจริงถึงที่สุด, แล้วก็ไม่เกิดความเห็นแก่ตัว ไม่เป็นเรา ไม่เป็นเขาไม่เป็นอะไรที่จะต้องทะเลาะวิวาทกันหรือแบ่งแยกกัน.

[เริ่มการบรรยายครั้งนี้]

ที่นี้ก็ดูต่อไป ตามที่ได้กำหนดไว้แล้วว่า จากศาสนาพุทธเราก็มองเห็นสิ่งนี้ และจากศาสนาทั้งหลายในประเทศอินเดีย เราก็มองเห็นสิ่งนี้ จากศาสนาสุดตะวันออก คือเต๋า ก็มองเห็นสิ่งนี้. ที่นี้ จะไปดูส่วนสุดทางตะวันตกบ้าง คือศาสนาคริสต์โดยเฉพาะ.

ทำไมจะพูดถึงเฉพาะศาสนาคริสต์? ก็เพราะว่าพอพูดถึงศาสนาคริสต์ ก็เป็นอันว่าพูดถึงศาสนายิว ซึ่งมีอยู่ก่อนศาสนาคริสต์ด้วย ซึ่งมี

อะไรเหมือนกัน ในส่วนที่เป็นชั้นลึกซึ่ง จะเถียงกันก็แต่เพียงว่า "คุณไม่เป็นลูกของพระบิดาที่แท้จริง ฉันท่างหาก" นี่เถียงกันระหว่างพวกยิวกับพวกคริสเตียน ก็ดูจะมีต่างกันเท่านี้.

ที่นี้ศาสนาต่อมา เช่น **ศาสนาอิสลาม** ก็ยอมรับข้อเท็จจริงก่อนหน้านั้น คือก่อนหน้าที่จะเกิดศาสนาอิสลาม. **ตอนนั้นศาสดาทั้งหลายในศาสนาฮิวหรือในศาสนาคริสต์ียนก็ตาม ก็มาอยู่ในศาสนาอิสลามหมด;** ฉะนั้นเราก็ไม่ต้องพูดถึงศาสนาอิสลามโดยเฉพาะก็ได้. พูดถึงศาสนาคริสต์ียนอย่างเดียวมันก็เข้าใจได้ถึงศาสนากลุ่มนี้, **ศาสนาของชนชาติเซเมติก** ทั้งหมดเหล่านี้ มันมีหลักเกณฑ์ที่ต้นตอรากเง่าเหมือนกัน.

ที่นี้เมื่อพูดถึงศาสนาคริสต์ียน ก็นึกถึงข้อเท็จจริง ที่มีอยู่ในบ้านเราเวลานี้ก็แล้วกัน ทุกคนที่นั่งอยู่ที่นี้ ก็คงจะนึกว่าศาสนาคริสต์ียนผิด หรือเป็นมิจฉาทิฎฐิ หรือโง่ หรือไม่ดี ไม่จริง เท้าศาสนาพุทธ อย่างนี้ก็ได. นี่แหละคือ **คนที่ยังไม่เห็นไภวฉลยธรรม;** ถ้าเห็นไภวฉลยธรรม จะมองเห็นไภวฉลยตา คือ **ความที่มันเป็นอย่างเดียวกัน ในระหว่างศาสนา แม้ศาสนาคริสต์ียน.**

ต้องรู้จักภาษาคน, ภาษาธรรม, จึงจะเห็นค่าของศาสนา.

ถึงตอนนี้อาจจะขอพูดเป็นหลักไว้สักอย่างหนึ่ง และตลอดกาลด้วย ว่า **ความไม่รู้ภาษาคนและภาษาธรรม** ว่ามันต่างกันอย่างไร? เกี่ยวข้องกัน

อย่างไร? นี่แหละทำยุ่ง; เพราะไม่รู้ภาษาคน ไม่รู้ภาษาธรรม, ไม่รู้ว่าภาษามี ๒ ภาษาเสมอไป. คำพูดคำเดียวแต่ความหมายเป็น ๒ ภาษาเสมอไป; เช่น พูดว่า ไฟ ถ้าภาษาก็หมายถึงไฟที่หุงข้าว; แต่ถ้าภาษาธรรม คำว่าไฟหมายถึงกิเลส. ถ้าพูดว่าเย็น ภาษาคน ก็หมายถึงเย็น คือไม่มีไฟ; แต่ภาษาธรรมหมายถึงนิพพาน, คือความที่ไม่มีกิเลส; อย่างนี้เป็นตัวอย่าง.

ที่นี้เราพูดกันแต่ภาษาคน ภาษาคนธรรมดา รู้จักแต่ภาษาคนธรรมดา จึงทำความเข้าใจกันไม่ได้, ในระหว่างศาสนาต่อศาสนา ก็ทำความเข้าใจกันไม่ได้ มันก็เดียวกันเรื่องความหมายของคำ. ที่นี้ในศาสนาของตนเอง เพียงศาสนาเดียว **ตนก็ยังเข้าใจไม่ได้** ในศาสนาของตน ซึ่งมันมีคำอยู่เป็น ๒ ชนิดเสมอ.

เพราะฉะนั้นในขั้นแรกที่สุด เราจะตั้งมองให้เห็นปัญหายุ่งยากว่า มันอยู่ที่ว่าการที่เราไม่รู้เท่าทันของภาษา ที่เรากำลังพูดจាកันอยู่ ว่าเราพูดกันภาษาไหน ภาษาคนหรือภาษาธรรม, คือภาษาสมมติ หรือภาษาแห่งความจริงแท้. นี่เราสงวนไว้พูดข้างเดียว ตามความรู้ลึกของเราข้างเดียว; พอศาสนาอื่นเขาจะพูดเป็น ๒ ภาษาอย่างนั้นบ้าง เราไม่ยอม. คิดดูให้ดี, เราไม่ยอม.

เช่น จะพูดการเปรียบเทียบ **ระหว่างพระพุทธเจ้า กับพระเยซูคริสต์**; ถ้าพูดว่า **พระพุทธองค์จากสวรรค์ลงมาเกิด เราว่าได้, ได้, ได้**; แต่ถ้าพระเยซูลงจากสวรรค์มาเกิด **เราไม่ยอม**. แต่พอพูดว่า **พระพุทธเจ้าลงจากสวรรค์มาเกิด** เราก็ยอม เรายืนยันบ้าง; เพราะว่าเรื่องมันเหมือนกัน.

ถ้าพระพุทธเจ้าลงจากสวรรค์มาเกิดได้. พระเยซูก็ต้องลงจากสวรรค์มาเกิดได้; นี่เรามันพูดเป็นคนบ้าเสียเรื่อยไป. **ถ้าที่ของเรา เราก็เอา** แต่

คนอื่น จะพูดอย่างนั้นบ้าง **เราไม่ยอม**. ทั้งที่ว่าในคัมภีร์ของเรา ก็มีว่า พระพุทธเจ้านี้ท่านไปเกิดเป็นเทวดา อยู่ในสวรรค์ชั้นดุสิต; แล้วเทวดาทั้งหลาย ต้องไปอัญเชิญท่านอ้อนวอนท่าน ให้มาเกิดเป็นมนุษย์ในโลกนี้, แล้วเป็นพระพุทธเจ้า, แล้วก็มาเกิดเป็นพระพุทธเจ้า อย่างนี้เรายอม, เรายอมรับ.

แต่พอที่พวกคริสเตียนจะพูดว่า พระเยซูในสวรรค์, พระเจ้าส่งมาสำหรับเกิดให้ช่วยคนในโลกนี้ เราไม่ยอม. นี่เรามันบ้าถึงขนาดนี้ เห็นไหม? เพราะว่าเราไม่ยอมรับ การพูดจาระหว่างภาษาคนกับภาษาธรรมที่ต่างกัน; แล้วเราก็เห็นแก่ตัวเราข้างเดียว.

นี่คือข้อที่เราไม่มองเห็นข้อเท็จจริง ที่ว่ามันมีได้เหมือนกัน; แล้วมันก็จริงเสียด้วย. เราจะกีดกันไว้แต่สำหรับเราเท่านั้น ที่ว่าจะถูก หรือว่าจะจริง ถ้าอย่างนี้แล้ว ก็ไม่มีทางที่จะรู้จักสิ่งๆ ที่เรียกว่า ไภววลัยตา คือความที่มันเหมือนกัน, สิ่งเดียวกัน ทั้งโดยเวลา ทั้งโดยเนื้อที่อย่างทีกล่าวแล้ว.

ฉะนั้น **ขอให้ทำในใจ** ในเรื่องนี้กันให้มากเป็นพิเศษสักหน่อย เมื่อจะพูดถึงศาสนาคริสเตียน เราก็มีสิ่งที่จะต้องเปรียบเทียบกันหลายๆ อย่างสักหน่อย; เพื่อให้เห็นว่า มันมาตะเถาเดียวกัน, นี้ใช้คำอย่างนี้.

เปรียบเทียบดูความเชื่อระหว่างพุทธกับคริสต์.

ในพุทธศาสนา เราก็เชื่อกันว่า **เทวดาต้องไปประชุมกัน อ้อนวอนเทพบุตรชื่อสันตสูติตะ** ลงมาเกิดเป็นพระพุทธเจ้าในโลกนี้. พระพุทธองค์ก็ลง

มาเกิด นี่เราก็อเชื่อ. หรือข้อความชั้นหลังๆ ที่สุดว่า พระพุทธเจ้าเสด็จขึ้นไปสู่ เทวโลก โปรดพระพุทธมารดา ๓ เดือนบนสวรรค์ แสดงอภิธรรม; **นี่เราก็อเชื่อ** เพราะว่ามันเป็นเรื่องของเรา ในคัมภีร์ของเรา.

หรือว่าพอแสดงธรรมจักรจบลง เทวดาทั้งหลายตะโกนบอกกันเป็นชั้นๆ. ตั้งแต่ภุมมะเทวดาขึ้นไปจนถึงพรหมโลกชั้นสูงสุด; **นี่ เราก็อเชื่อ.** แม้ที่สุดแต่ว่า **เรื่องในชาดก** ว่าต้นไม้พุดได้ สัตว์พุดได้ **นี่ เราก็ยังยอมเชื่อ.** หรือโพธิสัตว์นั้น เป็นสัตว์เดรัจฉาน เป็นลิง เป็นอะไร กระทั่งเป็นปลาตุ๊กก็ยังยอมเชื่อ **นี่เรา ยอมเชื่อกันขนาดนี้.**

แต่พอที่ศาสนาอื่น เราไม่ยอมให้; มีอะไรแปลกออกไปสักนิดเดียว เราหาว่าไม่จริงเสียทันที. **ทำไมไม่ยอมเชื่อว่าพระเยซูเป็นบุตรพระเจ้า?** พระเจ้าอยู่บนสวรรค์ ส่งพระเยซูลงมาเกิด, พระเจ้าส่งมาพุดแทนท่าน, พระเจ้าไม่ต้องลงมาเอง.

นี่ขอให้นึกดูให้ดีๆ ว่า **พระเจ้าที่ไม่ได้ลงมาเอง** แล้วใช้ให้พระเยซู ลงมาเกิด เพื่อสอนคนนั้น มันต่างกันอย่างไร? **พระเยซูมาจากไหน?** ถ้าว่า เชื่อว่ามาจากพระเจ้า มันก็ต้องดูกันอีกที ว่า **พระเจ้านั้นคืออะไร?** ถ้าพระเจ้า เป็นคนๆ อย่างพ่อแม่ คลอดลูกออกมา ส่งลูกออกมา; **นั่นมันคือความโง่** ของเราเอง. เขาไม่ได้หมายความว่าอย่างนั้น **มันมีอะไรที่ลึกกว่านั้น.**

การที่พวกคริสเตียนเขาจะพูดอย่างนั้น เขาก็ไม่ได้หมายความว่า อย่างนั้น มัน **ต้องตีปัญหา** คือความหมายของข้อความนี้ว่า **พระเจ้านั้นคืออะไร?**

อะไรเล่าที่จะส่งสิ่งทั้งหลายทั้งปวงออกมาได้ ถ้าว่ามีสิ่งทีเรียกว่าไถวัลยธรรม หรืออสังขตธรรม อย่างที่ได้พูดมาแล้ว.

ทั้งพุทธ, คริสต์ไม่เข้าใจคำสอนชั้นลึก.

เดี๋ยวนี้มันก็เหมือนกัน ทั้งพุทธและคริสต์ ในข้อที่ว่า เข้าใจคำสอน ในชั้นลึกนี้ไม่ได้. พุทธบริษัทนี้มีก็คน ที่เข้าใจคำสอนเรื่องอนัตตาและ เรื่องสุญญตา ซึ่งเป็นหัวใจของพุทธศาสนาว่า มันไม่มีตัวเรา, ว่ามันมีแต่ ธรรมชาติ, แล้วธรรมชาตินั้น ถ้ามองให้ลึกเข้าไป, ลึกเข้าไป, ก็กลายเป็น ไถวัลยธรรม คือสิ่งที่เป็นอันเดียวกันหมด ทั้งโดยเวลาและโดยพื้นที่. นี่ทำไม เราจึงไม่เข้าใจคำของพระพุทเจ้า? ทั้งที่เราเป็นพุทธบริษัท.

ที่นั่นอยู่ตรงนี้ มีก็คน ที่เข้าใจ คำว่าสุญญตา ว่าอนัตตา, หรือว่า สิ่งทั้งหลายทั้งปวงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น, ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ตัวตน เราเขา; มีแต่ธรรมชาติ เป็นไปตามกฎของธรรมชาติ โดยกฎของอิทัปปัจจยตา เป็นต้น? นี่พระก็สวดไม่รู้จักก็สิบครั้ง, ก็ได้ยินไม่รู้จักก็สิบครั้ง, แล้วก็หาคนเข้าใจยาก; นี่จะเรียกว่าหูของท่านไม่ได้ยิน, หรือว่าท่านไม่เข้าใจคำเหล่านี้.

นี่ ปัญหาอย่างนี้ มันก็เกิดขึ้นกับศาสนาอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็ ศาสนาคริสต์เถียน เพราะมันมีความหมายอย่างเดียวกัน มีเรื่องราวอย่างเดียวกัน : พระเยซูก็ได้พูดว่า ทำไมท่านจึงไม่เข้าใจคำของเรา? ก็เพราะว่าท่านไม่สามารถ ได้ยินคำของเรา. คัมภีร์ที่พวกคาธอลิกใช้กัน เขาแปลว่าเพราะท่านไม่ได้ยิน, ไม่ได้ hear, ไม่ได้ยินคำของเรา. คัมภีร์ที่พวกโปรเตสแตนต์ เขาใช้กันก็ว่า

เพราะว่า revelation ของเรา อยู่เหนือการรับของท่าน หมายความว่าสิ่งที่เราจะมาเปิดเผยนั้น มันอยู่เหนือการรับได้ของพวกท่าน; ฉะนั้นท่านจึงไม่เข้าใจ.

ตัวหนังสือที่แปลต่างกันอย่างนี้ มันก็โทษกันไม่ได้ มันก็ต้องต่างกันบ้าง; แต่ความหมายมันยังคงเดิม. ใช้คำว่า "เพราะท่านไม่ได้ยิน" นี่มันด่าเจ็บกว่า. อย่างอาตมาพูดอยู่กองไปหมดนี้ ท่านทั้งหลายก็ **ไม่ได้ยิน** คือท่าน **ไม่สนใจ**; ท่านไม่เข้าใจ ท่านไม่สนใจ มีค่าเท่ากับท่านไม่ได้ยิน เพราะว่า "สิ่งที่ข้าพเจ้านำมาเปิดเผยนี้ มันอยู่เหนือสมรรถภาพแห่งการรับของท่าน" อย่างนี้ มัน เป็นกันทุกศาสนา.

อย่างเรื่องเต้านี้ ก็ดูไม่ได้ยิน, พุทธก็เหมือนกับไม่ได้ยิน. เรื่องปรมาตมัน, เรื่องไภวฉัตร, เรื่องอะไรต่างๆ ของฮินดู ก็เหมือนกับไม่ได้ยิน เรื่อง revelation ของพระเจ้า ที่พระเยซูเอามาเผยแผ่สั่งสอน ท่านก็ไม่ได้ยิน ขอให้มองให้เห็นออกเห็นใจกันในข้อที่ว่า สิ่งที่เราเรียกว่า **ไภวฉัตรธรรม** มันอยู่ลึกอย่างนี้;

ความจริงบางอย่างของพุทธและคริสต์ก็มีทำนองเดียวกัน.

พระเยซูก็ยืนยันว่า ท่านไม่ได้รู้เอง, ท่านเอามาบอก "สิ่งที่ข้าได้ฟังจากพระองค์ ข้าก็นำมาบอกแก่โลก"; นี่พระเยซูว่าอย่างนี้. นี่ไปดูคัมภีร์โยฮันพวกนี้ จะมีเรื่องอย่างนี้ทุกๆ ไป ว่าพระเจ้าบอกพระเยซูอย่างไร; พระเยซูก็เอามาบอกคนอย่างนั้น.

นี่ก็ เช่นเดียวกับที่ว่า พระพุทธเจ้าท่านตรัสรู้อย่างไร อภิสมุพชุตติ อภิสเมติ - รู้และตรัสรู้ธรรมธาตุนั้นอย่างไร, แล้ว อาจิขติ เทเสติ ปญฺญเปติฯ - เอามาบอกเอามาแสดง เอามาเปิดเผย หมายความว่าท่านมิได้ทำมันขึ้นมา แต่ท่านได้ตรัสรู้สิ่งสิ่งหนึ่ง ซึ่งมันมีอยู่.

แต่พระเยซูไปพูดว่า พระเจ้าบอกมาแล้วเอามาบอกต่อ; มันก็ไม่ต่างอะไรกัน. ไม่ใช่ที่ท่านเป็นสิ่งนั้น, หรือท่านสร้างสิ่งนั้นขึ้นมา, ท่านบัญญัติสิ่งนั้นได้ด้วยตนเอง; ล้วนแต่ไปรับเอามาจากสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือคนใดคนหนึ่ง.

พระพุทธเจ้าท่านใช้คำตรงๆ ก็เลยว่า **รับเอามาจากธรรมชาติ** ในฐานะที่เป็นกฎของธรรมชาติ จึงเอามาบอกให้; แต่พระเยซูท่านจะพูดสำหรับคนที่มีสมมติมาก ในหมู่ชนที่ถือสมมติมากท่านก็บอกว่า **ได้ฟังมาจากพระบิดาคือพระเจ้า** แล้วก็มาบอกท่านทั้งหลาย, ถ้าดูตามตัวหนังสือในภาษาคนมันก็จะต่างกัน หรือจะไปกันคนละทาง. ถ้าดูตาม**ใจความทางภาษาธรรม** แล้วมันเหมือนกัน; เพราะ **มันมีอยู่สิ่งสิ่งหนึ่ง** ซึ่ง **ใครรู้เข้าเป็นคนแรก** แล้วก็มาบอกคนทั้งหลายได้.

เราต้องมีความเห็นอกเห็นใจ หรือผ่อนผันกันอย่างนี้ มันจึงจะพูดกันรู้เรื่อง; อย่ายืนยันไปเป็นภาษาธรรมอย่างเพียงภาษาคนอย่างเดียว. **ลองเทียบกันโดยความหมาย** แล้วก็ **จะพบว่ามันเหมือนกัน**; ถ้าจะเทียบกันโดยตัวหนังสือหรือคำพูด มันก็อาจจะต่างกัน ในคำพูดที่ต่างกัน. แต่ถ้าเกิดไปตีความหมายเข้า ก็พบว่ามันมีความหมายเหมือนกัน. อย่างพระเยซูจะพูดว่า **พระเจ้าส่งฉันมาพูดแทนพระเจ้า.** พระพุทธเจ้าก็ว่า **เราตรัสรู้ธรรมธาตุนั้นแล้ว**

ก็เอามาบอก; มันก็เหมือนกับว่าธรรมชาติเป็นผู้บอกพระพุทธเจ้า ในขณะที่เรียกกันว่าท่านตรัสรู้.

ผู้รู้ก็มีการกระทำอย่างนี้กันทั้งนั้น : ไปนั่งเฝ้ามือป้องหู ฟังเสียงธรรมชาติอยู่ในป่าจนได้ยิน แล้วก็เอามาบอกคนทั้งหลาย; นี่เป็นคำอุปมาว่ามีกิริยาเหมือนกับว่าเราไปนั่งฟังเสียงธรรมชาติอยู่กลางดง แล้วไม่เท่าไรก็ได้ยิน แล้วก็มาบอกคนทั้งหลาย.

คำกล่าวในศาสนาที่ต่างกันย่อมสันนิษฐานได้.

ฉะนั้นมันจึงมีปัญหาคำสำคัญที่สุด คือคำว่าพระเจ้า, พระเจ้านั้นคืออะไร? ที่บอกพระเยซู, แล้วให้มาสอนคน หรือพระโมฮัมหมัดก็เหมือนกัน ฟังมาจากพระเจ้า, คัมภีร์โคระอ่านทั้งหมดพระโมฮัมหมัดฟังมาจากพระเจ้า แล้วมาบอกคนทั้งหลาย. นี่ศาสนาเครือเดียวกันนี้ เขาก็มีอย่างนี้ทั้งนั้น. ศาสนายิว ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม จะมีว่าฟังจากพระเจ้าแล้วมาบอกคนทั้งหลาย.

ที่นี้ พระพุทธเจ้าท่านรู้มาจากธรรมชาติ ฟังมาจากธรรมชาติ แล้วก็มาบอกคนทั้งหลาย. นี่ถ้าเราจะไม่ยกทะเลาะกัน เราก็จะต้องสันนิษฐานลงไปทีหนึ่งก่อนว่า สิ่งที่เราเรียกว่าธรรมชาติกับสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้านั้น เป็นสิ่งเดียวกัน. เมื่อเขาอยากที่จะเรียกว่าพระเจ้านี้ได้ ตามภาษาคนธรรมดา; เราก็เรียกอย่างภาษาวិทยาศาสตร์ ว่าธรรมชาติ.

สิ่งที่เรียกว่า ธรรมชาติ นั้น คือ ปรากฎการณ์ทั้งหลาย, และกฎเกณฑ์ มีอยู่ในปรากฏการณ์ทั้งหลาย นี้ก็เป็นธรรมชาติ; ฉะนั้น สิ่งที่เรียกว่าสัจจะ หรือความจริง หรือ truths ทั้งหลายนั้น คือกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ ซึ่งใคร แต่งตั้งไม่ได้. มันเป็นกฎของธรรมชาติ; เพราะฉะนั้นมันจึงอยู่เหนือการ บีบบังคับของสิ่งใด มันเป็นกฎที่ตายตัว.

อย่างนี้เราเรียกว่า สัจจะ คือจริง มันไม่หลอก เรียกว่า อสังขตะ คือ ไม่มีสิ่งใดไปกระทำมันได้ ไม่มีใครไปเปลี่ยนแปลงมันได้อีกต่อไป. นั่นแหละ ถ้าจะเรียกว่าพระเจ้าก็ได้ หรือถ้าไม่เรียกว่าพระเจ้า ก็ เรียกว่าบิดาของเราก็ได้; เพราะว่าทุกคนออกมาจากกฎเกณฑ์อันนั้น. ทุกคนที่นั่งอยู่ที่นี้ คลอดออกมา ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ โดยสิ่งที่เป็นธรรมชาติ โดยกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ จึงคลอดออกมาเป็นมนุษย์ เป็นคนอย่างนี้. ทางโน้นก็เรียกว่า ออกมาจาก พระเจ้า คือธรรมชาติ. ฉะนั้นควรจะให้ความเป็นธรรม ผ่อนผันกันได้ ใน เรื่องกฎเกณฑ์ของธรรมชาตินั้น เรียกว่าพระเจ้าก็ได้.

.... ..

พิจารณาถอยหลังไปจะเห็นไถวัลยธรรมซึ่งเป็นสิ่งเดียวกัน.

ที่นี้ ดูถอยหลังเข้าไปๆ จะเป็นสิ่งเดียวกันทั่วไปหมด ทั้งโดยเวลา และโดยพื้นที่. สิ่งนี้อาตมาใช้คำว่า ไถวัลยธรรม เป็นชื่อของสิ่งที่นำมาบรรยาย กันที่นี้ตั้ง ๑๑ ครั้งมาแล้ว. เรื่องเดียวกันนี้พูดกัน ๑๑ ครั้งมาแล้ว. ท่านคงจะ จำได้, แล้วคงจะค่อยเข้าใจขึ้นเรื่อยๆว่า สิ่งที่เราเรียกว่าไถวัลยธรรมนั้นคืออะไร. เดียวนี้ก็กำลังพูดถึงสิ่งนี้อีก.

พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า ตถาคตสุต อธิวจนั ฐมุกกาโย อิติปิ,
 พุรุมกาโย อิติปิ, ฐมุกโต อิติปิ, พุรุมโต อิติปิ ซึ่งหมายความว่าท่าน
 ตรัสว่า ชื่อของฉันทัน ชื่อที่จะใช้เรียกฉันทันต่างๆกันนั้น จะเรียกว่าธรรมกายบ้าง
 ก็ได้ จะเรียกว่าพรมกายบ้างก็ได้ จะเรียกว่าธรรมภูติบ้างก็ได้ จะเรียกว่า
 พรมภูติบ้างก็ได้.

ถ้าพูดกันเป็นภาษาธรรมดาก็ว่า พระพุทธเจ้าท่านบอกเราว่า ชื่อของ
 ท่านนั้น ในความหมายด้านหนึ่งจะเรียกท่านว่า ฐมุกกาโย - ตัวหรือกายของธรรม
 ก็ได้; เอ้า, ที่นี้กาย แล้วก็จะถือว่ากายนี้แหละ; แต่ ธรรม นะ คืออะไร?
 กายของธรรม ตัวของธรรม ธรรมนั้นคืออะไร? ถ้ามันเป็นนามธรรม จะไปคว่ำ
 กันที่ไหน.

ระวังให้ดี, คำว่า ธรรม อย่างนี้ จะหมายถึงสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า,
 หมายถึงธรรมที่แท้จริงคืออสังตะ แต่ เรียกเป็นภาษาบาลีคำเดียวว่าธรรมธรรม
 ประเภทที่เป็นกฎของธรรมชาติ.

ที่เรียกว่าเป็น พุรุมกาโย นี้ - เป็นกายอันสูงสุด คำว่า พรม นี้มี
 ความหมายหลายอย่าง ความหมายทั่วไป แปลว่า สูงสุด; แต่ความหมาย
 เฉพาะศาสนา อย่างในประเทศอินเดีย พรม นี้แปลว่า ผู้สร้าง ผู้มีอยู่ก่อนใคร
 ผู้มีอำนาจเหนือใคร ผู้สร้างสิ่งทั้งปวง.

ทำไมพระพุทธเจ้าเอามาเป็นชื่อของพระองค์? ว่า พุรุมกาโย นี้
 เป็นชื่อของฉันทันก็ได้, ฐมุกกาโย นี้เป็นชื่อของฉันทันก็ได้, ฐมุกโต เป็นตัวธรรม

แท้ เป็นตัวธรรมแท้เป็นชื่อของฉันก็ได้, หรือ พุรุษมฤโต เป็นพรหม, เป็นพรหมแท้, นี่เป็นชื่อของฉันก็ได้. นี่พระพุทธเจ้าที่เป็นเนื้อหนังร่างกาย จะเป็นได้อย่างนั้นหรือ?

พระพุทธเจ้าท่าน ไม่ได้หมายถึงเนื้อหนังร่างกายที่เป็นคน ที่เกิดมาจากบิดามารดา; แต่ท่าน หมายถึงอะไรอันหนึ่งซึ่งเป็นธรรม, แล้วก็ธรรมยิ่งๆ ขึ้นไป ประเภทที่ไม่อยู่ใต้เหตุปัจจัย จนกระทั่ง เป็นอสังขตธรรม คืออะไรเปลี่ยนแปลงไม่ได้; คือเป็นสัจจะจริง จนอะไรไปเปลี่ยนแปลงไม่ได้

รู้จักพระพุทธเจ้าอย่างนี้แล้ว ก็พบว่ามันมีสิ่งหนึ่ง ซึ่งจะเรียกว่าพระเจ้ายกได้ เรียกว่าพระธรรมยกได้. ที่แสดงออกมาในรูปของพระพุทธเจ้า, เป็นองค์พระพุทธเจ้า; อย่างที่เราทำพระพุทธรูปไว้เต็มไปหมดนั้นแหละ เหมือนหรือไม่เหมือน. แต่เขาหมายถึงว่ากายของธรรม หรือกายของพรหม คือสิ่งที่มองเห็นไม่ได้ด้วยตา ไม่อยู่ในรูปแบบ ไม่แสดงได้ด้วยรูปแบบ ไม่บัญญัติด้วยคำบัญญัติใดๆ ได้.

ฉะนั้นทุกคนที่มาที่นี่ ควรจะเข้าใจเรื่องนี้ โดยการได้เห็น ภาพปั้นจำลองหินสลักที่อยู่รอบๆ ตึกหลังนี้* ที่ตรงไหนเป็นพระพุทธเจ้า ตรงนั้นเขาทิ้งว่างไว้, เห็นไหม? เพราะคนพวกนี้ยุคนี้ หรือศิลปินเหล่านี้ ทำตามหลักเกณฑ์ที่ว่า พระพุทธเจ้าพระองค์จริง แสดงด้วยรูปไม่ได้, ธรรมะจริงแสดงด้วยรูปไม่ได้, สิ่งขะจริงก็แสดงด้วยรูปไม่ได้. เพราะฉะนั้นในหินสลักรุ่นแรกที่สุดยุคสมัยก็ ตาม ยุคภารต ก็ตาม จะหาไม่พบรูปพระพุทธ และ รูปพระ-

* คือโรงมหรสพทางวิญญาณ ในสวนโมกขฯ

ธรรม หรือ รูปพระสงฆ์; จะเป็นสัญลักษณ์บ้าง เป็นว่างบ้าง; แม้แต่รูปพระสงฆ์ เขาก็ยังไม่ทำกัน. เพราะพระสงฆ์ที่แท้จริงก็แสดงด้วยรูปไม่ได้ เช่นเดียวกับพระพุทธเจ้าเหมือนกัน. นี่ความเป็นอันเดียวกัน ลึกซึ่งละเอียดจนเป็นถึงอสังขตธรรม เป็นไภวฉลยธรรม เป็นต้น.

นี่ขอให้เราเข้าใจคำว่า **ธรรม** ในพุทธศาสนา นี้ก็ดี ว่า **เข้าถึงไภวฉลยธรรม**. แต่ถ้าเราพูดว่าพระพุทธเจ้าเป็นธรรม, เป็นตัวธรรม; เราอย่าไปหมายถึงตัวเนื้อหนัง. เราต้องหมายถึงอะไรอันหนึ่ง ซึ่งลึกไปกว่านั้น. เพราะฉะนั้นเมื่อ **พระเยซูพูดอย่างนั้นบ้าง เราก็ต้องยอม** ว่านั่นเข้าถึงพระเจ้า; แต่ไม่ใช่พระเจ้าอย่าง มีตัวมีตน เป็นคนหนวดยาวถือไม้เท้า นั่นเป็นพระเจ้าสำหรับเด็กๆ. ถ้าพระเจ้าเป็นอย่างนั้นจริง ก็เป็นว่ามันเป็นคำพูดที่โง่เกินไป.

แต่แล้วระวังให้ดี, เขาฉลาดจนกลายเป็นทำให้เรานี้แหละโง่ไปว่า เราเข้าใจว่าพระเจ้าเป็นอย่างนั้น. ถ้าเราไปเข้าใจพระเจ้าคือคนที่ถือไม้เท้าหนวดยาว; นี่เราก็โง่ - โง่ - โง่ - แสบจะโง่. เพราะเขาไม่ได้ต้องการอย่างนั้น; แต่เขาจำเป็นจะต้องเขียนภาพอย่างนั้น, เพราะมันต้องเขียนภาพ.

นี่การที่ไม่เขียนภาพเสียเลยนี้มันฉลาดกว่า จริงไหม? **การที่ไม่เขียนภาพพระเจ้าหรือพระพุทธเจ้าเสียเลยนี้** ฉลาดกว่าที่จะไปเขียนเข้า หรือไปทำเข้า ไปปั้นเข้า; เพราะ **สิ่งที่เรียกว่าธรรมนั้น แสดงไม่ได้ด้วยรูปภาพ**.

ในที่สุดก็เห็นว่า **จะเรียกว่าธรรม** ก็ได้, **จะเรียกว่าพระเจ้า** ก็ได้, หรือเรียกว่า **สัจจะ** ก็ได้ **อสังขตะ** อะไรก็ได้; ล้วนแต่แสดงไม่ได้ด้วยรูป. นั่นแหละคือสิ่งที่เป็นอย่างเดียวกัน จนเรียกได้ว่า เป็นไภวฉลย, ไภวฉลยตา.

พิจารณาตุลิ่งที่เป็นวัตถุสันนิษฐาน.

ที่นี้เขาจะพูดเลยไปถึงกับว่า บ้านเมืองของพระเจ้า, นี่ฟังดูให้ตี
อยู่ที่ไหน? ถ้าบ้านเมืองของพระเจ้า มีสวรรค์มีวิมาน อย่างที่เขียนในรูปภาพนี้
มันก็โง่ ยิ่งกว่าโง่ - โง่ - โง่ - สักก็ร้อยโง่พันโง่ มันก็ไม่เท่า. หรือถ้าจะยิ่งเข้าใจ
ไปว่านิพพานเป็นบ้านเมืองทำนองนั้นแล้ว ก็ยิ่งโง่กว่านั้นอีก; แต่เขาก็ต้อง
เขียน, ต้องพรรณนาว่า ในเมือง ในบ้าน ในวัง ของพระเจ้า เป็นอย่างนั้นๆ,
พระเจ้านั่งตรงนั้น, เทวดานั่งตรงนี้ อะไรวางนี้; มันก็ต้องเขียนอย่างนั้น
แหละ เขียนอย่างอื่นไม่ได้, ถ้ามันจะต้องเขียน.

ที่นี้เราต้องถือว่า เมืองของพระเจ้านั้นคือไภวฉลยธรรม. พระเจ้า
ท่านประทับนั่งอยู่บนบัลลังก์ ในท่ามกลางเมืองของท่าน คือไภวฉลยธรรมหรือ
อสังขตธรรมก็ได้; เพราะว่าไภวฉลยธรรมย่อมนับเป็นอสังขตธรรม. ฉะนั้น อสังขต-
ธรรมนั้นแหละคือบ้านเมืองของพระเจ้า, ที่อยู่ของพระเจ้า. เมื่อคนหรือ
สัตว์หลุดพ้นไปจากโลกนี้แล้ว ไปอยู่กับพระเจ้าแล้ว ก็ไปอยู่ที่บ้านเมืองนี้, ซึ่ง
หมายถึงภาวะที่เป็นสังขตะเป็นไภวฉลย. นี่เราจะต้องมองดูกันอย่างนี้ จึงจะ
เกิดความเป็นธรรมหรือยุติธรรม.

ที่นี้เราจะเอาแต่เราข้างเดียว; อย่างที่ได้ยกตัวอย่างมาแล้วข้างต้น
ว่า พระเยซูลงจากสวรรค์มาเกิด เราไม่เชื่อ; แต่พอพูดว่าพระพุทธเจ้าลงจาก
สวรรค์มาเกิดเราเชื่อ. นี่คือ ความที่ไม่รู้ ก็ทำให้เกิดความลำเอียง.

ขอให้เข้าใจให้ดีๆ ว่าคำพูดว่า "บ้านเมือง" ถ้ามันหมายถึงทางวัตถุ
ก็คือบ้านเมืองอย่างนี้; แต่ถ้ามันหมายถึงบ้านเมืองในภาษาธรรมะ แล้ว เช่น

บ้านเมืองของพระเจ้า หรือว่าเมืองนิพพานที่พระอรหันต์ทั้งหลายจะเข้าไปสู่แล้ว มันไม่ใช่บ้านเมืองอย่างนี้ มันไม่ใช่วัตถุอย่างนี้. มันเป็นไถวัลยธรรม เป็นอสังขตธรรม, เป็นที่ต้องใช้คำพูดอย่างหนึ่งว่า "ความไม่มีอะไร". มันมีความไม่มีอะไร เหมือนกับที่มีอยู่ที่นี้, ไม่มีอะไรทุกอย่าง ที่เหมือนกับที่มีอยู่ที่นี้; นั่นแหละคือบ้านเมืองของพระเจ้า, หรือว่า นิพพานที่พระอรหันต์ทั้งหลายจะเข้าไปสู่.

พูดว่า "เข้าไปสู่" นี้ ก็พูดเป็นคำสมมติ ภาษาชาวบ้าน ภาษาเด็กๆ เมื่อจิตถึงความเป็นอย่างนี้ แล้วก็หมดความรู้สึกเป็นตัวเราตัวเขา เป็นไถวัลยธรรมอย่างเดียวกันหมด; อย่างนี้เราเรียกว่า ความเข้าไปสู่สิ่งนั้น. แล้วคนก็จะเข้าใจไปว่า เดินไป คลานไป หรือว่าขี่รถไป หรือว่าเหาะไป เข้าไปสู่สถานที่นั้น; อย่างนี้มันก็เลยเป็นเรื่องที่น่าหัว.

ไปหาว่าเขาโง่; แต่ที่แท้เขาได้ทำไว้ให้เราโง่. เขาพูดไว้ฉลาดเกินไป จนเราไม่เข้าใจ, เราคิดว่าเขาพูดโง่ๆ; แต่เขาได้พูดไว้สำหรับให้เรากลายเป็นคนโง่; เราไม่รู้, แล้วก็พูดว่าเขาโง่. เราก็โง่ ๒ ข้อ ๓ ข้อ นี่เป็นเรื่องที่น่าหัว มันมีอยู่อย่างนี้.

นี้จะขอสรุป คำว่า ไถวัลยธรรม ว่าเป็นสิ่งที่เรียกว่าอสังขตธรรม ไว้อย่างนี้เสมอไป; ไม่ว่าจะพูดเรื่องอะไร คราวไหน แล้วบ้านเมืองของเจ้านั้นคืออสังขตธรรม, หรือสิ่งที่เรียกว่า อสังขตธรรมนั่นแหละคือบ้านเมืองของพระเจ้า ถ้าพูดอย่างสมมติ. ถ้าไม่พูดอย่างสมมติก็คือ นิพพานในพระพุทธศาสนานั้นคืออสังขตธรรม, เข้าถึงนั่นก็คือนิพพาน หรือเข้าสู่อสังขตธรรม. ถ้า

พูดอย่างสมมติ ก็บ้านเมืองพระเจ้าสวยามาก, เต็มไปด้วยทอง, เต็มไปด้วยเพชรนิลจินดา, เต็มไปด้วยอะไรต่างๆ, เขาก็ไม่ได้หมายความว่าอย่างนั้น แต่คนมันต้องเขียนรูปภาพอย่างนั้น.

ฉะนั้นแม้แต่ศาสนาคริสต์ียน ก็ต้องแปลความหมายเช่นเดียวกับศาสนาพุทธ; ที่พูดไว้ในภาษาคน นี้ก็อย่างหนึ่ง เช่นว่า "เมืองแก้ว กล่าวแล้วคือพระนิพพาน" อย่างนี้ มันก็ **ต้องพูด ให้คนที่มันชอบอย่างนั้น** ได้สนใจในนิพพาน. แต่ถ้าพูดสำหรับคนรู้ก็ว่า เข้าสู่วิสัยขาร คือไม่มีอะไรปรุงแต่ง, ไม่มีอะไรปรุงแต่งได้อีกต่อไป; เข้าถึงสิ่งหรือภาวะอย่างหนึ่ง ซึ่งภาษาธรรมดาไม่มีสำหรับจะพูด เลยต้องพูดว่าเป็นอภัยาคะ คือพูดว่าอะไรก็ได้. ที่พูดว่าเป็นอะไรก็ได้" คือ **นิพพาน** หรือ **อสังขตะ** หรือ **อมตะ** หรือ **สัจจะ** หรืออะไรแล้วแต่จะเรียก.

ดูสังขตะ, อสังขตะหรือนิพพานในศาสนาคริสต์.

ที่นี้เราก็ดูว่า ในศาสนาคริสต์ียนนั้น มีเรื่องนิพพาน หรือเรื่อง **อสังขตะ** อย่างไร? ที่เราไปหาเขาว่าไง หรือเป็นศาสนาที่ต่ำต้อย ไม่มีสาระอะไร; อยากจะบอกให้รู้เลยว่า ไบแรกของคัมภีร์ไบเบิลของคริสต์ียน ไบแรกเลย แผ่นแรก ๒ หน้า นั้น มีพูดถึงสังขตะและอสังขตะ.

ว่าต้นไม้ต้นหนึ่ง พอไปกินลูกของมันเข้า ก็เกิดความรู้ว่านี่ดีนี่ชั่ว แล้วก็ตาย; คนนั้นก็ตาย, แล้วต้นไม้อีกต้นหนึ่ง ไปกินลูกของมันเข้า แล้ว

เขาก็ไม่รู้จักตาย มีชีวิตนิรันดร ไม่รู้จักตายอีกต่อไป; คัมภีร์ไบเบิลพูดไว้ในไบเบิลว่า.

เรื่องต้นไม้ ๒ ต้น ต้นหนึ่งไปกินเข้า จะเกิดความรู้สึกเป็น ๒ อย่าง คือ ดีชั่ว บุญบาปสุขทุกข์ เป็นต้น. พอไปกินเข้าแล้วจะตาย คือจะยึดมั่นถือมั่น ระหว่างดีกับชั่ว ระหว่างบุญกับบาป เป็นต้น; แล้วจะต้องตาย คือมีความทุกข์.

ที่นี้ต้นไม้อีกต้นหนึ่ง ถ้าไปกินลูกเข้าแล้วจะไม่รู้จักตาย คือทำให้มีปัญญา หูตาสว่างไสวหมด ไม่เห็นโดยความเป็นคู่ ว่าดีชั่ว บุญบาป สุขทุกข์, แล้วก็ไม่ยึดถืออะไร, แล้วก็ไม่มีตัวเรา; ก็เป็นอสังขตะ หรือเป็นไภวฉลย คือ ไม่รู้จักตาย และ เป็นนิรันดร.

นี่อาตมาก็ถูกตำราเรียกว่า เอาใจออกห่างจากพุทธศาสนา ไปเข้าข้างคริสเตียน ยกย่องเชิดชูอะไรนี้ เรื่องนี้ขอยืนยันว่าไม่เป็นความจริง; เป็นเรื่องที่พูดตามจริง เป็นเรื่องที่พูดตามที่มีอยู่อย่างไร. แล้วก็ไม่ได้แก่งตีความหมายให้เป็นประโยชน์, หรือให้โทษแก่ฝ่ายใด. พูดไปตามจริง จึงพยายามชี้อย่างยิ่งที่จะให้เห็นว่า ในทุกศาสนามีสิ่งเรียกว่าไภวฉลยธรรม อันเดียวกัน ข้อเดียวกัน. ใครเข้าถึงแล้ว จะหมดความยึดถือที่แยกเป็นศาสนานั้น เป็นศาสนา นี้ จนได้ดูถูกดูหมิ่นกัน นี้ขอให้ฟังให้ดีๆ อย่างนี้.

.... ..

ความยึดมั่นถือมั่นนี้เป็นต้นเหตุอันเดียวกันทุกศาสนา.

ทีนี้ก็ดูว่ามันจะเป็นต้นตอเดียวกันได้อย่างไร? ในประเทศอินเดีย ก็มี พุทธศาสนา แล้วก็สอนเรื่องมีกุศลอกุศล มีดีมีชั่ว มีบุญมีบาป มีสุขมีทุกข์; แล้วก็ **อย่ายึดถือทั้ง ๒ ฝ่ายนี้** แล้วก็หลุดพ้นออกไปจากโลกนี้ได้. นี่เป็นหลักใหญ่ในประเทศอินเดีย, จะเป็นพระพุทธรูปศาสนาก็สอนอย่างนี้, ศาสนาอื่น ก็สอนอย่างนี้. มันจะต่างกันบ้างก็ตรงแต่วิธี ที่อย่าไปยึดถือสิ่งเหล่านั้นนั้น จะทำอย่างไร; นี่มันก็ต่างกันบ้าง.

ฉะนั้นจึงเป็นศาสนาฮินดูบ้าง เป็นศาสนาพุทธบ้าง ศาสนาไซนะบ้าง; แม้ที่เป็นศาสนาฮินดู เขาก็ปรับปรุงใหม่ทุกทีๆ จนมองไม่ออกว่าเป็นพุทธศาสนา หรือเป็นเวทานตะอยู่แล้ว จะผิดกันก็แต่เพียงว่าชื่อ. เมื่อเขาเรียก ว่า **อาตมัน** เรียกว่า **ปรมาตมัน** เราก็มาเรียกว่า **นิพพาน**; อย่างนี้เป็นต้น. แต่ถ้าดู ความหมายแท้ๆ แล้ว เขาต้องการจะให้สิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นอสังขตะ อะไร ปรับปรุงแต่งไม่ได้; พอรู้จักสิ่งนั้น เข้าถึงสิ่งนั้นแล้วก็จบกัน. ในอินเดียก็มี อย่างนี้.

ที่นั่นนอกอินเดียไปทางตะวันตก ไปทางศาสนาฮิว ศาสนาคริสต์ียน มันก็เกิดมีหลักอย่างนี้ขึ้นมา คืออย่าไปยึดว่านี่ดีแล้วก็ชอบ, นี่ชั่วแล้วก็เกลียด, จึงจะหลุดพ้น จึงจะเป็นชีวิตนิรันดร คือหลุดออกไปได้เป็นชีวิตนิรันดร โดย ส่วนลึกโดยความหมายส่วนลึก มันเหมือนกันอย่างนี้. แล้วเราจะถือว่า ใคร ขโมยของใครมา? หรือว่า ใครเอาอย่างใคร? เราอย่าคิดอย่างนั้นไม่ดีกว่าหรือ ว่าใครขโมยใครเขาไป?

ถ้าเราจะคิดอย่างนั้น มันก็เป็นเรื่องนักประวัติศาสตร์, ไม่ใช่เรื่อง
 สอนศาสนาหรือศีลธรรม. ถ้าคิดอย่างนั้น อาจจะเถียงกันได้ จนได้ชกต่อย
 กันได้; เพราะการแย่งกรรมสิทธิ์ของความรู้ข้อนี้. ถ้าจะพูดถึงศาสนาคริสต์
 มันก็มีหลังพุทธศาสนา ก็จะมีพูดได้ว่า เอาของพุทธศาสนาไป. แต่ถ้าพูดถึง
 ศาสนายิว ซึ่งมัน อาจจะมีอยู่ก่อนพระพุทธศาสนาด้วยซ้ำไป หรืออย่างน้อยก็พ้อง
 สมัยกัน; มันก็ไม่มีใครว่าขโมยใคร? หรือใครยืมเอาใครไป? ในหลักที่ว่า
 อย่าไปยึดเรื่องดีเรื่องชั่วนะ จะเป็นทุกข์นะ จะตายนะ.

นี่เราก็มานึกเสียว่า นี่มันเป็นสมบัติของธรรมชาติ; จำคำว่า
 สมบัติของธรรมชาติ ไว้มันมีไว้แบบนี้. ใครเข้าถึงก็ รู้แบบนี้ เห็นอย่างนี้
 แล้ว ก็ดับทุกข์ได้อย่างนี้; ที่ไหนก็ตาม, เมื่อไรก็ตาม.

ถ้าเราจะคิดถึงข้อที่ว่า ในคัมภีร์ของเราเอง ก็ได้กล่าวไว้ว่า พระพุทธเจ้าท่านมี
 จำนวนนับไม่ถ้วน ชั่วระยะนี้ : พระกกุสันโธ โจนาคม กัสสปะ
 สมณโคดม อะระหันต์ก็มี; แล้วยังถอยไปอีก ๗ พระองค์, แล้วถอยไปอีก ๒๘
 พระองค์, แล้วก็ล้วนแต่สอนเหมือนกันหมดเลย; จะว่าอย่างไร; ล้วนแต่
 สอนไม่ให้ยึดมั่นถือมั่น สอนอริยสัจ ๔ สอนอะไรด้วยกันทั้งนั้น. นั่นมัน
 เมื่อไรที่ไหน มันก็เลยเอาเป็นหลักฐานไม่ได้ ว่ามันก็ร้อยปีพันปีหมื่นปีมาแล้ว
 เป็นต้น เลยยกให้ เป็นสมบัติของธรรมชาติ ว่าถ้าใครก็ตาม ถึงที่สุดแห่งความรู้
 จะต้องรู้อะไร; แม้ไม่รู้หมด รู้ตั้งคอนก็ยังมี รู้จักครึ่งหนึ่งก็ยังมี ว่าเริ่มจะไม่
 ยึดถือนี้ก็ดีแล้ว, ดีกว่ายึดถือโดยประการทั้งปวง. ฉะนั้น ขอให้พึงเล็งไปยังจุด
 ของเรื่อง คือความเป็นไถวัลยธรรมของธรรมชาติ มีอยู่อย่างเด็ดขาด
 และตายตัว.

คำสอนของยิวและคริสต์ก็มีคล้ายพุทธในเรื่องไถ่ด้วยธรรม.

เมื่อพูดถึงคำสอนของพระเยซูโดยตรง นี่หมายความว่าตอนหลังจากมาจากศาสนาของพวกยิว ก็จะต้องพบว่า มีสอนอะไรๆ คล้ายกันมากขึ้นทุกที โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ที่เราจะเข้าใจไม่ได้ง่ายๆ และ พวกคริสเตียนเองก็ไม่เข้าใจ คือประโยคที่ว่า "จงสละชีวิตแล้วจะได้ชีวิต" เพราะว่าคำพูดนี้ เขาเจตนาจะพูดให้ศักดิ์สิทธิ์; จึงพูดว่า "จงสละชีวิตแล้วจะได้ชีวิต" เราก็ดูว่าเขาโง่; แต่เราโง่กว่าเขา ๒ - ๓ เท่า. เราไม่รู้; เราก็ดูว่าเขาพูดบ้าๆ บอๆ. เราหลับ บ้าบอกว่าเขาหลายเท่า; เราก็ยังไม่รู้.

ชีวิตชนิดที่ต้องสละเสีย ก็สละเสีย, แล้วก็ได้ชีวิตชนิดที่ควรจะได้ คือความไม่ตาย. ชีวิตทางเนื้อหนัง ความสุขทางเนื้อหนังนี้สละเสีย แล้วก็จะได้ชีวิตหรือความสุขทางวิญญาณ คือทางธรรมะ ซึ่งไม่ใช่ทางเนื้อหนังก็แล้วกัน; แล้วมันก็จะ ไม่มีความทุกข์ คือจะไม่รู้จักตาย.

ที่นี้ว่า ถ้าเราจะพูดอย่างพุทธบ้าง ก็พูดว่า "สละธรรมะอย่างสังขตะเสียสิ แล้วจะได้ธรรมะอย่างอสังขตะ", ให้สละสังขตะเสียสิ แล้วก็ได้อสังขตะ; แต่ทั้งสังขตะ และอสังขตะ มันเป็นธรรมเหมือนกัน, ธรรมชาติเหมือนกัน.

ธรรมชาตินี้มัน เป็นเรื่องปรุ่่งแต่ง, ธรรมชาตินี้ไม่มีการปรุ่่งแต่ง สละธรรมชาติที่เป็นเรื่องของการปรุ่่งแต่งเสีย; แล้วจะได้ธรรมชาติของการที่ไม่ปรุ่่งแต่ง. นี่สละธรรมเสียสิ แล้วจะได้ธรรม. นี่ก็เหมือนกับที่พระเยซูพูดว่า "สละชีวิตเสียสิ แล้วก็ได้ชีวิต". ฝ่ายเราก็ "สละธรรมเสียสิ แล้วก็ได้ธรรม".

เพราะมันมี **ธรรมที่ควรสละ คือสังฆตธรรม** แล้วก็ได้**ธรรมที่ถาวรแท้จริง คือสังฆตธรรม**; อย่างนี้ใครผิดใครถูก?

ที่นี้เรามันลำเอียง เรามันรักตัวกู แล้วก็เกลียดผู้อื่นหรือตัวกู. ความคิดหรือคำพูด มันก็ไปในทางที่จะให้คนอื่นฉิบหายทำเดี๋ยว; ยกย่องตัวเองเสมอไป. **นี่เป็นเหตุให้ไม่เข้าใจไถวัลยธรรมหรือไถวัลยตา คือความที่มันเหมือนกัน** อย่างเดียวกัน ทั้งโดยเวลา ทั้งโดยเนื้อที่ ของสิ่งที่เป็นธรรมชาติ อันแท้จริง ซึ่งทุกคนพยายามจะเข้าถึงสิ่งนี้ แล้วก็นำมาบอก นำมาสอน. ใครถึงก่อนรู้ก่อนด้วยตนเอง ก็เรียกว่าพระศาสดาหรือพระพุทธเจ้า. นี่เรียกว่าสิ่งทีเรียกว่า **ไถวัลยธรรม** นั้น **ก็มีอยู่โดยสมบูรณ์** แม้ในศาสนาคริสต์ียน.

ไถวัลยธรรมเป็นธรรมแท้ ซึ่งบาลีเรียกว่า "ธรรม".

แล้วที่นี้เราก็จะพูดกันถึงเรื่องนี้ ให้ละเอียดออกไปอีกหน่อย; แต่มันก็เป็นเรื่องชวนง่วงนอน ก็บอกให้รู้ล่วงหน้า คือว่าสิ่งที่เป็น **ไถวัลยธรรม** หรือเป็นธรรมแท้จริงนี้ คือธรรมชั้นลึกสุด ไม่มีอะไรลึกกว่านี้ เราเรียกกันง่ายๆ ว่า **"ธรรม"** ในภาษาบาลี; ไม่มีคำอื่นเรียก ผิด ใจ หลอก อะไรนี้ก็เรียกว่าธรรม. **จริงแท้ ถูกที่สุด มีประโยชน์ที่สุด ก็เรียกว่า ธรรม, ทำไม่เป็นอย่างนี้? เพราะว่ามันเป็นของจริงเหมือนกัน.** นี่มันจริงอย่างนี้, นี่มันก็จริงอย่างนี้. **ที่จะเป็นทุกข์ มันก็ต้องทุกข์จริง; ที่จะไม่ทุกข์มันก็ต้องไม่ทุกข์จริง.**

เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าท่านจึงตรัสว่า ทุกข์ อริยสัจ - สัจจะอัน
ประเสริฐคือทุกข์, ทุกขสมุทัย อริยสัจ - สัจจะอันประเสริฐคือเหตุให้เกิดทุกข์,
ทุกขนิโรธ อริยสัจ - สัจจะอันประเสริฐ คือการดับไม่เหลือแห่งทุกข์, ทุกขนิโรธ
คามินี ปฏิปทา อริยสัจ - สัจจะอันประเสริฐคือทางให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์.

นี่เรามันยังไม่รู้เรื่องนี้. พอได้ยินคำว่าทุกข์ เราก็สะดุ้ง แล้วไม่อยากจะ
แตะต้องเกี่ยวข้อง; พอได้ยินว่าสุข เราจึงจะสนใจ. เราก็เลยไม่รู้สัจจะ
เพราะว่ามันจะเป็นอะไร มันก็ เป็นสัจจะตามแบบของมันในส่วนลึกที่เป็น
ไภวัญญธรรม:-

ส่วนที่ไม่เที่ยง, มันก็ไม่เที่ยงจริงๆ เหมือนกัน. นี่มันเป็นสัจจะ
ว่ามันไม่เที่ยง; เพราะมันเป็นไปตามกฎของไภวัญญธรรมส่วนที่ไม่เที่ยง. ถ้าว่า
เที่ยง มันก็จริงเหมือนกัน : สิ่งที่ยั่งยืนไม่ใช่ออย่างนั้น แล้วมันจะต้องเที่ยง.
มันเป็นไปในทางที่ว่า เป็น ตัวไภวัญญธรรมแท้ เลยก็มี ของเที่ยง ของไม่เที่ยง
ขึ้นมา. แต่แล้ว ทั้งสองอย่างนี้ ก็เป็นสัจจะด้วยกัน : นั่นสัจจะสำหรับ
ไม่เที่ยงหรือเปลี่ยนแปลงเรื่อย, นี่สัจจะสำหรับไม่มีการเปลี่ยนแปลงเลย.

อย่างที่ได้อธิบายมาแล้วข้างต้นว่า ตัวแท้ดั้งเดิมเป็นอสังขตะ, เป็น
สัจจะแท้จริงที่สุด คือไม่เปลี่ยนแปลง, แล้วก็ต่อมาคลอດออกมาเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง
และเปลี่ยนแปลง แต่มันก็มีสัจจะติดมา คือมันเป็นไปตามกฎของการที่มันจะ
ต้องเปลี่ยนแปลง. ฉะนั้นความทุกข์ก็เป็นของจริง; ความดับทุกข์ก็เป็นของ
จริง; ฉะนั้นเราจึงต้องรู้ของจริงนี้ ทั้งฝ่ายที่เป็นทุกข์ และทั้งฝ่ายที่ไม่เป็นทุกข์
ก็เลยเรียกว่าสัจจะก็แล้วกัน.

ที่นี้ตัวสัจจะแท้ๆ จะเป็นรู้เรื่องอะไร ถ้ามันเป็นสัจจะแล้วก็เรียกว่า **จริง**, มีลักษณะเป็นไถ่ด้วยธรรม. เพราะว่าถ้า**สัจจะจริง** ต้องเป็นไถ่ด้วยธรรม. สัจจะจริงต้องไม่มีอะไรแต่ต้องให้เปลี่ยนแปลง ให้ผิดไปจากเดิมได้; ฉะนั้น จึงเป็นสิ่งที่มืออยู่อย่างนั้น, เป็นอยู่อย่างนั้น มืออยู่อย่างนั้น, หรือเรียกว่ามีสภาพอย่างนั้น มีอะไรอย่างนั้น อยู่ตลอดเวลา.

นี่ขอเตือนไว้เสมอว่า นี่ยืมคำพูดชาวบ้านไปใช้ ที่ว่ามีอยู่อย่างนั้น เป็นอยู่อย่างนั้น, สำหรับสิ่งที่มืออยู่ได้โดยไม่ต้องมีความมี หรือเป็นอยู่ได้โดยไม่ต้องมีความเป็น ที่เรียกว่าไถ่ด้วยธรรม.

รู้จัก "ความจริง" แล้วจะเห็นความไม่มีอย่างนั้นอย่างนี้.

นี่ก็ต้องฟังถึงถึงความจริงอย่างนี้ก่อนเดี๋ยวมันก็จะหายไปหมด ว่านั่น เป็นพุทธ นี่เป็นคริสต์ นี่เป็นอิสลาม นี่เป็นไทย นี่เป็นฝรั่ง; นี่มันจะค่อยๆ หายไป แล้วมองดูถึงตัวความจริงของธรรมชาติมากขึ้น; เช่นว่า มันเป็นคน มันมีกาย มีร่างกาย มีจิตใจ กระทั่งมันมี รูป เวทนา สัญญาสังขาร วิญญาณ กระทั่งมีธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม อากาศธาตุ วิญญาณธาตุ. ดูลึกขึ้นไปอีก ธาตุทั้งหลายก็เป็นสักว่าสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติ; ในที่สุด เป็น **สังขตธรรมเหมือนกันหมด** คือมีปัจจัยปรุงแต่ง ในบรรดาธาตุทั้งหลายเหล่านี้.

ธาตุที่ตรงกันข้าม คือสังขตธาตุนั้น ยังไม่พูดถึง, หรือมันเอาใส่กันไม่ได้. แต่เนื้อมันก็มีแต่ธาตุที่เป็นสังขตธาตุ มีการปรุงแต่งได้ต่างกัน;

เพราะฉะนั้นมันเกิดการปรุ่ดแต่งต่างกััน คัดได้ต่างกััน เลยมีมีมิงมีภู : ฝรั่งก็เกลียดไทย ไทยก็เกลียดฝรั่ง อย่างนี้; เพราะมันไปถือเอาส่วนใดส่วนหนึ่ง ซึ่งยังมีใช้ส่วนลิกหรือส่วนแท้ ของสิ่งที่เรียกว่าความจริงนั่นเอง.

ฉะนั้นเมื่อจะให้เป็นไถว้ลยธรรมร่วมกันได้หมดทุกศาสนา ต้องถือเอาคำว้่า **สัจจะนี้เป็นหลัก,** แล้วก็ต้องจริงแท้ด้วย ไม่ใช่จริงอย่างว้่าเอาเองจะใช้ได้กับทุกศาสนา; ไม่ว่าศาสนาไหนหมด มีสิ่งสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นจุดศูนย์กลางของความสนใจ หรือควรจะรู้ ของความรู้ ว้่าคือสิ่งที่เรียกว่าความจริง หรือ **สัจจะ** เป็นไถว้ลยธรรม รู้แล้วทำให้ไม่มีเราไม่มีเขา.

.....

ทุกศาสนามีหลักปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นเหมือนกัน.

ที่นี้ยังมีสัจจะส่วนที่เย่ยลงมา คือว้่าทำอย่างไ้จึงจะรู้ ความที่ไม่ต้องมีเรา มีเขา? หรือว้่าทำอย่างไ้จึงจะสลัด ความมีเรามีเขาออกไปได้โดยวิธีใด? นี่มันก็แยกกลงมาเป็นส่วนน้อยๆ สำหรับศึกษา สำหรับปฏิบัติ; สำหรับจะที่มาเป็นผลของการปฏิบัติ.

แม้ พระเยซูก็ได้พูดว้่า "สัจจะที่่จะทำให้ท่านหลุดพ้นเป็นอิสระ". นี้ อยากจะช้้อมดูสักหนอยว้่า ใครเคยได้ยินบ้างประโยคนี้? ประโยคที่ว้่า สัจจะ *The Truth* จะทำให้พวกท่านหลุดพ้นและเป็นอิสระ; นี้เป็นคำของพระเยซูพูดอยู่ที่คัมภีร์นั้น เล่นนั้นหน้านั้น อ้างได้เลย.

แต่เราทำไมไปคิดว่า "พวกคริสเตียนสอนว่า ให้เชื่อพระเจ้า พระเจ้า จะทำให้เป็นอิสระ" เราโง่หรือเราพุดผิด ที่เราจะไปคิด หรือถือว่า พวก คริสเตียนเขาสอนว่าให้เชื่อพระเจ้า, แล้วพระเจ้าจะทำให้เป็นอิสระ คือหลุดพ้น จากความทุกข์. แต่พอเราไปดูในคัมภีร์ของเขาเอง เช่น คัมภีร์โยฮันหนวมวดีที่ ๘ ประโยคที่ ๓๑ นั้น ก็มีว่า **สัจจะ จะทำให้พวกท่านเป็นอิสระ; พระเยซูว่า.**

แต่เราไปกล่าวหาเขาว่า พวกคริสตส์สอนว่า "พระเจ้าจะทำให้เป็นอิสระ". ฉะนั้น ถ้าเราไม่โง่ เราต้องถือว่า **พระเจ้านั้นคือสัจจะ,** ที่เราไปด่าเขาว่า พระเจ้า, พระเจ้า นั้นแหละ, **นั่นแหละคือสัจจะ** เพราะว่าสามารถทำคน ให้เป็นอิสระ. เช่นเดียวกับพุทธศาสนา : **ถ้าผู้ธรรมะรู้สัจจะแล้วก็ดับทุกข์ได้.**

นี่คือข้อที่ว่า เราเลิกกันเสียทีเถอะ **ที่จะเห็นแก่ตัว** เพราะมาโง่ ในความเท็จ ที่ทำให้เกิดการแบ่งแยกเป็นเขาเป็นเรา; แล้วเรามาเข้าถึงความจริง ที่ไม่มีทางที่จะทำให้เกิดการแบ่งแยก เป็นเขาเป็นเรา; เพราะมีไถวัลยตา คือความเป็นอันเดียวกันแท้ ทั้งโดยเนื้อที่และโดยเวลา อย่างนี้.

ถ้าจะพูดถึงคำอื่นๆ แล้ว ก็จะยิ่งหาว่าอาตมานี้เข้าด้วยข้างคริสเตียน มากขึ้นไปอีก. นี่ไม่ค่อยอยากจะพูดเหมือนกัน; เช่นพระเยซูจะพูดว่า "ปฏิบัติให้เข้าถึงสัจจะตามคำของเรา แล้วท่านก็จะเป็นสาวกที่แท้จริงของเรา" ฟังดูให้ดีๆ ซิ, ว่าพระเยซูก็พูดว่า "ปฏิบัติให้ตรงตามคำของเรา แล้วท่านก็จะเป็นสาวกที่แท้จริงของเรา;" อย่างนี้พระพุทธรูปเจ้าพุดใหม่?

แม้บางคนจะไม่เคยอ่านในพระไตรปิฎก ก็จะต้องเชื่อเต็มใจเลยว่า พระพุทธเจ้าก็ต้องพูดอย่างนี้ ว่าต้องปฏิบัติตามคำของเราแท้จริงซิจึงจะเป็นสาวกที่แท้จริงของเรา. เอาอย่างนี้เป็นหลักกันแล้ว พระเยซูก็พูด คือ ประโยคที่ ๓๒ แห่งหมวดที่ ๘ ของคัมภีร์โยฮัน จะมีข้อความอย่างนี้.

นี่พูดไปๆ สักเท่าไรก็ได้ ที่จะแสดงความเหมือนกัน ในระหว่าง คริสเตียน กับพุทธศาสนา. ที่ว่าธรรมะเป็นสิ่งที่ช่วยให้หลุดออกไปได้ พระเยซูก็พูด, พระพุทธเจ้าก็พูด, ศาสดาองค์อื่นก็พูด, แม้แต่เหล่าจื๊อก็พูด, แต่เราไม่สนใจนี่. เราสนใจแต่เรื่องของเราที่จะเอาไปข่มขู่ผู้อื่น; นั่นแหละ คือความที่ยังไม่รู้เรื่องไถ่ถอนกรรม เสียเลย.

พระเจ้าในฐานะเป็นปฐมเหตุเป็นกฎ, ควรต้องรู้ เพื่อความเข้าใจกันดี.

เรื่องพระเจ้านี้สำคัญมาก ในฐานะเป็นปฐมเหตุ; รู้จักให้ดีๆ, รู้จักดีแล้ว จะรู้จักว่า สิ่งที่เรียกว่าพระเจ้าผู้สร้าง พระเจ้าผู้อะไรก็ตาม; นั่นแหละ คือสัจจะ หรือสัจธรรม หรือ อสังขตธรรม ที่เป็นตัวไถ่ถอนกรรม เป็นตัวธรรมชาติเดิมแท้ ก่อนธรรมชาติทั้งหลายทั้งปวง. ธรรมชาติลูกหลานทั้งหลายนั้นเป็นเพียงประกาย เป็น Spark ของธรรมชาติเดิมแท้เท่านั้น. ตัวธรรมะแท้ก็คือ ธรรมชาติเดิมแท้ คือ อสังขตธรรมที่เป็นกฎ ที่ไม่รู้จักเปลี่ยนแปลง.

แต่ที่นี้เนื่องจากว่ามันต้องสอนแก่คน; ขออภัยใช้คำหยาบๆ ว่า สอนแก่คนใจ. ฉะนั้นต้องเรียบเรียงคำพูดใหม่ เพื่อจะสอนแก่คนใจ, จึงได้สอนให้เป็นคน เป็นตัวเป็นตนเหมือนกับคน. บางที่**ต้องสอนแก่เด็กเล็กๆ ก็ต้องให้มีพระเจ้าอย่างนั้นอย่างนี้** พอที่เด็กเล็กๆ เขาจะถือเอาได้.

ที่นี้**พุทธศาสนาก็ต้องมีพระโพธิสัตว์** ที่ไปเกิดเป็นคนบ้าง เป็นเทวดาบ้าง เป็นสัตว์บ้างเป็นนกบ้าง เป็นลิงก็มี. กระทบดูเหมือนว่า จะเป็นปลาตุ๊กก็มี, เพื่อให้มันมองเห็นกันเสียที่ว่า รูปร่างนั้นมันไม่สำคัญ; แต่ถ้ามันมีการรู้อะไรนี้ เข้าถึงสิ่งนี้ แล้วก็ควรจะเรียกว่า ผู้รู้ด้วยกันทั้งนั้น.

นี่คือ **ความเฉลียวฉลาดของผู้สั่งสอนทั้งหลาย** ที่มีอยู่ในประเทศอินเดีย หรือดินแดนปราเลสไตน์ ฝ่ายโน้นก็เหมือนกันแหละ; บางทีจะเป็นครูเดียวกันก็ได้, ต้นตอเดียวกันก็ได้ ในการพูดจาสั่งสอน ด้วยการทำให้มันเป็นวัตถุ หรือว่าเป็นอุปมาขึ้นมา.

เรื่องพระเจ้า นี้ อาตมาก็เคยใจ นี่ต้องสารภาพกันที่นี้; เคยเข้าใจผิดโดยไปถือเอาตามตัวหนังสือ, แล้วว่าเหมือนกับบุคคล. อย่างนี้ก็เคยใจ เพราะว่าเคยด่าเขา. เดี่ยวนี้ ก็**ต้องขออภัยเขาว่า** นั้นเรามันเข้าใจผิด. เราไปมองแต่ตัวหนังสือ เข้าใจว่าเป็นบุคคล; ฟังออกแต่ภาษาคน ไม่รู้จักภาษาธรรม. เดี่ยวนี้พอมาศึกษามากเข้า หลายสิบปีนี้ ก็รู้ว่า อ้าว, **สิ่งที่เรียกว่าพระเจ้านั้น** เขากล่าวไว้สำหรับให้เราใจ. ขออภัยเถิด.

เดี๋ยวนี้ก็จะรู้ตามที่เป็นจริงว่า **พระเจ้านั้นคือธรรมชาติดั้งเดิม** ที่เป็นอสังขตธรรม เป็นไถวัลยธรรม มีอยู่ในทุกศาสนา.

ดูความฉลาดของผู้ที่มีบัญญัติพระเจ้าในศาสนาฮินดู.

ยกตัวอย่างอีกเรื่องหนึ่ง, แม้แต่ว่ามันจวนจะหมดเวลาแล้ว ขอให้
ทนหน่อย ว่า **อย่าไปดูหมิ่นดูถูกคนที่เขามีพระเจ้า** และเขาเชื่อพระเจ้า;
เพราะว่าสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้านั้น **ละเอียดเกินไปกว่าที่จะมาพูดให้คนทั่วไปรู้**
หรือเข้าใจทันที ที่นี้และเดี๋ยวนี้.

ถ้าไม่พูดไว้มันก็ไม่อยู่; ถ้าพูดไว้อย่างภาษาเด็ก คนเขาก็จำไม่ได้,
เข้าใจไม่ได้ มันก็หายหมด; ก็ต้องพูดไว้ในลักษณะที่ว่า เหมือนกับใส่เปลือก
ไว้ ใส่จาน ใส่ชาม ใส่ถุง ใส่อะไรไว้ นี่จึง**ต้องพูดพระเจ้าเป็นบุคคล;**
แล้วแต่พระเจ้าในศาสนาไหน จะวาดรูปภาพให้อย่างไร; โชคดีอยู่แต่
ศาสนาเต๋าเท่านั้นแหละ ที่ไม่วาดรูปเต๋าเป็นบุคคล.

เต๋าก็คือพระเจ้า แต่ไม่วาดเป็นบุคคล. ในศาสนาฮินดู
ศาสนาฮิว หรือกระทั่งศาสนาคริสต์เตียน ในตอนหลังนี้ก็ถูกวาดรูปพระเจ้า หรือ
ผู้แทนพระเจ้า คือพระศาสดาเหล่านั้นทั้งนั้น. แต่ที่แท้ แล้ว **พระเจ้านั้นเป็น**
สิ่งที่ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่มีรูปร่างอย่างบุคคล วาดเป็นบุคคลไม่ได้.

ที่นี้ **ความฉลาดของพวกฮินดูกลุ่มหนึ่ง** คือพวกฮินดูที่ **บัญญัติลัทธิ**
เรื่องพระนารายณ์สิบปางขึ้นมา. นี่คนที่มองดู ด้วยความไม่รู้เรื่องไถ่ถวายธรรม
ก็จะหาว่านี่เป็นเรื่องโง่ เรื่องผิด เรื่องโกหก เรื่องหลอกๆ เรื่องนารายณ์สิบปาง.
แล้วดีกว่านั้น ก็คือว่า เขาจะพยายามรวมฮินดูกับพุทธด้วย.

จะต้องเข้าใจคำว่า **พระนารายณ์** ก่อน, **พระนารายณ์** นั้นเป็นชื่อของ พระเป็นเจ้า พระเป็นเจ้าที่มีหน้าที่สำหรับการควบคุม. **พระพรหม** นั้นเป็นชื่อของ พระเจ้าผู้สร้างโลกขึ้นมา. พระนารายณ์นี้เป็นชื่อของพระเจ้าที่จะควบคุมหรือ จัดการหรือทำทุกอย่าง เป็น administrator ตลอดเวลาเรียกว่าพระนารายณ์, แล้วก็มีพระเจ้าชื่อว่า **พระศิวะ** มีหน้าที่ยุบ เลิกในวาระสุดท้ายโน้น. จะเลิก จะยุบ จะเลิกกันเสียทีหนึ่ง; แล้วก็สำหรับจะเกิดใหม่สร้างใหม่.

ฉะนั้นจะเห็นว่า พระเจ้าที่เรียก **พระนารายณ์** นั้น จำเป็นสำหรับ ทุกคน; เพราะอยู่เดี๋ยวนี้เมื่อโลกสร้างขึ้นมาแล้ว พระนารายณ์มีหน้าที่ดูแล รักษา ควบคุม. นี่คืออะไร? มันคือ **กฎที่เรียกว่าสังขะ**, หรือเรียกว่า**กฎที่เป็นอสังขตะ** ที่บังคับให้สังขะทั้งหลายเปลี่ยนแปลงไป อย่างนี้. ผู้ที่ไม่เคย พัง อย่าสับสนกันเสียนะ; ถ้าอาตมาพูดเร็วไปบ้าง.

อสังขตะกับสังขะนั้นตรงกันข้าม : **สิ่งที่เรียกว่าเป็นกฎ เปลี่ยนแปลงไม่ได้** จริงแท้ แล้วต้องเป็น **อสังขตะ**, คืออะไรทำมันไม่ได้ เปลี่ยนแปลง มันไม่ได้ แล้ว **สิ่งนี้มันมีสำหรับให้เกิดเป็นสิ่งหนึ่ง** ซึ่งจะเป็นไปด้วยการ เปลี่ยนแปลง นี้ก็เรียกว่า**สังขตะ**. เช่น เราทั้งเนื้อทั้งตัวที่นั่งกันอยู่ในที่นี้ อยู่ในพวกสังขตะ คือสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ มีเหตุมีปัจจัยปรุงแต่ง แล้วก็ต้อง **เปลี่ยนแปลง**. **ไถวัลยธรรมแท้เป็นอสังขตะ** มันมีอำนาจที่ไม่รู้จักเปลี่ยนแปลง; ฉะนั้นประกายของมันเท่านั้นที่ออกมา ฉะนั้นจึงมีการเปลี่ยนแปลง.

เขา **พูดถึงพระนารายณ์ในฐานะที่เป็นกฎ** ควบคุมสิ่งทั้งหลายทั้งปวง คุมโลกทั้งปวง สังขารทั้งปวง; นี่เป็นกฎที่ควบคุม ก็คือ **กฎแห่งกรรม** :

การกระทำกรรมแล้ว ต้องได้รับผลแห่งกรรม. แต่ถ้าพูดให้กว้างกว่านั้น ก็คือ กฎแห่งวิวัฒนาการ เรื่อยมา เพราะมีสิ่งนี้ แล้วสิ่งนี้จึงมี, เพราะมีสิ่งนี้ แล้วสิ่งนี้จึงมี. เพราะฉะนั้นคำว่า พระนารายณ์ หรือนารายณะนี้ ก็คือ กฎแห่งปัจจุสมุปบาท หรือ กฎแห่งอิทัปปัจจยตา ที่พระสวดว่า เมื่อมีสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนี้จะเกิดขึ้นนี้.

เราอาจจะพูดได้ว่า พระพรหมมีหน้าที่สร้างขึ้นมาก่อน : จุดตั้งต้นของวิวัฒนาการ; เช่น สร้างดวงอาทิตย์ขึ้นมาในทางวัตถุ. ต่อไปนี้ก็มีวิวัฒนาการ จากดวงอาทิตย์ จากแสงแดด จากผิวดิน จากอะไรต่างๆ มาเป็นโลกเป็นสัตว์นี่. นี่มัน เป็นหน้าที่ของวิวัฒนาการ คือพระนารายณ์. ฉะนั้นเขาจึงบัญญัติกฎนี้ หรือกิจกรรมอันนี้ไว้ในรูปบุคคลาธิษฐาน เรียกว่าพระนารายณ์สิบปาง คือกฎที่จะควบคุมโลกหรือวิวัฒนาการของโลก นี่เป็นพระเจ้า เป็นไภวภัทรมโนธรรมลักษณะหนึ่ง คือเป็นกฎส่วนที่เป็นกรรมและผลกรรม.

เปรียบเทียบคุณธรรมชาติกับการอวดตารของพระเป็นเจ้า.

พระนารายณ์ปางที่ ๑ คือวิวัฒนาการปางที่ ๒ ก็จะได้เรียกได้; แต่ก็เรียกว่า อวดตารของพระนารายณ์:-

อวดตารปางที่ ๑ เป็นปลา มัธยมตาร เป็นปลาก่อน อยู่ในน้ำ.

อวดตารปางที่ ๒ ก็เป็นเต่า ครึ่งบกครึ่งน้ำเรียก กูรมาวตารนี้.

แล้วพระนารายณ์ อวดตารปางที่ ๓ เป็นหมู วรหาวตาร.

คุณเทียบดูเท่านี้ก็รู้แล้ว ที่แรกอยู่ในน้ำเป็นปลา พระนารายณ์นั้น; แล้วต่อมาเป็นสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ คือเป็นเต่า; แล้วต่อมาเป็นหมู บกแท้สี่ขา วิ่งอยู่บนบกนี้.

อวตารปางที่ ๔ ต่อมาก็คือเป็นสิงห์, นรสิงหะ คือสิงโตนั่นแหละ คือราชสีห์หรือสิงหะ แต่ว่าเรียกว่านรสิงห์ ก็เพราะมันมีอะไรที่ฉลาดกว่าสัตว์ หน่อย, ก็เรียกว่านรสิงห์ คือจะครึ่งคนครึ่งสัตว์แล้วทีนี้.

อวตารปางที่ ๕ ต่อมาก็คือเป็นคนแคระ วามนาวตาร - คนแคระ; นึก ถึงนิโกรชิ นิโกรดีกว่าสัตว์ แต่ไม่เท่าฝรั่งใช่ไหม? คนแคระ วามราวตาร.

แล้วต่อมาอวตารปางที่ ๖ เป็นปรศุราม อันนี้จะเรียกว่าปางอะไรก็จำ ชื่อไม่ค่อยได้ นี่มันเป็นคนอย่างสูง อย่งใหญ่ อย่งฝรั่งแล้ว.

ต่อมาอวตารปางที่ ๗ ก็เป็นรามจันทรตาร คือเป็นพระราม ในเรื่อง นางสีดา นี่มันเก่งมาแล้ว

ต่อมาอวตารปางที่ ๘ เป็นกฤษณาวตาร, กฤษณะ ก็เลยสูงสุดใน ทางสติปัญญา เลย.

แต่ ๒ ตอนนี่ขอยกย ที่จำไม่ถนัดนักกว่า จะเป็นรามะก่อน หรือเป็น กฤษณะทีหลัง; แต่เชื่อว่าที่ความจำเดี๋ยวนี้นี้ว่าเป็นรามจันทร เป็นพระรามนี้ ก่อน แล้วจึงมาเป็นกฤษณาวตาร. นี่ฉลาดที่สุด ถึงกับกล่าวพระภควัดคีตา ได้แล้วนะ.

พอถึงปางที่ ๙ เป็นพุทธชาวดาว คือพระพุทธรเจ้า อย่างที่เราถืออยู่นี้ เขาใช้คำว่า พุทธะ เฉยๆ ไม่รู้ว่าองค์ไหนแน่? แต่ถ้าว่าถือตามหลักนี้แล้ว ก็ต้องพระพุทธรเจ้าองค์นี้แหละ ถูกเอาไปไว้เป็นพระนารายณ์ปางที่ ๙.

พระนารายณ์จะมาปางสุดท้าย ปางที่ ๑๐ ที่เรียกว่า กัลกียาวตาร อธิบายลักษณะไว้เหมือนกับพระศรีอาริย์ที่สุด. พระศรีอาริย์กับพระพุทธรเจ้าธรรมดานี้ ก็จะต่างกันอยู่แต่ว่า พระพุทธรเจ้าอย่างของเรา ศาสนาของเราเดี๋ยวนี้เป็นทางธรรมะเกินไป ทางจิตใจเกินไป ไม่คำนึงถึงวัตถุ. ที่นี้จะมีพระพุทธรเจ้าให้อีกองค์หนึ่ง หรือนารายณ์อวตารอีกองค์หนึ่ง เป็นกัลกียาวตาร ที่เรียกว่าพระศรีอาริย์ นี้ จะสมบูรณ์ทั้งทางจิตใจและทางวัตถุ.

ฉะนั้นถ้ามาเกิด ก็ต้องมาเกิดในยุคที่โลกเจริญด้วยวัตถุด้วย, และทางจิตใจด้วย นี่มันเป็นความหวังอยู่; พวกอินเดียเขาหวังอย่างนี้อยู่. แต่เขาเรียกอย่างแบบของเขาว่ากัลกียาวตาร จะขี่ม้าขาวมาโปรดโลก ช่วยโลกทั้งหลายทั้งปวงได้; คล้ายๆ กับว่าพระพุทธรเจ้าก็เป็น, จักรพรรดิก็เป็นอย่างนี้ คือว่าเป็นทั้ง ๒ ฝ่าย ทั้งฝ่ายโลก ฝ่ายธรรม, ทั้งฝ่ายร่างกาย ทั้งฝ่ายจิตใจนี้เป็นคนสุดท้าย.

ถ้ามนุษย์ไปถึงจุดที่สุดนั้น แล้วมันก็จบแล้ว ไม่มีทางจะไปอีกแล้ว; เพราะมันตั้งต้นมาแต่เป็นปลา อยู่ในน้ำ, แล้ว เป็นเต่า ครึ่งบกครึ่งน้ำ, แล้วก็เป็นหมู ที่เป็นบก, แล้วก็เป็นราชสีห์ แล้วจึงมา เป็นคนแคระ, แล้วจึงมา เป็นคนสูงใหญ่, แล้วจึงมา เป็นพระราม, แล้วมา เป็นพระกฤษณะ แล้วจึงเป็นพระพุทธรเจ้า, แล้วยังมีอีกทีหนึ่ง ที่แก้ปัญญาหมด ที่เรียกว่าพระศรีอาริย์ หรืออะไรแล้วแต่จะเรียก. **นี่มันคือกฎของอิทัปปัจจยตา ซึ่งเป็นไภวฉลยธรรม.**

ฉะนั้นอย่าได้เข้าใจว่า เรื่องนารายณ์สิบปางนี้เป็นเรื่องโง่ สำหรับ หลอกเด็ก, อ่านสนุก. มันเป็นเรื่องแสดงวิวัฒนาการ อย่างวิทยาศาสตร์ **แท้ๆ**, ทางศาสนามันก็แสดงถึงความเป็นไภววลัยตา; เพราะมันเหมือนกันหมด จะเป็นหมู เป็นปลา เป็นเต่า เป็นคน เป็นมนุษย์ มันก็เหมือนกันหมด โดยที่มันออกมาจากกฎของอสังขตะ ที่วิวัฒนาการมาอย่างนี้.

แม้ว่าเรื่องนี้จะเพิ่งบัญญัติขึ้นเมื่อไม่นานนี้ แต่มันก็หลายร้อยปี, หรือ ตั้งพันปีเหมือนกัน; มันก็เป็นเรื่องแสดงความหมายอย่างเดียวกันของไภววลัย-ธรรม, ที่มันจะไหลมา เป็นรูป เป็นเรื่อง เป็นอะไรต่างๆ, ที่เราจะมองเห็นได้ในที่สุด ไปรวมอยู่ที่ธรรมะนิรันดร, ธรรมะที่เป็นอนันตะ เป็นนิรันดรอันหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าไภววลัยธรรมนั่นเอง.

ที่อาตมาพูดอย่างนี้ ก็เพื่อจะให้ทุกคนมองเห็นว่า **มีสิ่งหนึ่ง** ซึ่ง **เป็นปฐมเหตุ**; นี่สมมุติเรียกว่า ปฐมเหตุ จะเรียกว่า แกนกลาง จุดศูนย์กลาง ก็ได้ ก็สมมติเหมือนกัน; เพราะทุกอย่างมันออกมาจากจุดศูนย์กลาง หรือจะ เรียกว่าปฐมเหตุก็ได้ เพราะมันมีอยู่ก่อนสิ่งใด และเพราะเหตุ **ที่สิ่งนี้มีอยู่** สิ่งนี้ **จึงมี ตามกฎเกณฑ์ของอิทัปปัจจยตา.** หรือจะเรียกอย่างอื่นอีกก็ได้ ว่ามันเป็น ทั้งหมด. แล้วจะหลุดออกมาเป็นอันเล็กๆ เล็กๆ อะไรก็ได้.

อย่างนี้ก็เรียกว่าเป็นทั้งหมด, แล้วก็ออกมาเป็นอันเล็ก หรือมีอยู่เป็น ศูนย์กลาง แล้วออกมาเป็นทุกอัน. หรือว่ามีอยู่ก่อนสิ่งใด สิ่งอื่นก็เป็น **ประกายออกมาจากสิ่งนั้น** มันถูกทั้งนั้น; ฉะนั้นอย่าคิดว่าโง่. แต่เขา

พูดไว้สำหรับทำให้เราโง่; พอเราไม่รู้ เราก็ว่าเราโง่; พอเรารู้ เราก็จะสะดุ้ง
ว่าเขาพูดไว้เพื่อให้เรากลายเป็นคนโง่ โดยไม่รู้สีกตัว.

นี่คือเรื่องไภวฉลยธรรม, ความหมายของสิ่งที่เรียกว่าไภวฉลยธรรม
มีอยู่ตลอดเวลา ตลอดพื้นที่ทุกแห่ง; แล้วใช้คำว่าตลอดเวลา ก็ยังไม่สมกัน.
เพราะว่าสิ่งนี้ไม่อาจจะเป็นอดีต เป็นปัจจุบันหรือเป็นอนาคต เพราะเหตุว่าสิ่งนี้
ไม่ได้มีขนาด ไม่ได้มีรูปร่าง; มีขนาดที่วัดไม่ได้ แล้วมันก็นอกเหนือไปจาก
ขนาด, นอกเหนือไปจากเวลา, เลยไม่รู้จะทำมืออย่างไร ที่จะแสดงความยิ่งใหญ่.
ของไภวฉลยธรรม.

แต่ขอให้รู้ไว้เถิดว่า นี่แหละแม่แต่ในศาสนาคริสต์ียน เขาก็มี
ไภวฉลยธรรม ที่แสดงไว้ด้วยคำสั้นๆ ว่าพระเจ้า หรือบางที่ใช้คำว่า The Truth,
บางที่ใช้คำว่า The Word. ถ้าคัมภีร์โยฮันน์ใช้คำว่า The Word; at the beginning
the Word was; Word คือ คำพูด นี้ มีอยู่ก่อนสิ่งใด; ถ้าอย่างนี้ก็ให้กัน
ฮาเลย ว่าคำพูดมีอยู่ก่อนสิ่งใด. คนยังไม่ทันจะมี แล้วใครจะพูดละ. นี่เขาทำให้
ให้เราโง่ขนาดนี้. แต่ว่าคำพูดนี้ คำพูดของธรรมชาติ, เป็นกฎของธรรมชาติ,
เป็นโครงการของธรรมชาติ, มีอยู่ก่อนสิ่งใด แล้วสิ่งทั้งหลายจึงออกมาจาก
The Word.

คำพูดนั้นคือกฎของธรรมชาติ ที่บังคับให้สิ่งทั้งหลายเป็นไป; ฉะนั้น
สิ่งที่เรียกว่า The Word หรือ**คำพูดนั้นแหละคือตัวไภวฉลยธรรม** ที่มีอยู่อย่าง
ไม่รู้จักหมดสิ้น, มันจะคลอเคลียงต่างๆ ออกมาได้ โดยที่มันไม่ต้องพอมลง; มัน
เท่าเดิมอยู่เรื่อย. นี่ The Word เขามาแปลว่า คำพูด, แล้วเข้าใจว่าคำพูด,
มันก็ไม่มีทางจะเข้าใจได้.

แล้ว The Word นั้นแหละอยู่กับ God เดียวนี้ก็พอจะรู้ได้แล้วว่า ถ้าอย่างนั้น word นี้ต้องเป็น Word ของ God; God เป็นผู้พูด คือเป็นผู้สั่ง. ฉะนั้น God คือธรรมชาติ; ธรรมชาติย่อมมีกฎของธรรมชาติ. ฉะนั้นกฎของ ธรรมชาติคือ The Word; กฎของธรรมชาติก็ต้องอยู่กับตัวธรรมชาติ. ฉะนั้น คัมภีร์ New Testament ก็ได้พูดไว้ถูกต้องแล้วว่า The Word was with God.

นี่เขาพูดทีหลังว่า Word was God ก็ชัดเลยว่า word คือกฎนั้นแหละ คือ God, คือพระเจ้า หรือโองการของพระเจ้านั้นแหละคือตัวพระเจ้า. นี่เรียกว่า Word นั้นคือคำพูดของธรรมชาติ ที่บัญชาลงไปแล้วเปลี่ยนแปลงไม่ได้. ใน ภาษาไทยเรียกว่า กฎ กฎเกณฑ์ที่มันเปลี่ยนแปลงไม่ได้ เรียกว่ากฎ.

ที่นี้พอเขาพูดว่า The word นั้นแหละคือ God เราก็สบายเลย; เราก็พูดเสียงคำว่า กฎ นี่ให้ยาวออกไปซิ กฎก็กลายเป็น God, God ก็คือพระเจ้า. นี่มันน่าหัว เป็นเรื่องน่าหัว; ฉะนั้นอย่าไปดูหมิ่น **สิ่งที่เรียกว่า God** เพราะ มันคือกฎ แล้วมันเป็นกฎของธรรมชาติ ฉะนั้นมันจริง จนใครไปเปลี่ยนแปลง มันไม่ได้.

นี่สิ่งที่เรียกว่า **ไภววลยธรรม** คือ The Word; The Word คือคำพูด หรือบทบัญญัติของธรรมชาติ; แต่ไม่ได้เป็นเสียง, ไม่ได้เป็นตัวหนังสือ. ถ้าจะว่าเป็นเสียง ว่าเป็นตัวหนังสือ ก็เพราะว่า คนมันไปพูดทีหลัง เช่นให้เป็นตัวหนังสือเขียนไว้ในแผ่นดิน; โมเสสเอามา อย่างนี้เป็นต้น. มันก็เป็นเรื่อง พูดสำหรับคนธรรมดา; แต่ถ้าพูดถึง **ผู้รู้** เขามุ่งหมายถึงสิ่งที่ **เป็นนามธรรม ล้วน**.

ทุกศาสนาจะเรียกพระเจ้าหรืออะไรก็ตาม ล้วนเป็นไภวฉลยธรรม.

ฉะนั้นในวันนี้ ก็ขอสรุปรความว่า ในศาสนาคริสต์เตียน ศาสนาในเครือเดียวกัน คือศาสนายิว ที่เป็นต้นตอของคริสต์เตียน หรือว่าศาสนาอิสลาม ที่เป็นสิ่งที่แตกแขนงออกมาจากนี้; ก็มีสิ่งหนึ่งซึ่งเขารู้ตรงกัน พุดไว้ตรงกัน. ในศาสนายิวจะเรียกว่ายะโฮวาห์, หรือว่าในศาสนาคริสต์จะเรียกตามยิวว่า ยะโฮวาห์, หรือจะมาเรียกว่า God ว่าจะไรก็ตาม. ในศาสนาอิสลามจะเรียกว่า อัลลอฮะ ก็ตามแท้. มันหมายถึงสิ่งหนึ่ง ซึ่งมีคุณภาพเหมือนกัน คือมีอยู่ก่อนสิ่งใด; เพราะเหตุสิ่งนี้มี สิ่งทั้งหลายจึงมี จึงถือค้ำยๆ ว่าเป็นผู้สร้าง หรือเป็นปฐมเหตุ.

นี่สรุปความว่า ใน ๓ ครั้งที่ผ่านมา รวมทั้งครั้งนี้ด้วย ก็ได้พุดถึงสิ่งที่เป็นปฐมเหตุพอสมควรแล้ว. ต่อไปเราก็จะพุดถึง ภาวะปัจจุบันและอนาคต ว่ามันจะเป็นไภวฉลยธรรมตัวเดียวกันอย่างไร? ที่พุดมาแล้ว แสดงให้เห็นแล้วว่า **ปฐมเหตุไม่ว่าจะพุดกันในแง่ไหน หรือศาสนาไหน คือสิ่งเดียวกันแท้.**

ที่นี้ภาวะปัจจุบันที่เป็นอยู่ในสากลจักรวาลนี้ ก็ยังคงเป็นไภวฉลยธรรมอย่างไร? และแม้ในอนาคตอันไม่รู้จักสิ้นสุดนั้น มันจะเป็นไภวฉลยธรรมอย่างไร? ก็จะได้เข้าใจได้ทันทีว่า **ไภวฉลยธรรมนั้น ไม่มีอดีต ปัจจุบัน และอนาคต.**

ขอให้ทำความเข้าใจ โดยสังเขปหรือโดยย่อ ต่อศาสนาคริสต์เตียนหรือศาสนาที่เครือเดียวกันกับคริสต์เตียน ในลักษณะอย่างนี้; **ประโยชน์จะ**

เกิดขึ้นแก่เรา ก็คือไม่มีกิเลสที่จะดูหมิ่นผู้อื่น ไม่มีเราไม่มีเขาก็สบายดี, แล้วก็เกิดประโยชน์แก่โลกทั้งปวง คือว่า จะมองดูกันได้ ด้วยสายตาที่เป็นมิตร, หรือยิ่งกว่ามิตร; เพราะว่าจะออกมาจากต้นตอเดียวกัน.

ศาสนาคริสต์ียนก็มุ่งหมายจะให้ถือว่า ทุกคนออกมาจากผิวเมีย
คู่แรก คืออาดัมกับอีฟ ที่เผชิญไปกินผลไม้ต้นที่ทำให้ยึดถือดีชั่ว คือ ต้นไม้
สังขตะ นั้นเข้า; แล้วก็ปรุงแต่งเป็นลูกหลานมา จนกระทั่งเดี๋ยวนี้. ถ้าเรา
ยอมเชื่อว่า จากพ่อแม่คนเดียวกัน แล้วเราก็ไม่ควรจะทะเลาะกัน หรือเกลียดกัน
เหมือนที่พวกฝรั่งผิวขาวเกลียดชาวนิโกรผิวดำ นี่คือความโง่ เพราะไม่รู้จัก
ไถวัลยธรรม. เออละ, มองศาสนาคริสต์หรือศาสนาเครีอเดียวกันในลักษณะ
อย่างนี้ก็พอแล้ว สำหรับจะรู้จักสิ่งที่เรียกว่า ไถวัลยธรรม.

ขอจบการบรรยายตอนนี้ไว้เท่านี้ ขอให้พระสงฆ์ทั้งหลายสวดคณสาธยาย
ส่วนที่ทำให้เข้าใจและพอใจและสนใจ ในสิ่งที่เรียกว่าธรรมนั้นยิ่งๆ ขึ้นไป ใน
ลำดับต่อไป.

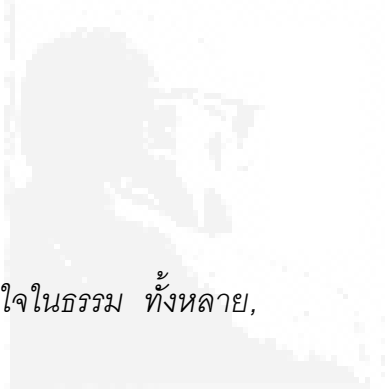
www.buddhadasa.info

โกว้ลยธรรม

- ๑๓ -

หินโค้ง ๗ ก.ค. ๑๖

โกว้ลยธรรม เมื่อมนุษย์ยอมรับเอาเป็นเครื่องค้ำครองโลก.

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

ในการบรรยายเรื่องโกว้ลยธรรม ซึ่งเป็นคำรบที่ ๑๓ ในวันนี้ อาตมา
จะได้กล่าวโดยหัวข้อว่า **โกว้ลยธรรมเมื่อมนุษย์รับเอาเป็นเครื่องค้ำครอง
โลก.**

[ทบทวนคำบรรยายครั้งก่อน.]

ท่านทั้งหลายจะต้องทบทวนความจำว่า เราได้พิจารณากันโดยรายละเอียดถึงเรื่องโกว้ลยธรรมมาแล้วถึง ๑๒ ครั้ง; จากรายละเอียดทั้งหมดนั้น

มีความหมายอย่างเดียวกัน คือมุ่งหมาย **จะให้อุจจกสิ่งหนึ่ง** ซึ่งมีลักษณะที่
 ปรหลาดก็ปรหลาดที่สุด หรือว่าสูงสุด ก็เป็นเรื่องที่สูงสุด หรือว่ามี
 ประโยชน์ก็มีประโยชน์ที่สุด อย่างนี้เป็นต้น. หากแต่ว่าเรื่องนี้ มันเป็น
 เรื่องที่ไม่คุ้นเคยกับพวกเรา จึงฟังดูเป็นเรื่องใหม่, เป็นของใหม่ หรือคล้ายกับว่า
 เป็นเรื่องเพิ่งจะค้นพบใหม่. แต่ถ้าว่าโดยที่แท้แล้ว ก็เหมือนกับที่ได้กล่าวแล้ว
 กล่าวอีกว่า **เป็นสิ่งที่มิได้อยู่ก่อนสิ่งใดและสูงสุด ควรแก่นามว่า พระเจ้า** หรือ
 ว่าเป็นต้นตอของสิ่งทั้งหลายทั้งปวง; อย่างนี้เป็นต้น.

[เริ่มคำบรรยายตามหัวข้อครั้งนี้.]

ในการบรรยายครั้งนี้ จะได้กล่าวในลักษณะการสรุปความทั้งหมดนั้น
 มาพูดกันให้ครบถ้วนแต่โดยย่อ แล้ว **แสดงอานิสงส์ขั้นสุดท้าย** คือ **ข้อที่ว่าเมื่อ**
มนุษย์ยอมรับเอาธรรมะนี้เป็นเครื่องคุ้มครองโลกแล้วผลจะเกิดขึ้นอย่างไร ใน
ที่สุด.

พึงเข้าใจความหมายของไถวัลยธรรมให้ถูกต้อง.

สำหรับความหมายของคำคำนี้ คือคำว่า "ไถวัลยะ" นี้แปลว่า
 มีเพียงสิ่งเดียว อันเดียว ในที่ทุกหนทุกแห่งและตลอดเวลา, ไม่มีอดีต ไม่มี
 อนาคต เป็นเวลาที่จะแบ่งเป็นอดีต ปัจจุบันหรืออนาคตไม่ได้. สิ่งใดมีอยู่ใน
 ลักษณะอย่างนั้น สิ่งนั้นก็เรียกว่า **ไถวัลยธรรม โดยเวลา.** ที่นี้สิ่งใดมีอยู่ใน
 ที่ทั้งปวง ไม่ยกเว้นที่ใด สิ่งนั้นก็เรียกว่า **ไถวัลยธรรมโดยเนื้อที่;** คือเมื่อ
 จะกล่าวโดยกาละก็ดีโดยเทศะก็ดี, ไม่มีขอบเขต ไม่มีการแบ่งแยกเพื่อสิ่งสิ่งนี้.
 ดังนั้นจึงได้เรียกว่า **ไถวัลยะ คือ ความเป็นของสิ่งเดียว.**

สิ่งนี้จึงมีลักษณะอย่างอื่น เพิ่มเติมมาอีกหลายลักษณะ คือว่าสิ่งที่
จะไปอยู่ในที่ทั่วไปและตลอดทุกเวลาได้นั้น หมายความว่า **ต้องไม่มีการเกิดขึ้น**
หรือ**ไม่มีการดับไป**. ถ้าจะสมมติเรียก ก็เรียกว่า **มีแต่การตั้งอยู่**; แต่ก็มิได้
ตั้งอยู่เหมือนกับสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ที่มีการเกิดขึ้นและดับไป. ฉะนั้นถ้าใช้คำว่า
ตั้งอยู่ ก็หมายความว่า ตั้งอยู่อีกชนิดหนึ่ง; มิได้ตั้งอยู่เหมือนสิ่งทั้งหลายทั้งปวง
ที่มีการเกิดขึ้นและดับไป เมื่อไม่มีการเกิดขึ้น ไม่มีการดับไป ก็เรียกว่า มัน
เป็นสิ่งที่ไม่รู้จักตาย เหล่านี้.

....

หลักการทั่วไปสำหรับจะรู้จักและเข้าใจสิ่งนั้น.

ที่นี่ เราจะสรุปความในข้อที่ว่า คนเรา **จะรู้จักสิ่งสิ่งนี้ได้โดยวิธีใด**
บ้าง? ข้อนี้ก็เหมือนกับสิ่งที่เรียกว่า"ธรรม", ธรรมะโดยทั่วๆ ไป.

อย่างแรกที่สุด ก็คือ **ด้วยอาศัยการศึกษา** คือการฟังหรือการอ่าน
แล้วก็เชื่อไปตามที่ฟังหรืออ่าน นี่เป็นขั้นแรกที่สุด. ตามธรรมดาคนเราก็มักจะ
มีแต่เรื่องฟัง เรื่องอ่าน คือได้ยินได้ฟังแล้วก็เชื่อ กันอยู่โดยทั่วๆ ไป; นี่ไม่
เคยล้ำเร็วประโยชน์ถึงที่สุด ดังนั้นจึงต้องมีสูงขึ้นตามลำดับ, คือว่าที่สูง
ขึ้นมาจากการศึกษา, การฟัง การเชื่อ.

แล้ว **อย่างที่สอง ก็ต้องมีการใช้เหตุผล** แม้ว่าจะเป็นการใช้เหตุผลตามทางตรรกหรือทางปรัชญา ก็ยังดีกว่าที่จะไม่รู้จักรู้ใช้เหตุผลเสียเลย. สิ่งที่เราได้ยินได้ฟังมา แล้วก็เชื่อด้วย; นี่ก็ยังคงใช้เหตุผลอีกทีหนึ่ง, ไม่ใช่ว่าเพียงสักว่าเชื่อ แล้วมันก็พอแล้ว. โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับสิ่งที่เรียกว่า ไถวัลยธรรม นี้ ยังจะต้องใช้เหตุผลให้เข้าใจตรงตามที่ได้ยินได้ฟัง.

อย่างที่สาม เมื่อมีการใช้เหตุผลแล้ว ยังจะต้องทำต่อไปอีก; ก็คือ **การปฏิบัติ** ตามที่มีเหตุผลชัดเจนอย่างไร ถ้าการศึกษามันถูกต้อง การใช้เหตุผลมันถูกต้อง การปฏิบัติมันก็ต้อง. **ที่นี่ใครจะเป็นคนบอกว่าถูกต้องหรือยัง?** มันก็ต้องอาศัยการที่สังเกตเอา **จากการปฏิบัติ**นั้น อีกทีหนึ่ง. ถ้าการปฏิบัตินั้น **นำมาซึ่งผลที่เห็นได้ชัด** เช่นอย่างน้อยที่สุด ก็ **มีความทุกข์น้อยลง มีความสบายใจ มีความอุ่มใจ** อะไรมากขึ้น หรือมีกิเลสเบาบาง; อย่างนี้แล้ว ก็เรียกว่า **การปฏิบัติ**นั้นถูกต้อง.

ที่นี้ก็มาถึงอย่างที่สุดท้าย ที่จะรู้จักสิ่งนี้โดยชัดเจน แท้จริง ถูกต้อง สมบูรณ์ ก็คือ **การชิมรสของการบรรลุธรรมะอันนี้**. เมื่อจิตได้รู้จักสิ่งที่เรียกว่า ไถวัลยะ กลายเป็นจิตที่ไม่มีความยึดมั่นถือมั่น อย่างนี้เป็นต้น; มันมีรสอะไรเกิดขึ้น ก็ชิมรสนั้น, มาถึงขั้นนี้ จึงจะเรียกว่า ได้รู้จักสิ่งที่เรียกว่า ไถวัลยธรรมนั้น โดยครบถ้วน.

และขอให้อีกว่า **นี่เป็นหลักทั่วไป** ไม่ว่าในเรื่องอะไร; แม้แต่เรื่องโลกๆ ที่จะอยู่ในโลกนี้ จะประกอบการทำงานอะไรสักอย่างหนึ่ง; แม้ที่สุดแต่จะทำไรทำนา ก็ต้องอาศัยหลักเกณฑ์อย่างนี้ทั้งนั้น : **จะต้องศึกษาก่อน, จะต้อง**

ใคร่ครวญคำนวณทบทวนด้วยเหตุผลในสิ่งที่รู้มานั้น ให้มันเป็นการแน่นอน แล้ว ก็ปฏิบัติลงไป เห็นอยู่ว่ามันก้าวหน้าไปอย่างถูกต้อง จนกว่าจะได้ผลอันสุดท้าย มาชิมดู จึงจะเรียกว่าเรารู้ เราเข้าใจ เราเข้าถึงสิ่งนั้นๆ จริงๆ.

การกล่าววอย่างนี้ เป็นการกล่าวไปตามหลักของพระพุทธศาสนา ซึ่งมีความมุ่งหมายใหญ่อยู่ที่ว่า **ไม่มีส่วนใดที่จะเหลือไว้ให้เป็นความงมงาย** ถ้ายังมีการเหลือไว้สำหรับความงมงาย ก็เรียกว่า ยังไม่ใช่ถูกต้องตามหลักของพระพุทธศาสนา. ขอให้ท่านทั้งหลายถือเอาหลักเกณฑ์อย่างนี้ไว้ ว่าเป็นลักษณะของพุทธบริษัท.

ในการบรรยายบางครั้ง ก็ได้ชี้ให้เห็นชัดว่า **ไภวฉลยธรรม** ก็ถึงถึง **อสังขตธรรม** หรือถึง**นิพพาน**; แม้ว่าชื่อจะไปพ้องกับคำบางคำในศาสนาอื่น เราก็ถือเอาความหมายของพุทธบริษัท. ดังนั้นเมื่อเรารู้จักไภวฉลยธรรมดีแล้ว เราก็จะมองเห็นได้ว่า เรื่องคำที่เรียกนั้นไม่สำคัญ; มันสำคัญอยู่ที่ความหมาย หรือตัวจริงของสิ่งๆ นั้น; ใครจะเรียกว่าอย่างไร นั้นมันเป็นเพียงเรื่องของภาษา.

แม้ว่า **ถ้อยคำ** ที่เอามาเรียกนั้น **จะมีความหมายต่างกันบ้าง** มันก็**จำเป็นที่จะต้องทำอย่างนั้น**; เพราะคนบางคนคือคนบางพวก บางหมู่ บางยุค บางสมัย เขามีระดับแห่งจิตใจเป็นอย่างหนึ่ง, มีการศึกษาอบรมมาเป็นอย่างหนึ่ง, คือเรียกว่ามีวัฒนธรรมโดยเฉพาะของเขาอย่างหนึ่ง ในคำที่พูดจึงต้องต่างกัน.

เรามุ่งหมายจะให้หมายถึงสิ่งที่สูงสุดด้วยกัน, หรือแม้ที่สุดแต่จะให้ถึงถึงสิ่งที่เป็นเบื้องต้น เป็นปฐมเหตุด้วยกัน ก็มีคำสำหรับเรียกต่างกัน; สำหรับสิ่งที่เรียกว่าไถวัลยธรรมนี้ จึงอาจจะใช้คำได้ต่างๆ กัน จนถึงกับว่าทุกศาสนามีสิ่งสิ่งนี้ แล้วก็เรียกชื่อไว้โดยคำที่ต่างๆ กัน.

ในที่นี้อาจจะสรุปความหมาย และทบทวนความจำแก่ท่านทั้งหลาย อีกครั้งหนึ่ง ว่าเราจะรู้จักสิ่งนี้โดยความเป็นอะไรได้บ้าง? เราจะรู้จักไถวัลยธรรม โดยความเป็นอะไรได้บ้าง? ขอให้คอยฟังและสังเกตดูให้ดี จะช่วยให้รู้จักสิ่งที่เรียกว่า ไถวัลยธรรม นั้นดีขึ้น.

.....

อุปสรรมหเหตุที่ไถวัลยธรรมเป็นพระเจ้าอย่างบุคคล.

ในหมู่คนที่อยู่ในยุคสมัยแรกเริ่ม ที่รู้จักแต่เรื่องทางวัตถุ คือรู้จักแต่เรื่องที่เป็นบุคคล เป็นสิ่งที่มีชีวิต; รู้สึกคิดนึกอย่างบุคคล เขาก็ต้องคิดว่า **สิ่งสูงสุดนั้นก็ต้องเป็นบุคคล.** ตัวอย่างเช่นคนป่าสมัยแรก และคนป่าสมัยต่อมา จนกระทั่งจะไม่เป็นคนป่าอยู่แล้ว; เขาก็รู้จักแต่สิ่งที่เรียกว่าบุคคล คือมีชีวิต มีตัวมีตน เหมือนกับตน, แล้วสิ่งสูงสุดนั้น ก็อยู่ที่บุคคลชนิดนั้น.

คำที่มีความหมายอย่างเดียวกับคำว่าพระเจ้า หรือพระเป็นเจ้านี้ ก็เกิดขึ้น แต่มีความหมายเป็นบุคคล เหมือนกับคนเราๆ. นี่เป็นเหตุให้เกิด

คำว่า"พระเจ้า"ขึ้นมา, ให้รู้จักใช้คำว่า พระเจ้าขึ้นมาในหมู่มนุษย์; คือว่า
อะไรๆ ก็ต้องไปหยุดสิ้นสุดอยู่ที่พระเจ้า; เพราะว่าเก่งกว่าสิ่งใดทั้งหมด หรือ
สร้างสิ่งใดก็ได้ ยับสิ่งใดก็ได้.

ความคิดค่อยๆ ขยายออกไป จนให้พระเจ้าทำอะไรได้, พระเจ้ามีอยู่ใน
ที่ทุกหนทุกแห่ง, พระเจ้าคอยดูแลเราอยู่อย่างนี้, เขารู้ได้เพียงแค่นี้ เพียงเท่านี้.
ถ้าจะถามเขาว่าอะไรเป็นต้นตอของทั้งหมด? เขาก็จะตอบสิ่งนี้. อะไรสร้าง
สิ่งทั้งหลายมา? เขาก็ตอบสิ่งนี้; หรือว่าในที่สุดจะต้องสลายไป เพราะอำนาจ
ของสิ่งนี้. คำคำนี้จึงเกิดเป็นคำใหม่และน่ากลัวที่สุด ขึ้นมาในหมู่มนุษย์;
มนุษย์ไม่ทันจะรู้อะไรมากมาย แต่ก็รู้จักสิ่งที่น่ากลัวที่สุด น่าเคารพ น่าเกรงขาม
ที่สุดขึ้นมาก่อน.

พระเจ้าอย่างบุคคลวิวัฒนาการมาเป็นนามธรรม.

ที่นี้ ต่อมา คน เจริญในวิชาความรู้ ความคิด มั่นสมอง ไปรู้จักสิ่งซึ่ง
มิใช่วัตถุ คือเป็นเรื่องของจิตของนามธรรม ของความรู้ ก็เลยไปเชื่อทางนาม-
ธรรม มากขึ้น. ฉะนั้นเขาจึงมีความคิดสูงขึ้นไปถึงกับว่า ที่เรียกว่าพระเป็นเจ้าๆ
นี้ ถ้าจะไม่ใช่ออย่างคนเราๆ เสียแล้ว จะต้องเป็นสิ่งหนึ่งซึ่งดีกลับกว่า หรือไกล
ไปกว่า.

ยุคต่อมาสิ่งที่เรียกว่าพระเจ้า หรือสิ่งสูงสุดนั้น จึง เลื่อนไปยังสิ่ง
ที่เป็นนามธรรม; แม้จะใช้คำคำเดียวกันว่า พระเจ้า อยู่ตามเดิม ก็เปลี่ยน

ความหมายเป็นนามธรรม คือสิ่งที่ไม่เห็นตัว ไม่มีรูป ไม่มีร่างอย่างคน ไม่มีจิตใจอย่างคน แต่กลับ**มีอำนาจสูงสุด**.

ความคิดที่ว่าโลกเกิดขึ้น แล้วโลกจะดับไปนี้ นี่ก็ยังคงมีอยู่ : โลกเกิดขึ้นก็ด้วย **อำนาจสิ่งสูงสุดอันนี้**, โลกจะดับไปก็จะต้อง **ด้วยอำนาจของสิ่งสูงสุดอันนี้**, ทั้งที่มีใช่เป็นบุคคล; แต่เป็นอะไรก็ยังไม่รู้ ก็เลยต้องเรียกว่าอะไรอย่างใดอย่างหนึ่งไปตามที่จะนึกได้. แต่ก็ไม่ถึงความหมายของคำว่าพระเจ้า เพราะคำว่า พระเจ้า นั้นมันมีความหมายยืดหยุ่นได้มาก สูงสุด ประเสริฐที่สุด อะไรที่สุดๆ อยู่ที่พระเจ้าทั้งนั้น; ถ้าเป็นอย่างคนก็สูงสุดอย่างคน, ถ้าไม่ใช่อย่างคนก็สูงสุดอย่างมิใช่คน.

ครั้งต่อมาอีก คนมีความคิดที่ **ฉลาดขึ้นไปอีก** ก็มาเอาสิ่งที่เป็น **ธรรมะ** ประเภทที่ตรงกันข้ามจากธรรมะธรรมดา ที่เรียกว่า **อสังขตะ**. ฉะนั้นคำพูดเก่าๆ ก็ยังเหลืออยู่เรื่อยมาๆ เช่น พระเจ้า คำนี้ก็เหลือมา, อะไรๆ ก็เหลือมา จนมารู้จักสิ่งเรียกว่า **อสังขตะ** ก็เอาสิ่งนี้เป็นพระเจ้า; เช่นเอาธรรมะประเภทอสังขตะมาเป็นพระเจ้า.

คำที่เก่ายังเหลืออยู่ อย่างว่า ในพระบาลีมีคำว่า "ที่สุดแห่งโลก" "ที่สุดแห่งโลก" คำนี้ ต้องมีอยู่ก่อนพระพุทธเจ้าแน่นอน คือเป็นคำที่ใช้พูดกันอยู่ก่อนพระพุทธเจ้าเกิด; เพราะมีคนมาถึงกับทูลถามพระพุทธเจ้าว่า **ที่สุดโลกอยู่ที่ไหน?** เขาได้เที่ยวค้นหาจนหมดความสามารถแล้ว ก็ไม่พบที่สุดแห่งโลก, อยากรจะพบ **"ที่สุดแห่งโลก"**.

นี่ก็แปลว่า เป็นคำที่เขาพูดกันอยู่ก่อน. เขาต้องการกันอยู่ก่อน พระพุทธเจ้าเกิด โดยที่เขายังยึดถือในทางวัตถุ เขาก็เที่ยวหาไปทางวัตถุ ไปทาง ทิศเหนือ ทิศใต้ ทิศตะวันออก ทิศตะวันตกสุดขอบเขตจักรวาลแล้ว ก็ยังไม่ พบที่สุดของมัน. พระพุทธเจ้าท่านจึงทรงแสดงธรรมว่า "ที่สุดของโลก" มัน อยู่ในร่างกายนี้; อย่างนี้เป็นต้น.

นี่เพื่อจะ เปรียบเทียบให้เห็นว่า ความเฉลียวฉลาดของมนุษย์นั้น เลื่อนขึ้นมาอย่างไร? จากที่สุดโลกที่อยู่ผิวโลก กลายเป็นมาอยู่ในจิตใจว่า. ถ้าเราทำอะไรให้มันสิ้นสุดได้ในจิตใจเกี่ยวกับโลก แล้วโลกก็จะสิ้นสุดไปด้วย.

ถ้าพูดกันตรงๆ ก็คือว่า มอง เห็นความที่มันไม่ใช่โลก, มันไม่ใช่มีโลก อย่างที่เชื่อกัน หรือหวังกัน หรืออะไรอย่างนั้น; มันเป็นเรื่องมายาทั้งนั้น. มันต้องดับความคิดนี้รู้สึกยึดมั่นถือมั่นนั้นเสีย โลกมันจึงจะสิ้นสุด; อย่าง นี้เป็นต้น. ขอให้พิจารณาดูว่า คำนี้เปลี่ยนมาตามความฉลาด รู้สึกได้สูง ยิ่งๆขึ้นไป ของมนุษย์เราเอง.

ทางฝ่ายตะวันออกเรา ที่ขอให้สนใจก็คือลัทธิเต๋า ซึ่งถือกันว่าเป็น ลัทธิของเหลาจื้อ พ้องสมัยกันกับพระพุทธเจ้า ก็ได้พูดถึงสิ่งที่เรียกว่า เต๋า ซึ่งถ้าแปลก็ ต้องแปลว่า ธรรม หรือธรรมะ อีกนั่นเอง; แต่เป็นธรรม หรือธรรมะชนิดอสังขตะ คือมีอยู่ก่อนสิ่งใด, กระทั่งมามีธรรม หรือธรรมะ ชนิดลูกเด็กๆ เมื่อวานนี้เป็นต้น. เพราะว่าคำสอนเรื่องเต๋านั้น ได้พูดถึงสิ่งที่ มิได้มีอยู่อย่างตลอดกาล แล้วจึงมาถึงสิ่งที่มีอยู่ตลอดกาลอย่างนี้. ลองคิดดูมัน ไกลเท่าไร?

ความไม่มีอะไรอยู่เลยตลอดกาลนั้น ก็เรียกว่าเต๋า. มีสิ่งสิ่งหนึ่ง ซึ่งไม่ต้องมีความมีอยู่; แต่แล้วมันก็ไม่ได้มีความมีอยู่ตลอดกาล เท่ากับว่า มันมีอยู่โดยวิธีของมันเอง ไม่เหมือนกับสิ่งใด แล้วก็มีอยู่ตลอดกาล; สิ่งนั้นเป็นชื่อแรกของสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ที่มาเป็นฟ้าเป็นดิน ในตอนหลังๆนี้. นี่ก็แปลว่า เขารู้สิ่งซึ่งคนธรรมดาไม่เคยนึกเคยฝัน แล้วก็เริ่มต้นกำเนิด, เป็นปฐมเหตุ. เป็นอะไรของสิ่งที่หลังๆ ซึ่งรู้จักกันดีนี้ นี่ทางตะวันออกก็เป็นอย่างนี้.

ถ้าข้อความที่เขาเขียนไว้นั้นเป็นความจริง; หมายความว่า คนชื่อเหลาจื่อ ได้เกิดขึ้นในประเทศจีน พ้องสมัยกับพระพุทธเจ้า และได้กล่าวข้อความนี้ไว้. ถ้าเรื่องนี้มันไม่จริง มีคนแต่งขึ้นหลังจากที่พระพุทธศาสนา หรือศาสนาอะไร ไปถึงประเทศจีนแล้ว แต่งคัมภีร์นี้ขึ้นมา; อย่างนี้ก็เรียกว่า ตัวเหลาจื่อ นั้นก็เป็นอากาศธาตุไป.

แต่ถึงอย่างไรก็ดี **เดี๋ยวนี้ก็เป็นที่ยอมรับกันอยู่ว่า คนที่ชื่อเหลาจื่อนี้ ก็ได้สอนสิ่งสิ่งนี้ไว้จริง,** คือสิ่งที่เรียกว่า เต๋า; สิ่งสิ่งหนึ่งซึ่งเป็นความไม่มีอะไรไม่เป็นอะไร อยู่ตลอดอนันตกาล แล้วก็คลอດออกมาเป็นสิ่งที่มีหรือเป็น อยู่เรื่อยๆ ไปเป็นอนันตกาลอีกเหมือนกัน. ความที่ไม่มีอยู่ตลอดอนันตกาล ได้คลอດความมีอยู่ตลอดอนันตกาลออกมา ถ้าเราเข้าใจสิ่งเหล่านี้ เราจะรู้จักความคิดนึกของคนโบราณ ที่รู้ไกลออกถึงสิ่งสิ่งหนึ่ง ซึ่งประหลาด ซึ่งไม่ขึ้นอยู่กับเวลา ไม่ขึ้นอยู่กับเนื้อที่ เป็นต้น.

พุทธบริษัทไม่ใช่คำ"พระเจ้า"เป็นสูงสุด แต่ใช้คำว่า"ธรรม".

ที่นี้เราจะมาพูดถึงใกล้ๆ เรา คือคำว่า ธรรมะ นั้นแหละ ที่คຸ້ນปาก
พุทธบริษัทที่สุด เมื่อถามว่าอะไรสูงสุด? ก็กลายเป็นไม่ใช่พระเจ้าแล้ว; ที่นี้
ไม่อยากจะใช้คำว่าพระเจ้า; ใช้คำว่าบรมธรรม ใช้คำว่า อมตะ อสังขตะ
อะไรไปทำนองนั้น. ถ้าถามว่า สิ่งเหล่านี้มีมาแต่เมื่อไร? ก็ต้องตอบว่า
มีมาแต่ไม่รู้เมื่อไร เหมือนกัน.

ถ้ามัน ป็นสัจจะจริงๆ ก็เป็นอสังขตะ คือมีเหตุปัจจัยปรุงแต่งไม่ได้
ไม่ต้องมีอะไรมาช่วยปรุงแต่ง มันเป็นอยู่ของมันเองได้. ถ้าอย่างนั้น มันก็มี
อยู่ก่อนเหตุก่อนปัจจัยทั้งหลาย, ก็มีมาตั้งแต่ไม่รู้เมื่อไร. ถ้ามัน เป็นอสังขตะ
มันก็ไม่มีการเกิดขึ้น ไม่มีการดับไป; มันก็ไม่ตาย, ไม่มีการตาย, แล้วไม่มี
อะไรเหมือนสิ่งนี้. เพราะฉะนั้นสิ่งนี้จึงต้องเรียกว่า สิ่งเดียว คือเป็นเอก-
สัจจะ, สัจจะเดียว, ของจริงแต่เพียงอย่างเดียว แล้วก็ไม่มีอะไรยิ่งไปกว่านี้ ก็
กลายเป็นบรมสัจจะ.

คำพูดชนิดนี้มีมากคำ นำเอามาพูดให้หมดไม่ไหว; แต่ว่าเอามาแสดง
พอให้หลับตาเห็นว่า มันไม่ต้องมีการเกิดขึ้น - ตั้งขึ้น - ดับไป, ไม่มีเหตุปัจจัย
ปรุงแต่ง, และมีสิ่งเดียว; แล้วก็ไม่มีขนาดทั้งโดยทางเนื้อที่และเวลา ไม่มี
มิติใดๆ, แล้วก็ไม่มีเวลาใดๆ ที่จะไปจับกับสิ่งสิ่งนี้ได้. ก็ลองหลับตาดูว่า มัน
จะขนาดไหน? หรือว่าอายุเท่าไร? ใช้คำว่าคำนวณไม่ได้ทั้งโดยขนาด ทั้งโดยอายุ.

นี่คือ**บรมธรรม** หรือ**อสังขตธรรม** หรือ**เอกสัจจะ** ของจริงอันเดียวที่มีอยู่ก่อนสิ่งใดๆ. คำว่า **นิพพาน** ก็รวมอยู่ในคำคำนี้ เป็นเพียงสัจจะอันเดียว แล้วก็ไม่มีอะไรสูงส่งกว่านี้; แล้วเป็นอะไร? เป็นสักแต่ว่าธรรมชาติ ไม่เป็นตัวตน สัตว์ บุคคล เรา เขา ของใคร? อะไร? ที่ไหน? เป็นธรรมชาติ; แต่ **เป็นธรรมชาติอสังขตะ**. เพราะฉะนั้นจึงผิดแปลกจากธรรมชาติทั้งหลาย ที่คนเรารู้จักกันอยู่.

เดี๋ยวนี้ **เรารู้จักกันแต่ธรรมชาติฝ่ายสังขตะ** คือรูป คือนาม คือชีวิต ธรรมดาสามัญ ซึ่งล้วนแต่ต้องมีเหตุปัจจัยปรุงแต่ง มีการเกิดขึ้น มีการตั้งอยู่ มีการดับไปทั้งนั้น. นี่คือนิพพานธรรม, หรืออสังขตธรรม; แต่ธรรมชาติที่ตรงกันข้ามจากสิ่งนี้ เราไม่รู้; เพราะฉะนั้นเราจึงไม่รู้จักรัสิ่งที่มีอยู่เพียงสิ่งเดียว.

เราไปรู้จักสิ่งที่มีมากมาย, มากมายหลายหมื่น หลายแสน หลายล้าน หลายโกฏิ จนไม่มีตัวเลยจะเรียก จะคำนวณได้, แล้วก็ไม่ใช่ของจริง ไม่ใช่ของสูงส่ง, ไม่ใช่ของที่เป็นอนันตะ, เป็นของเกิด ดับ ยุบยับๆ อยู่; ได้แก่สิ่งที่เหล่าจื้อเขาเรียกที่หลังว่า **สิ่งที่มีการเกิดอันไม่สิ้นสุด**, มิใช่สิ่งที่ไม่มีการเกิดอันไม่สิ้นสุด. นี่ก็แปลว่า **เราทุกคนมันโง่ คือ รู้จักแต่สิ่งที่มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ - ดับไป**; สิ่งที่ตรงกันข้ามนั้นไม่รู้จักรั, ก็เลย **ไม่รู้จักรัสิ่งสูงส่ง** ซึ่งในที่นี้เรียกว่า **ไถวัลยธรรม**.

ควรรู้จักสิ่งสำคัญในพุทธศาสนา ซึ่งเป็นไภวฉลยธรรม.

ในพุทธศาสนามีคำที่น่าสนใจอยู่คำหนึ่ง คือคำว่า "บรมธรรม" แปลว่าสิ่งสูงสุด. คำว่าบรมธรรม ธรรมะสูงสุดนี้ มันก็ยังสามารถออกไปได้ โดยถือว่า เราจะมองกันในแง่ไหน.

บรมธรรมอย่างที่ ๑ บรมธรรมในฐานะที่เป็นสัจจะ : เป็นความจริง, เป็นกฎเกณฑ์อันตายตัว, นี้ก็เรียกว่า บรมธรรม ได้เหมือนกัน; เป็นความจริงที่สูงที่สุด ก็คือกฎเกณฑ์เรื่องอสังขตะ ซึ่งตรงกันข้ามกับสังขตะ.

หรือว่า กฎเกณฑ์ทุกอย่าง ที่เกี่ยวกับธรรมะทั้งหลายนี้ก็เรียกว่าบรมธรรมในส่วนที่เป็นสัจจะ. ถ้าเรื่องเกี่ยวกับอสังขตะ ก็เป็นอสังขตธรรม เป็นเรื่องเดียว สิ่งเดียว อย่างเดียว ซึ่งเรียกว่า ไภวฉลยธรรมในที่นี้; นอกนั้นมันเป็นเพียงประกาย, ประกายที่แลบแล็บๆ ออกมาจากสิ่งเดียวนั้น ก็เป็นของที่มีมาก. นี้บรมธรรมในฐานะที่เป็นสัจจะ หรือเป็นกฎเกณฑ์ ก็มีอยู่อย่างนี้.

บรมธรรมอย่างที่ ๒ ก็คือ บรมธรรมในฐานะที่เป็นการปฏิบัติ; นี้มันเกี่ยวกับมนุษย์แล้ว. เมื่อมนุษย์รู้จักบรมธรรมที่เป็นสัจจะแล้วก็เอามาปฏิบัติ ก็มีบรมธรรมที่เป็นส่วนการปฏิบัติของมนุษย์. ภาษาโบราณในประเทศอินเดียมีคำว่า อหิสา ปรมิ - ธมฺไม การไม่เบียดเบียนเป็นบรมธรรม, คืออย่าทำตนเองให้ลำบาก, อย่าทำผู้อื่นให้ลำบาก, อย่าทำใครๆ ให้ลำบาก; นั่นเป็นบรมธรรม. คำนี้มันกว้างแยกออกมาเป็นการปฏิบัติในศาสนาไหนก็ได้ รวม

ทั้งศาสนาพุทธด้วย ถ้าปฏิบัติแล้ว ระวังความลำบาก คือความทุกข์เสียได้ ก็เรียกว่า บรมธรรม, คือการปฏิบัติ, บรมธรรมในส่วนที่เป็นการปฏิบัติ.

ที่นี้ บรมธรรมอย่างที ๓ ก็มา ในรูปของผลของการปฏิบัติ อย่างนี้มี พระบาลี โดยเฉพาะในพระพุทธานุศาสนานี้ กล่าวได้ชัด ว่า นิพพานํ ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา - พระพุทธเจ้าทั้งหลายกล่าวพระนิพพานนี้ว่าเป็นบรมธรรม. นี้ เป็น บรมธรรมในฐานะที่เป็นผลของการปฏิบัติ คือดับทุกข์สิ้นเชิง หรือถ้าจะ พูดเป็นสมมติหน่อยก็ว่าการเข้าสู่สภาพชนิดนั้น : เข้าสู่นิพพาน คือการเข้าสู่ สภาพที่เป็นความดับทุกข์สิ้นเชิง.

ขอให้เราสนใจคำว่า "บรมธรรม" แล้ว จะต้องเป็นของที่สากล แก่เวลา แก่พื้นที่, คือว่าจะยุคไหนก็ตาม, เป็นถิ่นไหน ประเทศไหน ยุคไหน ก็ตาม, มันจะต้องเป็นกฎเกณฑ์อันนี้เพียงอย่างเดียว และต้องเป็นการปฏิบัติ อย่างนี้เพียงอย่างเดียว จึงจะไม่มีความทุกข์. ได้ผลมากก็ต้องเป็นเพียงอย่างนี้ เพียงอย่างเดียว จึงจะเรียกว่าสูงสุด คือไม่มีความทุกข์.

ฉะนั้นเราเห็นได้ยิ่งขึ้นทุกทีๆ ว่า คำพูดนี้มันมากมาย แล้วแต่จะพูด กันเมื่อไร, ที่ไหน, ในศาสนาไหน, ในยุคไหน. ที่นี้ถ้าจะ เลิกบัญญัติ ว่า ที่นั่น ที่นี้ ของศาสนานั้น ของศาสนานี้กันเสียทีก็ยิ่งได้ คือยกให้เป็นเรื่อง ของธรรมชาติ.

พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ประหลาด ที่ว่าจะให้เข้าถึงธรรมชาติ หรือว่า ยกเอาคำว่าธรรมชาติขึ้นมาเชิดชู. แต่เดี๋ยวนี้เรายอมต่อรองกันว่า ธรรมชาตินี้

เป็นของธรรมชาติ, ไม่ใช่ของพุทธศาสนา; ฉะนั้นจึงเป็นเรื่องของธรรมชาติ เป็นเรื่องกฎของธรรมชาติ มีตัวธรรมชาติที่ปรากฏอยู่ แล้วก็มีกฎเกณฑ์ของ ธรรมชาติ. นี่จะเป็นไถ่วัลยธรรมที่บริสุทธิ์ ที่ส่องไสยยิ่งขึ้นไปอีก, คือ เป็นสักว่าธรรมชาติ เป็นของธรรมชาติ เป็นไปตามธรรมชาติ; ไม่มีอะไรที่ไม่ใช่ ธรรมชาติ.

ถ้าจะมีการปฏิบัติ ก็ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ของ ธรรมชาติ. ถ้ามันเกิดผลขึ้นมา มันก็ไม่มีอะไรมากไปกว่าธรรมชาติ; เช่น แม้แต่เป็น นิพพาน ชั้นสูงสุด มันก็ยังเป็นธรรมชาติอยู่นั่นเอง : ออกมา ตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ, ปรากฏแก่จิตใจของคนปฏิบัติถูกต้องตาม กฎเกณฑ์ของธรรมชาติ.

ฉะนั้น อาตมาจึงอยากจะขอรับรองให้ท่านทั้งหลายทุกคน สนใจคำว่า "ธรรมชาติ" ให้เป็นพิเศษยิ่งขึ้นไปกว่าที่แล้วๆ มา, และพร้อมกันนั้น ก็ได้ อาศัยว่าไถ่วัลยธรรม มาเป็นเรื่องสำหรับพูดจากันให้เข้าใจ ให้ละเอียดยิ่งขึ้นไป.

ถ้ารู้จักไถ่วัลยธรรม ก็จักรู้จักธรรมชาติอันสูงสุด; เพราะ ไถ่วัลยธรรมเป็นของใครไม่ได้. มันเป็นตัวธรรมชาติ, เป็นของธรรมชาติ, เป็นกฎของธรรมชาติ. แต่ว่าคนเราเข้าไม่ถึง ก็เลยยอมให้เขาบางคนบางพวก ว่า เป็นพระเจ้านี้แล้วกัน; หรือแม้ที่สุดแต่ พุทธบริษัทจะพูดว่า กรรม เป็นกรรม เป็นกรรมลิขิต, เป็นไปตามกรรม; อย่างนี้มันก็มีลักษณะ คล้ายๆ กับว่าเป็น บุคคล; เพราะว่าไม่มีใครจะมีใครเข้าใจ, หรือฉลาดจนถึงกับเข้าใจว่า คำว่า

"กรรม" นี้ก็คือธรรมชาติ; เพราะบางทีมันก็ยังชอบใจในกรรม หรือว่าเกลียดกรรม โกรธกรรมอะไรก็ได้.

พูดว่า "ธรรมชาติ" ถูกต้องกว่าที่พูดว่ากรรม. ทั้งที่แท้เรื่องกรรมที่เป็นเรื่องกฎของธรรมชาติ, เรื่องเป็นไปตามธรรมชาติ. **ที่นี้คนที่ยังติดพระเจ้ามาก** เขาก็เรียกว่าพรหมลิขิต, อะไรลิขิตกันไปตามเรื่องตามราว; ไม่ได้พูดว่าธรรมชาติลิขิต. เขาชอบพระเจ้ายกกลายเป็นพระเจ้อลิขิต. ถ้าเชื่อกรรมก็ให้กรรมลิขิต; แต่จิตใจยังไม่แจ่มแจ้ง ถึงกับจะรู้จักว่า นี่เป็นสักว่าธรรมชาติ.

เพราะเกิดมาไม่ได้รับคำสั่งสอนถึงที่สุดให้เข้าใจถึงธรรมชาติ; ฉะนั้นจึงไปติดอยู่ครึ่งๆกลางๆ ที่พระเจ้า ก็มี ที่กรรม ก็มี ถึงแม้ในพุทธบริษัทเรานี้ก็ยังติดอยู่เป็นหลายๆ ชั้น ยังถือพระเจ้าชนิดใดชนิดหนึ่งอยู่ก็มี ทั้งที่เรียกตัวเองว่าพุทธบริษัท; ฉะนั้นเราก็ ต้องให้อภัยแก่ศาสนาอื่นลัทธิอื่น เขาก็ต้องมีอย่างเดียวกับเรา ฉะนั้นเรา เลิกดูหมิ่นกันเสียในเรื่องระหว่างศาสนา นี้ เพื่อประโยชน์สูงสุดของมนุษย์นั่นเอง.

ถ้าเรายังไม่รู้จักธรรมชาติที่แท้ที่เป็นเพียงสิ่งเดียว อย่างเดียว เรื่องเดียวตัวเดียวเป็นต้นตอของสิ่งทั้งปวงแล้ว ก็ เรายังโง่อยู่ตราบนั้น; ฉะนั้นจึงได้ขอร้องให้ชวนขวาศึกษากันให้รู้จักสิ่งสิ่งนี้เสียโดยเร็ว จะเรียกว่าธรรมชาติก็ดีที่สุด. แต่ถ้า รู้จักธรรมชาติจริง แล้ว จะรู้ว่ามันเป็นอันเดียวกันทั้งหมด. ความที่มันเป็นอันเดียวกันทั้งหมดนี้ เรียกว่าไถวัลยตา, ภาวะอย่างนี้เรียกว่า

ไถวัลยตา. **สิ่งเหล่านี้ก็เรียกว่าไถวัลยธรรม** คือสิ่งที่เป็นของสิ่งเดียวกันแท้ตลอดเวลา ตลอดเนื้อที่พื้นที่.

.... ..

ประโยชน์ที่เราจะได้รับจากการเข้าถึงไถวัลยธรรม.

ทีนี้มาถึงความมุ่งหมายสุดท้าย ที่เป็นการสรุปได้ทีหนึ่งว่า เราจะได้รับอะไร? **จะได้รับประโยชน์อะไรจากการเข้าถึงไถวัลยธรรม?** ถ้าเราฉลาดกันทุกคน จนถึงกับรู้สึกสิ่งที่เรียกว่าไถวัลยธรรม ว่ามันตั้งอยู่อย่างไร, เป็นอยู่อย่างไร, คือเกี่ยวข้องกับชีวิตทั้งหลายทั้งปวงอย่างไร; อย่างนี้แล้วเราจะได้อะไร? จะขอตอบอย่างกำปั้นทุบดิน ว่ามันก็ **ต้องได้สิ่งที่ไม่เหมือนกับสิ่งที่เรากำลังได้อยู่ในเวลานี้.**

เดี๋ยวนี้เรากำลังได้ความทุกข์, อย่างน้อยก็ความโง่ ความหลง ยึดถือ ในนั้นในนี้จนมีความทุกข์ มีโลภ มีโกรธ มีหลง มีเกลียด มีกลัว มีปัญหา จนไม่รู้ว่า ทำไมมันจึงจะต้องเอามาเป็นปัญหา หรือมีความทุกข์. **นี่ที่เราได้อยู่เดี๋ยวนี้มันเป็นอย่างไร. เพราะว่าเรายังไม่รู้จัก สิ่งที่เรียกว่า ธรรมชาติที่เป็นไถวัลยธรรม.**

ถ้าเมื่อใดเราเข้าถึงสิ่งนี้ เราก็ได้สิ่งที่ตรงกันข้ามจากสิ่งที่เรากำลังได้อยู่เวลานี้. **สิ่งที่ได้อยู่ในเวลานี้ ก็คือความทุกข์ หรือ ปัญหาต่างๆ.** ทำไมจึงต้องมาที่นี้? **จะต้องมาพูดมาฟัง มาศึกษา ทำไม? นอนเสียที่บ้านไม่สบาย**

ดีกว่าหรือ? เพราะว่าเรามั่นคงไม่ได้, แล้วเรายังมีปัญหา มีอะไรบงกน. เรามีความกระหาย อยากที่จะได้สิ่งที่ดีที่สุด; เราก็รู้สึกหรือเชื่อว่า เรายังไม่ได้สิ่งที่ดีที่สุด. เรากลัวว่าเกิดมาทั้งที่จะเสียชาติเกิด เราจึงดิ้นรนจะให้ได้สิ่งที่เราคิดว่ามั่นคงที่สุด, เราจึงต้องศึกษาให้รู้จักสิ่งที่สูงที่สุด.

นี่เรียกว่า **พุดกันในระดับสูงสุด**; แต่ถ้าพุดในระดับที่ต่ำๆ ลงไป มันก็เป็นเรื่องของคนโง่มากขึ้นๆ จนไม่รู้ว่าจะอยู่กันอย่างไร, จะพุดจากกันอย่างไร, จะทำมาหากินกันอย่างไร จึงจะมีความสุข.

เดี๋ยวนี้เราพุดกันถึงขนาดที่ว่า แม้จะมีข้าวกิน มีอะไรสบายแล้ว; แต่ทำไมเรายังมีความสุข? หรือว่า แม้จะเป็นเทวดาแล้ว มันก็**ยังมีความสุข** เพราะมันยังโง่ต่อสิ่งที่เรียกว่า **ไภวฉลยธรรม**; ฉะนั้นไภวฉลยธรรมต้องเป็นสิ่งที่ใหญ่ หรือเป็นที่จับสั่นลงของความทุกข์. **ถ้าใครไปถึงเข้า ไปรู้เข้า;** โดยส่วนตัวบุคคล ก็เรียกว่าไม่รู้จักความสุข, **ไม่มีความสุขในตัวบุคคล,** เป็นสันติสุขเฉพาะบุคคล เพราะเหตุว่าบุคคลมันหายไป.

นี่ถ้าพุดอย่างสมมติหน่อย ก็เรียกว่า **ถ้าเรารู้จักไภวฉลยธรรม** มันก็**จะกลายเป็นความว่างจากตัวตน,** คล้ายกับว่าเรานี่ เนื้อตัวเรา จิตใจของเรา, อะไรของเราทั้งหมด มันสลาย กลายเป็นความว่าง. มันหลอมเป็นอันเดียวกันกับไภวฉลยธรรม กลายเป็นความว่างที่สุด, **ว่างจากตัวตน.** นี่มันได้สิ่งที่มันไม่เหมือนกับที่เรากำลังได้อยู่ในเวลา.

ขอให้ถือว่า **เป็นสิ่งสูงสุดที่มนุษย์จะต้องรู้จัก,** **เรารู้จักการที่ว่าเรา** มันหมดตัว หมดเนื้อหมดตัว ไม่มีตัว หลอมหายกลายเป็นความว่าง, กลายเป็น

ความว่างสากลไปกับสิ่งที่เรียกว่า ไภวภัตตกรรม, หรือว่าธรรมชาติแห่งสุญญตา หรืออะไรก็ตามแต่. นี่ผลของการที่เข้าถึงไภวภัตตกรรมในส่วนตัวบุคคล; แล้ว จะมานั่งกลัวตาย หรือจะมานั่งเป็นทุกข์อยู่อย่างไร? หรือจะมาทะเลาะวิวาทกัน อยู่ได้อย่างไร, มันเป็นไปได้ไม่ได้.

นี่เรียกว่า ส่วนสังคัมก็พลอยหมดปัญหาไปด้วย ไม่มีเรื่องที่จะต้อง มาเบียดเบียนกัน, เมื่อคนหนึ่งหลอมตัวเป็นความว่างไปหมดแล้ว ก็แปลว่า ทุกคนก็หลอมตัวเป็นความว่างไปด้วยกันหมด; เป็นสิ่งเดียวกันหมด จะทะเลาะ กันไม่ได้ ไม่มีคู่ทะเลาะเพราะมันเหลือแต่ตัวเดียวกันไปเสียทั้งหมด. นี่เรียก ว่า ความรักสากล เมตตาสากล อะไรที่มันเป็นสิ่งเดียวกัน มันเกิดขึ้นมา ได้เพราะการเห็นสิ่งนี้.

เดี๋ยวนี้เรามีตัวกู, มีของกู; แล้วก็แยกกันออกไป ทุกๆชีวิตที่จะ คิดนึกรู้สึกได้ มันก็มีมากมาย ไม่รู้ก็โกฏีกี่ล้าน. ไม่มีใครยอมรับรู้สึกว่าเป็นตัว เดียวกัน, เป็นสิ่งเดียวกัน. ใครมาพูดขึ้นอย่างนี้ก็หัวเราะเอา : จะเป็นสิ่ง เดียวกันอย่างไรได้, เป็นคนคนเดียวกันอย่างไรได้. นี่เพราะว่าไม่มีไภวภัต- ธรรมในจิตใจของบุคคลนั้น มันจึงแบ่งแยกเป็นตัวกู เป็นของกู เรื่อยไป : ทั้งมนุษย์ทั้งเทวดา หรือแม้แต่พรหมในพรหมโลก ที่ว่าสูงสุดแล้ว ก็ยังมีตัวกู ตัวโตๆ; สัตว์เดรัจฉานเสียอีก จะมีตัวกูน้อยๆเล็กๆ และไม่ค่อยรุนแรง.

ฉะนั้นเราพอจะพูดได้ว่า ตัวกู - ของกูนี้มันใหญ่ และมันแรงขึ้น ตาม ความคิดนึก ที่มันฉลาดวิวัฒนาการมากขึ้น แต่แล้ววิวัฒนาการไปในทางที่ ไม่เห็นไภวภัตตกรรม.

ถ้าเราเห็นไถ่ด้วยธรรมขึ้นมา โลกนี้ก็จะมึนตึ๋น; คือ การเบียดเบียนมันมีไม่ได้ เพราะมันหลอมตัวเป็นตัวเดียวกัน. นี่เรียกว่าความ เต็มเปี่ยมของความเป็นมนุษย์ คือมีจิตใจเต็มเปี่ยมอยู่ด้วยธรรมะชนิดนี้ แล้ว มันก็ไม่หิว ไม่กระหาย ไม่พร่อง ไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลง.

นี่เรียกว่า มาดูกันทีเดียวกว่า : เราจะต้องรู้จักไถ่ด้วยธรรม ในลักษณะอย่างนั้นๆ, โดยวิธีอย่างนั้นๆ, แล้วผลมันก็จะเกิดขึ้นอย่างนั้นๆ เป็นต้น. นี่เป็นการสรุปเอาแต่ใจความของเรื่องที่ได้บรรยายมาแล้ว.

ที่นี่ เพื่อให้มันเป็นผลยิ่งขึ้นในการปฏิบัติ อยากจะขอโอกาสสัก หน่อยหนึ่ง พูดกันอีกตอนหนึ่ง:-

ทุกเรื่องเหมาะแก่ภาวะของเขา อย่าดูหมิ่นว่าเป็นมิจฉาทิฏฐิ.

ข้อแรกก็อยากจะพูดว่า เรายังอย่าเป็นคนประมาท หรือโง่ หรือ งามาย อวดดี. อย่าอวดดีที่เรารู้แล้ว, และอย่าโง่ถึงกับว่า พอได้ยินคำพูดใน ศาสนาอื่น พวกอื่น ก็หาว่าเขาโง่ หรือว่าเขาเป็นมิจฉาทิฏฐิไปเสียหมด.

ที่แล้วมาเราก็เห็นกันอยู่แล้วว่า พอเอ่ยถึงคริสเตียน เราก็ว่าไอ้มิจฉา- ทิฏฐิ. พูดถึงศาสนาฮินดู ไสยศาสตร์อะไร ก็เรียกว่าไอ้มิจฉาทิฏฐิ. หรือ จะพูดถึงลัทธิเต๋า เราก็จะด่าเขาว่าเจ๊กปาหี่ อะไรทำนองนี้; มันเป็นเรื่อง

ที่มองคนอื่นผิดไปหมด. **หา**รู้ไม่ว่า **นั่น**เพราะว่า**เรา**มันไม่รู้ คือหลับตาหรือ
มันตาบอด.

เดี๋ยวนี้ **พอ**มา**รู้**เรื่อง**ไถ่**ด้วย**ธรรม** ก็กลายเป็นอันเดียวกันตัว
เดียวกัน, สิ่งเดียวกัน, เหมือนกัน, เปลือกข้างนอกนั้นหายไป เหลือแต่
ข้างในเหมือนกัน. นี่เรียกว่าเป็นมนุษย์ด้วยกันก่อน พวกคนที่เราหาเอาว่าเป็น
มิจฉาทิฎฐินั้น เราช่วยหลับตาเสียใหม่, แล้วมองกันอีกทางหนึ่ง ว่าเขาก็เป็น
มนุษย์เหมือนกัน.

ศาสนาบางศาสนาก็มีมาตั้งแต่ก่อนพุทธกาลก็มี, พ้องสมัยพุทธกาลก็มี,
หลังกว่านั้นอีก เมื่อเรื่อนี้ก็มี; แล้วมันของใคร? มันของมนุษย์ด้วยกัน,
มนุษย์ที่ต้องการจะดับความทุกข์ จะหาความสุขด้วยกันทั้งนั้น. นี่มันเป็นผู้
ที่มีปัญหาอย่างเดียวกัน อย่างนี้กันเสียก่อน. แล้วเราอย่าไปหาหรือหรือจะไปจับ
เขาไว้ว่าเป็นมิจฉาทิฎฐิ, เป็นคนโง่, เป็นคนมิจฉาทิฎฐิ, เป็นศัตรูปรปักษ์
ทำนองนี้.

ถ้าใครเคยมีความรู้สึกคิดนึกอย่างนี้ก็ทิ้งไปเสียได้ ไม่ยากเย็นอะไร
ไม่ต้องมีปัญหามาก คือว่าเลิก หรือทิ้งมันไปเสีย; ไม่ต้องสนใจ ที่จะ
หาว่าเขาเป็นมิจฉาทิฎฐิอะไร, เป็นข้าศึกเป็นปรปักษ์ เป็นคู่แข่งชั้น และโดย
เฉพาะอย่างยิ่งทางศาสนา.

โดยถือเสียว่า ถ้าศาสนาใดยังคงมีอยู่ในโลกในเวลานี้ได้ ก็พอจะ
กล่าวได้ว่า มันต้องมีส่วนที่ดี ที่ถูก ที่มีประโยชน์; หากแต่ว่าเขาได้พูดไว้
ในรูปหนึ่ง แบบหนึ่ง คือใส่ภาชนะที่ต่างๆ กัน; หมายความว่า วิธีการที่

ต่างกัน เพื่อให้เหมาะกับบุคคลนั้นๆ ในถิ่นนั้นๆ ในยุคนั้นๆ สมัยนั้น หรือ วัฒนธรรมชนิดนั้น.

ข้างผิวนอก นี้เรา **ไม่เอา** เอาแต่**ข้างใน** ว่ามัน เป็น**มนุษย์เดียวกัน เป็นมนุษย์เหมือนกัน** ช่วยจำคำว่า "**เป็นมนุษย์เหมือนกัน**" นี้ไว้ ว่ามันมาจากต้นตอเดียวกัน คือสิ่งที่เรียกว่า **ไถวัลยธรรม** ซึ่งเป็น**วิวัฒนาการของมนุษย์**. เขาจึงต้องพูดไปตามขั้นตามตอนวิวัฒนาการ; มันจึงผิดกันบ้างก็แต่เพียงเปลือกนอก; เนื้อแท้มันก็มีความเป็นมนุษย์ ที่ดิ้นรนจะดับความทุกข์ จะถึงความสุข.

ฉะนั้นเมื่อกล่าวถึงคำบางคำ เช่นคำว่า "**ปฐุมเหตุ**" นี้ บางคนจะ**ค้าน** เสียแย้งว่า ใน**พุทธศาสนาไม่มี**; อย่างนี้เป็นต้น ที่จริง คำว่า **ปฐุมเหตุ** นั้น **มันมี** มากกว่าที่จะมี; แต่ไม่ได้เรียกว่า ปฐุมเหตุ คือได้กล่าวไว้ในลักษณะที่ยอมรับว่า : ที่แรกมันก็มีสิ่งหนึ่ง แล้วมันจึงมีสิ่งหนึ่ง **ตามกฎของอิทัปปัจจยตา** เพราะมีสิ่งนี้ๆ เป็นปัจจัย สิ่งนี้ๆ จึงเกิดขึ้น อย่างนี้. มันก็ถอยหลังไปได้เรื่อย จนถึงที่สุด ว่า **เพราะมีสิ่งอยู่สิ่งหนึ่ง สิ่งเหล่านี้จึงมีขึ้นมา** แต่ก็ไม่ใช่เป็นตัวเป็นตน ไม่เป็นบุคคล เช่นพระเจ้า เป็นต้น.

แต่ถ้าใครเขา **จะเรียกพระเป็นเจ้าก็ช่างเขา**; เพราะเขาอยากจะเรียกอย่างนั้น, เพราะว่ามันเหมาะแก่เขา เหมาะแก่จิตใจของเขา เขาก็พูดถูกแล้วที่เขาจะถือว่ามันมีปฐุมเหตุ ที่ทำให้สิ่งทั้งหลายทั้งปวง วิวัฒนาการออกมา; เขาจะเรียกว่าพระเจ้านี้ก็ตามใจเขา.

เราจะเรียกว่า กฎของธรรมชาติ ก็ตามใจเรา; มันควรจะได้ทั้งนั้น
นี่เรียกว่าพอได้ยืนถ้อยคำในศาสนาอื่น แล้วอย่าเพ่อคิดว่า เขาเป็นมิจฉาทิฎฐิ, หรือ
โง่, เราเสียอีกจะเป็นคนโง่, เป็นมิจฉาทิฎฐิ เพราะเราฟังเร็วเกินไป ตัดสินเร็ว
เกินไป, อะไรก็เร็วเกินไป จนไม่ได้เรื่องได้ราว. ฉะนั้น เราจึงยอมรับกันว่า
ไถวัลยธรรมเป็นปฐมเหตุ; เพราะมันเป็นสิ่งที่มีอยู่ก่อนเวลา หรือว่าก่อน
พื้นที่ หรือก่อนการเกิดอะไร เป็นเนื้อที่ เป็นเวลาขึ้นมา. รายละเอียดก็พูด
มาแล้วตั้ง ๑๐ กว่าครั้ง; ถ้ายังไม่มองเห็นชัด ก็ไปมองให้เห็นชัดเสียก็แล้วกัน :
ว่ามีอยู่สิ่งหนึ่ง ซึ่งจะมีอยู่ก่อนสิ่งใดทั้งหมดแล้วเติมไปทุกหนทุกแห่ง ตลอด
เวลาทั้งปวง.

.....

เราสร้างทุกข์ เพราะไม่รู้จักไถวัลยธรรม.

เดี๋ยวนี้เรามีปัญหา เอาปัญหาในปัจจุบันเป็นหลักกัน. เรากำลัง
ต้องการอะไรเดี๋ยวนี้? เราต้องการความดับทุกข์, ต้องการความไม่มีทุกข์, เรา
กำลังแตกแยกกันเป็นพวกๆ, เป็นพวกๆ, แล้วกำลังรบราฆ่าฟันกัน; แม้ใน
ส่วนย่อยน้อยๆ ก็แตกไปส่วนน้อยๆ; แม้แต่ในครอบครัวเดียวกัน มันก็ยังเป็น
คนนั้นคนนี้; แล้วก็ทะเลาะวิวาทกัน แม้แต่สามีกับภรรยา.

ทำไมมันแตกแยกกันมากถึงขนาดนั้น? ก็เพราะไม่มีธรรมะ เพราะ
ไม่เห็นธรรมะ, เพราะไม่มีธรรมะ แม้แต่จะฝึกหนึ่งของสิ่งที่เรียกว่า ไถวัลยธรรม.

ถ้าเราจะเห็นธรรมะที่ถูกต้องอยู่สักส่วนหนึ่งเท่านั้นแหละ มันก็จะทะเลาะกันไม่ได้. นี่เป็นผิวเมียกันแท้ๆ ก็ยังทะเลาะกันได้, แล้วก็ทะเลาะกับเพื่อนบ้าน แล้วก็ทะเลาะกันกับกลุ่ม หมู่ คณะ. เดียวนี้ประชาชนก็ทะเลาะกับรัฐบาล หรือประเทศชาติก็ทะเลาะกันกับประเทศชาติอื่นๆ กระทบคู่พวกกัน จะมีการทะเลาะวิวาทที่ไม่มีที่สิ้นสุด.

นี่เรามีปัญหาอย่างไร; เพราะว่าเราไม่รู้จักรัสิ่งทีเรียกว่า ไถวัลย-ธรรม คือธรรมะที่ทำให้ทุกคนหลอมเป็นตัวเดียวกัน เป็นอันเดียวกัน เป็นธรรมชาติอันหนึ่ง ซึ่งบริสุทธิ์ หรือว่าซึ่งสงบเย็น หรือซึ่งไม่มีความทุกข์. เดียวนี้มันแยกออกเป็นประกายของการปรุงแต่ง : เป็นกิเลส เป็นตัวกู เป็นของกู. เดียวนี้เรามีปัญหาอย่างไร เราก็อาจจะรู้ได้ หรือพูดได้ กล่าวได้ โดยไม่ต้องกลัวผิดว่า : **ข้างหน้ามันก็ต้องเป็นอย่างนี้ ถ้าหากว่าเรามันยังงออยู่อย่างนี้.**

เดี๋ยวนี้เรายังไม่มีวิแวร่องรอยทีจะมองเห็นว่า เราจะฉลาดขึ้น. ระวังให้ดี, เดียวจะหาว่าอาตมานี้ดูถูก. ทุกคนดูตัวเอง ดูอะไรด้วยตนเองก็แล้วกัน ว่ามันมีหวังไหมว่า ข้างหน้าเราจะฉลาดขึ้น? เพราะว่าหลายปีมาแล้ว มันก็ยังไม่เห็นมีอะไรเปลี่ยนแปลงนักบ้าง เพราะเราไม่ได้คิดเรื่องนี้ เพราะเราไม่ได้คิดให้ก้าวหน้า เพื่อจะเฝ้าเข้าไปหาสิ่งทีเรียกว่า ไถวัลยธรรม.

เราอยากจะทำกู มือของกู, มีอะไรอยู่ทีนี้ จะมีเงินของกู ทองของกู อะไรของกูอยู่ทีนี้; มันก็ไม่มีอะไรทีจะเปลี่ยนแปลงแน่นอน, แล้วอนาคตก็จะต้องเป็นอย่างนี้. ย้อนไปดูอดีตก็เห็นได้ว่า ส่วนมากมันเป็นมาอย่างนี้ : มีตัวกู

- ของกู, เดียวนี้ก็มีตัวกู - ของกู, ในอนาคตก็จะมีตัวกู-ของกู. ทั้งหมดนี้เพราะไม่รู้จักสิ่งทีเรียกว่าไถวัลยธรรม.

ฉะนั้น จึงกล้าพูดว่า อีกสักหมื่นปี มนุษย์ก็อาจจะ ยังมีตัวกู - ของกูอยู่นั้นแหละ; แล้วจะร้ายกาจไปกว่านี้เสียอีก เพราะว่าเขาไม่สนใจเรื่องไถวัลยธรรม, ไม่มีเค้าเงื่อนว่า มนุษย์จะสนใจเรื่องไถวัลยธรรม. เพราะเดี๋ยวนี้กำลังค้นคว้าแต่ในทางที่จะทำให้เกิดการแตกแยก : ในโลกพระจันทร์ได้ หรือไปได้ทุกโลก ทุกดาว ทุกดวง มันก็เพื่อการแตกแยก; มันไม่ใช่เพื่อการรวมเป็นสิ่งเดียวกัน เป็นไถวัลยธรรม.

ฉะนั้นเราจึงเห็นว่า น่าจะพอกันทีสำหรับการแตกแยกกัน : แบ่งแยกเป็นของตัวกู - ตัวกู, เป็นของกู - ของกู, เป็นอะไรต่างๆ - เหล่านั้น, มันเป็นที่ตั้งแห่งกิเลส และเกิดความทุกข์ เกิดการเวียนว่ายอยู่ในวัฏฏสงสาร.

ต้องการความสงบ ก็ต้องกล้าปฏิบัติให้เข้าถึงไถวัลยธรรม.

ฉะนั้นเดี๋ยวนี้ เราก็ต้องกล้าพอที่จะตัดสิ้นใจเราเองว่า ถ้าคนอื่นเขาไม่เอากับเรา ก็ตามใจเขา; เพราะว่าเรามีสิทธิ มีโอกาส มีความสามารถที่จะเอาได้ คือทำจิตใจของเราให้เข้าถึงสิ่งที่เรียกว่าไถวัลยธรรม, คือเข้าถึงธรรมะที่แท้จริง เข้าถึงธรรมะที่สูงที่สุด ที่จะดับเสียได้ซึ่งตัวกู-ของกู หรือจะดับความทุกข์ทั้งหลายเสียได้ หรือจะเรียกว่าเข้าถึงนิพพานก็ได้.

หรือว่า พวกอื่นเขาอยากจะเรียกว่า เข้าไปอยู่กับพระเจ้า ไปอยู่ในโลกของพระเจ้า เป็นอันเดียวกับพระเจ้า; เขาก็ควรจะพูดได้. เราอย่าไปขัดคอเขา; ขอแต่ว่าให้ความมุ่งหมายนั้น มันเป็นไปเพื่อความสงบรำงับ ความหยุด ความเย็น ความไม่มีทุกข์ก็แล้วกัน. นี่เราจะต้องเข้าใจสิ่งที่สูงสุด และเด็ดขาดสิ่งนี้กันให้ได้.

อาตมาเชื่อเหลือเกินว่า เรื่อง ไภววลยธรรม ซึ่งเป็นเรื่องธรรมชาติแท้ๆ นี้ จะช่วยโลกทั้งโลกนี้ได้; จึงอุทิศสัพพะทานมาพูด, พูดอย่างที่ไม่กลัวว่าคนจะรำคาญ, หรือตัวเองก็ไม่คิดว่าจะเหน็ดเหนื่อยอะไร.

ถ้าเราพูดให้คนทุกคนเข้าใจได้; คนทุกคนก็จะหลอมตัวเป็นอันเดียวกัน ไม่มีเขามีเราได้มันเป็นศาสนาของธรรมชาติ. อาจจะมีพูดให้พวกคอมมิวนิสต์เป็นต้นนี้ เขายอมรับได้, หรือยิ่งกว่าคอมมิวนิสต์ ก็ยอมรับได้ เพราะมันเป็นเรื่องของธรรมชาติ ซึ่งเขาอาจจะมองเห็นอยู่, เห็นได้ด้วยตนเอง.

แต่ถ้าไปพูดเรื่องพระเจ้าชนิดที่เป็นคน อย่างงมงายๆ แล้ว; พวกคอมมิวนิสต์เขาตำหนิเหมือนกับที่เราได้ยินอยู่ทั่วไป. คอมมิวนิสต์เขาตำหนิศาสนาที่มีพระเจ้า เพราะอธิบายพระเจ้าผิด.

เราอธิบายพระเจ้าให้ถูก ให้เป็นพระเจ้าที่จริง คือพระเจ้าที่เป็นกฎของธรรมชาติ พวกคอมมิวนิสต์ก็จะหุบปาก หรือไม่มีอะไรจะพูด; เพราะคอมมิวนิสต์เองก็รู้สึกสิ่งนี้ อาศัยสิ่งนี้ พัฒนาตัวเองอยู่ แต่มันเป็นไปในเรื่อง

โลก. ถ้าเขาขยับมาในเรื่องธรรม, เรื่องธรรมะมันก็มีผลอีกทางหนึ่ง เป็นคู่กันขึ้นมา ในเรื่องความสงบสุขทางธรรม.

แต่นี้เราจะไม่ให้, คล้ายๆ กับว่าจะไม่ให้ใครคิดอย่างอื่น นอกไปจากที่เราคิด, หรือพูดด้วยถ้อยคำอย่างอื่นนอกจากที่เราพูด; แล้วเราก็ไม่รู้จักพูด, หรือไม่รู้จักคิดให้มันเข้าเป็นสากล, เป็นอันเดียวกัน คือสิ่งที่เรียกว่า **ไถวัลยธรรม** ได้แก่ *กฎของธรรมชาติ ที่ควบคุมกำกับอยู่ในตัวธรรมชาติ* ให้มนุษย์ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตาม*กฎของธรรมชาติ* ก็ได้ผลมาตามที่ต้องการ.

ฉะนั้น เราไม่ต้องกลัวว่า จะเกิดบุคคลอีกประเภทหนึ่ง, จะทำลายศาสนา, จะทำลายความสงบสุขของมนุษย์. เราจะต้องคิดให้ถูกต้อง หรือต้อนรับให้ถูกต้องว่า : ต่างก็เป็นมนุษย์เหมือนกัน จะต้องไปกลัวเขาทำไม? เมื่อเอาสิ่งที่ถูกต้องหรือดีกว่า ที่เขารู้อยู่ ให้เขาได้ยินได้ฟังเขาก็ต้องรับ. เพราะเขาก็ต้องการจะดับทุกข์ด้วยเหมือนกัน; ไม่มีใครอยากจะได้ความทุกข์.

นี่ เรื่องอื่นมันไม่อาจจะมาเป็นเรื่องสมานสามัคคีกันได้ นอกจากเรื่องความจริงของธรรมชาติ ซึ่งไปเที่ยวฝากอยู่ในศาสนานั้น ศาสนานี้ ในรูปต่างๆกันจนเข้าใจยาก. เอามาใส่ครกตำแหลมเป็นอันเดียวกันเสียใหม่, ให้มันเป็นเรื่องของธรรมชาติ กฎของธรรมชาติ หน้าที่ตามธรรมชาติ ผลที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ; ให้ทุกคนมองเห็นชัด มันก็จะมีสันติสุขในโลกนี้ได้,

เดี๋ยวนี้ ทางความรู้อย่างสมัยใหม่ เขาก็ เริ่มมองเห็นธรรมชาติ; แต่มองเห็นด้านเดียวคือเห็นแต่ในทางวัตถุมากเกินไป; ไม่สนใจในทาง

นามธรรม หรือที่ยิ่งขึ้นไปกว่าทางนามธรรม. ทางวัตถุมันก็เป็นธรรมชาติ, ทางนามธรรมมันก็เป็นธรรมชาติ หรือถ้าจะมีอะไรยิ่งไปกว่า เป็นที่ดับของสิ่งเหล่านั้น มันก็ยังคงเป็นธรรมชาติ.

เดี๋ยวนี้เราไปรู้จักธรรมชาติแต่ในส่วนที่เป็นวัตถุ แล้วก็ใช้ในทางที่จะส่งเสริมเป็นตัวกู - ของกู นี่มันจึงไกลออกไปๆ ไม่รู้เรื่อง; มันก็กลายเป็นเหมือนกับว่า ดอกลิ้ม เอาเหล็กสะกัด หรือเอาลิ้มมาตอก ให้มันแตกกระจายออกไปเป็นหลายๆ แขนง หลายเสียง หลายแขนง ไกลออกไป. มันไม่มีอะไรที่จะเก็บเอามาหลอมให้เป็นอันเดียวกัน; มันมีแต่จะตอกลิ้มให้แตกออกไปเป็นหลายทิศหลายทาง.

นี่เพราะเหตุอะไร? **เพราะเหตุว่าใจต่อสิ่งที่เรียกว่า ไถวัลยธรรม;** มันใจต่อความรู้ที่บอกว่า มันมีเพียงสิ่งเดียว, สิ่งที่เป็นของจริงนั้น มีเพียงสิ่งเดียว เอเกหิ สจฺจํ น ทุตติยา นตฺถิ นี่เป็นภาคบาลี ว่าของจริงมีอยู่สิ่งเดียว ไม่มีส่วนที่สอง.

ทีนี้เมื่อ **ไม่รู้จักสิ่งเดียว,** สิ่งที่มีอยู่เพียงสิ่งเดียว; มันก็ใจ ทำให้แตกแยกเป็นหลายสิ่ง นี่เรียกว่ามัน**ตอกลิ้ม** คือปฏิกิริยาที่ออกมาเป็น**กิเลส** : เห็นแก่ตัว เป็นของกู-ของกู, มีความเห็นแก่ตัว มันก็ตอกลิ้มออกไปตัวหนึ่งๆ.

ทีนี้ ถ้าจะให้หลอมเข้าเป็นอันเดียว มันก็ **ต้องรู้จักสิ่งซึ่งมีอยู่เพียงสิ่งเดียว คือไถวัลยธรรม** อย่าให้ปรุจออกมาเป็นกิเลส; แต่ให้ปรุจออกมา

เป็นความรู้ คือโพธิ. นี่มันก็จะหลอมเป็นอันเดียวกันได้, ถ้ามีปัญญา หรือโพธิ ในสิ่งที่เรียกว่าไถวัลยธรรม

ไม่รู้จักไถวัลยธรรม ก็เพราะไม่ขีดหลาบต่อความทุกข์.

นี่ปัญหาสุดท้าย ก็น่าจะมองดูกันในแง่ที่ว่า มันจะมีอะไรที่จะมาช่วย ทำให้เราเกิดความคิด ที่จะหลอมตัวเข้าด้วยกัน; มันก็เป็นเรื่องให้เห็นๆ กันอยู่ แท้ๆ แล้วเราก็ไม่ยอมทำ, คือมันไม่รู้จักขีดหลาบ; เราไม่รู้จักขีดหลาบต่อ ความทุกข์ ที่มันเกิดขึ้นทุกวัน. เราไม่ละอายต่อการที่โง่ ทำให้ความทุกข์นี้มัน เกิดขึ้นทุกวัน. เราก็ไม่กลัวความทุกข์ชนิดนี้.

เราไปกลัวที่จะไม่มีความทุกข์ ชนิดนี้; เราไปกลัวว่า จะไม่มีตัวกู- ของกู เราไม่กลัวว่า มันมีตัวกู-ของกูนี้มันร้ายกาจ แล้วเราไปกลัวว่า มัน จะไม่มีตัวกู-ของกู เพราะว่ายังเห็นแก่ตัว ยังอยากจะเข้าข้างตัว อยากจะมีตัว อยากจะดี อยากจะเด่น อยากจะอะไรไปต่างๆ ตามประสาของความรู้สึกที่มันเป็นกิเลส, เป็นความเห็นแก่ตัว.

ฉะนั้นขอให้มองในทางที่จะรู้จักขีดหลาบกันบ้างเถิด. ความทุกข์ทั้งหลายมันก็แสดงมามากมายแล้ว; แล้วเราก็ทำเอง เพราะเราไม่มีปัญญา ไม่มีความรู้อย่างอื่น นอกจากจะทำให้เกิดแต่สิ่งยุ่งยากลำบาก ที่เป็นทุกข์; แม้แต่จะแสวงหามากิน มาใส่ปากใส่ท้อง ก็ยังไม่รู้จักแสวงหา.

อย่าให้มันเกิดความลำบากหรือเป็นทุกข์; มันมีจิตใจที่เป็นทุกข์เสีย
เรื่อย : ได้ก็เป็นทุกข์เสียก็เป็นทุกข์, แพ้ก็เป็นทุกข์, ชนะก็เป็นทุกข์, ตื่น
อยู่ก็เป็นทุกข์, นอนหลับก็เป็นทุกข์. นี่มันฉลาดแต่ในทางที่จะเป็นทุกข์;
แล้วมันก็ไม่รู้จักเข็ดหลาบ. เพราะฉะนั้นจึงว่ามันไม่รู้จักละอาย, ไม่รู้จัก
เข็ดหลาบ.

อย่างเช่นเรื่องเกิดเมื่อเช้านี้ ควรจะจำไว้เป็นตัวอย่างสำหรับจะเข็ด
หลาบ : พอมาเดี๋ยวนี้มันก็ลืมแล้ว, พอพุงนี้ก็ลืมแล้ว, มันก็รู้ดูหน้าไปหาเรื่อง
ตัวกู - ของกู อะไรกันใหม่ต่อไปอีก. เรียกว่า **เวียนว่ายอยู่ในวัฏฏสงสาร**
เพราะความไม่รู้จักเข็ดหลาบ, และเพราะว่ามันใจถึงขนาด ที่ไม่รู้ว่าเป็นความ
ทุกข์. มันก็เลยไม่อยากจะเข็ดหลาบ, ไม่รู้จักความเข็ดหลาบ. เพราะ
ไม่รู้ว่าเป็นความทุกข์;

แต่มันก็รู้สึกว่าจะเจ็บปวด หรือทรมาน; แต่ก็**ไม่รู้จักเข็ดหลาบ.**
แล้วมัน **มีอะไรที่คอยถ่วงกันไว้เรื่อย** ก็คือ *อวิชชา - ความโง่, ความหลง;* นี่มัน
คอยถ่วงไว้เรื่อย **ให้โศกหรือปัญญา** มันเลิกร้างไปทุกคราว. แม้ว่ามันจะ
เคยเกิดขึ้นบ้าง แต่มันก็มีอวิชชาที่ลบล้างไปเสีย, สร้างเรื่องอื่นอันใหม่ขึ้นมาอีก
อย่างนี้เรื่อย ๆ ไป จนกระทั่งตาย.

ถ้าเรา **จะถือเอาตามที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้** ก็คือ **อย่าประมาท,**
อย่าประมาท ก็มาดูกันให้ดี ๆ ก่อนแต่ที่จะตายนี้ **ให้จิตใจมันรู้แจ้งต่อสิ่งที่**
เรียกว่าสูงสุด ประเสริฐที่สุด **คือบรมธรรมความที่ไม่มีทุกข์เลย; เพราะ**
มองเห็นว่าสิ่งทั้งหลายเป็นไถวัลยธรรม, สักว่าธรรมชาติ ซึ่งเป็นธาตุอยู่
ธรรมชาติ ไม่ควรจะไปหลงเข้าใจผิดเป็นตัวกู - ของกู.

ถ้าได้อย่างนี้ มันก็จะมีจิตใจที่แจ่มใส สะอาด สว่าง สงบ เพิ่มขึ้นๆ อาจจะได้ถึงที่สุดได้ ก่อนแต่ที่จะตาย เรียกว่าเกิดมาทั้งทีก็ไม่เสียทีที่เป็นมนุษย์ หรือได้พบพระพุทธศาสนา, คือได้พบกับจิตใจที่สะอาด สว่าง สงบ, เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ที่เราสวดกันอยู่เสมอว่า **พุทธะ คือผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน**

ฉะนั้น เกิดมาทั้งทีก็ขอให้**ได้เบิกบาน. อย่าให้ตายไปเสีย โดยไม่รู้จักรับกับความเบิกบาน;** จะได้ไม่เสียทีที่เกิดมาเป็นมนุษย์ และพบพระพุทธศาสนา.

นี่คือการย้ายแล้วย้ายเล่า ขอร้องแล้ว ขอร้องเล่า ว่าเมื่อทางอื่นมันไม่ลัด ไม่ตัดลัดพอ; มันก็มีอยู่ทางนี้ **ทางเดียว ที่จะตัดลัด คือรับรู้จักรัสิ่งที่เรียกว่าไถ่ด้วยธรรม กันเสียทุกๆ คนเถิด** จะเห็นว่าทั้งหมดเป็นสิ่งเดียวกัน, เป็นอย่างเดียวกัน, เป็นว่างจากตัวตนอย่างเดียวกัน. **จิตใจเป็นว่างจากตัวตน** อย่างเดียวกันหมดทุกคน; แล้วมือเท้า ก็ **ทำการงานไปได้ด้วยจิตใจชนิดนี้** มันก็ไม่เบียดเบียนกัน; ทุกคนก็มีกินมีใช้ แล้วก็ไม่ต้องเบียดเบียนกัน.

เหมือนกับที่เราเห็น **สัตว์เดรัจฉาน** ใหม่ๆ; นก หนู บางพวกไม่ได้เบียดเบียนกัน เป็นอยู่ด้วยกัน; เรียกว่า **อยู่ร่วมกันอย่างสันติยิ่งกว่ามนุษย์** ซึ่งรู้จักแต่เบียดเบียนกัน; แล้วปากก็จะพูดว่าอยู่ร่วมกันอย่างสันติ. ฉะนั้น สู้สัตว์เดรัจฉานตัวเล็กๆก็ไม่ได้ ที่มันอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติ; เพราะมันไม่มี **ตัวกู-ของกู** ในจิตใจ มัน **ปล่อยจิตใจให้ว่าง** เป็นอันเดียวกัน ไปตามธรรมชาติ. ตัดจากตัวกู-ของกู : **หิวก็ไปหากิน อิ่มก็นอน หิวก็ไปหากิน อิ่มก็นอน** มันก็เป็นเรื่องที่ถูกตามธรรมชาติมากกว่า.

แต่เดี๋ยวนี้เรามันไม่ชอบ เพียงแต่ว่าได้กินแล้วก็พอแล้ว; ต้องการ
 สบายงาม ต้องการเอร็ดอร่อย ต้องการสนุกสนาน ต้องการบำรุงบำเรออะไรมาก
 ไป, แล้วสิ่งเหล่านี้มันครอบงำจิตใจดึงเอาไปหมด : เป็นตัวกู-ของกู สูงสุด
 - สูง - สูงยิ่งกว่าฟ้า, หรือยิ่งกว่าโลกอะไรเสียอีก. นี่ขอให้เข้าใจเถอะว่า มัน
 เพราะไม่รู้จักรักรวมชาติอันแท้จริง คือความว่างจากตัวตนของตน ที่เป็น
 ไภวฉลยธรรม ดังที่กล่าวแล้ว.

.... ..

**สรุปว่า : ไภวฉลยธรรม คือสิ่งเดียวเป็นอสังขตะ,
 เป็นกฎปฏิบัติไม่มีตัวกู-ของกู.**

นี้การบรรยาย ๑๓ ครั้ง ทั้งครั้งนี้ เรียกว่าออกจะประหลาดอยู่;
 แล้วชื่อของมันก็แปลกอยู่ ที่เรียกว่าไภวฉลยธรรม. ขอให้จำไว้ง่ายๆ ว่า พูดถึง
 เรื่องไภวฉลยธรรมนั้น คือพูดถึงเรื่องสิ่งสิ่งเดียว, สิ่งสิ่งเดียวเท่านั้น ไภวฉลย
 แปลว่า สิ่งเดียวเท่านั้น ทุกหนทุกแห่ง ทุกเวลา ทุกกาล ทุกสมัยมีสิ่งสิ่งเดียว
 เท่านั้น เป็นอสังขตธรรม เป็นกฎที่มนุษย์จะต้องประพฤติให้ถูกต้อง
 อย่าไปมีตัวกู- ของกู.

นี่หัวข้อที่เคยบรรยายมาแล้ว ก็มีอยู่ว่า มันเป็นสิ่งที่มิได้อยู่ก่อนสิ่ง
 ทั้งปวง จึงได้สมมติให้เป็นพระเจ้า, แล้วเป็นธรรมะอย่างยิ่ง คือตายตัว
 เปลี่ยนแปลงไม่ได้อย่างยิ่ง : เป็นกฎของความไม่เที่ยง เป็นทุกซ์ เป็น

อนัตตา เป็นกฎแห่งอิทัปปัจจยตา เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี, แล้วขยายออกมา เป็นกฎแห่งอริยสัจจ ว่าต้องกำจัดตัณหา อุปาทาน ตัณฐของกูเสี่ย ความทุกข์ จึงจะไม่เกิดขึ้น.

ในสิ่งทั้งปวงนี้ มันมี ธาตุแห่งความเป็นพุทธะ คือ จะรู้จักไภวฉลย-
ธรรมนี้ได้; แม้ว่าจะยังเป็นสักว่าชีวิตที่ยังหลับๆอยู่; เหมือนกับต้นไม้ หรือ
เหมือนกับอะไรทำนองนี้ มันก็มีส่วนแห่งความรู้ ที่จะวิวัฒนาการต่อไป.

ฉะนั้น อย่าได้ถือว่า เราเกิดเป็นมนุษย์ทั้งที่ จะไม่มีเชื้อแห่งความ
เป็นพุทธะ อย่างไรได้; แม้แต่ในต้นไม้ มันก็ยังมี. ถ้ามองกันให้ลึกซึ้งแล้ว
แม้แต่ในก้อนกรวด ก้อนหิน ก้อนดิน มันก็ยังมี แต่มันยังหลับอยู่มากกว่านั้น.

แล้วยังพูดถึงว่า กฎเกณฑ์ของไภวฉลยธรรมนี้ จะไม่มีวันเปลี่ยนแปลง
จะไม่มีวันสูญสลาย. มันเป็นของคงทน ที่เรียกว่า คงกระพันชาตรี
นั่นเป็นอย่างยิ่ง.

ที่นี้ก็ได้พูดมากที่สุดถึง ๓ วันว่า ถ้าเรารู้เรื่องนี้แล้ว จะเป็นเรื่องต่อ
รองกันได้ เพื่อทำความเข้าใจอันดีในระหว่างศาสนา. และในวันนี้ก็พูดเฉพาะ
ในข้อสรุปความทั้งหลายเหล่านั้น มาเป็นเครื่องเตือนความทรงจำ แล้วก็บอกให้
ทราบว่ เมื่อไภวฉลยธรรม ถูกรับเอามาเป็นเครื่องค้คุมครองโลกแล้ว โลกก็
จะมีแต่ความสุขสงบอย่างเดียว.

นี่เป็นอันว่าจบเรื่องไถวัลยธรรม โดยเค้าเงื่อนที่ควรจะนำมาพูดกัน
ในหมู่พุทธบริษัทเราผู้ถือธรรมชาติเป็นหลัก ปราศจากตัวตน สัตว์ บุคคล
เราเขา.

การบรรยายนี้ก็สมควรแก่เวลาแล้ว ขอให้พระสงฆ์ทั้งหลาย สวดคุณ
สาธยายตามเคยต่อไป โดยสมบูรณ์.

www.buddhadasa.info

บันทึก ท้ายเรื่อง จาก ผู้จัดพิมพ์

ธรรมบรรยายเรื่อง ไกวัลยธรรม ของท่านอาจารย์ พุทธทาส ฯ นี้ เกิดขึ้นแต่ครั้ง ๒๐ ปี ก่อนที่ท่านอาจารย์จะได้ละลาสังขารจากโลกนี้ไป คือ ท่านเริ่มครั้งแรกเมื่อ ๗ เมษายน ๒๕๑๖ และสัปดาห์ละครั้งรวม ๑๓ ครั้ง ถึงสุดท้าย เมื่อ ๗ กรกฎาคม ๒๕๑๖ เป็นเวลาไตรมาสพอดี ณ สถานที่ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม และท่านก็ว่าเป็นอันจบโดยเค้าเงื่อนแล้ว สำหรับ พุทธบริษัทเรา “ผู้ถือธรรมชาติเป็นหลัก ปราศจากตัวตน, สัตว์, บุคคล, เรา เขา”.

การบรรยายธรรมะของท่านอาจารย์ ฯ ในช่วงกว่าสองทศวรรษมานี้ ท่านได้จัด **แนวทางแห่งโลกุตตรธรรม** (อันล้วนเป็นธรรมเครื่องออกจากทุกข์ได้อย่างชะงัด คือ นียยานิกธรรม) แสดงออกมาให้ปรากฏอย่างเป็นขบวนการ ตั้งแต่ต้นจนตลอด สรุปได้เรียกว่า ‘**ธรรม ๙ ตา**’ ธรรมชุดนี้ล้วนทรงคุณค่าล้ำ และสาธุศิษย์หรือผู้สนใจใคร่รู้ธรรม คือธรรมกามิกทั้งหลายจะไม่ใคร่พบ ณ ที่ใด ท่านได้เอามาตีแผ่และเป็นระบบดูได้พากเพียรชุดเพชรจากพระพุทธานุศาสน์ ซึ่งอุดมตั้งมหาปฐพีแห่งความรู้ที่เป็นสุทธิสัจจะเอาขึ้นมาขัดล้าง เจียรระไนให้ส่องแสงประกายเจิดจรัสแก่ตาประชาชาวธรรมกามตาทั้งหลายเม็ดแล้วเม็ดเล่า ในขณะที่เดียวกันท่านก็ได้ละเลยในอันที่จะกล่าวเตือนสติถึงธรรมพื้น ๆ ที่ธรรมอาจารย์ทั้งหลายพูดสอนในทั่ว ๆ ไปนั้นด้วย เพียงแต่ท่านอาจารย์จะกล่าวด้วยนัยะที่ให้ผลว่าผู้ฟังต้องหัดใช้ความคิดให้ลึกซึ้งโดยควรแก่การรู้ธรรมะนั้น ๆ (และเป็นเชิงบังคับให้ศึกษาให้ตลอดแต่ต้นสักหน่อย) อันเป็นมรรควิธีปลุกปัญญาแบบเซน (ZEN) คือสอนให้รู้จักคิดเป็นกัน เพื่อจะได้ไม่ต้องพูดกันให้ยืดยาวความนັก เพราะโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเบื้องปลายปัจฉิมวัยของท่านอาจารย์ รู้สึกจะรู้ถึงความเหน็ดเหนื่อยที่ท่านมี แม้พยายามจะไม่ให้ปรากฏก็ดูจะ

มีมากขึ้นทุกที เช่น ธรรมะเนื่องเรื่องปรุ่่งแต่งทั้งมวลคือ **สังฆารธรรม** ท่านก็จะแสดงอรรถออกมาด้วยคำเพียง “ **น้ำนึ่ง – ตลิ่งไหล** ” แค่นี้ก็เป็นกุญแจไขไปสู่คำตอบปัญหาว่า ทำไมเราทุกวันนี้จึงข้ามฟากข้ามน้ำไปฝั่งข้างโน้นไม่ค่อยได้กัน.

ในช่วงสอง – สามทศวรรษหลังของอาจารย์งานชุดเจียรระโนเพชรจากพระไตรปิฎกดังกล่าว ก็ได้ปรากฏธรรมะที่เรียกว่า ‘ธรรม ๙ ตา’* ซึ่งเริ่มแต่

- อนิจจตา , ทุกขตา, อนัตตตา;
- ธัมมัญญิตตา, ธัมมนิยามตา, อิทัปปัจจตา;
- ตถา, สญญตา, อตัมมยตา.

ธรรมทั้งเก้า นี้ ก็ได้ปรากฏแจ่มแจ้งขึ้นทีละน้อยในจิตใจของสาธุชน จนท่านอาจารย์อดที่ใจให้ปรากฏแก่ผู้ติดตามหรืออรรฆมานุจรทั้งหลายไม่ได้ว่า ท่านเห็นแล้วว่า มีผู้เข้าใจในองค์ธรรมหลายๆ องค์นั้น ถึงขั้นที่ท่านพูดว่า “ใช้กันเป็น” มากขึ้นแล้ว

อัน ‘**ธรรมทั้งเก้า**’ นี้ ซึ่งเริ่มจากชุด ‘**พระไตรลักษณ์**’ หรือที่เป็น ‘สามัญญลักษณะ *The Common Characteristics*’ ซึ่งเป็นธรรมขั้นพื้นฐานที่สุด ในพุทธศาสตร์แล้ว ก็ค่อยไต่ระดับสูงขึ้นสู่ ขั้นกลาง ดังยกจากชั้นประถม เป็นมัธยม คือชุดที่สอง และในที่สุดชุด ๓ หลังนี้ก็คือ **ธรรมขั้นสูง** หรือ**ขั้นอุดม** เมื่อรวมธรรมบรรยายของท่านซึ่งจัดได้ว่าเป็น **ธรรมะเพื่อโลกุตตรกุศล** เฉพาะระบบ ‘**ธรรมเก้าตา**’ นี้ ก็ดังได้ **ธรรมจักร** ที่จะมองเห็นสังขธรรมได้รอบตัว และจากส่วนที่**ต้นสุด** จนถึงส่วน**ลึกที่สุด** ซึ่งจะทำให้ชีวิตดำรงไปได้เหมาะสมถูกต้อง และรู้จักพาชีวิตนั้นไปให้ไกลห่างจากกิเลส อวิชชาและทุกขภัยได้มากที่สุดนับตั้งแต่พื้นฐานไปจนถึงขั้นสลบตั้บซ้อนสูงสุดด้วยนัยแห่งคำที่ว่า **บุคคลบริสุทธิได้เพราะด้วยปัญญา** นั้นได้.

* คำว่า “ตา” ทำยคำบาลี มีความหมาย “ความเป็น ๔ ดัง (คำข้างหน้า) นั้น ”

ในระหว่างที่ท่านอาจารย์ได้ค่อยบรรยายและทำให้แพร่หลาย ซึ่งกระบวนการทางโลกุตตระเหล่านี้ไปที่ละองค์สององค์ ธรรมะทั้งหมดอยู่ในครรลองธรรมจักรของท่านอยู่อย่างชัดเจนแจ่มแจ้งแล้ว หลังจากได้กล่าวถึงคำว่า ไกวัล, เกวล บ้างบางครั้งเมื่อพูดถึง พระนิพพาน แล้วที่สุดท่านก็อดไม่ได้ที่จะพูดถึงสิ่งนั้นออกมาเป็นเรื่องเป็นราวเสียทีเดียว ดังนั้นในปี ๒๕๑๖ การบรรยายธรรมเรื่อง **ไกวัลยธรรม** จึงได้มีขึ้น.

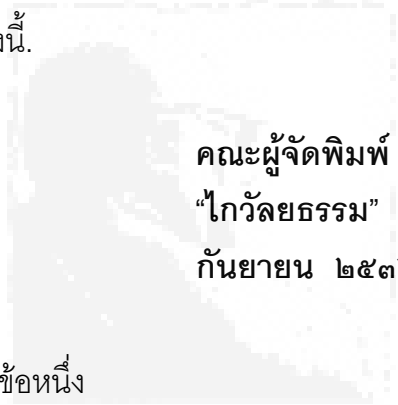
คำไกวัล พจนานุกรมให้คำนิยามไว้ว่า **“ไกวัล: น. ชั้นสวรรค์ ; ว. ทั่วไป”**. (การบรรลุโมกษะ ในศาสนาเซนหรือเซนาก็เรียกว่า ถึงไกวัลย์) และคำว่า **“เกวล”** เองก็แปลว่า **“เดียว, ล้วน, หนึ่ง, หมดจด, ทั้งหมด. ฯลฯ: เกวลี น. ผู้สำเร็จ: เกวลิน น. ผู้สำเร็จ: เกวลิน น. ผู้สำเร็จ, ผู้ศึกษาตลอด”**.

ดังนั้น เมื่อธรรมเก่าตาชุดสำคัญของโลกุตตรธรรมนี้ หากมีผู้ได้ศึกษาและเข้าใจโดยตลอดทั้งหมดแล้ว ก็ชอบที่จะได้เข้าถึง **“ไกวัลยธรรม”** อีกหนึ่ง อันรวมธรรมทั้งมวลเหล่านั้นมาไว้เป็นเอกด้วย เพื่อธรรมกามิก-ธรรมานุจร ผู้ศึกษาและบำเพ็ญธรรมแห่งโลกุตตระตั้งแต่ต้นจนตลอดครบจบทั้งกระบวนการถึงที่สุดนี้ จะได้เห็นความเป็น **‘เกวลิน’** ในตนเองเห็นแจ้งแทงธรรมแห่งไกวัลยธรรม ได้ปรากฏในครรลองธรรมจักรของแต่ละท่านนั้นๆ ได้เองบ้าง, ว่าจะตลอดและจะใกล้หรือยังห่างยังห่างไกลเพียงไร.

อัน **“ไกวัลยธรรม”** ซึ่ง **รวบยอดธรรม** เหล่าที่ท่านกล่าว และแม้จะไม่ได้กล่าวทั้งหมดนี้ เป็นธรรมะที่ยากและผู้ไม่มองให้ได้ทะลุใน ‘ธรรมเก่าตา’ นั้น ไม่สามารถเข้าใจได้เลย แม้ใครผู้ใดจะท่องจำต่อให้คำต่อคำก็ตาม ฉะนั้นท่านอาจารย์จึงได้เพียรจะอธิบายให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ท่านเขียนสิ่งที่เรียกว่า **“อรรถาธิบายเกี่ยวกับไกวัลยธรรม”** ไว้สักหนึ่ง ซึ่งคงจะยังไม่จบก็มาต้องประสบกับ ‘อนิจจตา’ เสียก่อน, โดยท่านอาจารย์ก็ได้อาพาธลงในระหว่าง จึงยังไม่ทันจบลงทำ **“อรรถาธิบาย ฯ”** ให้เป็นที่บริบูรณ์, แต่ในส่วนที่ทำไว้แล้วนี้ ก็นับว่าเป็นประโยชน์ขึ้นอีกพอสมควรและยังได้แสดงให้เห็นปรากฏแก่เราด้วยว่า

สิ่งที่ท่านเป็นห่วงมากที่สุดนั้น ก็คือ **สันติภาพ** ทั้งส่วนบุคคล ขึ้นไปจนถึง **ส่วนของสังคม** และ ส่วนของโลก ในที่สุดนั้น จะต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันกับ **'สวนโมกข์นานาชาติ** และ **ธรรมทานมูลนิธิ'** และ **"ไถวัลยธรรม"** เองด้วย.

ฉะนั้น เพื่อให้ปรากฏอย่างเป็นสัจจะแห่งความเป็นไปในชีวิตและงานของท่านอาจารย์ได้ประจักษ์ แก่ผู้ศึกษาและบำเพ็ญเป็นธรรมานุจรในท่านต่อไป คณะผู้จัดทำหนังสือนี้ จึงได้พิมพ์ **ข้อเขียนสุดท้าย** ที่ **ท่านอาจารย์พุทธทาส อินทปัญโญ (พระธรรมโกศาจารย์)** เขียนค้างไว้นี้ ขึ้นมาในวาระสุดท้ายแห่งการละสังขาร ในวันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๓๖ นี้ อย่างตรงตามต้นฉบับพิมพ์ตามคำบอกของท่านเองทุกประการ ให้ไว้กับธรรมบรรณพิภพ ต่อไปเพียงนี้.

คณะผู้จัดพิมพ์
"ไถวัลยธรรม"
กันยายน ๒๕๓๖

น้ำนิ่ง-ตลิ่งไหล

หัวข้อธรรม ข้อหนึ่ง

ที่ท่านอาจารย์บรรยาย ในช่วงปัจฉิมสมัย คือ สังขารธรรม (ได้แก่ ธรรมเนื่องเรื่อง-ปรุงแต่งทั้งหลาย)

น้ำ	ยังไม่ขยับเขยื้อน	อยู่เฉย
นิ่ง	ไม่ตึงไหวเลย	สักน้อย
ตลิ่ง	คือ คน สีเคย	ปรุงแต่ง เสมอแฮ
ไหล	เลื่อนพาเคลื่อนคล้อย	ห่างท่าวารี ฯ

"สันติภูมิ"